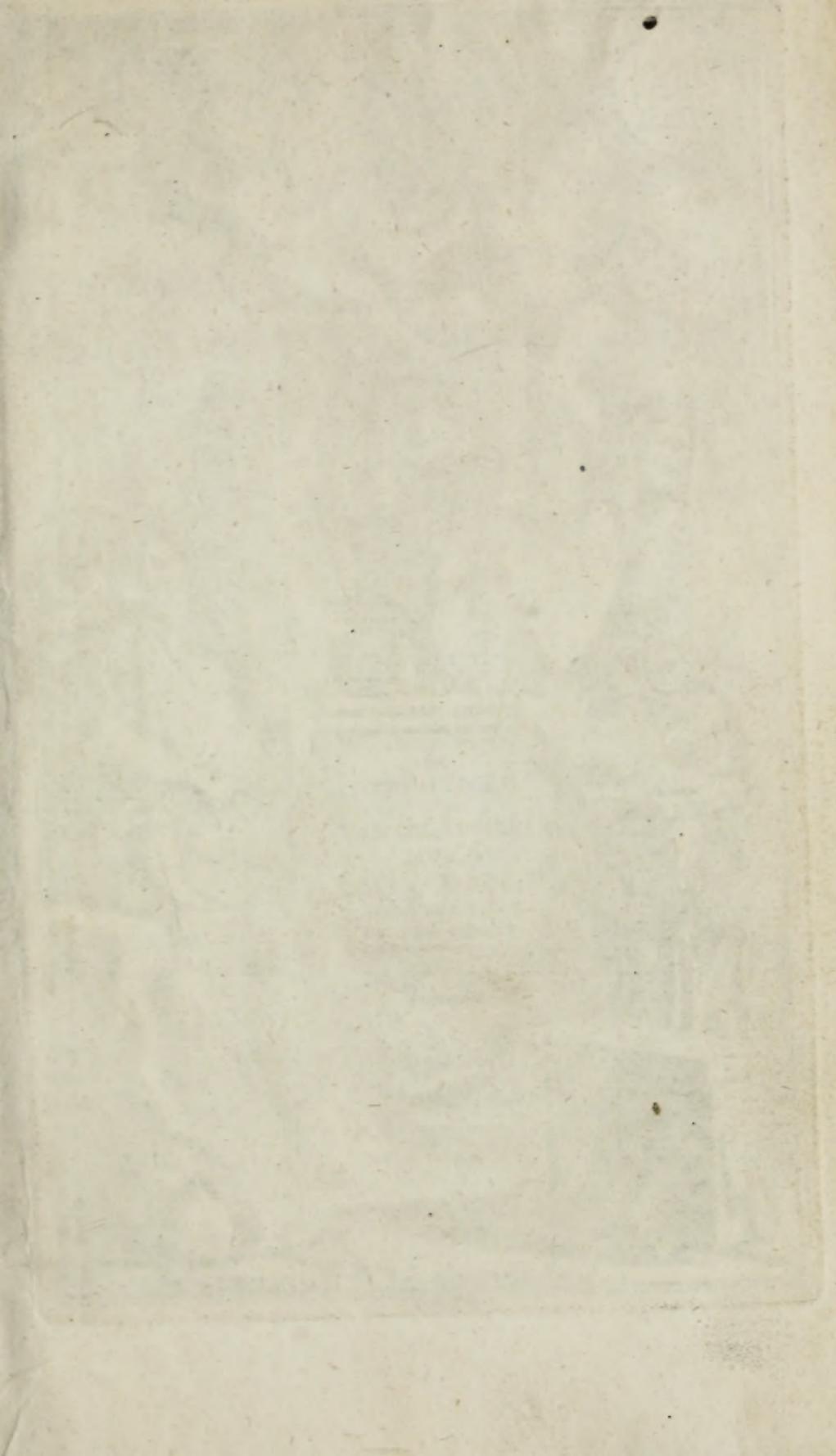

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

448
—
3

Ex Libraria — J: BROEDELET.

1723.

R I T U M,
QUI OLIM APUD
R O M A N O S
OBTINUERUNT,
S U C C I N C T A E X P L I C A T I O ,

Ad intelligentiam Veterum Auctorum
facili methodo conscripta

A

G. H. NIEUPOORT.

*Editio Tertia prioribus multo auctior
& Numismatibus Illustrata.*

T R A J E C T I ad R H E N U M ,
ex Libraria JACOBI BROEDELET.
CIO ID CC XXIII.

AMPLISSIMIS AC NOBILISSIMIS

VIRIS

CORNELIO QUINT,

J. U. D.

E T

HADRIANO STRICK,

DOMINO IN LINSCHOTEN

ET POLANEN,

C O N S U L I B U S .

TUM CETERIS

REIPUBLICAE TRAJECTINAE

S E N A T O R I B U S

PATRIBUS PATRIAЕ

ACADEMIAЕ CURATORIBUS

S. P. D.

GUILIELMUS HENRICUS NIEUPOORT.

eptem circiter sunt anni, Viti Amplissimi, quod liber hic vestrīs auspiciis, Amplissimisque ejus anni

* 2

Con-

DEDICATIO.

Consulibus (JOANNES fuit a
NELLESTEIN, LAUREN-
TIUSque a LANKEREN,
Viri omni laudum genere cumula-
tissimi) inscriptus in lucem prodiit.
Cum vero istius editionis, ut & prior-
is exemplaria fere distracta esse Bi-
bliopola animadverteret, de nova
editione procuranda mecum agere
coepit. Ergo ex magna farragine
eorum, quae in schedis meis nota-
veram, etiam quaedam adjicere vi-
sum est: atque ita librum iterum
excudendum tradere. Officii autem
mei esse duxi hanc tertiam editio-
nem (ut jam non numerem eam,
quae in Germania facta est Budizzae)
rursus vobis, Viri Amplissimi, in-
scribere; cum iisdem semper bene-
ficiis, quae me tunc ut id facereim
im-

D E D I C A T I O .

impulerunt, obstrictus teneat. Et ut omnibus constaret, quanti beneficium illud vestrum, quo mihi facultatem collegia domestica habendi concessistis, facerem, nunquam cessavi toto illo tempore operam meam commodare humaniorum literarum studiosis, qui ea uti voluerunt: ita ut varios auctores, qui vulgo in Academiis tractari parum solent, totum, exempli gratia, Tacitum, Persium, Propertium, aliosque potentibus explicaverim. Eandemque porro viam cum bona vestra, Viri Amplissimi, venia persequi est animus, quamdiu corporis animique facultates illi negotio necessarias largiri Deo placuerit. Sed ne meis negotiolis recensendis tempora vestra morer, illud tantum

DEDICATIO:

perofficiose vos rogatos volo , ut
benignos oculos in librum hunc
conjicere velitis: ejusque Auctorem
aliqua vestra cura dignum censere.
Deum porro veneror , Viri Amplis-
simi , ut hanc Rempublicam , Ur-
bem , Academiam , Vos familias-
que vestras omni bonorum genere
volens ac propitius augere velit: ut
pietate ac virtute culta , artibus o-
ptimis vigentibus , prosperitas publi-
ca & privata incrementum capiat.
Scribebam Trajecti ad Rhenum xvi
Kal. Julias Anni ccccxxiiii.

PRAE-

PRAEFATIO.

Nullum unquam Imperium, quod quidem literis proditum sit, ad tantam amplitudinem a tam exiguis initii pervenit; quam Imperium Romanorum (1); ita ut in ipsis Reges dominatum exercuerint (2); cuius rei in historia eorum varia exstant exempla (3). Et, licet verissimum sit, soli Deo regnorum incrementa deberi (4), hoc tamen etiam certum est, eum, ut ad finem sibi destinatum pertingat, hominibus variisque eorum institutis uti solere: unde sane liquet, eam Rempublicam, quae prae ceteris adeo emerit, praestantissimis plane legibus & moribus fuisse fundatam (5). Nam, ut eleganter dicit Cicero (6), neque viri, nisi ita morata civitas fuisset, neque mores, nisi hi viri praefuissent, aut

* 4 fun-

(1) Vid. Dion. Hal. II. c. 3. (2) Vid. Abram. not. ad Cic. Orat. pro Djot. c. 1. (3) Tac. Hist. II. 81. (4) Vid. Plut. Romul. p. m. 22. C. (5) Vid. Liv. prooem. (6) De Rep. L. v. apud Augustin. de Civ. Dei L. II. c. 21.

PRAEFATIO.

fundare , aut tamdiu tenere potuissent tantam , & tam juste lateque imperitatem Rempublicam (1). Et vere Romanos (praesertim , si antiquiora videamus tempora , & paucos excipiamus , quorum mores vulgo sunt improbati) possumus vocare viros in exemplum omnium virtutum natos : ita tamen , ut virtutes eas non ad normam veritatis Christianae , sed ad gentilium Sapientum paecepta exigamus. Nec aliter unquam tot gentes robore , numero , divitiis , aliisque commodis longe excellentiores (2) (Graeci facundia , Galli gloria belli ante Romanos fuerunt) (3) sibi subjecere , vel subjetas in fide retinere potuissent. Hinc tot Viri insignes , praecipue qui Rempublicam vel domi , vel belli administrandi scientiam sibi comparatam vellent , hujus Populi mores & leges pernoscere cupiverunt. Hinc etiam tot viri eruditione conspicui , ut aliorum , quibus vel otium ,
vel

(1) Vid. etiam Dion. Hal. L. III. c. 11. (2) Vid. Veget. de re mil. L. I. c. I. (3) Sallust. Catil. c. 53.

PRAEFATIO.

vel occasio non suppetebat, conatus sublevarent, in Antiquitatibus his explicandis operam suam posuerunt. Altera quoque ratio dari potest, cur non ii tantum, qui ad Rempublicam aliquando sunt accessuri; verum etiam qui Latinos, cujuscunque tandem ordinis sint, scriptores paullo accuratius intelligere cupiunt, necessario huic studio aliquam operam navare debeant: quod scilicet & Orationes & Philosophi, praecipue vero Historici, (quorum lectio ut jucundissima est cunctis, qui non plane ab omnibus artibus humanioribus sunt alieni, ita etiam est utilissima) Historici, inquam, & Poëtae passim alludant ad ritus suo tempore usitatos: ita ut verus auctorum illorum sensus, & recta verborum, quibus utuntur, scientia haberi nequeat absque istorum rituum cognitione. Nam proprium quasi huic eruditionis parti & insitum est facem praeferre veterum scriptis; unde non solum linguae Latinae copiam; sed civilis etiam prudentiae praecepta hauriant melioris literaturae candidati.

PRAEFATIO.

dati. Praecipue autem iis adolescentibus necessarium est hoc studium, qui Juri civili nescendo operam dant; cum plurimae leges, imo Tituli Digestorum & Codicis sine ejus ope explicari nequeant. At cum Cl. Vir Joannes Clericus Artis suae Criticae P. I. c. I. §. 3. pluribus tum rationibus, tum exemplis hoc firma- verit, plura non addam, ne aliena scri- nia compilasse videar: verum operam meam elegantioris literaturae studiosis probatum iri sperans paucis coepti mei rationes prodam.

Cum multis operosum nimis esset tot scripta virorum eruditorum, Panviniorum, exempli gratia, Sigoniorum, Lippiorum aliorumque, qui his ritibus illu- strandis insudarunt, perlegere, plurimi jam dudum fuerunt, qui breviter eos explicare aggressi sunt; ut Cantelius, Goodwinus, multique alii. Sed nul- lum adhuc tale compendium vidi, (vi- di autem satis multa) in quo non defectus aliquot intentibus incommodos animadver- tisse mihi visus sim: vel, quod rebus quibus- dam

PRAEFATIO.

dam minus necessariis diutius , quam aequum videtur , inhaereant ; alia autem majoris momenti vel omnino praetereant , vel breviter saltem delibent ; vel quod ordine non satis congruo utantur . Tum praeterea , quod plerique (ut , exempli gratia , Cantelius) fontes antiquos , unde sua hauserunt , non indicent : quod tamen mihi perutile , si non plane necessarium esse videtur in eorum praesertim gratiam , qui ex ipsis veterum scriptorum locis de veritate dictorum convincicupiunt ; aliisque ansam praebet multa veterum scriptorum loca , quae eatenus non bene intellexerant , explicandi . Verum est , Kippingtonum multos (& nimis sane multis) auctores citare : at cum ille simul scatent nugis ineptissimis de praestigiis daemonum , sagarum , & similium , corrumpendo potius , quam formando , juventutis judicio natus videtur . Multo digressiones maximam partem ab instituto suo alienissimas , quas nullo ordine , nullo modo pertractat ; ingentem ubique sylvam auctorum ; veterum , recentiorum ; noto-

PRAEFATIO.

notorum, ignotorum; bonorum, sequiorum (1) absque ullo dilectu citans. Tum ineptissimas opiniones philosophorum de rebus physicis, quae tamen sua aetate a cordatioribus plerisque explosae erant, immiscet; & stilo passim utitur neglectissimo.

Sed eum mittentes scriem potius instituti operis nostri videamus. Distributum illud est in sex partes, sive Sectio-nes; quarum unaquaeque rursus in membra quaedam, sive capita est divisa. Prima sectio agit de variis divisionibus, Ordinibus Populi Romani; ejusdemque Comitiis. Et capite quidem primo, exposita breviter Urbis origine, agitur de divisione Romanorum in Tribus & in Curias; caput II. tractat de Senatoribus, sive Senatu, quo nihil toto orbe in suo genere majus Sol hic unquam vidit: caput III. agit de Oragine Equestri: caput IV. de ordine Populari: caput V. de Comitiis in genere: caput VI. de Comitiis

cu-

(1) Ex. gr. Poinponacium, Trithemium, Wierium, Schottum IV viros Reip. lycanthropicas constituendae.

PRAEFATIO.

curiatis . caput VII. de Censu , & de Comitiis Centuriatis : caput VIII. de Comitiis tributis . Sectione secunda agitur de Magistratibus , tum Majoribus , tum Minoribus , tum Ordinariis , tum Extraordinariis , tum Urbanis , tum Provincialibus : & primo quidem capite de Magistratibus in genere ; capite II. de Rege , & qui ei adjunctus erat , Tribuno Celerum ; capite III. de Consulibus ; capite IV. de Praetoribus ; capite V. de Aedilibus ; capite VI. de Tribunis plebis ; capite VII. de Quaestoribus . Inde explicantur Magistratus Extraordinarii : itaque capite VIII. agitur de Dictatore & Magistro Equitum : capite IX. de Censoribus , quos alii inter Ordinarios recensent : capite X. de Interrege ; capite XI. de Praefectis Urbi & de Praefectis Praetorio ; capite XII. de Decemviris legibus scribendis Consulari potestate , & de quibusdam aliis ; capite XIV. de Magistratibus Provincialibus , sive de Proconsulibus , Propraetoribus , eorumque Legatis : & denique capite XV. de ministris

PRAEFATIO.

nistris Magistratum. Sectio tertia agit de Judiciis duobus tantum capitibus, quorum primum est de Judiciis Privatis; alterum de Judicis Publicis: quae ex Siganii libris de Judiciis, & ex Sibrandi Tetardi Siccamae duobus de Judicio Centumvirali libris fere sunt collecta; cui capiti pauca de suppliciis noxiiorum apud Romanos usitatis accesserunt. Sectio quarta Sacra Romanorum explicat: quae quidem in multis cum Graecorum sacris conveniunt; ita ut eorum explicatio tam ad Graecas, quam ad Romanas antiquitates pertineat; verumente ad scopum nostrum obtinendum (qui, ut diximus, est vera Scriptorum Latinorum, & inter eos Poëtarum, intelligentia) brevis eorum enarratio plane fuit necessaria. In his Sacris primo consideravimus Deos, quos coluerunt Romani; neque eos omnes, sed praecipuos; neque omnia de iis diximus, quae dici poterant; verum ea tantum, quae maxime necessaria esse putavimus: & ea capite primo. Caput secundum agit de Ministris Sacro-

PRAEFATIO.

Sacrorum , sive variorum ordinum & variorum Deorum Sacerdotibus : caput III. de ritibus , quibus Diis sacra facere solebant. Sed quia ad Pontifices etiam spectabat ordinatio Temporis , addidimus huic sectioni caput quartum de Anno , Mensibus , & de Dierum discrimine. Denique claudit hanc Sectionem Caput quintum & satis longum de Ludis Romanorum ; (qui saepissime in honorem Deorum fiebant) quorum explicatio nostris quidem spectatis temporibus & moribus levis momenti haberi possit ; sed qui apud Romanos (1) inter res maxime serias numerabantur. Imo in Acta Urbis referebatur , quo apparatu , quibusve sumptibus hi ludi essent editi. Ea autem pars hujus capit is , quae agit de Amphitheatro , & de Gladiatoribus , tota , ut ingenue fatear , ex Lipsii libris duobus Saturnalium Sermonum , & libro de Amphitheatro est excerpta , nisi quod forte paucula in hac editione ex nostro

* *

pena

(1) Cic. ad Famil. II. 8.

PRAEFATIO.

penu adspersa sint. Sectio Quinta de Militia Romana agens ex ejusdem Lipsii libris quinque de Militia Romana potissimum est desumpta : (licet etiam hic varia passim aliunde accesserint) Et itidem in quinque Capita distributa. Eorum primum est , de Dilectu ; secundum , de Ordinibus ; tertium , de Armis ; quartum , de Acie ; quintum , de Disciplina militari. In hoc autem Lipsio , ut id obiter addam , praeter reliquas ingenii dotes , praecipue admiracionem nostram Et imitationem meretur , ordo accuratissimus , quem tum in aliis suis scriptis , tum in his de Militia Romana libris servavit ; de quo plura dici possent , si praefationis modulus id pataretur. Sexta denique Sectio de Vita Romanorum privata agens primo capite enarrat Vestes a Romanis gestari solitas : caput II. agit de ratione Conviviorum : caput III. de Pecunia Romanorum , Et simul aliquid tangit de Divitiis eorum Et Luxu ; tum in hac demum editione bre-

PRAEFATIO.

breviter hic de mensuris & ponderibus Romanorum egimus: caput IV. de Nuptiis Romanorum loquitur: caput V. de Nominibus eorum, Gentibus ac Familiis; tum de Manumissionibus, & de Patria Potestate: caput VI. denique ultimum actum humani dramatis explicat, scilicet ritus, quibus circa Funera Romani sunt usi. In omnibus autem, ut jam diximus, hoc nobis proposuimus, ut ea tantum, quae ad intelligendos Graecorum Romanorumque libros omnino erant necessaria, poneremus; cum etiam vix ea huic non magnae molis libro includere potuerimus. Cumque viderimus ex iteratis hujus opusculi brevi annorum spatio quater editionibus labore nostrum crudito Orbi satis gratum fuisse, animum hoc nobis addidit paullo majoris molis opus conscribendi, Historiam nempe Romanam, quae jam etiam, Deo favente, intra paucissimos dies, prodicit in publicum. Cumque otium cane pejus atque angue oderimus jam aliam quan-

PRAEFATIO.

dam materiam tractandam, si Deus
adspiraverit coeptis, animo destinavi-
mus. Tu interim, LECTOR, hanc
opellam benigno animo suscipe; & sic ubi
erraverimus, humanitatis memor esse
velis. Vale, & utere.

RITUM,

Qui olim apud

ROMANOS

OBTINUERUNT,

SUCCINCTA EXPLICATIO.

SECTIO PRIMA.

De variis divisionibus , & Or-
dinibus Populi ROMANI ,
ejusdemque Comitiis.

CAPUT PRIMUM.

*De origine Urbis Romae , & divisione
Romanorum in Tribus & Curiis.*

Antiquitates Romanas no-
scituro operae pretium
est breviter ipsius Urbis
Romae originem altius
paulo repeterem; quam jux-
ta vulgarem , & quae apud pleros
que hactenus obtinuit , opinionem
explicabimus , de ipsa rei veritate
non anxie nimis solliciti ; quia id

A tan-

tantum agimus, ut Latini scriptores penitus ab harum literarum studiosis intelligantur: nec compendii brevitas eam disquisitionem patitur. Sed commodiore loco & paulo latius de hac re agimus in prolegomenis ad Compendium Historiae Romanae, quae videri possunt.

*De prima
Urbis ori-
gine.*

§ I. Nihil in antiquiorum apud Graecos temporum historia celebratius est, quam excidium Trojae; de quo praeter infinitos alios auctores, scripsierunt duo poëtarum principes *Homerus & Virgilius*. Hac urbe a Graecis capta *Aeneas Anchise & Veneris*, ut fingitur, filius, ^a regio certe genere ortus post varios errores oraculi monitu in regionem *Italiae*, quae *Latium* dicebatur, appulit, ^b ductaque ibi *Lavinia Latini Regis filia Lavinium* urbem ex uxoris nomine condidit. *Aeneae* hujus ex priore uxore *Creüsa* filius *Ascanius* a noverca disfidens post triginta annos *Albam Longam* exstruxit: ubi ei in regno successit *Sylvius Postumus Aeneae* ex *Lavinia*

^a *Virg. Aen. 1. vs. 329. & alibi saepissime.*

^b *Vid. Dionys. Halic. & Tit. Livius initis historiar. suarum.*

nia filius, ^a a quo omnes deinceps *Albani Reges Sylvii* sunt cognominati; quorum seriem vide apud *Liv. I. c. 3.* & apud *Dionys. Halic. I. c. 70. seq.* Duodecimus a Postumo *Procas* duos reliquit filios, quorum minor natu *Amulius* fratrem majorem *Numitorem* per vim paterno honore privavit: utque regnum scelere partum sibi posterisque suis servaret *Aegestum* *Numitoris* filium inter venandum interfecit ^b; filiam vero *Numitoris Iliam*, sive *Rheam Sylviam*, ut se *Vestae* cultui consecraret, coëgit, specie quidem honoris, revera autem, ne ullam prolem ederet, quia illius Deae sacerdotes in perpetuum viris se abstinere debebant. At *Ilia* a viro aliquo militari (quem, quia *Deus auctor culpae honestior erat*, ^c *Martem* fuisse finxerunt) compressa geminum partum, & quidem masculum, edit: qua re cognita *Amulius* pueros in *Tiberim* projici jussit. ^d Cum vero is fluvius forte ripis restagnasset

A 2 in

^a *Dion. Hal. loc. c. 70. Sext. Aur. Vict. de or. gent. Rom. ex Valer. Antiate, & paulo aliter Liv. I. c. 3.* ^b *Dion. Hal. I. c. 76.* ^c *Liv. I. 4.* ^d *Vid. ingens fragm. de expositione Romuli ex Q. Fabio pictore ap. Dion. Hal. I. 79.*

in proxima alluvie ministri eos depo-
suerunt, ubi *a pica & lupo*^a (quae
animalia Marti sacra sunt) enutriti
finguntur: hodieque Romae in Ca-
pitolio exstat aeneum lupae simula-
crum, ex cuius uberibus *Romulus &*
Remus pendent: quod idem esse cre-
ditur cum eo, de quo loquitur Cic.
in Catil. 111. c. 8. Vid. *Marlian.* *Ur-*
bis Romae topogr. l. 11. c. 9. sed rei
veritas esse videtur, eos a *Faustulo* re-
gii pecoris magistro fuisse inventos,
& ab ejus uxore (cui ex moribus *lu-*
pae, hoc est, *meretricis*^b cognomen
adhaeserat) fuisse educatos. Hi pueri
cum adolevissent Numitoris avi sui pa-
stores latrocinia exercentes pulsant^c;
eaque occasione capti, ad regiam per-
ducti, & ab avo agniti Amulium ob-
truncant, avum reponunt, qui nepot-
ibus suis statim novae urbis conden-
dae auctor fuit^d; tum, ut urbanam
multitudinem quondam sibi adversam
exhauriret; tum, ut juvenum ambi-
tioni satisfaceret. Ne autem dissen-
sio

^a *Ovid. Fast.* 111. *vñ*, 37. *S. Aur. Viñt. de or.*
gent. Rom. Plut. Quaest. Rom. n. 21. ^b *Vid.*
Plaut. Epid. A. 111. S. 111. *vñ*, 22. ^c *Liv.*
l. 5. ^d *Dion. Hal.* I. 85.

sio inter duos fratres (quibus Romulo & Remo nomen erat) oriretur, uter regnaret, auspiciis, more tunc temporis usitato, decerni placuit. ^a Remus prior in *Aventino* colle sex vultures, Romulus, sed posterior, in *Palatino* duodecim vidit: inde contentione & pugna orta caesus est Remus; licet alii eum fossam a Romulo novae suae urbi circumdatam per ludibrium transflentem imperfectum fuisse velint: fossae enim urbium, ut & muri & portae sanctae apud veteres habebantur. ^b Romulus porro ita solus superstes Urbem, vel proprie arcem tantum, in monte Palatino (ad cuius radices cum fratre expositus fuerat) condidit, eamque a nomine suo ROMAM dixit. Condita est Urbs, juxta *Petavium Rationar. Tempor. P. II. L. III. c. 2.* Anno Mundi 3231. qui fuit *Periodi Julianae* 3961. ante *Christum natum A. 753.* (ita ut hodie a die Palilium, sive ab xi. Kal. Maji k. 1722. incipiat annus Urbis conditae 2475.) *Olympiadis vi. anno tertio;* post Trojam eversam A. 431.

A 3

cum

^a *Ib. I. 86. seq. Liv. I. c. 7.* ^b §. 10. *Instit. de rer. divisi.*

cum in *Judaea* pius Rex *Jotham* quintum jam annum regnum obtineret: juxta aliosvero uno anno serius. ^a Eo tempore Romulus aetatis annum decimum octavum agebat. Dies, quo Urbs condita est, fuit xi. Kalend. *Maji*; ^b qui dies *Palilia* a Pale pastorum Dea, cui tum sacra siebant, dicebatur; & postea semper festus fuit habitus ^c. Urbe ita condita, cum Romulus de forma regiminis ad Populum retulisset, communi omnium consensu Regnum ei est delatum, captisque prius rite auspiciis Rex fuit renunciatus; quod deinde semper servatum est ^d, ne quid publice, nisi *captis auspiciis*, gereretur.

Ut vero multitudinem civium augeret Romulus, inter Palatinum & *Capitolinum* montem *Asylum* aperuit ^e; quod patebat servis fugitivis, obaeratis & maleficis ^f: dicebatur autem *Asylum* ab α privativo & verbo $\sigma\nu\lambda\omega$

^a V. *Pigh. Ann. Rom.* T. I. p. II. *Scalig.* de emend. temp. L. v. p. 385. ed. *Genev.* 1629.

^b *Plut. Romul.* p. m. 23. E. ^c *Propert. IV.*

El. 4. *vñ.* 73. ^d *Dion. Hal.* II. c. 6. *Cic. de*

Divin. L. I. c. 16. ^e *Id.* II. c. 15. *Liv.* I.

c. 8. ^f *Virg.* VIII. *vñ.* 342. *Juv.* VIII.

vñ. 272.

άω, h. e., *spolio*; quia aliquem ibi *spoliare*, vel inde detrahere nefas erat ^a.

§. II Verum cum etiam sic penuria mulierum res Romana hominis duntaxat aetatem duratura videretur, nec finitimi filias suas Romanis (collecticiae quippe undique hominum turbae) elocare vellent, eos cum filiabus suis & sororibus ad spectaculum equestre in honorem Dei *Consi*, sive *Neptuni* celebrandum invitavit Romulus; &, ut quisque civium suorum uxorem sibi ex constituto inde raperet, jussit. Ab hac injuria bellum cum istis gentibus est ortum; & primum quidem cum *Cæninenibus*, qui a Romulo victi & saluberrimo consilio (quo etiam semper fere deinceps Romani sunt usi ^d. quodque inter praecipuas causas incrementi hujus tanti Imperii censeri debet ^e) non deleti, sed in civitatem recepti sunt; ut etiam ^f mox *Anemnates*, & his potentiores *Crustumini*. At ultim

A 4

mum

^a *Vid. Serv. ad Virg. Aen. II. 760.* ^b *Liv. I. c. 9. Dion. Hal. II. c. 30. Flor. l. c.* ^c *Ovid. de Art. Am. I. v. 131.* ^d *V. Plut. Romul. p. 27. A.* ^e *Cic. pro Balbo c. 13.* ^f *Dion. Hal. II. c. 35.*

*De ulteriore
re Urbis in-
cremento.*

mum, ob hanc causam, & gravissimum bellum fuit cum *Sabinis*, qui proditione *Tarpeiae* virginis (sed vide, quae de veritate an falsitate hujus narrationis diximus in *Hist. Reip. Rom. L. I. c. I. §. 4.*) arce Romanorum in monte *Tarpejo* potiti media in Urbe praelium cum iis committebant, cum raptarum (quac jam maritis suis erant conciliatae) intercessione pax non tantum, sed & arctissimum foedus inter duos hos populos factum est, ita, ut Sabini quotquot vellent Romanam migrarent^a; Urbs a Romulo pristino nomine^b *Roma*; cives vero *Quirites* dicerentur, vel a *Curibus Sabinorum* oppido; vel, quod *Curis*^c Sabinorum lingua *bastam* (*fortitudinis* symbolum, ut quod praecipuum tellorum olim esset, vide *Virg. Aen. XII. v. 95.*) denotet; Sabinorum autem Rex *T. Tatius* aequato cum Romulo imperio regnaret.

*De Tribus
bus.*

§. III. Postquam autem Rex esset constitutus Romulus, universum, quem possidebat,^d agrum in tres partes divisit; quarum una ministeriis fa-

^a *Dion. Hal. II. 46.* ^b *Piat. Romul. p. 30. A.*

^c *Dion. Hal. II. 48.* ^d *Dion. Hal. II. 7.*

sacerorum, & templis exstruendis inserviret; altera usibus publicis, ut foris & basilicis; tertia denique usibus privatis reservaretur. Haec postrema rursus in triginta partes aequales pro numero triginta *Curiarum* fuit divisa. Nam omnem Populum Romulus in tres partes distribuerat; quae vel a *tributo dando*^a; vel a *numero ternario*^b; vel denique (quod verissimum est) a Graeca voce *τριτύς* (quae apud *Athenienses tertiam tribus partem* notavit) *Tribus* sunt dictae^c; easque singulas iterum divisit in decem *Curia*; de quibus mox paulo latius. Unicuique Tribui a Romulo *Tribunus praefectus* dicitur^d; quod tamen posterioribus temporibus non obtinuit, nisi hoc prius de *Tribuno militari* intelligas. Erat autem haec divisio apta ad dilectum militarem habendum; nam ex quaque tribu primo illo tempore mille legebantur pedites (unde etiam *miles* est dictus a *mile* pro *militi*).

A 5 le

^a Ascon. ad l. I. in Verr. c. 5. ^b Plut. Rom. p.

31. B. Aufon. Grypho. v. 74. ^c Graev. Praef.

in T. I. Ant. Rom. Voss. Etymolog. hac v.

^d Vid. Dion. Hal. l. prox. d.

le^a, quia veteres consonas in medio vocis non geminabant) & centum equites; ex quibus prima *Legio Romana* constituit.

Post pacem, de qua diximus, cum Sabinis initam, licet plurimum aucta^b civitate (praesertim, cum multi, qui ex Latio & Etruria Romulo auxilio venerant, in Urbe restitissent) idem tamen Tribuum numerus mansit, sed nomina tum demum fortitiae sunt, ita, ut prima dicetur *Rammenium a Romulo*, ut volunt^c, in quam omnes Romani, & postea a *Tullo Hostilio* Rege etiam Albani conjecti sunt; Varro loco cit. hujus tribus cives *Ramnes* vocant: ut etiam *Horatius Art. poët. v. 342. Liv. L. x. c. 6.* ubi vid. Gron. Et Varro dicit, omnia illa vocabula *Tusca* fuisse; ita ut frustra, vel certe sine operae praetio iis explicandis insudetur; secunda *Tatiensium a T. Tatio Sabini* rum Rege in qua Sabini omnes; tercua denique *Lucerum*, dicta vel a *Lucu-*

mone

a Vid. *Isidor. Orig. IX. c. 3. V. etiam Varr. de L. L. IV. p. 23. ed. Durdrecht.* b Vid. *Plut. Romul. p. 33. A.* c *V. Weitz. ad Pervigil. Ven. vs. 72. & Acron. ad Hort. de art. poët. v. 342. Varr. de L. L. IV. 9.*

ANTIQUITAT. ROMAN. 11

mone Etrusco, qui Romulo adversus Sabinos suppicias tulerat; vel, a *lupo*, in quo asylum Romulus aperuerat: & in hanc tribum omnes peregrini, qui tum erant, & qui postea ante novam tribuum divisionem a *Tullio* institutam ex victis gentibus accesserunt, sunt relati.

Procedentibus temporibus, cum quotidie res Romana augeretur, primus *Tarquinius Priscus*^a quintus Romanorum Rex numerum tribuum duplicavit^b retentis tamen iisdem nominibus; ita, ut dicerentur *primi Ramnenses* & *secundi Ramnenses*, & sic porro. *Servius* vero *Tullius* Rex Romanorum sextus, cum Lucerum praeципue tribus immensum augeretur totam hanc rationem mutavit, & universam Urbem in quatuor, agrum vero Romanum in quindecim, vel septemdecim (variant enim auctores^c) portiones divisit; quarum quedam dicebantur *Tribus Urbanae*, quedam *Rusticae*; ita ut ille tribus, quae

ex

^a *V. Fest. v. V. sex Vestiae Sacerdotes.* ^b *Vid. Manut. de comit. Rom. c. 2. T. I. Thes. Ant.*

R. Graev. n. 481. D. ^c *Vid. Dion. Hal.*

ex Romuli institutione distinctae erant juxta genera hominum distinxerit juxta loca habitationis, sive quot ἐν τῶν γερινῶν fecerit τοπικας. Vid. Sigan. de ant. jure civ. Rom. L. I. c. 3. Urbanae tribus fuerunt ^a Suburana, Esquilina, Collina & Palatina a locis ita denominatae ^b, in quas initio omnes nobiliores homines conjecti sunt. Sed hi, postquam Fabius Censor A. U. 450. omnem turbam forensem in eas conjectisset ^c, & postea iis accessissent etiam libertini, in rusticis tribus sunt relati ^d; ideoque probrosum fuit a Censoribus ex rustica tribu in urbanam transferri: postea vero A. V. 584. Ti Gracchus Censor omnes, qui servitutem serviissent; & quibus quinquennio major filius, praediave rustica pluris XXXM. HS. non essent, in unam tribum Esquilinem conjectit. Liv. L. XLV. c. 15. ^e. Rusticae Tribus vel a locis, vel a gentibus sunt denominatae; a locis, ut Romilia ^f Crustumina, &c. a gente, ut Fabia,

Ho-

^a Vid. omn. Sigan. ant. jur. civ. Rom. l. I. c. 3.
^b V. On. Panvin. de civit. Rom. c. 48. edit. Graev. ^c Liv. IX. 46. ^d Vid. Ascon. ad Cic. pro Mil. c. 37. Epit. Liv. xx. ^e Plin. H. N. XVIII. c. 3. ^f Varr. de L. L. IV. c. 9.

Horatia, & sic porro ^a. Nomen autem tribus saepe tanquam agnomen reliquis nominibus additur; ut C. Septimius T. F. Quirina, M. Oppius M. F. Terentina. Coelius ad Cic. Famil. viii. 7. & saepissime in Inscriptionibus. Instituit praeterea Servius Tribuum, vel Vicorum Praefectos ^b, qui nomina sexum, aetatem, opes, &c. tribulium suorum scire debebant; vetuitque quemquam ex tribu sua demigrare. Postea diversis temporibus aliae adhuc Tribus additae sunt ita ut tandem triginta quinque numero essent, a locis pleraque dictae, ut *Stellatina*, *Pomptina*, &c. (Vid. Panvin. de civ. Rom. c. i. T. i. Graev.) Post bellum *Marsicum* tota Italia civitate donata octo, vel decem etiam aliae Tribus sunt adiectae ^c, verum paulo post ad pristinum numerum sunt redactae ^d. Atque hae sunt triginta quinque illae Tribus, in quarum aliqua quisque ci-vis Romanus, sive intra, sive extra Urbem degeret, censeri debebat. Ma-

nu-

^a Inscript. ap. On. Panv. de rep. Rom. c. 49.

^b Dion. Hal. iv. seq. c V. App. Alex. Civ.

L. I. p. 641. edit. Toll. d Vid. Grub. de

Comit. Rom. L. I. c. 4.

numissi tamen tribum, sive jus suffragii non statim accipiebant: hoc enim non nisi a Populo olim & postea a Principe concedebatur. Tempore autem Pandectarum hoc jus emebatur: unde legimus patronos aliquando jussisse, ut haeredes sui tribum libertis suis emerent. *l. 31. pr. ff. de legat. 3.*

§. IV. Diximus a Romulo singulas Tribus in decem *Curias* fuisse divisas, quibus a raptis Sabinis nomina fuisse indita quidam volunt^a; sed, cum ea (maximam saltem partem) ad nos non pervenerint, incerta hacc sunt: Dictae autem sunt *Curiæ* juxta quosdam a *curando*, scilicet *sacra*; quaeque enim Curia sacra quaedam sibi peculiaria habebat, quae a *Curione* (is Curiae praeverat^b) curabantur. Unde curiae similes fere erant Paroeciis vel Parochiis, ut corrupte hodie dicuntur. Vid. Fam. Nardinum Roma vet. L. II. c. T. IV. Graev. Omnibus vero Curionibus praeverat, qui *Curio Maximus* dicebatur. Vel forte

^a *Liv. I. cap. 3. Aliter Dion. Hal. L. II. c. 47. ex Varr. & Plut. Romulo p. m. 30. Vid. Fam. Nardini Romam vet. L. II. c. I. Tom. IV. Graev. n. 948. ^b Vid. Plaut. *Aulul. A. I. S. II. us. 29.**

forte ita sunt dictae, quod Rempub-
licam *curarent*; hoc enim primis il-
lis temporibus Comitiis *Curiatis* (de
quibus suo loco) faciebant *Curiae*; un-
de etiam locus, ubi Senatus Romae
habebatur, *Curia* est dictus: vel de-
nique, & hoc verius est, a Graeco
κυρια^a; quemadmodum Atheniensi-
bus dicebatur tota populi concio legi-
time convocata ad vetandum, juben-
dumve, quod e republica esse cense-
bat. In curiarum aliquam descripti
erant omnes cives in Urbe, vel in agro
Romano, degentes; coloni enim &
municipes suas quasdam peculiares^b
curias in coloniis & municipiis habe-
bant. Numerus triginta Curiarum
semper mansit, licet postea Tribuum
numerus augeretur.

a Vid. Graev. Praef. Tom. I. Antiquit. b Vid.
Gruch. ad poster. Siz. disp. refut. c. 6.

CAPUT SECUNDUM.

De Senatoribus.

*De institu-
tione et nu-
mero Sena-
torum.*

§. I. Regnum adeptus Romulus tres Ordines Populi Romani fecit. Et primum quidem eos, qui virtute, aetate, genere, vel opibus excellebant a reliquis secrevit, ^a eosque Patricios dixit; cuius appellationis variae traduntur rationes. Quidam Patricios fuisse dicunt eos tantum; qui a primis *Patribus*, sive *Senatoribus* erant orti: alii propterea Patricios eos appellatos ajunt, quod soli patrem ciere, sive nominare possent, quasi alii essent fugitivi, vel servi, neque suos patres ingenuos nominare possent ^b. Sed verius est, juxta *Vossium Etymolog.* v. *patricii*, duas posteriores syllabas in voce *patricius* esse tantum *patris* vocis productiones, quemadmodum ab *aedilis* fit *aedilicius*, a *novus*, *novicius*, &c. Ex his porro patriciis Romulus jussit ^c ut singulae tribus ternos, quos maxime probafsent,

^a Dion. Halic. II. 8. ^b Plut. Romul. p. 24. D. Festus V. Patricios. ^c Dion. Halic. II. 12.

sent, viros legerent; & idem etiam singulis Curiis mandavit: tum his nonaginta novem viris unum, quem ipse maxime idoneum judicasset, adjectit, cui rerum urbanarum curam committeret, quoties ipse exercitum extra fines agri Romani ducturus esset: & hi centum viri *Senatores* & *Patres* honoris, benevolentiae & aetatis causa sunt dicti^a. Et sic hodie (ut majoris lucis causa hoc addamus) in *Anglia* dicuntur *Aldermannii*, *Hamburgi die Oberalten*, qui quinque paroeciarum nomine reliquis Senatoribus adjuncti sunt. Hinc etiam est Gallorum hodierna vox *Seigneur*, quasi *seniorem* dicas: & in patriae metropoli *Durdrechto* Senatores *Oud-raaden* dicuntur. Etiam Christianis *Presbyteri* sunt sacrorum ministri: & *Vossius de vitiis Serm. l. 11. c. 8.* putat Belgice *Graven* dici Comites a *graauw*, *cenus*: nam olim *Graviones* illi judices tantum fuerunt. Et haec obiter adiecta sunt. Possunt etiam dicti fuisse *Patres*, quia revera nullos alios in Senatum legerit Romulus, nisi qui

B

Pa-

^a *Plat. Rom. p. 24. E. Sat. Catil. c. 6.* b *Flor. 1. c. 1.*

Patres essent, cum tales majorem
Reipublicae curam gesturos esse cen-
seri debeat.

Paulo post Urbem conditam Ro-
manis & Sabinis societate junctis ex
his etiam centum curiarum suffragio
in Senatum electi sunt: ^a *Tullus* qui-
dem *Hostilius* tertius Romanorum
Rex Senatorum numerum non auxit,
sed Albanis Romam traductis, & no-
bilissimis eorum familiis (quales fue-
runt *Juliae*, *Serviliae*, *Quinctiae* &c. ^b)
inter patricios adscitis Senatum sup-
plevit: ^c *Tarquinius* vero *Priscus*,
qui homo novus & peregrinae ori-
ginis erat, potestati suae firmandae
^d centum ex praestantissimis plebejis
inter patricios. & inde inter Sena-
tores retulit, *factionem* *haud dubiam*
Regis, *cujus beneficio* *in Curiam vene-*
rante; ita ut trecenti jam numero
essent: Hi postremi Senatores tunc
quidem dicti sunt *Minorum gentium*;
nam aliis Senatoribus a *Bruto* allectis
tractu temporis *Majorum gentium* di-
ci coeperunt: itaque conciliandus est

Ta-

^a *Dion. Hal.* II. c. 47. ^b *Liv. l. I. c. 30.* ^c *Vid.*
sund. l. III. c. 29. ^d *Id. ibid. c. 67.* ^e *Liv.*
I. c. 35.

Tacitus *Annalium l. xi. c. 25.* cum
Livio *l. i. c. 25.* Junius enim *Brutus*
(vel, juxta alios, *P. Valerius Popli-*
cola) cum *Tarquinius Superbus Patri-*
cium & Senatorium ordinem caedi-
bus exhaussisset, (nam qui justo ma-
jorem potestatem cupiunt, ejusmodi
Concilia abolere conantur, ut prae-
terito seculo in Francia factum, in
Anglia tentatum fuit) praecipuis ex
equestri ordine inter Patres conscriptis
*Senatum supplevit^a; unde *Patrum**
Conscriptorum appellationem (quae
deinceps solennis fuit, ut nempe in
Senatum vocarentur, qui Patres, qui
ve Conscripti essent,) ortam fuisse mul-
*ti volunt: *Panvinius* vero omnes post*
Romili primam lectionem assumtos
Patres Conscriptos fuisse dictos asserit.
G. *Gracchus* Tribunus plebis A. U.
631. trecentos ex Equitibus in Sena-
tum allegisse a *Plutarcho* dicitur;^b at
verius est, eum talem aliquam legem
quidem tulisse, sed non pertulisse. Vid.
Sigon. de ant. jur. Civ. Rom. l. 11.

B 2 C. 2.

^a *Liv. II. c. 1. Dion. Hal. v. c. 16.* ^b In *eius*
vita p. m. 837. qui locus tamen aliter explicari
possit: nempe, ut ex equitibus 300. judices lega-
rit *Gracchus*, qui simul cum 300. Senatoribus
omnes causas judicare possent.

c. 2. ^a A. U. 622. *M. Livius Drusus* Tribunus plebis de trecentis equitibus in Senatum legendis legem tulit ^b; verum ea, acque ac aliae omnes ab eodem latae, statim eo caeo abrogata est. *Sullam* Dictatorem Senatum auxisse certum est ^c, sed quot Senatores adiecerit incertum: hoc constat post Sullam ultra quadringentos suisse ^d. Tempore vero Julii Caesaris & per infecutas turbas Triumvirorum multis indignis (facile patientibus Triumviris, ut ita corum tyrannis etiam magis firmaretur) in Senatum se ingerenibus numerus Senatorum vel ad mille excrevit; ideoque ab *Augusto* ^e, postquam rerum potitus est, ad pristinum numerum sexcentorum debuit redigi. Et haec de numero & institutione Senatorum dicta sunt.

De lessione §. II. *Lectus* fuit *Senatus* primo quidem, uti vidimus, ab *ipsis Regibus*,

X iisque pulvis a *Consulibus*. Nam, licet ex verbis Ciceronis *pro Sextio* c. 65. (*doligerentur autem in id Consilium ab uni-*

^a *Vid. Pigh. annal. ad A. U. 631.* ^b *Appian. Alexandr. L. I. civil. p. 630. edit. Toll.* ^c *Id. p. 650.* ^d *688.* ^e *Vid. Cic. Attic. I. 13.* ^f *Suet. Aug. c. 35.*

* ex wel nat at de Cenibus
Verdew, 1830.

universo populo) videri possit, ante Censores creatos, Senatores nominante Consule a Populo fuisse cooptatos, rectius tamen & *Hotomannus* & Cl. Graevius apud Ciceronem pro ab legunt ex. Quod non videtur observasse R. Abbas *Vertotius* in epist. ad III. Stanhopium de difficultatibus quibusdam circa constitutionem Senatus Rom. p. 20. donec A. U. 310. Censores crearentur, quibus id munus peculiariter fuit demandatum: & semel tantum libera Republica Dictator Senatui legendō creatus legitur, post cladem scilicet Cannensem N. Fabius Buteo^a. Sub Imperatoribus Triumviri Senatui legendō creati sunt^b. Cujus Senatoris nomen a Censore Senatum legente primum recitabatur ille erat & dicebatur *Princeps Senatus*; isque olim quidem fuit qui primus Censor ex iis, qui vivebant, fuisset: Sed post A. U. 544. quem Censor dignissimum censuisset cum Senatus Principem legebat^c. Licet autem haec dignitas nec imperium, nec potestatem conferret, tamen amplissima omnino habebatur,

B 3 quia

^a *Liv.* XXII. c. 22. ^b *Suet.* Aug. c. 37. ^c *Liv.* XXVII. c. II.

quia scilicet nemo, nisi vita innocentissime acta, eo adspirare poterat, unde honoris causa saepe aliquis inde designatur ^a: ac fere, qui semel Princeps Senatus electus fuerat, sequentibus lectionibus eam dignitatem retinebat ^b: eaque dignitas *Principatus* dicitur ^c: & hinc postea ipse Imp. *Princeps* fuit dictus; quae vox proprie tantum *ordinem* notat, non *potestatem*.

Singulis lustris Senatus ab alterutro Censore recensebatur; & si quis moribus esset amplissimo ordine minus dignis, vel censum minuisset Senatorium ^d in recitatione catalogi Senatorii nomen ejus silentio praetermittebatur; ita tamen, ut praeteritioni causa adderetur. Vide Val. Max. I. 11. c. 9. n. 2, 3, 4, 5. atque eo ipso, nulla alia nota adscripta *Senatu motus* habebatur, hoc est, *Senator porro non erat*. Senatu tamen moti infames non erant, nisi infami judicio, vel de ambitu damnati essent Dio Cassius I. xxxvi. p. 8. sq. edit. regiae 1548. Ita ut etiam

^a Cic. pro Rabir. c. 7. Id. Phil. viii. c. 40. ^b Liv. xxxix. c. 52. nom. ^c Cic. fragm. or. pro Scauro. Vid. Onuphr. Panvin. Fast. L. v.

^d Cic. Fam. xiii. n. 5.

tiam in judices legi possent. Cic. *pro Clu. c. 42. sq.* Porro lege Cassia cautum fuit, ut quem populus damnasset, cuive imperium abrogasset, in Senatu nec esset. Ascon. ad Cornel. l. p. 969. ed. Graev.

§. II. In Senatoribus legendis haec *Requisita*, quinque potissimum spectabantur, *genus, ordo, census, aetas & magistratus.* ^{ut quis Senator esse posset.} Primo, antiquissimis temporibus solis patriciis aditus in Senatum patuit; adeo ut illi, qui a Tarquinio Prisco ^a, & deinde a Junio Bruto ex plebe fuerunt electi, prius inter patricios cooptari debuerint ^b; at circa tempora Decemvirorum, sive circa A. U. 302. plebeji directo in Senatum admissi videntur ^c. Secundo, quod ad ordinem, servatum est, ut ex equestri maxime ordine Senatores legerentur; unde equestris ordo *Seminarium Senatus* ^d appellatus fuit: sed hoc tamen perpetuum non fuit; *Appius* enim *Claudius* Censor etiam libertinorum filios in Senatum legisse traditur ^e. Tertio etiam ratio fuit habita *Census*

B 4 qui

^a *Dion. Hal. III. a. 67.* ^b *Id. v. c. 13.* ^c *Vid. omn. Siz. de jure ant. civ. R. L. II. c. 2.* ^d *Liv. XLII. c. 61.* ^e *Id. IX. c. 46. Suet. Claud. c. 24.*

qui antiquissimis quidem temporibus nullus spectatus fuisse videtur ^a; sed florente Republica fuit 800. HS. sive 800000. *nunmorum* *sestertiorum*, qui faciunt nostra moneta 20000. *Philip-paeorum*; vel, ut alii, *Imperialium*: verum Augustus jussit ^b, ut census Senatorius esset 1200. HS. hoc est, 30000. *Philippacorum*, vel *Imperia-lium*; juxta *Dionem* vero *Cassium* libr. 54. 1000. HS. Nempe *Suetonius* lo-co in margine citato posuit censem, quem primum invenit Augustus ad Remp. accedens; & quem reliquit moriens. *Dio* vero talem posuit, ut primum post bellum civile constitutus fuerat; & ut deinde primo fuerat auctus. Quarto, *aetatis* quoque ha-bitam fuisse rationem certum est ^c: sed quae ea fuerit non satis constat: verum cum, ut quinto loco innui-mus, ex iis fere tantum, qui iam *Magistratum* aliquem gessissent ^d, lecti fint, primusque qui in Urbe capere-tur magistratus fuerit *Quaestura*, (nem-pe ex muneribus honoratioribus; nam virgin-

^a *Plin. H. N. praef.* L. XIV. ^b *Suet. Aug. c.*

41. ^c *Tacit. xv. c. 28.* ^d *Vid. Sigan. de ant.*

juri. civ. Rom. l. II. c. 2.

vigintiviratum, ex. gr., etiam juniores capiebant), consequens est neminem ante quaestoriam aetatem Senatorem fieri potuisse ^a: ea autem probabiliter fuit annus aetatis vicesimus quintus ^b, ut infra dicemus. Licet autem aliquis magistratum gessisset propterea tamen continuo Senator non erat ^c, nisi a Censoribus in Senatum esset electus; sed Equites, qui Curulem magistratum gesserant, licet Senatores proprie non essent, tamen jus suffragii in Senatu habebant; ita, ut ipsi quidem sententiam non dicerent, sed ut *pedibus in aliorum sententiam irent*; (qui mos hodieque a Cardinalibus in eligendo Papa servatur. Vid. Amelotti. ad Tacit. A. l. vi. c. 12.) unde hi Senatores *Pedarii* sunt dicti ^d. Verum, ut hoc addam, probabilis sat videtur *Manutii* opinio, qui vult (*de Sen. Rom. c. 1.*) Quaeostores, Tribunos & aediles plebis, quamdiu magistratum gererent, aditum in Senatum habuisse; Curules vero magistratus semper; imo hos in legendo Se-

B 5 natu

^a Vid. Zamosc. de Senatu Rom. 1. c. 8. ^b Vid. Om. Dion. llii. p. 323. edit. reg. ^c Gell. III. c. 78. ^d Id. d. l.

natu a Censoribus, nisi sotica causa esset, praeteriri non potuisse.

Insignia Senatorum.

§. IV. *Insignia Senatorum* fuerunt, primo *Latus clavus*, sive *tunica lati-clavia*^a, (*χιτών πλατύσημος*) hoc est, cui linea purpurea oblonga & quadrata instar *fasciae* erat *adusta*^b quae *fascia clavus* dicebatur; *latus* autem, quia Equites angustiorem habebant; de quo suo loco: secundo, *Calcei nigri*^c ad medium usque crus subducti: tertio, *lunula argentea*, sive *figura numeri centenarii in calceis*^d, quod, scilicet, primi Senatores *centum numero* fuissent: quarto, *locus separatus in spectaculis proxime podium*, vel arenam; qui locus dicebatur *Orchestra*, unde haec vox aliquando pro *ipso Senatu* ponitur^e, quae proprie quidem significat, *locum ubi histriones saltabant*; (*όξοῦμαι*, *salto*) juxta quem proxime Senatores sedebant; verum a theatro etiam ad alia spectacula haec vox translata fuit.

De ratione habendi Senatum.

§. V. Jus convocandi Senatum habebant olim quidem Reges, regibusque

^a Ovid. Trist. iv. El. 10. vs. 35. ^b Vid. Graev. Praef. T. vi. Ant. R. ^c Horat. Serm. i. vi. vs. 27. ^d Juven. VII. vs. 192. ^e Id. III. vs. 178.

busque pulfis Consules, Dictatores, Magistri Equitum ^a, Praetores, Tribuni plebis, Praefecti Urbis; &, qui extra ordinem Reipublicae praefuerunt, Decemviri legibus scribendis, Tribuni militum consulari potestate, & Triumviri Reipublicae constituedae: de Praefecto Urbis Latinarum causa dubitatum fuit, quum ea aetate fieret, quae senatoria non esset ^b; verius tamen videtur eum Senatum cogere potuisse. Observandum autem est, minorem magistrum non potuisse habere Senatum, nisi absente majore, ut Cornutus Praetor Urbanus absentibus Consulibus Senatum habet more majorum. Cic. *Famil. L. x. n. 12.* & hoc etiam non nisi in re nova fieri poterat. Ib. *L. xii. n. 28.* quod tamen non obtinuit in Tribunis plebis, qui etiam invito Consule Senatum vocabant, ut colligi potest ex Cicerone de Orator. *L. iii. in initio.* Convocabatur autem Senatus vel edito, in quo caussa convocationis addi solebat. Vid. Tac. *Ann. L. ii. c. 28. f.* vel

^a *Liv. viii. c. 33. Dio l. xlvi. p. 197. edit. Lat.*

^b *Gell. xiv. c. 8.*

vel per praeconem ^a; & si quis Senator non adesset, pignoris captione multabatur ^b. Haberi non potuit Senatus nisi in *Templo*, hoc est, *in loco ab Auguribus consecrato* ^c; unde in curiis *Hostilia*, *Julia*, *Pompeja* templa constituta sunt: verum etiam saepe in templis vulgo ita dictis habebatur ^d, ut in templo *Honoris*, *Apollinis*, *Concordiae* ^e, &c. ^f Et hinc templum Vestae non fuit augurio consecratum, ne illuc conveniret Scnatus, ubi erant virgines ^g. Legatis autem, quos in Urbem admittere nolebant, & magistratibus, qui ad Urbem erant Senatus in aede *Bellonae* extra Urbem dabatur. *Liv.* L. xxxi. c. 47. L. xxxiii. c. 22. & 24. &c. *Festus* v. *Senacula*.

Legitimum *tempus* habendo Senatum erant Kalendae, Nonae & Idus cujusque mensis: sed, si necessitas urgeret, omnibus diebus haberri poterat; nisi *Comitiales* essent, hoc est, quibus re ipsa *Comitia* haberentur, non qui-

^a *Vid. Zamost. de Senat. Rom. II. c. 4. Juven. IV. v. 75.* ^b *Cic. Phil. I. c. 5. Liv. III. c. 38.* ^c *Gell. XIV. c. 7.* ^d *Liv. l. XXXVII. c. 52. Sallust. Catil. c. 47.* ^e *Coelius ad Cic. Famil. VIII. n. 8.* ^f *Sallust. Catil. c. 47.* ^g *Serv. ad Virg. Aen. l. VII. v. 153.*

qui^{bus} haberi possent ; uti abunde probat *Zamostius de Senat. Rom.* II. c. 7. Ex instituto vero Augusti singulis modo Kalendis & Idibus habebatur Senatus ; ita tamen, ut mense Septembri & Octobri nulos alios adesse necesse esset quam forte ductos, per quorum numerum Senatus consulta confici possent ^a : nam, ex gr., nemo legibus solvi poterat, nisi ducenti Senatores adfuerissent ex lege quam tulit Cornelius Tr. pl. A. *U. 686.*^b *Caes.* quod fecit Augustus specie quidem, ut molitiam muneris Senatorii levaret ; sed revera, quia minus expeditiebat ei, qui libertatem patriae suae opprescerat, frequenter adeo tam augustum procerum concilium convenire.

Nullum ergo Senatusconsultum fieri potuit, nisi legitimus adesset Senatorum numerus ^c, quis vero ille fuerit, non satis constat : ante Sullam numerus centenarius suffecisse videtur ; sed Augusti aetate quadringenti desiderabantur, quod tamen ipse abolevit ; &, ut infra eum numerum

^a *Suet. Aug. c. 35.* ^b *Ascon. argum. in Or. I. pro Corn.* ^c *Vid. Liv. xxxix. c. 18.*

rum Senatus-consultum fieri posset, jussit ^a; ut etiam ea ratione sensim Senatus potentiam enervaret. Hinc autem mos inoleverat, ut qui Senatus-consulto intercedere vellet, diceret Magistratui ad Senatum aliquid referenti, *Numera Senatum*.

Magistratus, qui Senatum habiturus erat ante curiam hostiam immolabat, & auspicabatur; ^b atque ita demum curiam intrabat. Olim fere servabatur, ut primus sententiam rogaretur Princeps Senatus ^c; &, si post ^d comitia consularia Senatus haberetur, Consul designatus: & hoc merito, ut, nempe, cautius & circumspetius censeret, quia executio decretorum Senatus facile, & plerumque se in eorum consulatum extenderet. Vid. *Appian. Alex. Civ. l. II. n. 430.* Celeberr. *Jo. Vinc. Gravinam de ortu & progr. jur. civ. l. I. §. 18.* fere dico; nam jam olim libertatis consularis fuisse videtur, ut eum, quem vellet, primum rogaret ^e: Tempore vero Julii Caesaris, vel paulo ante, Consul, ^f quem

^a *Dion. Cass. L. 54. fin.* ^b *Vid. Suet. Jul. c. 81.*

^c *Gell. XIV. c. 7.* ^d *Cic. Phil. v. c. 16. Salust. Catil. c. 50.* ^e *Liv. V. c. 20.* ^f *Suet. Jul. c. 21.*

quem voluisset, primum rogabat; (modo ex Consularibus ^a esset) & inde reliquos pro ordine dignitatis, (honoris enim & amicitiae signum hoc erat ^b) ut primum Consulares, deinde Praetorios, & sic porro: post aedilicios autem ordo aetatis in rogan-dis sententiis servatus esse videtur ^c: & aliquando honoris causa quibusdam concessum est, ut consulari loco sententiam dicerent, licet Consules nunquam fuissent ^d: Tum etiam servatum fuit, ut quem Consul Kalendas Januariis primum rogasset^e, eum deinceps toto anno primum rogaret; sed postea hoc, ut alia, quoque neglexit Caesar: & Augustus nullum ordinem servavit: prudenti consilio, ut ita parati ad dicendum venire congerentur ^f. Quod si res maximi momenti esset aliquando jurati Senatores sententiam dicebant ^g: Fiebant Senatus-consulta ordinario *per discessionem*, hoc est, ita, ut, qui censuisset in certam curiae partem *discederet*, eum-

que

a Vid. Cic. Famil. x. n. 12. b Vid. eund. post red. in Sen. c. 7. c Dion. Hal. VII. c. 21.
d Cic. Philipp. I. c. 6. e Gell. IV. c. 19. f Suet. Aug. c. 35. g Liv. xxvi. 33. & ibi Gron. Id. xxx, 40. xlII. 2I.

que, qui idem censerent, sequerentur; unde *pedibus in alicujus sententiam ire* dicimus pro *eam amplecti*^a; cuius locutionis exempla passim sunt obvia.

De ratione referendi ad Senatum. §. VI. Referre Magistratus ad Senatum debebat primum de rebus divinis, tum de humanis^b: neque Magistratus tantum, qui Senatum habebat, ad eum referre poterat, verum omnes, quibus jus Senatum convocandi competebat; unde aliquando legimus diversa a diversis Magistratibus eodem tempore fuisse relata^c. Sed Consul vetare poterat, ne quid se invito ad Senatum referretur: quod de Tribunis plebis tamen non est intelligendum; nam illi non tantum de alia aliqua re referre poterant, & ad relationem Consulis aliquid addere, vel eam mutare^d; verum etiam, si ille referre nollet, ipsi id facere poterant, ^e vel etiam ejus relationi intercedere^f; quod jus quoque omnibus, qui parem majorem cum referente Magistratu potestatem habe-

^a Vid. omn. Plin. Epist. VIII. n. 14. ^b Gell. xiv.

7. ^c Cic. Philipp. VII. init. ^d Vid. Manut.

ad Cic. Famil. I. n. 1. ^e Ibid. x. n. 16. ^f Vid.

Tacit. Annal. I. c. 13.

habebant, ^a competebat: potuit etiam Consul videns, quo animi inclinaturi essent, antequam omnes sententiae dictae essent orationem paraeneticam interponere; cuius rei exemplum est *quarta Catilinaria*; eam enim Cicero habuit ante, quam *Cato* sententiam dixisset. Perdita autem Rep. Princps, licet Consul non esset, de una, duabus, tribus rebus referre poterat; quod jus primae, secundae, tertiae relationis dicebatur. Vid. *Casaub.* ad *Suet. Jul. c. 20. Lips. ad Tac. Ann. L. xv. cap. 22. Cll. Barbeiraccium ad Gron. de L. Regia p. 48. sqq. ed. Gall. Gravinam libr. sing. de Rom. Imp. p. m. 473.*

^b Quod si aliquis in dicenda intentia plures res complexus esset, quisque Senator dicere poterat, *Divide;* ut scilicet de unaquaque resorsim referretur. Et magna haec vis erat referentis ad Senatum, quod duas res aliquando ita una rogatione comprehenderet, ut dividi vix possent. Vid. *Polyb.* exc. leg. n. 129.

C

^c Se-

^a *Cic. de LL. III. c. 3. Gell. XIV. c. 7. b. Ascon.*
ad Verr. I LI. c. 46,

^a Senatorum etiam singuloruin jus erat, cum de aliqua re Consules retulissent, & ad se ordo dicendi pervenisset, de alia quadam re, quam e Republica esse ducebant, sententiam suam addere, & petere, ut Consules de ea re ad Senatum referrent, quod censere dicebatur ^b: & hoc aliquando faciebant, ut diem dicendo eximerent; (sic enim proprie loquebantur, ^c vel diem consumere. Cic. Att. L. IV. n. 2. & in Verr. II. c. 39. & tollere diem. Id. de LL. III. c. 18.) nam post horam decimam nova relatio in Senatu non poterat fieri ^d: nec post solem occasum Senatus-consultum fieri poterat ^e. Sententiam stantes dicebant, unde excitari dicitur Postumius ap. Liv. L. IX. c. 8. cum jubetur sententiam dicere. Vid. etiam Cic. ad Att. L. I. n. 13. Quod si aliquis intercessisset, non Senatus-consultum, sed Sena-

^a Ascon. ad Cic. pro Mil. c. 6. Vid. exem. ap. Liv. L. VIII. c. 14. & omn. Senec. de vita beata c. 2. & epist. 3. ^b Videl. Cic. pro Sext. c. 32. Gracv. ad Suet. Jul. c. 20. Gell. IV. c. 10. ^c Quintil. dial. de orat. c. 19. ^d Senec. de tranquill. an. c. ult. ^e Cic. Phil. III. c. 10.

Senatus-auctoritas prescribatur; quod etiam fiebat, si *Senatus* alieno loco, aut tempore, aut non legitimo edito, aut numero convenisset^a. Hoc casu de ea re ad *Populum* referebatur; cuius rei infigne exemplum est in epistolis *Coelii* ad *Ciceronem*, quae exstant inter eas, quas vulgo *ad Familiares* dicunt, libro octavo. Consul autem sententiam, quam vellet, primam pronunciare poterat, ut in eam discessio fieret; quae ipsius maxima vis in *Senatu* erat^b: ejusque formula talis fere erat, *Qui hoc censem illuc transite; qui alia omnia in hunc partem: rationem hanc subjicit Feslus*^c; his verbis praeceps, omnis videlicet causa, ne dicat, qui non censem, quae ex ridicula veterum superstitione defumpta sunt. Primus autem discedebat, qui retulisset.^d *Senatus-consulto* facto ii, in quorum sententiam factum erat, nomina sua subscribebant^e; de qua refertive loquitur *Cicero Famil.* ix. n. 15. &c tum

C 2 in

^a *Dio L. 55. non precul ab init. qui locus est clariss.* ^b *Cic. Famil. 1. n. 2. ubi Vid. Man. Gron.* ^c *Vid v. qui hoc censem;* ^d *Eccl. d. Man. ad Cic. l d.* ^e *Vid Cic. Famil. xv. n. 6. Liv. xxxix. cap. 4.*

in aerarium condebatur, ^a ubi etiam leges & alia scripta ad Rempublicam pertinentia adserabantur: olim vero in aedem Cereris aedilibus custodienda dabantur ^b. Locus autem ubi tabula publicae custodiuntur, tabularium dicitur. ^c His peractis Senatus dimittebatur ab eo, qui Senatum habuerat, solemni formula, *Non amplius vos moramur, Patres Conscripti* ^d. Res, de quibus ad Senatum referebatur, erant omnes quae Reipublicae administrationem spectabant, praeter creationem magistratum, lationem legum, & belli vel pacis arbitrium ^e, quarum rerum potestas penes Populum erat. Erat itaque Senatus consilium sempiternum Reipublicae propositum: deligebantur autem in id consilium ab universo populo, aditusque in illum summum ordinem omnium civium industriae ac virtuti patebat. Senatus Reipublicae custos, praefes, propugnator collocatus erat; & hujus ordinis auctoritate uti magistra-

^a Tacit. Ann. III. n. 51. ^b Liv. III. c. 55.

^c Cic. pro Rabir. c. 3. Liv. XLIII. c. 16.

^d Capitol. in Anton. Phil. c. 10. ^e Dion Hes.

lic. IV. c. 20. & VI. c. 66.

gistratus, & quasi ministros gravissimi consilii esse, voluerunt majores ^a. Judices etiam ex Senatu legabantur usque ad legem *Semproniam* a C. *Sempronio Graccho* A. U. 631. latam, qua judicia a Senatu ad Equestrem ordinem transtulit; quae tamen postea cum Senatu rursum sunt communicata. Denique aerarii quoque cura suprema penes Senatum fuit ^b. Ex quibus omnibus rebus patet dignitatem Senatoriam in Republica Romana fuisse maximam; unde etiam hic ordo *Amplissimus* ordinario cognomine dicebatur ^c. *Sanctissimum ordinem* eum vocat Cic. pro *Rege Dejotaro* c. 3. *summum Pop. Rom. populorumque & gentium omnium ac Regum consilium idem pro domo sua* c. 28. *Patrum sanctum concilium* Horatius od. iv. 5. & Curiam Cicero pro *Milone* c. 33. *Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, caput Urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, &c.* Sub Im-

C 3 pera-

^a Vid. Cic. pro *Sext* c. 65. & de *singulorum ordinum officiis & potestate* vid. omn. Polyb. VI. c. 13. seq. ^b Polyb. VI. c. II. ^c Lib. 30. pr. ff. ad *SC. Vellej.*

peratoribus sane, comitiis ad Senatum translatis, hic in jura Populi successit. Vid. Cl. Gravinam lib. sing. de Rom. Imp. §. 16. sq. & ita etiam legislatoria potestas ad Senatum transiit. Ibid. §. 20. Et haec de primo ordine dicta sufficient; transeamus jam ad secundum Ordinem, sive Equestrem.

CAPUT TERTIUM.

De ordine Equestris.

*De origine
ordinis
Equestris.*

§. I. **R**omulus, cum Populum Romanum in tres tribus divisisset, ex quaque Tribu centum juvenes genere, opibus, reliquisque dotibus praestantissimos legit, qui *equo* mererent, quorumque opera ad custodiam corporis sui ute-retur. Hi *Celeres* primo sunt dicti, sive a primo eorum Praefecto *Fabio Celere*; sive potius a Graeco Κέλης, (*Aevolice*, Κίλης) quod *Celerem* notat, ut recte censet *Jul. Caes. Scaliger Poë-sies* I. c. 22. Distributi autem fuerunt a Romulo in tres Centurias, quae *Ramnensium*, *Tatiensium* & *La-cerum* iisdem nominibus ac priscae iliae

lae Tribus dicebantur. Tarquinius Priscus numerum eorum auxit, ita ut essent mille & octingenti, eodem tamen Centuriarum numero retento: Servius vero Tullius octodecim Equitum Centurias conscripsit: & haec origo Equestris ordinis fuit. Et hic summae utilitatis in Rep. fuit, inter Senatum & plebem, ut vinculum aliquod medium intercedens ^a. Postea autem *Equites* sunt dicti non omnes proprie, qui *Equo* merebant; sed iuntur, qui a Censoribus in ordinem Equestrem lecti, & *equo publico* erant donati; (omnes enim patricii non erant *Equites*, ut qui, exempli gratia, centum eques circiter non habebant ^b) quidam vero etiam *equo privato* militabant.

§. II. In Equitibus legendis spectabatur *Aetas*, *Genus* & *Census*. Primo, *Aetas* requirebatur octodecim circiter annorum. Secundo, *Genus* quidem erat promiscuum patricium & plebejum; sed tamen ingenii esse debebant, nisi quod sub Im-

C 4 pe-

^a Vid. Gravin. de Or. Jur. Civ. L. 11. p. m. 304.

^b Liv. III. c. 27. ^c Div. L. 52. p. 476. 73.
dite Lat.

peratoribus aliquando libertini hac dignitate donati sunt. ^a Tertio spectabatur *Census*, qui florente Republica fuit 400. HS. hoc est, *florenorum Hollandicorum 25000.* ^b

*De insigni-
bus Equi-
tum.*

§. III. *Insignia Equitum* fuerunt primo *Equus publicus*, quo Censor eos donabat ^c, vel etiam Dux exercitus militiae tempore. Secundo, *Annulus aureus*; ^d plebs enim *ferreis annulis* fere utebatur; ^e unde dictio est orta *Annulo aureo donari* ^f, qua significatur inter *Equites* legi. Tertio, *angustus clavus*, ^g sive *Tunica angusticlavia*, *σενόσημος χιτών*; cum Senatores ut vidimus, *latum Clavum* gestarent: & sine his insignibus in publico conspic tam Equiti, quam Senatori turpissimum erat. ^h Quarto, *locus separatus in spectaculis publicis*: *Roscius* ⁱ enim *Ottho* Tribunus plebis A U. 686. legem tulerat, ^k ut Equites in quatuor-

^a Suet. *Galba* c. 14. ^b Martial. v. n. 26. *Juven.* XIV. *vñ. 323.* *Horat.* Epist. I. ep. I. *vñ.* 57.

^c *Liv.* L. v. c. 7. *Cl Græv Praef. ad T.* I. *Ant. R.* ^d *Horat. Serm.* II. VII. *vñ. 63.*

Juven. XI. *vñ. 42.* ^e *Plin. H. N.* XXXIII. I.

^f Suet. *Jul.* c. 39. ^g *Ovid. Trist.* IV. *El.* X. *vñ. 35.* ^h *Horat.* l. d. *Gell.* XIII. ⁱ 21.

^j *Liv. Epist.* 99. ^k *Horat. Epist.* I. I. *vñ. 62,*

tuordecim gradibus proxime orchestrae junctis sederent; unde dicimus, sedere in quatuordecim, ^a pro *Equitem esse*: pro quo etiam dicebant, *sedere in Equestribus.* ^b

§. IV. *Munus Equitum* erat primo, ^{De muneri⁹} ut bella obirent; nam in iis vel praebus *Equicium* robur exercitus Romani ^{tum.} consistebat: ^c Secundo, ut judicia exercebant, ^d utique post legem Semproniam, qua (ut capite precedente diximus) judicia a Senatu ad Equestrem ordinem sunt translata; sed quae, ut ibidem vidimus, rursum cum Senatu communicata sunt. Eques etiam Romae vectigalia conducabant; idque in societas quasdam divisi. Cic. *Famil. l. xiiii. n. 9.* Quique tali Societati praeverat *Magister Societatis* dicebatur. *Ib.* Et adeo honorati hi erant, ut *scripturarios*, sive publicanos *amplissimos homines* vocet Cicero *Ibid. ep. 65.* *Honestissimos & ornatissimos Or. pro L. Manil. c. 7.* & *pro Plancio c. 9.* dicit, *florem Equitum R. ornamentum civitatis, firmamentum Reip. publicanorum ordine contineri.* C 5 §. V.

^a *Suet. l. prox. d. b Vid. Petron. c. 126. c Liv. xlii. c. 61. d Senec. de benef. iii. c. 7.*

*De trans-
vectione E-
quitum.*

§. V. Dignitas Equitum Senatoriac proxima fuit, quia ex iis Senatores legebantur; ^a unde hic ordo *Senatus seminarium* est dictus: ^b quam dignitatem etiam Census &c reliqua, quae jam diximus, adstruunt: & hinc quoque *splendor Equitibus* proprie tribuitur. ^c Nec parvum huic Ordini splendorem afferebat annua *Transve-
ctio*; ^d quae fiebat hoc modo. Quotannis idibus *Quinctilibus*, hoc est, decimo tertio die *mensis Julii* omnes Equites corona oleaginea cincti togas palmatas ^e sive *trabeas* induti, equis suis insidentes & ornamenta militaria, quae ab Imperatoribus virtutis causa acceperant, manu gestantes ab aede *Honoris* extra Urbem ad Capitolium transvehabantur. Et hoc quidem quotannis fiebat: (eoque tempore etiam in jus eos vocare non licebat ^f) sed quinto quoque anno, dum ita transvehcerentur, ad Censorem in sella curuli ante Capitolium sedentem acce-

^a Vid. *Ovid. Trist. IV. El. x. vs. 35.* ^b *Liv. XLII. c. 61.* ^c *Lamprid. Alex. Sev. c. 19.* ^c *Cic. Famili. I. n. 3.* & *ibi Manut. quem vide et. ad l. II. in Verr. c. 71.* ^d *Vid. Dion. Hal. VI. c. 13.* ^e *Vid. Octav. Ferrar. de Re Vest. II. c. 5. & 8.* ^f *L. 2. ff. de in jus voc.*

accedebant, & ex equis descendentes manu eos ante Censorem traducebant. Quod si tum Eques aliquis esset corruptis moribus, ^a vel censum suum equestrem minuisset, vel denique equum negligentius habuisset, ^b Censor, ut *equum venderet*, jubebat (isque proprie *impolitiae*, hoc est, *incuriae* notari dicebatur) ^c; atque eo ipso talis Eques ordine equestris motus censemebatur; sin placuisset Eques, *equum traducere* jubebatur ^d. Recitabat etiam Censor hac occasio-
nc Equitum catalogum; &c, quem primum recensuisset, is *Princeps ju-
ventutis* dicebatur ^e: non quidem quod revera omnes juvenes essent, (multi enim in hoc ordine consenserunt, & quidem viri illustrissimi, ut, ex. gr., *Maeccenas* ille *Augusti Imperatoris amicus*) sed quod prima initiatione ita fere fuissent: & praeterea aetas juvenilis olim apud Romanos ad annum aetatis quadragesimum quintum extendebatur ^f: nec ex nostris hodie moribus de hac appellatione, & simili-
bus

^a Vid. Suet. *Cajo* c. 16. ^b Gell. IV. c. 20. ^c Gell. IV. 12. ^d Ovid. *Trist.* II. vs. 89. ^e Vid. Tacit. *Annal.* I. c. 3. ^f Dion. Hal. IV. c. 16.

bus, judicari debet, cum adolescentulus etiam dicatur Julius Caesar cum Pontificatum Maximum peteret, ^a cum tamen esset annorum triginta sex, ut ex Suetonio patet, qui eum questuram anno demum trigesimo tertio aetatis gessisse scribit; ^b & postea etiam aedilitatem, antequam Pontifex fieret, gessit ^c. Et seipsum adolescentem vocat Cicero, cum jam esset Consul ^d. Sub Principibus hæredes Imperii Principes Juventutis sunt dicti ^e.

^a *Sall. Cattil.* c. 49. ^b c. 7. ^c *Vid. Manut. ad Sallust. d. l.* ^d *Philipp. II. f.* ^e *Vid. numm. ap. Spanh. Diff. XII. p. 353.*

CAPUT QUARTUM.

De ordine Populari.

*De differ-
rentia vo-
cum populus
& plebs.*

§. I. **P**opuli appellatio diverse sumitur: Primo enim notat universam aliquam gentem, ut cum dicimus, ex. gr., clementiam Populi Romani, fortitudinem Populi Carthaginensis. Secundo, aliquando opponitur Senatui, ut in celebri illa formula, quae his literis denotatur S. P. Q. R. significantibus, *Senatum, Populumque Ro-*

Romanum. Tertia significatio est, cum omnes, qui neque Senatores, neque Equites sunt *de Populo esse* dicuntur; atque ita in hujus Capitis inscriptione sumitur. Hac autem notione Cicero ^a & Livius aliquando voce *plebis* utuntur; ^b licet haec vox proprie genus potius, quam ordinem significet; ut cum, dicimus, *Consules esse creatos de plebe*, hoc est, *ex iis, qui Patricii non erant*. Itaque, postquam Senatores de plebe legi coepерunt (quod a Decemviris primum factum est, ut diximus ^c) triplex ordo & patriciorum & plebejorum existit; ita, ut diceretur aliquis *civis Romanus patricius Senator, patricius Eques, patricius de populo*; & rursus, *civis Romanus Senator plebejus, Eques plebejus, & plebejus privatus*.

§. II. Hic porro notandum, *Patri-
cios, Εὐπατρίδας* Graece, apud Ro-
manos fere similes fuisse iis, quos nos
hodie *nobiles vulgo dicimus*; scilicet,
fuisse eos, qui ex antiquissimis fa-
miliis erant orti, licet ipsi honores
nul-

^a Pro Balbo c. 15. ^b Etiam Ovid. Faſt. II.
vſ. 127. ^c Vid. Sigon. de antiquo jur. civ.
Rom. II. §. 2.

nullios geffissent: *Nobiles* vero eorum convenisse cum iis, quos nos hodie vulgo *Patricios* vocamus; ii nempe erant, qui vel ipsi, vel quorum maiores *Magistratus Curules* gesserant, & inde *jus imaginum* habebant, hoc est, qui majorum suorum imagines in atriis aedium servare; ^a &, ut illae in pompa funebri praeferrentur, curare poterant; licet ex antiquissimis illis familiis orti non essent. Dico autem hoc *jus* non fuisse, nisi eorum, qui *Magistratus Curules* gesserant; nam *Tribunatus*, *Quaestura*, & alii inferiores *Magistratus* hoc *jus* non dabant. Hae imagines, ut *ως παρεόδω* illud addamus, nihil aliud fuerunt, ^b quam expressæ humerorum tenus corporis ^e cera effigies ^c; quas in atriis aedium collocare solebant ligneis *thecis*, sive armariis inclusas, easque non nisi diebus festis aperuisse videntur. Iis subscripti erant *tituli*, sive *indices honorum*, & rerum in iis honoribus gestarum ^d: & hinc *imagines*

^a Vid. *Juven. Sat. viii. init.* ^b Plin. xxxv.

^c *Juven. l. d.* ^d Vid. *vet. Scholiast. ad Juven. x. vs. 57.* & *hinc vir honoratissimae imaginis futurus ad posteros dicitur ap. Iuv. viii. c. 58.*

nes aliquando pro *ipsa nobilitate* ponuntur^a. Aliquando autem in eadem gente erant & patriciae & plebeiae familiae^b; ut, exempli gratia, in gente *Claudia*, in qua fuerunt *Claudii Regillenses, Pulchri, Nerones*, omnes patricii: *Claudiorum* vero *Mariellarum* familia plebeja erat, ^c licet patriciis ejusdem gentis familiis longe nobilior. Hoc autem accidebat^d duabus potissimum de causis: primo, si patricius aliquis ad plebem se contulisset, quod saepe faciebant patricii; vel, ut Tribuni plebis fieri possent, eaque ratione inimicos suos vexare; (cujus rei exemplum illustre habemus in nobili illo, non virtutibus, sed flagitiis, *Cladio Ciceronis* inimico^e) vel, ut facilius honores favore plebis consequerentur. Secunda hujus rei causa erat *civitatis beneficium*; qui enim civitate donabantur plebeji fiebant, non vero patricii; & tamen ejus, cuius beneficio in civitatem venerant, nomen assumebant; quemadmodum videmus in

^a Tacit. Hist. l. II. c. 76. ^b Vid. infra Sect. vi. c. v. §. i. ^c Suet. Tiber. c. i. ^d Vid. Strein. de gent. Rom. ap. Graev. I. VII. Ant. p. 1124. ^e Suet. Jul. c. 20.

in *Cornelio Balbo*, qui *L. Cornelii Lentuli* beneficio ^a civitatem adeptus erat. Quod si patricius a plebejo, aut plebejus a patricio adoptaretur, ille quidem in ordinem adoptantis transibat; verum hoc personam ejus non exce-debat ^b.

Initio Reipublicae ingens differen-tia inter patricios & plebejos fuit; ita, ut illi soli sacra facere, & sacerdotia ac magistratus gerere possent; neque plebs jus connubiorum cum ipsis ha-beret ^c: sed haec fere omnia sensim cum plebe sunt communicata, ut suis locis docebimus.

De patronis et clientibus. §. III. Ut autem nexus aliquis in-ter patricios & plebejos esset, Ro-mulus instituit, ut quisque homo plebejus ^d quem vellet ex patriciis *Pa-tronum* sibi diligeret; cuius ipse, quod eum coleret, *Cliens* diceretur. *Patro-ni* ($\tau\delta\pi\varrho\sigma\acute{\alpha}\tau\delta\epsilon$) *munus* erat clienti de jure respondere, lites pro eo susci-pere, uno verbo eius causa facere quicquid parentes liberorum causa vul-

^a *Vid. P. Manut. argum. in Or. Cic. pro Balbo.*

^b *Vid. Strein. de gent. Rom. p. 1124.* ^c *Liu.*

^{iv. c. 2.} ^d *Dion. Halic. II. c. 9.* ^e *Plut. Romulo p. m. 25.*

vulgo facere solent. *Cliens* vero patronum omni modo, qua viribus, qua opibus juvare debebat. Patroni etiam clientum, si intestati decessissent, legitimi haeredes erant; & ideo quoque legitimi liberorum eorum tutores; ^a quia plerumque ubi successionis est emolummentum, ubi & tutelae onus esse debet. Jus hoc erat haereditarium, & sanctum adeo, ut clientes hospitibus & cognatis praeferrerentur. ^b Hujus juris similitudine crescente Republica universi populi in clientela illustrium familiarum fuerunt, ut *Siculi* in clientela Marcellorum ^c, *Allobroges*, in clientela *Fabiorum*, ^d *Cyprus & Cappadocia* in clientela *Catonis*, ^e *Bononienses* in clientela *Antoniorum* ^f. Vid. Dial. de caussis corr. el. c. 36. erant autem ferre in clientela familiae ejus Imperatoris, qui eos primum subegerat, quemadmodum in majore parte aliorum exemplorum videmus.

D

At-

^a §. an. Indit. de legit. patron. tutel. ^b Gell. v.
c. 13. & xx. c. 1. ^c Vid. Eminentiss. Norris,
ad cenotaph. Pis. Diff. 11. c. 7. ^d Sall. Ca-
til. c. 41. ^e Cist. ad Famil. xv. n. 4. ^f Suet.
Aug. c. 17.

Atque ita vidimus tres illos ordines, ex quibus Populus Romanus constituit, ^a si vocem populus sumamus ea notione, quam primam initio hujus capitum posuimus. Hac mente capite secundo diximus penes Populum fuisse potestatem creandi Magistratus, ferendi leges, & pacis bellique arbitrium; quod jam inde ab initio Republicae obtinuit, ita ut Regi nihil fere praeter curam sacrorum ^b reliquum esset, & praeter administracionem rerum bellicarum, quae plerumque celeritatem desiderant, & ab uno facilius peragi possunt: unde constat Majestatem penes Populum fuisse, quod etiam ex provocatione, quae ad Populum semper fieri poterat, etiam Rege ^c, ^d & ex submissione fascium, quae Populo fiebat, patet ^e.

^a Vid. Ovid. Fast. IV. v. 293. Martial. L. VIII.

n. 15. ^b Vid Serv. ad Virg. Aen. III. v. 80.

^c Liv. I. c. 26. ^d Liv. I. c. 26. & III. c.

55. ^e Vid. infra Seet. II. c. 3. §. 2. Liv. II.

c. 7.

CAPUT QUINTUM.

De Comitiis in genere.

§. I. **C**omitia dicta sunt a coēundo, si- De Comitiis
ve comeundo, ut veteres lo- in genere.
quebantur; ^a unde etiam Comitium di-
ctus est locus in foro, ubi ad Comi-
tia curiata, & quandoque ad lites de-
cidendas conveniebatur ^b; sunt enim
Comitia nihil aliud, nisi Conventus uni-
versi Populi ad ferendum de aliqua re
suffragium. **D**uco, universi Populi; nam,
si pars tantum conveniebat, Concilium
^c potius diccbatur; licet hae voces
non nimis accurare loquentibus sae-
pius confundantur. ^d Dico praeter-
ea, ad ferendum de aliqua re suffra-
gium; nam, si alia de causa Populus
conveniebat, non erant Comitia.

Habebantur Comitia a Magistratu,
vel in quibusdam causis a Pontifice
Maximo (licet de Pont. Max. dubite-
tur. Vid. Cl. Graev. Praef. ad T. V.

D 2 Ant.

^a Fest. v. Comitiales. ^b Varro de L. L. IV. c. 32.
Vid. Plaut. Curc. IV. 1. vs. 9. ^c Gell. XV. c. 27.
^d Vid. P. Merul. de comit. p. 4. edit. 1675. Grucch.,
Praef. ad libbr. de comit. Rom.

Ant. R.) hoc est, *Magistratus*, vel *Pontifex Maximus Comitiis praeerat*, eaque dirigebat; & quidem ab uno ex *Magistratibus*, cui id vel forte, vel comparatione, vel consensu obtigerat. *Comitiis agebantur omnia*, quae summa rem publicam spectabant, & quorum potestatem penes *Populum fuisse diximus*: iis scilicet *Magistratus omnes*, & quidam *Sacerdotes creabantur*, nam quidam cooptabantur a collegio, ut *Augures*; leges ferabantur, (inter quas vel *praecipuae erant leges de bello indicendo, & de pace facienda*) & judicia publica extraordinaria exercebantur. *Magistratum comitia semper in campo Martio habebantur*; ad leges vero feren-das, vel ad judicia exercenda aliquando in foro, aliquando in *Capitolio*. Non poterant autem haberi *Comitia nisi diebus Comitialibus*, hoc est, quibus cum *Populo agere licebat*.

Comitiorum distinctio.

§. II. Tria porro fuerunt *Comitiorum genero*: primo nempe *Curiata instituta a Romulo*; secundo, *Centuriata ex praescripto, sive commentariis* ^a *Servii Tullii habita*; tertio, *Tributa*,

^a *Liv. I. cap. 60.*

buto, a Tribunis plebis A. U. 263. primum introducta. Nam *Kalata* quae dicuntur *Comitia*, non faciunt aliud Comitiorum genus, sed ita dicuntur aliquando *Curiata* & *Centuriata*. *Comitus ἀπὸ τῆς καλεῖν*, sive ab antiquo verbo *kalo*, hoc est, *voco*; & quidem proprie ea *Comitia*, in quibus testamenta ^a condebantur, vel Sacerdotes creabantur.

^a §. 1. *Institut. de testament. ordin.* & ibi omn.
Theophil.

CAPUT SEXTUM.

De Comitiis curiatis.

§. I. **C**uriata Comitia erant quando *Populus curiatim*, hoc est, in *Curias* (*κατὰ Φρατρίας*, unde legem *Curiatam* *ῥόμον Φρατριῶν* dicit Dio L. XLI. p. 112. edit. regiae 1548.) *divisus suffragia ferebat*; ita ut, *quod plures Curiae jussissent*, *id jussum Populi diceretur*: ergo statim ac sexdecim *Curiae* in unum consensissent, finis erat Comitiorum; cum universus *Populus* in triginta *Curias*, ut vidimus, esset divisus. Habebantur autem hoc

D 3 mo-

modo: convocatis per praeconem Curiis, is qui Comitia habebat, roga-
tionem suam Populo exponebat; tum
Populus in suas quisque Curias disce-
debat, quae deinde eo ordine, quo
sorte exiverant, suffragium dicebant:
quac autem Curia prima exibat, *Prin-
cipium dicebatur.* ^a Haberi haec Co-
mitia debebant *auspicato* ^b; atque adeo
Augures adesse oportebat. Require-
batur etiam in iis *auctoritas Patrum*,
^c *five Senatus*, hoc est, ut *id*, quod
*pluribus Curiis placuisset, ad Senatum re-
ferretur*: sed postea crescente plebis
auctoritate Patres in incertum Comitio-
rum eventum *anclores* siebant, hoc est,
*promittebant, se id, quod Populus jussi-
set, ratum habituros* ^d. *Locus* his Co-
mitiis erat, ut praecedente capite jam
diximus, *Comitium*.

*Cause co-
mitiorum
curiato-
rum.*

§. II. *Cause Comitiorum Curia-
torum primis quidem temporibus,*
cum nulla alia Comitia essent, fuerunt
omnes res, quas Populi arbitrio per-
missas fuisse diximus. Verum post-

ea,

^a *Liv. ix. c. 38. Vid. legem ant. ap. Frontin. de
aquaed. L. ii. n. 1667. T. iv. Graev.* ^b *Vid.
Gell. xiiii. c. 14. Cic. pro domo c. 15. de har.
resp. c. 23.* ^c *Dion. Hal. ii. c. 14. Cic. pro
Planc. c. 3. omn.* ^d *Liv. i. c. 17.*

ea, institutis primum Comitiis Centuriatis, & deinde etiam Tributis, haec Comitia minus celebrari coeperrunt; maxime cum Lex *Pubilia* de minoribus Magistratibus Tributis Comitiis creandis perlata esset. Ergo post haec duae tantum generales causae horum Comitiorum habendorum fuerunt; scilicet prima causa fuit, ut Leges quaedam ferrentur, secunda, ut Sacerdotes quidam crearentur. Prima & praecipua Lex his Comitiis lata fuit de *Imperio Magistratibus dando*, hoc est, de *administratione rei bellicae*,^a sine qua lege nemini rem militarem attingere licebat^b: Magistratus autem, quibus Imperium dabatur, erant Dictatores, Consules, Proconsules, Praetores, Propraetores; & denique Quaestores, qui jure praetorio in provincias mittebantur. Verum postea ad usurpationem quandam vetustatis, & auspiciorum causa triginta tantum lictores, qui Curias convocare solebant, in suffragia iverunt, si lex de

D. 4 im-

^a Vid. *Liv.* v. c. 52. *Cic de L. Aqr. Or.* 11 c. 12.
et Phil. v. c. 16. ^b Vid. *Grucc.* & *Sigon.* *disputationes de hac materia in Tom. I. Thes.*
Graev.

imperio ferenda esset. Secundo, lex de *Camillo* ab exilio revocando his Comitiis fuit lata. ^a Tertio, lege *Curiata* etiam fiebant *arrogationes*, cum civis R. injussu Populi statum suum mutare non posset ^b. (quae sunt *hominis sui juris in filium assumptiones* ^c) eaque Lex arbitris Pontificibus ferebatur; scilicet ita, ut illi, a iusta causa arrogationis esset, cognoscerent. Quarto, antiquissimis temporibus quidam *Testamenta* sua his Comitiis condebant; & tum proprias *Kalatas* Comitia dicebantur. ^d Quinto in iis fiebant *sacrorum detestationes*, ^e hoc est, *haeredi*, aut *legatario* cuidam denunciabatur, *sacra*, quae haereditatem sequebantur, esse suscipienda: Cic. de leg. L. II. c. 9. unde apud *Plautum* ^f sine *sacris haereditatis* vocatur, quae sine ulla incommoda appendice alicui obvenit. Talia sacra fuerunt ex. gr. in gente *Nautia*. Serv. ad Aen. L. II. v. 166. L. III. v. 407. L.

^a *Liv. v. c. 46.* ^b *Vid. Celeberr. Noodt ad tit. π̄τ.*
^c *de adopt.* ^d *l. I. §. I. ff de adopt.* *Tac. Hist. I. c. 15.* ^e *§. I. Instit. de testam. &c. Theophil.*
^f *Vid. Graev. Praef. ad Tom. I. Antiq. Rom. Scalig. ad Fest. v. Puri.* ^g *Captiv. A. IV. S. I. v. 8. Fest. v. sine sacris.*

L. V. v. 704. in gente Horatia. *Liv.*
L. i. c. 26. in gente Fabia. *Id. L. V.*
c. 46.

Secunda horum Comitiorum causa
 fuit *Sacerdotum* quorundam *creatio*, qui
 erant *Flamines*, & *Curio Maximus*.
^a Quod autem diximus subsecutis pri-
 mani Rempublicam temporibus tri-
 ginta tantum lictores in suffragium
 ivisse, ^b sciendum est, hoc duntaxat
 factum fuisse dicis caussa, cum lex
 militaris esset ferenda. Habebantur
 haec Comitia non nisi a majoribus
 Magistratibus, quia scilicet auspicato
 haberi debebant; minores enim Magi-
 stratus auspicia non habebant ^c) initio
 nempe Reipublicae a Rege; postea
 a Consule, Dictatore, Praetore &
 Interrege: Sacerdotum vero crean-
 dorum causa a Pontifice ^d; licet hoc
 postremum non satis certum sit.

^a *Vid. Gruech. de comit. Rom. III. c. 2.* ^b *Cic. Agrar. II. c. 12.* ^c *Gell. XIII. c. 15.* ^d *Vid. Gruech. d. b. c. 3.*

CAPUT SEPTIMUM.

De Censu, & de Comitiis Centuriatis.

Alterum, & praecipuum quidem, Comitorum genus fuerunt *Comitia Centuriata*, (*ἡ λοχῖτις ἐκκλησία*, quae etiam *Majora* dicuntur^a) quibus *Populus* per *Classum Centuria* (*κατὰ οἰκεῖα*) divisus suffragia ferebat; ita ut, quod plures *Centuria*e jussissent, id ratum haberetur. Sed ante quam de iis plura dicamus, prius explicandum est, quid fuerit *Census*; absque eo enim quae *Classes*, (*συμμορίς* vocat Dion. Hal. L. vii. c. 59) quae *Centurias* fuerint, intelligi nequit.

De Censu.

§. I. *Census* est enumeratio *Populi* cum aestimatione facultatum. Instituit eum Servius Tullius sextus Romanorum Rex sapientissimo plane consilio; qui jussit, ut omnes cives, sive intra, sive extra Urbem habitarent, bona sua jurati censerent, ^b hoc est, aestimarent; & illum censum, ac simul numerum & nomina uxorum, libero-

a Cic. post red. in Sen. c. ii. b Dion. Hal. iv. c. 15.

rorum, (& suam liberorumque aetatem ^a) servorum, & libertorum, item domicilii locum indicarent ^b; qui secus fecissent eorum bona publicarentur, ipsi virginis caesi venundarentur ^c, quasi qui sibi ipsis libertatem abjudicassent. ^d Praeterea prudentissime instituit, ut cum *Paganalia* celebrentur in singula capita certum numismatis genus conferretur; sed aliud a viris, aliud a mulieribus, aliud denique ab impuberibus. ^e Et hac ratione certo, breviter, & quasi uno intuitu omnium civium numerum & opes, atque adeo totius civitatis vires poterat cognoscere. Inde omnes cives pro ratione Census in sex *Classe*s distribuit, ^f quae rursus in *Centurias* erant divisae modo, quem tabula juncta indicat. Et in acie etiam singulis classibus locum dignorem pro ratione census adsignavit, ita, ut quintae classis cives non nisi inter Velites militarent ^g. In infima *classe* licet haec proprie *classe* non haberetur, unde quin-

^a *Id. v. c. 75.* ^b *Vid. l. 4. ff. de censibus.* ^c *Cic. Or. pro Caecin. c. 34.* ^d *Ibid. l. st. cit* ^e *Dion. Hal. iv. c. 15.* ^f *Liv. I. c. 43.* ^g *Dion. Hal. iv. c. 16. seq.*

quinq[ue] duntaxat classes nominat Li-
vius III. c. 30.) videmus nominari
Proletarios & capite censos. ^a *Proleta-*
rī ita dicebantur, quod quasi *proli-*
tantum procreandae vacarent; unde
proletarium sermonem pro *vili elegan-*
ter dicit *Plautus Milit. Glor. A.* III.
S. 1. vſ. 157. *Capite censi* vero erant,
in quibus non pecuniae, sed capitis
tantum ratio habebatur; & qui nihil
aliud quam civium numerum auge-
bant. Qui in prima Classe censeban-
tur soli proprie *Classici* dicebantur,
reliqui omnes *infra classem* ^b; (illos
Graece τὰς ἐν τιμήματι dicas; nam
τιμήματα classes vocat *Plutarch. Solon.*
p. m. 87. f. nisi potius λαβεῖν τὰ τιμή-
ματα τῶν πολιτῶν apud eum significat,
censum agere) unde hodieque *Classicos*
auctores ^c pro antiquis & probatis vulgo
dicimus. Hinc quinq[ue] tantum clas-
ses memorat *Sallust. Or. II. de Rep. ord.*
Liv. III. c. 30. Ascon. in Cornel. I.
p. 968. ed. Graev. Arma quaque
Classis habebat dignioria ^d pro ratio-
ne census; quinta autem Classis nihil
ha-

^a *Gell. XVI. c. 10.* ^b *Id. VII. c. 13.* ^c *Id. L.*
xix. c. 8. ^d *Liv. I. c. 43.*

TABULA CLASSIUM ET

Prima Classis

Divitum Ditisimorum .

Cen:

C. 100. Sive 1
hoc est nostra:
Imperiales rei
Philipp.

Secunda Classis

Ditiorum .

Cen

LXXV. 100. Sive
hoc est 750.

Tertia Classis

Divitum .

Cen:

L. 100. Sive 50
hoc est 500.

Quarta Classis

Mediocritum .

Cen

XXV. 100. Sive
hoc est Imper

Quinta Classis

Modicorum .

Cen

XI. 100. Sive
hoc est Imper

Sexta Classis

Tenuissimorum .

Cen

Minor XI. 100
minor 110. L

TABULA CLASSIUM ET CENTURIARUM PRO RATIONE CENSUS

Prima Classis

Ditione Diuissimorum.

Census

C. co . Sive 10000. aeris
hoc est nostra moneta 1000.
Imperiales vel ut ali
Philippei.

Centuriae LXXX.

Seniorum XL. Juniorum —
XL. quibus additis 10 Equi-
tum Centuria ex due fabre-
rum Livium.

Seniores ad Urbis
Custodiam præficio est
Seniores foris bella
gerere debebant.

Secunda Classis

Ditionum.

Census

LXXV co . Sive 75000. aeris
hoc est 750. Imperiales.

Centuriae XX.

Seniorum X. Juniorum X.

Tertia Classis

Ditionum.

Census

I. co . Sive 5000. aeris
hoc est 500. Imperiales.

Centuriae XX.

Seniorum X. Juniorum X.

Quarta Classis

Mediorum.

Census

XXV co . Sive 25000. aeris
hoc est Imperiales 250.

Centuriae XX.

Seniorum X. Juniorum X.
quibus additis 2 tibicinum
et accensorum iuxta Dio-
nys Halicarn.

Quinta Classis

Mediorum.

Census

XI. co . Sive 21000. aeris
hoc est Imperiales 210.

Centuriae XXX.

Seniorum X. Juniorum X.
Livius 3 tibicinum et ae-
censorum Centurias huic
classe distribuit.

Sexta Classis

Tenuissimorum.

Census

Minor XI. co . aeris hoc est
minor 110. Imperialibus.

Centuria una

Duntacat in qua etiam
proletarii et capite confi qui
omnes a milita et tribu-
tis immunes

habebat praeter fundas ^a, & extra ordinem militabat. ^b Mirum autem nemo videri debet, tot centurias fuisse ditissimorum, mediocrium pauciores, infimorum tantum unam ; sciendum enim est ditiorum centurias parvo admodum civium numero constitisse, cum ultima Centuria omnibus aliis simul summis forte major fuerit : & haec in tres quasi classiculas subdivisa fuisse videtur ^c.

§. II. *Causa hujus instituti non una Causa huius instituti.*
Prima erat, ut in ferendis suffragiis omnis fere potestas penes ditiores esset : cum enim in Comitiis Centuriatis singularum centuriarum singula valerent suffragia, & ditissimorum (Equitum & fabrorum centuriis illis additis) centuriae essent centum, reliquorum autem tantum nonaginta & tres, manifestum est adversus illorum consensum reliquas classes nihil potuisse ^d. Et hinc C. Gracchus legem promulgavit, ut ex confusis quinque classibus forte centuriae

^a Dion. Hal. v. c. 67. ^b Dion. Hal. IV. c. 17.

^c Vid. Lips. de Milit. Rom. I. 2. ^d Dion, Hal. VII. c. 59.

riæ vocarentur ^a. Altera causa fuit, ut tributorum onera maxime in ditissimos inclinarentur, ^b cum non amplius per capita, sed pro ratione census tributum penderetur. Tertia denique causa fuit, ut militiae gerendæ onus in eosdem derivaretur; cum enim pauciores essent ditissimi, & in plures centurias divisi, sine ulla fere intermissione militabant. Unde etiam Resp. fidelioribus militibus utebatur; cum ditiorum magis intersit Remp. salvam esse. Atque ita licet omnis in Republica potestas revera penes ditiores tantum esset, ^c non tamen hoc inique ferebant pauperes, cum divites simul omnia fere onera sustinerent: & cum praeterea pauperiores quoque viritim in suis quisque Centuriis sententias rogarentur, omnes se pari jure Rempublicam administrare arbitrabantur, ^d quemadmodum implebes saepe talibus artibus deludi amat. Et haec Reipublicae apud Romanos constitutio, quamdiu ipsa Respublica salva, hoc est, libera fuit, est servata.

§. III.

^a Sall. de Rep. Ord. Orat. II. ^b Id. IV. ^c 19.

^c Ibid. c. seq. ^d Dion. Hal. l. d. c. 21.

§. III. Censu peracto *Lustrum condidit* Tullius, hoc est, in campo Martio *snem, ovem & taurum* circum exercitum, five circum Populum Romanum ibi congregatum ducendo eum *lustravit*: (unde *lustrare* etiam pro *circumire* ponitur. Virg. *Ecl. x. v. 55.*) caque animalia mox immolavit; quod sacrificium *Suovetaurilia*, vel potius *Solitaurilia* est dictum; quia *solidum*, five *integrum*^a (id enim *sollum* *Oscorum* lingua^b significat) *taurum* metastabant. *Lustrum* autem vocatum est a *luendo*, hoc est, *solvendo*; quia eo tempore omnia vectigalia a publicanis *luebantur*, five *persolvebantur* Censoribus^c: & quia hoc *quinto quoque anno* fiebat, *lustrum pro tempore quinquennali* saepe, Poëtis maxime^d, ponitur: differt autem *Lustrum* ab *Olympiade*, quae quarto quoque anno finito apud Graecos celebrabatur. *Condi* solebat *lustrum* (haec enim est propria huic rei dictio) olim a Rege, eoque pulso a Consule; donec A. U. 310. Censores, proprius huic rei Magi-

^a Virg. *Aen. vi. vs. 253.* b *Fest. V. Solitaurilia.*

^c Varro de *L. L.* v. 2. d Hor. *Od. L. IV. c. I. v. 6. Stat. Sylv. L. II. c. 2. v. 6.*

gistratus, crearentur: & olim quidem condebatur in foro; postea in *Villa publica* in campo Martio ^a. Censa sunt primo lustro civium octoginta millia. Et haec de Censu: de ipsis porro Comitiis Centuriatis jam dicemus.

De ipsis comitiis, & primo de ipsis causis.

§. IV. *Centuriata comitia* habebantur tribus de causis. Primo, *ut Magistratus crearentur*: secundo, *ut Leges ferrentur*: tertio, *ut judicium perduellionis exerceceretur*.

Primo, *Magistratus* his Comitiis creabantur, omnes *Magistratus Majores Ordinarii*, hoc est, *Consules*, & *Praetores*: tum *Extraordinarii*, quales fuerunt *Censores*, *Decemviri legum scribendarum*, & *Tribuni militum Consulari* potestate. Unus praeterea *Sacerdos* his Comitiis creatus est, nempe *Rex sacrorum*; qui quidem *Magistratus* non erat, sed ei dignitas tam a Populo non alia ratione, quam si fuisset *Magistratus*, dabatur.

Secundo, *Leges* his Comitiis ferebantur fere omnes, quae a *Magistratis Majoribus* promulgabantur; nam quasdam curiatis Comitiis latas fuisse

^a *Liv. L. IV. c. 24.*

fuisse vidimus : sic , exempli gratia, lex *Valeria de provocatione ad Populum*, leges duodecim *Tabularum*^a, lex *de Cicerone ab exilio revocando*^b, & similes his Comitiis latae sunt ; eaeque *Plebisitum*, quae Tributis comitiis constituebantur, opponuntur. Tum Lex, qua *bellum Populo alicui, aut Regi indicebatur*, Centuriatis comitiis ferenda fuit^c ; nam *de pace facienda* ferebatur comitiis Tributis. Tertio, *judicium unum*, idque capitale his Comitiis exercitum fuit, nempe *Judicium Perduellionis*^d: sic enim in lego duodecim tabularum erat, *de capite civis*, nisi per maximum Comitiatum (hoc est, Comitiis cemuriatis) ne ferunto. Perduellis autem est, ^e qui hostili in Rempublicam animo esse deprebenditur ; (vel brevius, si quis eum hostilitatis reum diceret) perduelles enim veteres hostes vocabant. ^f Angli hodie illud crimen vocant *High treason*; (*Hoog verraad nobis*) Galli vero barbare, *crimen laesae Majestatis in primo*

E

mo

^a *Liv. III. c. 34. & 37.* ^b *Ipse Cic. ad Attic. IV. n. 1.* ^c *Liv. L. IV. c. 30.* ^d *Vid. Liv. L. VI. c. 20.* ^e *I. ult. ff. ad L. Jul. majest.* ^f *I. 234. pr. ff. de V. S.*

mo capite. Diversum igitur est hoc crimen a *crimine Majestatis*, & eo gravius: nam perduellionis criminis tenetur, ^a qui civem Romanum quasi peregrinum tractaverit; aut contra leges *Porciam* (Vid. Vaill. de fam. Rom. G. Porcia n. 10.) & *Semproniam* servili supplicio afficerit: vel etiam qui regnum affectavit; quod *crimen regni* vocat Ovid. *Fast.* vi. vs. 189. Cum igitur jus civitatis plane penes Populum esset, merito, qui hoc jus aliqua ratione violasset, judicio Populi subjiciebatur. Deinde hoc crimen reus est, qui, aut regnum affectavit, aut omnino aliquid per proditionem contra Reipublicae commodum molitus est. *Majestatis* vero crimen erat seditionem in exercitu concitasse, magistratui pro imperio agenti restitisse, & similia.

De iis, qui his comitiis interveniebant. §. V. Haec Comitia habebantur a Magistratibus majoribus ^b, hoc est, a Consule, Praetore, Dictatore, vel Interrege & ab hoc tantum, si magistratus creandi essent: Censores enim

^a Vid. *Cic. in Verr.* L. I. c. 5. ^b Gruch. de comit. Rom. 5. c. I. Vid. Gell. noſſ. XII. L. VII. c. 9.

enim Populum quidem centuriatim convocabant ; sed haec tamen proprie comitia non erant , ut ex data Comitiorum definitione patet ; non enim conveniebat Populus ad *ferendum de aliqua re suffragium*. At si Rex Sacrificulus esset creandus habebantur a Pontifice.

Interesse iis poterant omnes , qui *pleno jure cives Romani erant* , hoc est , qui *jus suffragii habebant* , sive illi in Urbe , sive extra Urbem in municipiis , vel coloniis , quibus id juris datum esset , habitarent . Anno Urbis 663. a L. Julio Caesare Consule lata lex est , qua universae Italiae civitas cum suffragio data fuit ; licet *Grucchius*^a putet etiam tempore Ciceronis colonias quasdam jus suffragii non habuisse .

§. VI. Ante Comitia per *trinundi-* Deiis, quatu*rum*, hoc est , per *tres nundinas* , (*eis ipsa Comiti-*
αγοράν τριτην αγοράν) sive per *dies viginti* *et debant.*
tempore Ciceronis , antea enim in Magistratibus creandis hoc omissum videtur) quo dies Comitiorum edi-

E 2 ce-

^a *De comit. Rom.* I. c. 3. ^b *Dion. Hal.* VII.
§. 58.

cebatur, ut cives in agris, vel extra Urbem degentes etiam adesse possent, idque Lege *Junia Licinia* cautum erat. Cic. *ad Att. L. 11. n. 9.* & *ibi Man.* Vid. eund. & *Abram. ad Or. pro Sext. c. 64.* Quod si legibus ferendis Comitia essent, etiam summa- rium legis proponebatur, ut ita quis- que, an ea suadenda, an vero anti- quanda esset, apud animum statuere posset; & nundinis a *Latore legis* re- citabatur, ac ab amico aliquo diser- to (qui *Auctor legis*, ^a Graccis ^b γράφων, dicebatur) oratione habita suadebatur; qualis fuit, exempli gra- tia, *oratio Ciceronis pro lege Manilia*, (& hoc idem fiebat in judiciis) quod proprie est *promulgare legem*. Au^cto- ritas Senatus etiam his Comitiis, ut Curiatis, accedere debebat; sed po- sterioribus temporibus Patres ante suffragia in incertum Comitiorum e- ventum auctores fiebant, quemadmo- dum capite praecedente de Curiatis comitiis diximus. ^c Praeterea ante Comitia *auspicia* rite *capi* debebant in- tra pomoerium: unde *augusta centu- ria-*

^a Cic. *ad Att. I. n. 19.* Suet. *Jul. c. 16.* ^b *Euseb.*
sian. p. m. 151. ^c *Liv. I. c. 17.*

riarum auspicia dicit Cic. pro Mil. c. 16. quod si non recte esset factum; vel, si esset obnunciatum, hoc est, si infausta signa de coelo essent nunciata, vitiosa erant Comitia, & in aliud diem rejiciebantur solemnni formula Auguris dicentis, *Alio die*^a: posterioribus autem temporibus auspicia duntaxat ad usurpationem vestitatis retenta sunt. Non poterant haec Comitia, ut neque alia, haberi nisi diebus Comitialibus, sive quibus cum Populo agendi jus erat. Tali ergo die, facris in Urbe prius rite peractis, Populus in campum Martium descendebat: nam haec Comitia in Urbe haberi non poterant, quia non nisi exercitu imperato habebantur;^b in Urbe autem exercitum imperari nefas erat. Et olim quidem universus Populus armatus, & sub signis conveniebat; postea vero pars Populi in Janiculo monte excubuit vexillo ex arce sublato; quod postremum Dionis Cassii tempore adhuc obtinuit.^c Ita inchoata Comitia adhuc

E 3 diri-

^a Vid. Cic. Phil. 1L c. 33. & ibi Manut. ^b Fest. V. Justi dies. Dio Cassius L. 37. ^c Dio Cassius d. l.

dirimi poterant, si etiam tum obnunciatum esset; vel, si aliquis *morbo comitiali* (quem *caducum* nos vulgo dicimus, & olim etiam *Major* dicebatur^a) corriperetur: vel etiam si Tribunus plebis, aut aliis Magistratus ejusdem auctoritatis^b, ac ille erat, qui Comitia habebat, intercessisset solemini illo verbo, *Veto*^c; aut etiam si vexillum e Janiculo monte avulsisset. a Etiam tempestate exorta dirimebantur Comitia, ita tamen, ut Magistratus, qui jam creati essent vitiosi non redderentur^e.

Ipsorum comitiorum ratio.

§. VII. Congregato Populo Magistratus, qui Comitiis praeerat, concessionem ad Populum habebat. (& tales conciones interdum etiam inter ipsa Comitia habebantur ad emendanda Populi suffragia^f). Et quidem, si lex ferenda esset, ut eam Populus vel juberet, vel vetaret: si vero Magistratus creandi essent, ut ex iis Candidatis, qui legitime petierant, quorumque adeo nomina accepta erant, ita ut eorum ratio Comitiis haberri oporteret,

Ma-

^a *Fest. V. Prohibere.* b *Vid. Ascon. ad Verrin.*

III. c. 46. c *Liv. VI. c. 35.* d *Dio L. 37.*

de Rabirio per duellionis reo. e *Liv. XI. fin.*

f *Vid. insigne exempl. ap. Liv. L. XXIV. c. 8.*

Magistratus eligeret : & ante legem tabellariam etiam alios, quam candidatos, Populus creare potuit, modo ut legibus eorum ratio haberri posset.

§. VIII. Candidati autem dicebantur, qui honores petebant, & hoc intra legitimos dies professi ^a erant ^b; ac candida toga, quae petitionis erat signum: nam omnes quidem ditiores Romani vulgo *albam* togam gestabant, non tamen *candidam*; qualis erat cum fullones eam creta addita ^c splendidam fecissent: *candidum* enim proprie est *resplendens* a verbo *candere*, quod idem notat ac *splendere*, unde Horatius etiam *purpuream* vestem *candere* dixit ^d, & idem rufus *purpureos* vocat olores ^e: & sic quoque Graeci λαυπτὸν *candidum* ^f, λευκὸν vero *albūm* vertunt. Tunicas autem non gestabant Candidati, sive, ut ita submissiores viderentur, sive, ut cicatrices adverso corpore acceptas facilius monstrare possent ^g. Candidatorum cau-

E 4 fa

^a Cic. II. Agrar. c. 9. Vell. Pat. I. L. II. c. 92.

^b Sallust. Catil. c. 18. ^c Pers. Sat. V. v. 177.

^d Serm. II. VI. v. 103. ^e Od. IV. I. v. 10.

^f Vid. Lips. Elect. I. c. 13. Grucch. de comit.

I. 3. ^g Plut. Coriol. p. m. 220. A. & in pro-

blem. p. 276.

sa a Magistratibus cognosci debebat, ne a Populo honores indignis mandarentur; an, scilicet, etiam tum minores essent Candidati; an publico, vel turpi judicio notati, aut ambitus damnati, vel denique an eo tempore criminis alicujus rei agerentur. Quod si eorum rationem habendam esse Magistratus censuissent (nam poterant eorum *nomina* non recipere ^a) tum hi Candidati per trinundinum ^b Populum *prensabant*, hoc est, *hominum obviorum manus prehendebant*, eosque amice compellabant; unde *officiosissimam nationem Candidatorum eleganter* dicit Cicero *orat. in Pison. c. 23.* ^c & hoc jam biennio ante *annum suum* faciebant occasione Comitiorum; at anno demum sequente petebant. ^d Cum dies Comitiorum venisset amicos quosdam, qui gratosi essent apud Populum secum habentes, ab iisque in campum deducti ^e Candidati in *Colle Hortulorum*, qui Campo Martio imminebat, consistebant; ut ita

^a Vid. *elegans exemplum ap. Val. Max. L. III. c. 8. n. 3.* ^b Cic. *ad Famil. XVI. n. 12.*

^c Et pro *Muren. c. 33.* ^d Vid. *Manut. ad Cic. Att. I. n. 1. init.* ^e Vid. *Casanub. ad Cic. Att. I. I. p. 12. edit. Graev.*

ita ab omnibus possent conspici: praeterea in concione ad Populum se petituros profitebantur, & jam aliquid in ejus gratiam, si honorem consecuti essent, facturos pollicebantur ^a. Habebant etiam servos, quos *nomenclatores* vocabant (Gr. ἴνοματολόγοις ^b), qui eos de *nominibus* civium obviorum monerent; ^c & *divisores*, qui argentum Populo dividerent ^d: licet hoc fæpe vetitum, vel ad certam sumمام usque duntaxat concessum sit ^e.

^f Tum praeterea erant *sequestres*, (Gr. μεσέγγυοι) qui submittebantur ad corrumpta Populi suffragia ^g, & apud quos pecunia promissa deponebatur; ^h & denique *interpretes*, per quos partio (de suffragio alicujus pro certa pecuniae summa obtinendo) indice-
retur ⁱ.

§. IX. Cum jam Populus in Cen- *De ratione sortitione insti-*
turias suas discessisset, *sortitio* in*ferendi suffragia.*
E ^s

^a Vid. Cic. *ad Att.* II. n. 18. & ibi Graev

^b Plut. *Cat. Min.* p. m. 763. ^c Horat. *Epiſt.*

I. VI. n. 50. ^d Cic. *Verr.* II. c. 8. & ibi As-

con. ^e Vid. Cic. *Att. l.* I. n. 18. Vid. omn.

etiam Suet. *Jul.* c. 19. Lucan. *l. I. v.* 178. ^f Vid.

Petron. c. 119. ^g Vid. Cic. *pro Coel.* c. 7. 13.

& alibi. ^h Id. *pro Planc.* c. 18. ⁱ Ascon. *ad*

Cic. Verr. II. c. 12.

74 COMPENDIUM

tuebatur; & Centuria, quae prima forte exibat, dicebatur *praerogativa*,
^a ejusque suffragium maximi erat momenti (Vid. exemplum ap. Liv. I. xxvi. c. 22.) unde *praerogativa* pro *signo futurae voluntatis* ponitur ap. Cic. *Verr.* I. c. 9. & Catonem ad Cic. *Famil.* xv. n. 5. Haec itaque a Magistratibus vocata per *ponticulos*^b quosdam in *septum*, sive *ovile*^c transfibat, (qui locus erat in Campo Martio *canellis* clausus^d, vel, si alio loco Comitia haberentur, septa *extensis funibus* faciebant, unde *περιγονισματα* ea vocat Appian. *Alex. Civil.* III. p. 885. edit. Tollii) eamque deinceps ordine reliquae Centuriae sequebantur. Tulerat quidem C. Gracchus legem, ut ex confusis quinque classibus forte Centuriae vocarentur; sed eam preferre non potuit.^e Et olim quidem ante A. U. 614. voce suffragia ferebant; sed hoc legibus *Gabinia*, *Cassia*^f, aliisque *tabellariis* (ut Papiria A. 622. Coelia A. 646. qua etiam in jundi-

^a *Liv.* XXIV. c. 7. ^b *Cic. ad Att.* I. n. 9. ^c *Lu. can.* II. v. 197. ^d *Ovid. Fast.* I. v. 53. ^e *Sallust.* ^f *Vid. Vaillant. in numm. famil. gente Cassia* n. v. *Cic. de LL.* III. c. 16.

dicio perduellionis tabella data est) abrogatum est; ut ita plus libertatis populus in ferendis suffragiis haberet. Ergo in introitu ponticulorum quisque civis a *Diribitoribus*^a (hi a *diribendo*, hoc est, *distribuendo* sunt dicti) accipiebat tabellas, ^b quibus, si Magistratus creandi essent, inscripta erant nomina Candidatorum. Si Leges essent ferendae, in altera tabella erant literae *U. R.* significantes, *Uti Rogas*^c; quibus notabatur, eum, qui suffragium dederat, ita censere, quemadmodum ille, qui legem tulerat, *rogasset*: unde formula initialis legum erat, *Coss. populum jure rogaverunt, populusque jure scivit*^d: in altera vero tabella erat litera *A.* hoc est, *antiquo*. Si denique judicium habendum esset; in altera tabula erat litera *A.* notans *Absolvo*; in altera litera *C.* notans *Condemno*; in tertia literae *N. L.* hoc est, *Non Liquet*^e: & hinc tabella pro ipso *suffragio* ponitur.^f Ex his tabellis quisque, quam vellet, in cistam^g,

quae

a Cic. post. red. in Sen. c. II. b Id. ad Attic. I. n. 14. c Id. l. d. & de LL. III. c. 17. d Cic. Phil. I. c. 10. e Vid. Gell. XIV. t. 2. f Cic. Famil. I. n. 9. g Auctor, ad Herenn. l. I. c. 12. l. II. c. 12.

quae in introitu ovilis a *Rogatoribus* ^a
 (ita dicebantur, qui tabellas rogarent,
 sive reposcerent) monstrabatur, congi-
 ciebat. Tum *Custodes* (erant autem
 hi omnes, ut & *Rogatores*, & *Diri-
 bitores* ex viris nobilissimis; ^b & qui-
 dem ex amicis ejus, cuius res Comi-
 tiis agebatur; ^c qui quo essent majo-
 ris dignitatis, eo major candidati glo-
 ria habebatur ^d: postea vero certi qui-
 dam *custodes* ex Equestri ordine sunt
 creati) *custodes*, inquam, tabellas edu-
 cebant, & *punctis* in alia tabella nota-
 tis singulorum sententias numerabant,
 (unde *puncta* vocantur *singulorum* ho-
 minum *sententiae* ^e) & quod pluribus
 placuisset per praeconem pro istius
 centuriae suffragio pronunciabatur.
 Sic dimissa centuria praerogativa vo-
 cabantur aliae centuriae, quae dice-
 bantur *Jure vocatae* ^f. & hoc catenus
 fiebat, donec major numerus centu-
 riarum, nonaginta septem scilicet, in
 eandem sententiam convenissent: ac
 quod illae censuissent, omnino ratum
 ha-

^a *Id. post red. in Sen. c. II.* ^b *Id. in Pison. c. 15.*
^c *Id. post red. in Sen. c. 7.* ^d *Ib. c. II.*
^e *Horat. de Arte vs. 343. Cic. pro Mur. c. 34.*
^f *Id. pro Planc. c. 22.* ^f *Vid. Liv. XXVII. c. 6.*
Afcon. ad Aet. I. in Verr. c. 9.

habebatur. Quod si paria puncta unius centuriae essent, nullum ejus suffragium pronunciabatur, praeterquam in Judiciorum Comitiis; ubi centuria, quae non damnasset, absolvisse credebatur ^a.

§. X. Candidatus, qui suffragiis vi- *Finis Comi-*
cerat, statim a Magistratu Comitia *tiorum,*
habente appellabatur; & precatione
solemni habita designabatur, ac ma-
gna pompa domum deducebatur.
^b Primum autem a Populo pronun-
ciari perhonorificum habebatur ^c.

Postquam Consules Kalendis Janua-
riis magistratum inire coeperunt co-
mitia Consularia Julio vel Augusto
mense habita sunt; Praetoria paulo
post, & Censoria circa idem tempus:
sed Censores statim ac creati essent in-
ibant ^d. Et mature adeo hoc fiebat;
tum, ne periculum esset interregni;
tum, ut spatium haberent discendi
ea, quae ad munus suum pertinerent;
&c, ut inquiri posset, an per ambi-
tum essent designati.

Manserunt haec Comitia (ut etiam
Tri-

^a *Vid. Dion. Hal. l. vii. c. 64.* ^b *Cic. Att. r.*
in Verr. c. 7. ^c *Cic. pro L. Manil. c. 1, Id.*
in Pis. c. I. ^d *Liv. l. xl. c. 45.*

Tributa , de quibus mox dicemus) libera ad Julium Caesarem usque , qui Comitia cum Populo partitus est , ita , ^a ut , exceptis Consulatus competitoribus , de cetero numero candidatorum pro parte dimidia , quos Populus vellet , pronunciarentur ; pro altera parte , quos ipse dedisset . Ab Augusto libertas Comitiorum aliqua ex parte restituta est ^b : sed a Tiberio penitus neglecta sunt ; ^c & postea omnino in Principis potestate fuerunt ; ita tamen , ut etiamnum haberentur ^d .

^a Suet. *Jul.* c. 41. ^b Id. *Aug.* c. 40. ^c Tacit. *Annal.* I. c. 15. ^d Vid. *Cl. Noodt Observ.* I. 3.

CAPUT OCTAVUM.

De Comitiis Tributis.

Definitio & §. I. **T**ertium genus Comitiorum *origo horum comitiorum.* erant Comitia Tributa ; (^{η φυλέτις ἐκκλησία}) quibus ex regionibus & locis , hoc est , tributim suffragia ferebantur . ^a Haberi primum coepерunt altero anno post creatos Tribunos

^a *Laelius Felix ap. Gell.* XV. 6. 27.

bunos plebis; hoc est, A. U. 263. occasione *C. Marcii Coriolani*; ^a qui in judicium a Tribunis plebis vocabatur, quod in magna annonae caritate enixe in Senatu contendisset, ne frumentum e *Sicilia* advectum Populo divideretur: ^b qua ratione plebem ad ultimam necessitatem redigere solebat, ut ita optimatibus obsequenter esset. Quia autem apud optimates gratiosus erat *Marcius*, & *Centuriata comitia*, ut diximus, in potestate ditiorum fere erant; fore videbant Tribuni plebis, ut *Coriolanus* absolveretur: ergo voluerunt, ut *Populus tributum* vocaretur; quo casu aequa pauperiorum, ac ditiorum suffragia valebant. Sed magis haec Comitia frequentari coeperunt post legem *Publiliam latam* A. U. 282. qua cavebatur, ^c ut plebeji magistratus Tributis comitiis fierent.

§. II. Habebantur haec Comitia ob *Causae bo-*
quatuor causas: quarum prima erat *rum comi-*
Magistratum creandorum; secunda,
Sacerdotum subrogandorum; *tertia, Le-*
gum.

^a *Dion. Halic.* VII. c. 59. ^b *Liv.* II. c. 34.
^c *Ib.* c. 56.

gum ferendarum; quarta, *Judiciorum exercendorum.*

Magistratus, qui his Comitiis creabantur, erant primo, omnes *Magistratus Urbani Minores Ordinarii*; quales erant Aediles Curules & Plebeji, Tribuni plebis, Quaestores, Triumviri Capitales, ^a Nocturni, Monetales, Tribuni militum comitiales ^b, (licet hos inter urbanos magistratus non referam) &c. Secundo, *Magistratus Urbani Minores Extraordinarii*, ut Praefecti annonae, Duumviri navales, Quaestores parricidii, Curatores viarum, &c. Tertio, *Magistratus Provinciales Ordinarii*; Proconsules nempe ^c, Praetores, & Proquaestores. Quarto, *Magistratus Provinciales Extraordinarii*, ut Triumviri, vel *Quinque-viri coloniarum deducendarum*, vel agrorum dividundorum causa creati.

Secunda horum Comitiorum causa erat *subrogatio Sacerdotum*. Et quidem ante legem *Domitiam* ^d latam A. U. 650. solus Pontifex Maximus his comi-

^a Cic. pro Cluent. c. 13. ^b Vid. Ascon. ad Act. I. in Verr. c. 10. ^c Liv. l. VIII. c. 23. l. XXIX. c. 13. ^d Vid. Suet. Ner. c. 2.

comitiis creabatur, reliqui vero Sacerdotes a collegiis suis cooptabantur: postea vero non tantum omnes Pontifices, sed etiam Augures, Feciales, Septemviri epulones, & Quindecimviri sacris faciundis his Comitiis creati sunt.

Tertio, his Comitiis ferebantur Leges, quae dicebantur Plebiscita^a; & erant variae, ut de Imperio triumphaturis die triumphi sui in Urbe decernendo^b, de Civitate danda, de solvendo aliquem legibus, de quaestionebus publicis constituendis, & maxime de foedere cum hostibus feriendo^c.

Quarto denique Comitiis Tributis exercabantur judicia, non quidem capitibus; (quod Centuriatorum erat, ut diximus) sed quibus alicui multa interrogabatur^d; vel etiam, si quis capitibus damnatus ad Populi judicium venire recusaret, haec Comitia ad exilium ei indicendum sufficiebant^e.

§. III. Habantur haec Comitia, *De personis,
quae his
comitiis in-
tervenie-
bant.*
F

a §. 4. *Instit. de jur. N. G. & C.* b *Liv. l.
xxvi. c. 21.* c *Liv. xxxiii. c. 25.* d *d.
iv. c. 41. Id. xxvi. c. 3.* e *Id. xxv. c. 4. &
xxvi. c. 3.*

si Magistratus creandi essent, a Dictatore, vel Consule, vel Tribuno militum Consulari potestate; nisi quod Tribuni & Aediles plebis a Tribunis plebis crearentur ^a. Sacerdotum Comitia nemo, nisi Consul, habebat: (quod ex epist. 4. Ciceronis *ad Brutum* colligi potest) judiciorum vero & legum comitiis Consules, Practores, vel Tribuni plebis praeerant.

Interesse his Comitiis poterant omnes, qui Centuriatis, nempe cives jus suffragii habentes; quamquam Latinis etiam aliquando datum sit ex indulgentia magistratum, ut in tribu praerogativa suffragium ferrent ^b. Quidam duas habebant tribus, alteram in qua erant nati, alteram, vel jure adoptionis; (ut Augustus Fabiam & Scaptiam. Suet. c. 40.) vel in praemium accusationis de repetundis ^c. Vel denique emptam, ut quis majorem in distributionibus partem haberet ^d.

Ratio horum comitorum.

§. IV. Reliqua fere cum Centuriatis comitiis communia habebant,

fed

^a Val. Max. vi. c. 3. ex 2. ^b Vid. Liv. xxv.

^c 3. ^c Cic. pro Balbo c. 23. & seqq. ^d

Panzini. de civ. Rom. n. 283. Ed Grev.

sed hoc his comitiis peculiare erat, quod etiam inconsulto Senatu haberiri possent^a; & quod auspiciis non impedirentur, nisi hactenus si de coelo servatum esset^b; plebeji enim magistratus auspicia non habebant; & hoc quia ex institutione Romuli sacra solis patriciis erant commissa^c: unde Plebis in his comitiis major erat potestas^d.

Locus his Comitiis erat, si Magistratus quidem creandi essent, campus Martius; si leges ferendae, vel judicia exercenda, forum, vel Capitolium, vel etiam aliquando Circus Flaminius.^e: & si forum, loca ibi singulis tribubus funibus tensis distinguebantur; ^f quod etiam Athenis olim usitatum fuit^g.

Singulare etiam in his Comitiis erat, quod si Sacerdotes creandi essent, non omnes tribus in suffragium irent, sed ex lege Domitia (quam abrogavit Sulla, restituit Labienus

F 2 Tr.

^a Dion Halic. ix. c. 41. ^b Cis. in Vatin. c. 8.

^c Liv. IV. c. 6. ^d Dion Halic. II. c. 9. ^e

Vid. Vales. ad Liv. II. c. 56. ^f Liv. XXVII.

^g II. Plut. Marc. p. m. 314. ^h Dion Halic. VII. c. 50. ⁱ Vid. Poll. Onomast. VIII.

s. 5. n. 20.

Tr. pl. A. U. 690. ^{a)}) septemdecim
duntaxat ad id forte legerentur ; ita
ut , qui a novem tribubus renuncia-
tus esset , Sacerdotium obtineret ^b.

Magistratum comitia habebantur
circa Kalendas Sextileis ; Sacerdo-
tum , cum aliquis Sacerdos obiisset ;
reliqua vero , ut legum & judicio-
rum , omnibus comitialibus diebus
haberi poterant.

Desierunt hac comitia eodem tem-
pore & modo , quo Centuriata.

^a Dio. l. 37. p. 27. edit. reg. ^b Vid. Cic. Agrar.
II. c. 7.

SECTIO SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

De Magistratibus in genere.

Magistra- §. I. *M*agistratus species est honoris
tus definitio ; Publicus enim Ho-
& etymon. nor est jus & titulus super ceteros lege ,
aut moribus concessus : & est vel *Divi-*
nus , ut *Sacerdotum* ; vel *Humanus* :
qui rursus est vel *Dignitas* , ut *Sena-*
torum ,

torum, & *Judicium*; vel *Potestas*, quae est *extra Urbem*; vel denique *Magistratus*, qui est *in Urbe*: & omnes quidem *Magistratus* cum *poteſtate* erant; fed cum *imperio* illi tantum, quibus id nominatim lege a *Populo* datum effet.

Dicitur autem *Magistratus* a *Magistro*: *Magister* porro est, qui plus *aliis potest*. ^a Omnes olim *Praetores* dicti sunt; ^b vel, quod ceteros honore *praeirent*; vel, quod aliis *praeſent*. Sic *Dictator* apud *Livium* vii. c. 3. in lege antiqua de *clavo figendo* dicitur *Praetor Maximus*: & de *Conſulibus* ita loquitur *Cicero de Legibus* III. *Regio Imperio* duo sunt; iique *praeēundo*, *judicando*, *conſulendo*, *Praetores*, *Judices*, *Consules* appellantur. Imo etiam *Proconsules*, *legati Caesaris*, sive *Praefides*; quin & *Praefecti vigilum & Aediles*, *Praetores* quandoque vocantur. Imo *Praetor* dicitur pro *Sacerdote* ap. *Gruter. p. CCCXVIII.* n. 6. 7. *cccxcviii.* n. 7. ^c.

F 3 §. II.

^a l. 57. ff. de V. S. Fest. v. *Magistrare*. ^b Af-
fon. ad Cic. in Verr. L. I. c. 14. ^c Vid.
Celeb. G. Noodt Probab. I. c. 6.

Magistratus Romanorum fuerunt varii generis, & dividuntur primo a temporibus; quod alii sint Ordinarii, qui statim temporibus & semper in Republica fuerunt; alii Extraordinarii, qui non semper. Ordinarii Magistratus fuerunt Consules, Praetores, Aediles, Tribuni plebis, Quaestores, aliique: Extraordinarii Dictator cum suo Magistro Equitum, Censor, Interrex & plures suo loco dicendi.

Secunda distinctio Magistratum procedit a Personis, quod alii sint Patricii, alii Plebeji, alii denique Mixti. Et initio quidem Reipublicae omnes Magistratus erant ex Patriciis; sed processu temporis honores omnes cum plebe communicati sunt, praeter solum Interregnū; quemadmodum de singulis mox diceimus. Plebeji autem Magistratus fuerunt Tribuni & Aediles plebis; reliqui omnes Mixti.

Tertio dividuntur Magistratus a qualitate in Majores & Minores, idque dupli ratione: primo enim Majores Magistratus dicuntur qui majora ha-

habent *auspicias*^a; scilicet Consules, Praetores & Censores; *Minores*, qui *minora*; inter quae differentiam non a liam statuit Messalla apud Gellium loco in margine citato, quam quod majora minoribus magis rata essent: secundo *Majores* dicuntur, qui lietorem, vel viatorem habent; quos nec Aediles, nec Quaestores habuerunt.

Quarto ab *insignibus*; fuerunt enim Magistratus quidam *Curules*, quidam *non Curules*. *Curules* Magistratus erant, quibus jus erat *Sella curuli* utendi; quod competebat Dictatori, Confuli, Praetori, Aedili Curuli: *non Curules*, quibus id jus non competebat, qui erant reliqui omnes.

Quinta denique inter Magistratus differentia fuit a *locis*: quidam enim erant *Urbani*, quidam *Provinciales*; quales fuerunt Proconsules, Propraetores & Proquaestores.

§. III. *Habilitas ad Magistratum* De iis qui gerendum duplex requirebatur, altera a Gente, altera ab annis. A Gente olim quidem maxime, cum soli Patricii Magistratus gerere possent b: sed hoc paulatim, ut diximus, mutatuni

F 4 est;

^a *Gell. XIII. c. 15.* ^b *Dion. Halic. II. c. 8.*

apti ad magistratus & de lege an-
nali.

est ; & per factiones & secessiones plebis effectum fuit primo , ut A. U. C. 261. crearentur ^d Tribuni & Aediles plebis , qui peculiares plebi magistratus fuere. Deinde A. U. 344. primi de plebe Quaestores sunt creati. ^b A. U. 353. primus Tribunus militum Consulari potestate , ^c & A. 387. primus de plebe Consul factus est ; ^d anno autem sequente primi Aediles Curules. ^d A. U. 397. primus Dictator , ^f cum jam A. 385. Magister Equitum de plebe dictus esset. ^g A. U. 402. idem ille , qui primus de plebe Dictator fuerat , Censuram est adeptus : ^h & denique annus Urbis 417. primum Praetorem plebejum vidi t, ⁱ ita ut sola Interregia potestas penes patricios remanserit , nec plebi unquam communicata fuerit.

Habilitas altera fuit ab Annis , utique post legem Annalem , sive Annariam ^k A. U. 573 a L. Villio Tappulonlatam ^l , qua certus aetatis annus singulis

^a *Liv. II. c. 33.* ^b *Id. IV. c. 45.* ^c *Id.*
^{v. c. 12.} ^d *Id. VII. c. 1.* ^e *Ibid.* ^f *Id.*
^{VII. c. 17.} ^g *Id. VI. c. 39.* ^h *Id. VII.*
^{c. 22.} ⁱ *Id. VII. I. c. 15.* ^k *Fest. hac. v.*
Lamprid. Commodo c. 2. ^l *Liv. XL. c. 43.*

gulis magistratibus capiendis praefixus fuit; ^a quanquam forte jam antea aliquid ea de re constitutum fuerit: sed vix aliquid certi; (*Vid. Cic. Phil. V. c. 17. Tac. Ann. L. XI. c. 22.*) & haec lex novam quandam formam illi rei induisse videtur; unde etiam ille Tappulus *Annalis cognominatus est.* Quis autem annus cuique magistratui petendo praefixus fuerit, non satis liquet. Quidam Quaefturae nullum certum annum, alii tricesimum primū, alii vicesimum septimum adsignant: Lipsius autem ^b, ut mihi quidem videtur, verosimilius vicesimum quintum. Tribunatui & Aedilitati Lipsius septimum vel octavum & vicesimum annum adscribit; cum alii dicant Aedilitatem anno demum tricesimo septimo aetatis geri potuisse. *Manutius* vero *de legibus* capite 6. putat hanc legem Curules tantum magistratus spectasse. Quicquid sit, constat Praeturam biennio post aedilitatem geri fuisse solitam ^c. De Consulatu certum est quadragesimum tertium annum ei praefixum fuisse: ^d sub

F 5 Prin-

^a *Ovid. Fast. v. vs. 65.* ^b *De magistrat. Rom. c. 5.* ^c *Cic. Famili. x. n. 25.* ^d *Cic. Phil. V. c. 17.*

Anat. Mus.
p. 18.

Principibus autem hae leges fere sunt neglectae. De Extraordinariis Magistratis quid obtinuerit, adhuc incertius est; nisi quod constat Dictatores^a & Censores fere ex Consularibus creatos fuisse. In municipiis quoque & coloniis talis quaedam lex fuit; ^b quemadmodum etiam de Senatoribus & Equitibus similia diximus. Observari hic velim ritum singularem, qui sub Impp. obtinuit (sub Rep. id non invenio) ut pro singulis liberis gratia unus anni petenti fieret; quod retulit Ulpianus *L. XIX. ad L. Jul. & Pap.*^c.

*Communia
magistra-
tuum.*

§.IV. Leges praeterea omnibus Magistratis communes fuerunt *Lex Romuli*, ne quis Magistratum aliquem iniaret, nisi addicentibus avibus: *Lex Cornelia*, de ordine in Magistratis gerendis servando; ne, scilicet, quis, exempli causa, Praeturam ante Quaesturam, vel Consulatum ante Praetoram gereret^d; quemadmodum ex aedilitate omissa Practura Consulatum petere licitum non fuisse videmus apud

^a *Id. II. c. 81.* ^b *Plin. Epist. x. n. 84.* ^c
I. 2. ff. de minoribus. ^d *Appian. Alex. Civ. I. n. 413.* *Aeson. ad Or. pro M. Scanrop. 175.*
ed L. Bat. 1675.

vid Ciceronem Phil. xi. c. 5. ubi omnino vide notas in editione Graevii. Lex etiam prisca fuit de intervallo Magistratum, quae vetabat, ne intra decennium idem Magistratus repeteretur.

^a Magistratus etiam plures (majores certe & ordinarii) ab uno simul geri non poterant; sed labascente libertate hae leges, ut reliquae similes, vulgo neglectae sunt. Commune præterea omnium Magistratum erat, quod intra quinque dies quam magistratum inivissent in leges jurare cogerentur ^b: & quod iis magistratu defunctis diem dicere liceret, si quid forte ea occasione delinquissent ^c. Atque haec fere sunt communia Magistratum; transeamus jam ad singulos.

^a Liv. x. c. 13. Plut. Coriol. p. 214. init. ^b

^c Id. xxxi. c. 50. ^b Id. xxxvii. c. 47. Exempl. vid. ap. Suet. Jul. c. 23.

CAPUT SECUNDUM.

De Rege, & de Tribuno Celerum.

§. I. **N**ascente Urbe Roma, ut jam supra vidimus, Regium im-

De Rege;
pen-

perium more illorum temporum ^a *re-*
liquis est praelatum: sed illud non ab-
solutum, verum arctis satis limitibus
circumscriptum: praecipua enim Re-
gum munia erant haec, ^b *quae sequun-*
tur: facrorum omnium curam supre-
mam habere; legum, morum, & ju-
ris patrii custodiam gerere; injurias
maximas judicare; Senatum habere,
eiusque decreta ad Populum referre,
atque ita rata facere ^c; *Populum ad*
concionem vocare, eiusque est Sena-
tus decreta exsequi. Et haec quidem
in pace; in bello vero maximam po-
testatem habebant, quia res belli ce-
leritatem plerunque & arcana desiderant,
ita ut pluribus facile com-
municare nequeant: sed hoc ita ta-
men, ut summum rerum arbitrium,
ac jus belli & pacis semper esset pe-
nes populum ^d, *quemadmodum jam*
alibi diximus.

Insignia Regum fuerunt corona aurea ^e,
sceptrum, & sella ex ebore curulis:
(Gr. διφρούριον) ^f *tum Trabea,*
five

^a *Justin. I. c. 1.* ^b *Dion. Halic. II. c. 14.*

^c *Id. VII. c. 38.* ^d *Dion Halic. l. a.* ^e *Id.*

IV. c. 74. & 75. ^f *Vid. Polling. X. c. II. n.*

lave, *Toga purpurea immixto albo*,
Lictores duodecim cum fascibus & se-
curibus, quos jam inde a Romulo in-
stitutos fuisse quidam volunt, alii a
Tullo Hostilio, plurimi, & verius,
ut videtur, a Tarquinio Prisco ^a. Re-
gnatum est Romae per annos 243. a
septem Regibus, quorum ultimus
fuit Tarquinius, qui distinguendi a
superiore Tarquinio causa a scriptori-
bis Superbus est dictus, (non enim ei
viventi hoc nomen adhaesit, non
magis quam Brevibus, *Calvis*,
Balbis, &c. *Franciae Regibus*; vel
ei, qui patriam nostram olim injuria
opprexisit, *Godefrido Lotharingiae Du-*
cii Gibbosso vulgo dicto) & propter su-
perbiam & crudelitatem Urbe fuit e-
jectus ^b. Et hinc postea ortae fue-
runt locutiones regii spiritus, regia su-
perbia, regie facere pro crudeliter. (Vid.
Ampliss. H. R. Schelium de jure Im-
perii p. m. 107.) licet non nominis re-
gii pertaenos fuisse Rom., sed fastum
crudelitatemque Regis perosos teite-
tur Horatius apud Livium L. III. c. 39.

§. II. Institutus est etiam a Romu-
lo *Praefectus*, vel *Tribunus Celerum*,
quo-

*De Tribuno
Celerum.*

^a *Eloc. I. c. 5.* ^b *Liv. v. 60.*

quorum primus dicitur fuisse, ut jam
c. 3. praec. Sectionis diximus, quidam
Fabius Celer^a: hic Equitibus proprie-
tatem & potestatem in bello obtine-
bat^b; sicut postea apud Dictatorem
Magister Equitum: sed pulsis Regi-
bus etiam hic honos fuit gestari desi-
tus; imo a Numa jam dimissos Ce-
leres vult *Plutarchus in Numa p. m.*
64.

^a *Dion Halic.* II. c. 13. *Plut. in Romulo p. m.*
23. & 34. b l. 2. §. 15. ff. *de Orig. Jur.*

CAPUT TERTIUM.

De Consulibus.

De nomine &c. institu-
tione Consulatus. I. **S**ummus libera Republica om-
nium honorum Populi finis
fuit *Consulatus*^a: unde Gracci eos
πάτες vocant, quasi summos dicas^b.
Et sub Impp. Consulatum ipsa Prae-
fectura Praetorii superiorem fuisse ex-
l. i. de Senator. probat egregium hu-
jus Academiae decus Cl. Ev. Otto in
Papiniano suo c. XIV. §. 7. Olim tri-
plici

^a *Cic. pro Planc. c. 25.* b *Dion. Halic.* IV. c.
76,

plici nomine hic Magistratus appellatus fuit : ita enim loquitur Cicero in loco capite primo hujus sectionis citato , *Regio imperio duo sunt : iisque praeceundo, judicando, consulendo, Praetores, Judices, Consules appellantur.* Consulere autem hic videtur significare ad Senatum referre : nam hoc inter praecipua Consulum munera fuit.

Quintilianus vero *Instit. Oratoriar. L. I. c. 6.* dicit *consulere* verbum idem olim significasse , quod *judicare* ; atque inde quosdam putare *Consules* esse dictos. *Pomponius* denique *I. C. I. 2. §. 16. ff. de Orig. Jur.* ^a *Consules*, ait, *dicti sunt ab eo, quod plurimum Republicae consulerent.* *Praetores* autem sunt dicti quod *praeirent jure & exercitu* ^b.

Instituti sunt *Consules* statim post Reges exactos ^c *A. U. 244.* cum *Res publica* gubernatoribus carere non posset. Creati autem sunt *bini* ^d , ne unius imperium libertati pericolosum foret : nam , ut *Q. Catulus* dicebat ,

Non

^a *Vid. etiam Cic. de Orat. l. II. c. 39.* ^b *Varro l. I. IV. 14.* *Vid. omn. eund. de vita P. R. l. II. ap. Nonium p. 53. ed. opt.* ^c *Liv. I. c. 60.*

^d *Flor. I. c. 9.*

*Non saepe unus Consul improbus, dum
vero nunquam post Romanam conditam suc-
runt, excepto illo Cinnano tempore ^a:
annui sunt creati, ne diuturnitate im-
perii insoleserent ^b; unde etiam, si
alter Consul mortuus esset, in reli-
quum anni tempus aliis ei subrogabat-
ur ^c, qui dicebatur *suffectus*; sed hic
Comitia rogandis Consulibus habere
non poterat ^d.*

*Insignia
Consulum.*

*§. II. Insignia Consulum fuerunt
primo, Lictores duodecim cum fascibus
^e & securibus: (quibus etiam aliae
gentes Latii utebantur ^f) & initio
quidem quisque Consul duodecim fa-
sces habebat; sed mox ex lege *Vale-
rii Poplicolae* penes alterum duntaxat
Consulem ^g, idque alternis mensibus,
fasces fuerunt: licet paulo aliter haec
explicet *Dion. Halic.* v. c. 2. qui etiam
tradit penes eum Consulem, qui fa-
sces habebat, imperium quoque fuisse.
Praecedebant singuli & in lineam;
unde Lictor, qui proximus erat Con-*
su-

^a *Cie. post red. in Senat.* c. 4. ^b *Flor. l. d. c*
Liv. II. c. 8. ^c *Id. xlj. c. 18.* ^d *Horat Od. II. xvi. vs. 9.* ^e *Ovid. Pont. IV. El. ix. vs 42.* ^f *Dion. Hal. VIII. c. 44.* ^g *Val. Max. IV. c. I. exempl. I.*

fuli postremus dicitur ^a. Antiquis temporibus prior fasces sumebat major natus ^b: post legem vero *Juliam de maritandis ordinibus* latam ab Augusto Imperatore A. U. 736. ille, qui plures liberos habebat; vel, si par numerus liberorum esset, ille qui maritus erat ^c. Invenio etiam priorem habuisse fasces Consulem, qui primus renunciatus erat ^d. Alterum autem Consulem *accensus*, hoc est, minister quidam publicus praecedebat, lictores pone cum virgis & bacillis sequebantur ^e: aliquando autem servatum fuit, ut alternis diebus fasces permutarentur.

^f Secures etiam Poplicola (qui, quod tot leges *populares* tulisset, a *populo colendo Poplicola* est dictus ^g) fascibus exemit; saltem in Urbe; nam extra Urbem eas retinuerunt. ^h Secundo utebantur *sella curuli eburnea*, ut ante Reges. Tertium fuit, *toga prae-*

tex-

^a Cicer. *Divin. L. I. c. 28.* quem loçum non habet Lips. *Elect. L. I. c. 23.* ubi fusissime agit de lictoribus. ^b Plut. *Popl. p. m. 103.* Gell. *II. c. 15.* ^c Suet. *Jul. c. 23.* ^d Liv. *L. IX. c. 8.* ^e Suet. *Jul. c. 20.* ^f *Diarium vetus ap. Pigh. ad A. U. 585.* ^g Dion Halic. *v. c. 19.* ^h Id. *x. c. 59.* Liv. *XXIV. c. 9.*

i. q. publici
texta, hoc est, quae in extrema ora
 purpuram *praetextam* haberet; & hanc
 olim quidem ante Deos Penates pri-
 mo magistratus sui die sumebant; po-
 stea vero ex templo *Foris Capitolini*,
 ubi publicitus servabatur. ^a Quarto
 gestabant *Scipionem eburneum*, ^b quod
 vulgo minus notum. Sub Imperato-
 ribus imminuta quidem Consulum au-
 thoritate, sed aucto fastu, plura in-
 signia accessere, ut *toga picta*, ^c *lau-*
rus in fascibus, ^d *secures* iterum iis-
 dem additae, &c. ^e

De Consul- §. III. Sunt itaque, ut vidimus,
lum potesta- Consules loco Regum creati; & ini-
tee mune- tio quidem pleno eorum jure; ^f quem-
re. admodum etiam omnia eorum insi-
 gnia primi Consules tenuere ^g; unde
 recte Cicero loco paulo antea citato
 Imperium eorum *Regium* vocat. ^h Sed
 primo statim institutionis eorum anno
 hoc jus imminuit ille, de quo jam
 dixi-

^a *Vid. Capitol. in Gordian. c. 4.* ^b *Dion. Ha-*
elic. III. c. 62. *Juv. x. v. 43.* *Vopisc. Aure-*
lian. c. 13. ^c *Lamprid. Alex. Sev. c. 40.*
^d *Martial. x. n. 10.* ^e *Vid. Claudian. prol.*
L. II. in Eutrop. vs. 7. ^f *Liv. IV. c. 3.* ^g
^{Id. II. c. 1.} ^h *Vid. & Ovid. Pont. IV. El.*
IX. vs. 65.

diximus, Poplicola lege lata *de provocatione* ad Populum: nam ea quidem ut notum est, jam tempore Tulli Regis obtinuerat ^a; sed tyrannde Tarquinii Superbi obliteratedam renovavit Valerius; tempore vero Ciceronis in desuetudinem abiisse videtur. ^b Huic addidit leges *de fascium submissione* ^c quae Populo fiebat, & de *Magistratu injussu Populi non gerendo*. ^d Postea vero eorum potestas etiam magis imminuta fuit, cum Tribuni plebis fuerunt instituti, quibus jus datum fuit intercedendi omnibus omnino Magistratum actis. Tamen etiam postea aliquando extra ordinem summa potestas (& eadem, quae Dictatoris: vid. omn. Liv. L. VI. c. 19. quod Pompejo in III. Consulatu obtigit. Vid. Ascon. ad Or. pro Mil. c. 25.) illis delata fuit, turbidis, scilicet, & in summum discrimen ad ductis civitatis rebus, solemni Senatusconsulti formula ^e, *Viderent Consules,*

G 2

les,

^a Vid. Liv. l. 1. c. 26. ^b Ipse Philipp. I. c. 9.^c Vid. Liv. I. c. 7. ^d Dion Halio. v. c. 19.^e Vid. omn. Manut. ad Cic. Philipp. v. c. 12.

Sallust. Catil. c. 29. Liv. III. c. 4.

les, ne quid *Respublica* detrimenti carperet. Hoc Graeci dicebant, διὸς Φεοντίδης αὐτὸς ἔχειν, ὡς μηδεμίαν αποτοιέντων τῷ δημοσίῳ συμβῆναι: ^a eaque forma Senatusconsulti ultimae semper necessitatis habita est: ^b & aliquando etiam Praetores, Tribuni plebis & Proconsules, qui ad Urbem erant, ea formula comprehensi fuerunt^c.

Et semper quoque stante *Republi-*
ca multa eorum munia, magna &
amplissima plane dignitas fuerunt^d ;
ita ut *Curio* non sine ratione Cicero-
nis Consulatum vocaverit αποθέωσιν.

^eNam primo Caput erant totius Rei-
publicae, & tantae auctoritatis, ut
reges & nationes exteriae gloriae sibi
ducerent, si in eorum tutela forent^f:
& hinc omnes magistratus ipsis erant
subjecti praeter Tribunos plebis; qui,
ut diximus, omnibus eorum actis in-
tercedere poterant. Secundo, mili-
tiae

^a Dio L. 37. ^b Liv. III. c. 4. ^c Caes. de B. C. I. c. 5. Sall. fragm. Hist. L. I. ^d Polyb. VI. c. 10. ^e Cic. ad Attic. I. n. 16. nam licet hoc maxime spectet oppressionem conju-
rationis Catilinariae, & reliqua gesta Cicero-
nis, tamen etiam dignitatem consulariem nota-
^f Id. pro Sext. c. 30.

tie tempore supremam potestatem obtinebant, quemadmodum antea Reges; tribunos militum (pro parte; nam pars creabatur a populo) centuriones, praefectos constituebant. ^a Tertio, imperium in provincias habebant; & subditos inde evocare, ^b coercere, punire poterant. Quarto, Populum convocare, cum eo agere, leges ad Populum ferre, iisque de se nomen dare poterant. Quinto, literas omnes a praesidibus provinciarum, vel exteris recipiebant, ^c legatos audiabant, Senatus vel populi decreta exequabantur. Sexto, Senatum convocabant, consulebant, sententias numerabant, eumque dimittebant. Septimo denique annus ab iis denominabatur ^d: quod etiam apud Atheniensis solebat fieri ab uno ex Archonibus, qui ἐπώρυγε inde dicebatur ^e. Et haec omnia ita obtinuerunt quamdiu libertas Reipublicae constitit: ea

a Cic. de LL. III. Polyb. VI. c. 24. b Cic.
act. I. in Verr. c. 7. & 18. L. I. in Verr. c.
33. L. II. c. 39. id. Attic. L. VIII. n. 23. Ta-
tit. Ann. l. XIII. c. 4. c Cic. Caes. I. I.
& 6. d Lucan. v. us. 399. Senec. de ben.
L. III. c. 16. 1 a Pollux VIII. c. IX. n. 89,
Pausan. Lason. c.

vero Julii Caesaris, secutorumque proxime Principum scelere oppressa consulebant duntaxat Senatum, & Principum placita ad eum referebant, ^a tutores dabant, ^b servos manumittebant, (atque inde quidem Consulare munus auspicabantur ^c) ^d vestigalia locabant ^e, (quod antea Censorum erat) ludos quosdam publicos edebant, annum nomine signabant: quo eleganter alludit *Seneca Epist. 4.* his verbis: *Nulli potest secura vita contingere, qui de producenda nimis cogitat; qui inter magna bona multos Consules numerat.* Cum vero sub Imperatoribus plures in singulos annos Consules crearentur (ut ita sensim eorum dignitas evilesceret) a primis tantum, qui ordinarii dicebantur ^f & reliquis honoratiores erant, annus denominabatur; reliqui vero dicebantur *suffecti*: ^g quemadmodum tales jam libera Republica vocatos fuisse vidimus. Quin alii adhuc sub

^a Ovid. *de Pont. L. iv. El. v. vs. 17.* ^b *Capitol.* in *Anten. Phil. c. 10.* ^c *Claudian. 1. c. Amm. Marc. L. xxii. c. 4.* ^d *Claudian. in Euriop. I. vs. 310.* ^e Ovid. *d. l. vs. 19. & El. ix. vs. 45.* ^f *Vid. Suet. Domit. c. 2.* ^g *Id. Jul. c. 80.*

sub Principibus fuerunt Consules *honariorii*, qui ex codicillis tantum a Principe acceptis hoc nomen consequebantur ^a.

§. IV. Antiquis temporibus, five
ante primum bellum *Punicum*, Ka- De aliis ri-
tibus consu-
laribus.
lendis Martiis consulatum in iisse vi-
dentur ^b, quod tamen non satis cer-
tum est: sed post A.U. 598. Kalen-
dae Januariae huic rei destinatae sunt.
^c Eo die Consules primo mane a Se-
natū & Populo domi suae salutaban-
tur, quae solemnitas proprie *officium*
dicebatur, quae vox in genere signi-
ficat id, quod studii, aut cultus gra-
tia alicui exhibemus. Estque hic actus
posterioribus temporibus *processus Con-*
sularis dictus. *Vid. Spanhem. Dissert.*
de P. & U. num. xii. p. 457. ^d inde
in Capitolium duēti vota concipiebant ^e,
& boves singulos Jovi immolabant ^f;
ac deinde Senatum habentes munus
suum auspicabantur ^g: & de feriis La-

G 4 tinis

2 *Cassiod. Variar.* I. 10. *Vid. Guther de Offic. domus Aug.* L. I. c. 13. b *Ovid. Fast.* III. vſ. 147. c *Vid. Liv. Epit.* 47. *Ovid. Fast.* I. vſ. 81. c *Ovid. de Pont.* IV. El. IV. vſ. 42. e *Vid. Lampr. Heliog.* c. 15. f *Ovid. de Pont.* IV. El. IX. vſ. 29. g *Vid. omn. Liv.* XXI. c. 63. & XXII. c. I. XXVI. 26.

tinis habendis ad Senatum referebant.
^a Intra quinque dies post initum magistratum in leges jurare debebant ^b, quod etiam fecisse videntur, cum designati essent: atque ita cum magistratu abirent, jurejurando declarabant se leges servasse ^c concione de rebus a se gestis ad Populum habita.
^d Tum etiam his primis diebus provincias inter se sortiebantur, vel comparabant ^e, hoc est, sine sorte de iis conveniebant. Legitimum annum Consulatui gerendo diximus fuisse quadragesimum tertium; quanquam vi, vel gratia saepe uniores Consules facti sint. Qui autem reliquos Magistratus bene gessissent deberi sibi Consulatum quodammodo putabant; unde suum annum petitionis dicebant ^f.

De duratio- §. V. Fuerunt Romae Consules ex
ne Consula- solis patriciis ab A. U. 244. ad A.
gus. 302. quo Decem-viri Consulari potestate creati sunt; sed post duos vel tres

- ^a Cic. or. post red. ad Quir. c. 5. b Liv. XXXI.
c. 50. c Vid. Plin. Paneg. p. 188. seq. ed.
Traject. 1652. Cic. fam. v. n. 2. & not.
ad eund. ad Att. L. VI. n. I. p. 592. ed. Graev.
d Cic. Famil. v. n. 2. e Liv. XXIV. c. 10.
& alibi. f Vid. Casaub. ad Cic. Att. L. n.
I. init. Q. Cic. de petit. Cons. c. 6.

tres annos iterum Consules ad annum
Urbis usque 309. ex quo aliquando
Consules, aliquando Tribuni militum
consulari potestate, prout vel plebs,
vel Patres contentionibus vicerant,
creati sunt: donec A. U. 387. plebs
pervicit, ut alter utique Consul de
Plebe crearetur; quorum primus fuit
L. Sextius Sextinus Lateranus^a: &
postea obtinuit, ut duo quidem
Consules Plebeji simul fieri possent; pa-
tricii vero non item.^b Inde summa
potestas penes Consules mansit ad Ju-
lium Caesarem usque, qui patriae suae
vim nefario scelere inferens libertatem
e Republica sustulit, & Consulum
auctoritatem labefactavit: sub Princi-
pibus enim ex more quidem creati
sunt, ad nullam fere potestatem ha-
buerunt. Tum quoque non in annum,
ut antea, sed in sex, in tres, vel in
duos menses^c; (quod tempore Dionis
Cassii legitimum fuit)^d vel etiam
in paucos dies, imo horas, creati
sunt,^e ut ita princeps pluribus grati-

G 5¹ 1980

a *Liv.* VI. c. 42. b *Vid.* *Lambin.* ad *Cic.*
pro *Domo.* c. 14. c *Lucan.* l. *supra* d. d
Ipse XLIII. p. 155. ed. reg. 1548. e *Vid.*
Macrobi. *Saturn.* II. c. 3. *Suet.* *Jul.* c. 76.

ficari posset. Et hi suffecti Consules minores dicebantur ^a. Verum tandem *Justiniano* imperante A. U. 1243. post *Christum* natum vero anno 541. plane creari desierunt : nisi quod primo adhuc Imperii anno Consulatum suscipi-
perent. Idque obtinuit ; donec a S. P. Q. R. per ministerium *Leonis Papae* Imperium *Carolo M.* deferretur.

Quod autem modo de *Julio Caesare* diximus sciendum est , necessarium quidem fuisse mutare statum Reipublicae tempore *Julii Caesaris* , veluti opinio satis probabilis est *C. A. Ruperti* ad *Pomponium de Orig. Jur. c. XII. p. 139.* quam etiam tuetur in *observacionibus ad Besoldi Synopsin minorem*. Verum non ideo minus scelestus fuit *Julius Caesar* , quippe qui nec jure , nec amore boni publici , sed misera ambitione & libidine regnandi ductus jus omne abrupit , & patriam suam in tristem servitutem conjecit. Sed contradicendi studio , ut videtur , & paradoxa tuendi tenebatur *Rupertus* ; qui etiam *Tiberium & Attilam* homines perditissimos defendit , *Trajanum* vero

^a *Dio l. XLVIII. p. 254.*

vero laudatissimum Principem vituperat ; ut & Justinianum , qui inter mediocres saltem censeri merebatur.

CAPUT QUARTUM.

De Praetoribus.

§. I. Secundus Magistratus Ordinarii *Origo Praetorum.*
S in Urbe honor fuit *Praetorii*^a (Στρατηγος); quod nomen antea, ut dixi, omnium magistratum commune fuerat^b , sed deinde hoc magistratu creato peculiariter ei adhaesit. Primus Praetor creatus est A. U. 387. *Sp. Furius Camillus*^c duabus potissimum de caufis ; primo , ut solatium patriciis esset communicati cum plebe Consulatus ; secundo , ut *Ius diceret* ; cui rei Consules , cum frequentibus bellis avocarentur , vacare amplius non poterant : & hinc in nummis Praetorum aliquando *bilann* conspiciatur^d. Creatus fuit Praetor comitiis Centuriatis iisdem auspiciis , quibus Con-

^a *Lucan.* III. v. 106. b *Aeson.* ad *L.* I. in *Verr.* c. 14. c *Liv.* VI. c. 42. & VII. c. 1.
^d *Vid. Spath.* de *P.* & *V. N.* *Diss.* x. p. 104.

Consules ^a; unde etiam aliquando
Collega eorum vocatur ^b.

*De numero
praetorum.*

§. II. Creatus est primo unus duntaxat Praetor; at A. U. §10. ob negotiorum frequentiam alter est additus, ^c qui inter cives & peregrinos jus diceret, unde *peregrinus Praetor* est dictus ^d: alter vero, qui inter Cives solos jus dicebat, vocabatur *Urbanus*, & erat *honoratior*; unde proprio quasi nomine *honoratus* dicitur apud *Ovidium Fastor.* I. vſ. §2. & *Major* ^e & jus, quod ab eo edictisque ejus descendit, *honorarium* ^f. A. U. §26. cum *Sicilia* & *Sardinia* in provinciae formam redactae essent, duo etiam Praetores, qui eas regerent, sunt creati ^g. A. U. §56. Hispaniis ulteriori & citeriori subactis duo quoque Praetores iis provinciis regundis adjecti sunt. ^h Sed A. U. §61. lege *Boëbia* (quae tamen non diu obtinuisse videtur) constitutum fuit, ut alternis annis quatuor duntaxat Praetores crearentur ⁱ;

atque

^a *Gell.* XII. c. 15. ^b *Plin.* *Panegyr.* *proprius fin.* ^c *Livius Epit.* 19. ^d *I. 2. §. 28. ff.*
de Orig. Jur. ^e *Fest. V. Major Consul.* ^f
§. 7. Instit. de jure N. G. & C. ^g *Liv. Epit.* 20. ^h *d. I. 2. ff. de O I. §. 2.* ⁱ *Liv.*
XL. c. 44.

atque ex his duo tantum (Urbanus scilicet, &c peregrinus) in Urbe manebant; reliqui statim in provincias, quas fortiti erant, proficisciabantur. Cum autem circa A. U. 605. (vel paulo post cum Africa, Achaja, Macedonia in potestatem A. U. 607. redactis, ingens incrementum res Rom. accepisset) constitutae essent *Quæstiones perpetuae*^a (de quibus mox amplius) visum est, ut omnes Praetores anno magistratus sui in Urbe jus vel publicum, vel privatum dicerent, & finito demum anno in provincias proficiscerentur. L. Cornelius Sulla auctis quaestionibus perpetuis A. U. 672. duos praeterea adjecit; licet alii dicant ad decem usque numerum Praetorum ab eo auctum fuisse^b: quicquid hujus rei sit, Julius Caesar certe A. U. 707. decem Praetores creavit, & mox eorum numerum ad quatuordecim, imo ad sedecim auxit^c: cum nempe sociis sceleris sui obnoxius quovis pretio eos remunerare cogeretur. Sed eo imperfecto, ad dena-

^a Vid. Pigh. ad A. U. 609. ^b l. 2. §. 32. ff.
^b O. I. ^c Dio L. 42. ^d Id. L. 53.

denarium numerum redierunt. Augustus rursum duodecim Praetores creavit, & paulo post sexdecim facti sunt; quibus *Claudius* Imperator duos adjectit, qui de fideicommissis jus dicerent: qui tamen ad certam tantum summam judicasse videtur; ut de maiore Consul appellandus fuerit ^{a.} ^{b.} Ex his unum detraxit Titus, restituit *Nerva* injuncto munere, ut inter privatos & fiscum jus diceret ^{c.} Tutearem Praetorem instituit *M. Aurelius Antoninus* vulgo dictus *Philosophus* ^{d.} Minuente Imperio rursus numerus Praetorum minutus, ita ut tempore *Valentiniani* & *Marciani* Imperatorum tres duntaxat crearentur ^{e.}: & denique circa tempora *Justiniani* omnino creari desiisse videntur.

*Insignia
Praetoris*

§. III. *Insignia Praetoris* fuerunt primo *sex lectores cum fascibus*, saltem extra Urbem ^{f.}; nam quod quidam duos tantum ei tribuunt, ita intelligendum est, ut duo ad minimum *lectores*

^a l. 2. ff. eod. §. 32. ^b Vid. *Quintil. L. III.*
^c 6. ^c *Ibid.* ^d *Capitolin. ejus vita c. 10.*
^d l. 2. *Cod. de off. Praet.* ^e *Val. Max. l. I.*
^c 1. ex 9. *App. Alex. Syriac. n. 95.* ^f *Apian. ib.*

Etiores semper ei praestos fuerint: atque inde ἐξαπελεκεν̄s dictus fuit. ^a Secundo, *Toga praetexta*; quam, ut Consules, primo magistratus sui die, votis nuncupatis, in Capitolio sumebant. Tertio, *sella curulis*. Quartio, *Tribunal*; quod erat locus altior in hemicycli formam, in quo sellacurulis Praetoris ponebatur ^b; inferiores enim magistratus & judices *subsellia* tantum habebant. Quinto, *Hasta*, quae jurisdictionis ^c; & denique, *Gladius*, qui quaestionis signum erat.

§. IV. *Munera Praetoris* fuerunt ^{Munera} primo, ut *ludos ederet*; praesertim ^{Praetoris} eos, qui in Circo dabantur ^d, ut *Megalenses*, *Florales*, & similes: quod ingenti admodum pompa & sumtu fiebat: & hinc in histriones, similisque farinae homines, saltē sub Principibus, jurisdictionem quandam exercuerunt ^e Praetores. Secundo, ut sarta tectū vacante censura exigeret; sed non nisi ex Senatusconsulto ^f.

Ter-

^a *Censorin. de die natal.* ^b *Tacit. Annal. I. c.*

^c *Senec. de brevit. vitae c. II.* ^d *Ju-*

ven. XI. vſ. 192. ^e *Tacit. Annal. I. c. 77.*

^f *Ascon. ad Verr. III. c. 50.*

Tertio , ut absentibus Consulibus munus eorum sustineret ^a , Senatum cogeret (ita tamen , ut nunquam id fieret nisi ad rem novam ^b , sententias rogaret , comitia & conciones ad Populum haberet ; ita ut absente Consule plane summus Magistratus esset^c : & , praeter Consules , a reliquis magistratibus comitiatum & concessionem avocare poterat ^d ; quanquam quedam ex his Praetoris Urbani duntaxat fuisse videntur . Quartum & praecipuum Praetoris Urbani munus fuit *jurisdictio* , ut loquitur Cicero de *legibus libro tertio c. 3.* : *juris disceptator* , qui privata judicet , judicarive jubeat , *Praetor esto* : *is juris civilis custos esto* : *huic potestati parento* . Et ob haec tot ac tanta munia non licebat Praetori Urbano plus quam decem dies Urbe abesse ^e . Ut autem quid fuerit *jurisdictio* recte intelligatur , pauca de *judiciorum apud Romanos ratione adjicienda* sunt ; quae tamen sequenti sectione

^a *Liv. x. 45. xxx. 17. & 22.* ^b *Cic. Fam. xii. n. 28.* ^c *Cic. ad Famil. x. n. 12. Vid. Spanh. de P. & U. Num. Diff. x. p. 119.* ^d *Cic. Phil. ii. c. 13.* ^e *Gell. xiii. c. 5.*

sectione accuratius examinabimus.

§. V. *Judicia omnia erant vel Privata, vel Publica. Privatis (quorum propriæ jurisdictiones dicta est) præerant duo Praetores, Urbanus, scilicet, & Peregrinus: Publicis vero judiciis, sive Quæstionibus, olim ipse Populus præfuit, qui ad ea exercenda Quæstiores^a, vel Dictatorem^b creabat: de servis vero & infimae fortis hominibus Triumviri capitales^c judicabant; Aediles de rebus ad suum munus pertinentibus.* ^d Sed, cum auctis immensum Romanorum opibus non minus ut fieri amat, augerentur scelera, circa A. U. 605. constitutum est, ^e ut duo quidem Praetores, Urbanus scilicet & Peregrinus consuetam jurisdictionem in caussis privatis obirent; quatuor vero reliqui capitalium criminum quaestiones a Senatu pro temporum statu decretas exercearent: quac Quæstiones Perpetuae sunt dictæ, tum quod lege certa

H ta

^a Virg. Æn. VI. vſ. 432. ^b Liv. IX. c. 26.

^c Plaut. Amphitr. I. I. vſ. 3. & Aulul. III.

II. vſ. 2. & Asin. I. II. 5. ^d Tit. ff. de

Aedil. ed. ^e Cic. in Brut. c. 27.

ta quaedam forma iis esset praescripta, ita ut nova semper lege, sicut antea opus non esset; tum quod Praetores perpetuo, sive toto ^a anno, has quaestiones exercecerent; nec Populus, ut antea, extra ordinem Quaestores ad eas exercendas crearet.

Primae Quaestiones perpetuae fuerunt de *Repetundis*, de *Ambitu*, de *Majestate*, &c de *Peculatu*. L. Sulla iis adjecit quaestiones de *Falso*, (quod judicium etiam adversus monetarios fuit, ^b sive adversus adulteratores monetae, ut vocantur in l. 16. §. 9. ff. de poenis) de *Sicariis*, de *Parricidis* & *Veneficis*. Mox etiam plures aliae promanarunt, ut de *corrupto judicio*, ^c de *vi publica*, vel *privata*, &c. Sed etiam sic extra ordinem aliquando Populus, vel etiam Senatus (ut in causa *Silani* repetundarum rei ^d) de criminibus cognoscet, vel Quaefitores dabat: ut, si res atrox esset, veluti in causa *Milonis*, qui Clodium interfecisse dicebatur: vel, si no-
va;

^a Terent. *Hecyr.* I. II. vſ. 14. ^b l. 8. seq. ff.
ad l. *Corn.* de falsis. ^c Vid. *Cic. pro Cluent.*
§. 54. ^d Val. *Max.* V. c. 8. nn. 3.

va; ut cum ipse ille Clodius sacra Bonae Deae violavisset, quando Quæstio de Pollutis sacrī decretā fuit, ^a de Vestalibus incestus reis ^b; & sic in similibus. De Perduellione, ut jam ante vidimus, ipse Populus Comitiis centuriatis quaerebat.

Quæstionibus a Senatu decretis fortiebantur inter se Praetores, quae cujusque Quæstio futura esset; nam comitiis incertam duntaxat jurisdictionem accipiebant. Aliquando autem duo Praetores uni quæstioni praeerant, quod propter multitudinem criminum in quæstione de Sicariis frequens fuit; ^c aliquando rursus unus de duabus cauissimis quaerebat ^d. De repetundis aliquando quæsivit Praetor Peregrinus ^e, qui ita jurisdictionem & quæstionem simul habebat; & etiam quandoque ex Senatus decreto Praetor Urbanus quæstiones publicas exercebat, de qua re tamen dubitari potest: nam quod Verres in

H 2 Prae-

^a Suet. Jul. c. 6. ^b Ascon. ad Cic. pro Mil. c. 12. ^c Cic. pro Cluent. c. 53. ^d Cic. pro Coel. c. 13. coll. cum eod. ad Quint. fr. l. II. n. 3. ^e Vide Ascon, in Or. in toga candida in nos. 2.

Praetura Urbana judicium publicum exercuit, contra leges fecit^a: denique urbana quoque & peregrina fors junctae fuisse leguntur^b.

Praetor Urbanus, ut dixi, reliquis honoratior erat, & etiam *Honoratus κατ' εξοχήν* dicebatur^c: is enim erat *custos juris Quiritium*^d; & ex ejus edictis Praetor Peregrinus, (de quo tamen dubitat Sagonius) & Praetores provinciarum edicta sua efformabant; unde etiam *Praetor Major* vel *Maximus* aliquando est dictus.^e Idem juratus ex eo ordine, penes quem judicia eo tempore erant, decurias judicum selectorum conscribebat^f; ex quibus tum ipse, tum alii Praetores eo anno *concilia judicum* sibi sortiebantur.^g Initio magistratus Praetor Urbanus in albo proponebat *Edictum*, sive *formulam*, juxta quam eo anno *jus dicturus esset de rebus jurisdictionem suam concernentibus*^h, sive de iis, quae pri-

a Vid. L. I. in *Verr.* c. 60. & *Hottom.* ib. ad c. 40. b *Liv.* xxv. c. 3. xxvii. c. 36. xxxv. c. 41. c *Ovid. Fast.* I. vſ. 52. d *Cic. de LL.* III. c. 3. e *Fest. V. Maximum.* f *Hort. Serm.* I. IV. vſ. 123. g Vid. *Cic. in Verr.* L. I. c. 61. h *I. 2. §. 10. ff. de Or. Jur.*

privato jure Quiritium continebantur, quod jus adjuvandi , vel supplendi , vel corrigendi juris civilis gratia Praetores introduxerunt ^a: & hoc edictum quotannis a Praetore ejus anni renovabatur ; unde *Lex annua* dicitur apud Ciceronem in *Verrem L.* 1.c.24. & actiones Praetoriae etiam plerumque intra annum vivebant ^b. Sed , cum Praetores saepè propter gratiam & ambitionem varie jus dicerent , & ab edictis suis discederent , A. U. 686. lege *Cornelia* , lata a C. Cornelio Tribuno plebis , jussi sunt ex *edictis* suis *perpetuis* jus dicere. ^c Tempore autem & jussu D. Hadriani Imperatoris *Salvius Julianus* , *Didii Juliani* Imperatoris proavus , magni nominis Jurisconsultus omnia illa edicta collegit , ^d in unum volumen redegit , ac certo ordine disposuit ; quod proprio deinceps *Edictum perpetuum & jus honorarium* est dictum ^e.

Jurisdictionem suam omnem tribus
H 3

^a *I. 7. §. 1. ff de just. & jure.* ^b *pr. Institut. de perp. & temp. act.* ^c *Ascon. argum. in Or. I. Cic. pr. C. Corn.* ^d *Eutrop. VI. I. c. 17.* ^e *I. 2. §. 10. de Orig. Jur. §. 7. Institut. de I. N. G. & C.*

bus his verbis Praetor exsequebatur, scilicet, *Do*, *Dico*, & *Addico*^a, quorum primum tum *dandi judicis* significabat *poteſtatem*; tum bonorum possessionis, vindicarum, actionum dationem; secundum, *juris dicendi*, & *Sententiae ferendae*; tertium, *judicatum faciendi* & *exequendi*.

Cognoscebat Praetor vel *e Tribunali*, sive *per decretum*; vel *de plano*^b, sive *per libellum* in cauſis levioribus. Non autem cognoscebat, nisi *diebus fastis*, qui ita dicti sunt a *fando*; quod tria mox dicta verba iis diebus fari liceret^c.

Et haec quidem omnia libera Republica ita obtinuerunt; sed extremis Imperii temporibus nihil fere praeter iudorum curam Praetoribus est relictum^d: unde *Boethius* ^e de Praetoribus sua aetate verba faciens eleganter *Praeturam* vocat *inanem nomen* & *Senatoriali census gravem sarcinam*: omnia enim eorum munia in Praefectum

^a *Varro de L. L.* v. c. 4. ^b *Vid. Senec. de clement.* I. c. 5. ^c *Ovid. Fastor.* I. v. 47. ^d *Jasen. S. XI. v. 193.* ^e *De consol. philos. L. III. Prosa 4.*

Etum Praetorio , qui Caesaris magistratus erat , sunt transflata , populari magistratu a magistratu Caesaris possessione deturbato ^a.

^a Vid. Scalig. Epist. mihi 183.

CAPUT QUINTUM.

De Aedilibus.

§. I. **A**ediles dicti sunt , vel quod <sup>Aedilium
nomen, origo & differ-
entia.</sup> Aedes publicas privatasque curarent ^a; vel , quod plebiscita in Aede Cereris asservarent ^b. Fuerunt autem triplices : Aediles nempe Plebeji , Curules & Cereales diversis temporibus instituti.

Plebeji Aediles primum creati sunt eodem tempore , iisque Comitiis , quibus Tribuni plebis (de quibus mox dicemus) A. U. scilicet 260. Comitiis curiatis : unde etiam collegae Tribunorum dicuntur. Jam enim , post ingentem seditionem , & secessionem

H 4 ple-

^a Varro de L. L. IV. c. 14. ^b l. 2. §. 20. ff. de Or. Jur.

plebis in montem sacrum , reconciliatis ordinibus plebs petuit , ut sibi liceret binos viros quotannis creare , qui Tribunis plebis velut administris ^a & adjutores essent ; & eas causas *judicarent* , quas ipsi (Tribuni) iis commisissent ^b : unde etiam *judices* aliquando sunt dicti . Creati sunt initio quidem , ut diximus ^c , Comitiis curiatis ; sed post legem Publiliam , ut reliqui magistratus minores , Comitiis tributis .

A. U. 387. cum Senatus post communicatum cum plebe Consulatum propter ordines in concordiam redactos diem unum ludis maximis adjiciendum censuisset , ^d recusantibus id munus Aedilibus plebis , conclamatum est a patriciis adolescentibus se id honoris Deum immortalium causa libenter acturos , ut Aediles fierent ; atque ita duo etiam ex patriciis Aediles creati sunt : sed sequenti statim anno hic quoque magistratus cum plebe

^a Vid. Dion. Halic. VIII. c. 35. ^b Id. VI. c. 90. ^c Sect. I. c. 8. §. 1, 2. ^d Liv. VI. c. 42.

plebe est communicatus ^a. *Curules* autem hi postremi sunt dicti, quia sella *curuli*, toga praetexta, jure imaginum aequae ac magistratus majores utebantur; quae omnia Aedilibus plebis negata sunt.

Denique A. U. 709. Julius Caesar duos Aediles addidit; qui, quod annonam curarent, *Cereales* a *Cerere* frugum Dea praeside sunt dicti ^b; & semper ex patriciis sunt creati.

§. II. *Munus Aedilium* his paucis verbis describit Cicero *de legibus* III. c. 3. *suntque Aediles curatores Urbis, annonae, ludorumque solennium: ollisque ad honoris amplioris gradum is primus ad scensus esto.*

Primum itaque horum magistratum *murus* fuit *cura Urbis*, (unde Graecis *ἀσυρίους*, quasi *Urbis legislatores* dicas, sunt appellati) ad quam spectarunt sequentia: *primo*, ut aedificia publica, templa scilicet, basilicas, porticus, aquaeductus, &c. tuerentur & curarent, praesertim vacante censura ^c; tum etiam privato-

H 5 rum

^a *Id. vii. c. i.* ^b *I. 2. §. 32. ff. de Orig. Jur.*

Suet. Jul. c. 41. Dio. L. xliii. f. ^c *Sex.*

Jul. Frontin. de aquaed. Romae L. II. n. 1656,

F. IV. Ant. Graev.

rum aedificiorum curam gererent, ne scilicet ruinosa essent, & ita deformitas Urbi, transeuntibus periculum crearetur. *Secundo*, curabant, ^a ut loca publica, balnea, puta, cloacae, (quae inter praeципua opera erant magnitudinis Romanae ^b) &c. praecipue autem viae munda essent ^c; & eos, qui hac occasione deliquerint, multabant. *Tertio*, luxum, petulantiam ^d, fornicum & popinarum libidines coercabant, & peculiarem quandam in meretrices jurisdictionem exercebant ^e. *Quarto* incendia curabant; quod munus ab Augusto Imperatore primum iis impositum videtur. *Quinto*, funerum, aliorumque minutorum rituum conservatio penes eos erat ^f. *Sexto*, curabant, ne quis animal, quod nocere posset, (ursum forte, vel aprum) in publico haberet ^g. *Septimo*, denique prospiciebant, ne Dii, vel sacra peregrina in Urbe colerentur ^h.

Se-

- ^a Vid. omn. l. un. ff. de via publ. ^b Dion Hal-
L. III. c. 57. ^c Plaut. Sticho II. II. v. 28.
- ^d & Trucul. II. VII. v. 5. ^d Gell. x. c. 6.
- ^e Senec. de vita beata c. 7. ^f Lips. ad Ta-
cit. Annal. II. c. 85. ^g Cic. Phil. IX. c. 7.
- ^h L. 40. seqq. ff. de aedil. ed.

hinc, terugget.

ANTIQUITAT. ROMAN. 119

Secundum munus Aedilium fuit cura annonae : unde , quod hanc partem attinet fere similes ^a fuerunt iis, quos Graeci ἀγοράρους vocant ^b. Itaque omnes res in foro venales inspiciebant & aestimabant ; merces improbas jactabant ^c ; pondera & mensuras iniquas frangebant ^d ; unde forte etiam foeneratores coercere potuerunt ^e; animalia & mancipia morbosa & vitiosa redhiberi curabant ^f ; jus de his rebus dicebant ; mulctas delinquentibus imponebant ^g ; edicta concipiebant & proponebant , quae etiam pars juris honorarii fuerunt. ^h Sed hoc postremum tantum Aedilium Curulum fuisse videtur , sicut titulo digestorum de aedilicio edicto docemur.

Tertium denique Aedilium munus erat cura ludorum solemnium ⁱ, ut Romanorum aliorumque statorum ^k ; non

a Dion. Halic. vi. c. 90. b Plaut. Capt. iv.

i. 44. c Facete Idem Rud. A. ii. S. iii.

v. 42. d Juven. x. v. 101. Pers. i. 130.

e Vid. Liv. x. c. 23. f ff. de aedil. edict. toto lib.

g Diarium verus at: Pigh. Ann. ad A. U. 585. h §. 7. Inflit. de jure N. G.

¶ C. i Cic. l. ante a d. k Id. in Verr. L.

v. c. 14.

non vero privatorum , quales erant ludi funebres , votivi & similes : sed & hoc praecipue Aedilium Curulum erat , ut ex eorum institutione patet . Fiebant autem hi ludi immani sumptu ad insaniam usque ; unde demum ex provinciis pecuniam ad eam rem colligebant , viam sibi hac munificentia ad altiora sternentes ^a . Hos itaque ludos ordinabant ; praemia & poenas auctoribus distribuebant ; *Plaut. Trin. IV. 11. v. 147.* fabulas agendas examinabant ^b ; unde etiam in reliquos libros aliquid juris iis fuisse videtur ^c . Quartum munus erat peculiare Aedilibus plebis , ut scilicet *Plebiscita* & *Senatus consulta* in aede Cereris & postea in aerario adservarent ^d ; ne Consules ea vitiare possent . Cerealium vero Aedilium proprium erat frumento publico praeesse ^e , quod antea omnium Aedilium erat ; & paulo post rursus ^f *Praefecti* , & *Curatoris annonaiae* fuit ^g .

§. III.

^a *Vid. eund. Offic. II. c. 16. seq.* ^b *Didascaliae comoediарum Terenii.* ^c *Tacit. Annal. XV. c. 35.* ^d *I. 2. §. 21. ff. de Or. Jur. Liv. III. c. 55.* ^e *d. I. 2. §. 32.* ^f *Tacit. Annal. I. c. 7.* ^g *Vid. Dion. L. XIV. init.*

§. III. Aedilium Curulum *insignia* ^{*insignia' ass'*} fuerunt praecipue sella curulis, & ^{*dilium &*} toga practexta: tum etiam habebant ^{*quaedam*} ^{*alia.*} jus imaginum, & antiquiorem in Se- natu sententiae dicendae locum ^a.

Licet autem Aediles Populi Ro- mani magistratus essent, tamen nec vocationem ^b, nec prehensionem ha- bebant, nisi jussu Tribunorum ple- bis, & hinc etiam a privato in jus trahi poterant: nec lictoribus, vel viatoribus utebantur; sed servis dun- taxat publicis. Tamen Aediles ple- bis etiam sacrosanctos fuisse ex *Catone* adfirmat *Festus V. Sacrosanctum*; quod ita intelligendum videtur, ne quis eos impune injuria laedere posset ^c. E- tiam municipia Aediles suos habebant^d, qui *Quinquennales* sunt dicti ^e, & Cen- forum vicem obiisse videntur; quan- quam in quibusdam municipiis, *Ar- pinis* exempli gratia ^f, nulli alii ma- gistratus crearentur: eamque digni- tatem honestissimorum Romanorum filii

^a Cic. *L. V. Verr. c. 14.* ^b Gell. *XIII. c. 12.*

^c Vid. *omn. Liv. III. c. 55.* ^d Juven. *x.*

^e vs. *101. l. 30. §. 1. ff. locati cond.* ^f Spar-

tian. Hadr. c. 19. & ibi *Casaub.* & *Salmas.*

^g Cic. *ad Famil. XIII. n. II.*

filii in municipiis, unde orti essent, exercebant, ut *Marcus & Quintus Ciceronum filii Arpinis.* Quia autem, ut dixi, nulli alii magistratus in istis municipiis crearentur hinc *summos Aediles* eos dicere censemur *Juvenalis Sat. III. vſ. 179.* Durasse hic magistratus, ut plures alii, videtur ad tempore Constantini Magni; licet forte aliqua interdum mutatione.

CAPUT SEXTUM.

De Tribunis plebis.

*De nomine
et origine
Tribuno-
rum plebis.*

§. I. **Q**uicquid de etymo vocis *Tribunus* sit, constat ^a in genere curatorem, vel praefectum alicui rei ea voce significari, unde dicti sunt *Tribuni militum*, & *Tribuni aerarii*, (qui ita sunt vocati, quod Quaestori stipendum militum adnumerarent) ^b & postea sub Imperatoribus *Tribuni voluptatum* ^c, *matri-moniorum*, *scholarum* ^d, &c. Sed

^a *Vid. Voss. lexic. Etymol.* ^b *Varro de L. L. IV. c. 36. Ascon. ad L. I. in Verr. c. 13.* ^c *Cassiod. Var. L. VII. Ep. 10. & XII. 24.* ^d *I. l. un Cod. de com. & trib. schol. l. 8. c. de erogac. milit. ann.*

prae his omnibus eminuerunt *Tribuni plebis* occasione, quae sequitur, creati.

Cum plebeji homines per continuas expeditiones militares, quibus rem suam familiarem curare prohibebantur, multum aeris alieni contraherent, & saepe a creditoribus, quando solvendo non essent, in servitatem abducerentur^a, hanc injuriam ulterius non ferentes saepius a Patribus hujus mali levamen petierunt: sed saepius elusi tandem auctore *Sicinio* quodam viro strenuo A. U. 259. in *Sacrum montem* trans *Anienem* flumen secesserunt^b; nec ante in Urbe reversi sunt, quam Patres debitorum remissionem, & nexorum solutionem iis promisissent, & Plebi concessissent, ut ad defensionem sui lege sacrata proprios quosdam magistratus sibi crearet^c; qui *Tribuni dicti* videntur, quod ex *Tribunis militum* primum sint facti.

§. II. Creati sunt primo *Tribuni plebis* Curiatis comitiis duo: inde A. U. 283. lege *Publilia Comitiis Tributis*

^a *Liv. xi. c. 23.* ^b *Ibid. c. 32.* ^c *Ibid. c. 33.*

butis quinque^a. Anno derum 297. decem Tribuni creari coeperunt, bini videlicet ex singulis classibus^b, quamquam Cicero dicit, primum duos fuisse creatos; postero autem anno auspicato decem, comitiis centuriatis^c. His comitiis praerat unus ex Tribunis plebis forte ductus. Quod si comitia dirempta essent antequam decem forent creati, reliqui a collegio cooptabantur: verum hoc A.U. 305. lege *Triboniam* abrogatum est, qua cautum fuit, ut, qui plebem Romanam Tribunos plebei rogaret, is usque eo rogaret, dum decem Tribunos plebei faceret^d. Lex etiam fuit antiqua, ut Tribuni, qui successores sibi in annum sequentem non creassent, vivi cremarentur, si credimus *Valerio Maximo* levis auctoritatis scriptori^e. Quia autem primi Tribuni plebei 14. Idus Decembris magistratum inierunt, idem deinceps reliquis solemne fuit.^f Creati sunt Tribuni semper ex plebe, & primis quidem temporibus saepe

^a *Id.* III. c. 30. ^b *Cic. Or. I. pro Corn. p. 968. ed. Graev.* ^c *Ibid. c. 65.* ^d *Valer. Max. VI. c. 3. ex 2. Liv. III. c. 55.* ^e *Dion. Halic. VI. 6. 89. Plut. Quaest. Rom. n. 80,*

saepe ex infima; neque ex patriciis;
nisi adoptione ad plebem transiesserit,
^a aut ex Senatoribus, quamvis ple-
bejis, creari poterant: nec in Sena-
tum ipsis aditus erat, sed ante valvas
Curiae in subselliis sedebant; ^b unde
ea, quae in Senatu agebantur, in-
telligere poterant: & tamen Sena-
tum poterant habere. Postea vero
cautum fuit *Atinio*, ut videtur, ple-
biscito (ad A. N. 623. Pighius Ati-
nii Tribunatum refert) incertum ta-
men quo tempore, ne quis, nisi So-
nator plebejus, Tribunus plebis crea-
retur^c.

§. III. De his Tribunis plebis ita ^{Xunus Tri-}
loquitur Cicero de legibus libro tertio: ^{bunorum}
Plebs, quos pro se contra vim auxili^{plebus.}
ergo creassit Tribuni ejus sunt; quod-
que ii prohibessint, quodque plebem ro-
gassint, ratum esto. Cum Patribus,
Populoque agendi jus habento; iidemque
ad plebem, quod censuerint, ferunto.
Sanctique sunt; neque plebem orbem
Tribunis relinquunto. Et haec quidem
ita Ciceronis tempore obtinuerunt;
sed initio institutionis eorum unicum

I ipsis

^a Vid. Suet. Jul. c. 20. ^b Val. Max. II. c. 2.

^c Vid. Lips. Elector. XI. c. 13.

ip̄is munus erat plebi contra patricios & magistratus auxilio esse ^a; ita ut eorum potestas in *prohibendo* tantum ^b, non item in *agendo* confisteret: ^c unde etiam primis temporibus pro magistratibus habiti ^d non sunt (neque etiam vestem praetextam habebant ^e) sed potius pro impedimento magistratum ^f: verum postea vulgo magistratus dicti sunt ^g. Itaque supplicem a judicio & vinculis liberare poterant ^h; & propterea aedes eorum dies noctesque patere debebant ⁱ: nec extra Urbem iis pernoctare fas erat ^k, (neque etiam ullam illic potestatem habebant ^l) nisi feriis Latinis; vel, si aliquo Reipublicae causa proficiisci juberentur: ^m quin nec moenia quidem egredi iis licebat, si fides *Ap-*
piano

- ^a Liv. II. c. 35. ^b Vid. Dion. Halic. VII. c. 52. Plut. Cat. Min. p. 768. F. ^c Gell. XIII. c. 12. ^d Plut. Coriol. p. m. 221. B. ^e Plut. Quæst. Rom. n. 80. sive p. 283. ^f Liv. II. c. 56. ^g Vid omn. Manut. ad Cic Fam. I. n. 7. not. ad Sall. Jug. c. 41. p. 337. ed. J. Wasse. Cic. pro Quint. c. 20 & ad Att. L. III. n. 23. ^h Vid Gell. noct. Attic. I. VII. c. 19. ⁱ Plut. I. prox. d. ^k Gell. I. d. App. Alex. L. II. civ. p. m. 447. ^l Dion Halic. VIII. c. 87. Gell. III. c. 2. ^m Vid. exempl. ap. Liv. XXIX. c. 20.

piano Civilium L. II. p. 736. ed. Tollii.
 Poterant praeterea Senatusconsultis,
 & omnium omnino magistratum a-
 etis intercedere verbo illo solemni
 VETO ^a, cuius tanta vis erat, ut
 qui non parvisset, sive ille privatus,
 sive magistratus esset ^b, exemplo per
 viatorem in carcerem duci juberetur,
 (quemadmodum etiam apud *Lacedae-
 monios Ephori*, quibus in multis re-
 bus similes erant Tribuni plebis, po-
 terant Reges in carcerem conjicere ^c)
 vel ad Populum violatae *sacerosanctae*
potestatis reus ageretur: erant enim
 Tribuni plebis *sacerosancti* ^d; ita, ut
 si quis re, vel verbo eos laefisset, *sac-
 cer*, hoc est, *detestabilis* esset, ejus-
 que bona publicarentur. Quomodo
 autem vox *sacer scelsum & excran-
 dum* notet eleganter deducentem vide
 summum *Perizonium notis ad Sanctii
 Minervam* p. m. 759. Si non interces-
 sissent Senatusconsulto litera T. sub-
 scribebatur ^e, ut ita *Tribunos* quoque
 censuisse indicaretur: si intercessissent,

^a *Liv. VI. c. 35.* ^b *Id. IV. 26. VII. 3. IX.*

34. ^c *Nepos Pausan.* ^d *Liv. II. c. 33.*

^e *Val. Max. II. c. 2. ex. 7.*

Senatus Auctoritas ^a (ut ita tamen, quid Senatus censuisset constaret) duntaxat prescribebatur. Unus etiam ex collegio acta reliquorum intercessione sua impedire poterat; eoque auxilio Patres adversus Plebem saepe sunt usi. Etiam in caussis civilibus aliquando intercedebant; licet hoc iniquissimum esse pronunciet Cicero ^b. ^c Sed postea longe majorem potestatem sibi usurpare coeperunt fiducia praesertim sacrosanctae illius potestatis: itaque non tantum omnia, quae ipsis non placuerant, rescindebant, tributorum collationes, militumque dilectus prohibebant; at etiam Senatus (quod primo factum A. U. 297.) ^d Populi que comitia pro arbitrio cogebant & dissolvebant; leges, sive plebiscita quaecunque promulgabant: quae primo quidem solam plebem obligabant, at post legem *Horatiam* ^e latam A. U. 304. & legem *Hortensiam* latam A.U. 466. universum Populum obligare coe-

^a *Vid. supr. S. I. c. 2. §. 6.* ^b *Phil. II. c. 2.*
Vid. eund. Acad. quaest. l. IV. c. 30. ^c *Vid.*
Liv. IV. c. 48. *Dion. Halic. IX. c. 5.* ^d *Dion.*
Halic. X. 31. *Liv. III. c. 55.*

coeperunt ^a. Agros denique , vectigalia ^b , pecunias publicas , provincias & imperia ^c magistratus quibusvis pro lubitu dabant , vel adimebant ; quae omnia fiebant praetextu tuendae libertatis : atque ita , dum potestate justis de causis primum iis data abutuntur , maximarum in Republica turbarum saepe autores fuerunt : quod jam quaeritur Cicero de *LL.* l. 111.

c. 9.

§. IV. At L. Sulla optimatum partibus addicetus , cum Rempublicam armis oppressisset , eorum potestatem valde minuit , ^d imo fere sustulit ^e lege lata A. U. 672. ne qui Tribunus plebis fuisset , alium deinceps Magistratum caperet ; neve iis jus esset concionandi , vel leges ferendi ; neve ad eos provocaretur : sed solam & nudam intercessionem ipsis reliquit ^f. Verum A. U. 679. Cotta Consul jus magistratus capiendi iis restituit ^g ; & reliqua omnia A. U. 683. Pompejus Ma-

I 3 gnus

^a §. 4. *Instit. de jur.* N. G. & C. ^b Tacit. *Ann.* xiiii. c. 50. ^c Vid. *Suet. Jul.* c. 11. 22, 26, 28. ^d *Dion. Halic.* v. c. ult. ^e *App. Alex. Civ.* L. II. p. 445. ^f *Epit. Livian.* 89. *Caesar Civ.* I. c. 5. & 7. ^g *Afcon. ad Or. pro Corn.* I.

gnus ^a; atque ita haec potestas usque ad Julium Caesarem perstitit.

Demum A. U. 730. in Augustum, & reliquos deinceps Imperatores Senatusconsulto *Tribunicia potestas* est translata ^b: licet tamen etiam Tribuni plebis crearentur; quippe quibus Augustus concessit, ne ante in jus vocarentur, quam magistratu abiissent ^c: & sub Tiberio, qui ea *simulacra libertatis Senatui praebebat*, etiam jus intercedendi habuerunt ^d. Temporibus vero Nervae & Trajani Imperatorum dignitas eorum nihil aliud fuit, nisi inanis umbra, & sine honore nomen ^e; atque hoc ita ad Constantini Magni tempora in Republica remansisse videtur, cum postea nulla amplius eorum mentio occurrat.

^a Cic. in *Verr. Aet.* I. c. 15. ^b Suet. *Aug.* c. 27. *Tac. Ann.* III. 56. ^c Dio in *excerpe. Peiresc.* p. 664. & *ibi Vales.* p. 93. ^d *Tac. Ann.* I. c. 77. & *vid. eund. XIII. c. 28. ubi tamen jus eorum imminutum est.* ^e Plin. *Epiſt.* I. n. 23.

CAPUT SEPTIMUM.

- *De Quaeſtoribus.*

§. I. **Q**uaeſtores dicti ſunt a quae-Quaeſtorum
rendo , quod conquirerent ^{nomen , ori-}
pecunias publicas & male-^{go & numer-}
ficia , quae poſtea Triumviri capita-
les conquisiverunt ^a. Fuerunt autem
triplices , Quaeſtores nempe *Urbani* ,
five *Aerarii* , *Provinciales* , five *Mi-*
litaires , & *Quaeſtores parricidii* , five
rerum capitalium : ſed hi poſtremi ad
hunc locum non pertinent.

Origo Quaeſtorum antiquissima
cenſeri debet ^b , & forte sub Romulo , vel Numa , certe sub Tullo Hoſtilio iam Romae fuerunt ; ſed qui ab iphis Regibus crearentur : quemadmodum etiam primis Conſulibus ad
A. U. 307. uſque jus Quaeſtores ſibi
creandi tribuit Tacitus *Annal.* xi. c.
22. Alii vero dicunt itatim post Re-
ges exactos lege *Valeria* duos Quaeſ-
tores a Populo creatos fuiffe ^c , qui
I 4 Aera-

^a *Varro de L. L.* iv. c. 14. ^b *I. un. pr. ff. de*
off. quaest. ^c *Plut. Poplic. p. 103. Dion. Hal.*
I. v. c. 34.

Aerario praeessent. Postea A. U. 333. (& tum etiam permisum est, ut ex plebe creari possent) duo sunt additi^a, qui Consules ad exercitum se querentur; & ad ministeria belli iis praefecto essent. A. U. 488. universa jam Italia subacta, quatuor etiam Quaestores sunt adjecti^b, qui per quatuor Italiae regiones (quae erant Ostiensis, Calena, Umbria & Calabria) redditus & vectigalia Populi Romani curabant. Sulla Quaestorum numerum ad viginti auxit^c: a Julio Cæsare vero quadraginta sunt facti^d; ut ita aliqua ratione praefstaret, quae multa multis promiserat; quorum quidam a Populo, quidam ab Imperatore creati videntur^e: sub ceteris Imperatoribus numerus eorum incertus & arbitrarius fuit. Ex his omnibus duo sortiebantur curam Aerarii, qui Urbani sunt dicti; reliqui vero Quaestores Provinciales, sive Militares dicebantur.

§. III.

^a Liv. IV. c. 43. ^b Ejusd. epit. 15. ^c Tav. Ann. XI. c. 22. ^d Dio L. XLIV. p. 156. ed. reg. A. 1548. ^e Vid. Pighii Ann. ad A. U. 672.

§. II. *Urbanorum Quaeſtorum munus* praecipuum fuit *cura Aerarii publi- ci*, quod erat in aede *Saturni*^b; quia aurea aetate sub regno *Saturni*, neque avaritia, neque mala fides locum habebat^c. Itaque pecuniam publicam accipiebant, expendebant, & in tabulas accepti & expensi referebant; leges & Senatus consulta custodiebant^d; signa militaria ex aerario ad Consules in expeditionem ituros mittebant^e; praedam ex hostibus captam^f, & damnatorum bona subhaſtabant, & vendebant^g; legatos exterrarum gentium excipiebant^h, deducebant, hospitia ipsis adſiguabantⁱ. Praeterea Imperatores a bello redeuntes apud ipſos jurare debebant^k, se verum numerum hostium & civium occiforum ad Senatum scripſisse, ut ita triumphus iis decerni posset, Denique jurisdictionen quandam exer-

I f.

cue-

a Ascon. ad Verrin. III. c. 4. b Sueton. Claud.

c 24. c Plut. Quaeſt. Rom. n. 40. p. 275.

d Id. Aug. c. 94. e Liv. III. c. 69. VII.

c. 23. f Dion. Hal. I. VII. c. 63. g Gell.

XIII. c. 24. h Plut. Quaeſt. Rom. n. 42.

i Val. Max. V. c. I. n. I. k Id. II. c. 8. n.

I.

cuerunt, ut, exempli gratia, inter
scribas suos.

*Provincia-
lium Quae-
florum mu-
nus.*

§. III. *Provincialium Quaeſtorum munus* erat Consules, vel Praetores in provincias, quas fortiti erant, comitari; ut ſtipendia & annonā exercitui ſuppeterent, curare; vectigalia, tributa, (*vectigalia* proprie immobilia, *tributa* mobilia & capita ſpectarunt^b) frumentum publicum exigere, manubias vendere^c, & omnium rationem ad aerarium referre^d; exquirere, si quid Reip. deberetur, vel in commiſſum veniſſet; ^e pecuniam militum privatam apud signa depositam custodire^f; jurisdictionem a Praefidibus suis mandatam exercere^g. Quod si Praefides ante adventum ſucceſſoris ſui provincia deceſſiſſent, munus eorum *Quaeſtores obibant*^h. Et maxi- ma neceſſitas inter *Quaeſtorem* & ſuum Praefidem intercedebat; ita ut hic illi parentis loco eſſetⁱ. Si au- tem

^a Plut. Cat. Min. p. m. 766. B. ^b Vid. Lips. de Magn. Rom. II. c. 2. ^c Plaut. Bacch. A. IV. S. ix. v. 107. ^d Vid. Cic. l. II. in Verr. c. 8. ^e Suet. Domit. c. 7. Veget. II. c. 20. ^f Suet. Jul. c. 7. ^g Cic. ad Famil. II. n. 15. & 18. Id. Divin. in Verr c. 19. ⁱ Ibid. XIII. n. 10. & 26. & pro Plant. c. II.

tem mortuo Quaestore alius Praefidi
Quaestoris loco esse incepisset hic *pro*
Quaestore esse dicebatur ^a.

§. IV. Urbanus Quaestor nec li- *Alia quae-*
ctorem , nec viatorem habebat ; quia *dam de*
non habebat vocationem , vel prehen- *quaestori-*
sionem ^b ; licet concionis convoca-*bus.*
dæ jus haberet ^c : Militari vero , si-
ve Provinciali Quaestori sui lictores
adfuisset evidentur , falso absente Prae-
tore ^d. Erat autem hic primus hono-
ris gradus ^e ; nam *Quaesturæ fides* ,
Aedilitatis magnificentia , *Praeturæ di-*
lignantia & integritas viam ad Consula-
tum sternebant ^f. Poterat geri Quae-
stura circa annum vigesimum sex-
tum , vel vigesimum septimum aeta-
tis ^g ; quique hoc magistratu funetus
erat , in Senatum venire poterat , li-
cet ipse Senator nondum lectus esset.
Sub Imperatoribus Quaestura varie
abrogata , vel restituta est ^h ; &c ,
quod

a Cic. Verr. l. i. c. 36. b Gell. xiiii. c.

12. c Dion. Halic. viii. c. 77. d Vid.

Cic. pro Planc. c. 41. e l. un. §. 3.

ff. de eff. quaest. f Vid. Cic. Philosp. xi. c.

5. g Licet non satis constet. Vid. hujus Secr.

c. i. §. 3. h Vid. omn. Tac. ann. xiiii. 29.

quod curam aerarii quidem attinet; ei A. U. 725. binos Praetores praefecit Augustus ^a; sed eam curam Quaeſtoribus, & quidem triennalibus ^b, reddidit Claudius ^c: post alias vero mutationes rursus Praefecti e Praetoriis constituti sunt ^d. Procedentibus demum temporibus aliud genus Quaeſtorum exortum est, qui dicebantur Quaeſtores, vel Candidati Principis ^e, vel Auguſti; & libellos ejus in Senatu recitabant ^f. Inde poſtea orti sunt Quaeſtores Palatii ^g, qui cum ho‐diernis Cancellariis fere conveniunt; & in aula Constantinopolitana οἱ μεγάλοι Λογοθεταὶ ſunt dicti.

*De aliis
magistratis
bus minori‐
bus ordina‐
riis.*

§. V. Fuerunt & alii Magistratus Minores Ordinarii, ut Triumviri Capitales, qui de infimae fortis hominibus judicabant ^h, & aliquando etiam alios damnatos paena capitali affici cu‐rabant

- ^a Dio. L. LIIII. Vid. Suet. Aug. c. 36. ^b Inſerit. vet. ap. Rupert. ad Pompon. de Or. Far. c. 8. ^c Suet. ejus vita c. 24. Dio. L. LX. d Vid. Plin. L. IIII. Ep. 4. Capit. Anton. Phil. c. 9. eſ in Gord. c. 4. ^e d. l. un. ff. de off. Quaeſt. Inſer. ap. Grut. p. CCCLII. n. 5. ^f Tacit. Ann. XVI. c. 27. ^g l. 32. Cod. de ap‐pell. ^h Plant. Aiol. A. III. S. II. vſ. 2.

rabant. ^a *Triumviri Monetales*, sive *auro*, *argento*, *aeri*, *flando*, *feriendo*; quod in monumentis priscis his notis, seu literis singularibus denotatur, *A. A. A. F. F.* ab his diversi fuerunt *Nummularii*, ad quos nummi probandi causa deferebantur ^b; eosque pecuniae spectatores vocat *Donatus ad Terent. Eun. A. III. S. v. vs. 18.* *Doumbrasas* dicit Menander p. 134. ed. H. Steph. A. 1569. Præterea fuerunt *Triumviri Nocturni*, qui incendia curabant ^c, & vigilias circumibant ^d: *Triumviri Valetudinis*, *Quatuorviri Viales*, & multi alii similes; quales magistratus multos instituit Augustus ^e, & qui recensentur ab Onuphrio Panvinio de Civit. Rom. c. 58. & seqq. Et ex Triumviris Monetalibus & Capitalibus, ac Quatuorviris Vialibus simul cum Decemviris de litibus judicandis componebatur collegium Vigintivirorum, de quo Tac. Ann. L. III. c. 29. Sed cum horum mentio non adeo frequens occurrat, & magna

^a *Sall. Catil. vers fin.* ^b *I. 39. ff. de solis.*

^c *Val. Max. VIII. c. I.* ^d *Plaut. Amph.*

A. I. S. I. vs. 3. ^e *Suet. Aug. c. 37.*

gnam partem munus suum ipso nomine denotent, amplior eorum expositione necessaria non uidetur: maxime cum hoc praecipuum nobis propositum fit bonarum literarum studiosos eatenus tantum auxilio esse,
Externi ne quid valcat per laeve morari,
 in optimis auctoribus legendis.

CAPUT OCTAVUM.

De Magistratibus Extraordinariis, & primo de Dictatore, & de Magistro Equitum.

*Denomine
o origine
Dictatoris.*

§. I. **D**ictator, Graece *αἰσχρίτης*^a, (qui exemplo a Latinis, vel Albanis sumto creatus videtur; nam etiam postea in municipiis Latinis Dictatores fuerunt^b) a *dicendo* dictus est; vel, quod a Consule diceretur^c, cui *dicto* omnes audientes essent; vel potius a *dictando*, quod multa *dictaret*, hoc est, *ediceret*^d: & dictum apud veteres etiam *simum imperium* signi-

^a Dion. Halic. v. c. 73. ^b Aeson. argum. Milon. & Cic. in ipsa Or. c. 10. ^c Varro de L. L. IV. c. 14. ^d Dion. Halic. l. d. Vid. Suet. Jul. c. 77.

significat, ut apud *Virg. Aen.* vi. vs.
73. Alio vero nomine *Magister Populi*^a, & *Praetor Maximus* dici-
tur ^b.

Primus apud Romanos Dictator *dicitus* est (ita enim proprie loqueban-
tur ^c, licet hoc perpetuum non fue-
rit ^d) *T. Lartius Flavus A. U. 252.*^e
vel, ut alii volunt, triennio serius,
cum gravissimum bellum a Sabinis &
Latinis metueretur, & simul dome-
sticae seditionis metus ingrueret, quod
plebs aere alieno oppressa dilectui da-
re nomen recusaret; ita ut majore
imperio, quam esset Consulare, Ref-
publica indigere videretur.

§. II. *Causa* igitur, ut vidimus, *Causae, ob*
creandi Dictatorem prima & *praecipua* *quas Dicta-*
fuit *seditionis*, aut *belli* *gravioris me-*
tus: & haec initio quidem *causa* fuit ^{tur.}
unica^f; verum postea alias etiam ob
causas *Dictatores* *creati* sunt, qui ta-
men etiam *belli* *gerendi* *habent* po-
testa-

^a *Cic. de L. L. III. Senec. Epist. 108.* ^b *Liv. VII. c. 3..* ^c *Curius Fortunatianus L. III.*
^d *Pompon. l. 2. ff. de O. I. §. 18. ad quem*
vid. Rupers. ^e *Liv. II. c. 18.* ^f *Vid. §.*
praec.

testatem ^a. Secundo, Comitiorum habendorum causa ^b; tertio, Senatus legendi ^c; quarto, quaestionis exercendae ^d; quinto, ludorum instaurandorum ^e, praesertim aegroto Praetore; sexto, feriarum constituendarum ^f; septimo, denique etiam *clavi figendi* causa aliquando Dictator creatus ^g est; quod ex prisca religione fiebat in dextro latere aedis Jovis pestilentiae tempore, aut gravi aliquo prodigio nunciato, ut omne infortunium a Republica averteretur. Et in genere Dictator dicebatur, quoties extraordinario & brevi imperio opus esset ^h. Creabatur autem, non ut reliqui Magistratus, Populi suffragiis; sed jubente Senatu ⁱ alter Consul, quem vellet, ex Senatoribus Consularibus ^k (ordinarie quidem) Dictatorem dicebat; idque silente nocte ^l, & captis antea rite auspiciis. Et etiam absens Consul Dictatorem dicere poterat; modo in agro Romano, qui Italia

^a Vid. *Liv.* vi. c. c. 38. vii. c. 3. ^b *Liv.* ix.

c. 7. ^c *Id.* xxiii. c. 22. ^d *Id.* ix. c.

26. ^e *Id.* viii. c. 40. ix. c. 34. ^f *Liv.* vii.

c. 28. ^g *Id.* ix. c. 3. ^h Vid. *Liv.* xxx.

c. 24. ⁱ *Epiſt.* *Liv.* 19. ^k *Liv.* ii. c. 18.

^l *Id.* ix. c. 38.

Italia terminabatur esset ^a. Aliquando tamen Populus jubebat, quem Dictatorem a Consule dici vellet; cuius rei exemplum occurrit A. U. 543. in *A. Fulvio Flacco* ^b. Sulla etiam & Julius Caesar comitiis Dictatores creati sunt; ille Interrege ^c, hic Praetore ^d comitia habente. *Prodictator* ^e a Populo A. U. 536. creatus est *Q. Fabius Maximus Verrucosus*, ille, qui *Cunctator* est dictus. Primus de plebe Dictator fuit *C. Marcius Rutilus* A. U. 397. ^f

§. III. *Potestas Dictatorum* plane ^{Potestas} regia, imo regia potestate major fuit, ^{Dictatoria} unde αἰγετὴν τύπαννίδα, quasi eligibilem tyrannidem dicas, eam vocat *Dion.* *Halic.* v. c. 73. quemadmodum etiam *Aesymnetarum* potestatem vocat *Aristoteles Polit.* IIII. c. 14. Et Appianus Alex. Civ. I. I. n. 412. Dictatorem appellat τύπαννον αὐτόκρατορα, tyrannum potestate singulari. Itaque pacis & belli, & uno verbo omnium rerum arbitrium penes eos erat ^g; de
K capi-

^a *Liv.* XXVII. c. 5. viii. c. 23. ^b *Id.* XXV.

^c 5. ^d *Cic. Agrar.* III. c. 2. ^e *Caeſ. Bell.*

civ. II. c. 21. ^f *Id.* XXII. c. 8. ^g *Id.* vii.

^c 17. ^g *Dion. Halic.* v. c. 74.

capite & bonis civis Romani inconsulto Populo statuere poterant, idque sine provocatione ^a ad A. U. usque 304. quo *Horatius* & *Valerius* Consules legem tulerunt, quae vtabat ullum magistratum sine provocatione creari ^b; eaque lex A. U. 453. a *M. Valerio* Consule tertium lata est ^c. Dictatore creato omnes alii magistratus exceptis Tribunis plebis abdicabant ^d: ad quod singulare jus demonstrandum viginti quatuor lictoribus (quod nempe idem juris tenerent, quod duo Coss. ^e) ^f cum fascibus & securibus ^g etiam in Urbe, & ceteris Regum insignibus utebatur, unde eleganter *Dictatoris Imperium ingenio suo vehemens* vocatur apud Livium ^{i i.}
^{c. 30.}

Sed tamen quibusdam terminis haec tanta potestas fuit circumscripta: & primo quidem semestris tantum

^a *Liv. II. c. 29.* Vid. etiam *Dion. Hal. VI. c. 38.*

^b *Liv. III. c. 54. seqq. Fest. V. Optima lex;*
^c *qui locus est notiss.* ^d *Id. x. c. 9.* ^d *Polyb. L. III. c. 87. Plut. libro, qui Amatorius dicitur p. m. 768.* ^e *Cic. de LL. III. c. 3.* ^f *Plut. Fabio p. m. 176. A. & vid. Lips. Elect. I. c. 23.*

^g *Liv. II. c. 18. Dion. Hal. V. c. 75. & X. c. 24.*

tum erat , ne diuturnitate potentiae
in tyrannidem verteretur: itaque , si
sex mensium spatio negotium , ad
quod Dictator creatus fuerat , perfe-
ctum non esset , tamen Dictaturam
deponere cogebatur: quod enim bis
terve ea prorogata sit , ut in Camil-
lo ^a & Papirio *Cursore* ^b Dictatoribus
in summa Reipublicae necessitate fuit
factum : nam Sulla & Caesar vi Di-
ctaturam perpetuam invadentes Rei-
publicae leges palam spreverunt , exe-
crando omnibus , quotquot in libera
Republica nasci contigit , exemplo.
Imo statim sublata caussa , ob quam
creati erant , saepe se abdicarunt ^c.
Secundo , nihil pecuniae publicae im-
pendere poterant , nisi Senatus aut
Populi jussu. Tertio , non licebat iis
cum imperio extra Italiam ire ; quod
semel tantum libera Republica , sed
summa necessitate urgente , violatum
est in Atilio Calatino ^d. Quarto , e-
quum adscendere Dictatori , nisi ad
bellum ituro , vetitum fuit ; quod

K 2 ta-

^a *Liv. vi. c. 1.* *Plut. Camill. p. m. 144.* ^b *Vid. Pigh. ad A. U. 429.* ^c *Liv. IIII. c. 29.* ^d *EPI. IV. c. 29.* ^e *Liv. Epit. 19.*

tamen Fabio Maximo honoris caussa concessum est ^a: itaque ad Populum ferre solebat, ut equum adscendere liceret ^b. Atque his rebus effectum est, ut per totos trecentos & plures annos nemo hac tanta potestate abusus sit ^c; donec L. Cornelius Sulla A. U. 672. per centum & viginti annos intermissam Dictaturam arripuit, eamque immaniter exercuit, occisis ultra quadraginta civium millibus, multisque rebus inique, & superbissime gestis. Is tamen Dictaturam (quam *perpetuam Reipublicae constituendae causa*, ut ferebatur quidem, nactus erat) depositus: at, qui in multis ejus exemplum, licet non tanta crudelitate, secutus est Julius Caesar ad mortem suam usque eam retinuit ^d. Itaque eo coeso lege Antonii Consulis in perpetuum Dictatura e Republica est sublata ^e; & Augustus, cui ea postea fuit oblata, Dictatoris appellationem sprevit ^f.

De magistro §. IV. Dictatori aderat *Magister Equitum* *quitum*

^a Plut. ejus vita p. m. 175. ^b Liv. xxiii. c. 14. ^c Dion. Halic. v. c. 77. ^d Suet. Jul. c. 77. ^e Cic. Philipp. I. c. I. ^f Suet. Aug. 6. 52

quitum (*ιππάρχης*^a) eodem fere modo, quo olim Regi Tribunum Celerum adfuisse diximus: & hic ita dicebatur, quod, sicuti Dictator universo Populo, sic ille proprie *Equitibus* duntaxat praeesset^b. Dicebatur autem ab ipso Dictatore e consularibus fere, vel praetoriis viris: nisi quod aliquando a Senatu, vel etiam a Populo datum legimus^c. *Munus Magistri Equitum* erat Dictatorem omnibus modis, qua re, quo consilio, juvare, eique obedientem esse. *Insignia Magistri Equitum* eadem fere fuerunt, quae Praetoris; lictores nempe sex cum fascibus, praetexta, &c. Unus tantum libera Republi- ca Dictator sine Magistro Equitum fuit *N. Fabius Buteo* Senatui legendo A.U. 537. eodemque tempore, quod nunquam alias factum, etiam alter Dictator in Rep. fuit rei gerundae causa *M. Junius Pera*:^d & postea idem si- bi sumxit *Julius Caesar* A.U. 705.^e

^a Dion. Halic. v. c. 75. b Vid. Liv. III. c. 27.

c Vid. Abram. ad Cic. Phil. II. c. 29. Liv. VII. c. 12. 24. 28. d Liv. XXIII. c. 22.

e Vid. Fastos.

Tribunis
celerum
de overste
der Konij-
lyke Lijf-
wacht.

Celeris,
de Lijfwacht
declining.

omdeel
Senat
te kieke
vid. p.
21 in
metris.

CAPUT NONUM.

De Censoribus.

De origine Censorum. §. I. **C**ensores a quibusdam inter Magistratus Ordinarios recententur; sed, cum non perpetuo in Republica fuerint, juxta nostram Ordinariorum magistratum descriptio-
nem ^a, Extraordinariis eos potius adnumerabimus. De Censu praece-
dente jam sectione, quod satis est, diximus, qui primo a Regibus, post-
ea a Consulibus ^b, qui iis succe-
runt, vel a Dictatoribus actus est ^c. At cum Consules propter negotio-
rum & bellorum frequentiam vacare censui agendo non amplius possent,
ideoque aliquot annis jam census fuisset intermissus A. U. 310. utilius vi-
sum est, peculiares huic rei magistra-
tus creare, qui a *censendo* Censores sunt
dicti. *Censere* autem primo quidem
significat *arbitrari* ^d, qua notione su-
mitur

^a Vid. *supr. hujus Sect. c. 1. §. 2.* ^b *Liv. III.*
3. & 22. Dion. Hal. VI. f. IX. c. 36. IV. c. 8.
^c *Dion. Halic. V. c. 75.* ^d *Vid. Plaut. Rud.*
A. IV. S. VIII. v. 5. seq.

mitur cum Senatores in Senatu *censere* dicuntur: secundo, significat *αποτιμεῖν*, sive *censum pro conditione subditorum imponere*^a, ut cum regio aliqua *censi* dicitur: tertio etiam excellentiam quandam notat; ut apud *Valer. Max. v. a. 3. ex 3. extr. Aristides*, quo totius Graeciae justitia censetur. *Seneca epist. 76.* eleganter: *Id in quoque optimum est, cui nascitur, quo censetur.* Media autem notio huic rei, quam agimus, convenit. Creati semper sunt bini Censores, & initio quidem in quinquennium; at A. U. 319. lege Aemilia cautum est^b, ut singulis quidem quinquenniis Censores crearentur; sed ita, ut potestas tamen eorum annua tantum & semestris esset; quod nempe grave esset, iisdem per tot annos magna parte vitae obnoxios vivere. Creabantur ferre ex spectatissimis Consularibus, utique post secundum bellum Punicum; & primo quidem tantum ex patriciis: verum A. U. 402. primus de plebe Censor est creatus C. Marcius Rutillus, idem qui primus de plebe Di-

K 4

cta-

^a *Cic. L. II. in Verr. c. 56.* ^b *Liv. IV. c. 24.*^c *ix. c. 33.*

ctator fuerat: & paulo post lex lata est, ut semper alter Censor de plebe crearetur: imo post A. U. 622. aliquando ambo Censores de plebe creati sunt ^a.

*Munera
Censorum.*

§. II. *Munera Censorum* ad duo capita praecipua referri possunt, ad *aestimationem nempe facultatum*, & ad *aestimationem morum* ^b. Ad primum caput spectat *Census civitatis*, quem peragebant Censores in campo Martio sellis curulibus insidentes; ubi per praetoriam singulas tribus, & ex iis ordine singulos cives citari jubebant ^c. Hi ad Censores accedentes rerum suarum gestarum rationem iis reddere debebant ^d; tum qua classe, quave centuria censerentur indicare, ut & aetatem suam, uxorem, liberos, familiam & facultates ^e: qui incensus mansisset, vel fraude in bonis suis indicandis vel aestimandis ^f usus fuisset, virginis caesus sub hasta vendebatur, bonaque ejus publicabantur quasi ejus, qui

^a Vid. *Liv. epit.* 59. ^b Vid. *Cic. de LL.* III.
^c 3. ^c Vid. elegantem locum *Varr. de LL.* v.
^c 9. ^d Vid. *Gell. IV. c. 20.* ^e Dion. *Halic.*
^{IV. c. 15.} ^f *Senec. epist.* 95.

qui se ipsum libertate indignum judicasset ^a. Cives in coloniis & municipiis a Censoribus earum civitatum censebantur ^b, & qui in provinciis erant a Praesidibus earum ex formula tamen a Censoribus urbanis data ^{c.} ^d; quorum etiam omnium ratio ad Cenfores Urbanos referri debebat; ita ut Senatus uno quasi intuitu totius Imperii opes & statum pernoscere posset: nam haec omnia in tabulas refe-rebantur; quae Gr. *carides* diceban-tur ^e. Praeterea pro ratione opum cives in classes & centurias distribue-bant; Tribus novas, cum opus es-set, veteribus addebant ^f; vectigalia omnia ^g locabant, quique ea redime-bant honesti erant ordinis, & plerumque ex equitibus; locare autem ea, nisi Romae, non licebat: his vectigalibus etiam per provincias le-ges dabant ^h, quae *leges*, vel *tabulae Censoriae* vocantur ⁱ: eaeque diligen-

K 5 / tissi-

^a Ibid. *Liv.* I. c. 44. *Vid. omn. Cic. pro Caec. c. 34.* ^b *Liv. xxix. c. 15.* ^c *Liv. xxix. c. 15.* ^d *Cic. Verr. IV. c. 53.* ^e *Theoph. Instit. I. v. §. 1.* ^f *Liv. x c. 9.* ^g *Epit. 19. Cic. Agrar. I. c. 3.* ^h *Famil. II. n. 13.* ⁱ *Cic. Verr. L. III. c. 6.* ^j *Id. Agrar. I. c. 2.*

tissime, quasi sacra, quaedam paterna, posteris relinquebantur ^a: locabant etiam equos Circensibus praebendos ^b & cibaria anseribus in Capitolio ^c. Opera publica facienda, vel reficienda redemptoribus ^d & mancibus locabant: *redemptores* enim dicuntur, qui certa quadam pecuniae summa accepta opus aliquod faciendum suscipiunt, *Belgice aannemers*, vel *ondernemers* dicimus; ut, ex. gr., apud *Plinium H. N.* xxxv. 3. *redemptor tutelae Capitolii* est, die aangenomen heeft het Capitool t' onderhouden & ita etiam accipe *redempturam* ap. *Liv. xxiii.* & *I. 5 §. 2. ff. de Instit. aet. ergolabi* autem vocantur in *I. un. Cod. de monop.* & labente Latinitate *suscipitores* dicti sunt ^e, quod cum Belgica nostra voce convenit. Tum locatorum praeterito lustro farta tecta exigebant ^f; sacrificiorum denique publicorum pretia curabant.

Se-

^a *Dion. Halic.* I. c. 74. ^b *Liv. l. xxiv. c. 18.* ^c *Cic. pro Rosc. Amer.* c. 20. *Plin. H. N. X.* 22. ^d *Vid. Fest. v. Redemptores. Hor. Od. III. I. 34. & II. II. 72.* ^e *Justin. VIII. c. 3. Vid. Salmas. de modo usur. c. 5.* ^f *Liv. XXIX. c. 37.*

Secundum muneris Censorii caput fuit *Aestimatio morum*: & hinc *Censores* etiam hodie vulgo dicimus, *qui aliorum moribus reprehendendis intenti sunt*. Animadversio autem Censorum non proprie delicta publica spectabat ^a, (nam illa legibus & judiciis vindicanda servabantur) sed domestica & minora; ut si quis, exempli gratia, in praelio vel alia occasione belli ^b, se minus fortiter gessisset ^c; agrum minus diligenter coluissest ^d; coelebs sine causa mansisset ^e; aës alienum sine necessitate contraxisset, &c. ^f tum de nulla re diligentius, quam de jurando judicabant ^g. Et haec animadversio plerumque nihil fere praeter ruborem afferebat, ita ut non haberetur pro re judicata ^h: imo notati judices esse poterant ⁱ; &, quia in nomine tantum, hoc est, *dignitate* verfabatur, *ignominia* proprio nomine est dicta ^k: quae nota tamen a sequentibus

^a *Vid. Val. Max. II. c. 9.* ^b *Val. Max. II. 9.*

ex 7. ^c *Liv. XXIV. c. II.* ^d *Gell. IV. c. 12.*

Plin. H. N. XVIII. c. 3. ^e *Val. Max. II. 9.*

ex. I. Fest. v. Uxorium. ^f *Vid. Val. Max. loc.*

cit. ^g *Cic. Offic. IIII. c. 31.* ^h *Cic. pro Cluentio c. 42.* ⁱ *Ib. c. sq.* ^k *Id de Rep. IV. ap.*

Non. c. I.

bus Censoribus rursus tolli poterat ^a; ac notati iterum ad honores admitti quin C. Geta, cum A. U. 639. Senatu motus esset sequente lustro ipse Censor factus est ^b. Notae autem Censorum praecipuae fuerunt quatuor. Prima erat cum Senatorem aliquem *Senatu moverent*; hoc est, *in recitatione catalogi Senatorii silentio praeterirent* ^c; qua re se talem pro Senatore non amplius habere innuebant. Secunda nota erat, cum Equiti alicui *equum publicum adimerent* ^d; si quis scilicet improbis moribus esset, vel equum suum publicum male pastum habuisset, quae culpa proprie *impotiae*, sive *incuriae* dicebatur ^e. Tertio, quandoque civem aliquem *tribu movebant*, id est, *ex honesta in minus honestam*, sive *ex Rustica tribu in Urbanam transferebant* ^f; omnibus enim tribubus neminem movere poterant ^g; quia scilicet nemini poterant jus suffragii adimere. Quarta denique & gravissima nota erat, cum aliquem in-

ter

^a *Id pro Cluent.* c. 43. ^b *Cic. ibid.* c. 42. *Val. Max. l. II. c. IX. n. 9.* ^c *Liv. XXXIV. c. 44.*

^d *Ovid. Trist. II. v. 89.* ^e *Gell. IV. c. 12.*

^f *Plin. H. N. XVIII. c. 3.* ^g *Liv. XLV. c. 15.*

^h *Bud. comm. ling. Gr. n. m. 208.*

ter aerarios, ($\alpha\pi\epsilon\psi\eta\phi\iota\sigma\mu\acute{e}\nu\varsigma$ vocant Graeci) sive in *Coeritum tabulas* referrent^a, hoc est, in *ultimam classem*; in qua incolae oppidi *Coere* (qui ob conservatorum bello Gallico sacrorum meritum olim civitate sine suffragio donati fuerant^b) censebantur^c; hisque aliquando etiam tributum pendendum augebatur^d. Notas has infligere poterant Censores etiam ex unius delatione, vel etiam ex propria sua scientia^e, nam erant $\alpha\pi\pi\epsilon\nu\theta\acute{e}\nu\varsigma$, sive *reddendis rationibus non obnoxii*^f: iisque notis causa adscribatur^g, quae proprie dicebatur *elogium* vel *scriptio censoria*^h. Et hoc etiam fiebat in Senatu motis: quod quidam negant: sed disertissimis verbis affirmat Livius L. xxxix. c. 42. Alterum Censor alterum in notis infligendis prohibere poteratⁱ; & etiam se invicem poterant notare^k.

Ad

- ^a *Gell. IV. c. 20. Ascon. ad Cic. Divin. in Verr. c. 3. Horat. Epist. I. vi. v. 62.* b *Liv. v. 40.*
- ^c *Gell. XVI. c. 3. d Liv. IV. c. 24. e Vid. Ascon. ad Or. in Pif. c. 4. f Dion. Hal. in excerpt. in or. Fabricii ad Pyrrhum. g Liv. XXXIX. c. 42. h Cic. pro Cluent. c. 43. i Id. XL. c. 51. XLII. c. 10. XLV. c. 15. k Val. Max. XI. c. 9. ex. 6.*

Ad hanc partem muneric Censorii etiam spectavit potestas ferendi *leges sumptuarias*, (quales fuerunt *Fannia*, *Licinia* aliaeque ^a) ceterasque ad disciplinam & mores publicos pertinentes. Nisi potius illas leges aliis magistratibus ad Populum ferendas derint ^b.

Ritus quidam Censorii.

§. III. Pecularia huic Magistratui fuerunt, quod eundem bis Cenforem creare non liceret ^c; quia iterata eorum potestas Populo oneri futura videbatur: quam legem tulit *C. Marcius Rutilus A. U. 488.* cum ipse secundum Censor esset creatus; unde *Censorini cognomen meruit* ^d. Altero quoque Cenforum mortuo alium ei sufficere non licebat ^e; sed alter etiam se abdicare debebat: imo mors Censoris ominosa erat, quia sacrosancti habebantur. Tum, secus ac alii magistratus, statim ac creati essent, magistratum inibant ^f. Antequam munus suum auspicarentur Censores, jurabant, ^g se nihil gratiae vel odio daturos

^a *Gell. II. c. 24.* ^b *Vid. Plin. H. N. L. xxxv.*

^c 17. ^d *Vid. Val. Max. IV. c. 17.* ^e *Vid.*

Plut. Coriol. ipso init. ^f *Liv. V. c. 31. IX.*

^g 34. ^f *Liv. XL c. 45.* ^g *Zonaras L. II.*

ros; sed omnia sincero animo acturos. Exitu Censurae in leges jurabant; & inde in aerarium *escendentes* (ita saepe apud Livium legitur pro *ascendentes*, ut *effligo* dicunt pro *affligo*; & inde *efflictim*^a) ibi nomina eorum, quos *aerarios* relinquebant dabant^b. Denique omnibus rite peractis alter Censorum, cui id sorte obvenerat^c, in Campo Martio plerumque *lustrum condebat*^d; vota pro salute publica concipiebat^e; *sue, ove & taurō* circum concessionem primum ductis sacrum faciebat; quod *Suovetaurilia*, vel *Solitaurilia*^f dicebatur, quemadmodum in praecedentibus jam docuimus^g.

Dignitas Censorum maxima fuit^h, & non vi quidem, sed honore, supra ipsos Consules; quorum etiam omnia insignia habebant praeter lictores: itaque a Cicerone merito vocatur Censura, *Magistra pudoris & modestiae*ⁱ; & a Plutarcho, Κορυφὴ τις τιμῆς ἀπάσης, καὶ τρέποντινα τῆς πολιτείας ἀπάσης

επι-

^a *Plaut. Amph.* I. III. v. 19. *Merc.* II. III. v. 107. &c. ^b *Liv. xxix.* c. 37. ^c *Id. xxxviii.* c. 36. ^d *Id. x.* c. 9. ^e *Val. Max.* IV. c. 1. n. 10. ^f *Fest. ea v.* ^g *Sect. praec. cap. VII.* §. 3. ^h *Vid. Liv. iv. c. 8.* ⁱ *In Pison. c. 4.*

ἐπιτελείωσις ^a, hoc est, *Fastigium quasi omnis honoris* est hic Magistratus, & quodammodo omnium in Republica actionum consummatio: & alibi ^b: Αρχὴ των ὀνόματων οἰεστάτη. Sed Censurae vim primus imminuit P. Clodius ^c Tribunus plebis lege lata A. U. 695. ne quis Senator nota censoria affici posset, nisi legitime accusatus & damnatus esset, cum ipse, ut videtur, omni vita turpissimus eam suo merito timeret: verum ea lex A. U. 702. a Metello Scipione est abrogata ^d. Diu intermissam Censuram Augustus revocavit semel Censoribus ex privatis creatis L. Munacio Plancō, P. Aemilio Lepido ^e; & ter ipse Magistri morum nomine praeditus censum agens ^f: sed jam Julius Caesar praefecturam morum gesserat ^g. Vespasianus item Imperator cum Tito filio ^h A. U. 827. censuram gesserunt, & lustrum considerunt ⁱ. Domitianus vero Censo-

ris

^a In Cat. Maj. p. m. 345. ^b P. Aemil. p. m. 275. ^c Vid. Cic. de Harusp. resp. c 27. ^d Dio L. XL. ^e Id. L. LIV. ^f Suet. Jul. c. 76. ^g Suet. Aug. c. 27. ^h Plin. VII. c. 40. ⁱ Censorin. de die nat. Grut. p. M. XXV. n. 8. Wheler. Itiner. L. III. p. 220. ed. Amst. 1689.

ris perpetui nomen sibi arrogavit ^a. Sub sequentibus vero Principibus Censura scensim in desuetudinem abiit, nisi quod sub *Decio Valerianum*, qui mox Imperator fuit, Censuram gessisse legimus ^b.

^a *Inscript. ap. Grut.* p. DLXXIV. n. 5. 6. 7. ^b *Trebell. Pollio in Valer.* c. 1. seq.

CAPUT DECIMUM.

De Interrege.

Interreges (Graece ^a μεσοβασιλεῖς) primum post mortem Romuli instituti sunt ^b. Cum enim ordines inter se dissentirent, & inter Romanos ac Sabinos de regno contentio orta esset, placuit, ut penes unum ex Senatoribus insignia & munus Regium per quinque dies esset (minus recte, puto, dicit Plutarchus *Numa* p. m. 61. horis 12. potestatem interregiam fuisse inclusam; & in voce Κυψίω locus corruptus est); atque is, eo tempore finito, alteri, quem nominare vellet ^c,

L ea

^a *Dion. Hal.* saepe, qui tamen ix. c. 69. eos vocat ἀριστερίδας, ^b *Liv.* I. c. 17. ^c *Dion. Halic.* v. c. 72.

ea traderet ; is post alteros quinque dies tertio , atque ita deinceps donec Rex creatus esset ^a ; quae forma regiminis tum temporis per integrum annum obtinuit. Libera vero Republica ad interregnū deveniebatur , cum nec Consules , nec Dictator in Republica essent ^b ; quod eveniebat , vel per repentinam eorum mortem ; vel , si Tribuni plebis intercessione sua Comitia diremissent ^c ; vel ob similes causas. Creabantur vel *prode-bantur* (nam & hic proprium illud verbum erat ^d) praecipue ad Comitia magistratum habenda , quae tamen a primo Interrege haberī non solebant ^e ; & munus eorum porro idem quod Consulum fuit. Hic solus Magistratus ^f , ut jam diximus , nunquam cum plebe est communicatus ; & post tempora Caesaris creari desuit.

^a *Id. II. c. 57. VII. c. 21.* ^b *Liv. III. c. 53.*

^c *Vid eund. VI. c. 35.* ^d *Cic. pro domo c. 14.*

Liv. III. 40. VI. 41. ^e *Afcon. ad Cic. pro*

Mil. c. 5. ^f *Cic. pro domo. c. 14.*

CAPUT UNDECIMUM.

*De Praefectis Urbi, Praetorio,
& Annonae.*

§. I. **P**raefectus Urbi diversis temporebus diversi generis fuit: & initio quidem Reipublicae, cum Reges, & mox Consules frequentibus bellis avocarentur, ne Urbs sine magistratu esset ^a, aliquem sibi substituebant, qui omnia regia, vel consularia munia obiret (vel, ut dicit Tacitus loc. cit. qui jus redderet, ac subitis mendetur) & Praefectus Urbi diceretur, qualem primus instituit Romulus *Dentrem Romulum* ^b. Hic itaque Senatum habere & consulere, ac cum Populo agere poterat; adeoque Comitia centuriata habere ^c; quanquam ad Comitia magistratum habenda Dictator potius, si opus esset, crearetur.

§. II. Creato vero Praetore, cum penes ipsum summa potestas absentiibus Consulibus esset, Praefectus Urbis duntaxat (nam extraordinarium

L 2 pla-

^a *Tacit. Annal. vi. c. 11.* ^b *Tacit. d. l.* ^c *Liv. I. c. 59.*

plane est quod Caesar sex vel octo Praefectos Urbi instituit in Hispaniam proficisciens ^{a)} creari coepit ad usurpationem vetustae religionis *Latinarum feriarum* ^b caussa, quae a Tarquinio Superbo ultimo Romanorum Regge institutae per quatuor dies ^c a Consulibus, priusquam ad bellum proficiisci possent, in monte Albano celebrabantur in honorem *Jovis Latialis* simul cum magistratibus quadraginta septem Latii populorum (inter quos, post Romanos, praecipui erant Latini, *Hernici & Volsci* ^d): & hac re Tarquinius Romam Latii metropolim agnoscere fecit, cum a Magistratibus Romanis hae feriae indicarentur: & Romani Sacris, quae ibi fierent, praecessent. Quo tempore a mutuis injuriis diligenter abstineri debebat, unde *avoxia*, sive *induciae* vocantur ^e. Creabatur autem fere adolescens, qui senatoria aetate nondum esset, & tamen in rebus subitis Senatum habere poterat ^f: cum Populo vero agere non po-

^a Dio l. XLIIII. p. 149. ed. R. Steph. 1548. b l. 2.

§. 33. ff. de Orig. Jur. c Plut. Camill. in f.

d Dion. Halic. IV. e. 49. e Dion. Halic. l. d.

f Gell. XIV. c. 8.

poterat, quod feriae eo tempore es-
tent. Sed hae feriae procedente tem-
pore valde neglectae sunt ^a.

§. III. Augustus Imperator ex con-
silio Maecenatis alium Praefectum Ur-
bi instituit ^b, cuius potestas ordina-
ria, continua & per plures saepe an-
nos prorogata fuit, cuius rei exem-
plum est in Pisone apud Tacitum *An-*
nal. vi. c. 11. ubi egregie de hac
Praefectura loquitur: valebatque ejus
potestas intra Urbem, & centesimum
ab Urbe lapidem *l.* 1. §. 4. *ff. de off.*
Praef. Urb.: quam Praefecturam ipse
Maecenas ^c primus gessit. *Mumus* ^d
ejus erat jus dicere (unde Praetoris
insignibus usus esse videtur ^e) praef-
fertim inter dominos & servos, liber-
tos & patronos; de criminibus tuto-
rum & curatorum cognoscere; num-
mulariorum fraudes coercere, & om-
nino quietem publicam procurare.
Tum etiam quaedam, quae aedilicii
muneris fuerant, usurpabat; ut cu-
ram carnis venalis ^f, & disciplinam

L 3 spe-

^a *Vid. Cic. pro Planc. c. 9.* ^b *Suet. Aug. l.c. 37.*

^c *Horat. Od. III. VIII. vs. 17. & XXIX. vs.*

^{25.} ^d *l. 1. ff. eod.* ^e *Vid. Spanhem. de P. &*

U. N. Diff. X. 118. ^f *V. Panciroli, nos. Imp.*

Occ. c. 4.

*De praefecto
urbia ab Au-
gusto insi-
tuto.*

spectaculorum ^a. Habebat etiam potestatem relegandi, deportandique in insulam ^b, quam Imperator designavisset. Creabatur hic Praefectus plerumque ex iis, qui jam alios honores omnes cum laude gesserant; & quasi vicarius Principis erat: unde in *Novell.* LXIII. §. 2. constituitur, ut *Urbicaria praefectura omnibus aliis praefideat dignitatibus*; & parem cum *Praefecto Praetorio* dignitatem obtinebat ^c. Unde eum *amicum* suum vocant Imperatores apud *Ulpianum l. 4. ff. de off. praef. vig.* Praefecto Urbi etiam additus fuit *Vicarius*, qui eo absente vel mandante jurisdictionem exercebat ^d.

De Praefectis Praetorio.

§. IV. Praefectis Vrbi subjungamus jam *Praefectos Praetorio* (qui Magistris Equitum successisse dicuntur ^e) quos Augustus primum ex equestri ordine binos creavit eo consilio, ut sibi invicem obstanter ^f, si quid novi alter moliretur. Tiberius vero unum

^a d l. 1. §. 11. seq. b l. 2. §. 1. ff. de poen. l. 6. §. 1. de interd. & redig. c l. 1. Cod. de Praef. Praet. 12. 4. d Cassiod. Varior. IX. 15. Vid. Clar. Noodt de jurisd. II. c. 1. e l. 22. ff. de off. praef. praet. f Djo L. LII. p. 325. & LV. p. 377. ed. reg. 1548.

num fecit *Aelium Sejanum*; qui vim Praefecturae modicam antea intendit ^a, dispersas per Vrbem cohortes praetorias in una castra conducendo: sed alii rursus Augusti duos Praefectos Praetorio creaverunt ^b. Initio autem institutionis suae Praefecti Praetorio res bellicas tantum curabant; erantque proprie magistratus Caesaris, quemadmodum Praetor Populi: sed primum M. Antoninus coepit secum Praefectos habere, quorum auctoritate & periculo jura dictabat ^c: & tandem *Commodus* Imperator, ut ipse deliciis vacaret, *Perenni* Praefecto Praetorio omnes curas commisit; eoque imperfecto, quia nimia potestas videbatur, duos constituit ^d, at postea tamen rursus in ea re variatum est. Itaque demum judicia & appellations ad Praefectum Praetorio sunt delatae ^e: & ab eorum sententiis appellatio (salva supplicatione) interdicta fuit ^f.

L 4 Post-

^a Tac. Ann. IV. c. 2. ^b Suet. Cai. c. 56. Tacit.

Ann. XII. c. 52. XIV. c. 51. ^c Capitol. M. Anton. c. II. ^d Herodian. I. c. 9. ^e Vid. l. 32. §. 4. Cod. de appellat.

^f l. un. §. I. ff. de off praef. praet. vid. Panciroll. ad notit. dign. Imp. Oct. c. 3.

Postea Constantinus immensa Praefectorum potestate divisa pro duobus quatuor constituit: unumque Orienti, alterum Illyrico, tertium Italiae & Africæ, quartum denique Galliis, Hispaniis & Britanniae praefecit ^a: sed militum curam iis ademit, eamque ad *Magistros militum* transtulit ^b. Verum etiam ita magnam semper auctoritatem retinuerunt: edicta enim perpetuo observanda promulgabant; nisi a Principe revocata fuissent ^c: provinciarum, quibus praeerant, Praefidibus imperabant ^d: judices delinquentes puniebant, aut inhabiles removebant ^e: tributum a Principe indictum per provincias describebant ^f: omnia denique vectigalia, portoria, salinae, annonae, ac classes ad species illas transvehendas erant sub eorum dispositione. Praeterea etiam a Praefidibus provinciarum ad Praefectum Praetorio appellabatur ^g.

Olim Praefecti Praetorio (plerumque

^a Zosim. L. II. p. 109. edit. Oxon. 1679. ^b Vales. ad Amm. Marc. L. XIV. p. 48. ex eodem Zosim. ^c l. 2. Cod. de off. Praef. Praet. Or. & Illyr. ^d l. un. Cod. de P.P. Afric. ^e l. 3. 4. Cod. de off. P. P. Or. & Ill. ^f l. 13. Cod. de ann. & trib. 10. 16. ^g d. l. 32. Cod. de appell.

que quidem , non semper ^{a)} erant ex Equitibus ^b : sed *Alexander Severus* senatoriam dignitatem iis addidit , ne , qui Senator non esset , Senatores judicaret.

Habebat autem Praefectus Praetorio sub se *Vicarios* ^c , sub quibus rursum tota erat *Dioecesis*. *Dioecesis* autem multas *Metropoles* sub se continet: *Metropolis* multas *civitates*. Haec autem ita breviter subjungere visum est; licet , nec Praefecti Praetorio , nec eorum Vicarii proprie ad scopum nostrum pertineant ; cum de iis maxime agere statuerimus , quae libera Rep. obtinuerunt.

§. V. *Praefectus annonae* olim inter magistratus urbanos extraordinarios fuit ; nempe non nisi arctissima annona creatus ^d . Et ita etiam Pompejus M. hunc magistratum gescit ^e . Augustus ordinarium *Curatorem frumenti Populo dividundi* instituit ^f : quae dignitas etiam magna esse debuit ; quod *Varus* eam in solatium ablatae Praefeturac Praetorio acceperit ^g .

L 5 C A-

^a Tacit. Hist. IV. c. 68. ^b Capitol. Comm. & M. Anton. ^c Vid. Scalig. epist. 184. ^d Vid. Liv. L. IV. c. 12. 13. ^e Cic. pro domo c. 5. ^f Suet c. 37. ^g Tacit. Hist. L. IV. c. 68.

CAPUT DUODECIMUM.

*De Decem-viris legibus scribendis
Consulari potestate.*

In principio Reipublicae paucae admodum leges Romae fuerunt: sed Regum arbitrio lites judicabantur; & quod illi iustum judicassent pro lege erat ^a. Deinde cum paucae illae leges solis patriciis essent notae, Consulares plerumque libidinem & licentiam pro legibus habebant. Hoc cum plebs diutius ferre nec vellet, nec posset, A. U. 291. C. Terentius Arsa Tribunus plebis legem promulgavit, ut *Quinque-viri scribendis de imperio Consulari legibus crearentur*; utique quod Populus in se jus dedisset eo Consules uterentur, neve ipsi licentiam ac libidinem suam pro lege haberent ^b. Sed aſſiduis inter patres & plebem contentionibus in A. V. 299. res est protracta; quo tandem anno ex Senatus-consulto legati in Graeciam missi sunt, qui

^a Dion. Hal. IV. c. 24. x. c. I. Tacit. Ann. III, c. 26. Pomp. l. 2. §. I. ff. de Or. Jur. ^b Liv. III. c. 9.

qui Atheniensium leges a *Dracone* & *Solone*, aliarumque gentium ab aliis legumlatoribus latae describerent ^a. Iis A. V. 302. reversis, cum omnes alii magistratus abdicarent, *Decemviri Consulari* potestate ad leges prescribendas ex patriciis creati sunt ^b; qui primo quidem summa aequitate jus Populo dixerunt, singuli decimo quoque die imperii insignia habentes. Tum etiam decem legum tabulas Centuriatis comitiis pertulerunt aequissimas ^c, ita ut universo Populo summo opere placerent. Sed cum etiam duae tabulae reliquis adjici placuissest in annum sequentem iterum Decemviri creati sunt: verum hi de libertate opprimenda, & imperio sibi retinendo conjurationem inierunt; & cum multa tyrannice admodum & impotenter gessissent, abdicare tandem sunt coacti ^d, & in carcere, vel fuga perierunt. Leges tamen, quas tulerunt, ut erant aequissimae, ita quoque sanctissimae semper sunt habitae. Et hae sunt celebres illae Duo-

de-

^a *Ibid.* c. 31. *Vid.* §. 10. *Instit.* de *I. N. G. & C.*

^b *Ibid.* c. 33. ^c *Ibid.* c. 34. ^d *Ibid.* c.

decim^a tabulae, *juris publici privati-que per Orbem Romanum norma ac funda-*
mentum: casque ad tempora Ciceronis usque nobilior *juventus memoriae* mandabat^b, post quae tempora
jus Praetorium introduci coepit.

^a *Auson. grypho tern. vj. 61.* ^b *Cic. de LL. II. c. 23.*

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Tribunis militum Consulari po-testate, & quibusdam aliis.

De tribunis §. I.
militum
consulari
potestate.

Cum Tribuni plebis ingenti molimine communicandum esse cum plebe Consulatum urgerent, & Patres viderent se contentione patres amplius non futuros, nec tamen ipsum Consulatum cum plebe communicatum vellent, ut specie saltem aliqua super plebejos eminerent, A. U. 309. Senatusconsulto, & decreto Populi sanctum^a est, ut pro Consulibus Tribuni militum tres] ex patriciis, tres ex plebejis crearentur, qui Consulari potestate Rempublicam gererent^b; eoque anno finito rursus

ex

^a *Vid. Liv. c. 6.* ^b *Dion. Halic. XI. c. 60.*

ex Senatusconsulto plebs rogaretur,
Consulesne an Tribunos mallerent? qui-
que magis placuerint, fierent. Tri-
buni autem Militum Consulari pote-
state sunt dicti, quia inter homines
plebejos maxime eminebant illi, qui
tribuni in castris fuissent. At primo
illo anno tres duntaxat ex patriciis
creati sunt; iisque paulo post, quod
vitio creati esse dicerentur, abdica-
runt subjectis ipsis Consulibus ^a. Se-
quentibus annis Consules iterum, vel
Tribuni militum creati sunt prout vel
plebs, vel patres contentionibus prae-
valuissent: & hoc obtinuit usque ad
A. U. 387. quo primus de plebe Con-
sul factus est ille, quem jam diximus,
L. Sextius Sextinus Lateranus ^b.
Creati sunt primum tres, inde qua-
tuor, demum sex: octo vero nun-
quam; licet id jam olim creditum sit.
Vid. Cl. Perizon. *anim. Hist.* c. 2. p. 45.
etiam Rupert. *ad Pompon. de O. J. L.*
II. c. 11: ex nomine autem ipso ap-
paret, eorum munus & insignia ea-
dem quae Consulum fuissent.

§. II. *Trium-viros*, vel *Tres-viros* De quibus-
Reipublicae constituendae (qui post tru-
dam alii
cida-

^a *Liv. ibid. c. 7.* ^b *Liv. vi. c. 42. Tabb. Capitol.*

*magistrati-
bus.* cidatum in Senatu Julium Caesarem
fuerunt *M. Aemilius Lepidus*, *M. An-
tonius*, & *C. Julius Caesar Octavia-
nus*, qui postea *Augustus* est dictus) quidam etiam magistratibus extraor-
dinariis accensent; sed verius est eo-
rum meram tyrannidem^a, non ma-
gistratum fuisse.

Fuerunt alii quoque Magistratus Extraordinarii *Minores*; ut *Quinque-viri Mensariorum^b*, qui curarent, ut aes alienum dissolvetur, *Quinque-viri muris*, *turribusque reficiendis^c* *Duum-viri navales^d*; *Trium-viri aedibus sacris reficiendis^e*, &c. Sed de iis idem dicendum, quod de similibus Ordinariis diximus, scilicet nomine ipso munus eorum satis indicari. Hi autem omnes magistratus, licet minores, ex honoratissimis fere capiebantur, ut de Duum-viris navalibus videmus apud Livium *XL. c. 42.* & de Trium-viris coloniae deducendae *Ibid. c. 29.* & *43.* Atque ita *Pompejus M. & Piso* colonos *Capuam* deduxerunt^f: & antea *Lutacius Mutinam^g*. Sub Imper-

^a *Suet. Aug. c. 27.* ^b *Liv. viii. c. 21.* ^c *Id. xxv. c. 7.* ^d *Id. ix. c. 30.* ^e *Id. xxv. c. 7.* ^f *Cic. post red. in Sen. c. 11.* ^g *Polyb. L. III. c. 40.*

Imperatoribus etiam fuerunt *Curatores Kalendarii*, qui foenus Principibus debitum exigebant ^a.

^a *Vid. om. Cl. Noodt de foen.* II. c. I.

CAPUT DECIMUM- QUARTUM.

*De Magistratibus Provincialibus, sive
de Proconsulibus, Propraetoribus,
eorumque legatis.*

§. I. **P**rovincia (Gr. ἡπαρχία ^a) est *De nomine*, *regio*, quam *Populus Romanus* provicit ^b vel *procul vicit* ^c; & *Proconsul* ^d *lum generibus*. *quia talis provinciae regendae munus* ^e *quotannis alicui imponebatur*, hinc *vox ea pro omni munere*, sive *officio sumi coepit*; *ut consularis provincia dicitur* obtigisse *Verri*, cum *quaestor esset Consulis Carbonis*: *Hi vero magistratus Proconsules & Propraetores sunt dicti*, quibus aderant *Quaestores & Legati*.

Italiae autem proprie dictae hic honos est datus, ut nunquam pars ejus in

^a *D. Lucas Act. xxiii. 34. xxv. 11. b Fest.*

^c *Isid. xiv. 5. d Cic. in Verr. L. I. c. 13. e Ter Phorm. I. Sc. II. vſ. 22. & ibi Donai.*

in provinciae formam redacta fuerit. Et hic obiter notandum septem foederati Belgii civitates non recte Latine provincias dici, quae vox potius terris iu *Brabantia & Flandria*, tum in aliis orbis partibus Ordinum nostrorum imperio parentibus conveniat. Disputatur autem an aliquis dicendus sit *Proconsul* unica voce, an vero *Proconsule*^a; sed ea res magni momenti non est, & utrumque apud probos auctores inveniri puto^b. Ante bellum Punicum secundum Imperio Proconsulari raro opus erat, quia scilicet Magistratus Urbani omnibus fere negotiis sufficiebant; at postea aucto Imperio provinciae extra ordinem mandari coeperunt, quod quatuor potissimum modis factum est. *Primo*, aliquando privatis Imperium Proconsulare mandabatur; quod primum contigit *K. Fabio*, & *Sp. Furio A. U. 275.* & ita postea *P. Cornelio Scipioni*^c, qui *A. U. 542.* nullo dum magistratu gesto, vigesimum quartum aetatis annum agens in Hispaniam cum

^a *Vid. Man. ad Cic. Fam. I. 1. qui r̄ Proconsul probat.* ^b *Et ita Pigh. ad A. U. 275.* ^b *Dion. Halic. IX. c. 16.*

cum Imperio est missus ^a. Et huc etiam referendi sunt , qui sequentibus temporibus post aliquot annos, quam Consulatum gesserant , in provincias mittebantur ; & qui ex Praetura imperium Proconsulare acceperunt, ut M. Marcellus A. U. 538. ^b & A. U. 582. L. Aemilius ^c.

Secundo , alicui quandoque ultra annum tempus provincia prorogabatur ; quod primum factum est A. U. 427. in *Q. Publilio Philone* ^d.

§. II. Sed tertio , usitatus *Proconsules* dicebantur , qui post gestum in Urbe Consulatum in provincias mittebantur ; de quibus exactius jam est dicendum.

A. U. 631. C. Sempronius Gracchus De tertio & legem tulit , cum Tribunus plebis ^{maxime usitato Pro-} esset , (vide omnino *Manut. ad Cic. off. genere.* Famil. I. n. 7. & *Pighii annales ad hunc annum*) quae etiam deinceps observata fuit, ut Senatus (nam ad eum omnino haec cura spectavit, licet tribuni plebis saepe se ei negocio immiscerent ^e) ante comitia duas pro-
M vincias

^a *Liv. xxvi. c. 18.* ^b *Plut. eius vita p. m. 256.*

^c *Liv. xxxiii. c. 30.* ^d *Id. viii. c. 26.*

^e *Vid. Cic. Or. de prov. consular.*

vincias consulares, & sex praetorias futuris magistratibus decerneret, quas designati inter se fortirentur, vel *compararent*. Sed tamen hae provinciae certae non erant; verum pro re nata, & arbitrio Senatus^a eadem provincia aliquando Consularis, aliquando Praetoria fuit^b. Etiam labente jam Republica aliquando contra leges plures provinciae uni sunt datae, & aliis (Pompejo, Caesari^c, ex. gr.) per plures annos Imperium est prorogatum. Post hanc legem Semproniam itaque comitiis ad constituendos Proconsules nihil opus erat; sed sub fine annui in Urbe magistratus Consules, vel Praetores legem ad Populum curiatis comitiis ferebant de Imperio militari obtinendo^d, sine qua lege bellum administrare non poterant^e. Distinguendum enim hic est inter *Imperium* & *Potestatem*: nam *Potestatem* habere dicitur, *quicunque a Populo negocio alicui praefectus est*; *Imperium vero is tantum, cui a Populo nominatur*.

a *Vid. Senatus auctoritatem apud Coelium ad Ciceronem epist. 8. c. omn. Manut. ad Coel.* b *Ibid. c. 7 Id. de prov. cons. c. 7. c Suet. Jul. c. 25. d Liv. v. c. 52. e Vid. supr. Sect. I. c. 6. §. 2.*

nominatim belli gerendi potestas data est. Imperium autem mandari solebat Dictatori, Consuli, Praetori; &c aliquando, ut hic videmus, privatis: Proconsules enim propriis Magistratus non erant ^a, sed tantum *cum potestate*, &c, si lex accessisset, *cum imperio esse* dicebantur: ideoque nec auspicia habebant; nec triumphus facile ipsis decernebatur; praesertim si ex privatis in provincias ivissent ^b: quod tamen perpetuum non fuisse ex *Pompejo Magno* patet, qui eques Romanus iterum triumphavit ^c.

Postquam provinciae ita Praesidibus suis obvenissent, vel potius ante, quam eas fortiti essent, ne ita locus odio vel gratiae daretur ^d, Senatusconsulto orabantur ^e, hoc est, *exsum latitudo, magnitudo exercitus, stipendium, viaticum, comitatus, five cohors* ^f (in qua erant Legati, Tribuni, Praefecti, centuriones, ministri, Contu-

M 2 ber-

^a Aperte Liv. L. XXVIII. c. 38. Videmn. Spanh.

de P. & U. N. Diff. X. p. 175. ^b Val. Max.

II. c. 8. n. 5. ^c Cit. pro L. Manil. c. 21.

^d Vid. exem. apud Liv. XXXIIL c. 43. ^e Cie.

Agrar. II. 13. ^f Tacit. Ann. VI. c. 9. & ibi

Lips.

bernales ^a) decernebantur : ornare enim saepe nihil aliud est , quam instruere ^b. Contubernales autem proprie dicebantur adolescentes primarii , qui cum Praefidibus ibant , ut sub eorum quasi oculis militiae aliorumque munerum rudimenta discerent ^c. In ea cohorte praeterea erant amici Imperatoris , iique varii gradns , ita ut vel primae , vel secundae , vel tertiae admissionis dicerentur ^d , quos Galli hodie dicarent du grand & du petit coucher , ou lever ; qui scilicet ita familiares sunt Praefidi , vel Principi suo , ut ipsi cubitum eunti , vel lecto exsurgenti , adsint : olim etiam Comites sunt dicti ^e. Post haec Proconsul sacris in Capitolio rite peractis Paludatus (hoc est , paludamento , quae vestis erat imperatoria ^f , indutus) in provincias proficiscebatur ^g , lictoribus cum fascibus , & securibus adsumptis , & amicis aliquanto spatio extra Urbem

^a Vid. Suet. Jul. c. 2. ^b Cic. in Verr. L. IV. c. 20. ^c & saepe alibi. ^d Cic. pro Cael. c. 30. Id. pro Planc. c. 11. Tacit. Agric. c. 7. ^e Senec. de benef. VI. c. 33. Suet. Vesp. c. 14. ^f l. 4. ff. de off. asses. l. 16. de off. Praef. ^g Juven. VI. v. 400. Cic. Verr. L. V. c. 13. ^g Dia- rium vetus ap. Pigh. ad A. U. 585.

bem eos deducentibus ^a.

§. III. In provinciis hi magistratus, ut jam vidimus, habebant Imperium & Potestatem; illud militiam, haec jurisdictionem & cognitionem spectabat: hanc autem ut exercent plerumque paulo post, quam in provinciam venerant, conventum provincialium in civitatem aliquam indicebant ^b; vel ipsi provinciae civitates juri dicundo obibant ^c, idque *forum agere* proprie dicebatur ^d. Jus porro dicebant (honestioribus quibusdam provincialibus in judicium adscitis ^e) ex legibus, quas Imperator, quum primum regionem illam in provinciae formam redegisset, ex decem plerumque legatorum ^f sententia ei imposuerat; vel ex iis, quae postea de ea provincia in Urbe latae erant; vel denique ex suis Edictis ^g; quae, quia plerumque ex edicto Praetoris Urbani sumebantur, *Translatio* dicebantur ^h, & saepius edictis urbicis erant

M 3 si-

^a Vid. *Liv.* XLII. c. 49. *Cic.* in *Pis.* c. 13. ^b *Cic.* ad *Famil.* IIII. n. 8. ^c *Suet.* *Jul.* c. 7. ^d *Ib.* n. 6. *Cic.* *Att.* II. 16. 17. ^e *Cic.* L. II. *Verr.* c. 29. ^f *Liv.* XXXIII. c. 24. *Vid.* *Cic.* *Verr.* L. II. c. 50. ^g Querum exempla extant apud *Cic.* ad *Att.* VI. I. ^h *I. 4. §. 2. ff. de iss procons.*

similia ^a: licet tamen multa, quae olim singulari jure in Urbe recepta erant, ad provincias non porrigerentur ^b. Habebant practerea curationem omnium rerum, quae ad provinciae administrationem spectabant: ubi etiam omnia ad imaginem administrationis urbanac fieri solebant ^c.

*Reditus ex
provincia.*

§. IV. Finito annuo munere (annus autem ille putabatur a tempore, quo provinciam ingressi essent, non a tempore profectionis ex Urbe ^d) Proconsul successori, si advenerat, provinciam & exercitum tradebat; & intra triginta dies juxta legem Corneliam ^e provincia decedebat; postquam (quod lege Julia cautum erat ^f) rationes provinciae apud duas ejus civitates deposuisset: quod si successor ejus nondum advenisset, tamen debebat, legato, vel quaestore suo ^g (quod frequentius erat, quia Quaestor erat magistratus P. R. ^h) cum potestate in provincia relicto. Cum Romam

a Vid. Menard. not. ad Cic. in Verr. Act. II. c. 43. b Vid. Celeberr. Neodt Obs. II. 5. c Cic. Famil. x. n. 32. d Id. ad Att. v. n. 14. 15. 21. e Cic. Famil. III. n. 6. f Cic. Famil. v. n. 20. & not. ad L. II. n. 17. g Ibid. II. n. 18. h Ibid. n. 15. 18. & ad Att. VI. n. 6.

mam rediisset Proconsul , privatus Urbem ingrediebatur , nisi triumphum peteret ; tum enim Urbem non intrabat , sed Senatui extra Urbem in aedem *Bellonae* (vel etiam aliquando aliam ^a) evocato res suas gestas exponebat : & , si triumphum impetrasset ^b , donec cum egisset, Imperium , lege ea de re ad Populum lata , retinebat ^c & interea *ad Urbem esse* dicebatur ^d. Inde rationes provinciae gestae ad aerarium referebat ; ut & beneficiarios ^e , sive eos , quos testimonio suo ob negotium aliquod in provincia bene gestum honoratos solebat : & hoc intra triginta dies post rationes relatas debebat fieri ^f. Si provinciam bene rexissent Proconsules , magnos honores a sociis consequebantur , statuas , (ad quas improbi Praetores etiam pecuniam exigebant ^g) fana ^h , dies festos ⁱ , &c. quemadmodum , exempli gratia , *Lucullea festum in hono-*

M 4 rem

^a *Liv.* XXXVIII. c. 44. ^b *Id.* XXXIX. I. 4. ^c *Cic.* *ad Att.* IV. n. 16. *Liv.* XLV. c. 35. ^d *Cic.* *ad Att.* VII. 16. *Phil.* III. II. ^e *Cic.* *pro Archia* c. 5. & *Famil.* V. n. 20. ^f *Cic.* l. prox. d. ^g *Cic.* II. *in Verr.* c. 57. ^h *Vid.* *Cic.* *ad Famil.* III. n. 7. & *omn.* *ad Attic.* V. n. 21. ⁱ *Aeson.* *ad Cic.* *in Verr.* L. II. c. 10.

rem *Luculli* apud *Cyzicenos* celebratum legimus^a, & *Marcellea* in honorem *Marcelli Syracusis*^b: sin secus, judiciis repetundarum, peculatus, aliisque accusari poterant.

*De Propra-
toribus.*

§. V. *Omnia*, quae de *Proconsulibus* dicta sunt, etiam de *Propraetoribus* dicta esse oportet intelligi; inter quos nulla fuit differentia, nisi quod illi duodecim, hi sex tantum lictoribus uterentur; tum quod *Proconsulis exercitus*, cohors, &c. fere ampliora essent: imo qui ex *Praetura* in provincias mittebantur, aliquando *Proconsules dicti* sunt^c; & rursus *Propraetores*, qui ex *Consulatu*: quin *Quaestores* in provincia relicti *Proconsules* quandoque dicuntur^d. Aliquando denique etiam *Quaestor Propraetore* in provinciam missus legitur, ut *Piso* apud *Sallustium Catilin.* c. 19. cui adde eund. in *Fugurth.* c. 111. edit. *Jos. Wasse.* & *Cato* in *Cyprum*^e.

§. VI. Quartum *Proconsulum* genus

^a *Plut. Lucull.* p. m. 506. ^b *Cic in Verr. L. II. c. 21.* ^c *Vid. Fr. Fabricium ad Cic. pro Ligario c. 1. Suet. Aug. c. 3.* ^d *Vid. Manut. ad Cic. Famil. II. n. 17.* ^e *Vell. II. 45. ubi male Heinr. & Cl. Burmann. legunt Quaestorius.*

nus ab Augusto Imperatore institutum est: is enim totum orbem Romanum in duas partes divisit, & provincias quidem validiores, & quae <sup>ordinatio
provincia-
rum ab Au-
gusto insi-
tuta.</sup>

hosti patebant ^a magis, sibi retinuit; pacatores vero Senatui Populoque tribuit; eo consilio, ut ita omnes legiones & omne Imperii robur penes se essent; licet specie Populum exercituum onere levandi. Prima haec divisio talis fere fuit ^b: *Senatoriale & Populares provinciae erant Africa, Numidia, Asia, & cum Epiro Graecia, Dalmatia, Macedonia, Sicilia, Creta, Cyrene, Bithynia cum Ponto finitima, Sardinia, atque Hispania Baetica. Imperatorias provincias constituit hasce, Hispaniae quod reliquum erat, ut Tarragonensem & Lusitaniam, tum omnem Galliam, Narbonensem scilicet, Lugdunensem, Aquitanicam & Celticam, cum iis populis, qui eorum coloni essent: item Coelestrem, Phoeniciam, Ciliaciam, Cyprum, Aegyptum;* quibus postea adhuc aliae accesserunt. Sed tamen saepe regionum istarum conditio mutata est, ita ut, quae antea

M 5 Se-

^a Vid. Suet. Aug. c. 47. ^b Dio L. 53. ad A. U. 726.

Senatoriae provinciae fuissent, deinde essent Imperatoriae; & rursus vice versa^a. Ad provincias Senatorias regendas a Senatu sortito mittebantur, qui *Proconsules* dicti sunt^b, licet aliquando *Praetorii* tantum essent (vid. *Ez. Spanb. P. U. N. Diff. xiii. p. 593. sq.*) qui autem in Caesaris provincias mittebantur, *Legati consulares*^c, vel simpliciter *Consulares*; item *Legati Caesaris pro Consule*^d, vel *pro Praetore* dicebantur: & aliquando etiam *Praefides*^e, vel *Procuratores*; praesertim si ex privatis missi essent. His quidem, ut gladium & habitum militarem gererent, & militem capite plectere posset^f, concessit Augustus; quae omnia Proconsulibus ademit^g. Proconsules anno, Legatos suos quamdiu ipse jussisset, provinciis praeesse voluit: illis, ne dilectum militarem habere, vel pecuniam extraordinariam cogere possent, interdixit: (quamquam dilectus nec libera Republica, nisi speciali permissu iis concessus vi-
dea-

^a *Vid. omn. Lips. ad Tacit. I. c. 76.* ^b *Salmas.*

ad Suet. Aug. c. 47. ^c *Strabo L. III. p. 166.*

^d *I. 20. ff. de offic. Praef.* ^e *I. 1. ff. eod.* ^f *I. 6.*

§. 8. de offic. Praef. ^g *Dio L. 53.*

deatur ^a) tum constituit, ut successore misso statim provincia decederent. Vetus quoque, ne quis ante quintum annum post gestum magistratum urbanum provinciam sortiretur. A Praefidibus etiam multum differebant *Procuratores Caesaris*, qui *Curatores* quoque, & *Rationales Caesaris* ^b dicebantur; & res fisci dunat curabant ^c, & aliquando etiam legatus & *Procurator* in eadem provincia, ille jurisdictionem, hic vectigalia curabat ^d. De *Quaestoribus Provincialibus* jam supra c. 8. hujus sectionis diximus.

§. VII. Proconsulibus & Propraetoribus aderant *Legati*, vel a Senatu dati ^e; vel Senatus permisso ab ipsis Proconsulibus adsciti ^f, qui tum *aliquem sibi legare* dicebantur ^g; vel denique lege extra ordinem constituti. Numerus eorum minimum erat ternarius ^h, qui pro dignitate Praefidis,

&c

^a *Cic. ad Famil. xv. n. 1.* ^b *Lamprid. Al. Sev. c. 45.* ^c *Tac. Agric. c. 15.* ^d *Vid. Ampliss. Corn. a Bynkersh. Obs. Jur. Rom. L. II. c. 20. seqq.* ^e *Cic. Vatin. c. 15.* ^f *Vid. Cic. ad Fam. XIII. n. 35. & Manut. Ib. ad L. I. n. 7. Cic. in Verr. L. I. c. 17.* ^g *Ibid. VI. n. 6.* ^h *Vid. Sigan. de ant. jur. prov. L. II. c. 12.*

& magnitudine provinciae saepe au-
gebatur ^a. *Munus Legatorum* erat,
ut quasi vicarii quidam sui Praefidis
essent, eumque omni ratione, qua o-
pera. quo consilio juvarent: tum
privatarum caussarum cognitionem
mandata jurisdictione habebant ^b; pu-
blicas vero quaestiones ipse Procon-
sul exercere debebat ^c: nec etiam le-
gati animadversionem habebant, nisi
Proconsul a provincia abesset: unde
fiduciariam tantum operam obtinere
dicuntur ^d. Aliquando etiam legati ^e
sine Praeside provincias, pacatas sci-
licet, Populi Romani nomine obti-
nebant ^f. *Munus* hoc honoratum
valde habebatur ^g; & saepe Consula-
res ^h & Praetorii eo functi leguntur:
quin lictoribus quoque & fascibus le-
gati, aliquando certe, utebantur ⁱ.

§. VIII. Senatores, qui negotium
aliquid privatum (unde tales Reip.
caussa

a Cic. Phil. II. 13. b Cic. pro Flacco. c. 21. c l.
I. pr. ff. de off. ej. cui mand. est jur. d Caes. de
B.C. L. II. 17. L. III. c. 51. Vid. & l. I. §. I. ff.
de off. ejus cui mand. e d. l. I. §. I. f Cic. de
Prov. Cons. c. 3. g Cic. in Vatin. c. 15. qui lo-
cus visu dignus est. h Liv. XXXVII. c. 10. i Id.
Famil. II. n. 30. Vid. & Liv. XXIX. c. 9. & Cic.
Fam. XII. n. 21.

caussa abesse non censemur ^{a)} in provinciis gerendum habebant, aliquando liberam legationem a Senatu imperabant ^b, hoc est, *Legati nomine & insignibus ornabantur*; ut ita honoratiores apud exterias nationes essent ^c, & ut facilius negotia sua perficere possent ^d; quemadmodum exemplum talis legationis voti solvendi caussa susceptae habemus apud Ciceronem *ad Att.* IV. n. 2. xv. 8. & 11. Sed cum multi facilitate Senatus hac in re abutarentur, atque ita sociis sumptui onerique essent, Cicero ^d in consulatu suo, cum rem plane tollere non posset, tempus minuit, & ex indefinito annum fecit: quod tamen postea ex lege Julia rursus quinquennale factum fuisse videtur ^e.

^a *L.* 14. *ff. de legation.* ^b *Cic. ad Famil.* XI. 1. *c.* XII. n. 21. ^c *Val. Max.* V. c. 3 *ex. 3.* ^d *Ips.* *de LL.* III. s. 8. ^e *Cic. Attic.* XV. n. 11.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

De Ministris Magistratum.

De Scribis. §. I. **I**nter *Ministros Magistratum* primo loco erant *Scribae*, qui singulis magistratibus apparebant, ut rationes publicas in tabulas referrent, & leges actaque omnia perscriberent; quique id muneric exercebant, *scriptum facere* dicebantur ^a. Denominabantur autem scribae a magistratibus, quibus apparebant ^b, ita ut *Quaestorii*, *Aedilicci*, (*scriba librarius Aedilium Curulum* est apud *Grut. p. xciv. n. ii.*) *Praetorii*, & sic porro dicerentur: erantque in decurias divisiti: unde *decuriam emere* dicit *Cicerio in Verr. L. iii. c. 79.* pro *emere munus scribæ*. *Munus* eorum non nimis honorificum erat; sed tamen ingenui plerumque eo fungebantur, rarius libertini: imo *honestus eorum* ordo ibidem *Ciceroni* dicitur: vid. cund. *de leg. L. iii. c. ult.* & adeo demum.

^a *Liv. ix. c. 46. Piso ap. Gell. vi. c. 9.* ^b *Vid. sign. de antiqu. jur. Civ. Rom. II. c. 9.*

demum se extulerant, ut *Cato* in Quaeſtura eorum audaciam reprimere coactus fuerit ^a: sed certum tamen est, eorum munus apud Graecos multo honorificentius, quam apud Romanos fuisse ^b.

§. II. *Accensi* dicti sunt ab *acciendo*: *De Accensi* hi Populum ad concionem, & jus ^{sis.} poscentes in judicium ad Practorem *accibant*; silentium indicebant; Consuli eo mense, quo fasces non habebat, praiebant ^c; erantque fere ex libertis.

§. III. *Praecones* etiam in decurias *De Praeconis* divisi erant: eorum vero uſus erat ^{nibus.} multiplex; scilicet primo *in sacris*, ut silentium indicerent, & a verbis male ominatis parcere juberent ^d, unde apud Graecos *ἱεροκηρύκες* sunt dicti ^e, quasi *sacros preecones dicas*; eoque al ludit *D. Paulus I Tim. 11. 7. II. Tim. 1. 1.* Secundo, interveniebant praecones in *auctionibus* ^f, ut bona venalia proclamarent, & pretia oblata renunciarent: qui autem in auctionibus
pu-

^a *Plut. Cat. Min.* p. m. 766. ^b *Nepos Eumenec. I.*

^c *Vid. Liv. 311. c. 33.* ^d *Vid. insr. Sicc. IV. a. 3.*

^e §. 6. ^f *Hom. Il. I. vſ. 179. Athin. 14, p. 149.*

^f *Plaut. Men. A. V. S. IX. vſ. 93.*

publicis emebant *Sectores* dicebantur ^a; imo ipsa *auctio sectio* appellatur apud Cic. *Phil.* II. c. 26. 29. &c. Tertio in concionibus, ut *audientiam facerent* ^b. Quarto, in *Comitiis* ^c, ut *Populum ad suffragia citarent*, & *Magistratus designatos renunciarent*. Quinto, in *legibus ferendis*, ut *eas subjiciente scriba Populo recitarent*. Sexto, in *judiciis*, ut *reos, accusatores, testes citarent, instrumenta praelegerent*. Septimo denique, in *Senatu*, ut *literas ad eum missas, aliqua recitarent*. Eorum autem ars admodum erat *lucroſa* ^d, erantque plerumque liberi. His affines fuerunt *Coactores*, qui rerum in *auctionibus venditarum pretia exigebant* ^e. Sed fuerunt etiam *coactores publicanorum ministri*; qui pecunias publicas *cogebant* ^f.

*Delictori-
bus.*

§. IV. *Lictorium* origo a Romulo fuit; exemplum rei ab Etruscis. Di-
cti

a *Cic. pro S. Rose. c. 29. 33. 36 &c.* b *Plautin. ProL Poen. vſ. II. c Cic. in Verr. L. v. c. 15.* d *Mari-
tial. x. n. 57. vi. 8. Juven. VII. vſ. 6.* e *Cic.
pro Cluent. c. 64. Horat. Serm. I. VI. vſ. 86.*
f *Vid. Graev. ad Cic. pro Rab. Post. c. III. In-
script. ap. Grut. p. DCXXXVI. n. 5. 6. DCXXVII.
n. I.*

Eti sunt, juxta ^a plerosque, a *ligando* ^b; & magistratibus majoribus, exceptis Censoribus, apparebant; primo, *praecundo* cum fascibus virgarum (unde Gr. $\phi\alpha\beta\delta\sigma\chi\sigma$) & securibus, de qua re jam satis dictum est; secundo, *submovendo* ^c obvios, ($\tau\bar{\omega}\alpha\pi\alpha\zeta\epsilon\lambda\epsilon\iota\pi\mu$ ^d) ut locum Magistratibus facerent, formula sequente; *si vobis videatur, discedite Quirites*; unde Tribunorum plebis accensus id facere non poterat, quia illi non omnium, sed plebis tantum magistratus erant ^e; tertio, *animadvertisendo*, ut debitus honos iis redderetur ^f. Damnatos etiam jubente magistratu hac vel simili formula, *I lictor, adde virgas reo, & in eum lege age* ^g, virgis caedebant, & securi percutiebant ^h; erantque fere ex ima plebe, sed tamen libera & saepe liberti illius, cui apparebant ⁱ. Itaque diversi erant Lictores a servis publicis, dc quibus extat Senatus-consultum apud Frontinum *de aquae-*

N duclis

^a Vid. Plut. Romulo p. m. 34. ^b Non. c. 1. p. 80. edit. Plant. 1565. ^c Liv. VIII. c. 33.

^d Horat. Od. II. 16. ^e Dion. Hal. x. c. 59.

^f Liv. II. c. 56. ^g Id. XXIV. c. 44. ^h Id. XXVI. c. 16. ⁱ Id. II. c. 5. Nonius l. prox. d.

^j Vid. Cic. I. I, in Verr. c. 26.

*dubtibus L. II. n. 1658. in Thesauro
Graeviano. Tom. IV.*

*De viato-
ribus.*

§. V. *Viatores*, qui proprie Aedilium & Tribunorum plebis erant ministri, ita sunt dicti, quia frequens eorum ab Urbe in agros via erat ^a, cum proceres illi priisci, quos arcessabant, plerumque ruri degerent ^b; agriculturae enim studiosissimi erant Romani veteres ^c.

*De Carni-
fice.*

§. VI. *Carnifex* fuit, qui servos, vel infimae fortis homines gravioribus poenis damnatos supplicio afficiebat: servi enim & liberti diverso ab ingenuis supplicio afficiebantur ^d. Erat autem tanto contemptui, ut extra Urbem habitare cogeretur ^e: quod etiam apud Graecos obtinuit ^f; imo apud Rhodios urbem nunquam ingrediebatur ^g *Carnifex*.

^a *Columell. Praef. L. I. Fest. hac V.* ^b *Cic. de Senect. c. 16.* ^c *Vid. Juven. XI. vſ. 86. Sen. de provid. c. 3.* ^d *Tacit. Ann. III. c. 50. Cr XV. c. 60.* ^e *Vid. Plaut. Pseud. A. I. 5. III. Onom. L. vſ. 98. Cic. pro Rabir. perd. reo c. 5.* ^f *Pollux IX. c. I. fin.* ^g *Vid. Meurs. Rhode I. 5. 21.*

SECTIO TERTIA.

De Judiciis.

CAPUT PRIMUM.

De Judiciis

Judicia sunt vel *Privata*, vel *Publica*: *Privata judicia* sunt *controversiarum de rebus privatis legitimae discussiones, cognitiones & definitiones*. Eorum porro ratio haec erat.

§. I. Si domi inter amicos lis componi non potuisset, (quod tamen plerumque tentabatur^a) die postulationum petitor adversarium *in jus vocabat*, hoc est, *rogabat*, ut se ad Praetorem sequeretur. Si sequi nollet, ex legibus XII. Tabularum obtorto collo eum in judicium rapere poterat^b; si antea praesentem aliquem *antestatus esset*^c, hoc est, *testem advocasset*^d;

N 2 quod

a *Vid. Cic. pro Quint. c. 5. & 11. & ibi not. Id. pro Caec. c. 2.* b *Plaut. Poen. A. II. S. v. vs. 45.* c *Horat. Serm. I. IX. vs. 75.* d *Plaut. Persa A. IV. S. IX. vs. 50. Id. Cura. V. III. 17. Poen. V. IV. 59.*

quod fiebat tacta ejus *auricula*^a, quia
ima auris memoriae sedes habebatur^b.
 Sed postea editio Praetoris cautum
 fuit, ut, si quis in jus vocatus non
 iret, satisdaret, fore, ut se in jure
 fisteret^c. Si reus satis, vel cautum
 non dedisset, post antestationem in jus
 ducebatur ad Praetorem postulationi-
 bus sedentem; alioquin in carcerem,
 ubi servaretur in sequentem postula-
 tionis diem in jure fistendi caussa^d.
 Quod si quis domi suae latitaret, ex-
 trahere quidem eum inde non lice-
 bat^e, quia sua domus tutissimum
 cuique refugium atque receptaculum
 est; verum editio Praetoris, quod
 ad aedes rei cum testatione affigeba-
 tur, *citatus* fuit; &, si tertiae cita-
 tioni (fiebant citationes decem diebus
 inter singulas interpositis^f) reus non
 paruisset, Praetoris decreto bona ejus
 possideri, proscribi & distrahi jube-
 ban-

a Horat. *d. l.* *vñ. 77.* Plaut. *Cure.* A. V. S. II.
vñ. 23. seq. b Servius ad Virg. *Ecl. VI.* *vñ. 3.*
 c Tit. *ff.* *si quis in jus voc. non ier.* d Plaut.
Persa II. IV. *vñ. 18.* Vid. Cl. Noodt obseru.
 II. 6. 20. e *l. 18. & 21. ff. de in jus voc.* Vid.
Cic. pro Domo c. 41. f *l. 68. sqq. ff. de judi-*
cisis.

bantur ^a. Si reus in judicium venisset, actor edebat *actionem* ^b, hoc est, declarabat, qua *actione uti*, & qua ex *causa agere vellet*; nam saepe plures *actiones* in unam caussam concurrebant: ut, exempli gratia, in caussa furti aliquis poterat agere rei vindicatione, vel condictione furtiva, vel denique ad poenam dupli in furto nec manifesto, vel quadrupli in furto manifesto ^c: ei, qui domo sua prohibitus fuerat, *actio injuriarum* & alia de vi illata competebat: & sic in aliis. Tum actor a Praetore *actionem*, sive *judicium postulabat*, hoc est, petebat, ut sibi in adversarium liceret intendere ^d; reus vero *postulabat advacatum*. His impetratis actor certa formula *vades petebat*, fore, ut reus certo die (qui plerumque *perendinus* erat) se *judicio sisteret*; isque reum *vadari dicebatur* ^e, reus contra dicebatur *vadimonium promittere* ^f. & si non ades-

N 3 set,

^a Vid. Sigon. de *judic.* I. c. 18. ^b l. I. pr. ff. de *edendo*. Plaut. *Persa A.* IV. 5. IX. v. 8. ^c §. 5. *Instit. de oblig.* quae ex del. nasc. ^d l. L. §. 2. ff. de *postul.* l. 4. §. 8. ff. de *damn. inf.* ^e Horat. *Serm. I. IX.* vs. 36. Plaut. *Curg. I. III.* vs. 5. ^f Gell. VII. c. I.

sc, *Vadimonium deserere* ^a. Tertio inde die, nisi *transactum* esset ^b, Praetor litigatores citari jubebat, quiue non adfuisset (nisi *caussa* ^c *sontica* fuisset impeditus) *caussa* cadebat ^d.

De intentione actionis.

§. II. Si uterque adesset, *actionem* suam actor *intendebat* certa *formula* *conceptam*; singulae enim *actionum* intentiones propriis suis formulis erant inclusae, a quibus nec latum unguem recedere licebat ^e, nec vel uno numero, exempli gratia, plus petere ^f; easque composuisse dicebatur *Cn. Flavius* scriba primum; mox *Aedilis Curulis A. U. 449.* ^{g h} sed eas formulas prudenter sustulit Imperator Constantinus *l. i. Cod. de form. & imp. act. subl.* Concepta *actionis* intentione actor *Judicium* sive *Judicem* in eam a Praetore postulabat: si *Judicem*, aut eum, qui proprio *Judex* dictus est, aut *Arbitrum*: si *Judicium*, aut *Recuperato-*

res,

^a Cic. pro Quint. c. 14. 16. &c. ^b Quid sit transfigere vid. l. 1. ff. de *transact.* ^c ff. si quis caut. in jur. sist. toto tit. ^d Vid. Suet. Cajo c. 39. Horat. Serm. I. IX. vs. 36. ^e Suet. Claud. c. 14. ^f Plaut. *Mosell. A. III. S. 1.* vs. 122. ^g Liv. IX. c. 46. l. 2. ff. de O. I. §. 7. ^h Cic. ad Attic. VI. n. 1. d. pro Mur. c. II. & de Orat. L. I. c. 41.

res, aut *Centumviro*s. *Judex*, qui ex albo ^a Praetoris dabatur ^b, cognovit omnis generis cauſſas, ſed leviores; nec a formula judicij vel tantillum, ut dixi, ei licebat diſcedere ^c. *Arbi-ter* cognoscebat de iis cauſſis, quae bo-nae fidei ^d & arbitrariae dicuntur: & in arbitriis aliquando pecunia depone-batur, quae dicebatur *compromiſſum*. ^e Recuperatores dicti ſunt, qui de re-bus privatis *recipiendis*, reddendisque cognoscebat, & in controverſiis de facto tantum dabantur, ut in inju-riis ^f, &c.

§. III. De *Centumviris* paullo lati- *De Cen-*
us eſt dicendum. Hi fuerunt creati *tumviris*.
terni ex ſingulis tribubus, ita ut re-vera centum & quinque numero eſ-fent; qui in cauſſis gravioribus, & quae non facti, ſed juriferant, (prae-cipue in haereditatis petitione, cauſa inofficioſi teſtamenti ^g, & ſimiili-

N 4 bus

^a Cuius meminit Sen. de benef. III. c. 7. ^b Gell. XIII. c. 8. ^c Sen. de Clem. II. c. 3. & epift. 48. ^d §. 30. seq. Institut. de action. vid. omn. Cic. pro Q. Rosc. Com. c. 4. ^e Vid. Cic. i-bid. & in Verr. L. II. c. 27. Famil. L. XII. n. 30. ^f Gell. XX. c. 1. Vid. Hotom. ad Cic. pro Caccin. c. L. ^g l. 13. ff. de inoffic. teſtam.

bus ^a) judicia faciebant. Haec autem Centumviralia judicia nec privatis, nec publicis judiciis erant similia, Vid. Cl. Graev. Praef. ad T. II Ant. R. sed propriam quandam sibi formam habebant: ac praeterea Centumviri in tribunalibus sedebant ^b, cum alii judices subselliis duntaxat uterentur; nec ab iis appellari poterat ^c, quia totius Populi hic confessus quodammodo consilium erat. Videntur creati Centumviri circa A. U. 513. quando primum triginta quinque tribuum numerus expletus est, & facit eo l. 2. §. 29. ff. de Orig. Jur. At post Augustum haec judicia magis frequentari coeperunt ^d, & centum ac octoginta ordinario judices conscripti sunt, & in quatuor *Consilia*, sive *Tribunalia* divisi ^e. Hi Praetore denunciante a *Decemviris stlitibus judicandis* ^f coge- bantur, qui inter minores magistratus, & in consilio Praetoris erant; ac etiam Centumviris quodammodo prae-

^a Cic. de Orat. L. I. c. 38. omn. ^b Vid. l. 76. pr. ff. de legat. 2. ^c Vid. Siccama de Jud. cen- tumvir. L. I. c. 6. Suet. Domit. c. 1. ^d Vid. Dial. de cl. Orat. c. 38. ^e Plin. Epist. I. n. 18. IV. n. 24. VI. n. 33. Quintil. L. XII. c. 1. ^f Lucan. ad Pison. vs. 41.

praeerant: erant autem quinque Senatores, & quinque Equites Romani ^a. Praesidebat huic judicio Praetor **Ur-**
banus medius, ut videtur, inter qua-
tuor consilia; sed caussae leviores in
duplici tantum consilio aliquando a-
gebantur, ita ut uno tempore duae
diversae caussae agi possent ^b. Con-
veniebant Centumviri in *Basilicis*,
quae fuerunt aedificia splendida; ubi
deposita erat *Hasta* ^c signum jurisdictionis: unde *hastae judicium pro centum-*
virali dicitur ^d: & *hastam cogere diceban-*
tur Decemviri; quemadmodum *judici-*
um cogere dicuntur, *qui judicio praesunt* ^e.

§. IV. Judex, ut Arbitr^e, a reo ^{De forma} probari debebat, ac tum *judex conve-*
nire dicebatur ^f: & judicio quoque
Centumvirali uterque tam actor quam
reus subscribere ^g debebat, ut ita in
illud consensisse eos appareret. Ju-
dex porro ille dabatur ^h, qui nec le-

N 5 gibus

^a *Vid. Celeb. Noodt de Jurisd. I. c. 12.* ^b *Vid.*
omn. Plin Epist. II. n. 14. ^c *Vid. l. 2. §. 29.*
ff. de Or. Jur. Suet. Aug. c. 36. Martial. VII.
n. 62. ^d *Val. Max. L. VII. c. 8. n. 1.* ^e *Val.*
Max. IX. c. 12. n. 7. Cl. Noodt de jurisd. I. c.
12. ^f *Val. Max. II. c. 8. n. 2. Cic. pro Clu-*
sent. c. 43. ^g *Plin. Epist. L. V. n. 1.* ^h *l. 12.*
§. 2. ff. de judic.

gibis, nec natura, nec moribus, quominus Judex esset, prohiberetur: & in ea verba dabatur, quibus postulatus erat. Tum interponebantur *Satisfactiones judicatum solvi*, & *rem ratam haberi*. Prior praestabatur a procuratore rei absente reo^a, vel ab ipso reo, si praesens esset, in judicio, vel extra judicium, procuratorem suum confirmante^b. Hujus satisfactionis tres erant clausulae^c, nempe de *re judicata solvenda*; de *re defendantia*, hoc est, *judicio sisti*; & de *dolo malo*. Sed in propria persona conventus reus satisfactione non gravabatur^d; at de exitu litis exspectando vel juratoriam cautionem, vel nudam promissionem, vel satisfactionem pro qualitate personae suac dare compellebatur. *Rem ratam haberi* satisfactionem praestare debebat procurator actoris^e, de cuius mandato aliqua ex parte dubitabatur^f: vel, si mandatum exhibere non cogeretur,

a §. 5. *Instit. de Satisfd.* b §. 4. *Instit. eod.*
 c l. 6. *ff. judic. solvi.* d §. 2. *Instit. de Sa-
 tisfd.* e §. 3. *Instit. h. t. Vid Menard. ar-
 gum in Or. Cic. pro Quint.* f l. I. *Cod. de
 proc.*

quales erant personae conjunctae a-
ctori ^a. Hujusque rei ratio erat, ne
judicia fierent elusoria, atque ita do-
minus de eadem re iterum experiri
cogeretur. Tum etiam actor eum,
unde petebatur, sponsione provoca-
bat, *ni ita esset*: & pecunia, quae
deponebatur, dicebatur *sacramentum* ^b.

Deinde fiebat *litis Contestatio*; quae
nihil aliud est, quam *rei controversiae*
apud judicem ex utraque parte testato
facta narratio ^c: & judicium demum
a lite contestata incipere dicitur; un-
de ante *judicium conceptum*, & ante
litem contestatam idem valent ^d. Post
litem contestatam uterque litigator
denunciabat alteri in diem tertium,
sive *percendinum* ^e, unde *Comperendi-*
natio est dicta, quae eadem *Condictio*
^f. Eo die judicium fiebat; nisi ju-
dex aut alter litigantium *morbo santi-*
^g *co* impeditus abeasset; tum enim di-
es

^a d. §. 3. *Instit.* b. t. b *Vid. Valer. ad. Liv.* III.
c. 57. Varro de L.L. IV. 4. c. *Vid. L. un. Cod.*
de litis contest. d. *Vid. Cl. Noodt de jurifd.* I.
c. 15. e. Ascon. ad L. I. in Verr. c. 9. f. *Vid.*
Fest. bac. V. g. *Qui quis sit null. l. alt. §. I.*
de aedil. ed. Gell. xx. 1. l. 60. ff. dare jud. l.
113. ff. de V. S.

es diffindebatur ^a. Si alter litigatorum non venisset, neque morbum excusasset, Praetor in eum *Edictum peremptorium* ^b dabat; ad quod non post tria, sed post duo edicta ventum est ^c. Si uterque venisset, judex primo jurabat, se ex lege judicaturum; & mox uterque litigatorum ejus jussu *jusjurandum calumniae* ^d praestabat, hoc est, jurabat, se non frustrandi, aut vexandi caufsa litem suscipere ^e: *calumniari enim proprie est*, quod Galli hodie dicunt, *chicaner* ^f. Actor etiam in quibusdam cauffis *in litem jurabat* ^g, hoc est, *juratus litem aestimabat* ^h; scilicet in judiciis bonae fidei, ubi res repetebatur ⁱ, vel, si contumacia, aut dolus rei intervenisset ^k. Judex, si unus esset, unum vel alterum amicum jurisperitum in

con-

- ^a l. 2. §. 3. ff. *si quis caut. in jud. sist.* Gell. xiv.
^b c. 2. *Vid legem Numae ap. Fest. V. Reus.* b l.
^c 68. seq. ff. de judic. c *Vid. Cl. Noodt Observ.*
^d i. c. 8. d Cic. pro Mil. c. 27. e *Vid. l. 233.*
^e ff. de V. S. & ibi Goedd. f *Pollux Onomast.*
^f VIII. c. 6. n. 55. g Cic. pro Q. Rosc. Com c.
^g i. l. 5. ff. de in lit. jur. h l. 8. ff. eod. i l.
^h 3. §. 2 ff. *commod.* k l. 8. ff. de in lis
ⁱ jur.

consilium sibi adsumebat ^a. Tum *causa* perorabatur, quod vel breviter fiebat, & *causae conjectio* dicebatur ^b; vel pluribus & artificiofis verbis, quales sunt orationes Ciceronis *pro Quintio*, & *pro Roscio Comoedo*. Rabulae autem, qui caussas tantum morabantur, Moratores inde fuerunt dicti ^c. Denique testes audiebantur; & tabulae aliaque instrumenta producebantur.

§. V. Post meridiem ante solem *De exitu* occasum ad *sententiam dicendam* ven- *judicii*. tum est, nisi judex caussam non intellexisset; tum enim jurabat sibi *non liquere*, atque ita judicatu illo solvebatur ^d: & hinc postea, ne temere judicarent, aliquando Imperatoris judicium efflagitabant ^e. Vel etiam ampliabat ^f judex *causam*, hoc est, differebat: (*ἀναγέλλειν* dicunt Graeci ^g) quod tamen publicis judiciis magis usitatum fuisse videtur. Pronunciabant autem plerumque judices

vide-

^a Gell. XII. c. 13. Plaut. *Merc.* A. IV. §. III. v. 34. ^b Gell. v. c. 10. Vid. l. I. ff. de R. J. c Vid. Ascon. & alios ad *Divin. in Verr.* c. 15. d Gell. XIV. c. 2. ^c Phaedr. L. III. F. 10. f Ascon. ad *Verr.* L. I. c. 9. ^g Lucas Affer. XXIV. 21. & XXV. 17.

videri ^a sibi rem aliquam ita *esse*, vel *non esse*, etiamsi certissime rem cognovissent ^b: alioquin alterum litigatorum condemnabant ^c, alterum absolvebant ^d. *Arbitri* vero primo arbitrium pronunciabant; deinde, ni reus arbitrio paruissest, eum condemnabant ^e; & quidem, si dolus rei intervenisse probaretur, in quantum auctor jurejurando litem aestimasset ^f: licet etiam quandoque officio judicis jusjurandum taxatione refrenaretur ^g. Et in arbitriis quidem judex liberior fuit ^h, quam in judiciis, quae stricti juris erant; quia in arbitriis poterat rationem habere ejus, quod bona fides exigebat ⁱ: licet tamen etiam arbitri Praetoris auctoritati essent subjecti ^k; isque eorum, ut aliorum judicum, sententiam & pronunciaret, & exequeretur. Cum autem semel judex, sive bene, sive male, sententiam

^a *l. 27. §. 1. ff. de liber. caus.* ^b *Cic. Academ. IV. c. 47.* ^c *Vid. ex. gr. l. 1. §. 1. quae sent. sine ap. resp.* ^d *Vid. Sigan. de judic. L. I. c. 22.* ^e *l. 18. pr. ff. de dolo malo.* ^f *l. 68. ff. de rei vind.* ^g *d. l. 18. pr. ff. de dolo malo.* ^h *Senec. de benef. III. c. 7.* ⁱ *§. 30. & seq. Institut. de aet.* ^k *l. 3. §. 1. ff. de recept. qui arbitr.*

tentiam dixisset, judex in ea causa
esse desinebat ^a.

Peracto judicio, reo aliquando ex
justis causis dabatur *Restitutio in integrum*^b; quae est *redintegrandae rei*,
vel causae actio: & proprii erroris ve-
niae petitionem, vel adversarii cir-
cumventionis allegationem continet,
cum *appellatio iniquitatis sententiae*
querelam prodat ^c.

Reus, nisi intra triginta dies,
quam condemnatus fuerat, judicatum
fecisset, vel appellasset, a Praetore
nexus creditori addiccbatur^d, ut
cum in privatum carcerem conderet,
donec pecunia, vel opera satisfecis-
set ^e. Actor contra *calumniae* judi-
cio tenebatur; *Calumniatores* autem
sunt, qui *accepta pecunia litem falso in-*
tendunt ^f. In judiciis vero divisionis
tam reus, quam actor, de calunnia
jurare debebat ^g.

Judex denique, si sciens^h dolo ma-
lo

a. l. 55. ff. de re jud. b l. 1. seq. ff. de in integr.
rest. c l. 17. ff. de minor. d Ter. Phorm. A.
II. §. II. v. 20 Cic. pro Flacc. c. 20. Gell. xx.
I. omn. e Quintil. Instit. VII. c. 3. f To-
to tit. π. de calumn. g l. 44. §. 4. ff. famil.
grcise. h l. 15. ff. de judic.

lo injuste judicasset, litem suam faciebat, hoc est, veram litis aestimationem praestare cogebatur^a; de quo criminis aliquando etiam lege repetundarum quaesitum fuit. Quod si pecuniam judex a litigantibus accepisse convinceretur ex lege XII. Tabularum capitis damnabatur^b. Et haec de judiciis Privatis: sequuntur Publica.

a. *Pr. Instit. de obl. quae quasi ex d. n. Rubrica. tit. 13. L. L. ff.* b *Gell. xx. c. 1.*

CAPUT SECUNDUM

De Judiciis Publicis.

S. I. **P**ublica judicia sunt, in quibus quaeritur de criminibus; atque ita vocantur, quia in iis cuivis de *Populo* actio permittitur^a. Ita igitur recte possunt definiri, quod sint *Decreta*, quae de criminibus, *Quae-store* aliquo judicium exercente, judices ab eo dati fecerunt, prout leges de singulis criminibus latae jusserunt^b. Fuerunt

a *S. I. Instit. h. t. Vid. Salmas. de modo usur. c. 3. p. m. 107.* b *Vid. Sigan. de judic. L. II. c. 1.*

erunt haec *Judicia*, vel *Ordinaria*, vel *Extraordinaria*: *Illa*, quae a Praetoribus; *Haec* quae a Quaestoribus (qui *Quaestores* parricidii ^a dicebantur & *Duumviri* ^b) a Populo extra ordinem constitutis exercebantur. Atque olim quidem omnia *judicia publica* erant *Extraordinaria*: verum circa A. U. 605. constitutae sunt *Quæstiones perpetuae*, (de quibus jam aliquid, cum de Praetoribus ageremus, diximus) hoc est, certa *crimina certis Praetoribus dijudicanda sunt data*; ita, ut novis legibus ad eam rem amplius opus non esset. Post hoc tamen tempus multae etiam *Quæstiones*, vel ab ipso Populo in comitiis, (de quibus judiciis paulo post dicemus) vel a Quaestoribus extra ordinem creatis exercitae sunt; & hoc vel ob atrocitatem, vel ob novitatem criminis: ut, exempli gratia, in causa Milonis, qui Clodium occidisse dicebatur ^c; & in causa ipsius Clodii pollutorum sacrorum rei ^d. Et

O

sic

^a l. 2. §. 23. ff. de Orig. Jur. ^b Cic. pro Rab. perd. r. c. 4. Liv. 1. c. 26. ^c Vid. Orat. pro Milone. ^d Cic. ad Att. L. I. n. 12. Plus, Cic. p. m. 874.

sic A. U. 640. de incestu Vestalium extra ordinem quaesivit *L. Cassius Longinus*^a. Primae autem Quaestiones perpetuae fuerunt *Repetundarum, Peculatus, Ambitus, & Maje-*
statis.

*De materia
horum judi-
ciorum.*

§. II. *Repetundarum*, subintellige, *pecuniarum*; (Graeci dicunt, $\kappa\epsilon\tau\epsilon\pi\epsilon\tau\epsilon\tau\alpha\eta\kappa\omega\sigma\epsilon\omega\varsigma\ \epsilon\pi\alpha\chi\iota\alpha\varsigma$, *judicare aliquem repetundarum*^b; & $\epsilon\nu\theta\upsilon\omega\varsigma\ \epsilon\phi\lambda\epsilon\iota\upsilon$, *damnari repetundarum*^c) *repetundarum*, inquam, *judicium est*^d, quo *socii provinciales pecunias sibi a magistratibus provincialibus contra legem ereptas repetunt*; unde *socialis haec lex a Cicerone in Verrinis*^e *vocatur*: & hoc *judicio ex lege Julia etiam poterat agi adversus eos*, ad quos ea *pecunia pervenerat*^f: licet videatur etiam *exilii poena fuisse constituta repetundarum damnatis*^g; *Peculatus judicium est*, quo quis *accusatur furti*^h

^a *Aeson. ad Cic. pro Mil. c. 12.* ^b *Plut. Gaes. non longe ab init.* ^c *Aeschin. ap. Bud. comm. L. Gr. n. m. 42.* ^d *I. I. 3. 4. ff. ad L. Jul. repet. Poffel. Calligr. p. 44.* ^e *Vid. Divinat. c. 5. & 20.* ^f *Cic. pro Rabir. Post. c. 4.* ^g *Vid. Cic. Verr. L. IV. c. 10. collato cum orat. pro Balbo c. II. nam ex iis locis videmus, C. Catonem Tarracone exulasse.*

irti pecuniae, publicae, vel sacrae ^a; taque κλοπὴ τῶν δημοσίων dicitur Plutarcho aliisque. Peculatui affinis est quaestio de pecuniis residuis, ut nempe pecuniae publicae, quae residuae apud quemque essent, exigerentur ^b. Ambitus crimine tenetur, qui malis artibus honores a Populo impetrare conatus est ^c; itaque hoc judicium in Urbe cessavit postquam ad curam Principis magistratum creatio pertinuit, non ad Populi favorem. Majestatis crimen est (non ut vulgo hodie prave enunciant, laesae Majestatis; & hoc crimen aliquando simpliciter Majestas dicitur ^d) quod adversus Populum Romanum, aut ejus securitatem committitur ^e, ut exercitum e provincia educere, sua sponte bellum gerere; injussu Populi, aut Senatus in regnum accedere ^f; legiones sollicitare ^g. Sed hujus criminis praetextu secuti Principes plurimos inno-

O 2 CHOS

a l. i. & 4. ff. ad l. Jul. pecul. Cic. L. i. in Verr.

c. 4. b Ascon. ad Cic. Cornel. 1. p. 965. ed.

Graev. Rubrica tit. 13, L. XLVIII. ff. c Vid.

l. un. pr. ff. de L. Jul. amb. d Cic. ad Fa-

mil. IIII. n. II. e l. i. §. 2. ff. ad L. Jul.

Majest. Cic. Verr. L. I. c. 5. f Cic. in Pis. c.

21. g Id pro Cluent. c. 35.

cuos sustulerunt, ita ut *Plinius Paneg.*
p. m. 121. eleganter dicat, *Majestatis
 singulare & unicum crimen fuisse* (sub
 Domitiano scilicet) *illorum, qui cri-
 mine vacarent.* *Majestas autem*, ut
 id obiter addam, quemadmodum ea
 vox hodie sumitur, vel potius quem-
 admodum sumi oporteret, nihil aliud
 est, quam *dignitas ex Imperio & ho-
 nore*: nec tale quid, quale hodie sibi
 fingunt omnipotentiae Principum pa-
 troni ^a. Hoc crimen sub Imperato-
 ribus *impietatis crimen* dictum fuit ^b:
~~δικη τῆς αὐτεβέλαις~~ ^c. His quaestionibus
 postea Sulla Dictator adjecit quaestio-
 nes de *Sicariis & Veneficis*, (quibus
 qui teneantur videri potest in titulo
 Pandectarum ad eam legem) & de
Falso. *Falsi* crimen committit, qui
 testamentum, vel aliud instrumentum
 falsum fecerit, vel monetam adulter-
 rinam sit fabricatus ^d: unde haec lex
 etiam *testamentaria & nummaria* dici-
 tur a Cicerone in *Verrem L. 1. c. 42.*
§. 7. Instit. de publ. jud. Mox etiam
 aliae

^a *Vid. elegantiss. Radb. Herm. Schelium de jure
 Imperii p. m. 46.* ^b *Tac. Ann. L. vi. c. 47.*

^c *Xiphilin. L. 66.* ^d *Vid. tit. π. ad l. Corn.
 de fals. l. 8. & 9. eod.*

aliae quaestiones accesserunt, ut quae fiebant *ex lege Pompeja de parricidis*: (quorum poena erat ^a, ut cum simia, cane, serpente, & gallo gallinaceo culleo insuti, & virgis sanguineis verberati in mare demergerentur ^b: quod si mare longius abesset secundum D. Hadriani constitutionem ad bestias dabantur, vel vivi exurebantur ^c) *ex legibus Juliis de vi publica, vel privata*: *vis publica* est, quae principaliter rei jurique publico ^d contraria est: *vis privata*, quae rei jurique privato ^e. Et sic aliae praeterea quaestiones, ut *de adulteriis, de perjuriis, &c.* fuerunt.

§. III. *Ordo Judicij Publici* hic *De Ordine*
erat: Qui aliquem accusare volebat, *judicij pu-*
eum in jus vocabat eo modo, quem *blici.*
in Privatis Judiciis diximus: & hoc
saepe juvenes nobilissimi faciebant,
qui ex virorum illustrium accusatio-
ne gloriam sibi aucupabantur ^f; vel,
ut loquitur Cicero *pro Coelio c. 7. a-*

O 3 dole-

^a l. 9. ff. b. t, b *Juv.* VIII. vs. 213. *Suet.*
Ner. c. 45. c l. 9. ff. *ad L. Pomp. de parr.*
Vid. Cl. Noodt probab. I. c. II. d l. I. & 3.
ff. *ad L. Jul. de vi publ.* e *Tit. π. ad l. Jul.*
de vi priv. f *Exem. ap. Suet. Jul. c. 4. Cic.*
in Verr. L. I. c. 38.

dolescentiam suam commendare volebant ^a. Inde accusator a Praetore postulabat, ut sibi ejus *nomen deferre liceret*: (quod itaque ab ipsa accusatione distinguendum est ^b) sed hoc nec mulieribus ^c, nec pupillis ^d, (nisi in certis caussis, ut si parentum, liberorumque, & patroni, & patronae, & eorum filii, filiac, nepotis, neptis mortem exequantur) nec militibus concedebatur ^e, nec infamibus: neque etiam licebat magistratus, vel eos, qui caussa Reipublicae abessent, accusare secundum legem *Memmiam* ^f.

Si autem plures essent accusatores, judicium fiebat ^g uter deferre debebet, quod *Divinatio dicebatur*: de cuius nominis ratione vide *Ascon. argumento in divinationem Ciceronis*, & *Gellium* 11. c. 4. Alii vero, si vellent, accusationi subscribere poterant ^h. Inde die constituta coram Prae-

^a *Vid. etiam Cic. Ib. c. 30.* ^b *Vid. Cic. ad Famil. VIII. n. 6.* & ibi *Manut. Id. pro domo c. 19.* ^c *I. 8 ff. de accus.* ^d *I. 2. §. 1. ff. eod.* ^e *d. I. 8. ff. eod.* ^f *Cic. in Vatin. c. 14. Val. Max. L. IIII. c. 7. ex 9.* ^g *I. 16. ff. de accus.* ^h *Cic. divin. in Verr. c. 15.* & ibi *Ascon. Tac. Ann. I. c. 74.* *Caelius ad Cic. n. 7.* *Liv. L. XXXIII. c. 47.*

Praetore *delatio nominis* certa etiam formula fiebat, (exempli gratia, *Ajo te spoliaisse Siculos, &c.* atque eo nomine *sestertium millies ex lege repeto*^a) si prius accusator *jurasset calumniam*^b, hoc est, *se non calumniandi causa rei nomen esse delaturum*. Quod si reus tacuisse, aut confessus esset, *lis aestimabatur*^c in judiciis repetundarum, aut peculatus; aut *poena repetebatur* in aliis. Si inficiatus esset, postulabatur, ut *nomen ejus inter reos recipetur*, hoc est, *in tabulas inter reos referretur*^d: *delatio autem libello subscripto*, quo omnia & singula ad accusationem spectantia comprehendebantur, apud Praetorem relinquebatur^e. Tum Praetor certum diem, quo uterque, reus scilicet & accusator, adesset, constituebat; qui aliquando decimus, aliquando tricesimus erat; & in judicio repetundarum faepe longior^f, quia scilicet probationes ex provinciis multa inquisitione erant petendae. His factis

O 4 reus

- ^a *Divin. in Verr. c. 5.* b *Coelius ad Cic. Fam. VIII. n. 8. Liv. L. XXXII. c. 47.* c *Cic. in Verr. Act. I. c. 13.* d *Coelius ad Cic. l. d.* e *l. 7. pr. & §. 1. ff. de accus. Gell. II. c. 4.* f *Ascon. argum. Act. I. in Verr.*

reus cum amicis & cognatis suis *sordidum*^a, sive obsoletum habitum adsumebat, & patronos sibi conquirebat. Cum dies dictus advenisset, accusatores, reus & patroni ejus per praeconem *citabantur*, qui que non adfuerisset, *caussa cadebat*^b: sive absente accusatore rei nomen ex tabulis *eximebatur*^c. Si adessent, *sortitio judicum* fiebat eo numero^d, quem lex praescribebat; & ex illis, qui eo anno ad judicia selecti erant^e: quae, ut jam antea vidimus, aliquando penes Senatorcs, aliquando penes Equites fuerunt; quibus demum ex lege *Aurelii Cottae Praetoris* accessere *Tri-buni aerarii*^f: quos sustulit Julius Caesar^g: sed iis restitutis *Ducenarios* addidit Augustus, qui de levioribus summis judicarent^h. Ex his litigantes, quos idoneos sibi non putabant, *rejicere* poterantⁱ; atque in eorum locum

^a l. 39. ff. *de injur.* *Liv.* II. c. 54. ^b *Ascon.* in *argum. Cornelian.* ^c *Cic. Verr.* L. II. c. 4c. & L. IV. c. 19. ^d *Id. in Prooem. Act.* in *Verr.* & c. 6. ^e *Vid. de hac re omn. Patric.* ad *Or. pro Scauro.* p. 1006. ed. *Graev.* ^f *Ascon.* ad *Or. in Pis.* c. 39. ^g *Suet. Jul.* c. 41. ^h *Id. Aug.* c. 32. ⁱ *Vid Abram. not.* ad *Cie. in Vatin.* c. 11. *P. Manut. in argum. Or. pro Mil.*

locum Praetor, vel Judex quaestionis
alios *subsortiebatur*^a: in judicio vero
repetundarum ex lege *Servilia*^b actor
ex quadringentis & quinquaginta ju-
dicibus edebat centum, ex quibus
reus quinquaginta rejicere poterat.
Judices citati (nisi ex justis caussis se
excusassent) *jurabant*^c, se ex lege
judicatueros. Hinc jam caussa perage-
batur *accusatione*, & *defensione*. *Ac-*
cusatio maxime nitebatur *testimoniis*,
quae sunt *probationes artis expertes*;
suntque triplices. Primo, *Quæstiones*,
sive *testimonia a servis tormentis expre-*
sa^d; quod tamen contra dominos non
licebat, nisi in caussa incestus^e, vel
conjunctionis. Secundo, *Testes*, qui
decebant esse homines liberi & non
infames^f: erantque vel *voluntarii*,
vel *inviti*^g, quibus ex lege accusator
testimonium denunciare poterat^h:
utriusque autem *jurati* testimonium di-
cebant; unde etiam *juratores* dicun-
tur.

O 5.

a Ascon. in Verr. l. d. & ipse Cic. Aet. I. in Verr.
c. 10. b Vid. Sigan. de judic. II. c. 27. c Vid.
Cicer. Lucull. vers. fin. & Phil. v. c. 5. d Id.
pro Cluent. c. 63. e Cic. pro Mil. c. 22. & in
partit. c. 34. f l. 3. pr. ff. de testib. g l. 4.
ff. eod. Vid. l. 19. Cod. de test. h Cic. pro
Rosc. Amer. c. 38. & in Verr. L. I. c. 9.

tur^a. Alii autem *juratores*, ut hoc obiter addam, erant, qui portum intrantes de nomine suo, de patria, de mercibus, quas ferebant, interrogabant; quorum meminit modo citatus *Plautus in Trinummo A. iv. S. 11. vſ. 30.* posses eos hodie Gallice dicere, *des commis de recherche*. Sed e diverticulo in viam. Tertio igitur, etiam ex tabulis accusatio instituebatur, quarum nomine omne scripturarum genus venit, quo cauffa firmari potest: ut, ex. gr, tabulae dati & expensi; tabulae auctionariae^b, tabulae argentariorum^c. His productis accusator dicebat oratione ad inferenda & agenda crimina artificiose composita; cui patroni rei defensionem ad misericordiam movendam factam opponebant: itaque, praeter testimonia, etiam argumenta petita ex vita anteacta rei, tum conjecturas, suspiciones, &c. addebant: & praeципue in peroratione judicum animos flectere conabantur. Praeter patronos reus etiam plerumque *laudatores* exhibi-

^a *Plaut. Prol. Poen. vſ. 58. Senec. Apocoloc. init.*

^b *Cic. Catil. II. c. 8. Id. Agrar. II. c. 25.*

^c *Quintil. XI. 2.*

exhibebat viros amplissimos ^a; praeferunt si quis reus repetundarum esset, qui provinciales quosdam testes sibi adducere solebat: dabanturque fere, quasi legitimo numero, laudatores decem ^b: & practerea etiam personae miserabiles, liberi forte rei impubes, uxor similesque producebantur ^c.

§. IV. Inde Judices *Sententiam* ferabant; nisi lex *Comperendinationem* haberet, ut in judicio repetundarum ^d. *Comperendinatio* autem differebat ab *Ampliatione* (de qua mox) praecipue, quod haec in certum diem pro arbitrio Praetoris, illa semper in *perrendinum* fiebat ^e: tum, quod in comperendinatione prior defensor, inde accusator dicebat, quod in ampliatione secus obtinebat. *Sententia* ferebatur hoc modo: Praetor judicibus tabellas dabant ^f, eosque, ut sententiam ferrent, in consilium mittebat ^g.

Ta-

^a Cic. pro Balbo c. 18. Id. Famil. I. 2. 9. Suet. Aug. c. 56. ^b Cic. Verr. L. v. c. 22. ^c Vid. eund. pro Sext. c. 69. ^d Cic. Verr. I. c. II. & II. c. 7. & 9. Val. Max. L. VIII. c. I. n. 2. ^e Ascon. ad Cic. in Verr. L. I. c. 9. ^f Cic. pro Flacc. c. 39. ^g Coelius ad Cic. Famil. VIII. n. 8.

Tabellae autem erant triplices ^a, Una *absolutionis*, in qua erat litera A. Altera *condemnationis*, in qua litera C ^b. Tertia *ampliationis*, in qua litterae N. L. significantes, Non liquet: & haec ampliatio incertis judicibus utrum absolvere, an condemnare reum deberent, saepius fieri poterat ^c. Hae tabellae a judicibus in urnam conjiciebantur ^d; unde cum essent eductae, Praetor *sententiam*, postquam eam ex tabellis cognovisset, (praetexta prius posita ^e) pronunciabat certa formula conceptam, scilicet, *videri aliquem aliquid fecisse*, (ut nempe dubitationis aliquam speciem prae se ferrent) vel, *videri jure fecisse* ^f, vel contra: aequis autem suffragiis reus absolvebatur ^g. Atque in ipsa formula condemnationis *Poena* plerumque etiam exprimebatur hoc modo,

ex-

^a Ascon. ad Cic. *Divin. in Verr.* c. 7. Vid. Or. pro *Cluent.* c. 18. ^b Cic. pro *Mil.* c. 6. ^c Val. *Max.* VIII. c. 1. *Liv.* XLII. c. 2. ^d Vid. *Virg. Aen.* VI. us. 431. ^e Senec. de *Ira.* I. c. 16. Val. *Max.* IX. c. 12. n. 7. ^f Vid. Cic. *Lucull. vers fin.* ^g Id. pro *Cluent.* c. 27. *Dion. Hal.* L. IV. c. 64. f. licet ibi de *judicio populari* cogatur. *Lege autem ibi, ὥστε εἰ μία προνομή θεοῦ αὐτῷ φυλῆ, οὐκ.*

exempli gratia, *Videtur vim fecisse,*
eoque nomine aqua & igni ei interdico;
quod Graecis est, πυρὶ καὶ ἔδαφος
ἴηγω. Dion. Halic. IV. c. 11. apud
Plutarchum vero in Mario p. m. 420.
A. additur καὶ σύντομον, & tecto: & i-
dem Graece etiam dicebatur ἐπεγεσθας
αἰγοπᾶς, καὶ τῶν ιερῶν^a: verum licet
poena expressa non esset, tamen le-
gis potestas in reum exercebatur^b:
quemadmodum fere hodie in Anglia
judices ex privatis, quos juratores vo-
cant, pronunciant, guilty or no guilty,
sontem esse vel insontem, Judex
vero regius legem exequi curat. Con-
demnatum reum sequebatur litis ae-
stimatio in judiciis repetundarum^c &
peculatus; in aliis animadversio pro
ratione delicti. Reo vero absoluto
duo judicia adversus accusatorem re-
linquebantur: alterum Calumniae^d,
si falsum crimen dolo malo intulisse
constaret; cuius poena erat, ut frons
calumniatoris^e litera K. (ab ea enim
litera

^a Bud. *comment. ling. Gr.* n. 349. ^b d. *Cic.*
pro Sulla c. 22. ff. ad SC. Turpil. ^c *Vid. Cic.*
pro Rabir. Post. c. 4. & ibi Abram. Vellej. Pa-
terc. L. II. c. 8. ^d l. i. §. I, & seq. ff. ad
SC. Turpil. ^e *Plin. Paneg.*

litera olim vox haec inchoabatur scribendo , *kalumniam* ^{a)} inurerentur ; unde *integrae frontis hominem* dicimus pro *probo* ^{b)} : alterum *Praevaricationis*, si *accusatorem cum reo collusisse* , vel *vera crimina reticuisse probaretur* ^{c)}.

Praeter Praetorem etiam his judiciis praeverat , qui *Judex Quaeſtioneſ* dicebatur. Hunc Sigonius ^{d)} (cui adſentitur *Celeberr. Noodt de jurisd.* II. c. 5. ^{e)}) putat fuſſe magiſtratum captum post aedilitatem ^{f)} ; ejusque fuſſe munus , tum , ut abſente Praetore ejus munere fungeretur ; tum , ut datam actionem exerceret , iudices fortiretur , testes audiret , tabulas inspiceret , quaeſtiones haberet , & reliqua faceret , quae Praetor fere vel propter dignitatem , vel propter occupationes minus curabat.

*De Judiciis
popularibus.*

§. V. Conſtitutis Quaeſtioneſ perpetuis quaedam tamen *judicia* , ut dixi-

^{a) Martian. Capell. L. III. b) l. 13. ff. de teſſib. c) l. 1. §. 6 ff. ad SCtum Turpil. l. 1. ff. de praever. Vid. Cic. Partit. Orat. c. 36. d) De judic. II. c. 5. e) Vid. etiam Suet. Jul. c. II. & ibi Cas. f) Vid. Graev. ad d. l. Suet. & omn. Grut. Inſer. n. CCXXV. 7. Cic. pro Clu. c. 27. & 29.}

diximus, apud Populum Comitiis perfecta sunt ^a: & judicium quidem perducllionis semper Comitiis centuriatis. Perduellis autem dicitur ^b, qui hostili in Rempublicam animo esse deprehenditur; nam hostes veteres perduelles dicebant ^c. Ergo hoc crimine tenebatur, qui directo contra leges de jure civitatis, aut libertatis Populi fecerat, ut contra legem Porciam, (latam A. U. 556. a P. Porcio Laeca Tr. pl. ^d) vel Semproniam ^e: quarum illa vetabat, ne quis civis Romanus verberaretur, aut necaretur ^f: haec, ne de capite civis Romani injussum Populi judicaretur ^g: merito enim de his rebus ipse Populus cognoscebat, eratque hoc crimen inter crimina maiestatis atrocissimum ^h. Tributis Comitiis judicia facta sunt, cum Magistratus, vel Pontifex non capitis aliquem arcesseret, sed mulctam indice-
ret:

^a Cic. pro Sext. c. 30. & de LL. III. c. 4. b l.
 234. ff. de V. S. c Plaut. Amph. A. I. S. 1.
 v. 94. d Vid. Vaill. G. Porcia n. 10. e Vid.
 exem. ap. Val. Max. VI. c. 5. ex. 3. f Liv.
 x. c. 9. Cic. pro Rab. perd. reo c. 4. g Ibid.
 Plut. Gracch. p. m. 836. D. h Vid. Cic. Verr.
 L. I. c. 5. Liv. XXVI. c. 3.

ret ^a: vel, si capit is die dicta, ante quam illa venisset, reus sponte sua in exilium abiisset, haec comitia sufficiebant, ut exilium ei confirmaretur ^b.

Forma Judicij popularis haec erat: Magistratus, qui aliquem accusare vellet, Populo per praetoriam conlocato e rostris ^c diem reo dicebat ad audiendam accusationem; & in rebus capitalibus quidem *vades* ^d, (quod primum contigit in K. *Quinctio* ^e A. U. 291.) in mulcta praedes a reo petebat ^f, qui si dati non essent, reus ad diem judicij in carcere servabatur. Cum dies dicta venisset, neque par, vel major Magistratus intercessisset, reus per praetoriam e rostris citabatur ^g; &, si non venisset, neque excusatus esset, mulcta ei dicebatur ^h. Si venisset, accusator testibus & argumentis adhibitis accusationem instituebat, eamque ter-

^a Cic. de legg. III. c. 3. ^b Liv. II. c. 35. xxv. ^c 3. ^d Vid. Plut. Bruto p. m. 996. ^e Au-
son. Technopaegn. p. 488. ed Toll. ^f Gron. ad d. Liv. I. ^g Liv.
XXXVIII. c. 51. ^h Exem. vid. apud Liv.
XXV. c. 4.

intermissa dic peragebat. In singulis autem accusationibus *poenam*, mulctamve pro arbitrio accusator dicebat, eaque *anquisitio* dicebatur ^a: Populus vero, qui mulctam aut remittebat aut jubebat, *mulctam certare* dicebatur ^b. Tum per tres nundinas rogationem scriptam promulgabat, quae crimen & *poenam* continebat ^d: ipsis deinde tertiiis nundinis quartam accusationem peragebat ^e, & tum denique potestas dabatur reo ad dicendum. Post haec magistratus, qui accusabat, diem comitiis edicebat, vel, si Tribunus plebis aliquem perduellionis accusaret ^f, diem comitiis a majore Magistratu petebat. Tum deinde reus cum amicis Populum *sordidati* ^g supplicabant & *prensabant* ^h; ac judicium fiebat suffragiis latis eo modo, quem capite de Comitiis diximus: nisi intercessisset aliquis, aut judicium auspiciis, vel excusatione morbi, exilii, aut fune-

P ris

a *Id* II. c. 52. xxvi. c. 3. b *Id* xxv. c. 3.

Cic. de LL. III. c Cic. pro domo c. 16.

d Ascon. in Or. Cic. pro M. Scauro init.

e Cic. pro domo c. 17 f Liv. xxvi. c. 3.

g Gell. III. c. 4. h. Liv. II. c. 61, III.

5, 12, & 58.

S. 12. 5 30.

ris curandi esset discussum: vel etiam, si accusator accepta excusatione *dinem prodixisset*^a; aut placatus plane ab accusatione^b destitisset. Denique, vel *absolutio rei*, vel in eum damnatum *animadversio* sequebatur.

*De suppli-
ciis Rom.*

§. VI. Itaque pauca hic addamus licet de diversis *poenarum*, quae apud Romanos obtinuerunt, generibus. Eae vel bona spectarunt, ut *damnum*; vel *corpus*, ut *vincula*, *verbera* & *tali*; vel *jus*, ut *ignominia*, *exilium*, *servitus*; vel denique ipsa morte quidam puniti sunt. *Damnum* alio nomine *Mulcta* est dicta: & antiquissimis temporibus in ovibus & bubus duntaxat constitit^c: sed cum ea mulctae punitio inaequalis esset, quod boves ovesque alias parvi, alias majoris pretii adducerentur, postea *lege Ateria* constituti sunt in oves singulas aeris deni, in boves aeris centeni: ita ut maxima mulcta tunc esset ter mille & viginti assuum^d.

Vincula erant, vel *publica*, vel *pri-
vata*: *Publica* erant carcer; in quem post confessionem rei conjicieban-
tur:

a *Liv. d. l.* b *Id iv. c. 42.* c *Gell. xi.
c. 1.* d *Fest. v. Mulcta.*

tur ^a: *Privata*, cum apud magistratus domi, aut etiam privatos nobiles custodiendi ponebantur ^b.

Verberatio, quae virgis fiebat, extremum mortis supplicium praecessit ^c: *fustuarium* autem in castris magis obtinuit, de quo ergo suo loco dicemus.

Taliō ex lege duodecim tabularum erat poena injuriae propter membrum ruptum ^d; nisi reus cum laeso de poena remittenda paetus fuisset ^e.

Ignominia fuit infamia, ita dicta, quod *in nomine* tantum versaretur ^f, ut jam supra diximus, eaque jus munerum, honorumque civilium fetme ademit.

Exilium quidem in irrogatione poenae non nominabatur, sed *aquaē & ignis interdictio*, quam necessario sequebatur exilium: neque enim sine aquae & ignis usu esse quisquam in Urbe poterat ^g: sed aquae & ignis

P 2 in-

^a l. 5. ff. de cuf. reor. ^b Liv. xxxix. c. 14.
Sall. Catil. c. 51. ^c Suet. Ner. c. 49. ^d §.
7. Institut. de injur. ^e Gell. xi. c. 1. Fest.
v. Talionis. ^f Cie. de Rep. iv. apud. Non c.
2. n. 93. ^g Vid. ennd. pro Caccio. c. 34.

interdictioni sub Augusto successit deportatio ^a. His mitius puniebantur relegati ^b, quippe qui civitatem retinerent; quae aquae & ignis interdictione, sive exilio tollebatur ^c: eaque poena honestiorum ferme erat ^d.

In *Servitutem* vendebantur, qui nomen suum in censum non detulissent ^e; vel, qui citati nomen militiae non dedissent ^f.

Mortis damnati, vel *securi percutiebantur* prævia, ut diximus, verberatione ^g: eaque poena *more majorum* infligi dicebatur ^h. Vel laqueo ipsis guttur in carcere frangebatur ⁱ; vel de *robore*, qui locus quidam in carcere erat, præcipitabantur ^k; vel denique de *saxo Tarpejo* dejiciebantur ^l: sed hoc poenae genus postea abolitum fuisse videtur ^m: *Servorum vero*

^a Vid. P. Manut. de *LL.* Rom. c. 23. f. b Ovid. *Trist.* II. vers. 137. c l. 2. ff. de publ. jud. d *Juv.* XIII. v. 247. e Dion. Halic. IV. c. 15. & v. c. 75. f Cic. pro *Cæcina*. c. 34. Val. Max. VI. 3. n. 4. g *Liv.* II. c. 5. & XXVI. c. 15. h Suet. *Ner.* c. 49. i *Sall. Catil.* c. 55. k Fest. v. *Röbur*. l *Liv.* VI. c. 20. m l. 25. ff. de poen.

vero supplicium ordinarium erat *crux*^a, sive *furca*, quam ipsi ferre debebant, unde *furcifer* commune servorum opprobrium^b; licet aliū *patibulum* furcam fuisse dicant^c. Aliquando etiam servorum frontes litteris inurebantur^d. Dum autem ad supplicii locum ducebantur *nolam* de collo pendulam gestabant^e, ne obvii forte infausto occursu polluerentur.

Aliquando etiam ignominiae caussa cadavera uncis per Urbem tracta^f in *scalas Gemonias* abjecta sunt^g; vel etiam in Tiberim^h.

Alia suppliciorum genera, quod arbitraria fere fuerunt, & pro libidine ac saevitia Principum exacta sunt, non recensemus.

Locus, ubi judicia publica exercita sunt, fuit forum, vel Campus

P 3 Mar-

^a *Plant. Mil. A. II. S. IV. vſ. 19. Juven. VI. vſ. 219.* ^b *Donat. & Eugraf. ad Ter An-dr. III. vſ. V. 12. Plut. quaest. Rom. p. 280.*
^c *Isid. Orig. V. c. 27.* ^d *Juven. XIV. vſ. 24. Plaut. Cas. II. VI. vſ. 49.* ^e *Id. Pſend. A. I. S. III. vſ. 98.* ^f *Juven. X. vſ. 66.*
^g *Suet. Vitell. c. 17.* ^h *Lamprid. Heliog. c. 17.*

Martius, vel etiam Capitolium: pri-
vata in foro coram tribunal, vel in
basilicis, vel denique de plano sunt
peracta.

SECTIO QUARTA.

De Sacris Romanorum.

CAPUT PRIMUM.

De Diis.

In sacris Romanorum haec tria potissimum considerabimus: primo scilicet, *quos coluerint*; secundo, *per quos*; tertio, *quomodo*.

§. I. *Dii, quos coluerunt Romani,* De diversis Deorum generibus. fuerunt fere innumeri ^a, praesertim cum procedente tempore & prolato Imperio omnia fere sacra peregrina in Urbem penetraverint ^b; quorum tamen Deorum maxime celebratos duntaxat recensēbimus. Distribuebantur in *Deos Majorum gentium* ^c, & *Minorum gentium*. *Majorum gentium* Dii erant duodecim *Consentes*, ita dicti ab antiquo verbo *conso* pro *consulo* ^d; & octo *Selecti* ^e. *Minorum*

P. 4 gen-

^a Vid. Plin. H. N. II. c. 7. Juven. XIII. vs.

46. ^b Min. Fel. p. 16. ed. Rigalt. ^c Cic.

Tuscul. I. c. 13. ^d Augustin. de C. D. IV.

6. 23. ^e Vid. Varr. fragm. p. 41. ed Durdr.

gentium Dii sunt, qui *Semones*, *Indigetes* & *Semidei* vocantur: quibus etiam *Dii agrestes*, *marini*, *fluviales*, & similes sunt accensendi.

De Jovis.

§. II. *Consentum*, (quos *Ennius* his versiculis comprehendit ^a,

Juno, *Vesta*, *Minerva*, *Ceres*, *Diana*,
Venus, *Mars*,
Mercurius, *Jovi*, *Neptunus*, *Vulcanus*, *Apollo*.)

Consentum, inquam, primus est *Jupiter* omnium Deorum maximus ^b, Deorum atque hominum *Pater* ^c: & *Jovis* quidem nomine communiter *summa divinitas* significata fuisse videtur, ut in Oriente ὥ Bel, sive Baal. Vide *Selden. de DIS Syris Synt. II. c. I. p. m. 109.* qui recte, ut videtur, inde statuit *Jovis nomine* pro *vero Deo* nos uti posse. Hic juxta quosdam ^d ita dictus est, quasi *Jovans Pater*: sed verius est antiquum nominatum *Jovis* fuisse junctum voci *Pater*, & inde primum factum esse *Jovis pater* ^e, mox *Joupiter*, & *Jupiter*. *Canterus vero annotationibus in epiphia*

^a p. 263. edit. Neap. ^b Horat. Od. I. XII. vs. 17. ^c Virg. Aen. I. vs. 254. ^d Cic. de N. D. L. II. c. 25. ^e Gell. V. c. 12.

phis Heroum Homericor. p. 23. vult τὸ
Jupiter esse diminutivum a *Diuspiter*,
cum antiquis *Dius* fuerit, quod no-
bis est *Deus*. *Jovis* autem ab Hebrai-
co *Jehovah* dictum videtur: nisi ve-
rior sit opinio *Salmasii* in epist. ad
Menagium p. m. 5. Jupiter vocem es-
se a Ζευπάτη. Vid. & *Voss. Etymol.*
V. Juvo: & *L. Cappell. dissert. de*
nom. Jehovah p. m. 289. Fuerunt
hoc nomine plures; & *Varro* vel tre-
centos fuisse dicit ^a, quorum omni-
um res geitae postea uni *Jovi Creten-*
si sunt adscriptae. Hic *Saturni*, &
Rheae, sive *Opis* filius fuisse, & in
Creta insula ^b natus, educatus, & a
quibusdam etiam sepultus dicitur ^c.
Cum autem adolevisset, patrem su-
um regno expulisse, atque illud cum
fratribus suis divisisse fertur; ita ut
ipse quidem aërem & terram, *Ne-*
ptunus mare, *Pluto* inferos obtinuerit.
Et quidem hae fabulae in historiae
veritate originem habent ^d, sed ea-
rum tamen omnium explicatio hic

P. 5... nimis

^a *Apud Tertull. in Apologet. c. 14.* ^b *Virg.*
Aen. III. vſ. 104. ^c *Cyprian. de idolor va-*
nit. init. Callim. hymn. in Jovem vſ. 7. Lu-
can. L. VIII. v. ult. ^d *Diod. Sic. v. c. 15.*

nimirum longa, satis incerta, & operosa foret: praesertim cum id tantum agamus, ut poëtae potissimum ab adolescentibus minore negotio intelligantur. *Pingeatur* Jupiter plerumque sedens in throno eburneo, sceptrum sinistra manu, dextra *fulmen* tenens, aquilam avem sibi sacram, (unde illa minister *fulminis*^a) cum *Ganymede* pocillatore suo juxta se habens: nam hunc Jovi, *Heben* Junonis filiam Diis aliis ministrasse quidam dicunt^b; vel etiam *Vulcanum*^c. *Arbor* ei sacra erat *Quercus*, (praesertim Jovi $\pi\alpha\lambda\sigma\omega\chi\omega$, *urbium praefidi*^d) vel *Aesculus*^e.

Cognomina Jovis apud Romanos plurima fuerunt: inter praecipua autem haec. *Jupiter Feretrius* (Graecis $\tau\rho\pi\alpha\iota\sigma\chi\omega$. sive $\sigma\pi\upsilon\lambda\sigma\Phi\omega$ dici possit^f). dictus est a ferendo; quia ei *spolia opima*, hoc est, quae dux duci hostium in acie detraxit^g, afferebantur, & consecrabantur; licet a ferendo.

^a Horat. Od. IV. IV. n. I. b Br. Schol. ad Hom. I. l. 8. v. 2. c Lucian. Deor. Dial. n. 5. d Plut. Coriol. p. m. 214. E. e Plin. H. N. XVI. c. 4. f Dion. Halic. II. c. 34. Vid. omn. Propert. IV. El. XI. g Fest. V. Opima.

endo ita dictum velit Plutarchus in *Romulo p. m. 27. C.* huic primus templum dedicavit Romulus caelo *Acrone Caeninensium* Rege ^a. *Jupiter Stator* (Graecis Ζεύς Ορθώσιος ^b, qui & Επιστάτιος ^c dici possit) a *sistendo* appellatus, cui idem Romulus templum vovit ^d, ut *Sabinos viatores*, & Romanos fugientes *sisteret*. *Jupiter Elicius* ab *elicendo* dictus, quia se eum certo carmine e coelo *elicere* posse putabant ad *prodigia expienda*, & praecipue fulmina; cui primus aram exstruxit Numa ^e. *Jupiter Capitolinus* ita dictus a *Capitolio*, quod erat templum in monte *Tarpejo* (unde etiam aliquando *Tarpejus Jupiter* dicitur ^f) omnium magnificientissimum ^g, & quasi sedes quae-dam Imperii Romani, & *arx omnium nationum*, ut dicit Cicero *Verrin. VII. c. 72.* ita ut eo exusto finis Imperii adesse crederetur ⁱ. Votum fuit hoc templum a Rege Tarquinio Prisco,

^a *Liv. I. c. 10.* ^b *Dion Hal. II. c. 50.* ^c *Plut. Romul. p. m. 29. B.* ^d *Liv. I. c. 12.* ^e *Ovid. Fast. III. vs. 327.* ^f *Liv. I. c. 20. 29* ^{31.} ^g *Juvén. XIII. vs. 6.* ^h *Vid. Plin. H. N. XXXVI, c. 15.* ⁱ *Tacit. Hist. IV. c. 54.*

co, altius exstructum a Servio Tullio, perfectum a Tarquinio Superbo, & dedicatum denique ab *Horatio Pulvillo* Consule A. U. 244^a. Postea ter incendio, vel ruina eversum, ter restauratum est, a Sulla nempe, a Vespasiano^b, & postremum ab ejus filio Domitiano^c, cum sub Tito rursus arsisset: hic, Domitianus scilicet, in ejus duntaxat inaurationem (quod pro nostrorum temporum tenuitate vix credibile sit) duodecim millia talentorum sive 7200000. nostratum florenorum absumpsit^d. In eo Consules primo magistratus sui die, & Imperatores ad bellum ituri sacra faciebant, & vota nuncupabant^e, ac victores reversi triumphali pompa eo deducebantur^f. *Jupiter Latialis* a Tarquinio Superbo consecratus est, ut ab omnibus Latii populis^g, inter quos erant praecipui Romani, coleretur, cum ferias Latinas παρθηνεῖ in monte Albano celebra-

a Paulo aliter Dion. Halic. v. c. 35. & Tac. Hist. III. c. 72. b Tacit. Hist. IV. c. 53. c Suet. c. 5. Stat. Sylv. IV. 3. vs. 16. d Plut. Pomplic. p. m. 105. e Liv. XLII. c. 49. f Virg. Aen. VI. vs. 836. g Vid. Cic. pro Plane. c. 9.

lebrarent^a: & ex tauro immolato quisque populus (erant populi quadraginta septem) partem acciperet^b. *Diespiter*^c, quasi *diei & lucis pater*; qui etiam *Lucetius*^d & *Dijovis*^e est dictus. *Jupiter Lapis*, ita dictus a *lapide silice*^f, quem jurantes manu tenebant; quod iurandum sanctissimum habebatur^g, ejusque formula videri potest apud *Festum V. Lapidem*. *Hospitii* juri sanctissimo quoque praefidere credebatur Jupiter, unde *Évios*. sive *Hospitalis* est dictus^h. *Vejovis* denique appellatus est, qui nocendi tantum vim haberet; ita dictus a particula privativa *te*ⁱ, & a *juvando*, quasi *minime juvaret*; vel, ut alii putant, quasi *parvus*. *Jupiter*^k. Sacra Jovi siebant juvenca; nam taurum ei immolare mali ominis fuisse vult *Servius ad Virg. Aen. IX. vs. 627.* Sed aliter *Ovidius Metam. IV. vs. 755.* ubi vid. *Farnab*^l. & omn.

Vossium^a *Liv. XXI. c. 63.* ^b *Dion. Halic. L. IV. c. 49.*^c *Horat. Od. I. 34.* ^d *Fest. hac. v.* ^e *Varr. de L. L. IV. c. 10.* ^f *Gell. v. c. 12. omn.*^g *Gell. I. c. 21.* ^h *Gell. Ibid.* ⁱ *Virg. Aen. I. vs. 731. & ibi Serv.*^j *Gell. v. c. 12.* ^k *Ovid. Fast. III. vs. 447.* ^l *Vid.*^m *Dion. Halic. IV. c. 49.*

Vossium Idol. L. ix. c. 17.

De Junone. §. III. Jovi comitem dabimus uxorem & sororem ^a *Junonem*, quam etiam a *juvando* dictam quidam volunt ^b. *Pingeatur* haec Dea throno insidens, habitu regali, scilicet sceptro & diademate insignis, *patronem*, qui ipsi sacratus erat ^c, juxta se habens. Haec Dea primo *divitiis* proprie praesidebat, & *regnis* ^d: unde *Juno Regina Romae* in Aventino culta fuit, captis *Vejis* eo traducta ^e; & absolute etiam aliquando *Regina* ^f, & *Regina Deorum* ^g dicitur. Secundo *Matrimonii* praeerat ^h; & hinc dicta est *Matrona* ⁱ, & *Materfamilias* ^k; (quae eadem fere quae Gr. γαμητινή) *Juno Juga* ^l item, (Gr. Ζυγία ^m) quod conjuges jungeret; & *Pronuba*, quod nubentibus praeeflet ⁿ:

&

- ^a *Virg. Aen. I. vs. 49.* unde explicandus *Cic. pro domo* c. 34. f. b *Serv. ad Virg. Aen. I. vs. 4.* c *Ovid. Metam. I. vs. 722.* d *Id. Epist. Paridis* vs. 81. e *Liv. v. c. 22.* & xxii. c. i. xxvii. c. 37. f *Juven. XII. 3.* g *Virg. Aen. I. vs. 9.* h *Id. Aen. IV. vs. 59.* i *Horat. Od. III. IV. vs. 59.* k *Plaut. Amph. A. II. S. II. vs. 201.* l *Fest. v. Jugarius.* m *Apul. L. VI. non longe ab init. Poll. Onom. L. III. c. 3. Segm. 38.* n *Virg. Aen. IV. vs. 166.*

& ex eo munere etiam *Cinxia* vocatur a *cingulo*, sive *zona virginali*, quia sponsa ^a *cingebatur*. Tertio, *puerperarum* Dea praeses erat, & tum dicebatur *Juno Lucina* ^b, quod lucem nascentibus daret, & eo nomine apud *Comicos* a puerperis invocatur ^c. *Juno Moneta* etiam celebris Romae fuit ^d, a *monendo* dicta; quia *monuerat* terrae motum sue plena esse procurandum. Junonis *ministra* & *nuncia* erat *Iris* ^e; cujus occasione obiter addere debeo, (licet nihil ad hunc rhombum) Homerum etiam dicere Jovem statuisse *irides ostentum mortalibus*, (*IL.* λ. *vs.* 28.) ἐν νέφει σηγίξε τερας μεμόπων αἱθραιπων, quod ex sacris nostris ^f haustum videri possit.

§. IV. *Vestas* duas fuisse volunt, ^{De Vesta.} alteram *Majorem Coeli* uxorem, Saturni matrem ^g; unde saepe cum Cybele Deorum matre confunditur ^h:

^a *Fest. v. Cinxiae.* ^b *Varro de L. L. IV. c. 10.*
^c *Plaut. Trucul. II. v. vs. 23.* *Terent. Andr. III. I.* *Ovid. Fast. II. vs. 449.* ^d *Ibid vi. vs. 183.* ^e *Id. Metam. I. vs. 270.* *Virg. Aen. IV. v. 694.* ^f *Genes IX. 12. seq.*
^g *Virg. Aen. IX vs. 259.* ^h *Vid. Ez. Spanhem. diff. de Vesta §. 19.*

alteram *Minorem* hujus & *Opis* filiam^a; Illa *terram*, Hac *ignem* significatum fuisse dicunt; unde haec etiam semper *virgo* fuisse credita est; quia ignis nihil producit^b: sed plerumque confunduntur^c, & posteriori, quae prioris sunt, adscribuntur; atque hoc vice versa. Dictam volunt quidam *Vestam*, quod *vi sua staret*^d: sed verius est etymon, quod a Graeca voce ἑστα, hoc est, *foco* deducitur^e; quippe in cuius honorem ignis perpetuus (de quo mox) in *foco* servaretur: nisi quis cum *Becmanno de Orig. L. L. p. m. 355.* deducere velit ab ἥψη, *ignis*, & ἡγα, *jab*, *dominus*: quod postea etiam fecerunt *Voss. in Etym. E* alibi; & *Leigh in Crit. Sacr. p. m. 13.* Cultus ejus fuit antiquissimus, utpote ab ipso *Aenea* in *Italiam* allatus^f. Romae autem ei templum primus exstruxit *Numa*; quod *rotundum* erat, quia tellus *rotunda* est^g: vel potius, quod univer-

sum

^a *Ovid. Fast. vi. vs. 285.* ^b *Ibid. vs. 293.*

^c *Vid. Voss. Idol. L. II. c. 51.* ^d *Ibid. vs. 299.*

^e *Cic. de Nat. Deor. II. c. 27.* ^f *Vid. Virg. Aen. II. vs. 296.*

^g *Fest. v. Rotundam.*

sum mundum eo adumbraverint; cuius in medio ignis sit ^a. In eo statua nulla erat, sed ignis ille *perpetuus* ^b, quem certissimum Imperii pignus esse credebant ^c, adservabatur a *Virginibus Vestalibus*, magna in eam, quae id extingui passa fuerat, poena constituta ^d; & hoc etiam magni & infaustissimi prodigii loco habebatur: eoque casu a radiis solaribus rursus accendebaratur ^e; licet etiam quotannis Kalendis Martii renovaretur ^f. Tamen etiam hodie in nummis statua ejus conspicitur ^g, tum alia forma, tum tympanum manu gestans, quia ventos terra ^h, ut aërem tympano, contineri credebant. In ejus templo pernoctare, (nam ingredi fas erat ⁱ) aut ejus penetrale ingredi viro nefas erat ^k: in quo alia etiam sacra adservata fuisse volunt ^l; sive illa *Palladi-*

um,

^a Plut. *Numa* p. m. 67. ^b Ovid. *Fast.* VI. vſ. 297. ^c Ibid. vſ. 445. ^d Liv. xxvii. c. I. Val. *Max.* L. I. c. I. n. 6. ^e Plut. *Numa* p. m. 66. C. ^f Ovid. *Fast.* III. vſ. 143. ^g Vid. *Lips. Synt. de Vest.* c. 3. ^h Suid. v. *Esia.* ⁱ Dion. *Hal.* L. II. c. 67. Tac. *A.* xv. c. 36. & H. I. c. 43. ^k Ovid. *Fast.* VI. vſ. 450. ^l Vid. *Dion. Halic.* II. c. 66.

um^a, hoc est, *minuta quaedam Palladis effigies*^b, (quae maxime vulgaris est opinio) sive aliud quid fuerint. Solebant etiam veteres in vestibulis aedium aram Vestae sacram habere^c.

De Miner-va & Mu-sis. §. V. Minerva dicta fuit ab antiquo verbo *meneo*, pro quo hodie dicimus *moneo*; alio vero nomine *Pallas* est vocata ἀπὸ τῆς πάνδειν τὸ δέρνη, sive a *vibranda hasta*^d. Haec Jovi dignitate fuit proxima^e; unde etiam in Capitolio cum eo & Junone culta fuit^f, & fulmen a Jove acceptum^g vibrare credebatur. Imo ex ejus cerebro nata fingitur^h, quia *sapientiae* & omnium bonarum *artium Praeses* habeturⁱ: quin ipse Jovis intellectus, sive providentia^k: & hinc *patrima* dicitur, quod *patrem* tantum, non vero *matrem* habebat^l: hinc quoque illae

^a Ovid. Trist. III. El. I. vs. 29. ^b Vid. Lucan. IX. vs. 996. ^c Euphr. ad Ter. Andr. A. IV. S. III. vs. II. ^d Serv. ad Virg. Aen. I. vs. 39. ^e Horat. Od. I. VII. vs. 19. sed vid. ibi Cl. Bentlejum. ^f Liv. III. c. 17. ^g Virg. Aen. I. vs. 42. ^h Lucian. Deor. Dial. n. 8. ⁱ Ovid. Fast. III. vs. 833. ^k Phurnut. de nat. Deor. c. 20. ^l Catul. n. I. quicquid. ibi tumultuentur interpretes.

illae phrases sunt ortae, *invita*^a, vel
crassa Minerva^b aliquid facere: qua-
rum illa significat, conari aliquid,
cui *negotio* a natura dotes tibi non
sint concessae, ut, si quis, qui poë-
ta natus non sit, versus conetur face-
re: haec vero notat tenui *fili*, &
quasi aliud agas, rem *quandam* per-
ficere. Ob hanc ergo caussam prae-
cipue Athenis, ubi maxime vigebant
literarum studia, culta fuit, *i. Θεὸς κατ'*
έξοχην ibi dicta^c. Speciatim autem
huius^d dicitur inventrix, & *oleae*^e;
unde *Pallas* aliquando pro ipso oleo
ponitur^f: & praeterea *architecturae*
praesidere dicebatur^g. Tum *bello-*
rum etiam & *armorum* Dea erat; un-
de *Armipotens*^h dicta fuit, & *belli*
*praeses*ⁱ: & denique *quadrigas* & *bi-*
gas; quibus in bellis utebantur veter-
res, invenisse scribitur^k. Hinc pin-
gitur armata, torvo vultu, glaucis

Q 2 ocu-

- ^a Herat. de arte *vs.* 385. b Cie. Famil. III.
 n. I. c Aristoph. Pluto *vs.* 1195. & Nub.
vs. 600. Catull. epith. Pelei v. 212. d Virg.
Aen. v. *vs.* 284. VIII. v. 409. e Id. Georg.
 I. *vs.* 18. f Ovid. Trist. IV. El. v. *vs.* 4.
 g Virg. *Aen.* II. *vs.* 15. h Ibid. *vs.* 425.
 i Id. XI. *vs.* 483. k Cie. de N. D. III.
 o. 23.

oculis ^a, (quemadmodum perpetuum ejus epitheton apud Homerum est γλαυκῶπις Αθῆνη) scutum, sive aegidem (nam aegis erat scutum pelle caprina obductum) manu tenens, quo belli Trojani tempore a Jove donata fuerat; in eoque Gorgones, sive Medusae caput effictum ^b erat. Festum ejus celebratur mense Martio per quinque dies, unde Quinquatus, sive Quinquaria dicitur ^c: vel potius quod post quintum Id. Mart. celebraretur ^d: qualia ei in Albano monte celebranda etiam postea instituit Domitianus Imperator ^e. Avis ei sacra fuit noctua ^f, arbor vero olea.

Minervae jungendae sunt Musae Jovis filiae ^g, scientiarum praesides: sed notius est, quam ut moneri oporteat, eas novem numero fuisse; quarum nomina fuerunt haec: Calliope, Clio, Erato, Thalia, Melpomene, Terpsichore, Euterpe, Polyhymnia & Urania. De his singulis vero dicere

^a Propert. L. II. El. xxi. v. 14. Ovid. Art. L. II. v. 659. ^b Virg. Aen. VIII. v. 435.

^c Ovid. Fast. III. v. 810 ^d Varr. de L. L. v. 3. Gell. II. 21. ^e Suet. Domit. c. 4.

^f Hygin. fab. 204. ^g Hesiod. Theog. v. 125. C. 52.

cere nimis longum, & minus utile foret.

§. VI. *Ceres* Saturni & Opis fili- *De Cerere*:
 a ² ita dicta (juxta veterum quidem
 mentem) ab antiquo verbo *cereo* pro
creo^b, quasi *frugum creatrix*; prima
 enim sationem & usum frumenti ho-
 mines docuit; cum illi antea glan-
 de vescerentur ^c: unde saepissime *al-*
ma dicitur ab *alendo* scilicet ^d; Grae-
 cis, Θητῶν θρηπτεῖα προπάντων ^e; li-
 cet etiam aliis Deabus hoc cognomen
 tribuatur, ut Veneri apud Ovid.
Metam. xv v. 844. Primum autem
 hanc artem monitravit *Triptolemo*^f,
 ille deinde reliquis hominibus, &
 hinc *Ceres* pro *ipsis frugibus* dici-
 tur^g. *Leges* etiam prima hominibus
 dedisse creditur^h, unde Θεσμόφόρος
 Graecis, Latinis vero *legifera* dici-
 turⁱ: & ejus sacra Θεσμόφορις dicta
 sunt: unde unum ex dramatibus *A-*

Q. 3. risto-

- a Ovid. *Faft.* vi. v. 285. b Serv. ad *Virg.*
Georg. i. v. 7. c *Claud. de rapt. Prof.* i.
 v. 30. *Juven.* vi. v. 10. d Serv. d. l.
 e *Orpheus hymn. in Cererem* v. 7. f *Virg.*
Georg. i. v. 19. *Marmor Arundell.* n. 24.
 g *Terent. Eun.* A. iv. S. v. *Lucan.* iv. v.
 381. h *Ovid. Metam.* v. v. 341. i *Virg.*
Aen. iv. v. 58.

ille deinde reliquis hominibus
 monitravit.

riftophanis Θεσμοφοριάζεται, hoc est, mulieres sacra Ceris celebrantes inscribitur: & hoc ideo, quia homines ad mitiorem cultum, a glandibus ad fruges traducens legibus vivere fecit: praeſertim cum etiam agros tum distinguere oportuerit ^a. Sacra ejus peragebantur Romae mense Aprili per dies octo a matronis castis ^b, quae tum viris & vino abſtinere debebant, & in *casto Cereris* esse dicebantur ^c. Quia autem haec sacra religioso quodam silentio celebrabantur, Horatius *Od. III. n. 2. arcanam Cererem* dicit, quod tamen maxime ad sacra ^d *Eleusinia*, quae ei in Attica fiebant, spectat; qui enim non initati iis adfuissent morte plectebantur ^e.

Faces in ejus sacris adhibebant ^f, (unde πυρόπος Graecis dicitur ^g) quia facibus ad *Aetnam* accensis filiam suam *Proserpinam* a Plutone raptam quaesiverat ^h. Filius Cereris fingi-

^a *Serv. Aeneid. IV. v. 58. Grot. de I. B. P. II.*

^b *Juv. VI. v. 50. c Dion. Halic. I. c. 33. d Fest. v. Minuitur.*

^e *Suet. Ner. c. 34. f Liv. XXXI. c. 14.*

^g *Juv. V. v. 141. h Eurip. Suppl. v. 260. i Ovid. Fast. IV. v. 493.*

tingitur esse *Plutus divitiarum Deus*, quia priscis hominibus divitiae ex agricultura proveniebant^a. Immolabatur Cereri *porca foeta*, quia illud animal frugibus noxiūm esse solet^b. *Pingebatur* vero coronam gestans spicis ornatam^c, facem plerumque altera manu tenens, altera quandoque *papaver*. In Cereris sacris etiam *vulpes* comburebatur^d, quod *Carseolis Aquorum* oppido segetes incendiſſent *vulpes* eodem fere modo, quo *Simeſonem Philistacorum* segetes incendiſſe legimus.

§. VII. *Diana* juxta quosdam di- *De Diana*: cta est quasi *Dea Jana*, hoc est *Luna*^e; nam eadem Luna fuſſe plerumque putatur^f: alii nomen ejus deducunt a Graeco διάς, hoc est, *Jovis*; ejus enim & *Latona* filia est habita: unde & *Latonia virgo* & dicitur; nam semper virgo fuſſe fer-

Q 4 tur.

- ^a *Hesiod. Deoγ. vſ. 969.* ^b *Id. de Ponto L. I. El. IX. vſ. 29.* ^c *Hōrat. carm. saec. vſ. 30.* ^d *Ovid. Faſt. IV. vſ. 679. seq.*
- ^e *Varr. de R. R. L. I. c. 37. ut quidem emendat Scal. de Emend. Temp. L. II. p. m. 174.* ^f *Vid. Varro. de R. R. I. c. 37. Voff. Inſt. Or. L. IV. c. I. §. 7. & de Art. Gr. L. II. c. 13.* ^g *Virg. Aen. XI. vſ. 557.*

etur. Haec venationibus, sylvis & montibus praefuit ^a; unde canes ei sacrae fuerunt ^b: & primitias ferae capienda, sive πρωτάγρια Dianaē Αὐροτέρα, sive Venatrici vovere solebant ^c. Hinc etiam Αὐραυλος, Ορεια, Ορειλαχη dicta est ^d. Eadem & parturientibus opeim ferebat ^e; & tum cum Junone Lucina confundi videtur, (ita certe ^f vocabatur) & etiam Ilithya a Graeco verbo ἡλυθον, hoc est, *veni* ^g; ac *Diva genitalis* dicitur. Hinc etiam imago ejus multis mammis & uberibus aliquando instructa est, & ipsa πολύμασος, sive multimammia est dicta ^h. Haec quoque, ut dixi, *Luna* credita fuit, unde cum lunula bicorni in fronte pingitur, (nam eosdem Deos veteres sub diversis saepe nominibus colebant) eoque nomine haec cum Apolline fratre suo ludis faecu-

a Horat. Od. III. 22. b Ovid. Fast. v. vs.
 141 c Vid. omn. Ez. Spanh. ad Callim.
 hymn. in Dian. vs. 104. d Vid. Celeb. Pe-
 rizon. ad Ael. V. H. II. c. 25. e Horat.
 carm. saec. vs. 13. f Catull. carm. 35.
 g Horat. l. mox d. ubi tamen Cl. Bentl. legen-
 dum vult Genetyllis; quem vid. h Mi-
 nuc. Fel. p. 93. ed. Rigalt. & ipse ad eum loc.
 Nummuss ap. Vaill. G. Claudia, n. 41.

9244.

Pag.
244.

Pag.
254.

Pag.
256.

faecularibus maxime colebatur ^a: quibus ludis in eorum honorem pueri & puellae patrimi & matrimi choreas ducebant, & hymnos canebant: ac ob eandem rationem etiam *Noctiluca* ^b, & *siderum Regina* vocatur ^c. Templum Dianaë primum Romæ exstructum fuit sub Servio Tullio Rege in monte Aventino, quod τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων, sive *Latinorum commune* erat ^d. Pingebatur coma disoluta, arcum & sagittas manu tenens, (unde *ἰσχέαιρα* dicitur ^e, & *τεξέτης* ^f) cervos, vel alia animalia persequens, ac canes & instrumenta venatoria juxta se habens. Immolabatur ei *verres* ^g, & *pinus* arbor ei sacra fuit ^h. Confunditur eadem saepe cum *Hecate* ⁱ, sive *Proserpina*; de qua nos tamen separatim potius dicemus.

§. VIII. *Venerem a veniendo di-* De Venere;
ctam volunt, quod Amor (cuius Cupidini-
haec Dea praefest est) ad omnes ve- ^{hus, &}
Gratiis.

Q5

niat.

- ^a Horat. Od. IV. vi. b Ibid. vs. 38. c Id.
carm. saec. vs. 35. d Dion. Halic IV. c.
 26. e Hom. Il. E. v. 53. f Hesiod.
Θεογ. v. 14. g Horat. Od. III. 22. h Ibid.
 i Vid. Miurs. Mysc. Lacon. I. c. 2.

niat^a. Alii derivant a Succoth Bennoth; de quae II. Reg. xvii. 30.^b Cl. Clericus deducit ab Aeolico Εἴωσις pro ἔιωσις^c, Eam quidam Jovis & Diones filiam dicunt^d: plures spuma maris ortam volunt, & inde Graecis Αφροδίτην απὸ τῆς αὐφρᾶς, hoc est, a spuma esse dictam^e: unde etiam plerumque in concha stans, vel concham manu tenens^f pingitur, & quidem nuda: ac propterea marinam eam vocat Horatius Od. iv. xi. vs. 14. & ideo etiam a navigantibus invocabatur^g. Aliquando etiam curru vehitur tracto a cygnis, vel columbis^h, vel etiam passeribusⁱ; quae aves, vel ob pulchritudinem, vel ob salacitatem Veneri erant sacrae, ei- que etiam immolabantur; quanquam vulgo sanguine non placaretur^k, sed ture

^a Cic. de N. D. II. circa med. ^b Selden. de DIS Syris S. II. c. 6. Voss. Idol. L. II. c. 22.
^c Bibl. Selectt. T. VII. p. 149. ^d Virg. Ecl. IX. vs. 47. & Aen. I. vs. 256. ^e Ibid. v. vs. 801. Senec. Hippol. vs. 273. ^f Vid Plaut. Rud. A. III. S. III. vs. 42. ^g Ovid. ep. Parid. v. 24. ^h Ovid. Metam. xiv. vs. 597. ⁱ Apulej. Metam. VI. non longe ab init. ^k Tacit. Hist. II. c. 3. Catull. de coma Berenic. vs. 90.

ture & vino ; quia scilicet non decebat Deam generationi praesidentem caelo animali placare. Colebatur praeципue a Romanis , quia genus suum per Aeneam ab ea deducebant ^a; unde ille saepe apud Virgilum , aliosque *Dea natus* vocatur ^b: & propterea Julius Caesar templum *Veneris genitricis*^c Romae exstruxit. Aliis etiam cognominibus Romani eam venerabantur , ut *Veneris Eryciniae* ^d ita dictae ab *Eryce* Siciliae monte ^e, ubi Aeneas ei templum exstruxerat. *Cluacina* vocata est ab antiquo Iverbo *cluere* ^f, hoc est, *purgare*; quia ejus templum eo loco structum erat, ubi Romani & Sabini positis armis se a bello *purgaverant*, & reconciliati erant. *Libitina* ^g Venus vocabatur ^h, in cuius templo ex instituto Servii Tullii Regis ⁱ pro singulis mortuis singulus nummus solvebatur; (quemadmodum in templo Junonis Lucinae pro natis, & in templo *Juventutis* pro

^a *Lucret.* *ipso* init. ^b *Virg.* *Aen.* v. *vs.* 710.

^c *Suet.* *Jul.* c. 61. ^d *Horat.* *Od.* i. 2. v.

33. ^e *Virg.* l. d. *vs.* 760. ^f *Plin.* *H.*

N. xv. c. 29. ^g *Horat.* *Serm.* ii. vi. *vs.*

19. ^h *Vid.* *Plut.* *Numa* p. m. 67. ⁱ *Di-*

on. *Halic.* iv. c. 15.

pro iis, qui virilem togam sumpserant ^a) ut ita doceretur omne, quod natum est etiam mori debere: & in eo templo a *Libitinariis* omnia vendebantur ^b, quae ad procurationem funeris necessaria erant. Hinc *Libitinarius* in glossariis dicitur ἔνταφιαςής, ἔνταφιοπώλης; & νεκροθάπτης; cuius servus erat *Pollinctor* ^c: & ipsa *Libitina* ἔνταφιον, sive *funus* ^d. Fingebatur Venus uxor esse Vulcani, sed cum Marte adulterium committere dicebatur ^e; & cum eo aliquando reti a marito suo mira subtilitate facto deprehensam fingebant. Arbor *myrtus* ei sacra erat ^f, & mensis *Aprilis*; unde Kalendis Aprilis mulieres myrto coronatae lavabant ^g: quem mensem tamen non ἀπὸ τῆς ΑΦροδίτης, sive a *Venere*, (quae plurimorum sententia est) sed ab *aperiendo* dictum vult *Varro* ^h, quod coelum, terra & mare tunc *aperiantur*: unde idem men-

a *Ibid.* b *Plut. Quaest. Rom. n. 23. p. 1m.
269.* c *l. 5. §. 8. ff. de instit. act.* d *Vid.
Lipf. ad Senec de benef. vi. c. 38.* e *Ovid.
Metam. IV. vs. 171.* f *Horat. Od. I. IV.
vs. 9. Virg. Ecl. VII. vs. 62.* g *Ovid. Fast.
IV. v. 139.* h *Apud Macrob. Saturn. I.
c. 12.*

mensis apud Athenienses Αὐθεστηριῶν
vocatur, quod hoc tempore cuncta
florescant ^a.

Veneris comites & filii fuerunt ge-
mini Cupidines *Eros* & *Anteros*^b,
quibus eleganter significatur, amo-
rem, nisi mutuus sit, subsistere non
posse. Hi finguntur & pinguntur *pue-
ri*; quia amantes *pueris* plerumque
vix sunt sapientiores ^c; finguntur
nudi ad puritatem, *alati* ad levitatem
amantium significandam; vel eti-
am, quia amantes agiles esse conve-
nit: sagittis instructi dicuntur; vel,
ut velocitas amoris denotetur; vel
etiam ob dolorem ^d, qui eum saepe
sequitur: *lampades* habent, ut ar-
dor amoris notetur ^e; atque i-
psae etiam sagittae eorum ardere di-
cuntur ^f.

Tres *Gratiae* etiam Veneris comi-
tes fuerunt ^g, quae nudae plerum-
que finguntur, quia amicitia sine
foco esse debet; & manibus jun-
ctis,

a *Ibid.* b *Horat Od. I. 19.* *Senec. Hippol.*
vj. 274. c *Vid. omn. Propert. L. II. El.*
9. d *Horat. Od. II. 8.* e *Claudian.*
de rapt. Prof. I. vj. 26. f *Horat Od. II.*
8. *vj. 14.* g *Id. Od. I. IV. vj. 5.* G^o I.
XXX. *vj. 5.*

Etis, ut concordia amicorum significetur ^a.

De Marte, §. IX. *Mars*, ut notum est, *Bellona* & *Praeses* fuit ^b; atque ita dictus est, quod *maribus* in bello praefest ^c; vel potius a Graeco ^d *Aēnēs* prae-posito M. *Mavors* etiam dicitur, quod *magna vertat* ^d; & *Gradivus* ^e, (Graecis θεός της Αἴγας ^f, vel θεός της ^g, ut est apud *Servium ad Virg. Aen.* 111. vſ. 35.) vel a *gradiendo* in bellum; vel potius a Graeco verbo ~~κοσθίνειν~~, hoc est, *vibrare*, quod *haftam* *vibret*. Fingitur Mars (juxta quosdam; nam aliter Hom. Il. E. v. 896.) ex Junone ^g sine maris ope natus, & solo floris cuiusdam contactu conceptus. A Romanis autem praecipuo honore afficiebatur, quia Romuli & Remi pater fuisse vulgo creditus est: & quod etiam genti bellico-fissi-

a Vid. de iis fuse Senec. de benef. L. I. c. 3. & Pausan. Boeot. c. 34. b Ovid. Fast. III. vſ. 85. c Varro. de L. L. IV. c. 10. sed re-etiū ex lingua Hebraica ejus nomen deducit Cl. Periz. ad Ael. IX. 16. & Voss. de Idol. L. I. c. 22. & magis ib. II. 33. d Cic. de N. D. II. c. 26. e Virg. loco in textu not. f Hom. II. c. vſ. 30. & saepe. g Ovid. Fast. V. vſ. 551.

sissimae ejus cultus maxime conveniebat: ac practer alia templum habuit in foro magnificentissimum, ubi Martis *Ultoris* nomine colebatur ^a. Dux etiam Romani exercitus ad bellum prolecturus antea sacrarium Martis ingrediebatur, & *ancilia* ^b (scuto quaedam *sacra* erant, de quibus infra Sectionis hujus cap. 2. §. 13.) commovebat, ac mox hastam ipsius simulacri dicens, *Mars vigila* ^c. Sacerdotes Martis peculiares erant *Satili*, & *Flamen Martialis*, de quibus suo loco. Animalia ei sacra erant *Lupus*, *Picus* ^d, & maxime *Equus*; qui etiam ei immolabatur mensē Octobri in campo Martio ^e. Pingebatur ardente vultu, currui plerumque infestens, vel equo insidens; hasta & flagello armatus, gallum gallinaceum quandoque juxta se habens ad vigilantiam militibus adeo necessariam denotandam, vel etiam ob pugnacitatem ipsius animalis. In ejus honorem,

^a Vid. cap. seq. §. 13. ^b Serv. ad Virg. Aen. xiii. vs. 3. ^c Ovid. Fast. III. vs. 36.

^d Lucret. II. vs. 660. S. Aur. Vict. de Origent. Rom. ^e Fest. v. *Equus*, & latius v. *October*.

norem primus anni mensis, qui nunc nobis tertius, a Romulo Martius dictus fuit.

Marti aurigae vicem praestabat *Bellona*^a, sive illa ejus uxor, sive soror fuerit. Haec dicta fuit a *bello*, & ejus sacerdotes *Bellonarii* dicebantur; qui in furorem acti^b, (unde in Gloss. vet. ΘεοΦορέμενοι vocantur) dum sacra ejus celebrarent, futura praedicere credebantur^c: tum etiam cultris se ipsos cruentabant, ut sanguine suo Deam placarent^d: (qui mos pluribus gentibus fuit familiaris, ut vel ex sacris literis^e discimus) sed haec sectio membrorum postea simulata duntaxat fuit. *Enyo* etiam est dicta unde haec vox pro ipso *bello* ponitur^f. Aedes ejus extra Urbem fuit, in qua Senatus dabatur legatis exterarum gentium^g, & Imperatoribus a bello redeuntibus, & triumphum petentibus^h: ante illam aedem columella

^a *Statius Theb.* vii. v. 71. ^b *Horat. Serm.* ii. iii. v. 223. ^c *Juvén.* iv. v. 124. &
vi. v. 512. ^d *Lucan.* i. v. 565. ^e *I.*
Reg. xviii. c. 38. ^f *Hom. Il. E.* iv. 333.
& *ibi Schol. Martial. de Spectac.* n. 24. ^g *Liv.*
xxx. c. 21. ^h *Id. xxviii. c. 38.*

mella stabat, quae *bellicas*^a dicebatur; in quam hastam mittere solebat fecialis, cum bellum populo alicui indixisset.

Victoria, quae simul cum Minerva educata fuisse dicebatur^b, etiam Romae colebatur sub forma virginis alatae, coronam, vel palmam manu praferentis.

§. X. *Mercurius* a *mercibus* dictus *De Mercurio*. *Jovis & Majae* (quae filia erat *Atlas*) filius^c *Nuncius & Minister Deorum*, & praecipue Jovis fuit: unde *Camillus* apud Romanos est dictus^d, quae vox *ministrum* notat. Hic *Deus sermonis* habebatur^e, (unde lingua ei sacra erat^f) & inde *Deorum superiorum & inferorum internuncius*^g: unde *Lystrenses Paulum Mercurium dicebant*, quia is *praeibat in loquendo*, επειδὴν αὐτὸς ἦν ὁ ἱγμῆμος οὐρανοῦ: itaque animas defunctorum ad inferos deducere, loca iis adsignareⁱ, & rur-

R sus

^a *Fest.* v. *Bellona*. ^b *Dion. Halic.* I. c. 33.

^c *Virg. Aen.* I. v. 301. ^d *Plut. Numa p.*

m. 64. C. ^e *Horat. Od.* I. x. v. 5. ^f *Schol.*

Aristoph. Pluto v. 1112. ^g *Claudian. de*

rapt. Pres. I. v. 90. ^h *Aetor.* XIV. n. 12.

ⁱ *Horat. Od.* I. x. v. 15.

sus si opus esset, eas inde reducere ^a credebatur, Ψυχαγωγὸς ^b & ψευπομ-
πὶς ^c inde dictus. Mercatorum quo-
que & lucri ^d, (unde κοινὸς Ἐργὸς di-
citur ^e, quia divitias procurat omni-
bus expetas; οὐρανὸς ^f etiam, ἐμ-
πολαις ^g & αἰγοραις ^h; & hinc etiam
mercatores certo ritu praeterita sua
mendacia expiabant, & futurorum
veniam ⁱ a Mercurio petebant) lucri,
inquam, & ex ea ratione furum eti-
am Deus habebatur ^j: unde Aristot-
hani Τοιχωρύχος dicitur ^k, quod
perfoſſorem parietum diceret Plautus ^l:
& ab hac lucri cauſſa cum marsupio
aliquando pingitur ^m. Artium quo-
que omnium praefes, & praecipue
musices, & lyrae inventor ⁿ: tum eti-
am palaestris ^o & gymnasii, astrono-
miae ^p, poeticae, (unde poetae viri
Mercur-

- a Virg. Aen. IV. vſ. 243. b Hesych. c Lu-
cian. Deor. Dial. d Ovid. Faſt. v. vſ. 671.
e Lucian. Navigio. p. 496. ed. Graev. f Id.
Timone. p. 131. g Poll. Onom. VII. c. 2.
fin. h Ovid. Faſt. v. vſ. 623. i Horat.
l. prox. d. k Pluto vſ. 1143. l Pseud.
A. IV. 5. II. vſ. 23. m Vid. Patin. num.
Imp. ex aere med. form. p. 314. n Horat. l.
d. o Lucian. Deor. Dial. p. 233. edit. Graev.
p Manil. I. vſ. 33.

Mercuriales dicuntur ^a) aliisque, ut dixi, artibus praefidebat, unde Λόγιος Ἐρμῆς dicitur ^b; ita ut plane esset negotiosissimus ^c. *Fungebatur* ut juvenis formosus petaso & talaribus aureis alatis insignis ^d; *caduceum*, siue virgam manu tenens ^e, cui duo serpentes erant circumvoluti; quia praeconis etiam fungebatur munere, & pacis auctor erat, cuius symbolum olim fuit hic caduceus. In triviis & quadriviis statuae quaedam e lapide quadrato in ejus honorem ponebantur solo capite exerto, quae *Mercuriales*, & Graecis *Hermae* dicebantur ^f, quia ob crebra ejus itinera viarum etiam curam peculiarem gerebat: unde ἐνέδιος, vel, ut alii, ἐνόδιος etiam dicitur ^g. In bibliothecis quoque, quia scilicet omnis eruditionis praefes erat Mercurius, statuae ejus ponebantur mixtae cum statuis Minervae, vel etiam *Herculis*, quae inde *Her-*

R 2 ma-

^a *Her. Od. II. XVII. v. 29.* b *V. Bud. comm. ling. Gr. n. m. 225.* c *Lucian. l. prox. c. d Virg. Aen. IV. vs. 240.* e *Ibid. vs. 242.* f *Nepos Alcibiade c. 7.* *Juv. VII. vs. 52.* *Ampliss. vander Meulen de die mundi Diss. I. p. 143.* g *Phurnut. de nat. Deor. v. 16.*

mathenae & Hermeraclae dicuntur ^a.

De Neptu- §. XI. *Neptunus aquarum Deus a-*
no, Portu- *nubendo, hoc est, tegendo dictus, quia*
mno ^D *Ma-* *aqua terram obtegit* ^b, *Saturni & Opis*
tuta. *filius, Jovis frater dicitur; & in for-*
titione universi maris imperium, ut
dixi, obtinuit ^c. *Hic a plerisque a*
primis jam temporibus Romae cultus
dicitur sub nomine Consi ^d, *quam-*
quam alii dicant diversum fuisse. Con-
sus autem ille consiliorum Deus fuit ^e,
cujus ara subterranea fuit ^f, *quia con-*
filia, ut prospera sint, secreta esse
debent: & ipsa vox Consus participium
antiquum est verbi condō, pro quo
hodie dicimus conditus; unde hodie-
que absconsim pro absconditum dici-
mus ^g. *Eius festum Consualia dictum*
celebrabatur maxime ludis equestribus
in Circo; quia Neptuno equus facer-
erat, qui eum primum e terra produ-
xisse dicebatur ^h: *veritas autem hu-*
jus rei esse videtur, eum primum e-
quitandi

- a Cic. ad Att. I. n. I. c. 9. b Varro de L. L. L. IV. c. 10. Arnob. L. III. c Virg. Aen. I. vs. 138. d Plut. Romul. p. m. 25. D. Auson. Epigr. 69. e Ovid. Fast. L. III. v. 199. f Dion. Halic. II. c. 31. g V. Voss. Etymolog. h Virg. Georg. I. vs. 18.

quitandi artem invenisse^a; unde etiam equorum cura^b ei tribuitur, & quadrigarum^c. *Terrae motuum* etiam caussa credebatur; quia mare saepe numero terram vehementius concutit, eamque quasi movere videtur: unde *Enosigaeus*^d & Σεισίχθων^e, hoc est, *terram quatiens* dicitur; & hinc Trojae muros & fundamenta evertere fingitur a Virgilio *Aen.* 11. vſ. 643. Et quia mare ita saevum est & importunum, hinc in fabulis homines saevi *Neptuni filii* dicti sunt, ut *Busiris*, *Cyclopes*, *Laestrigones*^f. *Pingebatur* vultu senili, stans plerumque in curru a *Tritonibus*, equis marinis, vel delphinibus tracto, tridentem manu gerens^g.

Neptuno adjungi potest *Portumnus*, sive *Portunnus portuum Deus*^h, a quibus denominatur: hic Graece Παλαιμών diciturⁱ. Ejus mater fuit *Matuta*, Graecis Λευκάθεα, quae ea-

R. 3 dem

a *Vid. Sophocl. Oed. Colom. vſ. 705.* b *Homer. in hymn.* c *Orph. in hymn.* d *Juvenc. x. vſ. 182.* e *Amm. Marc. XVI. vſ. 7.* f *Phurnut. de nat. deor. c. 22. f. Gell. vv. c. 21.* g *Virg. Aen. I. vſ. 131. & 149.* h *Ovid. Fast. VI. vſ. 547.* i *Id. Metam. IV. vſ. 541.*

dem *Aurora* credita est^a, & a matronis Romanis culta fuit^b; ejusque festum *Matralia* est dictum^c. Antea ille *Melicerta*, haec *Ino* dicebatur^d; qui enim in Deos referebantur, eorum nomina mutari solebant: quemadmodum sic etiam *Leda Nemesis*, *Circe Marica* fuerunt dictae^e.

De Vulcano. §. XII. *Vulcanus ignis & fabrorum Deus.* Dictum enim ajunt quasi *Volicanum*^f, quod ignis quasi per aërem volitet: sed verius est a *Tubalcaaino*, qui primus artem fabrilem inventit^g, nomen ejus derivari. *Mulciber* etiam fuit dictus a *mulcendo*^h, hoc est, *molliendo* ferro. *Jovis & Junonis*, vel, ut alii dicunt, solius Junonis filius fuitⁱ: sed ob deformitatem a Jove coelo ejectus, & in *Lemnum* insulam delapsus, ac inde *claudus* factus fuisse

a. *Lucret.* v. vs. 655. b. *Plut. Quaest. Rom.* n. 15. p. m. 267. c. *Ovid. Fast.* vi. vs. 533. d. *Ibid.* vs. 494. & 505. e. *Laetant. de fals. relig.* I. c. 21. f. *Serv ad Virg. Aen.* VIII. vs. 414. *Isidor. Orig.* VII. c. 2. g. *Genes.* IV. 22. h. *Virg. Aen.* VIII. vs. 724. & *ibi Serv. Fest. eav.* i. *Lucian. de sacrif.* & *forte Hesiod. Teoy.* vs. 927. *ubi vid. Graev.*

fuisse fingitur ^a. Vulcani uxor fuit *Maja*, unde quidam mensim *Majum* dictum fuisse volunt; sed *Piso* eam *Majestam* vocari dixit ^b. Officinam suam in Lemno habuisse dicitur, & in insulis *Aeoliis* prope Siciliam ^c; quia in iis insulis montes ardentes sunt, quos hodie etiam vulgo *Vulcanos* vocant. Ejus ministri fuerunt *Cyclopes* ^d, quos Gigantes monoculos fuisse fixerunt. Per hunc Deum veteres *ignem terrestrem* ^e maxime significarunt, ut per Vestam *ignem coelestem*, & hinc saepe *Vulcanus* pro ipso *igne*, vel *flamma lucente* ponitur ^f. Inde etiam *Vulcanos* quosdam fictiles juxta focum collocare solebant, tanquam daemones *ēpisātās* ^g. In ejus festo facibus, sive lampadibus decurribant; & , qui cursu superabatur, *Lampadem alteri tradere* debebat: unde vulgata illa phrasis est orta, *lampadem suam alteri tradere*, hoc est, senio, vel alio casu fatigatum munere

R 4 suo

^a Lucian. in *contempl. init.* Hom. *Il. a v.* 591.

^b Macrob. *Saturn. I. c. 12.* ^c Juven. *I. vſ.*

^d Sed vid. omn. *Virg. Aen. VII. vſ. 416. seqq.* ^e *Id. Aen. v.*

vſ. 662. ^f *Virg. Ib. Plaut. Amph. A. I. S. I.*

vſ. 185. ^g *Eustath. ad Od. p. v.* 455.

suo alteri cedere ^a.

De Apolline & Aescula- §. XIII. *Apollo* dictus est a Graeco verbo *ἀπόλυμψις*. hoc est, *perdo*; quia radii solis pestilentiae tempore animantibus perniciem adferunt ^b. Hic enim idem est qui *Sol*; unde etiam *Phoebus* dicitur a Graeco *Φοῖβος*, hoc est, *splendidus*. *Jovis & Latonae* ^c filius fuit, cum sorore *Diana* in insula *Delo* natus ^d; ubi templum & oraculum celeberrimum habuit ^e: & ibi sex menses aestivos degere credebatur; ut sex menses hibernos apud *Pataram Lyciae* civitatem, unde *Pataraeus* dicitur ^f. Quatuor praecipue artium inventorem cum & praesidem fecerunt. Primo quidem medicinae, & praecipue *botanicae*, sive *herbariae* inventor esse dicebatur, quia solis calor herbas fovet ^g. Secundo, *arti sagittariae* praefidebat, quia radii solares sagittis quadammodo comparari possunt, & inde semper arcus ei tribuitur ^h: hinc etiam

^a *Lucret.* II. *vñ. 77.* *Schol.* *Aristoph.* *ad ranas v. 131.* ^b *Hom.* II. *a. 43.* ^c *Horat.* *Od. IV. 6.* ^d *Ovid.* *Metam.* VI *vñ. 189.* *seqq.* ^e *Virg.* *Aen.* IV. *vñ. 143.* ^f *Serv.* *ad Virg. l. prox. c.* ^g *Ovid.* *Metam.* I. *vñ. 521.* ^h *Horat.* *Od. I. XII. vñ. 23.*

etiam *Pagan* dicitur ἀπὸ τῆς παῖετον,
a feriendo^a. Tertio, *musicae & poë-*
ticae praeses erat^b; unde a poëtis
maxime invocatur^c, & lyram, vel
citharam tenens plerumque pingitur^d.
Quarto, *artem divinatoriam* exercere
credebatur, unde *Augur*^e vocatur,
& Graece πρεσβύτης^f, quasi *praesagum*
dicas; Λοξίας etiam ἀπὸ τῆς λοξῆς,
hoc est, *obliquo*^g; quia *obliqua*, sive
dubia responsa consulentibus dabat;
cum sacerdotes scilicet ejus conjectu-
ras suas pro oraculis credulis vendita-
rent. Romanis post Augustum eti-
am Apollo *Aetius* in memoriam vi-
ctoriae Aetiacae fuit cultus^h. Plu-
rima autem per totum terrarum or-
bem oracula ei tribuuntur, quorum
omnium præcipuum fuit oraculum
*Delphicum*ⁱ: imo etiam hominibus
quibusdam divinandi artem largiri cre-
debatur^k. *Pingebatur* Apollo specie
imberbis juvenis, promissis capillis^l,

R s unde

- ^a *Juven.* vi. 172. b *Ovid. Metam.* i. vs.
 518. c *Id. Amor.* i. xv. vs. 35. d *Horat.*
Od. i. 21. e *Id. Od.* i. xi. vs. 32. f *Pausan.*
Att. c. 32. g *Herod.* iv. c. 163. h *Pro-*
pert. L. iv. *El.* vi. v. 67. i *Juven.* vi. vs.
 555. k *Virg. Aen.* iii. vs. 231. & XII. vs.
 391. l *Tibull.* i. *El.* iv. vs. 37.

(unde Latinis *intonsus*, Graecis Ἀξερ-
σεκόπης ^a est dictus) dextra arcum &
fagittas, laeva citharam, vel lyram
tenens ^b, quia coeli temperiem & in-
temperiem regit ^c. Coronatur lauro,
quae arbor ei sacra fuit ^d; unde, qui
divinare volebant, *laurum* comedeban-
t ^e; & hinc etiam poëtae lauro
coronantur. Aves ei sacrae erant *ac-
cipiter* ^f & *corvus* ^g.

Apollinis filius fuit *Aesculapius*, qui
peculiariter magis *medicinae* praee-
rat ^h. Hic fingitur arte sua mortu-
os in vitam revocasse, & propterea
a Jove irato fatorum ordinem ita tur-
bari, fulmine percussus fuisse ⁱ. Co-
lebatur olim praecipue *Epidauri* in
Graecia forma serpentis, vel baculo
intixus, cui serpens circumvolutus
erat. Unde oraculi jussu Romam
arcessitus fuit ^k; ubi templum ei in
insula Tiberina exstructum est. Sed
mēren-

- ^a *Hom. Il.* v. *vs.* 39. ^b *Horat. Od.* i. 21.
- ^c *Macrob. Saturn.* i. c. 17. ^d *V. Claud. de
rapt. Profl.* II. *vs.* 109. *Ovid. Met.* I. v. 558.
- ^e *Tibull. II. El.* v. *vs.* 63. ^f *Homer. Od.* 6.
vs. 525. ^g *Adian de animal.* L. I. c. 47. *sq.*
L. VII. c. 18. ^h *Virg. Aen.* VII. *vs.* 772.
ⁱ *Virg. d. l.* ^k *Ovid. Metam.* xv. *vs.* 622.
seqq.

merentur videri de cultu Aesculapii & Serpentis ejus Viri Celeberr. *Mich. Rossallus*, qui locum *Joannis Apoc.* 11. 13. de hujus Dei cultu explicat; & *Theod. Hasaeus in Bibl. Hist. Phil. Classis* 111. *Fasc. I.* Pingebatur vultu senili, barba promissa, (unde jocus *Dionysii Syracusarum* tyranni, dum barbam auream statuae ejus abraderet, dicentis, *Non convenire filium esse barbatum, dum pater imberbis esset* ^a) pallio indutus & baculum manu tenens. Immolabatur ei *Gallus*. Solebant etiam in ejus fano cubare aegroti, ut per somnium de remedio monerentur ^b.

DE DIIS SELECTIS.

Dii Selecti fuerunt octo: Janus, Saturnus, Rhea, Genius, Pluto, Bacchus, Sol & Luna.

§. XIV. *Janus anni Deus* ^c (nam *De Juno*. co nomine etiam *Solem* intellexerunt ^d; unde *Matutinus pater* dici videtur apud *Horatium* *serm. II. vi vs.*

20.

^a *Val. Max. I. I. ext. 3.* ^b *Plaut. Curcul. A. II. 5. 1. Aristoph. Pluto v. 62. &c.* ^c *Ovid. Fast. I. vs. 65.* ^d *Macrobi. Saturn. I. c. 17.*

20.) dictus fuit ab *eundo*^a, quasi *Eanus*; quia annus, sive tempus semper it, vel procedit; vel, quia cum *Horis* foribus coeli, per quas itur & redditur, praeesse dicebatur^b: hinc etiam *foribus* in terra praest, quae ab eo *januae* dicuntur: & propterea quoque *Januarius* mensis, qui annum aperit de *Jano* ita est dictus^c; ejusque prima die felicem anni successum sibi mutuo optabant Romani^d, & munuscula mittebant^e, quae *strenae*^f dicuntur. Hic primus homines sacrorum ritus docuisse dicitur; & inde in omnibus sacris primus invocabatur^g: vel forte, ut Ovidius refert, hoc fiebat, ut per eum quasi janitorum ad reliquos Deos aditus esset^h. Quia autem antiquissimus Deorum eratⁱ, hinc peculiariter *Pater* dicebatur^d, (& in formulis precum plerumque primus nominari solebat^l) licet

^a Cic. de N. D. II. 27. ^b Ovid. d. l. vs. 125.

^c Varr. L. L. v. 4. ^d Ibid. vs. 175. ^e Suet. Aug. c. 57. Tib. c. 34. Cajo. c. 42. ^f Vid. Fest. bac. v. ^g Cic. de N. D. II. 27. Martial. x. Epigr. 28. Macrobi. Saturn. I. c. 9.

^h Ovid. Fast. I. vs. 173. ⁱ Juven. VI. vs.

393. ^k Horat. Epist. I. XVI. vs. 59. ^l Cat.

to de R. R. n. 133.

licet id cognomen aliorum etiam Deorum esset. Revera autem antiquissimus quidam Italiae Rex fuisse videtur (nam Graecis quidem hoc numen incognitum fuit ^a) qui *vini* usum Italos primum docuit; unde ab Hebreao 12 *Fajin*, quae vox *vinum* notat, nomen ejus potius deducas: & hinc idem fuerit cum *Noacho*, cui revera vini inventio debetur: eadem de causa *Oenotrius* quoque est dictus, quod Graccum *vinum* significet: & facit, quod Oenotrius septemdecim aetatibus, ante bellum Trojanum regnasse dicitur ^b, quod fere in Noachi aetatem incidit. Templum ei primum exstruxit Romulus postquam pacem cum Sabinis fecisset ^c, in quo templo statua ejus erat *bifrons*, vel ad unionem duorum populorum notandam; vel, quia omnis janua duas frontes habet ^d; vel, quia Noachus primum & secundum orbem habitavit ^e; vel denique, quia tempus praeterita & futura respicit: digitis ita figura-

^a Ovid. Fast. I. vs. 90. Athen. Deipnos. L. xv.

^b Pomp. Sabin. ad Virg. Aen. I. vs. 532.

^c Serv. ad Aen. I. vs. 291. ^d Ovid. Fast

vs. 135. ^e Arnob. ad v. gent. L. vi.

guratis, ut trecentorum sexaginta quinque dierum nota per significacionem anni, temporis & aevi Deum indicaret ^a. Aliquando etiam *Quadrifrons* ^b pingitur, ut *quatuor* anni partes significantur. *Clavem & virgam* manu tenet, quia janitor coeli est ^c. *Patulcius & Clusius* nominatur, quia ejus templum bello indicto patebat ^d, pace facta claudebatur ^e: quod intra annos 724. ter tantum Romae accidit: Non tamen putandum est, semper bellum ipso actu extitisle; sed bellum esse credebant veteres, cum firma pax facta non esset, licet re ipsa bellum non exiceretur.

De Saturno. §. XV. *Saturnus* (per quem universam mundi naturam intellexisse veteres auctor est *Dionysius Halicarnas.* sensis L. I. c. 38.) temporis in genere Deus, ita dictus fuit a *satu* ^f, quia homines primum ferere docuit; Graecis autem Κρόνος dictus est, quasi Χρόνος, (quae vox tempus notat, antiquissimi enim Graeci literas adspira-
tas

^a *Plin. H. N. XXXIV. c. 7.* ^b *Macrob. I. c. 9.*

^c *Ovid. Fast. I. v. 99.* ^d *Ib. v. 129.* *Virg.*

Aen. VII. v. 607. ^e *Horat. Od. IV. xv. 9.*

^f *Varro de L. L. IV. c. 10.*

tas ignorabant) quia auctor est *temporum*^a. Hic Coeli & Terrae, sive Vestae Majoris filius fuit; & foedere cum fratre suo majore *Titano* facto liberos suos se devoraturum esse promisit; quod etiam fecit, donec pro Jove & reliquis lapis ei obtruderetur^b. Postea a filio Jove regno pulsus ad Janum, qui parti Italiae imperabat, confugit; & ibi *latuit*, unde ea regio *Latium* est dicta^c. Et ipsum Dei nomen verius est ab Hebraeo סָטָר *Satar*, quod *latere* significat; unde primum parentem nostrum *Adamum* per eum significatum fuisse putant^d, quia pudore nuditatis suac *latuerit* coram DOMINO^e: alii Noachum per eum adumbratum putant, quia ille diu in Arca *latuit*. Hinc etiam in nummis Romanorum navis (qua scilicet in Italiam advectus dicebatur) & Janus bifrons conspicitur^f. A Jano in regni societatem adscitus homines agrestes ad cultum humani-

orem

a *Macr. Sat.* I. c. 8. b *Vid. Apollodor. Biblioth.* L. I. c *Ovid. Fast.* I. vſ. 237. *Virg. Aen.* VIII. vſ. 319. d *Fr. Junius not. ad Tertull.* de *speelac.* c. 8. *Voss. Idol.* L. I. c. 8. & 18. e *Genes.* III. 10. f *Ovid. Fast.* I. vſ. 239. *Lactant. de fals. rel.* I. c. 13.

orem traduxit; unde sub eo *aurea aetas* fuisse perhibebatur ^a. Pingebatur *Saturnus* ut senex decrepitus, quia nihil est tempore antiquius ^b; falcem manu tenens, quia tempus omnia defecat; vel etiam aliquando anguem caudam sibi mordentem; qua re significabatur tempus se ipsum quasi consumere; aliquando denique infantem devorans, qua re etiam *tempus edax rerum* denotabatur ^c. In templo *Saturni* Romae erat *Aerarium* ^d, in quo praeter pecuniam publicam, etiam monumenta publica, & signa militaria adservabantur: quia nempe regnante Saturno inviolata fides & justitia obtinuisse credebatur ^e. Festum *Saturnalia* dictum in ejus honorem celebrabatur mense Decembri ^f per quinque, vel septem dies (varie enim traditur) maxima laetitia, conviviis agitandis, muneribus passim mittendis, & feriis agendis ^g: imo omnis

^a *Virg. Aen.* viii. v. 324. *Ovid. Metam.* i. v. 89. seqq. *Tibull.* I. iii. v. 35. ^b *Ovid. Fast.* I. v. 234. ^c *Id. Metam.* xv. v. 234. ^d *Suet. Claud.* c. 24. ^e *Plut. Quaest. R. p. m.* 275. *sive num.* 41. ^f *Mummius vetus poëta apud Macrob. Saturn.* I. c. 10. ^g *Ac- cius ap. Priscian. L.* v.

omnis civitas feriata publico edicto conferre se in montem Aventinum, ac rusticari quodammodo solita fuit ^a. Tum quoque servi, ut cum dominis luderent, & jocarentur, concedebatur ^b: iisque ad mensam accumbentibus domini ministabant ^c; ut ita aurea actas significarentur, qua omnes homines ejusdem conditionis fuerunt. *Gladiatores* quoque in ejus honorem depugnabant, quia Saturnus sanguine humano placari credebatur; faetus enim & terrefris deus fuit habitus ^d ^e; imo olim humanae victimae ei immolabantur ^f: quod apud Italos primum abolevit *Hercules* hominum simulacris stramineis substitutis, quae *Appyeis* vocabant ^g. Sacra ei fiebant capite aperto secus ac reliquis Diis ^h: nempe, quia tempus omnia aperit ⁱ.

§. XVI *Rhea*, qua (ne cum *Ve-* *De Rhea;*
S. sta

- ^a *Porcius Latro* declam. in *Catil.* c. 17 p. 158.
ed. I. *Wasse Senec.* ep. 18. b *Horat.* *Serm.* 11.
VII. vs. 4. c *Auson.* de *feriis Rom.* vs. 16.
d *Plut.* *Quaest.* *Rom.* n. 11. sive p. m. 266. &
& n. 34. sive p. 272. e *Auson.* d. l. v. 35.
f *Ovid.* *Fast.* v. vs. 627. g *Fest.* V. *Argeos.*
h. *Macrob.* *Sat.* 1. c. 10 *Serv.* *Aen.* III. v.
407. i *Plut.* *Q. R.* n. 12. sive p. m. 260,

sta confundatur) *tellus habitata* significatur, *Coeli filia*, *Saturni uxor* & *foror* fuit. Haec etiam *Ops* dicta est, quia *terrae munera opem* omnibus ferunt^a, (sed dislentit *Varro de L. L. iv. c. 10.*) & festum ejus *Opalia*^b. *Magna mater*^c, quia *tellus tanquam mater omnia animantia nutrit*; *Mater Deorum*^d, quia *Saturni*, a quo omnes fere *Dii progeniti sunt*, *uxor* fuit: & inde etiam *Domina*^e saepe dicitur^f. *Cybele*^g, *Berecynthia*^h, (vel *Berecyntia* potiusⁱ) & *Idaea* *mater* vocabatur^k a montibus *Phrygiae*, ubi praecipue colebatur: vel etiam *Cybele* vocata fuit a *cubo*, quae figura omnium maxime stabilis est, sicut inter elementa, quae vulgo vocant, *terra*: imo *Cybebe* saepe dicitur: & ubicunque apud poetas *Cybelle*, aut *Cybele* media longa legitur rescribendum esse *Cybebe* voluit *Gudius ad Phaedr. L. III. F.*

20.

- ^a *Vid. Fest. V. Opis.* ^b *Varr. L. L. v. 3. Fest.*
- ^c *Varro ap. August. de Civ. Dei VII. c. 24.*
- ^d *Virg. Aen. vi. vs. 784.* ^e *Virg. Aen. III. vs. 113.* ^f *Catull. Attin. v. 13. & 91. Virg. Aen. III. v. 113.* ^g *Strabo L. XIII. n. 563.*
- ^h *Virg. Aen. vi. vs. 784.* ⁱ *Serv. ad Aen. IX. 82.* ^k *Lucret. II. v. 611,*

20. ^a. Bello Punico II. monitu librorum *Sibyllinorum Pessinunte* in Asia, ubi sub forma lapidis colebatur, Romam arcessita fuit ^b. Pingebatur Rhea, sive Cybele matronali habitu coronam turribus sustinet; clavem tenens, quia hyeme velut *clausa* tellus vere *recluditur*; currui insidens a *leonibus* tracto ^c, quia materna benignitate omnia, etiam ferocissima, mitescunt; veste pieta induitur ob flores & animalia, quibus terra quasi est vestita. Festum ejus *Megalesia* dictum celebrabatur mense Aprili ludis praeципue scenicis. Ejus sacra peragebantur a sacerdotibus, qui *Galli* dicebantur a quodam Phrygiae fluvio ita dicto ^d; iisque pracerat *Archigallus*. Hi in furorem acti ^e vaticinabantur; & se ipsos castrabant ^f ad imitationem Atyos cuiusdam, quem cum Cybele adamasset, eumque amore nymphae *Sangaritidis* irretitum invenisset, in

S 2 furo-

^a Vid. & Graev. ad *Lucian.* T. II. p. 895.
Broukh. ad *Prop.* III. 15. 35. Voss. de *Idol.*
II. c. 52. ^b *Liv.* XXIX. c. 14. Ovid. *Fast.*
IV. vs. 247. seqq. ^c Ovid. *ib.* vs. 217. ^d Ovid
Fast. IV. vs. 361. ^e *Lucan.* I. vs. 561.
^f *Juvén.* VI. vs. 513. Ovid. in *Ibin* vs.
453.

furorem egerat, ita ut ipse sibi genitalia ferro demeteret. In ejus sacris *tympana & cymbala* adhibebantur, quia Rhea his instrumentis adhibitis Saturnum prohibuerat, ne Jovis vagitum dum eum pareret, exaudire posset ^a. Immolabatur ei bos, vel ^b *porca foeta* ^c, ut terrae *foecunditas* significaretur. Arbor vero ei sacra erat *pinus*, in quam quoque Atym mutatum fuisse fabulabantur ^d.

De Genio, §. XVII. Genius dicebatur *Natura Penatibus Laribus* Deus, qui omnium rerum gignendarum vim habebat. Dictus est ab antiquo verbo *geno* (qua voce utitur aliquando *Lucretius*, ut, exempli gratia, l. i. v. 130.) pro *gigno*; vel, quia curat ut *gignamur*; vel, quia nos *genitos* fuscipit, ac tuetur ^e: credabant enim veteres unicuique homini ^f, & etiam loco ^g suum adesse *Genium*; cuius munus esset hominem istum, vel locum assidue tueri, eique prae-

^a *Id. Fast. IV. v. 207.* ^b *Ovid. Fast. IV. v. 630. seqq.* ^c *Horat. Epist. II. I. v. 143.* ^d *Ovid Metam. X. v. 104.* ^e *V. Censorin. de die natali c. 3. Fest. V. Genium.* ^f *Auctor. XII. 15. Horat. Epist. II. 2. v. 187.* ^g *Virg. Aen. VII. v. 136. Menand. p. 260. v. 558. ed. Cl. Clerici.*

praesidere: unde ab *Apulejo* ^a dicitur *singularis praefectus, domesticus speculator, individuus arbiter, inseparabilis testis, malorum improbator, bonorum probator, &c.* Et hinc phrases sunt ortae, *defraudare Genium suum*, hoc est, *negare naturae, quod appetit* ^b; cui contrarium est, *indulgere genio* ^c. Cum igitur aliquem enixe obtestari vellent, *per genium ejus orabant* ^d. Sic etiam quisque jurabat *per Genium suum*, servi *per Genium heri*, omnes autem Romani post perditam libertatem *per Genium principis*; fustuarii poena ^e in pejerantes constituta: mulieres vero & ancillae *per Junonem suam* ^f, vel *herae suae* ^g jurabant. Plerique autem duos Genios, alterum bonum ^h, alterum malum hominibus adesse credebant ⁱ; quorum ille homines ad bonum, hic ad malum impelleret: & hi sunt, qui in monumentis sepulchrorum *Dii Manes* vo-

S 3 can-

^a *De Deo Socratis.* ^b *Terent. Phor. A. I. 5. I.*

^c *Persius S. V. vs. 151.* ^d *Horat. Epist. I.*

^e *vsi. 94.* ^f *L. 13. §. ult. ff. de jurej.* ^g *Petr.*

tron. c. 25. *Tibull. IV. XIII. v. 15.* ^h *Serv. ad. Virg. Aen VI.*

vs. 747. ⁱ *V. Plutarch. Bruto p. m. 1000.*

cantur ^a. Colebatur saepe Genius sub forma serpentis ^b; & aliquando juvenili, aliquando rursus senili forma effingebatur. Sacra ei fiebant natali potissimum cujusque die ^c floribus & vino ^d, & unguentis ^e, & ture ^f quia incongruum videbatur eum sanguine placare, qui vitae auctor erat: aliquando tamen etiam porcum ei immolabant ^f, nisi hic ad convivium potius fuerit. Graeci Δαιμόνα bonum Genium vocant: & ita in conviviis ultimum poculum, quod in ejus honorem sumebatur, dicebatur Αγαθοῦ δαίμονος ^g.

Geniis affines fuerunt *Penates* & *Lares*: ita enim dicebantur Dii, qui prae aliis eligebantur pro lubitu, vel ex Diis magnis, vel ex Majoribus defunctis ^h, vel ex aliis Heroibus ⁱ, (quemadmodum Alexander Severus Imperator etiam Abrahamum, Christum, & Orpheum in larario suo coluisse legitur) ut uni alicui regioni, urbi,

^a V. Sanct. Minervam p. m. 611. & ibi Cl. Perizon. ^b Virg. Aen. v. vs. 95. ^c Pers. Sat. 11. vs. 3. ^d Horat. Epist. II. I. vs. 144. ^e Tibull. II. 2. v. 5. ^f Ib. IV. 2. v. 9. ^g Id. Od. III. n. 17. ^h Vid. Aelian V. H. I. 20. ⁱ Serv. ad Aen. VI. v. 152. i Vid. Lamprid. Alex. Sev. c. 29.

urbi, (unde πολιχοι θεοι^a Graecis dicuntur) aut familiae praesent. Dicti sunt *Penates*^b, quia in penitissima sive intima aedium parte, ubi *penus* adserbatur, colebantur; unde etiam *penetrales*^c fuerunt dicti, & sacraria eorum *penetralia*^d. *Lares* vero dicuntur ab Etrusca voce *Lar*, quae *Principem*^e, sive *Praesidem*, τὸν προσάτην, notat: inter quos & *Penates* haec differentia fuisse videtur, quod *Lares* proprie dicuntur, qui uni alicui familiae^f, *Penates*, qui urbi cuidam vel Reipublicae praesunt; (qui etiam *Publici* vocantur, & Romae in Capitolio colebantur^g) licet saepe hae voces confundantur. Erant autem *Lares* haereditarii familiis, unde *patrii* dicuntur Virgilio^h, Graecis vero θεοὶ πατέωι, γενέθλιοι, κτήσιοι, μίχιοι, ἔριοιⁱ: & quisque domi suae in *larario*^k, vel aedicula quadam sacra^l, parvas eorum ima-

S 4 gun-

^a Poll. *Onom.* I. c. I. n. 24. ^b Cic. *de N. D.* II. c. 27. ^c Senec. *Theb.* v. 340. ^d Fest. *hac V.* ^e Vid. *Liv.* IV. c. 9. II. 17. ^f Juven. XII. v. 89. ^g *Liv.* III. c. 17. ^h *Aen.* IV. v. 599. ⁱ Dion. Halic. I. c. 67. ^k *Lamprid. d. l.* ^l *Juven.* VIII. V. 110..

gunculas habebat cereas ^a, canina pelle vestitas, & *canem* juxta se habentes ^b, qui *aedium custos* habetur. Ante eas imagines ignem perpetuum alebant; & quia in *atriis* aedium fere erant locatae ipsa *atria* inde denominari potuerunt ^c, quod ex *fumo atræ* fierent: & majorum imagines, quae in *atriis* servabantur, *fumosæ* inde dictæ videntur apud Juvenalem VIII.

vñ. 8. Hasce imagines floribus & fertis exornabant ^d, quae diebus festis renovabantur ^e. Et quisque quidem in aedibus suis talia sacraria habebat ^f, ubi sacra haereditaria colebant: sed maxime tamen proceres, quemadmodum simile quid hodie apud Pontificios obtinet ^g. Offerebant laribus frugum primitias, & porcum iis immolabant ^h. Percgre autem abeuntes, vel inde redeuntes

Deos

^a *Juv. l. prox. d.* ^b *Ovid. Fast. v. vñ. 137 seqq.* ^c *Isid. Orig. xv. c. 3.* ^d *Plaut. Aulul. Prol. vñ. 14. & A. II. S. VIII. vñ. 15.* ^e *Juv. d. l.* ^f *V. Cic. Verr. VI. c. 2. seqq. & omn. not. ad Petron. c. 29. p. 108. ed Cl. Burm.* ^g *V. Cic. Famil. x. III. n. 2. & ibi Manut.* ^h *Horat. Od. III. XXXII. vñ. 3.*

Deos Penates salutabant ^a. *Compita* etiam Laribus erant sacra; & in eorum honorem festum *Compitalia* dictum celebrabatur ^b. Denique *Penates* & *Lares*, qui *aedibus* praesunt, saepe pro *ipsis aedibus* ponuntur ^c; & etiam *Lar* singulari numero pro interiore parte domus ^d. *Mater Larium* dicebatur *Lara*, vel *Larunda* ^e: vel etiam *Mania*; nisi haec forte eorum avia fuit ^f.

§. XVII. Quae de inferis narrantur sapientiores veterum pro fabulis habuere ^g; licet tamen animae immortalitatem minime negarent. Veruntamen nobis ea paucis explicanda veniunt. *Pluto* itaque *inferorum Deus*, *Saturni* etiam filius, dictus est ^{ἀπὸ τῶν πατέρων}, hoc est, a *divitiis*; quia *divitiae* in inferioribus terrae partibus latent, unde Latinis etiam *Dis*

*De Plutone,
& Proserpina, sive Hecate.*

S 3 dici-

^a *Terent. Phorm. A. II. S. I. vs. 81. Plaut. Merc. A. V. S. II. v. 24.* ^b *Ovid. Fast. V. vs. 140.* ^c *Virg. Aen. VIII. vs. 123.* ^d *Ovid. Fast. I. vs. 136.* ^e *Auson. Technop. p. m. 480. Laſtant. de fals. rel. I. c. 20.* ^f *Varro de LL. VIII. 38. Fest. vel Paulus potius, v. Maniae.* ^g *Horat. Serm. I. IV. vs. 16. Cic. pro Cluent. c. 61. & Tusc. Qnaest. L. I. c. 5. seqq.*

dicitur ^a. Orcus etiam dictus est ab urgendo ^b, quia omnes ad mortem urget; vel potius ab Hebraica voce אָרֹכֶס, hoc est, terra ^c: licet vox Orcus pro ipsa habitatione defunctorum ^d saepius sumatur. Saturni, ut dixi, & Opis filius fuit; & in sortione universi inferos obtinuisse ^e, ac plenum in defunctos imperium exercere credebatur: unde Jupiter infernus & Stygius dicitur ^f a Styge palude infernali: quemadmodum uxor ejus Proserpina Juno Profunda ^g, & Infera. Jupiter etiam Magicus, ut quidam legunt apud Virgilium in *Ceiri* vs. 374. Pingebatur Pluto solio insidens, torvo vultu ^h, sceptro & corona ex ebeno insignis; clavem etiam habens, quia inferorum custodiam gerit ⁱ. Victoria ejus fuit taurus ^k.

Plutonis ergo uxor Proserpina ^l
Jovis & Cereris filia, quam ex Sicilia

^a Virg. *Aen.* vi. vs. 269. Cic. de N. D. ii. c.

26. ^b Cic. in Verrem. L. iv. c. 50. Fest. V. Or-

cus. ^c Jerem. x. n. ii. Voss. Etymol. ^d Virg.

Aen. vi. vs. 269. ^e Juven. xiii. vs. 49.

^f Senec. *Herc. Fur.* vs. 47. Virg. *Aen.* vi. vs.

252 ^g Claud. de rapt. Proserp. i. vs. 2. Stat.

Sylv. ii. i. vs. 147. ^h Claud. d. l. vs. 80.

ⁱ Pausan. *Elias.* pr. c. 20. ^k Virg. *Aen.* vi.

vs. 253. ^l Juven. xiii. vs. 50.

lia rapuisse dicitur: Cereris tamen precibus effectum fuisse fingunt, ut sex mensibus apud maritum in inferis, sex reliquis apud matrem in coelis degeret^a: qua re significabatur semen hyeme terra latens aestate prorumpere; per hanc enim Deam *fœcunditatem terrae*, vel forte ipsum semen^b notabant. Eadem *Libera* est dicta^c, & *Baccho* socia jungitur ap. *Claudian. de rapt. Pros. L.* i. v 16. Haec etiam in mortuos imperium habere^d, & morti proximos tondere credebatur antequam mori possent^e. Eadem etiam *Hecate*^g dicitur, & tum saepe cum Diana & Luna confunditur^h; ac fingitur triplici capite, equi scilicetⁱ, canis ac hominis; quia vim suam tribus locis exerit, in coelo nempe, in terris, & apud inferos. *Venificiis* etiam praecesse credebatur^k; quia Lunam in herbas, quibus beneficia exercebant, despumare^l, atque ita

a *Ovid. Metam.* v. vs. 566. b *Cic. de N. D.* II. 26. c *Cic. Verr. L.* IV. c. 48. d *Tibull. III. El.* v. vs. 5. *Hor. Serm. II.* v. vs. ult. e *Virg. Aen.* IV. vs. 699. f *Ibid. VI.* vs. 247. g *Vid. Horat. Od. III. 22.* h *Virg. Aen.* IV. vs. 512. i *Horat. Serm. I. VIII.* vs. 33. k *Lucan. VI.* vs. 505

ita vim quandam magicam iis addere putabant. *Triviis* etiam praeyerat, & in iis colebatur ^a; ac inde *Trivia*, Graccis ^b τριοδίτις, τρίμορφος, τριπεσσωπος, dicitur ^c. Et Athenis in triviis ditiores certo tempore coenam Hecatae apponebant a pauperibus diripiendam ^d. *Immolabatur ei* vacca sterilis ^e; vel etiam canis ^f; quia canum ululatu spectra, quae immittere credebatur Hecate, fugari credebant.

Reliqua inferorum numina, quod non ita multum ad institutum nostrum faciunt, silentio transibimus: nisi quod paucis verbis de *Parcis* & *Furiis* monendum est.

Parcae juxta plurimos, & magni quidem nominis grammaticos veteres, ita dictae sunt οὐατ' ἀρτίφεασιν, quod nemini parcant ^g: sed cum ea sit merum inscitiae asylum, verius cum *Vofiso* & *Jul. Cael. Scaligero* ^h dicas a parcendo esse dictas, quia parcant: una enim

^a *Vid. Virg. Aen. vi. vs. 610.* ^b *Athen. L. VII. Deipnos.* ^c *Catull. carm. 35.* ^d *Ari. Steph. Plat. v. 594. seqq. & ibi Schol.* ^e *Virg. Aen. vi. vs. 251.* ^f *Ovid. Fast. I. vs. 389.* ^g *Ibidem. VIII. c. II.* ^h *Poëtic. III. c. 90.*

enim tantum dicitur filium vitae incidere; duae vero, altera vitam dare, altera vitam continuare: nisi a *partiendo* dictas velis, quod sortem hominibus *partiantur*, quemadmodum Grac-cis ἀπὸ τοῦ μετεπέμπειν Μοῖρας dicuntur. Fuerunt autem tres sorores Jovis & *The-midis*^a, vel etiam solius *Noctis*^b filiae; *Clotho* dicta a verbo κλάω, *neo*, quia stamen ducit, eaque homines in vitam vocare credebatur: *Lachesis* a λαχεῖσθαι^c, *sortior*; quia humanae vitae sortem praefinit; & *Atropos* dicta a verbo τρέπω, *vertō*, & ab α privati-vo; quod scilicet *verti*, sive *flecti* ne-quiret, eaque filum vitae incidere dicebatur.

Furiæ, sive *Diræ* itidem tres fuerent, *Eumenides* etiam & *Eriinyes* dictaæ. Nomina earum fuerunt *Alecto*, *Tisiphone* & *Megaera*. Iisque nihil aliud significabatur, quam impios sce-leratosque continuis & surdis consci-entiac flagellis caedi^d; quemadmo-dum elegantissime id deducit Cicero *pro Roscio Amerino* c. 24.

§. XIX.

^a *Hesiod. Thes.* v. 904. ^c *Ibid. v. 217.* ^c *Aor.*
^b ἐλαχότερον. ^d *Juvenc. XIII. v. 195.*

De Baccho, §. XIX. *Bacchus*, sive *Liber*, vi-
eiusque co- ni *Deus*, *Jovis* & *Semeles* filius, sed
mitibus. miro modo natus, ut apud Mytho-
graphos late videri potest ^a. Dicitur
ab Hebraeo verbo *Bacchah*, quod *e-*
jurare notat: quia illud in sacris ejus
usitatum erat. *Bochartus* ^b vero di-
ctum fuisse vult quasi *Bar-Chus*, hoc
est, *Chusi filius*; unde eundem *Nim-*
rothum fuisse putat ^c. *Liber* autem,
& *Liber Pater* Latinis dicitur ^d, quia
vinum homines curis *liberat* ^e: vel
νεατ' εξοχὴν Ιοvis liber, hoc est, *fili-*
us: vel denique melius a Gr. *λειθω*,
libo, *stillo* ^f. *Dionysus* dicitur a *Διός*,
hoc est, *Jovis* (*subaudi filius* ^g) &
Nysa insula, in qua educatus dicitur.
Lenaeus ^h, *από της Αγριών*, quod *torcu-*
laria scilicet vino ex uvis exprimendo
invenisset ⁱ. *Pingebatur Bacchus fe-*
re puer, quia vinum immodice sum-
ptum

- a Vid. & Ovid. Metam. III. vs. 310. b Pha-
leg. I. c. 2. c Vid. Ampliss. vander Meulen
de die mundi Diff. II. p. 526. d Macrob. Sa-
turn. I. c. 19. e Horat. Od. II. II. vs 17.
& Epist. I. 5. vs. 16. f V. Cl. Perizon. ad
Sanct. Min. p. m. 569. g Lucian. in Deor.
Dial. h Tibull. III. 6. v. 38. i Serv. ad
Virg. Georg. II. vs. 4. & clariss. ad Aen. IV.
vs. 214.

sumptum sapientiam hominibus auffert; vel etiam adolescens comatus^a, formosus &c nudus, quae omnia vini naturam notant: *cornutus* etiam plerumque fingitur, quia vi-num homines ad *audaciam* impellit^b, cuius symbolum sunt *cornua*: vel, quia prisci mortales cornibus boum bibebant^c: *hedera* coronabatur^d, quia ea planta ebrietatem arecere cre-debatur: *thyrsus* manu gestat, hoc est, *bastam hedera*^e, vel *pampinis circumvolutam*; quam *gravem* vocat Horatius^f, quia magnam potestatem ea exercere credebatur; quemadmo-dum etiam dicebant, eum univerium Orientem domuisse^g: & hinc *thyrsus* aptissima translatione pro *quovis stimulo*, vel *impetu* ponitur^h. *Cur-rus* ejus a tigribusⁱ, aliquando vero a leonibus, vel lyncibus trahebatur; vel, quia vinum ferocissimos quosque do-

^a Tibull. I. IV. vs. 37. Senec. Oed. vs. 404. &
Hippol. I. 751. ^b Ovid. Art. Am. I. vs.
239. Horat. Od. III. 21. vs. 15. seqq. ^c Vid.
Voss. de Idol. L. III. c. 71. ^d Ovid. Fast.
III vs. 767. ^e Id Metam. III. vs. 667 f Od.
II. 19. vs. 8. ^g Ovid. Fastor. III. vs. 729.
^h Lucret. I. vs. 921. ⁱ Hor Od. III. 3. v.
13.

domat ^a; vel, quia homines feroce
redit.

Comites Bacchi erant *Nymphae*, *Sa-tyri* ^b & *Silenus* ^c, qui ejus praecep-tor fuisset dicebatur: tum mulieres e-briae & furentes, quae *Bacchae* ^d, & *Maenades* ^e πόναι, hoc est, a-furendo dicuntur: ut etiam *Thyades* ^f, a θύω, *impetu feror*, ruo. Sa-cra ejus *Bacchanalia*, quae etiam *Dionysia* & *Orgia* vocantur, Romae olim omni genere turpitudinis sunt celebrata ^g; donec A. V. 567. ex Se-natus-consulto prohibita sunt ^h. *Or-gia* etiam dicta sunt απ' της ὀργῆς ⁱ, a furore: licet ea vox pro quibusvis saepe sacrīs ^j, arcanis certe, ponatur: ut pro sacrīs *Musarum* ^k, pro sacrīs *Cereris* ^l, pro sacrīs *Cybeles* ^m. Fe-stum autem Bacchi legitimum *Libe-ralia* dictum est, quo ei liba ex melle offerebantur; quia etiam mellis inven-tor

^a Horat. Od. II. 19. ^b Ib. d. l. ^c Sen. Oed. vs. 424. ^d Horat. Od. III 25. vs. 15 ^e Horat. Od. II. xix. v. 9. ^f Juven. II. vs. 3. ^g Vid. omn. Liv. xxxix. c. 8. seqq. ^h Serv. ad Virg. Aen. IV. vs. 309. ⁱ Vid. Juven. II. vs. 91. ^k Aristoph. in βαρεάζ. vs. 355. ^l Herod. v. c. 61. ^m Strabo L. XVII.

tor habitus fuit ^a. *Immolabatnr ei hircus, vel caper;* quod animal viti-
bus nocere solet ^b.

Bacchi & Veneris filius erat *Pri-
apus* ^c, hortorum custos ingenti virili
membro insignis ^d; quo forte impu-
dentia, quae ex ebrietate & illegiti-
mae Veneris usu consequi solet, de-
notatur. Statuae ejus vertici etiam
arundo ad terrendas volucres addeba-
tur ^e.

§. XX. *Sol* idem quidem est qui *De sole.*
Apollo, & propterea pleraque ad
eum pertinentia, ubi de Apolline a-
gebamus, dicta sunt; sed in theologia
tamen gentili distinguuntur: cum e-
nim inter selectos Deos refertur Sol
dicitur fuisse filius *Hyperionis* ^f fra-
tris *Saturni* & *Thiae* ^g; vel juxta
*Homerum Hyperionis & Euriphæs-
sae* ^h: & ipse etiam interdum *Hyperi-
on* dicitur ⁱ. Hujus & *Tethyos* filia
credita fuit *Aurora* ^k; unde etiam

T Hype-

^a Ovid. *Fast.* III. *vñ.* 735. ^b Horat *Od.* III.
8. Ovid. *Met.* XV. V. 114. ^c *Fast.* I. V. 357.
^d Tibull. I. IV. 7. ^e Horat. *Serm.* I. VIII.
init. ^f Ibid. v. 4. ^g Claudian. *de rapt. Proser.*
II. *vñ.* 44. ^h Hesiod. *Theog.* *vñ.* 371. ⁱ Ho-
mer. *hymn. in Solem.* ^j Ovid. *Fast.* V. *vñ.*
383. ^k Hesiod. l. d.

Hyperionis dicitur ^a, quia scilicet Sol
lem praecedens quasi ex eo nascitur.
Pingebatur Sol juvenili forma, capite
radiis cincto, currui insidens a quator
equis volucribus tracto ^b. Immola-
batur ei *equus* ob cleritatem ^c; quod
tamen an apud Romanos obtinuerit,
dubito: apud Lacones certe factum ^d;
& apud *Aethiopas* ob velocitatem qua-
drigae albae ei sunt oblatae ^e.

De Luna.

§. XXI. *Luna* quoque eadem qui-
dem est, quae Diana ^f, sive Proser-
pina: cum vero inter Selectos Deos
numeratur Hyperionis filia Solis so-
ror dicitur ^g. Veterum autem super-
sticio credebat eam, cum deficit, in-
cantationibus magicis affligi: ideoque
pelvibus aeneis aliisque rebus magnum
sonum excitabant ^h, ne eas audire pos-
set: eamque superstitionem apud va-
rias Orientis gentes obtinere hodierni
itinerariorum scriptores testantur. E-
jus currus a duobus duntaxat equis
trahebatur ⁱ. In Palatino monte tem-
plum

^a Ovid. *Fast.* v. *vf.* 159. ^b Ib. *Met.* II. *vf.*
153. ^c Id. *d. Fastor.* l. ^d *Pausan.* *Lacon.*
c. 20. ^e *Heliod.* *Aeth.* L. X. ^f *Vid.* *Varr.*
de L. L. IV. 10. ^g *Claud.* *d. l.* V. 45. ^h *Ju-*
ven. VI. *vf.* 442. *Plin.* *H. N.* II. 6. 12. ⁱ *Ma-*
nil. *Astron.* V. *vf.* 3.

plum habuit Luna, ubi nomine *No-*
ctilucae ^a colebatur; & item alterum
 in Aventino ^b.

DE DIIS MINORUM GENTIUM.

§. XXII. *Dii Minorum Gentium* ^c De Diis mi-
 fuerunt *Indigetes*, *Semones*, *Virtutes* ^{norum gen-}
 & *Affectiones animi* & similia; quibus ^{tium.}
 subjungemus *Deos* quosdam *Peregrinos*
 Romae cultos.

Dii Indigetes. (Gr. παρεγένετοι ^d,
 quasi *adscriptitios* dicas) sunt, qui pro-
 pter merita & virtutem in *Deos* sunt
 relati ^e; & *Heroës* etiam dicuntur.
Indigetes autem sunt dicti, quod *in*
Diis ^f, sive *inter Deos* agerent; vel
 potius ab *indigetando*, hoc est, *invoca-*
cando ^g. Ex his celebriores tantum
 recensebimus; *Quirinum* scilicet,
Herculem, *Castorem* & *Pollucem* &
Aeneam.

T 2 §. XXIII.

^a Vid. Horat. Od. IV. vi. n. 38. ^b Ovid Fast.

III. v. 884. ^c Vid. Ovid. in Ibin. v. 79.

^d Lucian. Jove Trag. p. 140. ed. Graev. ^e Horat. Od. III. 2. v. 9. Cic. de LL. II. c. 8.

^f Serv. ad Virg. Aen. XII. v. 794. ^g Ma-
 erob. Saturn. I. c. 17.

De Quiri-
no.

§. XXIII. Quirinus dictus fuit Romulus, Urbis Romae conditor, postquam inter Deos relatus esset ^a; vel a *Curibus Sabinorum* oppido; unde omnes Romani *Quirites* sunt dicti postquam Sabini in civitatem recepti sunt; vel a voce *Curis*, quae Sabinis *hastam* notabat, quia magnus bellator fuerat Romulus, & quod *hasta* olim praecipuum quidem telum, quo in bello utebantur, fuit. Hic cum asperius regnaret concionem ad populum habens, cum subito ingens tempestas exorta esset, a Senatoribus dicitur disceptus ^b; qui deinde, ut caedis invidiam a se amolirentur, *Proculum* quendam subornarunt, qui juraret se Romulum in coelum euntem vidisse, eumque jussisse, ut sibi divini honores fierent ^c. Hinc templum ei exstructum est, & sacerdos ei proprius constitutus, qui *Flamen Quirinalis* est dictus. Festum autem, quod mense Februario in ejus honorem celebrabatur ^d, dicebatur *Quirinalia*. Uxor Romuli *Hersilia* etiam in Deos relata,

^a *Ovid. Fast. II. vſ. 475. seqq.*

^b *Flor. I. c. I.*

^c *Liv. I. c. 16.*

^d *Ovid. d. l.*

ta, & *Hora* dicta est ^a.

§. XXIV. *Hercules Jovis in Amphitryonem mutati, & Alcmenae* ^b *Thebanae* uxoris Amphitryonis filius *Eurystheo Mycenarum Regi* propter odiū novercae suae Junonis servire coactus est; & duodecim *labores* (five *aerumnas* ^c, ut proprie vocant) ab eo impositos exantlasse dicitur ^d: quanquam etiam plura alia egregia facinora perpetraverit; sed quae eo nomine *aerumnarum* non comprehenduntur, quia non fuerunt illi ab Eurystheo imposta. Fuit autem Hercules revera vir aliquis fortissimus, vel potius fuerunt viri hoc nomine plures ^e; sed Graeci suo more omnium illorum res gestas uni suo Herculi *Thebano* adscripserunt. Pingitur ergo tanquam vir robustus, clavam dextra manu gerens, & indutus exuvias leonis, quem interfecerat, *Nemeai*. Romae variis cognominibus cultus est, & inter alia nomine Her-

T 3 culis

^a *Id. Met. XIV. vs. ult.* ^b *Vid. Plaut. Amphiur.* ^c *Cic. de Fin. II. extr.* ^d *Auson. Eidyl. I. xix. v. etiam Lucret. V. vs. 22. Marti- al. IX. n. 103.* ^e *Tacit de mor. Germ. c. 34. Cic. N. D. III. c. 15. seqq. Serv. ad Aen. VIII. 564;*

culis *Musagetus*, five *Herculis Musarum*^a, hoc est, *Musarum ducis*; quia fortitudo Musis, five doctrinae studiis, quietem praefstat; vel, ut verius loquamur, praefstare oportet: inter arma enim fere silent Musae. *Sancus* etiam, vel *Sanctus*^b, & *Sanctus pater* proprio quodam nomine Romanis, vel *Sabinis*^c est dictus: atque idem etiam *Dius Fidius* dictus videtur, tanquam τε *Διός*, hoc est, *Jobvis filium* dicas^d: *D* enim & *L* literae apud veteres saepe permutantur^e. *Thesauris* quoque praeerat^f; unde, qui divites fieri cupiebant, decimam^g bonorum suorum partem^h Herculi consecrabant, quod dicebant *pollucere*ⁱ; & epulum quod hujus decimationis caufsa populo dabatur^k, dicebatur *polluctum*; unde etiam *pollucibilis*.

- a Suet. Aug. c. 29. Vid. Vaillant. de fam. R. G. Pomponia n. 11.
- b Propert. IV. 10. vs. 70.
- Cic. pro Sext. c. 68.
- c Varr. L. L. IV. 10.
- d Fest. V. V. *Medius Fidius*: Varr. de L. L. IV. c. 10.
- e V. Vossium de permut. literar.
- f Horat. Serm II. vi. vs. 12. Pers. II. v. 12.
- g l. 2. §. 2. ff. de pollicitat.
- h Plaut. Bacch. IV. iv. vs. 15.
- i Id. Stichō I. III. v. 80.
- Macr. Sat. III. c. 12.
- k Locus notand. ap. Cic. de Off. II. c. 17. d. l. 2. §. 2. ff. de pollicitat.

290.

Pag.
290.

F.A.R.I.

Pag.
293.

G.A.R.I.

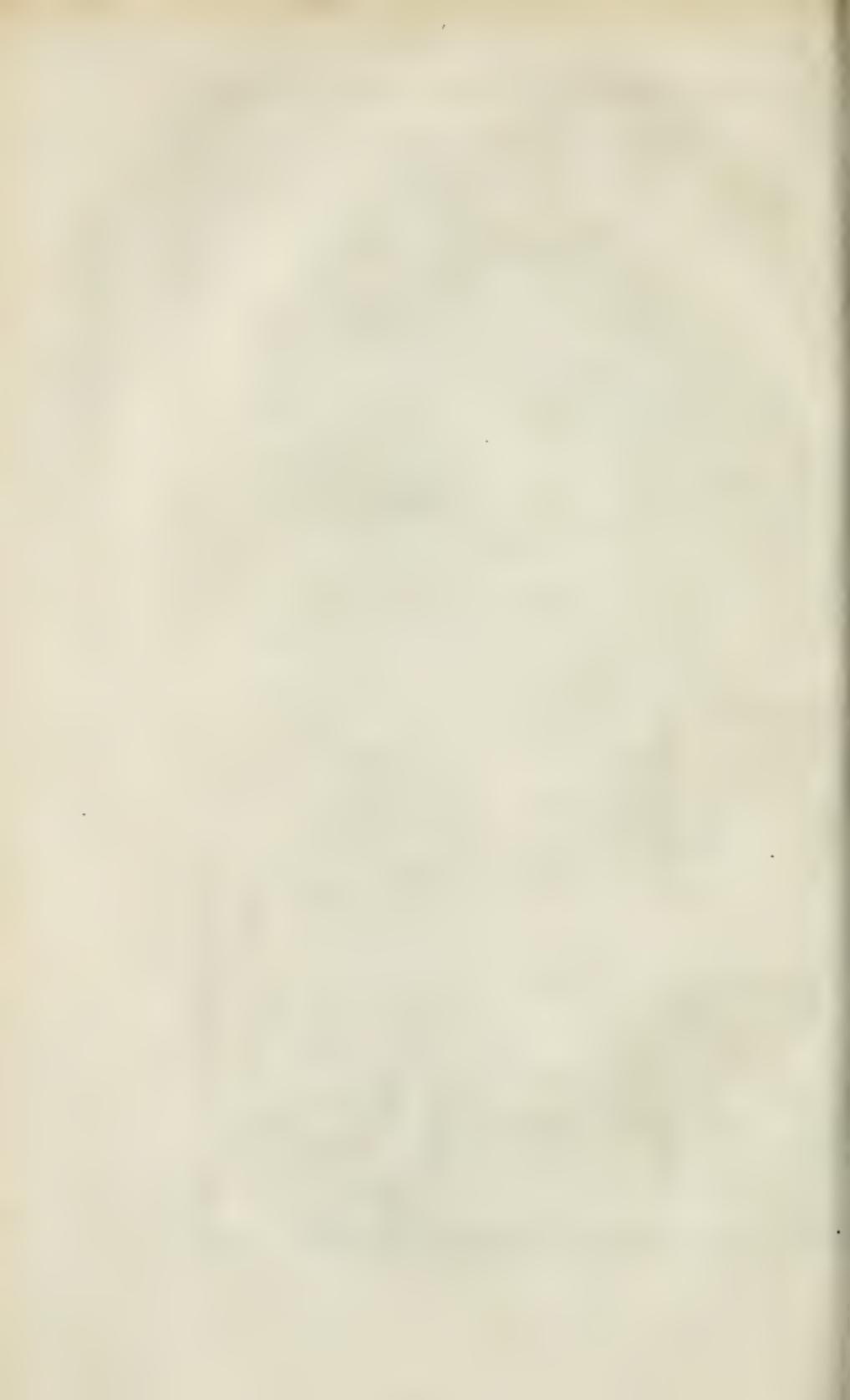

Pag.
295.

Pag.
295.

lis^a coena pro opipara ponitur^b. Ejus sacris interesse mulieribus non licet, quod olim Herculi sittienti aquam negassent^c. Peragebantur ea sacra (quae aperto capite fiebant^d) a propriis Herculis sacerdotibus *Potitiis* nempe & *Pinariis*, quae duae nobiles Romae gentes erant, quarum progenitores ipse Hercules sacra sua docuisse dicebatur^e: postea vero A. U. 441. extincta gente *Potitorum*^f (a qua ipse Deus manifestam poenam exegisse credebatur, quod haec sacra ad humile servorum ministerium transtulissent) ea sacra a *Pinariis* tantum, & a servis publicis, qui in locum *Potitorum* substituti fuerant, peracta sunt. Arbor Herculi sacra fuit *Populus*^g.

§. XXV. *Castor & Pollux*, sive *Castor* & *Pollux*, hoc est, *Jovis filii* inter alios etiam Romae culti sunt. Hi, ut plures auctores sunt, ex Jove in cygnum mutato, & *Leda* *Tyndari* *Spir-*
T 4 tano-

a *Plaut. Rud.* v. III. *vñ. 63.* b *Macrobi. Saturn.* III. c. 17. c *Id.* I. c. 12. *Propert. IV.* ix. 69. d *Id.* III. c. 6. e *Virg. Aen.* VIII. *vñ. 269.* f *Liv. IX.* c. 29. *Val. Max. L.* I. c. 1. n. 17. g *Virg. Ecl.* VII. *vñ. 61.*

tanorum Regis ^a uxore fuerunt progeniti : alii vero Pollucem & *Hele-nam*, quae *Menelai* (hic etiam Sparta Rex fuit) uxor erat, Jovis ; Castorem vero & *Clytemnastram*; quae *Agamemnoni Mycenarum Regi* nupsit, Tyndari liberos fuisse volunt : certe *Oebalii* dicuntur ^b ; & *Therapnaei* ^c a locis *Laconiae*, cuius regionis caput fuit Sparta. Cum autem Castor mortuus esset, Pollux divino semine natus immortalitatem suam cum eo partitus fuisse dicitur ^d ; ita ut alternis semestribus ; vel , ut alii , diebus ^e apud inferos agerent : quod ideo fictum est, quia in sidus Geminorum translati esse dicebantur, quorum dum alter oritur , alter occidit. Eorum sidera conjuncta nautis periclitantibus salutem adferre putabant ^f ; unde Graecis σωτῆρες sunt dicti ^g ; si vero unica tantum stella appareret, exitium portendi credebant ^h ; unde saepe naves ab iis demonibantur ⁱ. Hinc plenum

^a Horat. Od. I. XII. vſ. 25. ^b Stat. Sylv. III. II. v. 10. ^c Id. Theb. VII. v. 793. ^d Virg. Aen. VI. vſ. 121. ^e Lucian. Deor. Dial ult. ^f Horat. Od. I. XII. vſ. 27. ^g Aelian Var. Hist. I.c. 30. ^h Senec. Quaest. Nat. I.c. Plin. H. N. II. 37. ⁱ D. Lucas Aitor. XXVIII. II.

rumque pinguntur stellam in *Pileis*
 quos *Laconum* more gestant ^a, licet
 alii dicant eos pileos representasse di-
 midiam partem ovi, ex quo nati fin-
 guntur ^b) habentes, equis albis in-
 sidentes; quia saepe in praeliis ita
 conspecti dicebantur ^c. *Castor equis*,
Pollux maxime pugilatu nobilis fu-
 isse dicitur ^d. Romae ei templum
 primus extruxit *Postumius Dictator* ^e
 A. U. 257. cum crederentur bello
 Latino pro Romanis pugnasse: & li-
 cet illud amborum esset, tamen *Ca-
 storis* solius dicebatur ^f; unde jocus
Bibuli, quando Aedilis cum Caesare
 illum solum communium ad ludos
 impensarum gratiam apud Populum
 capere videret, dicentis, *sibi idem e-
 venisse quod Polluci*. Ut enim geminis
 fratribus aedes in foro constituta tan-
 tum *Castoris* vocaretur: ita suam Cae-
 sarisque munificentiam, unius Caesaris
 dici ^g. Imo ambo aliquando *Castores*
 sunt dicti, τὰ Κάσοις ^h. Jurabant

T 5 muli-

^a Vid. Meurs. Misc. Lac. I. c. 17. Catull. carm.
 ad Contub. sive 35. ^b Tzetzes ad. Lycophr.
 v. 506. ^c Flor. I. c. 11. Val. Max. I. c. 8.
 n. 1. ^d Horat. Serm. II. I. v. 26. ^e Liv.
 II. c. 20. G' 24. ^f Juv. XIV. v. 260. ^g Su-
 et. Jul. c. 10. ^h Scalig. ad. Catull. carm. 4.

mulieres Romanae per Castorem, vi-
ri per Herculem, utriusque per Pollu-
cem ^a.

Aeneas.

§. XXVI. Sed huc vel praecipue referendus fuerat Aeneas: qui flumi-
ne *Numicio* mersus in Indigetum ^b
Deorum numerum receptus eit: Sed de quo pauca sequentibus temporum
monumentis inveniuntur.

*Imperatores
in Deos
relati.*

§. XXVII. Ad Deos Indigetes e-
tiam sunt referendi *Imperatores in De-
os relati*; quorum primus fuit Julius
Caesar ^c; tum Augustus ^d, & reliqui
deinceps omnes etiam *Christiani* ad
Gratianum Imperatorem usque; quod
ex veteribus Inscriptionibus (Vid.
On. Panvinium de Civitate Romana
c. 28. edit. Cl. Graevii in Thesauro suo
Tomo I.) manifestissimum est. Fie-
bat haec *ἀποθέωσις* ingenti pompa
cum cadavera eorum cremarentur in
Campo Martio, & tum statim *Fla-
mines* ^e, & *Sodales* ^f sive *Sacerdo-
tum collegia* accipiebant: & etiam *Fla-
mini-*

^a *Gell. xi. c. 6.* ^b *Ovid. Met. xiv. v. 607.*

Tibull. ii. v. 45. *Dion. Hal. L. i. c. 63.*

^c *Suet. Jul. c. 1.* ^d *Horat. Od. iii. iii. vs.*

iii. ^e *Suet. Jul. c. 76.* ^f *Capitol. Anton.*

Pio in f.

minicas, sive *Sacerdotes feminas*^a. Nec tantum ipsi Imperatores inter Deos referebantur; sed etiam eorum uxores^b, sorores^c, filiae: &c, quod magis mirandum est, Hadriani Imperatoris amasium *Antinoum* Graeci *Alexandrini* turpissima adulatione consecrarunt^d. Imo vivis illis^e divini honores aliquando sunt exhibiti; ut Julio Caesari^f, Augusto, Domitiano^g, &c. In provinciis etiam magistratibus Romanis, aliisque viris illustribus fana & arae erectae sunt, ut jam supra *Sect. II. cap. 14. §. 14.* innuimus: & sic postea *Druſo* aras statutas^h, & ad ejus tumulum *ia Galiae* civitatibus supplicatum fuisse legimusⁱ. Signum consecrationis in nummis Imperatorum esse *aquilam vulgatum* est; ut in nummis Auguſtarum *pavonem*^k.

^a *Grut.* p. cccxx. n. 10. seqq. ^b *Capitol.* *ibid.* c. 6. ^c *Suet.* *Cajo* c. 24. ^d *Spartian.* *Hadr.* c. 14. ^e *Horat.* *Epist.* II. I. vſ. 15. ^f *Suet.* *Jul.* c. 76. ^g *Martial.* v. n. 8. ^h *Tacit.* *Annal.* II. c. 7. ⁱ *Suet.* *Claud.* c. 1. ^k *Vid.* *Patin.* *num.* *Imp.* ex *med.* *aere* p. 325. 337.

DE DIIS SEMONIBUS.

Semones *Dii* dicti sunt, quasi *semihomines*; nam veteres *hemonem* pro *homine* dicebant ^a: erant enim *Semones*, quos nec *coelo* adscriberent propter *meriti paupertatem*, nec *terrenos* depudare vellent pro *gratiae* *veneratione* ^b. Inter eos primum locum dabimus *Diis rusticis*, qui *rura*, quaeque in iis, curabant.

§. XXVIII. Primum igitur hic recensebimus Panem Arcadem, *Pastorum* ^c & *pecoris Deum* ^d; qui Mercurii & *Penelopes* filius fuit habitus ^e. Hic juxta quosdam dictus est a Graeco παν hoc est, *universum*: quia eum *totius univerſi* symbolum fuſſe volunt, unde etiam Flamen *Dialis*, qui *Jovis* sacerdos proprius erat, ejus sacris interveniebat ^f. Hinc pingitur ſuperne humana specie ad coeleſtium rerum pulchritudinem notandum

^a *Fest. v. Hemona.* *Vid. Enn. p. 232. ed. Neap.*

^b *Fulgent. de prisco Serm. n. II.* ^c *Virg. Ecl. II. vſ. 33.* ^d *Ovid. Fast. II. vſ. 271.* ^e *Lucian. Deor. dial. p. 229. ed Grav.* ^f *Ovid. Fast. II. vſ. 282.*

dam; inferne forma belluina, ut terrae deformatas, & inaequalitas significetur: cornua habet ad radios Solis, & cornua Lunae significanda; & quae de his dici possent plura. Hic primus fistulam ^a ex arundinibus in usum pastorum compegisse dicitur. Ab eo etiam *Panici terrores* sunt dicti ^b, qui sine caussa manifesta homines corripiunt ^c; quia ipse, cum Bacco exercitus Dux esset, hostes vano timore fugasse fertur: & inde *cornua ei tributa esse quidam volunt*, quod primus aciei ordinem & cornua invenerit ^d. Cultus ejus antiquissimus fuit ^e, & ipse apud Arcades Deorum antiquissimus: unde saepe *Arcadiae Deus*, ut etiam *Lycaeus* & *Tegeaeus* a quibusdam Arcadiae locis dicitur ^f. Est autem ejus cultus ab *Evandro Arcade* in Italiam allatus ^g: & ipse postea *Iunus* ^h, ob salacitatem scilicet, ab *in-eundo passim* est dictus ⁱ. Offerebant ei pastores in suis poculis lac & mel.

Fe-

- ^a *Virgil. d. l.* ^b *Dion. Halic. v. c. 16. Polyaen. Strat. I. c. 2.* ^c *Vid. Ovid. Fast. II. v. 285.*
- ^d *Polyaen. L. I. c. 2.* ^e *Dion. Halic. I. c. 32.* ^f *Virg. Ecl. x. vs. 26. & Georg. I. vs. 16.* ^g *Ovid. Fast. II. vs. 279.* ^h *Liv. I. c. 5.* ⁱ *Virg. Aen. VI. vs. 776.*

*Festum Pani Romae celebrabatur mensa Februario dictum *Lupercalia*, & sacerdotes ejus dicebantur *Luperci*; de quibus suo loco.*

*De Fauno,
et Fauna,
sive Bona
Dea.*

§. XXIX. *Faunus* a multis idem dicitur fuisse, qui *Pan*; imo *Turnebus Advers. xiiii. c. 8.* etiam hunc a Graeco πάν dictum censet. Ab aliis vero hi duo distinguuntur. *Dictus est*, vel a *fando*; vel potius a Graeco verbo Φάνω, vel Φανίω, quod idem notat; quia vaticinia multa edidisse credebatur ^a, *Pinge*batur eadem fere forma ac *Pan*; & similiter in Venerem admodum pronus esse credebatur ^b, ut etiam totum hoc genus caprinum; quod ideo fictum est, quia generandi vim per haec numina significabant ^c. Ei in lucis praecipue sacra fiebant agna, vel hoedo ^d. Romae praeter alias aedem habuit in insula ^e Tiberina, ubi colebatur nonis Decembribus ^f, & Idibus Februariis. *Faunos* etiam plurali numero ^g dixerunt nu-

^a *Vid. Virg. Aen. vii. vſ. 81.* ^b *Horat. Od. iii. xviii.* ^c *Rutil. Numat. Itiner. I. vſ. 235.*
^d *Horat. Od. i. iv. vſ. ii.* ^e *Ovid. Fasti. ii. vſ. 193.* *Liv. xxxiiii. c. 42.* ^f *Horat. Od. iii. xviii. vſ. 10.* ^g *Virg. Georg. I. vſ. 10.*

numina quaedam agrestia^a, quae noctium ludibria, sive ephialten immittere credebantur^b: cosque *Paniscos* vocare videtur Cicero de *Natura Deor.* L. IIII. c. 17.

Uxorem habebat Faunus, quae dicebatur *Fatua*^c, vel *Fauna* eadem de caussa qua maritus eam appellationem sortita. Hanc plerique *Bonae Deae* nomine a Romanis fuisse cultam volunt, cuius sacra in loco secreto^d, qui proprie *opertum*^e dicebatur, fiebant a solis mulieribus; quia tanta pudicitia haec Dea fuisse dicebatur, ut post nuptias praeter maritum virum nunquam conspiceret: & viri tando studio ab his sacris^f arcebantur, ut picturas quoque viriles velerent^g: licet tamen plurima flagitiose in iis sacris fierent^h. *Mysteria* ea sacra vocat Cicero,ⁱ: & Plutarchus γυναικεῖα: cui etiam Dea οἱ γυναικεῖαι.

Ges

^a Ovid. *Metam.* vi. vſ. 392. ^b Plin. *H. N.* xxv. c. 4. ^c Justin. XLIII. c. 1. ^d Vid. *Juv.* vi. vſ. 328. ^e Cic. *Paradoxo* 4. ^f Cic. *de Harusp. resp.* c. 5. & 17. Suet. *Jul.* c. 6. *Tibull.* I. *El.* vi. vſ. 22. ^g *Juv.* vi. vſ. 340. *Senec.* *Epist.* 97. ^h *Juv.* vi. vſ. 314. ⁱ *Ad Att.* V. 21. f. VI. 1. f.

Dea dicitur ^a. Narrant autem hanc Faunam a marito aliquando ebriam fuisse deprehensam, & virgis myrteis ad necem caesam, postea vero ab eodem facti jam poenitente in Deos fuisse relatam ; ideoque in sacris ejus amphora vini obiecta poni solebat ; & mulieres vinum, quod ejus sacris bibebant, non *vinum*, sed *lac* vocabant ^b. Fiebant autem haec sacra in aedibus Pontificis Maximi (vel potius Praetoris ; nam Caesar, in cuius aedibus ea celebrata legimus, & Praetor erat, & Pontifex Maximus) pro toto *populo* ^c, unde *publica* ^d vocantur ; & ipsum sacrificium *Damium* ^e dicitur a Graeco δῆμος, sive *Dorica* dialecto δᾶμος, hoc est, *populus*.

De Sylvano. §. XXX. *Sylvanus* etiam saepe *Bronk. Tit. 1. 24.* cum Fauno vel Paine confunditur, & eodem fere modo, sed *senior* plerumque ^f, *pingitur* ; *Pater* enim dicitur ^g : nam per omnes hos Deos (ut jam

^a *Plut. Cic. p. m.* 870. ^b *Plut. Quaest. R. n. 20. f. p. 268. Macrob. Saturn. I. c. 12.* ^c *Juv. IX. v. 117.* ^d *Id. VI. v. 335.* ^e *Fest. in ea voce.* ^f *Ovid. Metam. XIV. v. 639.* ^g *Hort. Epod. II. v. 21.*

jam de Pane diximus) naturam universi, vel materiam primam adumbrare voluerunt; unde etiam hic deus *Sylvanus* a Graeco οὖτις, hoc est, *materia*, praeposito sibilo, est dictus. Erat certe etiam ruris Deus ^a, ac finium custos ^b; & a pastoribus lacte placabatur ^c, vel etiam porco ^d. Admodum quoque libidinosus dicebatur, & matronarum sectator ^e. Erat autem *Sylvanus Genius virorum*; ut Juno feminarum; ita in lapidibus legitur *Sylvanus Augusti* ^f: & ideo soli viri ei faciebant ^g.

§. XXX. *Vortumnus*, sive *Ver-* De *Vortu-*
tumnus a *vortendo*, sive *vertendo* di- ^{mno & Pse}
ctus est, quia in omnes formas se *ver-* ^{mona,}
tere posse credebatur ^h; qua re fre-
quentem mutationem, quae in fru-
ctibus dum maturescunt, evenit, no-
tari puto: tum etiam hominum men-
tes in rebus emundis vendundisque
tertere cum posse credebant; unde

V

Vor-

- a *Virg. Aen. VIII. v. 600.* b *Horat. Epod. II.
v. c Horat. Epist. II. I. v. 143. d Juven.
VI. v. 447. e *Augustin. de civ. Dei. XV. c.
23.* f *Grut. p. LXIII. n. 9. 10. etc.* g *Ca-
to de R. R. c. 83. Juven. VI. v. 447. h Pro-
pert. IV. El. 2. Ovid. Metam. XIV. v. 765.**

Vortumnis natus inquis ^a *dicitur homo*
inconstans & quotidie fere propositum
mutans. *Hic aliquando in anum mu-*
tatus cum Pomonae pomorum Dea
persuadere non potuisset, ut sibi Ver-
tumno nuberet, pristinae formae red-
ditus vim ei inferre parabat; sed vi-
nihil opus fuit, nam Dea ejus pul-
chritudine capta ultro nuptum ivit ^b,
nec auspices mansit. *Haec etiam*
proprium sibi Flaminem, qui Pomo-
nalis est dictus, Romae habuit.

De Pale.

§. XXX. *Pales* Deus, vel *Dea* ^c
 (non satis enim certum est *futrum fu-*
erit; licet *Broukbusius ad Tibull.* II.
 v. 29. probare conetur, eam potius
Deam fuisse) *pabulo* curando *praef-*
fuit; cique *sacra* fecerunt pastores pro
felici proventu pabuli & incolumitate
pecoris ^d. *Ejus festum Palilia*, sive
Parilia dictum celebrabatur XI. *Kal-*
lendas Maji, eo solemnissimis, (nam jam
 ante *Urbem conditam* celebratum
 fuerat ^e) quod idem dies *Urbi Ro-*
miae natalis fuisse ^f. *Eo etiam die*
pasto-

^a *Herat Serm.* II. VII. *vñ.* 14. ^b *Ovid. Me-*
tam. XIV. *vñ.* 770. ^c *Virg. Georg.* III. *vñ.* 1.
^d *Ovid. Fast.* IV. *vñ.* 747. ^e *Plut. Romul* p.
 m. 24. ^f *Propert.* IV. *El.* IV. *vñ.* 73.

pastores pecora sua lustrabant ^a.

§. XXXII. *Flora florum Dea ha-* *De Flora.*
bita est: sed haec insignis meretrix re-
vera fuisse dicitur ^b, *quae Populum*
Romanum ingentis patrimonii sui,
quod Venerem exercendo acquisive-
rat, hacrede m instituerit, ea lege, ut
quotannis in ejus memoriam festum
celebraretur: quod cum turpe Senatui
vilium esset, & pecuniam tamen ap-
peterent, finxerunt Deam quandam
esse, quae Graecis Χλωρίς ^c, Latinis
Flora diceretur; *quaeque Zephyro*
vento nupta a marito potestatem in
omnes flores acceperit: sed alii, *ut*
jam innui, haec omnia negant; *alii*
cam jam olim Sabinorum numen fu-
isse volunt ^d. *Hoc festum Floralia di-*
cum celebrabatur initio mensis Maji
summa lascivia ^e *nudis meretricibus,*
in scenam productis, & maxima ver-
borum petulantia ^f: *licet venerando*

V 2 . nomi-

^a Ovid. *Fast. IV.* vſ. 735. Vid. *multa de Pale*
ap. Broukh. ad Tibull. I. I. 14. ^b *Laetant. de*
fals. rel. I. c. 20. ^c Ovid. *Fast. V.* vſ. 195.

^d Vid. *Cl. Graev. Praef. ad Tom. I. Antiq.*
Rom. Voss. de Idol. I. 12. Varr. de L. L. IV. c.

^e Val. *Max. II. c. 10. ex. 8.* ^f Vid.

Juven. VI. vſ. 249.

nomine *Flora Mater* a Cicerone vocetur ^a.

De Terminiis. §. XXXIII. *Terminus*, qui agro-
no, aliisque rum fines tuebatur ^b, colebatur for-
mā lapidis quadrati, vel stipitis dedo-
lati, qui in finibus agrorum fixus e-
rat. Hunc die festo coronabant ^c,
vinum juxta eum libabant, & liba ^d
ei offerebant. Romae colebatur in
Capitolio simul cum *Juventa* ^e, cum
ipsi Jovi, dum templum ejus definire-
tur, cedere noluisset ^f; qua re Im-
perium Romanum nulos habiturum
terminos, & perpetua Juventute ga-
visurum esse, portendi credebat.
Festum ejus *Terminalia* dictum cele-
brabatur extremo mense Februario ^g,
qui olim anni ultimus fuit; ita ut eo
annus terminaretur. Qui terminum
movisset, ex lege Numae sacer erat ^h.
In ipsis etiam provinciarum finibus
arae Deo Termino erectae fuisse vi-
dentur ⁱ.

Et

^a In Verr. L. v. c. 14. ^b Ovid. Fastor. II. vs.
641. sqq. ^c Tibull. I. I. 15. ^d Juven. XVI.
vs. 31. ^e Flor. I. c. 7. ^f Vetus poëta ap.
Gell. XII. c. 6. ^g Ovid. Fast. II. vs. 639.
^h Dion. Halic. II. c. 74. ⁱ Vid. Herodian. L.
VII. f.

Et multis etiam aliis rebus propria sua numina Romani praefecerunt; exempli gratia, infantibus recens natis aderat *Levana*^a, cum a terra levarentur; *Cunina*^b, cum in cunis jacerent; *Potina* & *Edusa*^c, quae infantium potui & esui praecessent, sive *Eduilia* & *Potica*, ut eas nominat *Donatus ad Terent.* *Phorm.* I. I. vſ. 15. qui praeterea etiam *Cubam* Deam addit. A paullo adultioribus, cum jam fari inciperent, *Fabulinus* Deus^d colebatur. Parturientibus praeerant *Dii Nixii* a nitendo^e, sive a *nisu* puerorum, dum liberos in lucem edunt, dicti: tum *Prosa* & *Postverta*^f, quae bonum vel malum infantis in utero situm efficere credebantur: *Natio* Dea, quae partus matronarum tueretur^g. *Nuptiales Dii*, praeter *Hymenaeum*, etiam fuerunt *Domiducus*^h, *Jugatinus*ⁱ, *Viriplaca*^k. Sic in aliis actionibus erant Dea *Murcia*^l, quae homines murcidos, hoc est, nimis desidiosos

V 3 red-

^a *August. de Civ. Dei* IV. c. 2. ^b *Ibid.* ^c *Varro ap. Non.* c. II. vſ. 310. ^d *Id. Ibid.* VII. n. 56. ^e *Festus.* ^f *Gell.* XVI. c. 16. ^g *Cic. de N. D.* III. 18. ^h *August. de C. D.* IV. c. 16. ⁱ *Ibid. c. II.* ^k *Val. Max.* II. c. I. ex. 6. ^l *August. d. l.*

redderet; *Horta* ab *hortando*^a, *Strenua* a *strenuitate*^b, *Vacuna* a *vacando* dicta^c. Porro ab erroribus *Viarum Dei* *Vibillia* liberat: in tutela sunt *Orbonae orbati* liberis parentes: in *Naeniae*, quibus extrema tempora^d. *Averruncus* dictus fuit ab *averruncando*^e, sive *avertendo* mala: vel potius Dii omnes, quos Graeci dixerunt Αποπομπάις, Αποτρεπαῖς, Αλεξιμάνης, Σωτήρας^f, *Averrunci* sunt dicti: licet hoc forte inter Jovis cognomina referri possit, qui idem tunc fuerit ac Jupiter *Prodigalis*, de quo Plaut. *Amph.* A. I. S. I. vſ. 107. *Aggerona* Dea fuit silentium suadens, unde ore obligato, obsignatoque simulacra habet^g. *Ajus Locutius* vero Romanos aliquando bene monuisse credebatur^h. *Laverna* furum Deaⁱ; & apud rusticos *Hippona*, vel *Epona*

^a *Antifl. Labeo* ap. *Plut.* in *quaest. Rom.* p. m. 275. ^b *Aug. d.l.* ^c *Ovid Fast. vi. vſ. 307.* ^d *Arnob. L. iv. V. H. Junii animadv. III. e. i.* ^e *Varr. de L. L. VI. c. 5.* ^f *V. Bud. comment. ling. Gr n. m. 332.* ^g *Plin. H. N. III. c. 5. V. Ampliss. Cuperi Harpoecr.* ^h *Cic. de Divin. I. c. 45. II. c. 32. Liu. V. c. 50.* ⁱ *Plaut. Aul. III. II. 31. Horat Epist. I. XVI. vſ. 60. Fest. V. Laverniones.*

na^a, quae equorum curam gerebat, cuius imago ad equorum praesepia pingebatur: *Stercutius*^b, qui agris *stercorandis* praeverat; *Robigus*, qui *robiginem* a segete arcebat^c; *Memphitis* Dea putori arcendo praesidens^d; *Pollentia potentiae*, ut videtur, Dea^e, & alii, *coa nōris*. Ipsam denique *Mortem* pro Dea habuerunt veteres^f.

De Virtutibus, Affectionibus animi & similibus.

§. XXXIV. *Virtutes, affectiones*<sup>De Virtuti-
bus, affectio-
nibus ani-
mi, & simi-
libus.</sup>
animi & similia colebantur, quia ma-
jorem aliquam vim in rebus humanis
obtinere credebantur^g. Sic ergo
Mens aadem in *Capitolio* habuit^h:
Virtus & Honor duas aedes habuerunt
extra *Urbem* ita positas, ut per ae-
dem *Virtutis* ad aadem *Honoris* adi-

V. 4 tūs

^a *Juv. VIII. vſ. 157. & ibi Schal.* ^b *Plin. H. N. XVII. c. 9.* ^c *Varr. de L. L. c. 3.*
^d *Tatit. Hist. III. c. 33.* ^e *Liv. XXXIX. c. 7.* ^f *Serv. ad Virg. Aen. XI. vſ. 197.* ^g *Vid. Cic. N. D. II. c. 23. & 31. III. 17. 18.*
^h *Liv. XXIII. c. 31. Ovid. Fast. VI. vſ. 241.*

tus esset ^a, cuius rei rationem quilibet facile perispicere potest. *Pietas* aedem in foro olitorio ^b, *Fides* in Capitolio ^c, *Spes* plures etiam aedes habuit ^d. *Pudicitia* duplex fuit, *Patricia* culta in foro boario, & *Plebeja*, quae colebatur in vico longo ^e. *Concordia* quinque, vel plura templaque fuit templum *Concordiae virilis* ^f. *Clementiae* aedes ad honorandam lenitatem Caesaris decreta ^h. Colebant etiam res per se optabiles ⁱ, ut *Pacem*, cui templum magnificentissimum juxta forum exstruxit Imperator Vespasianus ^k, in quo erant vasa templi *Hierosolymitanorum*; *Quietem*, quae extra portam *Collinam* aedem habuit ^l; *Salutem* ^m, cuius aedes quinta regione Urbis fuit; *Felicitatem* ⁿ, & *Libertatem*, quae pulchrum templum in Aventino habuit;

^a *Symmach.* L. I. Epist. 14. ^b *Plin. H. N.* VII. c. 36. ^c *Id. XXXV.* c. 10. ^d *Vid. Sext. Ruf.* & *Publ. Vict. de region. Urb.* ^e *Liv. x.* c. 23. ^f *Vid. Ovid. Fast. VI.* vs. 91. ^g *Ibid.* vs. 637. ^h *Plut. Caes. p. m.* 754. ⁱ *Vid. Cic. de N. D.* II. c. 23. ^k *Suet. Vesp. t. 9.* ^l *Liv. IV.* c. 41. ^m *Cic. N. D.* II. c. 23. ⁿ *Plin. H. N.* XXXIV. c. 8.

buit^a; & ibidem *Atrium*^b, cuius mentio in monumentis veterum saepe occurrit. Ipsa etiam *Urbs Roma* pro Dea habita fuit^c, cui *Alabandenses Cariae* populus primi templum exstruxerunt^d.

Ad hanc classem etiam censeo referendam *Fortunam* multis nominibus a Romanis cultam, quam vulgus putavit esse Deam, quae prospera & adversa pro solo lubitu nulla meritorum ratione habita^e hominibus dispensaret; unde eam *inconstantem*^f, *saevam*, *coecam*, *lubricam* passim scriptores appellant^g; & propter ea etiam pingitur globo insidens, clavo five navis gubernaculo innixa, alata^h &c. Prudentiores vero vel omnino eam negaruntⁱ, vel per *Fortunam* nihil aliud intellexerunt, quam *providentiam divinam*; cuius decreta cum nobis incognita sint, res humanae casu (nobis quidem) evenire videntur: itaque Fortuna non est dicenda coeca,

V 5 sed

^a *Liv.* xxiv. c. 16. ^b *Cic.* ad *Att.* iv. n. 16.

^c *Suet.* *Aug.* c. 52. *ad quem locum vid.* *nummum* Patini. ^d *Liv.* XLIII. c. 6. ^e *Senec.* *Hippol.* vſ. 970. ^f *Horat.* *Od.* III. XXIX. vſ.

49. ^g *Boëth.* *de Conf.* *Phil.* L. I. *Metr.* 5.

^h *Curt.* VI. c. 8, i *Juvén.* x, vſ. 365.

sed magis hominibus tribuendum est,
qui parum dextre sibi prospiciunt ^a. Inde Cicero *Topicorum c. 17.* dicit,
Latent, quae subjecta sunt fortunae.
Cum enim nihil sine causa fiat, hoc
ipsum est fortunae eventus obscura cau-
sa, quae latenter efficit; &c hinc ali-
quando cum fato confunditur ^b. Ro-
mae quamplurimi tempa habuit, &
variis cognominibus culta est, ut *For-
tuna Primigenia* ^c in Capitolio; *For-
tuna Muliebris* extra Urbem ^d in me-
moriam Coriolani mulierum precibus
ab Urbe aversi ^e; *Fors Fortuna*, quae
non nisi boni eventus ^f esse credeba-
tur; *Fortunae Malae* ara fuit in E-
squiliis ^g: sed plura Fortunae cogno-
mina, & plura ejusmodi numina re-
censere ad scopum nostrum non facit.
Hoc observandum est cum Plutarcho
de *fort.* *Rom. p. m. 318.* Romanos
plus *Fortunae*, quam *Virtuti* tribuif-
te; cum illi jam Ancus Rex templum
statuerit.; *Virtuti* fero Scipio Nu-
mantin-

^a Vid. *Diss. Catonis* IV. n. 4. ^b Vid. *Lucan.*
VI. vs. 612. seq. ^c *Plut. Quaest. Rom.* p. m.
281. ^d *Val. Max.* I. 6. 8. ex. 4. ^e *Plut.*
Coriol. p. 231. ^f *Ovid. Fast.* VI. vs. 773.
Cic. de N. D. III. c. 24.

mantinus. Tum etiam plura & splendidiora fuisse Fortunae templa: neque ulla fuisse *Temperantiae*, aut *Tolerantiae*, aut *Magnanimitatis*, aut *Continentiae*. Poteat *Nemesis* etiam huc referri, quam Latinum nomen ne in Capitolio quidem invenisse dicit *Plinius*^a; per eam autem significata fuit *ultio divina*^b, qua *Deus improbos persequitur*; itaque dicta fuit a verbo Graeco νέμεσις, *succenso*; vel potius a νέμω, *distribuo*, *debitas scilicet poenas*. Dicitur etiam *Rhamnusia*^c a *Rhamnunte Atticae* vico, ubi templum habuit: & Ἀργεία^d ab α priv. & δράω, *fugio*; quia scilicet eam *effugere* non datur^e. Colebatur a Romanis in bellum ituris, ut ita significant, se nisi justa bella nunquam suscipere.

Quin & vitia quaedam & res noxiæ divino honore sunt cultae, ut *Voluptas*, *Venus Lubentia*, *Cupido*^f. *Pavori* & *Pallori* fama consecravit Tullus Hostilius^g: & *Audaciae ac Pavori*

^a Hist. Nat. XI. c. 45. ^b Vid. Catull. Epigr.

51. in f. ^c Ovid. Trist. V. El. 8. vs. 9.

^d Amm. Marcelli L. XIV. c. II. ^e Suid.

^f Cic. de N. D. II. c. 23. ^g Liv. I. c. 27.

Pavori sacra fecit Scipio ^a. *Febris* quoque tria templia, sive aedes sacras Romae habuit ^b; *Tempestas* (cui *agna* ^c immolabatur) unam in prima Urbis regione. Multis denique aliis rebus propria sua numina praefecabant Romani: sed nimis jam diu huic materiae explicandae inhaesimus; itaque properemus ad ejus finem.

DE DIIS PEREGRINIS.

De Diis peregrinis. §. XXXV. Primis quidem temporibus *sacra peregrina* Romae non ferebantur ^d; sed prolati sensim Imperii finibus omnium fere gentium sacra in Urbem recepta sunt, maxime vero *Aegyptiorum*; unde mirandum non est, quod *in notitia Imperii* ^e legimus quadringentas & viginti aedes sacras Romae fuisse.

Aegyptiorum numen praecipuum fuit Dea *Isis*, quam Graeci fabulantur fuisse *Io Inachi Argivorum Regis filii*.

^a *App. Al. Punic.* n. II. ^b *Val. Max.* II. c. 5. ex. 6. *Cie. de N. D.* III. 25. ^c *Virg Aen.* III. v. 119. ^d *v. v. 772.* ^d *Liv. IV. c.* 30. XXV. I. XXXIX. c. 16. ^e *Vid. Thes. Graec.* T. VII. n. 1784.

filiam, quae in Aegyptum advecta, cum homines illic agriculturam & multa alia vitae utilia docuisset, pro Dea fuerit culta ^a: sed, ut vere dixi, fabulantur: fuit enim antiquum & proprium Aegyptiorum numen, & Graeci praeterea potius ab Aegyptiis, quam hi ab illis agriculturam & alias artes accepisse censendi sunt. Sed quicquid hujus sit, certe sacra ejus Romae sunt recepta, & tanta ibi superstitione culta est, quanta nullum aliud numen ^b. Templum habuit in campo Martio, in quo & juxta quod plurima stupra committebantur ^c; ut etiam in ipsis ejus sacris multa nefarie fiebant ^d: itaque tum A. U. 695. tum saepius Romae SConsulto sunt prohibita ^e; sed postea iterum restituta, ut praeter alia ex Juvenalis loco in margine citato patet. Celebrabantur haec sacra a *sacerdotibus Iiacis*, qui erant capite raso, & lineis vestibus induti ^f, quia ipsa *lini* usum primum homi-

^a Vid. Ovid. Metam. I. vs. 747. ^b Lucan. VIII.

vs. 831. ^c Ovid. Amor. II. 2. v. 25. Id. Ar-
te Am. I. v. 77. ^d Juven. VI. vs. 489.

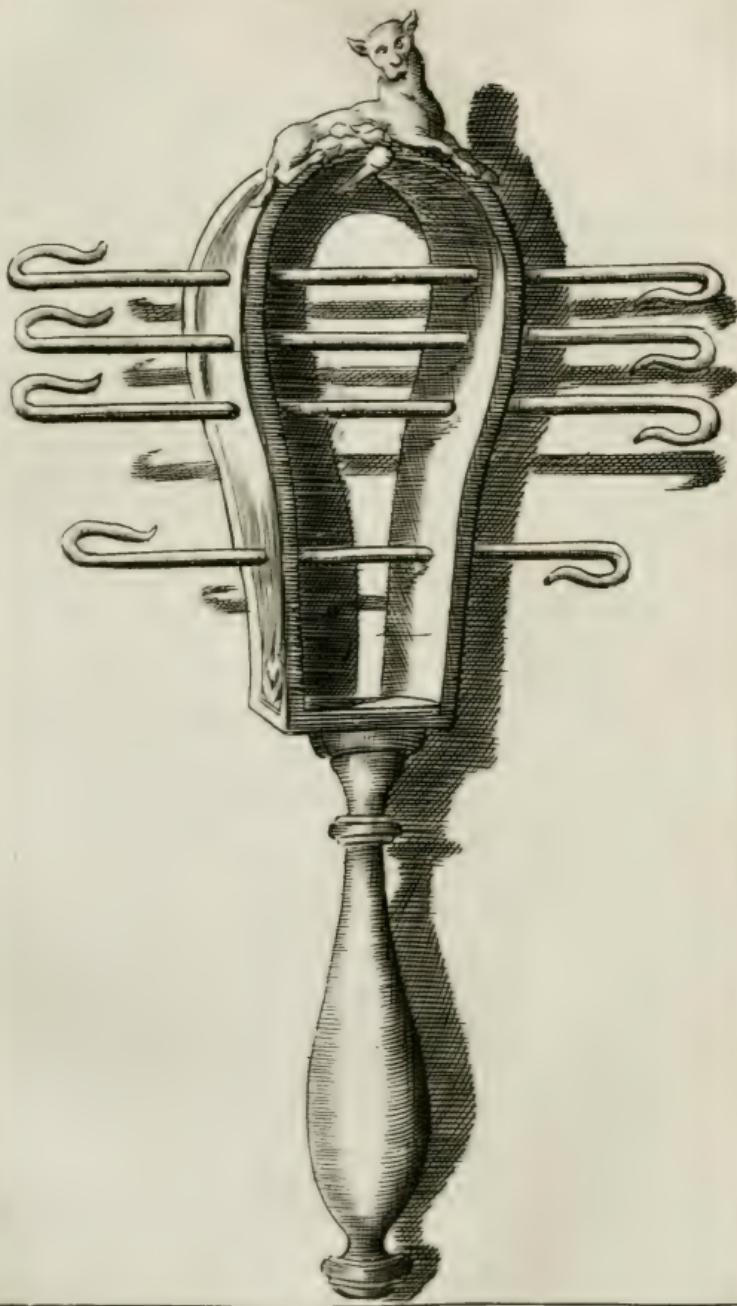
^e Tertull. Apolog. c. 15. Jos. Ant. Jud. XVIII.
c. 4. Dio L. XL p. 91. & alibi. ^f Martial.

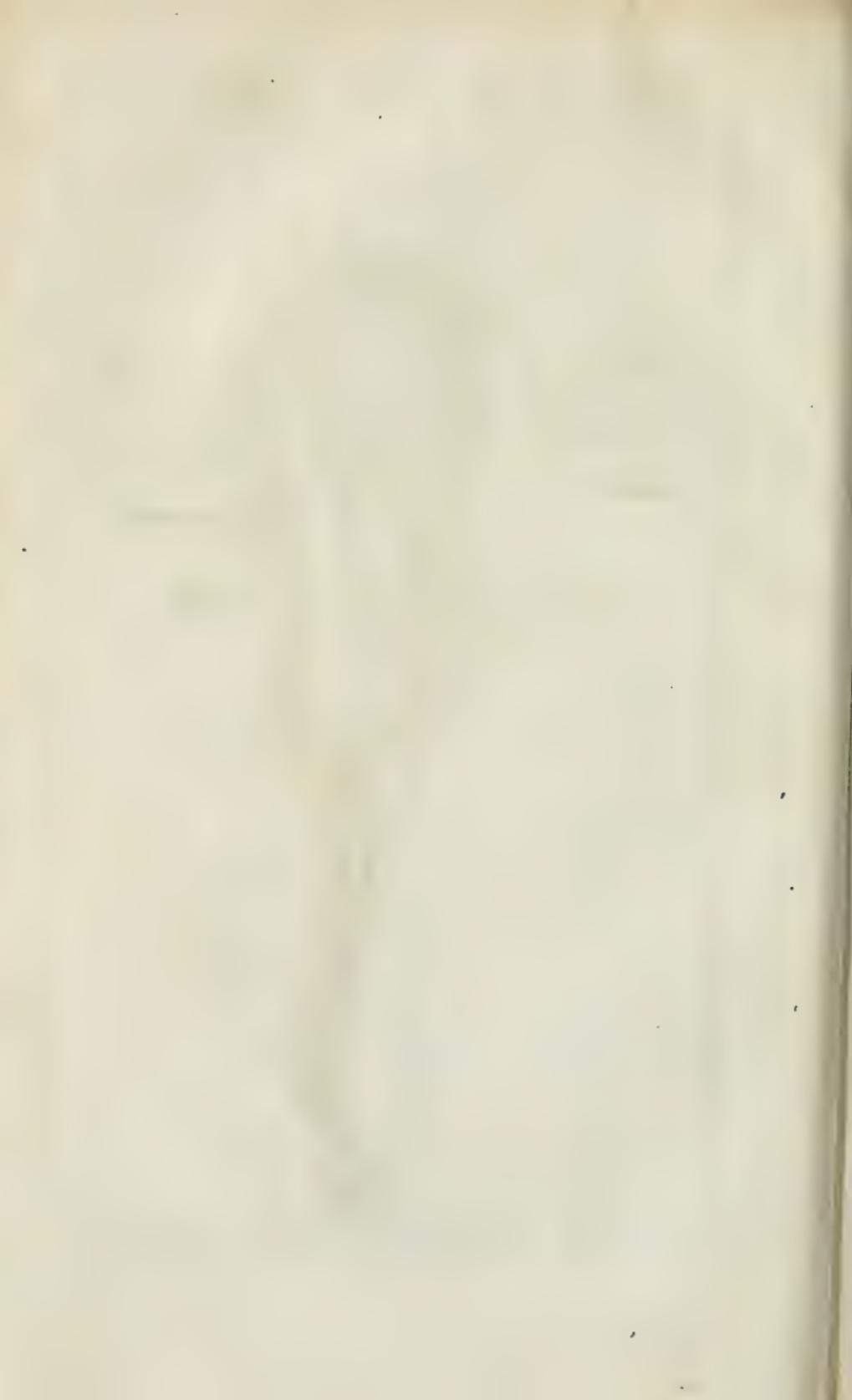
XII. n. 29.

homines docuerat : unde etiam ipsa Dea *linigera* dicitur ^a. Preccipue colebatur a mulieribus, quae, cum *ejus casto essent*, hoc est, cum *ejus sacra celebrarent*, concubitu & vino se abstinere debebant ^b, ut in sacris Cereris ; a multis enim cum Cerere, ut diximus, ab aliis vero cum Deorum Matre confunditur ^c. In iisdem sacris etiam adhibebatur *sistrum* ^d, quod erat crepitaculum acutum edens sonum ad similitudinem spicarum vento motarum. Ejus formam hic jungi curavimus.

Osiris Isidis frater & maritus quum varias & plurimas leges Aegyptiis dedisset, & agriculturam ipsos docuisse ^e a fratre *Typhone* interemptus dicitur ^f. Animam ejus in bovem migrasse ferunt, qui *Apis* est dictus, & summo studio ab Aegyptiis colebatur : crat autem niger & certis maculis distinctus, ac post certum tempus a fæderotibus sacro fonte mergebatur ; quo tempore universa Aegyptus luge-

^a Ovid. *Amor.* II. II. vs. 25. & alibi. ^b Propert. II. El. 33. ^c Juven. VI. vs. 530. ^d Id. XIII. vs. 33. ^e Tibul. I. VII. vs. 29. ^f Ovid. *Amor.* II. El. XIII. vs. 14.

lugebat, donec alterum bovem priori similem invenissent, qui tum magna cum laetitia Memphis perducebatur ^a. Idem, ut plerique ferunt, *Serapis* est dictus, quem per somnia de valetudine sua aegrotantes consulabant ^b. Quidam *Josephum Patriarcham* in hoc Serapide cultum volunt, quia instauis modius frumentarius in ejus capite apparet; Josephus enim, ut e sacris literis scimus, frumenti copiam Aegyptiis praebuit: & hinc etiam fortasse fuit; quod, ut modo diximus, per somnia cum consulerent, quia Josephus, ut notum est, optimus somniorum conjector fuit.

Isidis comes & minister habitus fuit *Anubis* ^c, qui ei in quaerendo Osiride bonam operam navasse dicitur. Hic cum Graecorum *Hermes*, & Romanorum *Mercurio* fere convenit, & ob sagacitatem *canina forma*, vel certe *canino capite* pingitur. De aliis Aegyptiorum Diis, *Harpocrate*, *Canopo* &c. hic dicere instituti nostri ratio non patitur.

^a *Juv. VIII. vſ. 29.* ^b *Vid. Suet. Vesp. c. 7.*

^c *Virg. Aen. VIII. vſ. 691.*

CAPUT SECUNDUM.

De Ministris Sacrorum.

*De Mini-
stris sacro-
rum in ge-
nere.*

§. I. **M**inistri Sacrorum apud Romanos prudentissimo consilio diversi a reliquis civibus ordinis non fuerunt; sed iidem viri & sacris & civilibus rebus tractandis adhibebantur, ne unquam turbae religionis caussa moverentur ^a: plerumque autem capiebantur Sacerdotes, etiam numinum inferioris ordinis ^b, ex viris honoribus & eminenti dignitate maxime conspicuis: sed & adolescentibus nobilioribus statim ac virilem togam sumpsissent aliquando conferebantur ^c: imo Septemviros Epulonum etiam praetextatos fieri potuisse indicat Livius XL. c. 42.

Ordinis caussa in duas classes eos dividemus: vel enim omnium Deorum Sacerdotes erant, aut potius nulli certo numini addicti; quales erant Pontifices, Augures, Quindecim-viri sacris faciundis Aruspices, Fratres Arvales, Guri-

^a Cic. pro Domo sua iroso initio. ^b Vid. exempl. ap. Cic. de Cl. Orat. c. 14. ^c Suet. Jul. c. 1.

riones, Septem-viri Epulones, Feciales, Sodales Titientes, & Rex sacrorum, sive Rex sacrificulus. Vel uni alicui Numinis sacra faciebant; in quo genere sunt *Flamines, Salii, Luperci, Potitii & Pinarii, Galli matris Deorum, Virgines Vestales;* de quibus omnibus singulatim dicendum est.

§. II. Pontifices dicti sunt vel a posse & facere ^a, quod eorum in sacrificiis <sup>De Pontii-
sacrius, &</sup> faciundis maxima esset potestas & au- <sup>Pontifice
Maximo.</sup> cto^b; vel potius a *ponte subilio*; cuius reficiendi cura ipsis incumbebat ^c, quia per eum plurima sacra deducebantur. Instituti ^d Pontifices primum sunt a Numa Rege quatuor, iisque patricii; quibus ut etiam quatuor ex plebe adjicerentur A. U. 454. factio^enibus tribuniciis pervictum est ^f. Sulla rursus septem alios Pontifices adjecit; sed ex his quindecim octo illi priores, & qui deinde in eorum locum cooptati sunt, *Majores diceban-* tur, reliqui vero *Minores* ^f. *Coopla-*
X bantur

^a Plut. *Numa* p. m. 65. ^b Vid. *Lucan.* I. v. 295. ^c *Varro de L. L.* IV. c. 15. *Dion. Hal.* II. c. 73. ^d *Idem.* III. c. 45. ^e *Liv.* x. c. 6. ^f *Inscript. ap. Grat.* CCCLX. A. CCCCXII. I. CCCCXXXIII. A.

bantur a collegio suo usque ad legem Domitiam ^a latam A. U. 649. qua constitutum est, ut comitiis tributis a septemdecim tribubus forte lectis Pontifices crearentur ^b; quam legem abrogavit Sulla, restituit A. U. 690. *T. Labienus*, auctore Julio Caesare ^c. Sub Principibus vero eorum arbitrio creati sunt.

Munus Pontificum erat de omnibus caussis ad sacra pertinentibus inter omnes personas judicare ^d, leges de rebus sacris condere, omnes alios sacerdotes eorumque ministros in officio continere ^e, iis delinquentibus mulctam indicere, de cultu Deorum denique & religionibus respondere ^f. Licet autem magna eorum esset auctoritas, tamen etiam ipsi censoriae notae erant obnoxii, & a Tribunis plebis ad officium cogi poterant ^g, quod tamen rarissime accidit; ita ut eos neque Populo, neque Senatui rationem reddidisse tradat Dion. Halic

II.

^a *Suet. Ner. c. 2.* ^b *Cic. Agrar. II. c. 7.* ^c *Dio. L. 37. p. 27.* ^d *A. 1548.* ^e *Cic. de Har. resp. c. 7. l. 2. §. 6.* ^f *de Or. Jur. c. XXVII. c. 8.* ^g *Exem. ap. Liv. V. c. 25.* ^h *VI. c. 1.* ⁱ *Cic. pro domo sua c. 45.*

II. c. 73. Quod autem tres Pontifices statuissent id satis sanctum habebatur ^a.

Pontificum collegio praeerat *Pontifex Maximus* a Numa institutus ^b, qui semper comitiis tributis ex ipso collegio est creatus: & initio quidem ex solis patriciis; at circa A. U. 500. *Ti. Coruncanius* primus de plebe Pontifex Maximus creatus est. Post mortem Lepidi, qui unus de Triumviris fuerat, sacerdotium hoc suscepit Augustus; & post eum deinceps omnes Imperatores, etiam Christiani, ad Gratianum usque ^c: (quem hoc nomine etiam honoratum fuisse ex inscriptionibus patet, nisi dicamus eas ipso inscio positas fuisse) & hoc quia Pontificatus dignitas majorem venerationem, quam quae privato conveniret, illi, qui ea praeditus erat, tribuere videbatur: nam a Graecis etiam hoc Sacerdotium *ἱερούν μεγίστην* dicitur ^d. Hic itaque summam in re-

X 2 bus

^a Cic. de har. resp. c. 6. ^b Liv. I. c. 20. ^c Vid. omn. Bosius de Pontif. Max. Impp. R. c. 3. 4. Spanhem. de P. U. N. Diff. XII. p. 422. Zosim. L. IV. p. 249. ed. Oxon. ^d Plut. Fab. Max. p. m. 189. Vid. & Dion. Hal. L. III. c. 36.

bus sacrī potestatē obtinebat; reli-
giones interpretabantur, & pro colle-
gio Pontificū respondebat; ne quid
religio detrimenti pateretur, provide-
bat; Vestales capiebat & judicabat,
earumque sacrī peculiariter praeerat ^a;
in actis solemnibus verba praeibat;
(quanquam id aliquando a scriba tan-
tum factum fuisse legamus ^b) comi-
tiis aliorum sacerdotum intererat, eos
que inaugurabat; arrogationibus eti-
am aderat, & de matrimonialibus qui-
busdam caussis cognoscebat; anni,
annaliumque curam gerebat ^c; in
omnes personas sacras jurisdictionem
quandam exercebat; denique de coe-
rimoniiis quibusdam dispensabat: an
vero comitia habere potuerit disputa-
tur, ut jam antea innuimus. Licet
vero Pontifex Maximus tanta pot-
estate polleret, in plurimis tamen re-
bus nihil sine Pontificū collegio po-
terat, atque ab eo ad collegium pro-
vocatio erat ^d, & inde ad Populum.
Insigni utebatur toga practexta, & a-
pice

^a Ovid. *Fas.* III. vſ. 423. Plut. *Numa* p. m.

^b Val. *Max.* IV. c. ex. 10. ^c Vid.

omn. Cic. *de Orat.* II. c. 12. 13. ^d Liv.

XXXI. c. 9.

pice in capite, qui etiam *Tutulus* dicitur: an vero sellam curulem habuerit incertius est. Duravit hoc sacerdotium Romae, ut pleraque alia, ad tempora Theodosii Magni.

§. III. *Augures* (Graecis *ἱερονό-*^{De Augus-}*ribus.*
λοι vel *ἱωνισατ*) dicti sunt ab *augurio*; hoc vero quasi *avigerium*^a dicitur, cuius appellationis ratio ex sequentibus perspici poterit. Eos primum instituit Romulus^b, ut tres pro numero tribuum essent, quibus postea (nec satis certum est a quo, forte a Servio Tullio) quartus est additus; iisque omnes erant patricii A. U. 454. quinque Augures plebeji adjecti sunt^c; & demum a Sulla quindecim sunt creati, quorum qui primus erat *Magister collegii* dicebatur^d. Proprium Auguribus fuit, quod sacerdotium illis vivis eripi non potuerit^e; quia scilicet artis & scientiae potius, quam honoris haec appellatio erat^f; vel potius hoc fiebat, ne ullo modo haec

X 3 sacra

a *Serv. ad Virg. Aen. v. vs. 523.* b *Dion. Hal. II. c. 64.* c *Liv. X. c. 9.* d *Vid. J. C. Bulong. de aug. & ausp. II. c. II.* e *Vid. Liv. I. c. 18. Plin. Epist. IV. n. 8.* f *Plut. Quaest. Rom. p. m. 287. S. quaeſt. 97.*

sacra evulgarentur, quae revera prudenterib[us] ludibrio erant. Hinc etiam non a Populo creati, sed a collegio cooptati sunt ^a. Auguribus praeterea proprie *specchio* tantum; *specchio* vero & *nunciatio* magistratibus, qui omne jus auspiciorum habebant, competebat ^b. Valde tamen honorati erant augures, ita ut trabea de purpura & cocco uterentur ^c: unde *dibaphum*, sive *purpuram bis tinctam* pro ipsò auguratu ponit Cicero ^d.

Munus igitur Augurum erat ex volatu, cantu, & tripudio avium futura praedicere; quod modo sequenti fiebat, vel, ut verius dicam, fieri credebatur. Sedens Augur *toga augurali*, sive *trabea amictus* orientem versus prospiciens *lituo*, hoc est, baculo *incurvo certam coeli partem* designabat, quae pars dicebatur *templum* ^e, & hoc etiam *tabernaculum capere* dicebatur ^f. Tum diligentissime observabat quae aves

^a Vid. Abram. ad. Cic. Philipp. II. c. 2. ^b Fest. V. *Specchio* & ibi Scalig. ^c Serv. ad Aen. VII. v. 612. ex Suet. ^d Fam. II. 16. & Att. II. 9. ^e Vid. Lucret. II. vs. 1043. Varro de L. L. VI. 3. ^f Liv. I. c. 18. & IV. c. 7.

aves, quo gestu^a, cantuve, & qua parte hujus templi se ostenderent; signa autem laeva felicia^b, dextra vero infelicia habebantur: unde locum Horatii *Od.* III. XXVII. 15. recte corrigere videtur *Lambinus*. Virgilius vero *Bucol.* I. vſ. 18. laeva infauſta dicit, ut contra *Suetonius in Claud.* c. 7. & *Vitell.* c. 9. dextra fauſta vocat: ſed forte in avibus aliter obtinuit, aliter in fulmine. Verum nihil mirum eſt, veterum in nugis ſuperfti- tioſis fluctuaſſe animos. Aves, quae cantu auspicia faciebant *Oſcines*^c, quae volatu *Praepetes* dicebantur^d. Si fauſta eſſent auspicia addicere^e & admittere: ſin minus refragari aves di- cebantur: nec fatis erat unum auſpi- cium vidiffe, niſi id altero confirma- retur. Praeterea etiam Augures de coelo ſervabant, hoc eſt, ex tonitru^f & fulmine^g futura praedicebant. Locuſ, qui fulmine tactus eſſet bi- den-

X. 4 tal

^a *Plaut. Asin.* II. I. 12. *Id. Epid.* II. II. 2. li- cert aliter *Id. Aulul.* IV. III. I. b *Lucan.* I. vſ. 601. *Vid. rationem ap. Dion. Halic.* II. c. 5.

^c *Varro de L. L.* v. c. 7. *Cic. de Divin.* I. c. 53.

^d *Fest. V. Praepetes.* e *Liv.* XXVII. c. 16.

Plaut. l. d. v. II. *Liv.* IV. c. 18. f *Virg.*

Aen. IX. vſ. 530. g *Lucan.* I. vſ. 533.

ta^a dicebatur, quia *bidente*, sive *o-ve*, sacra faciebant^b; & deinde religiosus erat; ibique reliquiae & vestigia fulminis collecta, & terrae condita fuerunt^c. Tertium augurii genus capiebant ex *pullis*, quibus pultem, vel offam objiciebant: quod si avide vescerentur pulli, & praesertim si aliquid ex offa decidens *terram paviret*^d, sive *pulsaret*, optimum erat augurium, & *tripudium solistimum* (quod scilicet offa *solum* contingere) nunciabatur^e: sed si vesci nollent pulli^f, vel avolarent, triste omen erat. Hic autem obiter notandum est, Romanorum auspicia talia plerumque fuisse, ut secundum naturae ordinem laeta potius quam tristia esse deberent; facile enim erat pullos famc eo redigere, ut lubentes vescerentur. Et jam tempore Ciceronis^g auspicia sibi fingebant verius, quam observabant^h: & ita saepe magistratus im-

pedi-

^a *Perf. Sat.* II. *vs.* 27. ^b *Cornel. Fronto vetus Gramm.* ^c *Juven.* VI. *vs.* 587. & *ibi Schol.* ^d *Fest. V. Puls.* ^e *Liv. X. c. 40.* *Cic. de Divin.* II. 8. & 34. ^f *Id. de N. D.* II. c. 3. ^g *Ips. ad Fam.* I. n. 2. *Liv. XXI. c. 63.* *Vid. omn. Grucch. de comit. Rom.* I. c. 4. ^h *Cic. de Divin.* II. c. 33. - 36.

pediebant Tribunos plebis ne cum populo agere possent^a. Qui pullos servabant *Pullarii* dicebantur^b; cavea autem ipsa dicebatur *auguraculum*. Praeterea etiam ex quadrupedibus & aliis rebus forte accidentibus^c omina captabant, eaque explicabant, (ac tum proprie *commentari*^d dicebantur) & quomodo *procurari*^e (& hoc proprium ei rei verbum est^f) deberent, indicabant: & si faustum esset augurium *impetratum* & *inauguratum* esse dicebant^g.

§. IV. *Aruspices* (*Graecis ιεροτηποι*^h & *θυσηνότοι*) a victimis in *ara inspiciendis* dicti sunt; vel etiam ab *baruga*, quae vox olim *hostiam* significavitⁱ. Hi quoque a Romulo primum instituti sunt numero ternario; sed eorum collegium aequa ac aliorum sacerdotum processu temporis auctum fuisse certum est; verum non ita honorati fuerunt ac Augures: imo

X 5 ipsos

a *V. Manut. ad Cic. Famil. VIII. n. II.* b *Cic. de Divin. II. c. 34.* c *Juv. xiii. v. 62. seq.* d *Cic. de amicit. c. 2.* e *Id. de Divin. I. c. 2.* f *Gell. IV. c. 6.* g *Plaut. Asin. A. II. S. I. v. II.* h *Dion. Halic. II. c. 12.* i *Donat. ad Ter. Phorm. A. IV. S. IV. v. 28.* *Iac. Perizon. ad Ael. V. H. L. II. c. 31.*

ipsos in Senatum legere aliquando non licuit ^a. Sed videtur distinguendum; ut quidam fuerint honoratores, & in collegium conscripti; alii vero parva mercede operam suam quibusvis locaverint ^b: ita ut ex prioribus *Spurina* fuerit; de quo *Suet. Julio c. 31.* Aruspicum *munus* erat ex victima ante mactationem ^c, & post eam ex extis ^d, flamma, fumo, aliisque rebus occasione sacrificii forte accidentibus futura praedicere; ac deinde ea portenta explicare ^e, & procurare. Haec scientia, (si ita dicenda est ars nungatoria) cuius primus auctor *Tages* quidam fuit, ab Etruscis ^f ad Romanos pervenit.

*De Quindecim-viris
sacris faciundis.*

§. V. *Quindecim-viri sacris faciundis* hac occasione instituti sunt. Tarquinius Romanorum Rex, sive ille Priscus, sive Superbus, ut vult Dionysius Halicarnassensis, fuerit, miro quodam modo, quem narrat idem *Antiquit. Roman. l. iv. c. 62.* tres libros *Sibyllinos* nactus eorum custodi-
am

^a *Cic. Famil. vi. n. 19.* ^b *Plaut. Poen. A. ii.*

^c *Senec. Oedipo v. 301. seq.*

^d *Virg. Georg. iv. v. 486.* ^e *Juven. II. v.*

^f *Vid. Lucan. I. v. 584. & 637.*

am duobus viris illustribus permisit; quorum loco A. U. 38^a *Decemviri* sacris faciundis facti sunt ^a; simulque lege cautum est, ut pars eorum ex plebe crearetur. Sulla etiam hoc sacerdotium ad numerum *quindenarium* auxit, qui eodem modo ac Pontifices sunt creati ^b: & qui iis praeverat *Magister collegii* dicebatur ^c. *Munus Quindecim-virorum* fuit custodire libros *Sibyllinos*; difficili Reipublicae tempore, vel *Item* insigne aliquod portentum nunciatum esset, ex *Senatus-consulto* eos *adire*, sive *conjurare* ^d, &, quae legissent, ad *Semitum* referre: tum coerimonias, sacrificia, aliaque, quae libri praescribebant, procurare ^e, & in specie quidem ludos saeculares ^f. Hi *Quindecim-viri* a militia & aliis muneribus urbanis erant immunes ^g, secus ac alii sacerdotes; ut scilicet solis libris interpretandis vacare possent. Sed hi libri, quibus fata Imperii Romani contineri cre-

a *Liv. vi. c. 37.* & *42.* b *Vid. §. 2.* *hujus cap.*

c *Plin. H. N. xxviii. 2.* d *Liv. iii. c. 10*

v. c. 13; vii. c. 28. &c. e *Liv. ibid* f *Horat. carm. saec. v. c. 5.* & *70.* g *Dion. Halic.*

IV. c. 62.

credebantur A. U. 670. cum ipso Capitolio (dibī publicitus adserabantur, ut quādem ajunt; nam quidam, & recte credo, putant antiquiores illos lōros nunquam existisse; ideoque nemini, nisi sacerdotibus, libebat eos inspicere, qui sacramento erant adacti, ne quid de iis vulgarent) cum ipso, inquam, Capitolio hi libri cremati sunt ^a; verum paullo post legati undique sunt missi, qui omnia ubique terrarum oracula Sibyllina conquererent; ex quibus Quindecim-viri rursus alios libros confecerunt, qui ab Augusto sub basi Apollinis *Palatini* sunt conditi ^b; & erant Quindecim-viri proprie Apollinis Sacerdotes; unde *cortinam* domi suae habebant, sive tripodem aeneum Apollini sacrum ^c. Demum iussū Theodosii Magni Imperatoris A. C. 389. a *Stilicone* sunt combusti ^d. Distinguendi autem sunt hi libri Sibyllini ab iis, qui hodie supersunt, & a Christianis pia quadam, ut vulgo dicitur, frau-

de

^a *Ibid.* ^b *Suet. Aug. c. 31.* ^c *Suet. Aug. c. 52. Serv. ad Aen. III. v. 332.* ^d *Rutil. Numat. l. II. v. 41. v. 55.*

de suppositi sunt ^a.

§. VI. *Fratrum Arvalium origo De Fratribus*
haec est : cum Acca Larentia ^b Ro- bus Arvalibus
muli nutrix ex duodecim filiis, qui libus.
bus-cum sacra facere consueverat, u-
num morte amississet, Romulus se il-
li in filii locum adoptandum dedit :
seque & illos Fratres Arvales dixit,
quia sacra quaedam publica faciebant,
ut arva fruges ferre possent ^c; quae
sacra dicebantur Ambarvalia ^d. Laren-
talia etiam in hujus Larentiae hono-
rem mensē Aprili a flamine Martiali
sunt acta ^e. Hujus sacerdotii insigne
erat corona spicea, & albae infulæ:
nec nisi cum ipsa vita hic honos fini-
ebatur ^f, & captos etiam, exulesque
comitabatur.

§. VII. *Curiones triginta ex Ro- De Curionib.*
muli instituto a suis quisque Curiis le-
bus.
Eti sunt, qui sacra publica pro Curiis
suis curarent ^g, (fere ut hodie Paro-
chos quos vocant apud Pontificios a-
liosque ; licet apud veteres Parochi
sint

^a Vid. Rev. Io. Alb. Fabric. Bibl. Graec. L. I. c.
 30. sqq. ^b Gell. VI. c. 7. ^c Varr. L. L. IV.
 c. 15. ^d Vid. Georg. I. vſ. 341. Tibull. II. I.
 15. & ibi Broukh. ^e Plut. Romul. p. 19. E.
 f Plin. H. N. XVIII. c. 2. ^g Dion. Halic.
 II. c. 64.

sint dicti, qui magistratibus iter facientibus per municipia, quae ipsis necessaria essent, publicitus preberent ^{a)} unde a curando Curiones sunt dicti ^b, qui etiam *Magistri curiae Plauto* ^c dici videntur; aedes vero, in quam curiales conveniebant, *Curia* vocata est, & Graece ἐσιατόρειον, quia ibi epulabantur ^d: vel etiam πρυτανεῖον ^e facellum illud Graeci dicunt, ipsos vero Curiones πρυτανεῖς. Eligebantur Curiones quisque a suis curiis; sed omnibus praeerat, qui *Curio Maximus* ^f dicebatur curiatis comitiis a Pupo creatus, cuius auctoritate ceteri regebantur.

De Septemviris Epulonum hanc originem habuerunt. g. Cum Pontifices multitudine sacrorum gravarentur A. U. 557. primum *Tres-viri Epulones* sunt facti ^h, qui ludorum epulare sacrificium facerent; quibus postea a Sulla, ut videtur, quatuor adiecti sunt. Curabant autem has epulas summa lautitia; unde *Saliares*,

Augu-

^a *Horat. Serm. I. v. vs. 46.* ^b *Varro de L. L. v. c. 6.* ^c *Aulul. I. II. vs. 24.* ^d *Dion Halic. II. c. 23.* ^e *Ibid. c. 65. ubi vid. not. in ed. Angl.* ^f *Fest. v. Maximus.* ^g *Vid. Lucan. I. vs. 605.* ^h *Liv. XXXIII. c. 42.*

Augurales, Pontificales epulae pro lau-
tissimis ponuntur ^a: eorumque munus
luculenter describit Cicero de Harusp.
resp. c. 10. Lentulus enim ille, de quo
ibi sermo est, Septem-vir Epulo fuit.
Hi quoque ad Pontifices referebant,
si quid in sacris omissum, commis-
sum, aut pollutum esse diceretur.
Illis etiam, quemadmodum Pontifi-
cibus, togae praetextae gerendae jus
fuit ^b; *quippe summa etiam Se-*
ptemviratus dignitas habebatur ^c. *De*
eorum creatione idem quod de Pon-
tificum creatione est dicendum.

§. IX. *Feciales* (quos Graece εἰγ-
νοδικας dixeris ^d, vel εἰονοφύλακας ^e,
vel σπονδοφόρους ^f) dictos volunt a
faciendo, quod pacem & foedera face-
rent ^g: vel forte etiam a fatu, sive
fando ^h; oratorum enim vicem susti-
nabant. Hi a Numa Rege instituti
quidem sunt, sed formam juri faciali
primus

^a *Cic. ad Att. v. n. 9. Hor. Od. I. 37. 13 b Liv.*
XXXIII. c. 42. c Vid. Dion. L. LIII. init.
Gruter. p. CCXXXV. n. 10. CCXXXVI. n. 9.
d Dion. Halic. II. c. 72. e Plut. Numa p.
m 68. A. f Dion. Hal. L. I. c. 21. g Fe-
stius hac V. qui tamen corruptus est: & pro fe-
riendo ibi faciendo legendum esse videtur.
h Ita Voss. Etymol. & de vitiis Serm. I. 13.

primus constituit *Ancus Marcius* Romanorum Rex quartus^a; *Valerius Maximus* vero, sive quis alias in *libello de nominibus Sertorem* quendam *Regium* ejus juris auctorem facit. Collegium *Facialium* erat Sacerdotum viginti, qui eodem modo ac Pontifices creabantur. Horum praecipuum *munus*^b erat bello indicendo, & foederi faciendo praeesse, & prospicere, ne Romani bellum, nisi legitimum, facerent^c. Itaque quum gens aliqua Romanos injuria affecisset, unus ex *Facialibus* eo proficiscebatur^d, ut vel res ablatas, vel fontes profugos reposceret^e: quod si injuria confessim non sarciretur, triginta dies illis ad consultandum dabat; quibus elapsis pium bellum poterat isti genti indicari. Tum rursus ad fines hostiles progressus *Facialis* hasta sanguinea in illos projecta bellum certa formula ipsis indicebat^f: postea aucto immensum Imperio Romano,

^a *Liv.* I. c. 32. ^b *Cic. de Offic.* I. c. 11. ^c *Varr. de L. L.* IV. c. 15. *Vid. omn. Varr. de vita P. R. L.* III. p. 65. *ed Durdr. et ap. Non.* p. 554. *ed. Plant.* 1565. ^d *Vid. omn. Dion. Halic.* II. c. 72. ^e *Liv.* IV. c. 30. *Serv. ad. Virg. Aen.* X. v. 14. ^f *Cincius ap. Gell.* XVI. c. 4. *Liv.* I. c. 32. *Dion. Halic.* II. c. 72.

mano, ut tamen plebi superstitiones satisiceret, simulatio quaedam hujus juris in agro prope Urbem, qui *hostilis* dicebatur, est servata ^a. Foedera quoque fiebant per unum ex Fecialibus ^b, qui dum eo munere fungeretur *Pater patratus* dicebatur ^c, quia iurandum pro toto populo *patrabat*, sive *praestabat*. Judicabant etiam feciales de injuriis ^d sociis illatis; curabant ne legati violarentur ^e; pacem non legitime factam rescindebant ejusque sponsores dedebant ^f; & uno verbo omnia curabant, quae ad foedera spectabant.

§. X. *Sodales Titii* ^g, vel *Titienes* ^h *De Sedali- a Tito Tatio* sacris Sabinorum retinendis, vel a Romulo in honorem ipsius *Tatii* instituti sunt; nam utrumque ab uno Tacito *Annal. I. c. 54. Hist. II. c. 95.* traditur: plura de his certo dicere, nec possumus, nec operae pretium videtur ultra inquirere: nisi quod forte munus eorum a mune-

Y re

^a *Ovid. Fast. VI. vſ. 295.* ^b *Liv. XXX. c. 43. omnino.* ^c *Liv. I. c. 52.* ^d *Dion. Halic. l. d. Val. Max. VI. c. 6. n. 3. & 5.* ^e *Liv. IX. c. 10.* ^g *Lucan. I. vſ. 602.* ^h *Gruyer. CCCXCVI. I.*

re Septem-virorum Epulonum non alienum admodum fuerit; cum iis & apud *Lucanum loc. cit.* & in *Inscriptione apud Gruter. cccxcvi. 1.* jungantur: apud quem etiam pluribus locis memorantur.

De Rege Sa- §. XI. *Rex Sacrorum* ^a (Graecis
ερῶν βασιλεὺς) sive *Rex sacrificulus* ^b creatus est exactis Regibus, ut ea sa-
cra perageret, quae antea ab ipsis Re-
gibus peragi solebant; unde quoque
nomen suum nactus est: sed ne tanto
nomine insolefceret, Pontifici subjectus
fuit, nec magistratum gerere, aut
cum populo agere ei licuit ^c; unde,
postquam sacra fecisset se quasi fuga
ex comitio proripiebat ^d. Creatus
autem est comitiis centuriatis ex
patriciis ^e. Uxor etiam ejus *Regina*
est dicta, quae & ipsa sacra quaedam
faciebat ^f. Domus quoque publica,
in qua Rex sacrorum habitabat, *Re-
gia* est dicta ^g.

^a *Id. II. c. 2.* ^b *Liv. xxvi. c. 6.* ^c *Dion.*
Halic. L. v. c. 1. ^d *Plut. Quaest. Rom. p.m.*
279. sive *n. 62.* *Ovid. Fast. v. vs. 727* ^e *Cic.*
pro Domo c. 15. ^f *Macrob. Saturn. I. c. 15.*
^g *Fest. V. Regia.*

SACERDOTES SINGULORUM
DEORUM.

§. XII. *Flaminos* (σεφαρνηθόποι Grac- De Flami-
cis) sacerdotes erant qui alicui numi- nibus, &
ni addicti ^a, ejusque sacra curantes. praeipue de
Appellantur ita a *filo*; quo caput cin- Flamine
gebant, ac si *filamines* dicerentur ^b; Diali.
vel a *pileo*, quasi *pilamines* juxta quos-
dam ^c; vel denique a *flameo* capitis
tegumento, ut vult *Fossius* post Di-
onysium Halicarnassiacum 11. c. 64.
Hoc etiam *Apen* dicebatur ab anti-
quo verbo *apere*, hoc est, *vincire* ^d.
& proprium Flaminum insigne erat ^e,
ita tamen, ut etiam Pontifex Maxi-
mus co uteretur, sicuti supra dixi-
mus. Creati sunt primum a Numa
tres, *Dialis* nempe, qui Jovis erat
sacerdos, *Martialis* & *Quirinalis*: sed
his variis temporibus alii duodecim
sunt additi in honorem aliorum Deo-
rum; qui *Flamines Minores*, quem-
admo-

^a Cic. de LL. II. c. 8. ^b Varro de L. L. IV. c. 15.
Plut. Q. R. n. 39. S. p. m. 274. ^c Plut.
Numa p. m. 64. ^d Fest. V. Apen. Vid Lu-
cret. VI. v. 1065. Virg. Georg. IIL v. 168. Aen.
IV. v. 482. & hic Serv. ^e Lucan. I. v. 604.

admodum priores illi *Majores* sunt dicti: *Minores* quidem ex plebeis creari poterant, *Majores*^a vero ex solis patriciis. Dicebantur vero proprie*prodi* Flamines cum crearentur^b. Quanquam autem Flamines non simul Pontifices essent, tamen in eorum collegio sedebant^c, certe *Majores*. Creabantur a Populo comitiis tributis; nempe ita ut Pontifex Maximus tres simul nominaret, ex quibus unus legeretur^d, & a Pontifice Maximo inaugurarantur. Majoribus Flaminibus commune fuisse videtur, ut ab Urbe abesse ipsis non licuerit^e, ne scilicet sacra desererentur; neque etiam divortium facere^f. Quanquam autem *Flaminium* esset perpetuum, tamen certis de caussis poterat eripi, veluti si quis sacra non rite curasset: (vid. Livium xxvi. c. 23.) *Sulpicio* inter sacrificandum apex a capite prolapsus sacerdotium abstulit^g. Omnium porro *Flaminum* longe dignissimus

^a Cic. pro domo c. 14. ^b Id. pro Milone c. 10.
~~c~~ 17. ^c V. eund. de Harusp. resp. c. 6. ^d Tacit. Ann. IV. 16. ^e V. Liv. Epit. xix. & L. xxxvii. c. 51. Val. Max. I. 1. x. 2. ^f Gell. x. c. 15. ^g Val. Max. I. c. I, n. 4.

mus fuit Flamen Dialis, qui etiam licetore, sella curuli, & veste praetexta utebatur ^a: & ex jure sacerdotii sui Senatum ingredi poterat ^b. Hic plurimis coerimoniis obstrictus fuit ^c, quarum potissimas duntaxat recensebimus: nempe religio ei erat equo vehi; *classem procinctam*, id est, *exercitum armatum* extra pomoerium videre; quin nec noctem unam extra Urbem manere ei fas erat ^d, nec poterat jurare ^e; (vel certe non cogebatur ^f) nec annulo uti, nisi pervio, cassoque: ignem a *flaminia*, sive *flaminis domo* efferre nisi sacrum, jus non erat; vincum aedes ejus ingressum solvi necesse erat, & vincula per impluvium in tegulas subduci, atque inde foras in viam demitti; reum, si ad pedes ejus supplex accidisset, verberari eo die piaculum erat; nodum nulla parte corporis habere poterat; capillum ejus, nisi qui liber homo erat, nemo detondere poterat; ca-

Y 3 pram

^a *Liv.* i. c. 20. & *xxvii.* c. 8. ^b *Ibid.* c *Gell.* x. c. 15. *ex Fabio Pictore, Massurio Sabino;* aliisque *Plut.* Q. R. n. 39. 43. sive p. 274. sqq. ^d *Liv.* 5. c. 52. *Tac.* *Ann.* III. c. 71. ^e *Plut.* *Quaeſt. Rom.* n. 45. *Liv.* XXXI. c. ult. ^f *E-*
ditum perpetuum apud Gell. x. c. 15.

pram, carnem incoctam, hederam, fabam nec tangebat, nec nominabat ^a; propagines e vitibus altius praetentas non succidebat; vel potius, *non succedebat*, hoc est, vetitum ei erat transire per viam, ubi vites in sublimi essent praetentae ^b; pedes lecti ejus tenui luto circumlitos esse oportebat, nec ab eo trinoctium continuum decubabat, nec alteri in eo cubare licebat; ungum ejus & capilli segmina subter arborem felicem terra obrubabantur; quotidie festatus erat, qua propter Pontificibus, cum judicium de aliquo exercent, adesse non poterat ^c; sine apice sub divo ei esse non licebat, (unde *apicatus* dicitur Ovidio *Fastor.* IV. vs. 347.) sub te^ctō licebat; apicatum tamen mori nefas erat ^d; farinam fermento imbutam attingere ei fas non erat; tunicam interiorem, nisi in locis te^ctis non exuebat, ne sub coclo tanquam sub oculis Jovis, nudus esset; in convivio, nisi

^a Plin. H. N. XVIII. c. 12. Fest. V. Falam,

^b Lips. Elef. I. 21. Boëthior. ad. Plut. Q. R. n. 109. & omnino hec firmatur ex Probl. seq.

^c Vid. Gruber. de veter. jure Pontif. I. c. 32.

^d Appian. Civ. I. n. 395.

nisi Rex Sacrificulus, haud quisquam
alius supra eum accumbebat^a; uxo-
rem cum amitteret, *flaminio* decedebat;
ejus matrimonium, nisi morte, diri-
mi non poterat; locum, in quo bu-
stum esset, nunquam ingrediebatur;
mortuum non attingebat, funus ta-
men exequi poterat; unus omnium
galero albo utebatur; ungi sub dio ei-
fas non erat; antiquitus nec magistra-
tum capere, nec petere poterat;
quod procedentibus temporibus ob-
servatum non fuit^b; opus facientem
videre religiosum ei erat, itaque,
cum per Urbem incederet, eum
praecedebat *praeccia*, sive *praeclau-
tor*, qui homines monebat, ut ab o-
pere faciendo, dum transiret Flamen,
desisterent: quaedam autem ex his
coerimoniis iis postea sunt remissa.
Easdem fere coerimoniae *Flaminica*^c,
sive *uxor Flaminis* observabat: sed etiam
alias, ut quod, quoties tonitru-
audiisset, feriata erat donec placasset
Deos^d. Sacerdotium hoc ab adole-
scentia Cæsaris intermissum Augu-

Y 4

itus

a Vid. tamen *Macrob. Sat.* II. 9. b *Liv.*
XXXIX. c. 45. c *Gell. 19. c. 15.* d *Macr.*
Sat. I. 16.

stus extremo suo tempore restituit ^a: Theodosius Magnus Imperator cum plerisque aliis gentilium sacerdotiis abolevit.

Flamen Martialis Diali dignitate proximus erat, & e patriciis etiam semper est creatus: quem honore sequebatur *Flamen Quirinalis* ^b in honorem Romuli institutus, qui duo quoque collegio Pontificum, ut dictum est, assidebant. Reliquorum duodecim, qui *Flamines Minores* & *Plebeji* sunt dicti, nomina recensere nihil attinet; quorum omnium postremus fuit *Flamen Pomonalis* ^c.

Imperatoribus inter Divos relatis postea etiam singuli *Flamines* tributi sunt ^d: nec tantum *Flamines*, sed etiam *Sacerdotum collegia* iis sunt decreta; qui sacerdotes *Sodales* sunt dicti cum adjectione nominis ejus, in cuius honorem erant instituti; ut, exempli gratia, *Sodales Augustales* ^e, *Hadrianales* ^f, &c. Ut jam capite praecedente §. 26. diximus.

§. XIII.

^a Suet. Aug. c. 31. ^b Liv. I. c. 20. ^c Fest. VV. Maximus dignationis. ^d Vid. Onuphr. Panv de civit. Rom c. 27. ^e Suet. Claud. c. 6. ^f Spartan. Hadrian. c. 29.

§. XIII. *Salii Martis Sacerdotes a De Salii.*
 Numa instituti sunt ^a occasione pesti-
 lentiae , qua Urbs laborabat. Tra-
 dunt enim scutum aeneum coelo fu-
 isse delapsum ^b , & confestim mor-
 bum cessasse ; ac tum Egeriamnym-
 pham praedixisse , urbem , in qua hoc
 scutum servaretur , potentissimam fu-
 turam. Itaque ne surriperetur , un-
 decim (vel forte plura ; nam de nu-
 mero nihil dicens Dionysius ὅπλας
 πολεῖς ea vocat , quod de duodecim
 vix dici posse videtur) alia ejusdem
 formae scuta fabricari curavit Numa
 per *Veturium Mamurrium* quendam ,
 cuius nomen idcirco *carminibus Saliaribus* est insertum ^c : licet alii *vete-*
rem memoriam a Saliis celebrari dixe-
 runt ^d . Tunc Numa duodecim ju-
 venes patricios , patrimos & matri-
 mos ^e legit , qui haec *Ancilia* (ita e-
 nim a forma haec scuta dicebantur ,
 quod undique *ancisa* essent absque
 omni angulo ^f) Kalendis Martiis fal-
 tantes , & carmina illa *Saliaria* , quae

Y 5 etiam

^a *Vid. Plut. Numa p. m. 68.* ^b *Dion. Halic. II. c. 71.* *Ovid. Fast. III. vs. 373.* ^c *Ovid. d. l. v. 387.* ^d *Plut. Numa p. m. 69.* ^e *Cic. pro Domo c. 14.* ^f *Ovid. d. l. vs. 377.*

etiam *assamenta*^a, sive *axamenta* sunt dicta, canentes in honorem Martis per Urbem ferrent, unde *Salii a Saltiendo*, sive *Saltando* sunt dicti; &, qui iis praecerat, *Praeful*^b, & *Magister Saliorum* appellatus est: quamquam *Magister collegii* commune sit nomen omnium περιπολων cuiuscunque collegii Sacerdotalis^c. Alii vero hoc distinguunt, & *Praefulem* quidem vocant τὸν τοῦτον προσεχέμενον, Latine etiam *Prosaltorem*; *Magistrum* vero τὸν ἐξερχόντα, penes quem inaugrandi & reinaugrandi potestas. Praeter hos etiam erat ὑπαρδός, sive *Vates*, qui carmen Saliare canebat^d. Dicebantur hi *Salii* etiam *Palatini*, quia sacra in *Palatio* faciebant^e; & ut distinguerentur a *Salii Collinis*, qui a Tullo Hostilio instituti^f in *colle Quirinali* *Sacrarium* habebant, & *Quirinales* etiam^g, atque *Agonales* sunt dicti. Et in genere *Salii* & *Salibusali* sunt appellati omnes ludii & sal-

^a *Fest. V. Axamenta.* ^b *Lucil. ap. Fest. V. Redamtruare..* ^c *V. Casaub. ad Capitol. Antonin. c. 4.* ^d *Vid. Salmas. ad d. Capitol. l.* ^e *Dion. Halic. II. c. 70* ^f *Id. III. c. 32.* ^g *Serv. ad Aen. VIII. 285.*

saltatores, qui ad cantum & tibiam in sacris ludunt, ut in sacris Herculis apud *Virgilium Aen.* VIII. v. 285^a. Saltabant induti tunica picta^b, hoc est, auro & purpura variegata, & toga praetexta, five trabea^c, aereis baltheis & gladiis accincti, dextra hastam, vel simile quid, laeva ancile ferentes, capite autem gestantes *pileum*, five *galerum*^d, Graece *κυρετιαν* dictum^e; atque inter saltandum carmina illa obsoleta canebant^f, quae jam Horatii aetate vix a quoquam intelligebantur^g, tempore vero *Quintiliani* ne ab ipsis quidem Sacerdotibus^h.

§. XIV. *Luperci Panis Sacerdotes* De Luper-
omnium antiquissimi fuerunt, quippe cis.
jam ab Evandro Arcade institutiⁱ.
Dicti sunt *Luperci a lupo*, quia Pan
Graccis Λυκαιοὶ αἱρέοντες cognominatur^k, quasi *lupinum* dicas; imo etiam ipse *Lupercus* dictus est, si fi-
des

^a *Vid. Scal. ad Catull. c. xvii.* b *Liv. i. c. 20.*
c *Dion. Halic. II. c. 70.* d *Juv. VIII.*
v. 207. e *Dion. Halic. I. d.* f *Vid. Gut-
berleib. de Salis c. 21. seq.* g *Ipsa Epist. II.*
I. v. 86. h *Ipsa Instit. I. c. 6.* i *V. Ovid.*
Fast. I. v. 279. seq. k *V. Serv. ad. Virg.*
Aen. VIII. v. 343.

des *Justino L.* *XLIII.* c. 1. credo quia *lupos* a pecore arcere credetur: & inde locus ubi colebatur, *Lupercal*, & festum ejus *Lupercalia* est dictum; quod celebrabatur mense Februario, eratque quasi lustratio quaedam Urbis^a. Eo festo Luperci nudi per Urbem discurrebant^b pudenda tantum cincti pellibus capraru[m], quas paulo ante immolaverant. Scuticis etiam e caprino corio factis obvios caedebant, quod *catomidiare* dicebant^c, quasi verberare κατ' ωυων, in humeris^d, & praecipue quidem mulieres, quas inde foecundas reddi credebant^e: canem quoque eo tempore immolabant; quod animal ob pecoris custodiam Pani gratum esse putabatur. Lupercorum tres fuerunt sodalitates, *Fabiorum* nempe^f, & *Quintiorum*, qui ita a ducibus suis sunt dicti; & *Juliorum* denique, qui in honorem *Julii Caesaris* instituti sunt^g. Serius reliquis hoc sacerdotium

^a *Ovid. Fast. II. v. 31.* ^b *Rationem vid. ibid. v. 303.*

^c *Vet. Schol. ad Juven. v. 142.*

Salm. ad Spart. Hadr. c. 18. ^d *Salm. d. l. 29*

Probat Voss. Etym. ^e *Ovid. Fast. I. v. 425.*

^f *Propert. IV. I. v. 25.* *Sex. Aur. Vir. de Or. G. R.*

^g *Suet. Jul. c. 76.*

um desit, sub Imperatore scilicet demum *Anastasio*, qui obiit A. C. 518^a.

§. XV. *Potitii & Pinarii Herculis Sacerdotes* fuerunt^b: ille enim apud *Evandrum divertens* ipse sacra sua duas has gentes docuisse dicitur. Cum autem Pinarii serius ad sacrificium venissent extis jam aedes, vetitum ipsis est in posterum extis solemnibus vesci; & secundus duntaxat honos in his sacris illis tributus est^c. Deinde cum A. U. 441. impulsu *Appii Censoris* Potitii sacra Herculis servis quibusdam publicis peragenda tradidissent, inter annum vertentem omne Potitorum nomen in duodecim familias divitum (*hospitio Deorum immortalium sanctam gentem* vocat *Livius ix. c. 34.*) interiisse dicitur^d; ipse autem Appius irati facto Numinis luminibus captus fuisse fertur^e. Sacra porro illa penes servos hos publicos, & gentem Pinariam remanserunt.

§. XVI.

^a *V. On. Panz. de civit. Rom. c. 12. edit. Graev.*

^b *Virg. Aen. VIII. vs. 269.* ^c *Liv. I. c. 7.*

^d *Id. ix. c. 29.* ^e *Vg., Max. I. c. I. 62.*

*De Gallis
matris
Deum.*

§. XVI. *Galli Sacerdotes Matris Deorum*, sive *Cybeles*, dicti a Gallo fluvio Phrygiae ^a, cuius aqua pota furorem inducere credebatur. Hi, ut praedictum est ^b, genitalia sibi, & testa quidem Samia ^c, praecidebant ^d in memoriam Atyos, qui cum perpetuam Deae castitatem vovisset, deinde nympham Sangaritidem amare occoepit; & propterea a Dca in furorem actus testiculos sibi execuit ^e. Itaque etiam ipse furore perciti brachia sibi cruentabant ^f: & vaticinari credebantur ^g. Qui huic collegio praecerat *Archigallus* dicebatur ^h; sed hi omnes in magna dignatione non erant ⁱ: tum ob alios caussas, tum etiam, quod stipem colligere solerent ^k.

*De Virgini-
bus Vestali-
bus.*

§. XVII. *Virgines Vestales* (Graece Παρθένοι ἔστιδες ^l) in honorem *Vesta* Romae primum a Numa Rege crea-

a Ovid. *Fast.* IV. vs. 361. sqq. b *Sect.* hujus c. I. §. 16. c Plin. *H. N.* xxxv. c. 12. f. d *Juv.* VI. vs. 513. e *Augustin. de C. D.* VII. c. 25. f *Tibull.* I. IV. 64. g *Lucan.* I. v. 566. h *Vid. Juv.* VI. vs. 511. i *V.* Ovid. *Fast.* IV. vs. 244. & ibi *Heins.* k Ovid. *Fast.* IV. v. 350. l *Dion. Halic.* II. c. 6. 1

creatae sunt quatuor ^a, iisque duae sunt additae a Tarquinio Prisco ^b, vel Servio Tullio Rege ^c, cuius moribus id magis convenire videtur ^d. *Capiebantur* (nam hoc proprium huic rei verbum est) initio ab ipsis Regibus, iisque pulsis a Pontifice Maximo; cuius arbitratu viginti virgines e Populo cliegebantur majores sex, minores decem annis, quae honesto genere & decenti corpore essent: nam Pontifex M. peculiarem quandam horum sacerorum curam habuisse videtur: credo, quod directe magis, quam alia sacra ad salutem Imperii spectare crederentur ^e. Ex his porro in concione Populi a Pontifice una cliegebatur; vel etiam ultro a parentibus offerebatur: dicebatur autem illa, ut diximus, proprie a Pontifice *capi*, quia eam quasi vi *captam* a potestate patris abducebat ^f. Ita captae per triginta annos ad ministerium Deac obligabantur: & primis qui-

^a *Ibid.* c. 67. ^b *Dion. Halic.* III. c. 67. ^c *Plut Numa p. m.* 66. ^d *De earum sacris vid. Ovid. Fast. vi. vs. 285.* ^e *Vid. Cic. de Orat. L. III. c. 3. Ovid. Met. xv. v. 777.* ^f *Gell. I. c. 12.* qui locus omn. videndus.

quidem decem annis sacra discebant; sequenti decennio ea exercebant; tertio denique alias juniores ea docebant: & his triginta annis elapsis nubere poterant; quod tamen raro factum, & semper infaustum est habitum ^a. Quae aetate omnium maxima erat, *Virgo Maxima* dicebatur ^b, quae Tacito *Annal.* xi. c. 32. est *Vestali-um vetustissima*, quemadmodum Dioni *L. LIV.* *ἱ πρεσβεύουσα*: eaque reliquis summa cum dignitate praeyerat ^c. *Munus* earum erat, primo, custodire ignem perpetuum ^d; quaeque id extingui passa esset, flagris a Pontifice Maximo caedebatur ^e: secundo, adservare arcanum Imperii pignus, quod plerique Palladium putant fuisse ^f: tertio, sacra adsidue Deae facere. Pro his laboribus honores ingentes illis tributi sunt; ut jus testamentum condendi licet minores essent; jus trium liberorum; lictorem habendi; reum forte obviam factum ^g suppicio libe-

^a *Dion. Hal. d. c. 63. Plut. Numa d. l.* ^b *Suet. Jul. c 83.* ^c *Tacit. Annal. II. c 68.* ^d *Flor. I. c. 2.* ^e *Val. Max. I. c. I. ex. 6.* ^f *Ovid. Trist. III. El. I. vs. 29.* ^g *Plut. Numa p. m. 66.*

liberandi; carpento vehendi^a; vittis & veste praetexta utendi^b: praere-rea jurare non cogebantur^c: tum agri iis & stipendia splendida e publico praebita^d, ut & locus honestior in spectaculis^e, & in deprecan-do auctoritas maxima^f. Ob hanc tantam reverentiam etiam aliquando testamenta, praesertim Principum, apud eas deponebantur^g. Sed si quae Virgo incestu se pollui passa esset^h; Pontificum judicio damnata in campo, cui inde nomen *scelerato*ⁱ fuit, viva defodiebatur; stuprator vero in foro sub furca verberibus necabatur^k. Desit hoc Sacerdotium cum reliquis plerisque extremis Theodosii Magni temporibus^l.

Z

DE

- ^a Vid. Lips. ad Tacit. Annal. XII. c. 42. ^b Ovid. Fast. III. vs. 30. ^c Editum perpetuum ap. Gell. X. c. 15. ^d Liv. I. c. 20. Vid. Tac. Ann. IV. 16. ^e Suet. Aug. c. 44. ^f Cic. pro Font. c. 17. Suet. Jul. c. 1. Tac. Hist. III. 81. ^g Suet. Aug. c. 101. Tac. Ann. I. c. 8. ^h Plut. Numa p. m. 67. ⁱ in Quaest. R. n. 95. Juven. IV. vs. 9. ^j Ovid. Fast. VI. vs. 459. Dion Hal. VIII. c. 90. ^k Suet. Domit. c. 8. ^l Vid. Symmachus legationem ad Theodosium, Valentinianum & Arcadium Imp. apud On. Panv. de Civ. Rom. L. II. p. 183. edit. Wech.

DE MINISTRIS SACERDOTUM.

De Sacerdotum ministris. §. XVIII. *Camilli & Camillae* dicuntur pueri & puellae ingenuae sacris ministrantes^a, qui ex Romuli instituto a Sacerdotibus, qui liberis carent, sibi jungabantur; nam, qui liberos habebant, eorum ministerio uti debebant^d. Hi ministrabant, pueri quidem ad pubertatem usque, puellae vero donec nuberent.

Flaminii & Flaminiae dicebantur^c qui *Flamini* Diali ejusque uxori ministrabant, & patrimi ac matrimi esse debebant.

Quindecim-viri etiam ministros habebant, qui ipsis a *commentariis* esse dicebantur^d.

Aeditui, vel *Aeditumi* (quae enim scriptio melior sit dubitatur^e) erant; qui aedes sacras tuebantur, sive *fartas tectas servabant*; hoc enim vox *tueri* significat^f; easque purgabant, &c.

qui
a *Macrob. Saturn. I. c. 8. III. c. 8. Vid. Ampliss. vander Meulen de die mundi diff. I. p. 142.*

b *Dion. Halic. II. c. 12. c Fest. in his VV.*

d *Grut. CCCVII. I. e Vid. Gill. XII. 6. IO.*

f *Varro de L. L. VI. c.*

qui Graecis νεωκόροις sunt dicti.

Tibicinum usus plurimus erat in omnibus sacris, ludis & funeribus^a: hi Idibus Junii personati per Urbem discurrebant; de cuius ritus origine vide Livium ix. c. 30. & Ovidium *Fastrorum* vi. vſ. 653.

Tubicines etiam sacrī adhibiti sunt, qui bis singulis annis *tubas lustrabant*; unde dies, quo id fiebat, *Tubilustria* est dictus^b.

Popae & Victimarii hostias & victimas ligabant^c, easque laureati & seminudi ad aras adducebant; cultros, aquam, ceteraque ad sacrificium necessaria expediebant; victimas feriebant, & jugulabant.

Fictores qui de pane, vel cera simulatas hostias fingerent^d: nam simulata in sacrī pro veris habebantur^e: & ita *Fictor Pontificum* legitur apud Gruterum p. MLXXXI. 1.

Fuerunt quoque *Praeciae*, sive *Praeclamitatores* Flaminis Dialis^f; ejusdem

Z 2 &

^a Ovid. *Fast.* vi. vſ. 659. ^b Id. *Fast.* v. vſ. 725. ^c Propert. iv. El. iii. vſ. 62. ^d Vid. Graev. ad Cic. *pro domo* c. 54. ^e Vid. Polluc. On. L. i. Segm. 30. seq. Serv. *Aen.* ii. 116. lv. 512. ^f Fest. his. VV.

& Vestalium *Lictores*; *Scribae Pontificum*, & *Quindecim-virorum*; *Adjutores Haruspicum*, ad quos *Pullarios* etiam referre possis; *Kalatores*^a, qui *Sacerdotum praecones* erant.

Praeficae dicebantur mulieres in funeribus conductae^b, ut ceteris plangendi modulos praeirent, & laudes defuncti cantarent^c.

Designatores, qui constituendae funebri pompaे praeerant^d, & cuique ordinem suum adsignabant, lictorum etiam, ut videtur, ministerio ad eam rem utentes.

Vespae five *Vespillones*, qui pauperum cadavera *vesperi* efferebant^e. Hi postremi vero inter sacrorum ministros recensentur, quia etiam manes sua sacra habebant; quorum hi potissimum erant ministri.

^a *Fest.* v. *Calator* & *ibi Scal.* *Serv.* ad *Georg.* I.

v. 268. ^b *Naevius apud Fest. hac. V.* ^c *Lucil. ap. Non. c. I. Plaut. Trucul. II. VI. vsf. 14.*

^d *Horat. Epist. I. VII. vsf. 6. Senec. de benef. VI. c. 48.* ^e *Martial. I. vsf. 47. Fest. v. Vespa.*

CAPUT TERTIUM.

De Ritibus Sacrorum.

§. I. **L**oci, ubi sacra peragebantur, ^{De locis} fuerunt *Templa*, *Aedes Sa-*^{sacris} *crae*, *Fana*, *Delubra*, *Sacella* & *Lu-*
ci. *Templum* dicitur a *templando*, vel
a *tuendo*; (quae duo verba idem si-
gnificant quod *videre*, unde etiam
hodie *intueri* pro *videre* dicimus) si-
gnificat enim *omne spatium*, quod vi-
demus^a, ut *templa Neptuni* pro *ma-*
ri^b; *templa Acherusia* pro *inferis*^c,
templa Parnasia pro *ipso monte Parnas-*
so^d: Sed strictius, *spatium in cœlo ab*
Auguribus definitum^e; & inde jam, *lo-*
cum muro clausum, *Dei alicujus cultui*
destinatum, & ab *Auguribus consecra-*
tum: unde *Templa augusta* vocantur^f,
& eo differunt ab aliis aedibus sacratis,
quod illae quidem divino cultui dictae sunt; sed non ab Auguribus con-
Z 3 secra-

a *V. Giphian. Ind. Lucretian.* b *Plaut. Mil. Gl.*
II. v. v. 3. & Rud. IV. II. v. 4. c *Lucret.*
I. v. 121. & alibi saepe. d *Ovid. Metam. V.*
v. 278. e *V. cap. præc. §. 3. Varr. de L. L.*
VII. c. 2. f *Ovid. Fast. I. v. 609.*

secratae. Ut autem ante quam pergam
hoc addam, vocis *Templi* derivatio ve-
rior videtur a Graeco τέμενος, quae
opinio est *Menagii* in amoenit. juris
c. 39.

Templa plerumque certis de caussis
vovebantur^a, postea *definiebantur*,
hoc est, *certi fines iis constituebantur*^b,
quod dicebatur *effari*, vel *terminare*^c
templum^d. Condita templo *dedica-*
bantur ab eo, qui ea *voverat*, Con-
sule scilicet, vel Imperatore: nec
hoc injussu Senatus, aut majoris par-
tis Tribunorum plebis fieri poterat^e.
Pontifex autem *solemnia dedicationis*
verba *praeibat*^f, dum alter, qui *de-*
dicabat, postem templi teneret^g.
Demum templo ab Auguribus *conse-*
crabantur. Docet quidem *Graevius*^h
mancipitus ad orationem Ciceronis pro
domo sua^h *consecrationem praecessisse*
dedicationem; sed hoc intelligi de-
bet de *consecratione*, quae a privato
fiebat, & a *voto* vix distinguitur.
Haec autem *Augurum consecratio* est
ille

^a *Liv. I. c. 13.* ^b *Ibid. c. 19.* ^c *Liv. V. c. 50.*

^d *Varro de L. L. V. c. 7.* ^e *Liv. IX. c. 56.*

^f *Vid. Tac. Hist. IV. c. 53.* ^g *Cic. pro domo*
c. 46. ubi in sqq. etiam consecrationis ritus de-
scribit. ^h *c. 48.*

ille actus, quem Germani & Belgae vocant, eene *inwyding*; Galli & Angli *inauguration*. In templorum fundamentis aurum saepe & argentum rude vel signatum deponebatur. *Tacit. l. d.* Templum porro unum duobus numinibus consecrare vix licitum erat ^a; licet hoc perpetuum non fuerit, & qui simul in una aede colebantur *Contubernales* ^b, Graecis Σύντελαι, sunt dicti ^c: & Σύμβαυοι ^d. Omnibus tamen Diis ea dedicare moris fuit, quale templum fuit, Romae augustissimum *Pantheon* dictum, quod a *M. Agrippa Augusti Imperatoris genero* dedicatum hodieque supereft *Mariae Rotundae* nomine insignitum, & omnibus etiam *santiss*, ut vocantur, dicatum. Hinc si in loco, ubi templum condere vellent, aliquod jam numen esset, id certis caeremoniis inde evocabatur; quod *exaugurare* dicebant ^e.

Fana dicuntur in genere omnes aedes sacrae, quia Pontifex, dum ea

Z 4 dedi-

^a *Liv. xxvii. c. 25. Plat. Marcell. p. m. 314.*

^b *Cic. ad Att. xiii. n. 28. c Ibid. xii. n.*

^{45. d Schol. Pind. ad Olymp. Od. v. v. 10.}

^e *Liv. I. c. 55.*

dedicat, certa verba fatur ^a; vel ^a
Fauno, qui ea primus condiderit ^b;
 vel denique verius, ut vult Vossius
 in *Etymologico*, a Graeco *ναός*, quod
 per metathesin *ἀνά* fuerit; spiritu,
 ut saepe fit, in *F.* abeunte, *Fa-*
num.

Delubrum ^c dicitur *locus*, in quo
Dei unius, vel *plurium simulacra* sunt
 dedicata ^d: vel etiam fons, aut lacus
 ante templum, in quo ingressuri tem-
 plum fordes *deluebant* ^e: Sed in gene-
 re haec vox pro quavis aede sacra po-
 nitur: & verior forte est Varronis
 sententia *delubrum* dici *ubi Deus sit*
positus, ut *candelabrum* illud, in quo
 figitur candela ^f.

Sacellum est diminutivum a *sacro*;
 est enim proprius *locus sacer muro tan-*
tum septus absque tecto: (Graecis ^g *ἱερὸς*
περίβολος) sed etiam pro *quavis aede*
sacra, praesertim *parva*, ponitur ^g.

Luci erant *sylvae Diis sacrae*, ita
 dictae

^a *Varro de L. L.* v. c. 7. *Fest.* ea *V.* ^b *Corn.*
Fronto. ^c *V. I. Rycq. de Capitol. Rom.* c. 12.

^d *V. Ajcon. ad Divin. Cio. in Verr.* c. 1.

^e *Serv. ad Virg. Aen.* II. *vñ. 225.* ^f *Juv.*

xiii. vñ. 69. ^g *Macr. Sat.* III. c. 4. ^h *V.*

not. ad Polluc. IX. v. n. 40. *ed. noviss.* ⁱ *Liv.*

X. c. 23.

dictae a *lucendo*; quia in iis plurima *lumina* in honorem Deorum accende-
bantur ^a: quod apud plerosque idolo-
rum cultores obtinuisse, tum ex li-
bris sacris ^b, tum aliunde docemur:
Hinc *ἄγλων ἄλσος* dicitur Homero
Il. β. v. 506. *Splendidus lucus.*

§. II *Cultus* jam sacer confis-
tebat *De Ador-
fere in Adoratione Deorum*, & insti-
tutione *supplicationum*; maxime vero
in *sacrificiis*: de quibus singulis ordine
est dicendum.

Precantes stabant capite plerumque
velato ^c, ne qua *hostilis facies* ipsis
occurreret, *Virg. Aen.* 111. vſ. 407.
& ibi *Serv.* (licet aliam rationem tra-
dat *S. Aurelius Victor de Orig. gentis
Rom circa med.*) & mentem a preci-
bus averteret; sacerdos autem de scri-
pto ^d *verba praeibat* ^e, ne quid prae-
postere diceretur. Inter precandum
aras tangebant ^f, (quod etiam facie-
bant jurantes ^g, unde *ara pro jure-
jurando* ^h ponitur) vel etiam genua

Z 5 Deo-

^a *Isid. Etym.* XIV. c. 8. ^b *Deuter.* XVI. 21. 1.

Reg. XIV. 23. ^c *Plaut.* *Amph.* V. I. v. 42.

Dion. Halic. excerpt. p. 705. ed. OXON. ^d *Plin.*

H. N. XXVIII. 2. ^e *Juvén.* VI. vſ. 390.

^f *Virg. Aen.* IV. vſ. 220. ^g *Juvén.* XIII.

vſ. 89. ^h *Proptert.* III. El. 19. vſ. 25.

Deorum ^a; quia genua misericordiae quasi sedem esse putarunt veteres ^b; in gyrum se ^c convertebant, & cum precati fuissent confidebant, ne παρέγγειλον rem divinam facere viderentur ^d. Tum etiam manum ori admovebant ^e, unde ipsa adoratio est dicta: & ad Orientem plerumque solem versi ^f precabantur. Debebant autem Dii vero & proprio suo nomine invocari, unde ne imprudentes laberentur dicere solebant, *sive tu Deus, si ve tu Dea es* ^g. Vota sua in tabulis perscripta ad genua statuarum cera affigebant ^h; & cum voti essent compotes facti tabula ⁱ, vel alia quadam re in templo suspensa ^k id testabantur. Statuae, (ita loquor ex usu vulgari, licet sciam *statuas* proprie hominum, Deorum vero *simulacra* fuisse ⁱ) statuae, inquam, rite consecratae a Numinis,

^a *V. Serv. ad Aen.* III. *vñ. 607.* ^b *Plin. H. N.* XI. *c. 45.* ^c *Ovid. Fast.* III. *vñ. 283.* *Plut. Marcellus* p. m. 301. ^d *Id. Numa* p. m. 69. *sqq.* ^e *Plin. H. N.* XXVIII. *c. 2. vid. omn. Min. Fel.* p. 6. *ed. Rigalt.* ^f *Virg. Aen.* VII. *vñ. 172.* ^g *Cato de R. R.* c. 139. *Gell.* II. ^h *28.* ⁱ *Juven.* X. *vñ. 55.* ^j *Id. XII. vñ. 27.* ^k *Horat. Od.* I. 5. ^l *Vid. Abram. ad Cic. Philipp.* II. *c. 43.*

mine, cui dicatae erant, insideri credebantur ^a; unde ipsas statuas aliquando Deos vocabant ^b, & templa a Diis incoli dicebant ^c: licet Varro apud *Augustinum de C. D.* iv. c. 9. dicat Romanos plus quam 170. annis Deos sine simulacris coluisse. Eas statuas unguentis in devoti animi signum perfundebant ^d; & stato tempore flumine vivo eas abluebant ^e.

§. III. *Supplicatio* (pro qua etiam *De supplicia* ^f *supplicia* dicit *Sallustius Catil.* c. 9. & *Festus in ea voce*) erat honor, qui belli ducibus praestabatur, cum a Senatu *Imperatores* appellarentur; & consistebat in eo, ut templa populo aperirentur ad gratias Diis pro victoria relata agendas; quod initio Reipublicae per unum ^f, vel paucos, si plurimum; postea crescente ambitione per plures dies factum est ^g. Talis itaque supplicatio cum decerneretur, laetitiae fuit; at etiam tempore gra-

vi

- ^a *Arnob. adv. gent.* L. vi. p. 254. ed. Paris. 1607. & ibi *Herald.* b *V. Liv.* xxvii. c. 16. xxix. c. 11. *Genes.* xxxi. 30. c *Silius Ital.* x. vs. 433. d *Tibull.* ii. El. ii. vs. 7. e *Lucan.* i. vs. 600. f *Liv.* xxxvii. c. 47. g *Vid. Cic. Philipp.* xiv. c. 11.

vi^a supplicationes habebantur: (quae etiam *obsecrations*^b, Graecis πρόσοδος^c, sunt dictae, & a Duumviris ad eam rem creatis curabantur) sed praeципue tunc instituebantur *Lectisternia*, quae monitu & cura Quindecim-virorum sacris faciundis peragebantur; & erant quasi convivia quaedam, quibus Deos exicipiebant, & quae a Septemviris Epulonum curabantur. His epulis Diis tanquam vere cænaturis *lecti sternebantur*, qui dicebantur *Pulvinaria*^d, & rem ipsam *fusci-pere pulvinaria* dicebant^e; & inde *Pulvinaria* quandoque pro ipsis templis ponuntur^f. Deabus vero pro antiqua frugalitatis ratione ponebantur *sellæ*^g; & hinc *sellisternia*, sive *soli-sternia* earum epulae vocantur aquid Tacitum *Annal.* xv. c. 44. ut quidem ibi in libris antiquis legitur: unde explicandus etiam est *Catullus carm. LXV. vs. 47.* Et vide omn. Cl. Graev. *ad Cic. de Har. resp. c. 27.*

§. IV.

^a *Liv. VII. c. 28.* ^b *Liv. IV. c. 21. XXXI. c. 8.* ^c *V. Bud. comm. ling. Gr. n. m. 155.* ^d *Suet. Jul. c. 76.* ^e *Liv. V. c. 52.* ^f *Serv. ad Virg. Georg. III. vs. 537. Liv. XXVII. c. 4. XL. c. 19.* ^g *Val. Max. II. c. I, ex. 24.*

§. IV. Sacrificiorum ritus vel spe-
Etabant Personas sacrificantes, vel a-
nimalia immolanda, vel ipsum sacrifi-
cium.

In Personis sacrificantibus primo re-
quirebatur ut *caste* Deos adirent ^a, &
a Venere abstinerent ^b; sicut in legi-
bus duodecim Tabularum dicitur, *ad*
Divos caste adeunto.

Secundo, ut ante *lavarent* ^c, &
praeципue quidem manus ^d; ad quem
usum vasa quaedam in promptu erant
juxta templa; quae, si grandiora es-
sent, *favissae* ^e; si minora, *futilia*
dicebantur ^f: licet *favissae* vox etiam
significet cellas quasdam cisternis si-
miles, in quibus reponebantur, quae
in templis per vetustatem inutilia e-
rant facta ^g. Ipsa autem vasa, quibus
ad sacrificandum utebantur, *puras*
adornari debebant ^h.

Tertio, ut *vestes puras* haberent ⁱ,
& quidem candidas ^k. Praeterea eti-
am

- ^a Tibull. II. El. I. vs. II. b Ovid. Metam. x.
vs. 434. c Tibull. d. l. vs. 13. sqq. d Plaut.
Trucul. II. V. vs. 28. e Fest. hac V. f Vid.
Donat. ad Ter. Andr. III. v. vs. 33. g Gell.
II. c. 10. Fest. ea V. h Plaut. Amph. v. 2.
ⁱ Tibull. l. d. k Ovid. Amor. II. El. XIII.
vs. 23.

am *coronas* capite gestabant ex arbo-
re ^a, quae Deo, cui sacra faciebant,
gratissima esse credebatur; quibus
Sacerdotes etiam vittas ^b, & infu-
las ^c, addebat. Aliquando etiam,
ut in *euvtaracis*, sive *votivis* sacris, pas-
so capillo ^d, soluta veste, & nudis pe-
dibus erant ^e; quia eo habitu suppli-
ces uti solebant.

Quarto, ante ipsum sacrificium *vo-
ta* & *preces* instituebantur.

*De anima-
libus immo-
landis.*

§. V. *Animalia immolanda Victimae*
dicebantur, vel *Hostiae*; inter quas
haec est differentia. Primo, quod
Hostia a quovis immolaretur, *Victima*
proprie tantum ab eo, qui hostem vi-
cerat ^f. Secundo, *Hostia* ante quam
in hostes iretur, *Victima* post victo-
riam immolabatur ^g. Tertio, *Victi-
ma* plerumque major, *Hostia* minor
erat ^h. Sed saepissime hae voces con-
funduntur ⁱ. *Victima* a *vincendo*;
Hostia, vel ab *hoste* *victo* ^k; vel ab
hosti-

^a *Stat. Theb.* III. *vs.* 466. ^b *Ib.* XII. *vs.* 478.

^c *Senec. Agam.* v. 687. ^d *Liv.* XXVI. c. 9.

^e *Ovid. Metam.* VII. *vs.* 183. ^f *Ovid. Fa-
stor.* I. *vs.* 335. ^g *Serv. ad Virg. Aen.* I. *vs.*

334. ^h *Corn. Fronto de propr. Lat. serm.*

ⁱ *V. Ovid. Amor.* III. 13. *vs.* 16. ^j *Gell. IV.*

^g 6. ^k *Ovid. d. Fast.* l.

hostiendo, hoc est, *feriendo* est dicta ^a.

Hostiae, quae ante solemne sacrificium immolabantur, dicebantur *Praecidaneae* ^b; (*Graecis προτελεῖς θυσίαι* ^c) *Succidaneae* vero, quae caedebantur, si prioribus hostiis *litatum* non esset ^b, unde eleganter servus *Plautinus* ^e *tergum suum herili stultitiae succidaneum* vocat. *Litare* porro nihil aliud est ^f, quam *Numine placato voti compotem fieri* ^g, & hoc certis ex signis deprehendere. Hinc *litabilis hostia Minucio Felici* ^h dicitur *bonus animus*, & *pura mens*, & *sincera conscientia*. Ducta vox est *ἀπὸ τῆς λιτῶν*, hoc est, a *precibus supplicibus*. *Graecis vero litare κακηὶ ερεψίν* dicitur ⁱ. *Pacem Deorum exorare* ^k, vel *exposcere* ^l etiam locutio huic rei propria fuit. Sed in sacrificis, quae inferis fiebant, non litasse optatius habebatur ^m.

Hostiae debebant esse corpore integræ

^a *Fest. V. Hostia.* ^b *Gell. IV. c. 6.* ^c *Athen.*

^d *Plut. P. Aemil. p. 264.* ^e *Epid.*

^f *I. ix.* ^g *Plut. P. Aemil. p. 264.* ^h *Suet. Jul. c. 81.*

ⁱ *Martial. x. n. 73.* ^j *Virg. Aen. III. v. 370.* ^k *Vid. Liv. VII. c. 2.*

^l *Suet. Oth. c. 8.*

tegrae & decorae; ideoque a sacerdotibus probabantur, & creta^a vel alia nota insigniebantur; unde etiam egregiae, eximiae^b, lectae vocantur: nec omnes omnibus Diis, sed quae cuique Deo gratae esse credebantur, ei immolari debebant^d; quemadmodum dicit Cicero de LL. II. *Quaeque cuique Divo decorae grataeque sunt hostiae, providento.* Observabant etiam, ut gregales essent non ferae; & pingues maxime Diis acceptas esse putabant^e: sed tamen pro cuiusque facultatibus eligebantur^f. Ornabantur hostiae vittis, sive infulis & coronis^g; & praeterea earum cornua deaurabantur^h.

De ipso sacrificio.

§. VI. In ipso sacrificio observabatur, Primo, *Indictio silentii* solemn formula, *Hoc age*ⁱ, &, *Favete linguis*^k, (*Graecis επέχεσθε τὰς γλώσσας*) quod fiebat silentio servando, & temperando

- ^a *Juv.* X. *vñ*. 66. c *Virg. Georg.* IV. *vñ*. 538.
c *Id. Aen.* IV. 57. *Fest. V. Eximum.* d *Serv. ad Virg. Georg.* II. *vñ*. 389. e *Aen.* III. *vñ*. 118. e *Juv.* XII. *vñ*. II. f *Horat. Od.* IV. 2. *vñ*. 53. g *Actor.* XIV. 13. *Virg. Aen.* II. *vñ*. 186. h *Ibid.* IX. *vñ*. 627. *Liv.* XXV. e. 12 i *Plut. Coriol.* p. m. 225. k *Virg. Aen.* V. *vñ*. 71.

perando a verbis male ominatis^a; & hoc etiam *Pascito linguam*^b (Graece εὐφημεῖ vel εὐφημία ἐστι^c) dicebant. E contrario jubebantur bona verba dicere^d, & profani ac impuri a sacris ablegabantur, ut eleganter est apud Virgilium *Aeneid.* vi. v. 258.

- - *Procul, o, procul este, profani.*

Conclamat vates, totoque absistite luce.

Similiter Graeci: ἔκδεις, ἔκδεις δοσις ἀλητρός^e; vel, Σύρας δὲ ἐπιτέσθε οὐκέταις^f.

Secundo, His factis *moli salsa*^b victimata aspergebatur, quae constabat ex farre tosto & saleⁱ, & haec actio proprie *immolatio* dicebatur, unde *immolare* idem significat, quod *sacrificare*: nec ullum sacrificium ex lege Numae sine farre fieri potuit, ut ita agricultura, tanquam magna pietatis pars, commendaretur; & propterea

A a etiam

^a Horat. *Od.* III. 14. ^b Fest. his V. V. ^c Eurip. *Iphig. in Aul.* v. 1564. ^d Ariost. *Drapet. φερ.* v. 302. ^e Tibull. II. El. II. v. 1. ^f Callim. *hymn. in Apoll.* v. 2. ^g Orpheus de *Diis* p. 242. edit. Trajet. 1689. ^h Senec. *Oed.* v. v. 335. ⁱ Ovid. *Fast.* I. v. 337. Horat. *Od.* III. 13.

etiam libare, nisi ex vite putata, non licebat ^a. Hoc facto hostia dicebatur *macta*, quasi *magis aucta* ^b: unde *mactare* quoque pro *caedere* dicitur; & hoc ideo fiebat, quia diligentissime sibi a verbis male ominatis (qualia sunt *caedere*, *jugulare*, & similia, quae saevitiam quandam denotare videntur) cavere conabantur: quemadmodum etiam exactissima diligentia cavebant, ne quid praepostere diceretur; vel mali ominis audiretur ^c.

His factis sacerdos ex *simpuvio* ^d ipse prius leviter vinum degustabat ^e, inde adstantibus etiam gustandum praebbat; & demum inter cornua hostiae ex patera affundebat ^f; quod *libare* dicebatur. Mox pilos quosdam e fronte hostiae evellebat ^g, qui igni super aram injecti *libamina prima* dicebantur ^h. Nec tantum vino libabant, sed etiam sanguine ⁱ, quem arae affundebant; tum aqua, melle

^a Plut. Numa p. m. 69. E. ^b Serv. ad Virg. Aen. IX. vs. 641. ^c Plin. H. N. xxviii. c. 2. ^d Juven. vi. vs. 343. ^e Vid. Virg. Aen. XII. vs. 174. ^f Ovid. Metam. VII. vs. 594. ^g Hom. Il. v. vs. 273. ^h Virg. Aen. VI. vs. 245 sq. ⁱ Vid. cunct. Ecl. I. vs. 8.

Ie & lacte Diis praesertim rusticis ^b ;
oleo quoque, sed in inferiis maxime ^c ,
licet ea occasione etiam melle & lacte
uterentur ^d : verumtamen vini libatio
proprie dicta est , & praecipue obti-
nuit.

Tertio , sequebatur *ignis* in ara *ac-
censio* , qui debebat fieri ex lignis ari-
dis & sectis ^e , & quidem ex ea arbo-
re , quae Deo , cui sacra siebant ,
maxime grata esse putabatur ; qualis
erat *aesculus Jovii* , *myrtus Veneri* ,
populus Herculi , &c. ^f Tum etiam
verbenas sive frutices ex iis arboribus
in aris adolebant ^g .

Turis usus frequentissimus erat in
sacris ^h ; (unde etiam nobis *wierook* ,
& apertius Germanis *weiherauch* / qua-
si *sacrum suffimen* dicas, vocatur) quod
vel adolebant in turibulis ; vel injicie-
bant focis ⁱ ; & ex ejus fumo & cre-
pitu futura conjiciebant ^k .

A a 2 Dein-

^a Appian. in Mithrid. p. 362. edit. Tellii. b Virg.
Ecl. v. vs. 67. c Id. Aen. VI. vs. 254. d He-
liod. Aeth. VI. fini propius. e Id. III. p. m.
145. edit. Lat.. f Virg. Ecl. VII. vs. 61.
g Id. Ecl. VIII. vs. 65. h Ovid. Fast. IV.
vs. 410. i Tibull. II. El. 2. k Senec. Ord.
v. 306. sqq. Lactant. ad Stat. Thib. IV. v.
II. 468.

Deinde hostia ad aras adducebatur a popis ^a; vel victimariis seminudis; & quidem fune laxiore ^b, ne invita victima duci videretur; quod mali habebatur ominis ^c. Eadem de causa ante aras jam stans solvebatur ^d. Pessimum autem omen erat, si hostia auffugisset ^e.

His peractis *victima percutiebatur*, quod minister, sive *cultrarius* non perficiebat nisi jussus; unde saepe rogabat, *Agone* ^f? cui respondebat praeco, *Hoc age* ^g. Feriebatur autem securi vel clava, deinde cultris jugulabatur: & statim sanguis pateris exceptus arae inspergebatur ^h.

Jugulata *victima Anclabri*, hoc est, *mensae sacrae* ⁱ imposita excoriabatur, & dissecabatur: & aliquando quidem tota cremabatur ^k; (quemadmodum e lege Mosaica ὁλωναυλωματα) plerumque vero cum Diis dividebatur, quod *prosecare exta* ^l dicebant; *exta* vero

^a *Propert.* IV. El. III. *vñ*. 62. ^b *Juv.* XII. *vñ*. 5. ^c *Senec.* *Oedip.* V. 337. *sqq.* ^d *Virg.* *Aen.* V. *vñ*. 774. ^e *Suet.* *Jul.* c. 59. ^f *Ovid.* *Fast.* I. *vñ*. 321. ^g *V. Suet.* *cap.* c. 58. ^h *Virg.* *Aen.* VI. *vñ*. 248. ⁱ *Fest.* *hac V.* ^k *Vrg.* *Aen.* VI. *vñ*. 253. ^l *Plaut.* *Poen.* II. IV. *vñ*. 8.

vero *divisa proficiae & profecta*^a dicebantur ; & Graece , ut est in antiquis Glossariis , αἱ τὸ θυματῶν , ἡ ιερᾶν αἴωνας χαῖ , unde ἐπινέων αἴπαρχεσθαι dicuntur , qui αἴπαρχας , sive *proficias* in ignem inferunt ^b. Sacrificantes autem partem , quæ sibi obvenerat , cum amicis comedebant ^c : unde multi gulæ causla tantum sacra faciebant , ut sumptuosius epularentur ^d: & inde μεθύειν , largius bibere , dicitur quasi μετὰ τὸ θύειν , post sacrificium factum , si fides *Suidae V. Μέθη*. *Popae* vero partem Deorum in aedibus suis vendebant ; unde *popinae* videntur denominatae ^e : nam ea occasione etiam vinum vendere solebant ^f. Hinc *exta* inspiciebantur ^g ab Aruspiciis , de quibus suo loco dictum est ; qui cultris ea educebant , nam manibus tangere nefas erat , & proprio verbo *exta consulere* dicebantur ^h ; quod si

Aa 3 bona

a Ovid. *Metam.* XII. vs. 152. sqq. & *Fast.* vi. vs. 163. b *V. met. ad Dion. Halic.* I. c. 40. ed. Oxon. c *V. Plaut. Amph.* III. III. vs. 13. *Mil.* I. III. vs. 117. *Stich.* I. III. vs. 96. d *Menand. ap. Athen.* IV. p. 146. e *Vid. Cic. eod. loc.* f *V. Abram. ad Cic. pro Mil.* c. 24. g *Ovid. Metam.* XV. vs. 136. h *Virg. Aen.* IV. vs. 64.

bona essent exta , litasse se dicebant ^a ;
 fin minus , succidaneae victimae , ut
 jam dixi , adhibebantur . Partes au-
 tem victimae , quae Diis obve-
 nerant , cum particulis ex omnibus
 hostiae membris decerptis farina ^b , vi-
 no & ture conspergebantur , & in a-
 ra cremabantur , quod *adolere* dice-
 batur : proprio etiam verbo *reddi*
exta dicebantur ^c , & *porrici* , qua-
 si *porrigi* , vel *porro jaci* ^d , cum
 arae imponerentur ; vel , si Diis
 marinis sacra fierent , cum in mare
 projicerentur ^e . Hinc *inter caesa* &
porrecca proverbialiter *fieri* dicitur ali-
 quid , quod fit tempore incommodo ,
 cum quis majore aliquo negotio occu-
 patus ad ea , quae minoris momenti
 sunt , animum attendere non po-
 test ^f .

Peracto sacrificio , lotis iterum ma-
 nibus , & precibus quibusdam dictis
 denuo libabant : & denique populus
 a sacris dimittebatur vocibus solemni-
 bus

^a De prava extorum confititione vid. Senec. Oed.

^b Virg. Aen. VIII. vs. 174.
^c vs. 353. sqq.

^c Id. Georg. II. vs. 194. Tac. Hist. IV. c. 53.

^d V. Ver. Flacc. & Fest. de V. S. ^e Virg.

Aen. VI. vs. 238. ^f Cic. ad Att. V. n. 13.

& ibi Malasp. & Gracv.

bus licet, vel *Extempulo*^a; quae exinde idem fere, quod cito, sive *continuo* notarunt. Ipsum denique sacrificium sequebantur *Epulæ sacrificales*; quae erant, vel *publicæ*, si *publicum* sacrificium fuisset, & sumptuosissime^b, a septem-viris *Epulonibus* curabantur; vel *privatae*^c, si ex privatis hominibus quis sacra fecisset: tum enim amicis convocatis partes cum Diis divisas comedebant^d.

§. VII. Magna autem erat differentia inter ea sacrificia, quae Diis superis, & ea, quae Diis inferis fiebant: nam

Primo, *Superis* sacrificantes albis; *Inferis* nigris vestibus erant induti^e.

Secundo, *Superis* albae^f hostiae, quae a *Clitumno* fluvio maxime veniebant^g, immolabantur; *Inferis* vero nigrae^h.

Tertio, *Superis* cervice sursum reflexa; *Inferis* pronae, & terram in-

Aa 4 tuen-

^a Plaut. *Aul.* I. 5. II. *vñ.* 15. b *Horat.*
Od. I. 37. & II. 14. *Fest.* V. *Salios.* c *Vid.*
Virg. *Aen.* VIII. *vñ.* 181. d *Plaut.* *Amph.*
 III. III. *vñ.* 13. & *Stich.* I. III. *vñ.* 96.
 e *Vid.* *Ovid.* in *Ibin.* *vñ.* 100. f *Juven.* XII.
vñ. 3. g *Virg.* *Georg.* II. *vñ.* 146. h *Id.*
Aen. VI. *vñ.* 243.

tuentes hostiae mactabantur ^a.

Quarto, *Superorum victimis ferrum imponebatur*; *Inferorum victimis supponebatur*^b: hoc est, illorum hostiae a superiore; horum ab inferiore parte jugulabantur.

Quinto, *Superis sacrificantes abluebantur*; *Inferis*, qui faciebant, tantum aspergebantur ^c.

Sexto, *Superis in ara sanguis aspergebatur*; *Inferis* in scrobe, vel fossa adfundebatur ^d.

Septimo, Libatio *Superis* siebat fundendo, hoc est, manu supina; *Inferis*, invergendo ^e, ita ut manu in sinistram partem versa patera converteretur.

Octavo, preces *Superis* siebant manibus dimissis & pedibus terram percutiendo ^f; quia scilicet sub terra eos habitare credebat.

*Alia sa-
ficiorum di-
visio.*

§. VIII. *Sacrificia* etiam ita possunt dividi, quod quaedam facta sint *ārō* *parteias* ^g, hoc est, jussu oraculi cuiusque *ārō* *parteias* ^g ius-

^a Homer. Il. a. v. 459. ^b ibi Eustath. p. 101. edit. Basil. ^c Ibid. vs. 243. ^d Ibid. vs. 230.

^e Ovid. Metam. VII. vs. 245. ^f Virg. Aen. vi. vs. 244. ^g ibi Serv. ^f Vid. Cic. Tusc. Quaest. II. c. 25. ^g Exem. ap. Senec. Oed. vs. 299. sqq.

jusdam aut vatis; tum, quod alia fuerint *χαρισματα*, sive *εὐηγέρα*^a, quibus ob bonum acceptum, (ut exempli gratia pro incolumi^b adventu) vel ob malum aversum Diis gratias agebant^c; quae saepe antea vocebantur^d. Alia rursus fuerunt *εὐχαῖς*, quibus bona precabantur, vel Deos testes invocabant^e: nullam enim rem alicujus momenti incipiebant, nisi sacris antea ritte peractis^f. Tum quaedam fuerunt *αρεσμάτα*, quae fiebant placando numeri^g. Tales erant *postulationes*, Latinis ita dictae, quod Dii violati eas fieri postulabant ad avertenda mala, quae ostenta minabantur^h. Ad hanc classem etiam debent referri *Sacrificia expiatoria*, vel *piacularia*, quibus portentum aliquod, vel piaculum expiabant, hoc est, piaculum quidem purgabant; portentum vero avertebant: piaculum enim proprie significat cri-

..... Aa 5

men

^a Herod. I. 118. V. Barnes. ad Eurip. Ion. vs. 852. ^b Virg. Aen. vii. vs. 136. ^c Juvenc. XII. vs. 27. ^d Horat. Epist. I. 3. vs. Vid. eund. ed. IV. II. vs. 53. sqq. ^e Virg. Aen. VI. vs. 641. ^f Id Aen. IV. vs. 56. ^g Dion. Halic. I. c. 67. ^g vid. Indic. in On. Pollucis. ^h Graev. ad Cic. de Har. resp. c. 10.

men expiandum ^a, metonymice autem *sacrificium*, quo illud *crimen expiatur* ^b. Sic etiam somnia infusa, & quae alia ominosa accidisse ^c dicerentur, expiabant; & hoc proprie dicebant *procurare prodiga* ^d: hinc etiam *Jupiter Prodigialis* ^e dicitur, cui ea sacra fiebant.

Huc etiam pertinent *Februalia*, sive *lustrationes*; *februare* enim Sabini-
rum lingua significavit *expiare* ^f, sive
purgare: & hoc ipsum significat ver-
bum *lustrare* deductum a Graeco ver-
bo *λύειν*. Hinc *Februa* dicuntur *pur-
gamina*, sive *piamina*: & *Februarius*
mensis ita est dictus ^g, quod tum po-
pulus *februaretur*, hoc est, *lustra-
retur*, sive *purgaretur*; quia extremus
olim hic anni mensis fuit ^h, quo to-
tius anni peccata purgari conveniebat.
Et in genere quidem haec sacra piacu-
laribus sacris convenient; sed tamen
magis proprie ita dicebantur vulgo,
cum Urbs, vel agri, vel etiam uni-
ver-

^a Virg. *Aen.* vi. *vñ.* 569. ^b Horat. *Od.* l.
xxxiii. *vñ.* 34. Tac. *Ann.* xv. c. 44. ^c Ti-
ball. iii. El. iv. *vñ.* 9. ^d Id. El. v. v. 13.
Plaut. *Amph.* A. ii. S. ii. *vñ.* 107. ^e Vid.
Ovid. *Fast.* II. *vñ.* 19. *sqq.* ^f Ibid. *vñ.* 31.
^g Ibid. *vñ.* 49.

versus populus lustraretur. Urbs lustrabatur, cum insignis aliqua calamitas accidisset, vel ingens aliquod scelus esset admissum, sacrificio, quod *Amburbium*^a vocabant, quia hostiam, quae *Amburbialis* dicebatur^b, circa *Urbe* ducebant^c: (*am* enim veteribus in compositione idem quod *circum*^d significat) & hinc *lustrare* saepe idem, quod *ambire*, notat^e. Similiter agri lustrabantur circumitione^f, & sacrificio pro felici proventu frugum^g; quod sacrificium inde *Ambarvale* est dictum, & a Fratribus Arvalibus peragi solebat. Populus lustrabatur quinto quoque anno^a Censoribus in campo Martis *sue*, ove & taurō circum exercitum ductis, & mox immolatis; quod sacrificium *Suovetaurilia*, vel potius *Solitaurilia*^h dicebatur: & hoc vocabant *lustrum condere*ⁱ, ut jam supra Sect. I. c. 6. §. 3. & Sect. II. c. 9 §. 3. diximus. Multis etiam aliis occasionibus lustratio adhibebatur, quae fie-

^a *Vopisc. Aureliano* c. 20. ^b *Fest. eaV.* ^c *Lukan.* I. *vñ. 592.* ^d *Cato apud Macrob. Sat.* I. c. 14. ^e *Signanter Ovid. in Ib. vñ. 334.* ^f *Virg. Ed. v. vñ. 74.* ^g *Id. Georg. I. vñ. 341.* ^h *Fest. hac V.* i *Liv. I. c. 44.*

fiebat spargendo adstantes ramo humido ex lauru ^a, vel oliva ^b.

Tertia sacrificiorum divisio. §. IX. *Sacrificia* etiam alia erant *stata*, & *solemnia*, quae fiebant diebus festis in Kalendario Romano notatis, & quos hic referre longum esset. Alia erant *Fortuita* & *ex accidenti nata*; *qualia*, verbi gratia, erant *Expiatoria*; & *quaedam sacra*, quae in funeribus fiebant; ut *Denicalia* ^c, & *Novendialia*; de quibus forte commodius dicemus, ubi funeris ritus explicabimus: alia autem ab his *Novendialia* erant ^d, quae prodigia procurandi causa (maxime cum lapidibus pluissè diceretur ^e) per *novem dies* fiebant. Et hoc discriminem (inter *stata* scilicet *sacra* & *fortuita*) tam privatim, quam publice obtinebat; nam etiam familiae *quaedam sacra* sua anniversaria habebant, quae etiam ad haeredes transibant; unde *sine sacris haereditas* apud Plautum ^f pro commendo, quod alicui *sine ulla incommoda appendice*

^a *Juv.* II. v. 157. ^b *Virg. Aen.* VI. v. 229.

^c *Vid. Fest. V. Denicales.*

^d *Liv. I. c. 31.*

^e *Vid. Cl. Clericum ad cit. Livii loc.*

^f *Cape. A. IV. S. I. v. 8.* & *Trin. II. IV. v. 83. Feß. his VV.*

pendice obvenit , ponitur. Eaque sacra gentilitia dicebantur, quae omnes unius gentis homines anniversarii faciebant ^a. Talia fuerant Bacchanalia illa , quae permittuntur apud Livium *L. xxxix.*
c. 18.

DE VASIS SACRIS.

§. X. *Acerra* est arcula turaria ^b; *Turibulum* ^{De vasis} vel , ut aliis placet , *foculus* , in quo ^{sacris.} tus accendebatur.

Turibulum est vas , quo *tus* adole-
tur.

Praefericulum , vas aeneum patens,
velut pelvis ; quo utebantur in sacra-
rio *Opis Consivae* ^c.

Simpulum ^d, vel *simpuvium* vas a su-
mendo dictum , ut vult Varro ^e, quod
priscis temporibus ligneum erat , vel
fictile ^f.

Guttum , quo vinum *guttatim* fun-
debant ^g. *Patera* a patendo dicta , qua
vinum Diis offerebatur ^h; & sanguis
victi-

^a Cic. de Har. resp. c. 15. ^b Virg. Aen. v.
v. 745. ^c Fest. hac V. ^d V. Hadr. Jun.
animadv. II. c. 10. ^e De L. L. IV. c. 26.
^f Juven. IV. v. 342. ^g Varr. de L. L. IV.
c. 6. ^h Virg. Aen. IV. v. 60.

victimarum ^a excipiebatur. *Secespita* est culter oblongus ^b, vel ad jugulandam victimam, vel ad exta educenda in sacris usitatus; dictus autem est a secando.

Securis, & *Malleus*, quibus victima percutiebatur.

Aspergillum factum ex pilis caudae equinae, quo ad lustrationes vice rami utebantur ^c.

Praeterea habuerunt *capides*, *candelabra*: *ollas extares* ^d, *tripodas*, (qui mensae usum praebuerunt, vel ad ornatum tantum sunt habiti ^e) & multa alia.

Distinguendum hic porro est inter *Aram* & *Altare*. *Altare* augustum aliquid est, in quo victimæ adolentur; *Ara*, (quae dicta est ab *ansa*, pro quo olim *asa* dixerunt ^f; quia precantes, & jurantes, ut diximus, eam tangebant ^g:) *Ara*, inquam, erat, in qua supplicabatur tantum, aut

^a *Ibid.* vi. *uf.* 248. ^b *Fest.* in *hac V.* ^c *V.* *Mich.* *Ang.* *Causs.* de la *Chausse* ap. *Graev.* *T.* *V.* *p.* 315. ^d *Plaut.* *Rud.* *A.* i. *S.* ii. *uf.* 47. ^e *Causs.* de la *Chausse* *d.* *l.* *p.* 317. ^f *Macrobi.* *Saturn.* III. *6.* ^g *Propert.* *L.* III. *Elo.* *19.* *uf.* 24.

aut libabatur. *Altare Diis superis*^a, *Ara terrestribus & inferis statuebatur*, licet his plerumque sacra fierent in *scrobe*, vel *scrobiculo*^b. Sed haec omnia saepe inter se confunduntur. Erant quoque aliquando arae subitariae et cespite vivo structae^c.

^a *Virg. Ecl. v. vs. 65.* & *ibi Serv.* ^b *Ovid. Metam. VII. vs. 243.* ^c *Horat. Od. I. 19. Sil. Ital. VIII. vs. 769.*

CAPUT QUARTUM.

De Tempore:

§. I. Ad Pontificum curam etiam *De Anns.* **A**spectavit *Ordinatio anni & temporis*; cuius *summa divisio est in annum, menses & dies.*

Forma anni apud Romanos diversis temporibus diversa fuit. Primus enim Romulus instituit, vel potius a Latinis institutum accepit annum dierum 304^a. qui dies in decem menses erant divisi, eorumque primus erat Martius^b; quem deinceps reliqui eodem

or-

^a *Aliter Plut. Numa p. m. 71. & vid. Scalig. de emend. temp. L. II. p. m. 173.* ^b *Ovid. Fast. I. vs. 34.*

ordine, quo hodie sequebantur. Sed cum talis annis neque solis, neque lunae cursui conveniret, Numa eum ad lunarem anni formam redegit; quae est dierum 354. horarum 8. minutorum, ut vulgo dicunt, 48. quibus tamen amore, ut fertur, imparis numeri unum diem adjecit; & ex aliis decem mensibus (qui absque eo triginta quinque vel triginta sex dierum fuissent) sex diebus detractis duos menses formavit unum viginti novem, alterum viginti octo dierum, *Ianuarium* scilicet & *Februarium*, quorum illum primum, hunc ultimum anni mensem statuit ^a: sed hic postea, nec satis certum quando, inter *Ianuarium* & *Martium* mensem est interjectus: *Martium* autem primo loco movit Numa, quod pacis potius, quam belli artibus studeret ^b. Omnes menses imparem numerum dierum haberunt excepto *Februario*, qui ideo etiam funestus est habitus ^c; nisi id potius fuerit, quia *Parentalia*, festa majorum animabus placandis instituta,

eo

^a Ovid. *Fast.* II. v. 49. V. Plut. *Numa.* p. m.

72. A. b Id. *Ibid.* E. c Vid. *Virg.* Ed. VIII.

v. 75.

eo mense fuerunt celebrata^a. Cum vero annus solaris lunarem quotannis undecim diebus, & quarta circiter diei parte superaret, singulis bienniis mensis interkalaris fuit insertus post diem vigesimum tertium Februarii, qui dicebatur *Merkedonius*, & uno biennio viginti duobus, altero viginti tribus diebus constabat: & a Dea *Merkedona*, quae *mercedibus* & pensionibus solvendis praeverat, nomen habere creditur^b. At cum in eo pecaasset Numa, quod annum hunc lunarem uno die justo longiorem fecisset, rursus haec anni forma a cursu Solis recessit: itaque institutum fuit, sive a Servio Tullio Rege, sive a Decem-viris, ut vigesimo tertio, vel vigesimo quarto quoque anno Merkedonius mensis^c omitteretur. Sed cum haec interkalatio arbitrii Pontificum esset^d, illi pro libidine sua nunc plures saepe dies, nunc pauciores interkalabant^e; ita ut tempore Iulii Cæsar

B b faris

^a *Ovid. Fast. II. v. 533.* ^b *Vid. Scalig. de emend Temp. L. II. p. m. 177.* ^c *Vid. Grönov. Observ. II. c. 18.* ^d *V. Malasp. ad Cic. ad Att. 5. n. 9.* ^e *Vid. Manut ad Cic. Famil. vii. 2. in f.*

saris initium anni per sexaginta septem dies retrocessisset. Nam Pontifices, si, exempli gratia, citius aliquem magistratu abire vellent, pauciores dies interkalabant: si publicanos pensiones serius persolvere cuperent, plures inserebant^a. Ergo Iulius Caesar rerum potitus annum ad cursum solis reformativit^b, & jussit, ut A. U. 708. sexaginta & septem illi dies una cum Merkedonio mense adjicerentur; ita ut annus ille (qui *annus confusionis* dicitur) dierum esset 445. Porro vero constituit, ut annus in posterum constaret diebus 365. & horis sex, quae quatuor horae quibusque annis unum diem efficientes post sextum Kalendas Martias, hoc est, 23. Februarii insererentur; unde is annus *bisextilis* (quod *sextus* dies ante Kalendas Martias *bis* numeraretur) est dictus: & haec forma anni est, qui hodie *Julianus*, sive *stili veteris* vulgo dicitur. De anno *Gregoriano*, sive *stili novi*, ut vocant, dicere ad institutum nostrum nihil attinet.

§. II.

^a Suet. *Jul. c. 40.* ^b Vid. *Amm. Marc. B.
XXVI. c. 2.*

§. II. Menses eadem fere nomina ^{De Mensi-}
 olim, quae hodie apud nos obtinuerunt: ^{bis,}
 quorum ratio paucis verbis reddenda
 venit. *Januarius mensis*, qui annum
 aperit, a *Jano* temporis Deo est di-
 catus ^a. *Februarius* a *februando*, sive
purgando, quod tum populus *purgare-*
tur ^b: unde Graecis *καθάρισθαι*, hoc
 est, *expiatorius* appellatur ^c. *Martius*
 a *Marte*, cui sacer fuit. *Aprilis* ab
aperiendo, quod tunc terra mater
 sua viscera *recludat*: alii *ἀπὸ τῆς*
Αφροδίτης, a *Venere* deducunt, cui
 cum tanquam generis sui per Aeneam
 auctori sacraverit Romulus. *Majus* in
 honorem *majorum* ^d, sive *seniorum*;
 quemadmodum *Junius* in honorem *ju-*
niorum dicitur: licet alii *Majum* a *Ma-*
ja ^e Mercurii matre; alii denique a *Maje-*
state Dea, quae *Honoris & Reveren-*
tiae filia fuit, dictum velint: *Junium*
 vero a *Junone*, unde *Junonius*, &
Junonialis apud quosdam Latii popu-
 los est dictus ^f. *Julius* mensis olim ab

Bb 2

or-

^a *Supr. sect. IV. c. I. §. 14.* ^b *Supr. c. praec.*
 §. 8. ^c *Plut. Rom. p. m.* ^d *Ovid. Fast. V.*
v. 57. sqq. ^e *Fast. V. v. 81. sq.* ^f *Ibid.*
Fast. VI. v. 61. sqq. Fest. V. Junius.

ordine *Quinætilis*, (scilicet a Martio initium faciendo) postea in honorem *Julii Caesaris Julius* est appellatus; & eadem ratione sequens mensis *Sextilis* a Iulii Caesaris successore *Augustus* dicitur. Reliqui menses ab ordine, quem post Martium mensem obtinebant, *September*, *October*, *November*, *December* sunt dicti. Postea etiam per adulatio[n]em in sequentium Principum honorem menses quidam ab iis sunt denominati; ut *September Tiberius*^a, *October Livius* in honorem Tiberii, ejusque matris, (quod tamen ipse fieri vetuit) iidemque menses postea *Germanicus* & *Domitianus* in honorem Imperatoris cognominis appellati sunt^b. Imo Commodus Imperator omnibus mensibus nomina a suis cognominibus desumpta imposuit: sed haec omnia, ut usus testatur, post mortem eorum Principum sunt abolita.

*Divisi erant Menses in tres partes a Kalendis, Nonis & Idibus dictas. Kalendæ dicuntur primus dies cuiusque mensis, a verbo antiquo *kalo*, hoc est,*

voco^c;

^a *Suet. Tib. c. 26.* ^b *Id. Domit. c. 13.* ^c *Lamprid. c. 11. Suid. V. Κόμηδος.*

voco; quia Pontifex *kalando*, sive *vo-
cando* novam lunam populo nuncia-
bat ^a. Et Kalendis quidem Januariis
munuscula sive *strenas* sibi invicem mit-
tebant, ut hodieque saepe fieri affo-
let ^b. Omnium autem mensium ka-
lendis pecuniae foenori datae exigi so-
lebant: unde liber, in quo debito-
rum nomina scribebantur, *kalenda-
rium* dicitur ^c. *Nonae* mensibus Mar-
tio, Majo, Julio, & Octobri sex
dierum, reliquis quatuor dierum e-
rant; & nomen fortitiae sunt, quia
ad eas ab Idibus retro *novem dies* nu-
merabantur ^d. *Idus* probabiliter ^e *πέντε
τριήνα*, sive a *videndo* sunt dictae;
quia tum Luna plene conspiciebatur:
vel, juxta alios, ab *iduando* ^f; quod
verbum Etruscorum lingua significa-
vit *dividere*, quia *Idus* mensem fere
medium *dividunt* ^f. Kalendae in *Ju-
nonis* (quae inde *Juno Kalendaris* ^g est
dicta) *Idus* in Jovis tutela erant ^h.
Ratio denique dies more Romano nu-

Bb 3

me-

^a *Varr. de L.L.V. c.4.* ^b *Ovid. Fast. I. vs. 185.
sqq. Suet. Caj. c.42.* ^c *Vid. Celeberr. Noodt. de
fænore II. I.* ^d *Varro l. d.* ^e *Macrobi. Sat. I.*
^f *Horat. Od. IV. XI. vs. 15.* ^g *Macrobi. Sa-
turn. II. c. 15.* ^h *Ovid. Fast. I. vs. 55.*

merandi e quovis kalendario peti posse.

Dic die.

III. *Dies civilis* apud Romanos, sicut apud nos hodie, incipiebat a media nocte ^a. *Partes ejus erant Media nox, Mediae noctis inclinatio, Gallicinium, Conticinium* ^b, *Diluculum* ^c, *Mane, ad Meridiem, Meridies, Meridiei inclinatio, Sol occasus, vel suprema tempestas* ^d, *Vesper, Crepusculum, Prima fax, Concubium* ^e, *Nox intempesta, Ad mediam noctem.* Sed alias dies, ut & nox, in quatuor partes, excubias, sive vigilias dictas, erat divisa.

Dic diebus festis & profestis.

IV. Dierum porro alii sunt *Festi, aliis Profesti. Festi dies sunt, qui Diis festis:* sunt dicati; iisque insunt ^f *Sacrificia, de quibus satis diximus; Epulae, cum dies divinis epulationibus celebrabatur; Ludi, qui in honorem Deorum fiunt, de quibus capite sequenti: & denique Feriae. Feriae dicuntur a Graeco verbo ἐστια, hoc est, festum diem agere;* olim

^a *Macrobi. Saturn. I. c. 3.* ^b *Plaut. Asin. A. III. S. III. v. 95.* ^c *Id. Amph. A. II. S. II. v. 105.* ^d *Lex XII. Tabb. ap. Gell. XVII. c. 2.* ^e *Plaut. Trin. IV. II. v. 44. quod tempus eleganter describit Virg. Aen. II. v. 268.*

^f *Macrobi. Saturn. I. c. 16.*

olim enim *Fesias* eas vocarunt ^a. Fuerunt hae Feriae vel *Publicae*, vel *Private*: *Publicae* rursus erant vel *Stativae*, vel *Conceptivae*, vel *Imperativa*e. *Statiavarum* feriarum praecipuae fuerunt *Agonalia* acta in honorem Jani idibus Januariis ^b; *Carmentalis* acta in honorem Carmentae (cujus templum erat Reg. Urb. viii. eam plurimi memorant conjugem fuisse Euantri Arcadis, & versibus oracula solitam reddere; propterea a *carminibus* dictam *Carmentam*, cum *Nicostratae* verum ei nomen esset ^c) iii. Idus Januarias ^d & xvi. Kalendas Februarias ^e; *Lupercalia* acta Kalendas Martias in honorem *Panis* ^f. *Matronalia* quae Kalendis Martiis agebantur in memoriam dirempti a matronis inter Romanos & Sabinos belli ^g. *Conceptivae* feriae sunt, quae quotannis a magistris, vel a Sacerdotibus concipiuntur, sive indicuntur; quales erant *Feriae Latinae*, de quibus alibi diximus;

Bb 4

mus;

^a *Vid. Voss. Etymol. V. Festum.* ^b *Plut. Rom. p. m. 31.* ^c *V. Ovid. Fast. I. vſ. 317. ſqq.*
^d *Ibid. vſ. 461.* ^e *Ibid. v. 617.* ^f *Ovid. Fast. II. vſ. 267. 421. ſqq.* ^g *Ib. III. v. 170. ſqq.*

mus^a; *Paganalia*, quae quotannis celebrabantur a *pagis* rusticarum tribuum Diis tutelaribus^b; *Sementinae* feriae actae, cum *semina* terrae mandassent rustici, pro felici proventu frugum^c; *Compitalia*^d, quae Laribus celebrabantur in *compitis*^e. *Imperativae* feriae erant, quas Consul, Praetor, vel Pontifex maximus urgente necessitate indicebat, sive *imperabat*^f; cuius generis fuerunt *Novem dialia* maxime indici solita, cum lapidibus pluisse nunciatum esset^g. *Privatae feriae* erant singularum familiarum, vel hominum; erantque vel *stativae*; vel celebrabantur occasione *natalium*^h, *susceptionum fulgurum*ⁱ, (quemadmodum Flaminica, quoties tonitrua audiisset, feriata erat, donec placasset Deos^k) & *expiationum*, vel *funerum*. *Publicae feriae* indicebantur a Rege facrorum^l, & a Praetore

^a *Sett.* II. c. II. §. 2. & *hujus Sett.* c. I. §. 2.
^b *Ovid. Fast.* I. *vs.* 669. ^c *Ibid. vs.* 657.
^d *Gell.* x. c. 24. ^e *V. Ovid. Fast.* v. *vs.* 140.
^f *Vid. l.* 26. §. 7. *ff. ex quib. caus. maj.* ^g *Liv.*
 I. c. 31. ^h *Ovid. Trist.* III. El. 15. *vs.* 13.
sqq. ⁱ *Macr. Sat.* I. c. 16. ^k *August. de Ci-*
vit. D. vi. c. 10. ^l *Varro de L. L.* v. c. 3.

tore ^a: ab illo, ut sacra rite perage-rentur; ab hoc, ut a negotiis foren-sibus vacaretur: nam nullum opus fer-riis facere licebat, nisi quod inter-missum noceret ^b.

Profesti dies sunt, qui ad admini-strandam rem publicam, privatamque hominibus sunt concessi. Hi rursus erant vel *Fasti*, (Graecis διαστίμοις ^c, vel ἔνδημοι) quibus Praetori tria illa verba ^d, *Do*, *Dico*, *Addico* (nam his, ut diximus, omnem suam jurisdictionem absolvebat) fari licebat; vel *Ne-fasti*, (Graecis ἀδικοι, ἀπρεκτοι ^e, vel αποφεάδες) quibus id non licebat, quales erant omnes feriae, quando *res prolatae* esse dicebantur ^f (*vacantie*); cui contrarium est cum *res rediisse di-cuntur* ^g: & praeterea vindemiarum & messis tempore res prolatae erant ^h. Vel denique erant dies *Intercisi* ⁱ, vel

Bb 5

Endo-

^a Gell. x. c. 24. ^b Virg. Georg. I. vſ. 268. Ti-bull. II. I. v. 9. ^c Pollux. VIII. c. v. n. 26.

^d ex Menandr. ^e Ovid. Fast. I. v. 47. ſqq.

^f V. not. ad l. Poll. modo d. ^g Plaut. Capt. I. I. vſ. 10. & ſeqq. V. omn. Mar. & alios ad Cic. Att. VII. 12. & ad or. pro Mur. c. 13.

^h Id. pro Sext. c. 61. ⁱ Stat. Sylv. IV. 4. v. 40. l. I. pr. ff. de feriis. ^j Ovid. d. l. vſ. 49.

Endocisi; ut olim dicebant, cum quibusdam horis jus dici posset, quibusdam licitum non esset; qui in fastis ita notantur, *F.P.* vel *N.P.* hoc est, *fastus prior*, vel *nefastus prior*. *Nefastos* autem imperite vulgo cum *religiosis* diebus confundunt, qui erant *tristi* omniē *infames* *impeditique*, ut dies *Alliensis*, de quo mox ^a: licet tamen verum sit *nefastos* dies aliquando improprie pro *infamibus* poni ^b: quemadmodum etiam apud Graecos *ημέρας αποφεάς*.

*De aliis die-
rum discri-
minibus.*

V. Rursus alii dies erant *Comitia-*
les, quibus *Comitia* haberi poterant ^d; alii dicebantur *Nundinae*, quasi *No-*
vendinae, quod nono quoque die re-
dirent: (nam a *Nundinis* ad *Nundinas*
novem dies erant, diversi octo, inter-
medii septem ^c) cum rustici ad mer-
catum, judicia & leges accipiendas,
ferendasque in Urbem venirent, &, post legem Hortensiam, ad lites quo-
que curandas ^f; nam antea fuerant
nefa-

^a *Gell.* iv. c. 9. ^b *Horat.* *Od.* ii. xiii. i.

Suet. *Tib.* c. 53. ^c *Lucian.* *Timone* p. 137.

ed. *Graev.* ^d *Ovid.* *Fast.* i. vſ. 53. *Tac.*

Ann. xiv. 12. ^e *Dion Hal.* vii. c. 58.

Varr. *de R. R.* ii. init. licet hodie quidam di-
versum sentiant. ^f *Macrob.* *Saturn.* i. c. 16

nefasti. *Praeliares* dies erant, quibus fas erat res repetere, vel hostes laceſſere ^a; iisque opponuntur *Non praeliares*, ut *Dies atri*, qui erant *postridie kalendas*, nonas & idus cuiusque mensis: nam ridicule infauſtum aliquid in particula *post* inesse credebant ^b. Et ita etiam Graeci *dies prosperos ημέρας λευκὰς* vocant ^c: quemadmodum e contrario Dion. Halic. ix. c. 23. diem, quo *Fabii* ad *Cremeram* fluvium sunt caefi μέλαιναν καὶ αποφράδα vocat. His diebus nihil publice geri poterat; sed tamen recte distinguendi sunt a *nefastis*: *feriae* enim, ut vidimus, erant dies *nefasti*; sed nihil minus, quam *atri*. *Inominales* dies erant quartus ante *kalendas*, nonas & idus cuiusque mensis ^d; & etiam quaedam *feriae*. Denique dies *Alliensis* ^e infauſtissimus habebatur; quod eo die, qui erat xv. *Kalendas Septembres*, Romani ad *Alliam* fluvium a Gallis, & ad *Cremeram* à Vejen-tibus caefi fuerant ^f.

In

^a *Ibid.* ^b *Macr. Ib.* ^c *Menand.* ἐγ Λευκαδίᾳ
p. 112. *ed. Cl. Cler.* ^d *Vid. Gell. v. c. 17.*
^e *Ovid. in Ibin us. 219. Cic. Attic. L. IX.*
p. 4. Tac. Hist. L. II. s. 91. ^f *Liv. VI. c. 1.*

In jure nostro invenimus dies *Comperendinos*^a, quos litigatores sibi in vicem in diem *perendinum* denunciabant: dies *Statos*, qui judicii cum peregrino, sive cum *hoste*^b (ita enim *peregrinos* vocabant^c) caussa instituuntur: & dies *justos*, sive triginta dies, qui dabantur ex *Lege XII.* Tabularum confessio, vel condemnato ad pecuniam conficiendam, vel alio modo sententiac judicis satisfaciendum^d.

^a *Macrob. Saturn. I. c. 10.* ^b *Plaut. Curcul. A. I. S. I. vſ. 5.* ^c *Fest. V. Status dies. Cic. de Off. I. c. 12.* ^d *Gell. xv. c. 13.*

CAPUT QUINTUM.

De Ludis Romanorum.

De ludis Circensibus. **A**d Sacra etiam pertinebat cura *ludorum publicorum*; qui fiebant, vel, *Deorum immortalium irae placandae*; vel *benivolentiae conciliandae*^a, vel *pro salute Populi*; vel, *ad Populi gratiam demerendam*^b.

Dividi possunt primo quidem a forma

^a *Tac. An. XIV. c. 23.* ^b *Vid. Cic. de Off. II. 17.*

ma in *Circenses*, *munera*, sive *spectacula gladiatorum*, & *ludos Scenicos*: deinde a *tempore*, quod fuerunt, vel *Stati*, vel *Votivi*, vel *Extraordinarij*.

I. *Ludi Circenses* primum a Romulo occasione raptus Sabinarum sunt instituti ^a in honorem Dei *Consī*, (qui, ut diximus, idem ac Neptunus fuisse videtur ^b) unde *Consuales* sunt dicti, & in Campo Martio primum videntur celebrati. *Circenses* autem primum dici coeperunt, cum Tarquinius Priscus *Circum* (*ἰσπικὸν θέατρον* vocat Plutarchus *Paullo Aēn. p. m. 272.*) Romae extruxisset ^c in *valle Murcia* inter *Aventinum* & *Palatinum* montes, qui postea distinctionis causa, cum plures Circi aedificantur, *Circus Maximus* fuit dictus. Ejus longitudo fuit stadiorum *trium* cum dimidio, sive passuum $4\frac{3}{4}$. Latitudo unius stadii, sive passuum centum viginti quinque. *Circum* ejus aream erant *gradus*, sive *sedilia*, quae *fori* dicebantur; quos initio sibi quique faciebat ^d, donec a Tarquinio Superbo lignea & permanentia sedilia,

^a Vid. *Virg. Aen. viii. vs. 635.* ^b *Auson. Epiogr. 69.* ^c *Liv. I. c. 35.* ^d *Ibid.*

lia ^a, postea ab aliis lateritia & denique marmorea sunt facta ; quae tripli porticum ordine sustentabantur. Et dicitur quidem Tarquinius Priscus jam loca Patribus & Equitibus adsignasse ^b; (certe singulis curiis loca sua adsignavit Circo in triginta partes diviso ^c,) sed tamen libera Republica rursus promiscue spectarunt, donec primum Augustus ^d, mox Claudius ^e, & demum *Nero* varios ordines iterum separarunt ^f: Augustus nempe & Claudius Senatores, Nero etiam Equites. Capiebat Circus loca, ut, qui minimum dicunt, 150000 ^g. ut, qui plurimum, 485000 ^h. Circuitus ejus erat mille passuum, sive stadiorum octo. In altera extremitate Circi, quae in hemicyclum desinebat, ingens erat ostium *Moeniano* subjectum ; qualia etiam duo erant a lateribus : in altera vero extremitate, quae rectilinea erat, duo erant moeniana ⁱ ad angulos, & in medio unum, cui rursus ingens ostium erat subjectum : atque in horum

^a *Ibid.* c. 56. ^b *Liv.* d. c. 35. ^c *Dion.* *Halic.* III. c. 68. ^d *Suet.* *Aug.* c. 44. ^e *Id.* *Claud.* c. 21. ^f *Id.* *Ner.* c. 11. ^g *Dion.* *Halic.* III. c. 68. ^h *Notitia dign.* *Imp.* *Occid.* c. 13. ⁱ *Vid. de moenianis DD. ad l. 242. §. 1. ff. de V. S.*

rum aliquo videtur fuisse *cubiculum Principis*^a, cui Circum ingredienti ab omnibus assurgebatur^b, & plaudebatur^c; in alio forte locus Editoris, quod munus saepissime sustinebat Praetor^d. Ex utroque latere ostii, quod erat in parte rectilinea, sex erant ostia minora, unde equi emittebantur; quae dicebantur *Carceres*^e (Gr. θυραγεῖς, vel βαλῆις^f) & cancellis erant clausa: haec autem universa Circi extremitas *Oppidum* dicebatur^g. Ante carceres stabant duo *Hermuli*, sive *signa Mercurii*, funem, vel catenulam tenentia; ne equi ante datum signum excurrenter^h; cuius loco *alba linea* aliquando videtur fuisse ducta; sive sulcus transversus creta repletusⁱ; ad quam a *moratoribus* frontes equorum aquabantur, ne ante justum tempus lineam transfilirent^k;

&

^a Suet. Ner. c. 12. ^b Plin. Paneg. p. 158. ed.

Trajectt. 1652. ^c Cic. pro Sext. c. 50.

^d Juven. x. vs. 36. ^e Varr. de L. L.

IV. c. 32. Virg. Georg. I. vs. 512. ^f Lu-

cian. de non tem. cred. cal. p. m. 413.

^g Vetus poëta ap. Varr. de L. L. IV. c. 32. Vid.

Sidon. Apollin. carm. XXIII. v. 317. ^h Cas-

siod. Varia L. III. Epist. 51. ⁱ Cic. de amic.

c. ult. Lucret. L. VI. v. 91. uterque omn. vi-

dend. ^k Vid. Cl. Graev. Praef. T. IX. Ant.

& hinc jam eleganter admodum Horatius *Epist. I. XVI. vs. 79.* mortem vocat *ultimam lineam rerum.* *Area Circi,* sive *arena* adversus ferarum eruptionem non tantum claustris erat circumdata; sed etiam *Euripo*^a, sive *canali*, qui a Nerone quidein sublatus^b, at postea ab aliis Principibus restitutus fuit^c, In medio Circi murus erat latericius duodecim circiter pedes latus, altus quatuor; qui dicebatur *Spina*^d; quia tanquam *Spina dorsi* corpus humaanum, ita ipse Circum secabat; ad hujus spinae ambas extremitates columnae sive pyramides erant tres in formam coni, vel cupressi, circum quas currus flectebant; ita ut spinam & metas semper a sinistra haberent^e; eaeque dicebantur *Metae*^f; unde proverbiali locutione *a carceribus ad metas*, pro *ab initio ad finem* dicimus. In media spina ab Augusto Imperatore positus fuit *Obeliscus* altus pedes centum triginta duos ex Aegypto aduentus^g.

^a *Vid. Suet. Jul. c. 39.* ^b *Plin. H. N. VIII.*

^c 7. ^c *Vid. Lampr. Heliog. c. 23.* ^d *Cassiod. l. d.*

^e *Ovid. Am. L. III. El. II. v.*

^{72.} *Lucan. VIII. v. 200.* ^f *Vid. Horat. ad Od. I. I. vs. 4.*

Etus , qui Soli sacer erat : nec longe inde alias erat pedum octoginta octo in honorem Lunae erectus ^a. Praeterea hic erant aediculae quaedam , statuae & arae Deorum , *delphines* & *ova* ; de quibus mox plura . Et haec de forma Circi.

Ante ipsos ludos statuae Deorum in *Tensis* ^b suis , sive *Ferculis* celebri *Pompa* ^c per Circum traducebantur. Atque ^d in ea Pompa praeterea erant procerum filii pubertati proximi equis inventi , quorum patres erant ordinis equestris ; ceteri pedibus , qui in pedestri ordine erant militaturi ; illi in alas & centurias , hi in classes , & ordines distributi. Inde sequebantur curruum , & equorum singularium agitatores : & post eos athletae pudenda tantum velati : tum saltatores , tibicines , citharistae ; ministri , qui thuribula argentea & aurea , & sacra publica ferebant. Denique Deorum simulacra hominum humeris portata. Et hac Pompa peracta Consules &

C c facer-

^a P. Victor de reg. Urb. b Vid. Suet. Jul. c. 76.

c Ovid. Amor. III. II. vs. 43. Vid. omn.

Voss. de Idol. L. II. c. 10. d Dim. Halic. VII.

c. 72.

facerdotes sacra faciebant.

De variis Circensium generibus. §. II. Ludorum Circensium sex potissimum genera fuerunt: *Cursus nempe, Lucta, sive certamen gymnicum, Ludus Trojae, Venatio, Pugna equestris & pedestris, & denique Nau-machia.* Praecipue tamen Circensium appellatio equorum cursibus adhaesit, quibus supra fidem & modum deletabantur Romani ^a.

Currebant vel Curribus, vel Equis; & *Equis quidem vel Singularibus, vel Desultoriis;* cum in ipso cursu ex uno in alterum transilirent ^b.

Aurigae (qui fere erant homines ignobiles, & plerumque servi, donec corruptis Reipublicae moribus nobilissimi quique, imo multi ex Imperatoribus, sese turpissime huic studio dederunt) *aurigae*, inquam, divisi erant in quatuor greges, sive societates (quas proprio nomine *factiones* ^c dicebant) colore vestium distinctas ^d. Vocabantur autem *Factiones Albata*, quae *albis*; *Russata*, quae *rubris* sive *russis*; *Vene-*

^a Vid. *Juv. III. vs. 223. VIII. vs. 118. x.*
vs. 78. XI. vs. 195. ^b *Propert. IV. El. II.*
vs. 35. ^c *Fest. hac V.* ^d *Ovid. Am. III.*
El. II. vs. 78.

Veneta, quae *venetis*, sive *caeruleis*^a; & *Prasina* denique, quae *porraceis*, πράσινος Graecis est *porrum*) sive *viridibus* vestibus utebantur^b: sed harum factionum praeccipuae erant *Prasina* & *Veneta*^c. Domitianus *Aurata* & *Purpureum* factiones adjecit^d; sed earum rarer occurrit mentio. Hae factiones universum Populum in varia studia scindebant^e, ita ut pro hac vel illa factione sponsionibus certarent^f, & aurigis identidem nummos ostenderent, qui victori contingenterent, ut eorum spe majores conatus ederent^g; imo ad atrocissimas seditiones aliquando hae contentiones eruserunt^h. Et etiam Principes (sed nequiores fere,) factionem aliquam sibi dilectam habebant; quod de *Cajo*, *Nerone*, *Vitellio*, Vero Imperatoribus ll. citt. videri potestⁱ.

Currendi porro ratio haec fuit: Cur-
Cc 2 *ribus*

^a Suet. *Vitell.* c. 14. ^b Sidon. *Apoll. carm. XXII.*
vñ. 323. ^c Martial. x. n. 48. ^d Suet. *ejus vita* c. 7. ^e Ovid. *Amor.* III. II. *vñ. 67.*
^f V. Juven. XI. *vñ. 195.* & sqq. Mart. XI.
n. 1. ^g Suet. *Claud.* c. II. ^h Vid. *Minut.*
Fel. p. 42. ed. Oiz. & ibi Oiz. ⁱ Suet. *Cajo*
c. 55. *Ner.* c. 22. *Vit.* c. 14. *Capitol.* Vero
c. 4.

ribus ante carceres stantibus eo ordin-
nc, qui forte obtigerat ^a, (nam mul-
tum referebat ex quo quis ostio emit-
teretur; qui enim ex extremo ostio
versus Circi latus emittebatur, longe
majus spatium absolvere debebat, quam
ille, qui spinae erat proximus) ille,
qui ludis praesidebat, *mappa* ^b, vel
panno ^c missō signum cursui dabat.
Tum statim ^d catenula Hermulorum
dimissa in cursum effundebantur a dex-
tra parte Circi circum metas arctissi-
me sinistram versus ^e; quique primus
illud curriculum septies ^f absolvisset
(quod maximae artis & industriae fu-
se facile potest concipi) victor erat ^g.
Haec autem septem curricula unus
Missus dicebantur; quales viginti
quinque fere quoque Circensium die
absolvi solebant ^h, aliquando magna
quadam festivitate plures ⁱ: &, ne in
numero curricularum erraretur, ex
septem *delphinibus*, (& hoc quidem,
quia

^a *Vid. Virg. Aen. v. vs. 132.* ^b *Martial. XII.*
v. 29. ^c *Juven. XI. vs. 196.* ^e *V. elegan-*
tem locum Lucret. II. vs. 265. ^e *Ovid. Am-*
or. III. II. vs. 12. & 69. seqq. ^f *Varro*
ap. Gell. III. c. 10. ^g *Propert. II. El. XIX.*
vs. 65. ^h *Varro ap. Serv. ad Virg. Georg. III.*
vs. 18. ⁱ *Suet. Domit. c. 4.*

quia ludi Circenses primum in honorem Neptuni, cui haec animalia sacra sunt, fuerunt instituti) vel ^a *ovis lignis* columnis in spina stantibus impositis ^b quoque curriculo unum tollebant; vel, ut vult Cl. Graevius ^c, (qui etiam *delphinas* illos & *ova* paullo aliter explicat) columnis ea imponabant. Finito missu auriga in spinam desiliebat; & postquam voce praeconis viator pronunciatus esset ^d, praemium accipiebat: quod saepe ingens erat, etiam in pecunia numerata ^e.

Secundum ludorum Circensium genus fuit Gymnicum, sive Athleticum; quod eorum erat, qui virium vel velocitatis gloria certabant, & comprehendit Cursores, Pugiles, & Luctatores ^{t.} Originem habuit a Graecis ^{s,} quod ex nomine patet; dicitur enim certamen Gymnicum a Graeco γυμνὸς, nudus; quia nudi certabant pudenda tantum subligaribus velati. Hinc etiam

Cc 3 Gy-

a *Liv.* **XLI.** c. 27. *Juv.* **VI.** vſ. 590. b *Die*
l. **XLIX.** *circa fin.* c *Praef. Tom.* **IX.** *Aniq.*
Rem. d *Vid. Virg. Aen.* **V.** vſ. 245. e *Mart.*
X. n. 74. f *Dion. Halic.* **VII.** s. 73. g *V. Ho-*
rat. Epist. **II.** I. vſ. 32.

Gymnasium dicitur locus, ubi aliquis quavis ratione exercetur. *Athleticum* quoque dicitur, vel a Graeco ἀθλον, certamen; vel ab ἀθλον, quod certaminis praemium notat; quamvis hoc nomen pugilibus tantum proprie & luctatoribus adhaeserit.

Cursus certamen eadem ratione instituebatur ac quod equorum erat & curruum; ut scilicet ex quaque factio-ne unus vel plures current. Hi aliquando cum aurigis per aliquod spatium simul vecti postea desiliebant, & *Parabatae* dicebantur ^a. Conficiebant autem quandoque teste Plinio *H. N. vii. c. 20.* passuum CLX. millia, & ultra.

Pugiles dicti sunt a *pugno*, ut Graecis πυκτης a πυξ, quia *pugnis* caestibus armatis certabant ^b: *Caestus* autem fuerunt genus chirothecarum ex corio ^c, quibus plumbum, vel ferrum erat insutum, ut iictus essent graviores ^d; & loris firmitatis causa ad humeros & brachia alligabantur ^e.

Lucta

^a *Dion. Halic. vii. c. 73.* ^b *Horat. Serm. 11. 1. vs. 26.* ^c *Virg. Aen. v. vs. 404.* ^d *Cic. Tusc. Q. L. II. c. 17.* ^e *Ibid. vs. 425.* *Propert. III. El. 12. vs. 9.*

Lucta est, cum alter alterum in terram brachiorum viribus prosterne-re conatur, quae Graecis πάλη dicitur; unde locus, ubi exercebantur lu-ctatores, dicebatur *Palaestra*; quam-vis ea vox saepe pro *ipso exercitio* ^a, saepe pro *quovis gymnasio* ponitur, vel-uti apud *Martialem* IV. n. 8. ut mihi quidem videtur. Luctatores oleo, vel ceromate ungebantur ^b, ut membra corum agiliora essent; & rursus pul-vere, vel arena conspergebantur ^c, quo facilius possent prehendi ^d: unde *Anacharsis Scytha philosophus oleum vocavit μανιας φάρμακον*, quod eo un-cti athletae, ut *insani*, in amicos pu-gnarent ^e: & hinc etiam decus olei pro *praestanti athleta* ponitur apud *Ca-tullum* n. 64. vs. 64. Omnes autem Gymnici exquisitissima ^f diaeta, & multa exercitatione utebantur ^g. Et etiam hyeme exercebantur in loco tecto, qui *Xystus* dicebatur: *Xystum* vero erat locus apertus, ubi fudo coe-

Cc 4 lo

a Terent. Eun. III. II. vs. 24. b Juven. III.
vs. 68. c Suet. Ner. c. 45. d Lucian. de
gymnas non procul ab init. e Dieq. Laërt.
L. I. §. 104. f S. Paul. I. ad Corinth. IX.
25. g Vid. Horat. de Arte vs. 413.

lo se exercabant. Gr. περιθρομις ^a.

Praeterea inter gymnicos ludos erat *Saltus*, & *Disci jactus* ^b; & quia ita *quinque exercitii generibus* hi ludi constabant, Graecis Πένταθλον ^c & Παγυράτιον, Latinis *Quinquertium* ^d sunt dicti: sed duo posteriora genera raro, aut nunquam apud Romanos usitata fuisse videntur.

Tertio, in Circo etiam *Ludus Troiae* fiebat a pueris nobilibus ^e majoribus & minoribus ^f turmatim in equis discurrentibus & speciem ludicri certaminis exhibentibus; quod graphice describit Virgilius *Aen.* v. *vñ*. 561. *seq.*

Quartum spectaculorum Circensium genus erat venatio; quae erat pugna ferarum inter se, vel cum hominibus: vel etiam, ostentatio tantum & traductio ferarum per Circum: vel denique etiam, lusus ferarum mansuetarum, aliarumque, ut leonis & leporis ^g: ad quam exhibendam circus aliquando in modum

^a Vitruv. L. V. c. II. & ibi Philand. Vid. Suet.

Aug. c. 45. Galba c. 15. coll. c. Plut. Galba p. m. 1060. b Martial. XIV. n. 162. c Plin.

H. N. XXXIV. c. 8. d Fest. hac v. e Tacit.

Ann. XI. c. II. f Suet. Jul. c. 30. g Martial. I. n. 6. 14. & alibi.

dum sylvae arboribus replebatur ^a, Prima venatio fuit *L. Metelli* ^b, qui A. U. 503. elephantos centum quadraginta duos de Poenis captos in Circum induxit; quos jaculis interfectos tradidit penuria consilii, quoniam neque ali placuisse, neque donari Regibus. Postea hae venationes saepissime sunt repetitae feris omnis generis incredibili multitudine ^c & immani sumptu ex dissitis regionibus Romam advectis ^d, quae, donec ludorum tempus appeteret, in *Vivario* servabantur, & saginabantur ^e. Hae ferae aliquando ab ipso Populo jaculis interficiebantur; aliquando inter se pugnabant, vel cum *Bestiariis* ^f; qui erant, vel ad hanc poenam damnati (quod in Christianos ^g frequentissimum erat) vel sponte pugnabant ^h, sive ferocia, sive auctoramento induciti; qui tamen infames vulgo habebantur ⁱ.

Cc 5

Quin-

^a *Vopiscus Probo c. 19.* ^b *Plin. H. N. VIII. c. 6.* ^c *Ibid. c. 16. & seq.* ^d *Coelius ad Cic. Famil. VIII. n. 2. 4. 6.* *Dio L. LV. p. m. 377.* *Symmach. L. IX. ep. 125. 132.* ^e *Procop. de bell. Goth. L. I.* ^f *Cic. in Vatin. c. 17.* ^g *Cyprian. Epist. 54.* ^h *Juvan. VI. v. 99.* ⁱ *L. I. §. 5. ff. de postul.*

Quinio, pugna equestris & pedestris ad imaginem veri belli fiebat castris etiam quandoque in Circo positis^a, ita ut multi saepe occiderentur: & ad hunc modum Claudius Imperator in campo Martio expugnationem, di-reptionemque oppidi edidit^b.

Sexto, *Naumachia*, sive *praelii navales assimilatio* primis temporibus etiam in Circo edita fuit aqua per subterraneos meatus in eum inducta, tum ad delectationem, tum ad exercitium: postea vero solo excavato^c Naumachiae hinc inde constitutae sunt, in quibus justis pene classibus certabatur^d.

Ludi scenici, & Gladiatores etiam quandoque in Circo sunt dati; sed nos de illis seorsim dicemus.

Pompa Circensium temporibus Constantini Magni sublata fuit, cum ille gentilium ritus averfaretur; & circa idem tempus Naumachia desiffisse videtur: pugnas vero equestris ac pedestres ad Justinianum usque obtinuisse verosimile est; reliqua spectacula,
Roma

^a Suet. *Jul.* c. 39. & *Domit.* c. 4. ^b Id. *Claud.* c. 21. ^c *Martial.* *de spectac.* n. 26. ^d *Tacit.* *Ann.* XII, c. 56. *Suet. Cland.* c. 21.

Roma a Gotthis A.C. 410. capta sunt abolita : sed Constantinopoli curule certamen usque dum Urbs a Latinis, vel potius *Francis & Venetis* A.C. 1204. expugnaretur, permanxit.

§. III. Alterum ludorum genus fuit *De gladiatoriis spectaculum gladiatorum*; quod olim omnium celeberrimum, & populo gratissimum fuit ^a. Unde lege Tullia Ciceronis vetitum fuit, ne quis biennio, quo peteret, gladiatores daret ^b. Hoc propria voce dicebatur *Munus* ^c, quia *munus*, sive *officium se mortuis praestare* putabant: hinc *Munerarius* & *Munerator* ^d est dictus, qui hos ludos edebat, qui etiam *Editor* ^e, & *Dominus* ^f: & hic per dies, quibus gladiatores dabantur, licet privatus esset, insignibus tamen magistratum utebatur ^g.

Exemplum rei ab Etruscis, origo a funeribus fuit; quia olim captivis ad sepulchrum maectatis caesorum manes placari credabant ^h. Hoc praetextu ergo

^a Cic. pro Sext. c. 58. seqq. ^b Ipse pro Sext. c. 64. In Vat. c. 15. ^c Suet. Jul. c. 26. ^d Flor. III. c. 20. ^e Capitolin. M. Anton. Phil. c. 23. ^f Cic. Att. II. n. 19. ^g Cic. de LL. II. vers. fin. ^h Vid. Virg. Aen. x. v. 518.

ergo Romae primum publice gladiatores sunt dati a *Brutis fratribus*^a A. U. 490. in funere patris sui^b, & prisca quidem Republica non, nisi in funeribus illustrium virorum; sed mox quoque in privatorum^c, & denique etiam in mulierum funeribus sunt dati^d: processu vero temporis voluptatis tantum, & Populi gratiam captandi caussa gladiatores dari coeperunt^e. Dabantur autem a Magistratibus, ut primo ab Aedilibus^f, ad quos proprie ludorum cura spectabat, tum a Praetoribus^g, & ex instituto Claudi a Quaestoribus^h; a Consulibusⁱ, & a Sacerdotibus aliquando, ut videatur^k, sed rarius dati sunt. Postea ex instituto *Alexandri Severi Imperatoris Arcarii* eos dederunt ex arca fisci^l; denique Imperatores, & uno verbo omnes, qui gratiam Populi captabant.

In

- ^a Val. Max. II. c. 4. n. 7. ^b Quod turpissima
ἀνισορητίξ ad Brutii primi Cons. filios refert
Kipping. ^c Vid. Horat. Serm. II. III. v. 85.
d Suet. Jul. c. 26. ^e Cic. pro Mur. c. 18. 36.
Eccl. ^f Ibid. c. 10. & passim auctores. ^g Ju-
ven. VIII. v. 143. ^h Suet. Claud. c. 24.
i Id. Ner. c. 4. ^k Id. Aug. c. 44. Plin. Epist.
VII. licet illi forte de Circensibus, vel scenicis
ludis loquantur. ^l Lampr. ejus vita c. 43.

In Provinciis etiam a Regibus ^a & Praefidibus earum, & in coloniis ac municipiis ab eorum magistratibus sunt dati; & denique etiam a privatis, & quidem vilissimis ^b. Dies, quibus praecipue dabantur erant Saturnalia ^c, & Quinquatrus (Minervae festum ^d); iisque diebus in honorem Principis, vel ab ipso Principe, vel a Senatu aliquando plures dies sunt additi. *Trajanus*, exempli gratia, licet optimus Princeps esset, per dies centum & viginti tres decem millia gladiatorum dedit ^e: & eo denique haec insania evasit, ut legibus fuerit coercenda ^f, donec a Constantino Magno plane fuit sublata ^g: quanquam vel sic tempore res opus habuerit, ut omnino tolleretur, & demum ab *Honorio* Imperatore plane vetita fuerit ^h.

Habebantur & alebantur gladiatores Romae in *Iudis* ⁱ, qui plures in Urbe fuerunt; quique suos habebant

P 70-

^a Joseph. Ant. Jud. xix. c. 77. ^b Juven. 117.
^c Auson. de feriis Rom. vs. 36.
^d Ovid. Fast. III. vs. 811. ^e Xiphilin. in
Trajano. ^f Suet. Jul. c. 10. ^g L. un. Cod.
de gladiat. ^h Theodoret. Hist. Eccl. v. c. 26.
ⁱ Suet. Jul. c. 26.

Procuratores ^a, vel *Curatores*; quod munus etiam inter honores fuit ^b. Alebantur autem cibo multo & valido; unde *gladiatoriam saginam* dicit Tacitus *Hist. L. II. c. 88.* Praeerant illis *Lanistae*, (a *laniando*, ut videtur, dicti ^c) qui gladiatores emebant, aut pueros exposititios huic rei tollebant: tota autem manus, quae sub uno lanista erat, dicebatur *Familia* ^d. Hi lanistae, cum gladiatores erudirent, dicebantur *commentari*, & *dictata dare* ^e, & ipsi etiam *magistri* vocabantur ^f; quia revera scripto ea committebant ^g: tirones autem ita instituebant, ut *rudibus* cum lanista *batuerent* ^h; (unde ipse ludus *batualia* est dictus ⁱ, & inde hodierna vox Gallica *bataille* descendit) erat autem *rudis* gladius e ligno, qui lanistis e ferula arbore ^k, tironibus e graviore ligno fuisse videtur.

*De Amphi-
theatro.*

§. IV. *Locus pugnae aliquando fuit*
ad

- ^a *Id. Cajo c. 27. Grut. p. ccclxxvi. n. 3.* ^b *Tacit. Annal. xi. c. 35.* ^c *Donat. ad Terent. Eun. A. II. S. II. vs. 26.* ^d *Suet. Aug. c. 42.* ^e *Id. Jul. c. 26. Varro de L. L. v. c. 7.* ^f *Cic. de Orat. III. 23.* ^g *Juv. xi. vs. 8.* ^h *Suet. Cajo c. 32. & 54.* ⁱ *Gloss. veteres.* ^k *Xiphilin. in Commodo.*

ad rogum, cum in defunctorum honorem munus daretur; saepe in *foro*^a, quod tum signis & tabulis ornatum erat^b: ordinarie vero in *Amphitheatris*. *Amphitheatra* primum quidem lignea & temporaria fuerunt: sed hortatu Imperatoris Augusti *Statilius Taurus*^c primum e lapide struxit. Maximum autem fuit, quod a Vespasio Imperatore coeptum^d, a filio ejus Tito perfectum est^e, & hodie *Colossum* dicitur, corrupte pro *Colossaeum* a Neronis *colosso*, qui juxta hunc locum fuit; cuius stupendae ruinae hodieque supersunt^f. Dicebatur etiam *cavea* a forma *concava*^g; & *arena*^h, quia locum pugnae *arena* sternebant, quo certantes firmius starent; unde etiam *arena*ⁱ pro ipso *spectaculo* dicitur, & qui in ea pugnabant *arenarii*^k. Capiebat arena amphitheatri Titi locorum octoginta & septem

^a *Propert.* IV. El. IX. vs. 50. ^b *Cic. Verr.* L. I. c. 22. & ibi *Ast.* ^c *Suet. Aug.* c. 29. ^d *Id. Vesp.* c. 9. ^e *Xiphil. in vita ejus.* ^f *Vid. Martial. de spectac. n. 1. & 2.* ^g *Amm. Marc. XXIV. c. 2.* ^h *Horat. Ep. I. I. vs. 6.* ⁱ *Juv. III. vs. 34.* ^k *L. 38. pr. ff. de oper. libert.* l. 21. §. 2. ff. *de testibus.*

septem millia ^a, & forma ejus erat, ut vulgo dicitur, ovalis ^b. In medio arenae videtur ara fuisse Jovis Latialis: infra spectantes vero erant ostiola quaedam ad emittendas feras ^c: nam hic venatio etiam quandoque instituebatur. Projectura muri, qui proxime arenam cingebat, dicebatur *Podium*; ad quod primi senatorum, & magistratus in sellis suis curulibus spectabant ^d: ubi etiam erat *Suggestus*, sive *Cubiculum Principis* ^e, *Tribunal Editoris*, & sedes *Vestalium* ^f; qui locus contra insultum ferarum cancellis ^g, & lignis quibusdam versatilibus erat munitus ^h. *Sedilia*, sive *gradus* senatorum & equitum pulvillis erant instrati ⁱ; reliqui vero nudo lapidi insidebant; ut apud Graecos quoque obtinuit, unde scitum narratur dictum *Aristippi* a quopiam interrogati, *Cui bono eruditio? ad hoc saltem*, inquit,

ne

- ^a *P. Victor de Regg. Urb. Reg. III.* ^b *Calpurn. Edl. VII. vj. 33.* ^c *Vid. Plaut. Persa A. III. S. III. vj. 31.* ^d *Juv. II. vj. 145. seq.* ^e *Vid. Suet. Jul. c. 76.* ^f *Ner. c. 12.* ^g *Plin. II. Aug. c. 44.* *Cic. pro Mur. c. 35.* ^h *Calpurn. Bucol. Edl. VII. vj. 51.* *Amm. Marcell. XIX. c. 5.* ⁱ *Juv. III. vj. 153.*

ne in theatro lapis super lapidem sedeat.
Praccinctiones erant gradus majores ^a, qui reliquos quasi cingebant: *aditus* vero, quibus ad sedilia ibatur, dicebantur *Vomitoria* ^b; quia populum, qui frequentissimus eo convenire solebat, quasi evomebant ^c. Ab his profectae *Viae* ^d gradus Caveae secabant, quae dicebantur *Scalaria* ^e: spatia autem inter duo scalaria dicebantur a forma *Cunei* ^f, qui certi certis erant adsignati ^g, unde *excuneare* aliquem dicitur apud *Apulejum Florid.* III. initio propius, pro ordine suo removere. Superior amphitheatri pars constabat porticibus & loco plano, ubi pullati & foeminae spectabant ^h. Infimi gradus, qui Arenae proximi erant, Senatoribus & Legatis exterarum gentium erant adsignati ⁱ, & dicebantur *Orchestra* ^k: proximi *Quatuordecim* gradus Equitibus & Tribunis ^l mili-

Dd tum

2 Vitruv. v. c. 3. b Macrobius. Saturn. VI. c. 4.
 c Vid. Virg. Georg. II. v. 462. d Martial. v. n. 14.
 e Vitruv. v. c. 6. f Juvenal. VI. v. 61.
 g Suet. Aug. c. 44. Martial. v. n. 41.
 h Calpurn. Bucolic. VII. v. 26. i Suet. Claud.
 c. 25. Justin. XLIII. c. 5 k Juvenal. III.
 v. 177. l Martial. III. n. 95.

tum ex lege Roscia ^a erant tributi : reliqua loca populo patebant, & *Popularia* dicebantur ^b; nisi, quod honoris caussa aliquando locus gladiatoribus publice datus fuit ^c: & arbitrii Editoris etiam fuisse videtur iis, quoꝝ honoratos vellet, locum digniorem adsignare ^d: quod nescio an aliis jam observatum sit. Ad haec loca cuique *designanda* constituti erant *Designatores* ^e, qui etiam *Locarii* dicebantur ^f; quorum proprium verbum, quum aliquem indignum loco pellerent, erat *excitare* ^g, vel *fuscitare*. Erant etiam in Amphitheatris occulti *tubuli*, ex quibus spectantes croco diluto ^h, aut aliis fragrantibus liquoribus conspergebantur ⁱ. Aestu solis urgente totum quantum erat Amphitheatum velis ^k, (quae aliquando, tanta erat luxuria temporum, serica ^l vel purpurea

^a Horat. Epist. I. I. vſ. 62. ^b Suet. Claud. c. 25. & Domit. c. 4. ^c Cic. Phil. IX. c. 7. ^d Id. ad Attic. II. I. p. 173. ed. Graev. ^e Plautinus prologus Poen. vſ. 16. ^f Martial. V. n. 24. ^g Id. V. n. 14. & III. n. 95. ^h Id. V. n. 24. & de spectac. n. 3. Senec. Nat. Quaest. II. 9. ⁱ Vid. copiosissime de hac re differentem Celeb. Ez. Spanhem. ad Callim. hymn. in Apollin. vſ. 83. ^k Martial. XII. n. 29. ^l Dic. L. XLIII.

rea erant ^a; & velaria etiam videntur dici *Juvenali* IV. v. 122. *Pegmata* autem, de quibus ibid. loquitur, erant machinae ligneae ita artificiose compositae, ut occulte crecerent, & decrescerent ^b; quales fere hodie videsmus in dramatibus musicis, quas *Operas* vulgo dicunt) velis, inquam, amphitheatrum obducebant; ad quem finem in summa muri circumferentia foramina erant, quibus mali immittebantur ^c: nimio autem vento haec vela prohibente utebantur *causis*, (quemadmodum Cajum Imperatorem illud Senatoribus concessisse legimus ^d) sive *pileis*, & *umbellis* ^e. Juxta amphitheatrum erat *spoliarium* ^f, sive *locus*, in quem mortui, vel lethaliter saevii unco trahabantur:

§. V. Gladiatores olim fuerunt e servis, iisque vel *ad ludum*, vel *ad gladiatoribus.* *De ipsis gla-*
dium damnatis; quae duo ita differunt, quod *ad gladium* damnati intra annum consumi deberent, *in ludum* vero *da-*
nnati post certum tempus poterant li-

Dd 2 bera-

^a *Xiphilin. Nerone.* ^b *Mart. de spect. n. 18.*
Claudian. de Niali. Conf. v. 323. ^c *Lucret.*
IV. v. 73. ^d *Dio L. LVIII.* ^e *Martial.*
XIV. n. 26. 27. ^f *Lamprid. Comm. c. 18,*

berari ^a. Fuerunt etiam sumpti ex captivis, aut ab Imperatore datis aut a lanista emptis. Postea vero etiam liberi homines aut pretio ^b, aut libidine pugnandi ^c inducti in arena depugnarunt, & denique etiam viri nobiles ^d in gratiam Principum eo indignitatis venerunt ^e; quin, quod magis quis miretur, etiam feminae ^f hac rabie fuere correptae; & improbo quoque novitatis quodam studio nanos in arena congregidentes videre cupiverunt ^g: sed tamen omnes infames sunt habiti ^h. Liberi homines, qui se ipsos in arenam vendebant, dicebantur proprie *auctorati* ⁱ, & eorum merces *auctoramentum* ^k, sive *gladiatorium* ^l. Hi auctorati jusjurandum praestabant se omnia facturos, quae legitimos gladiatores deceret; cuius formula apud *Petronium Arbitrum c. 117.* ita extat: *Uri, vinciri, verberari, ferroque necari;*

^a *Ulpian. ap. Pithoeum coll. LL. Mosaic. & Rom.*

Tit. XI. b Juven. VIII. vs. 191. c Liv.

XXVIII. c. 21. d Id. II. vs. 143. e Suet.

Jul. c. 39. & N. c. 12. f Id. Domit. c. 4.

g Stat. Sylv. I. VI. vs. 60. h Vid. l. 21. §.

2. ff. de testib. i Horat. Serm. II. VII. vs. 58.

k Vell. Patrc. l. II. c. 28. de Sulla licet alig-

sensu. Suet. Tib. c. 7. l Liv. XLIV. c. 51.

eari; & quicquid aliud Eumolpus ius-
sisset, tanquam legitimi gladiatores do-
mino corpora animasque religiosissime
addicimus.

*Distincti fuerunt Gladiatores tum
armis, tum ratione pugnandi: nos
singula eorum genera levi calamo re-
censebimus. Quidam dicti sunt Secu-
tores^a, quorum arma fuerunt galea,
clypeus & gladius, vel massa plum-
bea^b: cum his plerumque committe-
bantur *Retiarii*^c qui rete jaculo adver-
farios impedire conabantur, & fusi-
na^d sive tridente interficere: hos cum
frustra rete misissent inter illud colli-
gendum per arenam fugientes secuto-
res insequebantur, unde illis nomen.
Threces^e parmam, sive peltam habue-
runt, & sicam, sive harpen, qui gla-
dius est incurvus^f; cum quibus fere
compositi fuerunt *Mirmillones*^g, qui
piscis effigiem in galea habebant: uni-
de Retiario cum Mirmillone pugnan-
te (nam & hi saepe committebantur)*

Dd 3 can-

- ^a Cic. Att. viii. 15. Juven. viii. vs. 210. b Iſ-
idor. Orig. xviii. c. 55. c Suet. Cajo c. 30.
Id. Claud. c. 34. d Juven. ii. vs. 143.
- ^e Horat. Serm. ii. vi. vs. 44. f Vid. Juven.
viii. vs. 200. Suet. Cajo c. 32. g Anfon.
Techopaezio p. 488. ed. Tollii.

canebatur, *Non te peto, pisces peto;*
quid me fugis, Galle?^a Samnites, qui
postea *Hoplomachi*^b, scuta habebant
argento coelata^c, *baltheum*, sive
spongiam (ut Livius loco in margine
libri citato appellat) pectoris tegmen,
ocreas in crure sinistro^d, galcam de-
nique cum criftis, sive pinnis. *Effe-
darii* ex effedo Gallorum & Britanno-
rum^e more pugnabant^f; *Andabatae*
vero ex equis, & quidem clausis oculis^g.
Dimachaeri duobus gladiis^h,
Laquearii laquo ad adversarios impe-
diendos utebanturⁱ. Et haec fere
diversa gladiatorum genera fuerunt.
Sed tamen etiam aliis cognominibus
fuerunt distincti: dicti enim sunt qui-
dam *Suppositicii*^k, qui aliis victis, vel
fessis supponebantur; quidam *Meridia-
ni*, qui inermes seve & indocti pugna-
bant^l; alii *Fiscales*, sive *Caesariani*,
& *Aulici*; ex quibus fuerunt *Postula-
ticii*,

- ^a *Fest. V. Retiri.* ^b *Suet. Caj. c. 35.* ^c *Vid. Liv. IX. c. 40.* ^d *Vid. Juven. II. vs. 158.*
- ^e *Tac. Agric. c. 35. seqq.* ^f *Caes. B.G. IV. c. 33. Virg. Georg. III. vs. 204.*
- ^g *Vid. Martial. V. n. 24. Cic. Fam. VII. n. 10.* ^h *Artemidor. c. 3.* ⁱ *Isid. Orig. XVIII. c. 56.* ^k *Martial. V. n. 24.* ^l *Suet. Glaud. c. 34. Senec. Epist. 7.*

ticii^a, qui a populo nominatim *postulabantur*^b, quod eximii arte, virtute & ornatu essent: *Catervarii* denique dicti, qui confuse & *catervatim* pugnabant^c. *Arma* gladiatorum *Ornamenta* dicebantur^d.

Ante ipsum muneric diem Editor per libellum publice affixum illud ediccebat^e, quod etiam *pronunciare*^f, *ostendere*, *proponere munus* dicebant. In eo libello numerum & nomina celebriorum gladiatorum^g, & totius muneric apparatum edebant; cumque etiam in provincias mittebant^h: quin etiam in tabella omnia illa depingebantⁱ.

§. VI. Ipso Muneris die, cum *Pompa* traducta esset,^k *paria* inter se *componerantur*, ponebant; (unde eleganter *Homerum*^l. *Deorum paria composuisse* dicit *Minucius Felix* p. 67. ed. *Rigaltii*) vel *comparabant*¹: & quidem pares cum pa-

Dd 4 tribus:

a Vid. Suet. Domit. c. 4. b Id. Claud. c. 22.

Martial de Spect. n. 22. c Vid Suet. Aug.

c. 45. d Id. Tito c. 9. Fest. V. *Ornatus*.

e Senec. epist. 117. f Suet. Jul. c. 26. g Cic.

Famil. II. n. 8. h Cic. Ibid. i Horat.

Serm. II. VII. vs. 95. sqq. k V. *Capitol.*

M. Anton. Phil. c. 19. Horat. *Serm.* I. VII. 20.

l Cic. ad Quint. fr. III. n. 4. Liv. XXX. c. 28.

ribus ^a: mox gladii explorabantur ^b, an satis acuti essent arbitrio Editoris ^c. His factis *praeludebant* rudibus ferientes ^d, & arma hastasque mira quadam arte jacentes ^e, quod proprio verbo *ventilare* dicebant ^f; unde haec vox translate *doctrinam aliquam per examen discutere* significat apud Boëthium de *Cons. Phil.* III. metr. xi. nisi ibi potius pro evannare sumatur. Deinde signo tuba dato abjectis lusoriis armis ad *decretoria* ^g transibant; quod etiam *versis gladiis* ^h pugnare dicebatur. Tum magna cura se *componebant* ⁱ, & in *statu stabant* ^k; unde illae locutiones apud Ciceronem ortae, *moveri*^l, *dejici*, vel *deturbari*, *de statu mentis aut animi* ^m: *depelli gradu* ⁿ &c. Denique se *petebant* ^o, & *repetebant* ^p, (unde de causiarum actionibus translate

- ^a Alludit eleganter Plin H. N. XIIII. c. 12. b Suet. *Tuo* c. 9. c V. Lips. Exc ad Tac. Ann. III. c. 37. d Ovid. *Art. Am.* III. vs. 515. e Mart. IX. n. 38. f Senec. *Epist.* 117. g Ovid. *Art. Am.* III. vs. 589. h Plaut. *Cas.* A. II. S. v. vs. 36. i Sen. *de Prov.* c. 3 *Petr.* c. 19. k V. Plaut. *Mil.* A. IV. S. IX. vs. 12. l Laberius ap. Macr. *Sat.* II. c. 7. m Cic. *de Orat.* c. 37. n Nepos *Themist.* c. 5. o Serv. *ad Aen.* IX. vs. 439. p V. Suet. *Caj.* c. 58.

late hoc verbo utitur Cicero ^a) quae propria invadendi verba erant, sicuti vitandi, *exire* ^b, vel *excedere* ^c. Praecipua autem iis cura erat, ut *latus* tegerent; quo respicit haec locutio apud Terentium in *Heautontimoroumeno* *A.* iv. *S.* ii. *vf.* 5. *Triumpho*, si licet me latere tecto abscedere; hoc est, *in-*
columem: & altera apud Ciceronem in *Vatinium* c. 5. Per alterius *latus* petti. Contra, *latus apertum dare*, vel *mudum*, est, se periculo objicere ^d. Gladiatore aliquo vulnerato populus acclamabat, *Hoc habet* ^e: at ille *arma* submittebat, quod victi signum erat; sed tamen salus ejus ab arbitrio Populi ^f, vel aliquando Editoris pendebat: imo Imperatoris solo adventu laeso missio concedebatur ^g. *Missio* autem distinguenda est a *Rude*: *Missio* enim victo ^h, *Rudis* victori tribuebatur ⁱ; hujus perpetuus, illius in eum tantum diem erat effectus: aliquando vero si-

D d 5 ne

^a *Divin.* in *Verr.* c. 14. ^b *Virg. Aen.* V. *vf.* 438. ^c *Cic. Catil.* I. c 6. ^d *Tibull.* I. IV. 46. ^e *Ibi Broukh.* ^f *Vid. Senec. Agam.* *vf.* 895. *Virg. Aen.* XII. *vf.* 296. ^g *Horat. Epist.* I. I. *vf.* 6. *Senec. epist.* 117. ^h *Ovid. de Ponto* II. El. VIII. *vf.* 53. ⁱ *Vid. Martial.* XII. n. 29. ^j *Id. de spectac.* n. 32.

ne missione ^a pugnatum fuit, quod Augustus fieri vetuit ^b. Itaque si Populus gladiatorem servari vellet, *pollicem premebat* ^c, si occidi, *pollicem d* vertebat; &, ut *ferrum reciperet* ^e; jubebat; ad quod ultiro jugulum præbere solebant ^f: de qua re dignissimus est qui videatur *Seneca Epist. 7.* & *de tranquill. animi c. 11.* ubi etiam Ciceronis locum in cum finem citat. Aliquando etiam iactus repetebant, & manum in vulnus mittebant ^g, ne quis morte simulata evaderet. Nihil igitur mirum post haec tam atrocia si apparatus funebris, sive *Lubitina* ^h in Amphitheatro fuerit: unde etiam una ex ejus portis *Lubitinensis* est dicta ⁱ. Huic opposita fuisse dicitur porta *Sana vivaria*; ut docet Cl. Graevius *Praef. ad T. ix. Antiq. Rom. ex passione SS. Perpetuae & Felicitatis, & paraleipomenis ad eam Petr. Possini*: ego tamen dubito an ea vox priscae Lati-

^a *V. Apul. Metam. 11. in med.* ^b *Suet. Aug. c. 45.* ^c *Plin. H. N. xviii. c. 2.* ^d *V. Horat. Ep. 1. xviii. vs. 66.* ^e *Cic. pro. Sext. c. 37.* ^f *Id. pro Mil. c. 34.* ^g *Tusc. Quaest. L. II. c. 17.* ^h *Plin. H. N. xxxvii. c. 3.* ⁱ *Lamprid. l. d.*

Latinitatis sit. *Praemia* victoribus data fuerunt *Palma*^a, *pecunia*^b & denique *Rudis*^c. *Rudis* arbitrio Populi dabatur ad Editore, vel lanista gladiatori veterano, vel etiam novicio in strenuo aliquo facinore: effetus ejus erat, ut auctorati quidem libertatem reciperent, servi vero vaccinationem tantum a pugna^d: hi enim, ut liberi fierent, *pileo* etiam donari debebant^e. Rude donati dicebantur *Rudarii*, & arma sua ad Herculis^f consecrabant: qui peculiaris gladiatorum Deus erat; unde etiam *Commodus* Imperator, qui item gladiator erat, Herculis instar effingi voluit^g. Hi tamen postea aliquando iterum pugnabant ingenti auctoramento inducti^h: cum vero, vel propter aetatem; vel propter debilitatem ludo abirent; *delusissè* dicebanturⁱ.

Factionibus, studiis & sponzionibus
in

- ^a *Martial. de spectac. n. 32.* ^b *Suet. Claud. c. 21. Juven. vii. vs. ult.* ^c *Horat. Epist. i. ii. vs. 2.* ^d *Ovid. Amor. ii. El. ix. vs. 22. e V. Ulpian. ap. Pish. coll. LL. Rom. & Moysic. Tit. xi.* ^f *Horat. Epist. i. i. vs. 4.* ^g *Lamprid. Comm. c. 8. sq.* ^h *Suet. Tib. c. 7. i Plin. H. N. xxxv. c. 27.*

in arena eodem modo certabatur ^a, ac
in Circo.

De ludis
scenicis.

§. VII. Tertium ludorum genus fuerunt *Ludi Scenici*, qui celebrabantur in *Theatris*, quorum forma fere erat semicircularis, sed lateribus paullo productioribus. Et antiquis quidem temporibus stantes spectarunt; imo A.U. 599. occasione theatri tunc primum structi Senatus-consulto cautum est ^b ne quis in Urbe propriusve passus mille subsellia posuisse, sedensve ludos spectare vellet: sed tamen etiam sic sedendi in theatris mentionem fieri videmus in prologis *Plautinis in Captivos*, in *Pseudolum* & aliis: unde quis existimare possit eos Plauti non esse. Postea temporaria theatra per occasionem exstrui coeperunt, quale fuit illud magnificientissimum *M. Aemilii Scauri*, dum ludos Aedilis faceret, quod capiebat octoginta millia hominum, & cuius apparatus (quod, nisi idoneo tibicine fulciretur, omnem fere fidem superat) conititit *H. S. millies*, hoc est, 2500000. *Philippaeis* ^c. Primus autem

^a *Suet. Tito c. 8. & Domit. c. 10. Martial. ix.*

^b *Val. Max. ii. c. 4. n. 2.*

^c *Vid. Plin. H. N. xxxvi. c. 15.*

tem Pompejus in consulatu suo secundo ^a Theatrum ex lapide quadrato extruxit, quod capiebat quadraginta millia locorum: ne vero notam censoriam incurreret superposuit ^b ei aedem Veneris, *cui*, inquit in edicto, quo Populum ad ejus dedicationem convocabat, *Subjecimus gradus spectaculorum* ^c. Postea plura Theatra Romae fuerunt ^d, & praecipua quidem *Marcelli* ex marmore ^e & *Balbi*.

De sedilibus theatri, & eorum forma eadem fere sunt dicenda, quae de Amphitheatro; ut etiam de velis, quibus tegebatur; & de odoribus in eo sparsis ^f. Theatra, cum comoedia quidem ageretur, sacra erant Apollini ^g; cum vero tragoedia Baccho: & hoc, quia tragoedia apud Graecos in honorem Bacchi fuit peracta ^h; cuius ara ad alterum theatri cornu stabat; ad alterum vero illius Dei, in cuius honorem ludi agebantur ⁱ. Hinc por-

ro

^a *Id.* VIII. c 7. ^b *Vid. Suet. Claud.* c. 27.
^c *Tertull. de spectac.* c. 10. ^d *Ovid. Trist.* III.
El. XII. *vñ.* 23. ^e *Id. Amor.* II. *El.* VII.
vñ. 3. ^f *Propert.* IV. *El.* I. *vñ.* 15. ^g *Do-*
nat. ad Ter. Andr. IV. III. *vñ.* II. ^h *Vid.*
Virg. Georg. II. *vñ.* 310. *ibique seru.* ⁱ *Plaut.*
Moes. V. I. *vñ.* 45. *sqq.* *G in Rud.* II. IV. *vñ.* 34.

to *Tragoedi* vocantur ὁι περὶ Διόνυσον
τεχνῖται^a, & ipse Bacchus *Sophoclem*
tragicum vocat *delicias suas*^b: inde
etiam ὡνδὲν πρὸς Διόνυσον esse, vel
αἴπερ διονύσως fieri aliquid dicitur, quod
nihil ad rem facit; aeque ac si *Tragi*
ci non ad laudem *Bacchi*, sed alia
quaevis cantarent.

Theatri partes erant *Scena*, *Proscenium*, *Postscenium*, *Pulpitum*, & *Orchestra*. *Scena* (alii *scaena* scribunt;
quia *Aeoles*, a quibus magna pars lin-
guae Latinae, dixerunt σκανη & σκα-
νη^c) erat locus, unde primum acto-
res prodibant, & porrigebatur ab uno
theatri cornu ad alterum; eratque
triplex, *Tragica*, quae in regium
morem signis & columnis erat orna-
ta; *Comica*; & *Satirica*, quae arbo-
res, speluncas, montes, &c. praefe-
rebat. Erat etiam *Scena* vel *Versilis*,
cum subito tota scena machinis qui-
busdam vertebatur; vel *Ductilis*, (qua-
lem nostram hodie dicere posses) cum
tractis tabulatis facies scenae interior
nudabatur^d; vel *aulaea* subduceban-
tur:

^a Aristot. ap. Gell. xx. c. 4. ^b Plin. H. N. VII.
c. 29. ^c Vid. Voss. Etymol. ^d Virg. Georg.
III. v. 23. & ibi Serv.

tur ^a: unde *aulaea* pro *ipsis ludis* ponuntur ^b: Scena enim, ut hodie apud nos picturis est ornata, sic olim aulaeis erat tecta ^c, quae *Siparia* dicebantur ^d. Sed etiam anterior scenae facies aulaeo tecta erat; quod aperta scena humi jacebat ^e; peracta fabula tollebatur ^f. *Proscenium* erat locus scena depresso, in quo agebant & loquebantur maxime histriones ^g. *Postscenium* erat locus, in quo peragebantur ea ^h, quae apte vel decore in Scena agi non poterant ⁱ: licet tamen vox ea vix usu vulgi obtinuisse videatur. *Pulpitum* fuit locus in proscenio elevatior ^k, in quo recitantes stabant: & aliquando pro *ipsis ludis scenicis* ponitur ^l. *Orchestra* denique (quasi *Sal-tatorium* dicas a Graeco στάθμα, sive a saltando) erat locus ultimus ^m, in quo saltabatur, & juxta quem sedebant

^a Ovid. *Metam.* III. vs. III. ^b *Juv.* xiv. vs. 263. ^c Horat. *de arte* vs. 154. ^d *Juv.* VIII. vs. 186. *ubi vid. not.* ^e Hor. *Ep. II. I.* vs. 189. ^f Cic. *pro Cael.* c. 27. ^g Serv. *ad Virg. Georg.* II. vs. 381. ^h *Lacret.* IV. vs. 1178. *loco elegantissimo.* ⁱ Horat. *de Arte* vs. 182. seqq. ^k Ovid. *Trist.* II. vs. 517. ^l *Juv.* VIII. vs. 195. ^m *Auson. ludo VII. Sapient.* in *Cleob.* vs. 4.

bant Senatores^a. Qui ita etiam discebantur *sedere in Senatu*^b, quemadmodum etiam *in Equite spectare*^c pro *in Equestribus* dicitur. Graeci etiam τὴν Βουλὴν pro loco Senatorio dixerunt^d.

Origo totius rei ab Etruscis fuit^e; eaque circa A.U. 389. primum^f Romae usurpari coepit; unde etiam actores *Histriones* sunt dicti ab Etrusca voce *Hister*, quae *tudium* notat^g.

Ludorum Scenicorum genera apud Romanos fuerunt Comoedia, Tragoe-dia, Satira & Mimus.

Comoedia^h est *poema dramaticum*, *sive negotiosum*, *exitu laetum*, *stile populari conscriptum*. Distincta fuit *Comoedia* apud Graecos (quorum inventum fuit)ⁱ in *Veterem*, *Mediam* ac *Novam*: apud Romanos vero a *per-sonis in scenam producētis* in *fabulas Praetextatas*^k, quibus scilicet inducebant-

^a Suet. *Jul.* c. 39. ^b Id. *Claud.* c. 25. ^c Id. *Domit.* c. 8. ^d Lucian. *de Saltat.* p. m. 816. ^e Val. *Max.* II. 4. n. 4. ^f Liu. VII. c. 2. ^g Vid. Ovid. *Art. Am.* I. vs. III. ^h V. *Jul. Caes. Scalig. Poët.* I. c. 5. ⁱ Horat. *Serm.* I. IV. init. ^j Id. *de Arte* vs. 281. ^k Ibid. vs. 288.

cebantur personae *prætextam* vestem gerentes, sive Magistratus & Sacerdotes, hisque similes videntur fuisse *Trabeatae*, quas invenit *C. Melissus* grammaticus^a: *Togatas*^b, (quales scripsisse *Afranium legimus*^c) quibus privati; & denique in *Tabernarias*^d, quae vilissimorum hominum, qui in tabernis fere degere solent, actiones imitabantur; sed tamen in genere omnes fabulae Romana lingua conscriptae *Togatae* sunt dictae, ut a *Palliatis*^e, hoc est, *Graecis* distinguerentur. Diversi ab his generis fuerunt *Atellanae* ab *Atella* municipio dictae, quae agebantur a scurris urbanis (sed & ab juventute honestiore, ut videtur dicere *Livius vii. c. 2.*) inter & post actus fabularum ridicularia fundentibus^f: unde etiam vocantur ἐπειδία, ἐξόδια & ἐμβολα^g; quemadmodum etiam ωρέος^h est carmen, quod chorus sub primum ingressum in theatrum canebat, quod sequeba-

E e tur

a *Suet. de ill. gramm. c. 21.* b *Juvén. i. vſ. 3.*

c *Gell. ii. ii. xx. 6.* d *Diomed. l. iii*

e *Vid. Horat. de arte vſ. 278.* f *Juvén. vi.*

vſ. 71. g *vid. eund. iiiii. vſ. 174.* h *Scal.*

ad Manil. v. vſ. 145.

tur *sacriuor*^a. Atellani ludi etiam *Osci* dicuntur, quorum urbs *Atella* fuit^b.

Tragoedia est imitatio per actiones illustris fortunae exitu infelici oratione gravi^c & metrica^d. Dicta est a Graeca voce *τραγῳδία*, quae *hircum*, & *ωδή*, quae *cantum* notat; quia scilicet olim apud Graecos *hircus*: eorum prae-
mium erat^e. Tragoedi *palla*, sive *syrmate* erant induti, unde *Syrma* pro *ipsa tragoedia*^f, sive *rebus tragicis* ponitur, & hinc etiam pro *verbis magnificis* & *ampullatis*^g: tum *personis*^h, sive *larvis* utebantur (unde eleganter *Publius Mimographus Heredis fletum sub persona risum vocat*) sed ante lar-
vas inventas *faecibus* ora perunge-
bantⁱ; unde *τρυγοδαιμονες* dicti *Ari-
stophani*^k. *Cothurnos*^l denique, sive *calceos altiores* gestabant, quo statura proceriores & augustiores esse vide-
rentur: *Comoedi* vero gestabant *soc-
cos*^m; unde hae voces saepe pro *ip-
sis fabu-*

^a *Poll.* IV. VII. n. 53. ^b *Vid. Cic. Fam.* VII.

n. I. & ibi *Graev.* ^c *Hor. arte* V. 280.

^d *Scal. d. l. c. 6.* ^e *Horat. arte* v. 220.

^f *Juv.* VIII. v. 229. xv. v. 30. ^g *Mar-*

xial. IV. n. 49. ^h *Horat. arte* v. 278. ⁱ *I-*

bid. v. 277. ^k ἐν νεφέλῃ. v. 294. ^l *Ju-*

ven. XV. v. 29. ^m *Horat. arte* v. 80.

fabulis ponuntur, ut in loco Horatii in margine libri citato: vel etiam pro *stile*, sive *gravi*, sive *populari*^a. Peracta autem fabula, si quidem steterat^b, hoc est, *placuerat*, *populus* clare *plaudebat*^c: sin minus, *sibilis*^d, & *supplosione* pedum *explodebatur*, & tum *cadere dicebatur*, eamque *exsibilacionem* eleganter *pastoritiam fistulam* vocat Cicero ad *Atticum* I. ep. 16.

Satyra poëma est argutum & mordax, dicta juxta quosdam a *Satyris* Diis protervis: sed verius *Satira*, vel *Satura* scribitur, & a *lance* *satura*, sive *variis rebus referta* denominatur: est enim omnigeni argumenti poësis^e, at maxime *mordacis*, quales Horatii, *Lucilii*, aliorumque *Satirae* fuerunt: haec a Romanis potissimum exulta fuit, licet a Graecis originem habuerit^f.

Mimus est poëma, quod sermones & facta cujusque imitatur cum lascivia^g;

Ee 2 &

^a *Martial.* v. n. 5. VIII. n. 2. *Propert.* III. XVI.
 v. 39. ^b *Horat. Epist.* II. I. v. 176. ^c *V.*
ubique eam clausulam in fine comoediarum Plauti
 & *Terentii.* v. *Quintil.* VI. c. I. ^d *Cic. pro*
Rosc. com. c. II. ^e *Scalig. ad Manil.* V. v.
 487. ^f *Horat. de Arte* v. 220. ^g *Ovid.*
Trist. II. v. 515. *Mart.* L. III. n. 86.

& denominatur a Graeco verbo *μιμησις*, hoc est, *imitari*: ipsi quoque actores *Mimi* dicuntur, & erant vulgo impudentissimi ^a. Hinc porro *Pantomimi* sunt dicti homines, qui saltando ^b & gesticulando *omnia miris modis effingere* noverant. Hos primus invenisse dicitur Maecenas; vel, ut alii tradunt, ipse Augustus: erant autem *nudis pedibus*, unde *Planipedes aliquando* sunt dicti ^d.

De aliis ludorum generibus viduntur ita ut fuerint vel Stati, vel ribus. §. VIII. A tempore etiam *Ludi*

viduntur ita ut fuerint vel Stati, vel

Votivi, vel Extraordinarii.

Ludi Stati fuerunt, qui certo tempore in honorem alicujus Dei fiebant, quales erant

Primo, *Megalenses* sive *Megalesia*, acta in honorem *Magnae Deorum matris*: celebrabantur autem potissimum ludis Scenicis ^e; & per eos dies proceres mutitabant, hoc est, munera sibi invicem mittebant ^f; & convivia mutua

^a V. Cl. Graev. ad Cic. or. pro Coel. c. 27. ^b Horat. Epist. III. II. vſ. 125. ^c Juven. VI. vſ. 63. Suet. Ner. c. 54. V. Omn. Manil. V. vſ. 472. ^d Juven. VIII. v. 190. ^e Ovid. Fast. IV. vſ. 187. ^f Ibid. vſ. 353.

mutua inibant; quemadmodum plebs
Cerealibus^a.

Secundo, *Cereales*, quibus matronae luctum Cereris Proserpinam a Plutone raptam quaerentis repreäsentabant, fiebant pridie Idus Apriles per octo dies certaminibus equestribus habitis^b.

Tertio, *Florales* in honorem Florae acti IV. Kalendas Maji, ut *flores* recte provenirent^c. Vid. supr. IIII.
c. I. §. 31.

Quarto, *Martiales* in honorem Martis Ultoris^d celerabantur IV. Idus Maji ludis Circensisbus^e.

Quinto, *Apollinares* III. Nonas Quintileis a Prætore Urbano in Circo & in Theatro^f celebrati^g.

Sexto, *Capitolini*, qui fiebant *Jo-vi Capitolino* pro servato a Gallis *Capitolio*^h; qui distinguendi sunt ab a-gone *Capitolino*, quem Domitianus Imperator instituit, ut singulis lustris celebrareturⁱ: quo praecipue certa-
bant

E e 3

a Gell. II.c.24. b Ovid. Fast. IV. v. 391. sqq.

c Ibid. v. v. 327. d Ibid. v. 551. sqq. e Ibid.

v. 597. f Cic. cl. or. c. 20. Att. L. II.

n. 19. &c. g Videl. Liv. XXV. c. 12. h Id. v.

c. 50. Suet. Domit. c. 4. Juven. VI. v. 387.

bant poëtae ^a.

Septimo, *Ludi Romani*, sive *Magni* celebrati a pridie nonas ad pridie Idus Septembreis in honorem *Magnorum Deorum* ^b, Jovis nempe Junonis & Minervæ pro salute Populi: & hi aliquando male cum *Megalesiis* confunduntur ^c.

Octavo, *Plebeji Ludi* in Circo facti ^{xvi} i. Kalendas Novembres in memoriam libertatis exactis Regibus recuperatae, aut *plebis* cum *Patribus* post secessionem in Aventinum reconciliatae ^d.

Nono, *Consulares acti* in honorem *Consi*, sive *Neptuni* ^{xii} i. Kalendas Septembres in memoriam raptarum Sabinarum ^e.

Decimo, *Ludi Compitalitii* in honorem Deae Maniae ^f & Larium celebrati in *compitis* ^g: & maxime quidena a servis, unde eos aliquando vettitos fuisse videmus, ne occasio ipsis con-

^a *Stat. Sylv.* III. v. 31. V. 111. 234. ^b *Cic. L.* v. in *Verr.* c. 14. ^c *Vid. Manut. ad Cic. Fam.* II. epist. II. ^d *Aeson. ad Cic. Verr.* II. c. 10. ^e *Varro de L. L.* v. c. 3. ^f *V. Ovid. Fast.* II. v. 571. *fqq.* ^g *Plin. H. N.* XXXVI. v. ult. fin.

conspirandi daretur ^a. Curabantur autem a Magistris vicorum ^b.

Undecimo fuerunt etiam *Ludi Augustales* c, & *Palatini* d, qui in honorem Augusti & Caesarum sunt celebrati.

Duodecimo, centesimo & decimo
quoque anno e agebantur *Ludi Saeculares* pro incolumitate Imperii ^t, ex
commentariis *Quindecim-Virorum*,
quibus eorum cura incumbebat ^s.
Iis instantibus praeco Populum ad
ludos convocabat, quos numquam quis-
quam spectasset, nec spectaturus esset ^b.
Celebrati autem fuerunt praecipue
in honorem Apollinis & Dianae per
tres dies & noctes ⁱ continuas ludis
per omnia theatra celebratis, & sa-
crificiis ad omnia templa peractis.
Tertio demum die in Apollinis Pala-
tini templo viginti septem pueri nobi-
les, & totidem virgines, omnes pa-

Ee 4 trimi

a Cic. in Pis. c. 4. ibique Ascon. & alii. **b** Cic. in Pis. c. 4. **c** Dio l. LVI. in f. **d** Suet. Ca-
jo c. 56. **e** Horat. Carm. saec. vj. 21. **f** I-
bid. vj. 45. & 65. & Od. iv. 6. **g** Id. carm.
saec. vj. 69. Vid. omn. Zosim. l. II. p. m. 72.
sqq. **h** Ovid. Trist. ii. vj. 25. Suet. Claud.
c. 21. **i** Horat. carm. saec. vj. 23.

trimi & matrimi, carmen saeculare canebat ^{a.}

Votivi Ludi sunt, qui ab Imperatoribus ad bellum ituris voventur; quibus postea accesserunt *Ludi Quinquenales*, *Decennales* ^b, *Vicennales* ab Imperatoribus facti, cum *quinque*, vel *decem*, vel *viginti* annos imperas- sent.

Extraordinarii ludi fuerunt *Funebres*; *Juvenales*, quos instituit Nero Imperator, cum primum barbam poneret ^c; *ludi*, qui a *Magistratibus* in *auspiciis honorum* dabantur; tum *natalitii*, & alii variis occasionibus dati.

In theatris etiam, sicuti in circo, partes & factiones erant ^d. Poëtae autem, qui fabulas agendas exhibebant, docere ^e eas dicebantur; quemadmodum etiam Graeci τῶν διδάσκειν utuntur ^f. Sed histriones infames erant, ita ut tribu moverentur, praeter Atellanarum actores ^g.

Haec

a *Ibid. vſ. 5. ſqq.* b *Dio. l. LIII.* c *Suet. Ner. c. II. ſq. Tacit. Ann. XIV. c. 15.* d *Id. Ann. I. c. 16. Suet. Ner. c. 26.* e *Horat. de arte vſ. 288.* f *Herod. VI. c. 21.* g *Liv. VII. c. 2.*

Haec autem materia nostris moribus quidem minus seria videri possit; sed apud Romanos, quibus haec cultus divini pars erat, aliter obtinuit; & haec talia etiam in acta publica relata sunt ^a; quae *acta Urbis diurna* videntur vocare Tacitus *Annal.* xiiii. c. 31.

^a *Vid. Cic. ad Fam. II. n. 8.*

SECTIO QUINTA.

De Militia Romana.

In explicanda *Militia Romana* cum Lipsio (quo melius nemo hanc materiam tractavit) haec quinque considerabimus, *Delectum*, nempe, *Ordines*, *Arma*, *Aciem* & *Disciplinam*. Sed maxime ad tempora, quae Marium praecesserunt, respicimus: cum ab eo primum & mox a Caesare tota fere militiae ratio immutata sit: quod multis probat *Salmas. in opere postumo de Mil. Rom.* quod legitur *Tom. X. Ant. Rom. Graev.* Licet ille non ubique veritati litaverit.

CAPUT PRIMUM.

De Delectu.

De iis, qui §. I. legebantur. **D**esignatis anni sui Consulibus creabantur viginti quatuor Tribuni militum in quatuor Legiones, (ex iis enim olim cum sociis & auxiliis duo exercitus Consulares, qui ordinario conscribebantur, constabant) qua-

quatuordecim nempe ex equitibus, qui quina stipendia fecissent, decem ex peditibus, qui dena. Et equites quidem dena stipendia conficeret debebant ^a, quia intererat Reipublicae, ut cives primarii citius ad honores pervenirent; pedites vero senadena ^b, idque ab anno aetatis decimo septimo usque ad quadragesimum sextum: qui vero, sive casu quodam, sive morbo impeditus stipendia sua non consererat, usque ad quinquagesimum annum poterat cogi, qui annus (sive facta, sive infecta stipendia essent) plene a militia liberabat ^c: nec quisquam magistratum ullum urbanum capere poterat, nisi qui decem stipendia fecisset ^d. Primis temporibus ex infima civium classe nulli milites legebantur, nisi summa necessitate urgente ^e; sed tenuiores, & libertini ^f ad militiam navalem servabantur ^g: & hoc fiebat eo consilio, ut eosdem, quos res privatae, etiam publicae commodis patriae

^a *Liv. XXVII. c. 11.* ^b *Id. XLII. c. 34. Polyb. L. VI. c. 17.* ^c *Senec. de brev. vitae c. ult.*

^d *Polyb. VI. c. 17.* ^e *Gell. XVI. c. 10.* ^f *Liv. XLIII. c. 27, 31. XLIV. c. 12.* ^g *Vid. Liv. XXXII. c. 23.*

triae alligarent. Postea vero, & iam aetate Polybii, etiam ex illis, qui quatuor millia aeris habebant, legi coeperunt^a; & demum post Marium libertini quoque, & capite censi milites facti sunt^b: cum ipse Marius a tali genere hominum celebratus auctusque esset. At servi nunquam miliarunt, nisi in summa Reipublicae inopia, ut post praelium Cannense, cum liberandorum servorum etiam facultas non daretur^d: imo dare se militem, cui non licebat, grave crimen habebatur^e, & severe in eum animadvertebatur^f.

§. II. Delectum igitur habituri Consules (*κατάλογον ποιησόμενοι τῆς σφατίας*^g) voce praconis, edicto proposito & vexillo ex arce sublato^h, omnes cives militaris ætatis in Capitoliumⁱ, vel in campum Martium convocabant. Tum Tribuni militum

eo

- a Vid. Lips. de Mil. Rom. I. dial. 2. b Gell. l. prox. d. Epit. Livii n. 75. c Sall. Jug. c. 86. d Serv. ad Virg. Aen. IX. vſ. 547. Val. Max. VII. c. 6. n. I. e L. 2. §. I. ff. de re milit. f Trajanus Imp. ad Plin. Epist. X. n. 31. g. Dion. Halic. IX. c. 5. h Vid. Virg. Aen. VIII. vſ. I. & ibi Serv. Dion. Halic. VIII. c. 81. i Liv. XXVI. c. 31.

eo ordine, quo creati erant ita se in quatuor partes dividebant, ut in prima & tertia parte essent quatuor juniores, duo seniores; in secunda & quarta (nam quatuor legiones, ut diximus, ordinario scribebant, licet saepe longe plures) tres juniores, totidem seniores. Mox seorsim sedentes Tribuni ordine sortis ^a, ut aemulatio & querela tolleretur, tribus evocabant, quatuor juvenes aetate & habitudine propemodum pares eligebant, & cuique legioni unum ex illis tribuebant, atque ita porro, donec numerum legionum implessent; quod fiebat eo consilio, ut vires ita aequaliter per omnes legiones distribuerentur. Observabant etiam, ut primi legerentur milites boni nominis, ut *Valerius*, *Salvius*, *Statorius* ^b. In subito tumultu quandoque raptim milites scripti sunt, qui *subitarii* ^c, vel *tumultuarii* ^d, ut videtur, sunt dicti. Refractarii, sive qui nomen militiae dare recusarent, verberibus & bonorum ablatione ad militiam coacti sunt,

^a *Val. Max. vi. c. 3. n. 4.* ^b *Cic. Div. L. I.*

^c 45. *Fest. v. Lacus Lucrinus.* ^c *Liv. III.*
^c 4. ^d *Id. XXXV. c. 2. c. 23.*

sunt ^a, imo a severioribus in servitum venditi ^b, aut infamia notati: sed hoc quandoque intercessione Tribunorum plebis est ^c prohibitum, licet ea cognitio proprie Consulum esset ^d, quippe penes quos bellicarum rerum administratio esset. Quia autem quidam, ut militiae se ineptos redderent, *pollicem* sibi truncabant, Galli hodie videntur tales homines vocare, *des poltrons* ^e. At justae caussae detrectandae militiae erant, primo, *Vacatio*; quam quis habebat vel ab aetate ^f; vel ab honore ^g, ut Magistratus & Sacerdotes; vel a beneficio ^h, a Senatu scilicet, aut Populo concesso ⁱ: Secundo, *Emerita stipendia*: tertio, *Morbus*, vel *Vitium* ^k; ut, exempli gratia, si quis surdus esset, quippe qui classicum exaudire non posset. Sed haec tamen in *tumultu* aliquando neglecta sunt ^l. *Tumultus* autem bellum

gra-

^a *Id.* VII. c. 4. ^b *Cie.* pro *A. Caecin.* c. 34.

^c *Vid. Val. Max.* vi. c. 3. n. 4. ^d *Liv.* XLII.

^e 32. ^f *V. Menag.* amoenit. jur. c. 3. ^g *Id.*

XLII. c. 34. ^h *Plut.* Camillo vers. fin.

ⁱ *Vid. Cic. Philipp.* v. c. 19. ^j *Liv.* XXXIX.

^k 19. *Vid. aliud exem. ap. Cic. de N. D.* II. c.

2. ^l *Vid. Suet. Aug.* c. 24. ^m *Cie. Phil.*

VIII. c. I. ⁿ *Id. Att.* I. n. 18.

gravius dicitur, ut, exempli gratia, Gallicum; & quando *Tumultus* esset Senatusconsulto definiebatur ^a. Sub Principibus vero haec delectus ratio concidit, & plurimum libidini ac rapacitati delectus habentium datum est ^b, quod etiam vel inter praecipuas causas habendum est ruinae Imperii Romani. Equitum vero delectus facilior erat, quia illi jam in tabulis Cenorum erant perscripti; ex quibus cuique legioni trecentos fere attribuebant ^c. Nam falsum est, quod quidam voluere, etiam ante Marium alios fuisse equestris ordinis, alios, qui equo meruerint ^d. Peracto delectu ex singulis legionibus miles unus eligebatur, qui reliquis verba sacramenti militaris praemiret, (de cujus religione videri potest Dionysius Halic. XI. c. 43.) in cujus verba deinde reliqui jurabant ^e: jurabant autem, se pro viribus Imperatori obtemperaturos, ducem secuturos, signa non deserturos ^f, &c. Et anno praelii Cannensis primum jurejurando adactos

^a *Liv.* XXXIV. c. 26. & ibi omn. *Sigon.* ^b *Vid.*
Veget. I. c. 7. ^c *Liv.* VIII. c. 8. ^d *Vid.*
Celeb. *Graev.* *praef.* ad *T.* I. *Ant. R.* ^e *Fest.*
V. *Praejuraciones.* ^f *Polyb.* VI. c. 19.

adactos milites legimus , cum antea sacramento tantum rogarentur ^a.

*De sociis,
aliis que mi-
litum gene-
ribus.*

§. III. Socii conscribebantur a Romanis ducibus ex civitatibus Italicis, quibus Consules diem & locum , in quem convenire deberent, edicebant. Hi suo sumptu militabant ^b [nihil a Romanis accipientes praeter frumentum ^c ; unde etiam proprium sibi Quaestorem habebant ^d . Ab his distinguendi sunt milites *Auxiliares*, qui erant ex gentibus exteris ^e . Evocati vero (*ἀνάκλητοι* ^f) erant milites veterani , qui expletis suis stipendiis in gratiam Ducum sponte militiam sumebant ^g , & valde honorati erant , ac ab operibus militaribus immunes ; imo vitem etiam gestabant , & pro Centurionibus (quorum insigne erat *vitis*) erant ^h .

a *Liv. xxii. c. 38.* b *Id. xxvii. c. 9.* c *Dion. Halic. x. c. 21.* d *Polyb. vi. c. 19.* e *Fest. hac v.* f *Dio L. XLV. p. 182. ed. reg. 1548.*

g *Vid. Dion. Halic. x. c. 43. Liv. xxxvii. c. 4.*

h *Dio l. XLV. vid. J. Wasse ad Sall. Catil. c.*

2. Caes. B. C. I. c. 17.

CAPUT SECUNDUM.

De Ordinibus.

§. I. **O**rdines sunt vel *Militum*, vel *De ordinis
Ducum*. *Milites distinguuntur bus militum*
vel per *Genera*, vel per *Partes*. *Genera Romano-*
peditum fuerunt quatuor. Primi, sive *rum.*
infimi ordinis erant *Velites*, qui fue-
runt ex pauperioribus & junioribus;
quia haec militia parum honorata ^a,
& parum etiam tuta erat. His honore
& aetate proximi dicebantur *Hastati*,
quos sequebantur *Principes*, qui aetate
erant florentissimi ^b; itaque dicti sunt,
quod olim a principio pugnabant ^c: hos
denique excipiebant *Triarii* (qui *Pilani*
etiam dicebantur ^d, quod *pilis* uteren-
tur, reliqui vero *Ante-Pilani* ^e) aetate
maximi, & usu exercitatissimi, qui
tertio ordine in subsidiis deponeban-
tur ^f, unde Φεδροι in gloss. dicuntur:
horum in legione nunquam plures e-
rant, quam sexcenti, reliquorum vero
Ff par

^a Frontin. Strateg. IV. c. 1. n. 19. ^b Liv. VIII.
c. 8. ^c Vid. Varr. de L. L. IV. c. 16. ^d Ovid.
Fast. III. v. 129. ^e Liv. d. 2. ^f Varr.
loc. cit.

par inter se erat numerus. Singula haec *Genera* dividebant in decem *Partes*^a, quae *Manipuli* dicebantur, quia olim tenuibus Reipublicae initiiis *manipulus*^b *foeni* pro signo ipsis praeferebatur^c. Quisque manipulus, Hastatorum quidem & Principum, ex duabus *Centuriis*, sive *Ordinibus* sexaginta militum constabat: *Centuria* enim non semper significat *ordinem ex centum hominibus constantem*, sed *certam duntaxat hominum collectionem*; ut jam supra *Sect. I. c. 7. §. I.* notavimus. Triariorum vero manipulus sexaginta tantum militum erat. Ex tribus manipulis cujusque generis, addito nempe manipulo velitum, componebatur *Cohors*, quae ita erat virorum quadringtonitorum & viginti. Sed cohors sub Republica ordinaria non fuit: verum, si res posceret, ex uno cujusque generis militum manipulo componebatur: fere ut hodie, quae vocantur *Brigades*^d. Ex decem tandem cohortibus constabat *Legio*^e, quae tem-

a Ovid. *d. l.* vſ. 127. seq. b *Plus.* *Romulus p. m. 22.* c Ovid. *d. l.* vſ. 117. d *Vid. Manut. ad Caes. B. C. L. III. c. 64.* e *Vid. Supr. Sect. I. c. I. §. 3.*

empore Romuli (cum cohortes tunc quoque minores essent) fuit peditum er mille, libera vero Republica quaer mille & ducentorum, qualem hic pro modulo sumimus: nam aliquando posterioribns praesertim temporibus) onge major fuit; ita tamen ut intra sex nullium fere numerum semper steterit. His semper fere adjecti fuerunt trecenti Equites^a, qui *Ala* dicebantur: eaque divisa erat in decem *Turmas*^b; quaeque vero Turma rursus in tres *Decurias*.

Sociorum Peditum numerus Romanos fere aequabat, aut aliquando superabat^c; Equitum duplo major erat. Hi omnes erant divisi in duo *Cornua*, vel potius *Alas*^d ad ambas extremitates exercitus dispositas; unde etiam nomen habent, quia, tanquam *Alae* avem, ita Socii utrimque Romanos tegebant: quod ideo factum videtur, ut civium quidem vires unitae; sociorum vero, si quid forte novae rei moliri vellent, dissipatae essent. Ex eorum equitibus tertia pars, sive ducenti, eligebantur ad proprium usum *Consulum*, qui dicebantur *Extraordinarii*,

Ff 2 &

^a *Liv.* VIII. c. 8. ^b *Ovid.* l. prox. d. ^c *Liv.* II. c. 22. ^d *Vid. oīnd.* XXXI. c. 21.

& ex his rursus sumebatur una turma quadraginta *Ablectorum*, qui Consulibus quasi satellites essent; reliqui quadringenti in decem turmas erant divisi: & praetexebatur quidem hic a Romanis honoris species, sed vera rursus caussa suberat, ut ita nobilissimi quique sociorum simul juncti, & sub oculis Imperatoris agentes quasi obsides essent fidei populorum, a quibus erant missi: & praeterea, ut ita separati res novas, si forte vellent, agitare non possent. Peditum quinta pars, sive octingenti & quadraginta in Extraordinarios legebatur in duas cohortes militum trecentorum triginta sex, & dimidiam cohortem Ablectorum centum sexaginta octo distincta: reliqui in decem cohortes militum trecentorum triginta sex erant divisi. An vero socii in manipulos etiam distincti fuerint incertius est, licet convenientia ordinis suadere videatur hoc apud eos quoque obtinuisse. Duae porro legiones cum suis sociis & equitatu dicebantur *exercitus Consularis* ^a; qui ita erat in universum militum octodecies mille & sexcentorum.

§. III

^a Vid. *Liv.* x. c. 25.

§. III. *Duces* in exercitu sunt vel *Proprii*, qui uni alicui parti exercitus *bns Ducum:* praesunt; vel *Communes*, qui universo.

Duces Proprii primo fuerunt *Centuriones*, sive *Ordinem ductores* (*λοχαγοί*^a, vel *ταξιάρχαι*.) Hi jussu Consulum^b eligebantur a Tribunis^c ex quoque genere militum, exceptis velitibus, & quidem virtutis maxime ratione habita^d; licet hoc sub Principibus (qui praemia fere non pro virtutis meritis, sed pro libidine distribuere solent) saepe neglectum sit^e: gerebant autem hi baculum^f e vite insigne muneris sui^f; (ut jam diximus) unde *vitis* pro ipso centurionatu ponitur; & *vite* donari est designari ad centurionatum^g. Centuriones ipsi sibi legabant duos *Uragos*, sive *Optiones*, qui etiam *Succenturiones* sunt dicti^h; & duos *Signiferos* vigore animi & corporis praestantes; licet forte unum signum tantum in manipulo fueritⁱ. Promovebantur autem milites ita, ut

Ff 3 in

- ^a Dion. Halic. IV. c. 18. b Vid. Cic. in Pif. c. 36. Liv. XLII. c. 34. c Vid. Liv. XLII. c. 34. sqq. d Vid. Lucan. VI. vs. 145. e Veget. II. c. 3. f Vid. Juven. XIV. vs. 193. g Spartan Hadr. c. 10 & ibi Casaub. h Liv. VIII. c. 8. i Varro de L. L. IV. c. 16.

in eadem cohorte ad aliud genus militiae adscenderent, ut a *decimo hastato*^a (ita vocabant *Centurionem decimi manipuli hastatorum*) ad *decimum principem*, & inde ad *decimum pilum*, sive ad *decimum ordinem triariorum*: inde jam numero procedebant, & siebant *Noni*, *Octavi*, &c. donec ad *Primum Pilum*^b, sive ad *Primum ordinem Triariorum* pervenirent, quod tarde demum debuisse fieri quivis videt^c. Summa autem dignitas erat primi hujus Centurionis^d, (nam ita aliquando vocatur^e) qui etiam *Primopilus* dicebatur; quippe qui quasi caput omnium Centurionum erat, eosque ducebat^f, unde Graecis dicitur ὁ ἄρχων τῶν τάγματος^g, σπατοπεδάρχης τῶν τάγματος^h, & ὁλὸς τὸ τάγματος ἄρχωνⁱ, quae omnia *Legionis ducem* notant: itaque cum Tribunis in consilio Imperatori aderat, *aquilam* praeccipue tuebatur^k, (& hinc etiam *Aquila pro ipso Primopilatu* ponitur in ele-

gan-

^a *Liv.* XLII. c. 34. ^b *Veget.* II. c. 8. ^c *Vid.* *Plia.* H. N. XIV. c. I. & *Liv.* XXII. c. 34 *omn.* ^d *Vid.* eund. VII. c. 41. ^e *Ibid.* ^f *Dion. Halic.* IX. c. 10. ^g *Ibid.* c. 13. ^h *Id.* X. c. 36. ⁱ *Id.* IX. c. 10. ^k *Tac.* Hist. III. c. 22.

gantissimo loco Plinii modo ad marginem citato, & etiam apud Juvenalem xiv. *vs.* 197.) & jussa Imperatoris accipiebat: opima quoque praemia capiebat ^a, & pro equite erat ^b.

Toti legioni praerant *Tribuni* ^c, qui a Romulo primum tres duntaxat sunt creati; auctis vero legionibus in una- quaque legione sex *Tribuni* fuerunt. Hi initio creati sunt a *Regibus*, & postea a *Consulibus*; donec A. U. 343. a Populo sex *Tribuni* creari coepe- runt ^d, sicut A. U. 444. sexdecim ^e. At post bellum *Pericum* cum *Perseo* Macedonum *Rege* gestum aequali nu- mero a Populo, aequali a *Consulibus* creabantur: illi *Comitiati* ^f, hi *Rutili*, & postea *Rufuli* sunt dicti ^g: verum Ciceronis tempore cum militia jam perpetua esset, saepe in castris a *Con- sulibus*, vel *Proconsulibus* creabantur ^h: & saepe etiam ex *praetoriis*, vel *con- fularibus* viris erant ⁱ. Sub Imperato-

Ff 4 ribus

a *Juv.* l. c. b *Vid.* *Ovid.* *Am.* II. El. VIII.
 vſ. 9. & 27. *Martial.* VI. n. 58. c *Horat.*
Serm. I. VI. vſ. 48. d *Liv.* VII. c. 5. e *Id.*
 IX. c. 30. f *Ascon.* ad *Cic.* *Act.* I. in *Verr.*
 c. 10. g *Fest.* V. *Rufuli.* h *Cic.* *Famil.* VII.
epift. 5. i *Vid.* *Liv.* XLII. 49. XLIII. 5.
 XLIV. 37. *Plut.* *Cat.* *Maj.* p. m. 342.

ribus etiam Tribuni militum *Semestres* creari coeperunt, quo ita pluribus gratificari possent^a: & tum etiam Tribunorum quidam sunt dicti *Latyclavii*, qui in spem *Senatorialae dignitatis* (*ἐς βελείας ἐπίδαι*, ut loquitur *Xiphilinus e Dione l. 67.*) tribunatum gerebant; alii *Angusti-clavii*, (Graecis *στενόσημοι*) qui *equestrem* tantum dignitatem conseqeabantur^b. Tribunorum praeterea insigne erat *pugio*, sive *parazonium*^c. Tribunorum autem *murus* erat jus dicere^d, signum excubiis ab Imperatore acceptum reliquis tradere^e; munitiones, exercitia, vigilias curare, aliaque quaedam peragere^f; de quibus omnibus suo loco dicemus. Bini autem Tribuni per duos menses^g legioni imperabant, alternis, ut videtur, diebus; ita ut in exercitu consulari quatuor semper ut minimum essent, qui imperarent, vel potius, qui mandata Imperatoris exequerentur. Qui Tribunatum militarem gesserant, ut de Primopilis dictum est, dein-

^a *Juv. VII. v. 89.* ^b *Suet. Oth. c. 10.* ^c *Domit. c. 10.* ^d *Martial. XIV. 32.* ^d *Liv. XXVIII. c. 24.* ^e *Ibid.* ^f *L. 12. §. 2. ff. de re milit.* ^g *Liv. XL. c. 41.*

deinceps pro Equitibus habebantur ^a,
& annulum aureum gestabant ^b.

Cuique turmae equestri praeerant
tres ^c; quorum qui primus electus erat
toti turmae imperabat, coque absente
sequens. Et hi quoque totidem Optio-
nes sibi adsumebant ^d.

Socii regebantur a Praefectis suis ^e,
qui securitatis Populi Romani caussa ^a
Consulibus constituebantur; & eodem
numero erant, ac eodem jure in suos
utebantur, quo Tribuni in cives.

§. III. *Duces*, qui universo exerci- *De ducibus,*
tui praeeerant, fuerunt, primo, *Im-* *qui toti ex-*
perator; secundo, *Legati*. *Imperator* *ercitui praec-*
erant.
erat, qui *ductu*, aut *auspicio suo* rem
gerebat; *ductu* ^f quidem, cum ipse
praesens; *auspicio* vero, cum ejus
mandatu aliis ^g: quod oppressa Re-
publica maxime usitatum a veteri mo-
re sumptum fuit, quo nihil nisi auspi-
cato geri poterat; auspicia autem ne-
mo, nisi qui Imperator esset, habe-
bat. *Insigne Imperatoris* erat *Paluda-*

Ff 5 men-

^a *Martial.* III. n. 95. ^b *Juvén.* loco paulo ante
cit. ^c *Varro de L. L.* IV. c. 16. ^d *Ibid.*
^e *Vid. Suet. Aug.* c. 38. ^f *Vid. Ibid.* c. 21.
^g *Vid. Horat. Od.* IV. XIV. vſ. 33. *Ovid. Trif.*
I. vſ. 173.

mentum, sive *chlamys coccinea*^a; quam in Urbe inter vota & sacrificia sumebant^b. Lictores etiam paludatos fuisse vult Lipsius; sed tamen verius est folius Imperatoris paludamentum fuisse, reliquorum vero *sagum*: licet facpius hae voces confundantur^c.

Legati plerumque ab ipsis Ducibus adsciti videntur^d, ita tamen ut Senatus-consultum interveniret^e; erantque Legati fere viri prudentia & fortitudine militari insignes^f; nam munus eorum perhonorificum habebatur^g, quemadmodum, exempli gratia, illustris ille P. Cornelius Scipio Africanus *Poenorum* domitor fratri suo *Lucio* (qui mox *Asiaticus* dictus est) bello *Antiochico* legatus fuit: & A.U. 556. P. Sulpicius & P. Villius viri Consulares legati in Macedonia fuerunt^h. Numerus legatorum pro re nata varius fuit; Pompejus enim bello *Piratico* viginti quinque Legatis usus estⁱ, quia scilicet id bellum totum quantum

^a *Juv.* vi. vſ. 399. ^b *Liv.* XLII. c. 49.

^c *Horat.* Epop. IX. vſ. 28. *Nonius* c. 14. ^d *Liv.* IV. c. 17. *Cic.* pro lege *Manil.* c. 19. ^e *Id. in Vatin.* c. 15. ^f *Exem.* ap. *Liv.* XXXVII. c. 1. ^g *Vid.* *Cic.* loc. prox. d. ^h *Liv.* L. XXXII. c. 28. ⁱ *Appian.* *Mithrid.* p. 392. ed. *Tollii*.

tum erat mare internum occupaverat : Cicero *Ciliciae Proconsul* quatuor suos legatos nominat ^a; plerumque tamen pro numero legionum Legati adsumebantur. *Munus Legatorum* fuit Imperatori in omnibus rebus vicariam operam dare, (unde *Sub-consules* postea aliquando sunt dicti ^b) ita ut eorum potestas satis larga esset ; sed tamen fiduciaria ^c. Augustus cum ipse Imperator esset, & solus auspicia haberet, omnia per legatos egit ^d; & ex iis quosdam *Consulares* vocavit, qui totis exercitibus praecerant ; quosdam *Praetorios* qui singulis legionibus ^e.

^a *Ad Famil. xv. n. 4.* ^b *Vet. Inscr. ap. Scalig. Epist. I. n. 66.*

^c *Caesar de bell. civ. II. c. 17.*

^d *EPIST. III. c. 51.* ^e *Dio L. LIII.*

Vid. Tacit. Annal. II. c. 36. Hist. I. c. 79.

CAPUT TERTIUM.

De Armis.

Arnis utimur vel *ad petendum*, vel *ad tegendum*: illa proprie *tela* ^a, haec *arma* dicuntur ; nam *telum* est a Graeco τῆλε, vel τῆλος, *procul* : diversa

^a *Vid. l. 233. ff. de V. S. §. 2. Litv. I. c. 43.*

versa autem fuerunt apud Romanos pro diverso genere militum.

*De levis
armaturae
militibus.*

§. I. Levis armaturae milites in genere Ferentarii dicti sunt ^a; & olim quoque Rorarii & Accensi ^b: at post A. U. C. 542. Velites instituti sunt ^c, qui Italia civitate donata desierunt; iisque substituti sunt Funditores, Facillatores ^d, & id genus alii. Velitum arma erant ^e primo Gladius Hispanicus omnibus militibus communis, eximium habens mucronem, & utrumque validum iactum; ita ut non tantum caesim, sed etiam punctim (quod longe utilius ^f esse facile deprehendi potest) pugnare possent: & hunc tempore Polybii ad dextrum femur gestabant. Habebant secundo, *bastas velitares* septem ^g, quae erant crassitie unius digiti, longitudine tripedali cum mucrone novem digitorum; qui tenuissimus erat, ita ut telum remitti non posset ^h. Muniti erant *parma* sesquipedali

^a Vid. Fest. hac V. & V. Velati. Varr. ap. Non. p. 545. 579. ed. Plant. 1565. ^b Fest. iis vocibus. Liv. VIII. c. 8. ^c Id. XXVI. c. 4. ^d Id. XXX. c. 33. ^e Id. XXXVIII. c. 21. Liv. XXXI. c. 34. ^f Vid. omn. Polyb. L. II. c. 30. & 33. Veget. I. c. 12. ^g Liv. XXVI. c. 4. ^h Id. XXIV. c. 34.

pedali ^a e ligno ; corio super indu-
cto ^b ; & *galea* , sive *galero* e pelle,
quae ita distinguenda est a *casside* ^c ;
haec enim erat ex metallo. Et saepe
etiam veteres exuvii ferarum pro ga-
leis sunt usi ^d.

§. II. *Hastatorum & reliquorum Pe-* De armis
ditum Arma erant , primo , *Scutum* ; reliquorum
(Graecis θύρας , ὅτι ἔστι τὴν θύραν ^e) *peditum*.
quod distinguendum est a *Clypeo* ; (Gr.
ἀσπίς) hic enim rotundus ^f , illud oblon-
gum fuit. Scuti latitudo erat pedum
duorum & semis ; longitudo fere pe-
dum quatuor ^g ; ita ut hominem levi-
ter seie inclinantem tegeret. Erant
etiam *Scuta imbricata* , sive in modum
imbricis formata , quae plane digniorum
erant ^h . Omnia haec fiebant e
ligno lento & levi ⁱ corio super indu-
cto , & aliquando lino , ut posset in-
hacerere pictura ^k ; & hinc postea *ar-*
ma , quae vocant *gentilitia* , sunt or-
ta.

^a Vid. Polyb. VI. 20. ex vers. Casaub. nam Grae-
ca corrupta sunt. ^b Varro ap. Non. c. 18. n. 2.
^c Isidor. Orig. xviii. c. 14. ^d V. Stat. Theb.
VII. vs. 276. Sil. Ital VIII. vs. 492. ^e Eu-
stath. ad Homer. ^f Vid. Virg. Aen. III. vs.
637. VIII. 662. ^g Polyb. VI. c. 21. ^h Xi-
philin. Macrino. ⁱ Plin. Hist. Nat. XVI. c. 40.
^k Serv. ad Virg. Aen. X. vs. 784.

ta^a. Extremitas scuti ferro erat munita, & ad ictus firmius sustinendos, & ne lignum terrae aliquando impo- situm putredinem facile contraheret: in medio autem scuto erat *Umbo fer- reus* paullum protuberans; lorum etiam habebat, quo illud gestarent, quod Graecis *ἀργετὴ* dicitur. Quod autem clypeum sinistra gestarent, hinc convercio ad sinistram dicebatur fieri *ad clypeum* (*ἐπ' ασπιδα*); conversio op- posita, *ad hastam* (*ἐπ' θόρυ*). In equite vero conversio ad sinistram *ὑπὸ οὐρας*, *ad frenum*^b. Secundo habebant *Pila*^c (unde Belgica vox *Pyl*) quae Roma- norum propria tela fuerunt^d: ea erant vel rotunda ea crassitie, ut plane ma- num implerent^e: vel quadrata ambi- tu quatuor digitorum, longitudine ligni quatuor cubitorum; cui ferrum hamatum (ne facile telum revelli pos- set) paris fere longitudinis firmissime adnectebatur^f; sed ita, ut pars ejus dimidia ligno esset adfixa, mucro vero exsta-

^a Vid. Voss. de Idol. III. c. 76. ^b Vid. Po- lyae. Strat. L. IV. c. III. §. 17. 21. ^c Lu- can. I. vs. 7. ^d Serv. ad Virg. Aen. VII. vs. 664. ^e Dion. Halic. v. c. 46. ^f Vid. App. Al. in Celsicis.

existaret cubiti unius & dimidii, adeo ut totius pili longitudo esset cubitorum quinque cum dimidio ^a: crassities ferri, ubi ligno committebatur, erat dorsi unius & dimidii, unde patet gravissimum omnino fuisse ^b, ita ut jaectu omnia perforaret ^c; unde *lentum* etiam a gravitate dicitur. Pila ~~υρροῦς~~ Graeci dixerunt. Sed aliquando etiam leviora tela habuerunt venabulis, sive *sebunis* fere similia ^d. Tertio *Galeam* gestabant ex aere, aut alio metallo, vultu tamen aperto: (unde vox Julii Cæsar is in prælio *Pharsalico*, *Miles faciem feri* ^e) haec apice plumeo & crista ex tribus pennis puniceis erectis ^f, vel aliquando juba equina constante ^g erat insignis. Cives ex prima classe induiti erant *lorica*: ea autem facta erat e laminis, vel catenulis; & tum dicebatur *hamata* ^h; vel etiam fiebat e squamis, aut laminis ferreis ⁱ, quae plane honestiorum erat, & toti cor-

^a Vid. *Sil. Italic.* xiii. vs. 308. ^b *Flor.* II.
^c 7. ^d *Tibull.* ad *Messal.* vs. 90. ^e *Suid.*
V. Σιβύν. ^f *Flor.* IV. c. 2. ^g *Virg. Aen.*
IX. vs. 50. ^h *Ibid.* x. vs. 689. *Vid.* & *Serv.*
ad Aen. II. vs. 391. & 412. ⁱ *Id. Aen.* III.
vs. 467. ^j *Id. Aen.* XI. vs. 487. *Claud.* in
Ruff. L. II. vs. 357.

corpori maxime apta: quam graphicè describit *Heliodorus Aethiopicorum* l. ix. circa medium. Plerique vero pro lorica habebant duntaxat *pectorale*, sive *laminam aeream duodecim digitos latam*^a. Haec autem, scutum, galea, lorica auro & argento ornata^b; & variis figuris coelata fuerunt. Unde ea tecta gerebant, nisi in praelio, aut pompa^c. *Ocreas* habuerunt aliquando in alterutro^d, aliquando in utroque crure. Vulgo etiam gestarunt *caligas*, unde etiam *caliga* pro *militia* ponitur^e; & *caligati* pro *militibus* & quidem *gregariis*^f: (qui etiam clavis eas suffixas habebant^g) atque inde etiam Cajo Imperatori *Caligulae* cognomen fuit, quod scilicet in castris inter *milites caligatos* educatus fuerat^h.

De armis
Equitum.

§. III. *Eques* olim quidem veste tantum succincti fuerunt, quo facilius equos coriscenderent, (non enim *stapedas*, sive *subjices ephippiarios*, ut eos

^a *Polyb.* vi. c. 21. ^b *Cic.* in *Verr.* L. IV. c. 44. ^c *Juv.* xi. vs. 103. sqq. ^d *Caes.* B. G. L. II. c. 21. *Plut.* *Lucull.* p. m. 510. ^e *Liv.* IX. c. 40. *Veget.* I. c. 20. ^f *Sen.* de *brev.* vit. c. 17. ^g *de ben.* v. c. 16. *Plin.* H. N. VIII. c. 43. ^h *Juv.* XVI. vs. 24. ⁱ *Id.* III. v. ^j *Suet.* *ejus vita* c. 9.

eos vocat *Budaeus* in comment. ling. Gr. n. m. 541. seq., habebant ^a, ut nec *ephippia*, nisi forte vestem aliquam stragulam ^b) hastas graciles, & scuta e solo corio ferentes. Postea *Graecanicas* armis usi sunt, nempe gladio longiore, canto, five *hasta* grandi; tum *galea*, *scuto* & *lorica*: aliquando etiam *jaculis* fuerunt armati.

§. IV. *Arma*, five *machinae* potius, in oppugnationibus urbium maxime usitata fuerunt varia; ut *Testudo*, cuius usus etiam fuit in praeliis ^c, cum scutis supra caput elatis & arctissime junctis muro succedebant primis altioribus, & ordine paulatim decrescente, cuius elegantissima descriptio est apud *Livium* XLIV. c. 9. Usitatus vero *Testudo* significat *machinam ligneam*, quae murum subruentes tegebant ^d. *Crates*, *Vineae*, *Plutei*^e machinae erant, quae paulatim urbi obseffae admotae milites ad eam accedentes tegebant, unde *subrepere* dicuntur ^f. *Turres* adhibebant plerumque mobili

G g les

^a Vid. *Lips. de Milit. Rom* III. c. 7. ^b *Varro ap. Non. p. m. 138. Caes. B. G. IV. c. 12.*

^c *Lucan. III. v. 474. d Liv. XXXIV. c. 29.*

^e *Lucan. III. v. 487. seq. f Id. II. v.*

les ^a, quae aliquando rotulis erant im-
positae, & pluribus tabulatis constru-
ctae. Ariete ex firma trabe ferro
prominente ^b factò muros quatiebant;
qui erat vel simplex vel alteri trabi
appensus ^c, ut vi majore, conatu le-
viore libraretur; ejusque vis erat ma-
xima ^d: unde civitati obfessae aliquan-
do promittebatur salus, si deditio-
nem fecisset prius quam aries muris
esset admotus: plane ut hodie de ma-
joribus tormentis obtinet ^e. Catapul-
tarum, & Balistarum vis maxime con-
sistebat in nervis ^f: illis jacula gran-
diora, Balistis faxa ingentia ^g, faces
ardentes, aliaque mittequant ^h; licet
postea has voces confuderint. Qui
autem hastas, aut lapides tormentis
excutiebant libratores sunt dicti ⁱ. His
tormentis etiam, ut hodie ad aditus
castorum, aut urbium a vi hostili
defendendos utebantur ^k.

^a Id. III. vs. 458. ^b Propert. IV. El. XI vs.
33. ^c Lucan. III. vs. 490. ^d Joseph. de
bell. Jud. III. c. 15. ^e Caes. B. G. L. II.
c. 32. ^f Ovid. Metam. VIII. vs. 357. ^g Lu-
can. III. vs. 469. ^h Id II. vs. 685 ⁱ Ta-
cit. Annal. II. c. 20. ^k Caes. B. C. L. I. c.
2. Tac. Hist. L. III. c. 23.

CAPUT QUARTUM.

De Acie

§. I. **A**ciei forma ordinaria erat, ut *De ordinata ria aciei forma*.
A primi pugnam laceſſerent *Velites*, qui stabant, vel ante justam aciem ^a, vel in intervallis manipulorum ^b, vel ad utrumque cornu. Inde pugnabant *Hastati* ^c; quod si illi pellere hostem non potuissent, vel ipsi pellerentur, recipiebant ſe in intervalla *Principum* ^d; vel post eos, si plane feffi eſſent. Si apud Principes quoque minus prospere pugnatum eſſet, illi ſenſim a prima acie ad *Triarios* referebantur, juxta quos etiam videntur fuſſe Extraordinarii ſociorum, & Evocati. Tunc hi ſimul exſurgentes (ſedebant enim, unde *subſidia* ^e dicuntur, & in Glossariis Graecis ἐφεδροι pro triariis) pugnam reſtaurabant ^f; & inde rem aliquam ad triarios rediiffe, quum in aliqua re la-

G g 2 bora-

^a *Liv.* XXXVIII. c. 21. ^b *Id.* XXX. c. 33.

^c *Vid. Ib.* c. 8. ^d *Id.* VIII. c. 8. ^e *Fest. in fragm. hujus V.* ^f *Dion. Halic.* v. 15. f.

boratur, proverbio increbuit ^a. Haec omnia fiebant beneficio *Viarum*, quae erant inter manipulos in *quincuncem* dispositos ^b; erantque vel *transversae* inter genera, hastatos scilicet, principes & triarios; vel *directae*, inter partes nempe, five manipulos. Graece autem, qui se in eadem serie sequentes profunditatem aciei efficiunt *πισάται* vocantur; & dicuntur *στοιχεῖν*. *Παρασάται* sunt, qui ad latus aliorum stantes aciei longitudinem efficiunt: & hi dicuntur *ζυγεῖν* ^c. *E-quites* aliquando a tergo aciei pedestris fuerunt positi, unde per vias directas subito emitti poterant ^d; sed plerumque tamen in cornibus ita, ut in altero cornu socii, in altero cives cum Extraordinariis sociorum essent. *Socii pedites* ad latera legionum plerumque fuerunt dispositi ^e. Inter Triarios & Principes ^f intervallo majore ordinarius *Imperatori* locus erat ^g, ut inde, quippe e media acie, mandata ejus quaquaversus facilius perferri possent.

Juxta-

^a *Liv. viii. c. 8.* ^b *Vid. Virg. Georg. ii. vſ. 279. seq.*

^c *Vid. Cesaub. ad Polyaen. L. ii. c. 10.*

^d *Liv. x. c. 5.* ^e *Id. xxxvii. c. 39.*

^f *Vid. Virg. Aen. ix. vſ. 28.* ^g *Vid. Sall. Catil. c. 59.*

Juxta cum stabant Legatorum quidam, Tribuni ^a, Praefecti, & Evcatorum praecipui; qui etiam quandoque inter manipulos erant dispersi ^b, ut reliquis animum adderent, vel ordines ducerent. Quisque autem locum, ubi in acie stare deberet, ita notum habebat, ut necessitate urgente sine duce eam struere possent ^c. Et haec de ordinaria aciei forma dicta sufficient. Pro re nata vero etiam diversae acierum formae fuerunt, ut quae struebatur in modum *Cunei* ^d, cui contraria fuit *Forceps*; tum *Turris*, *Laterculum*, *Serra*, &c ^e. Gregariis militibus a suis centurionibus certus ordo ^f pro eorum judicio juxta vires cuiusque fuit adsignatus, quem ordinem qui vel uno passu deseruisset, gravi poena ^g, & plerumque quidem morte mulctabatur: in agmine vero, qui longius, quam ut tubae sonitum exaudire posset, excesserat, pro desertore habebatur ^h; quae leges licet durae, utilissimae tamen fuerunt.

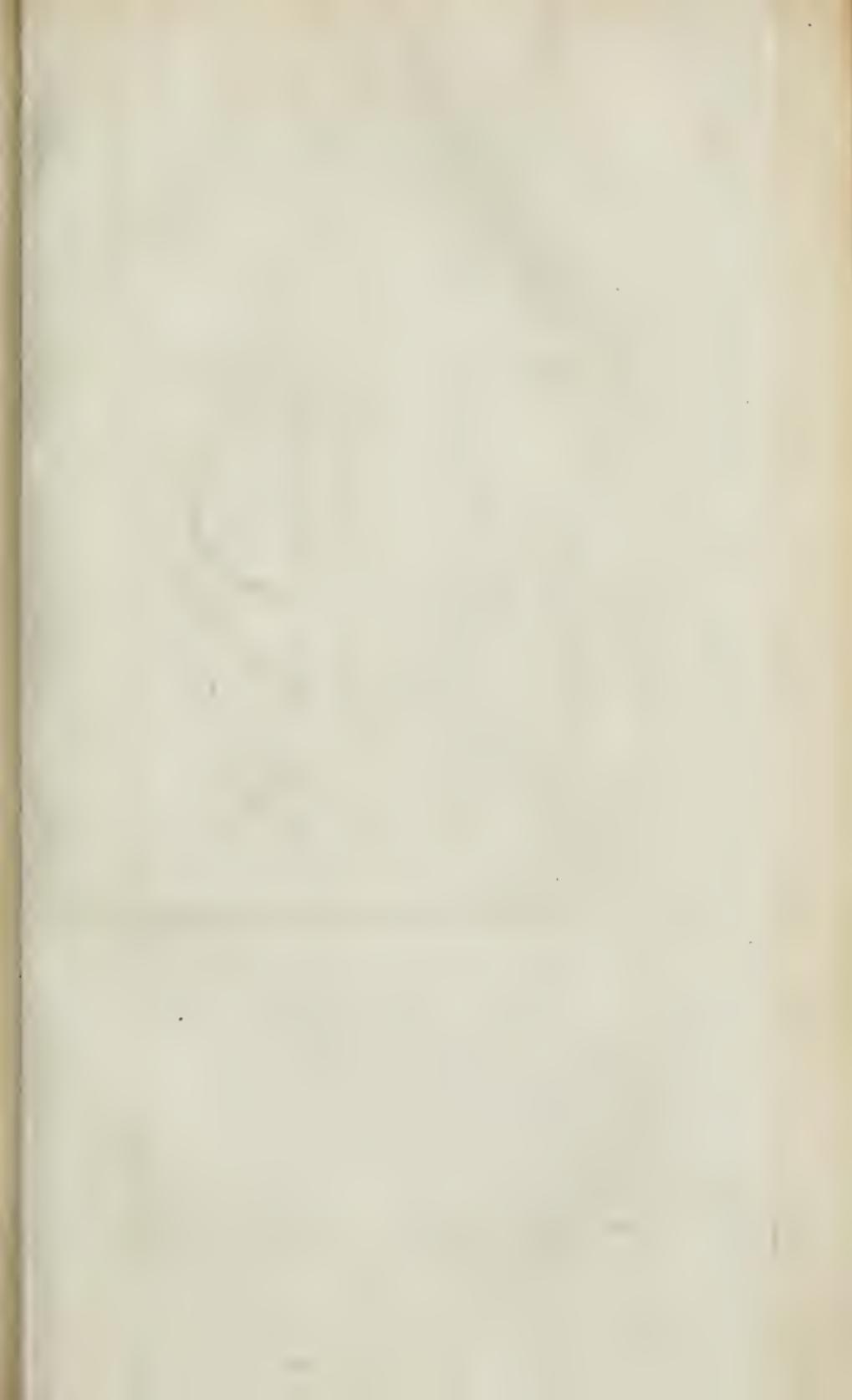
G g 3 §. II.

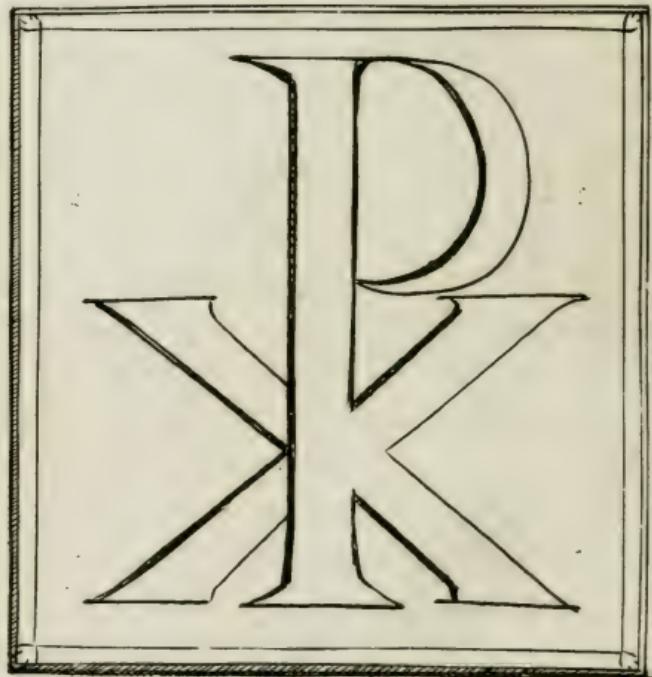
^a Vid. Tacit. Hist. II. c. 89. ^b Caes. de bell. civ. III. c. 88. ^c Liv. IX. c. 3. ^d Veget. I. c. 26. & III. c. 19. ^e Gell. X. c. 18. ^f Vid. Liv. IX. c. 31. ^g Liv. Epit. 59. ^h Appian. Punic. p. 16. ed. Tollii.

De Signis.

§. II. *Signa*, quae in suis quaeque manipulis erant disposita, olim nihil aliud fuerunt, quam *manipulus foeni*, unde *manipulo* nomen ^a. Postea usi sunt ligneolo transverso hastae adfixo, supra quod ordinario *manus* figura eminebat; eique orbiculi quidam erant subjecti, in quibus imagines Deorum, & postea etiam Principum conspiciebantur ^b; quemadmodum hoc ex nummis, aliisque veterum monumentis perspicuum est ^c. Et procedentibus temporibus argentea fuerunt; unde a Quaestoribus in aerario servabantur ^d. Totius legionis signum erat *Aquila aurea* ^e; (utique post tempora Marii ^f; antea enim *Lupo*, *Mino-tauro*, *Equo*, *Apro* pro signis utebantur) quae expansis alis super hastam stabat ^g in primo manipulo Triariorum, sive apud primum pilum: postea rursus Dracones ^h, aliaque animalia pro signis adhibuerunt. Equites habuerunt *vexilla*, sive *Flamulas*

^a Ovid. *Fast.* III. v. 117. ^b Vid. Suet. *Tib.* c. 48. & Cajo c. 14. ^c Herodian. II. c. 6. ^d Liv. III. c. 69. ^e Lucan. I. v. 7. ^f Plin. *H. N.* X. c. 4. ^g Vid. Tacit. *Ann.* XV. c. 29. ^h Claud. *de vi. Hon. Conf.* v. 566.

las ^a fere hodiernis nostrorum equitum similes; quibus nomen Imperatoris aureis literis erat intextum ^b. Hacc omnia signa sacra erant ^c, (unde Ovidius *Fast.* v. *vs.* 585. *signa* vocat *decus belli*) & Deorum fere loco colebantur ^d mortis poena in milites, qui ea amisissent, constituta ^e: quemadmodum etiam milites ob ea violata severissime puniebantur ^f. Itaque τὸ βδέλυγον τῆς ἐρημώσεως, *abominatio vastatrix*, ut vertit Beza Matthaei xxiv. 15. hunc *signorum cultum* multis denotare videtur. Et hinc est quod legimus ea urgente periculo aliquando in hostilem aciem fuisse conjecta ^g, ut & poenae metu & pudore inde repeterentur. Imo ob hanc signorum religionem praecipuo signo, quod *labarum* eo aeo dicebatur, Constantinus literas initiales nominis CHRISTI inscribi jussit ^h.

G g. 4. §. III.

^a *Veget.* II. c. 1. ^b *Suet. Vesp.* c. 6. ^c *Dion. Halic.* VI. c. 45. *emn. &c.* x. c. 16. *Cic. Catil.* II. c. 6. ^d *Tacit. Ann.* II. c. 17. *Herodian.* L. IV. c. 4. ^e *Liv.* II. c. 59. ^f *I. l.* 7. §. ult. *ff. ad I. Jul. Maj. V. Cl. Best. de rat. emend.* *leg. c. 17.* ^g *Dion. Halic.* VIII. c. 65. ^h *Vid. numm. ap. Patin. de numm. Imp. R. ex aere &c. p. 378. &c.*

*Deinde, quae
pugnam
praecede-
bant.*

§. III. Ante pugnam utili instituto Imperator in suggestu ex cespibus ^a plerumque facto stans, (hoc autem Tribunal dicitur, nam ita vocatur *quaevis altitudo manu hominem ex cespibus*, *vel simili materia struta* ^b, in eo, inquam, stans exercitum alioquebatur; milites vero vel clamore ^c, vel dextris sublatis ^d, vel denique scuta hastis percutientes ^e alacritatem suam testabantur: quemadmodum silentium e contrario pro signo timoris habebatur ^f. Multi etiam hoc tempore testamenta sua condebant, quae *in procinctu facta* dicuntur ^g; Graeci διαθήκας ἀγράφους, testamenta non scripta, sive nuncupativa vocant ^h. Inde omnia signa pariter *classicum canebant* ⁱ; (*τὸ πολεμικὸν ἐσημαίνον* ^k) quod fiebat, vel *Tubis*, quae erant directae ^l; vel *Lituis*, qui leviter erant

^a Fdcit eo *Lucan.* v. *vñ. 316.* ^b Vid. *Plin. H. N.* *xvi. c. i. de patria nostra*, *vel regionibus vicinis loquentem.* ^c *Liv. xxx. c. 34.* ^d *Lucan. I. vñ. 386. seq.* ^e *Amm. Marc. xx. c. 5.* ^f *Lucan. II. vñ. 594. seq.* ^g *Gell. xv. c. 27.* ^h *Plut. Coriol. p. m. 217.* ⁱ *Veget. II. c. 22.* ^k *Dion. Halic. IX. c. II.* ^l *vid. Metam. I. vñ. 98.*

erant inflexi ^a; vel denique *Cornibus* plane incurvis; quibus fere similes, sed minores, erant *Buccinæ* ^b. Et haec omnia signa erant ex *aere* ^c, unde *Aeneatores*, qui ea inflabant sunt dicti ^d. *Tympana* vero nostris similia Romani non habuerunt. Cum jam ad hostem ventum esset, clamor quidam inconditus tollebatur ad hostium terrorem ^e, & sui incitamentum, qui posteriore aevo *Barritus* est dictus ^f, ex cuius alacritate de eventu pugnae saepe judicabant ^g; & ad eam demonstrandam etiam denuo hastis scuta percutiebant ^h. Signum praeterea pugnae erat Tunica rubra in Praetorio extensa ⁱ.

^a Vid. Senec. *Oed.* vſ. 734. ^b Propert. IV. *El.* IV. vſ. 63. Ovid. *Metam.* I. vſ. 335. ^c Vid. Virg. *Aen.* VI. vſ. 165. ^d Suet. *Jul.* c. 32. ^e Caes. *de B. C. L.* III. c. 92. ^f Veget. III. c. 18. ^g Liv. IV. c. 37. Appian. *Parthic* n. 148. ^h Amm. Marc. XIV. c. 2. ⁱ Plut. *Fabio Max.* p. m. 182. & alibi, Caes. *B. G.* II. c. 20.

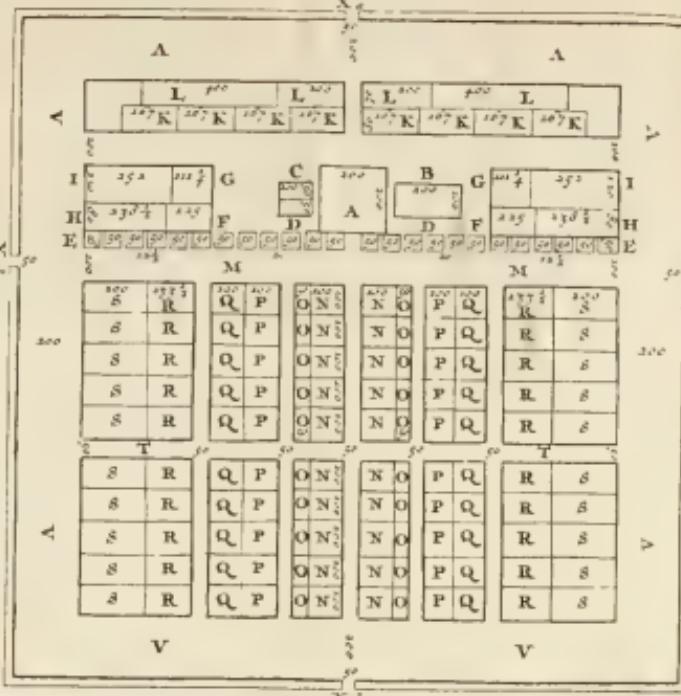
CAPUT QUINTUM.

De Castris, & Disciplina Militari.

Decastris, §. I. **D**isciplinae Militaris sedes fu-
 & primo de
 superiore eo-
 sum parte. erunt *Castrae*, sine quibus nullam noctem agebant exercitus Ro-
 mani ^a. Nec unquam fere praelium committebant, nisi antea castra, quo receptus esset victis, munivissent ^b. Ea apud Romanos semper fere uniformia fuerunt & quadrata; sed aliquando *Aestiva*, aliquando *Hiberna*. *Aestiva* rursus erant, vel in unam tantum noctem, & tum dicebantur *Mansiones* ^c; (posteriore certae aevo) vel in plures, quae *Stativa* (subaudi, *Castrae*) appellantur ^d. *Hiberna* castra accuratius omnibus rebus erant instructa, (unde *aedificare hiberna* dicitur apud Livium xxvi. c. 1.) ut ammentario, fabrica, valetudinario, &c. ac ejusmodi castra pluribus urbibus hodie extantibus originem dedere; ut *Ve-*
teri-

^a *Vid. omn. Liv. XLIV. c. 39.* ^b *Vid. Caes. B. G. L. V. c. 9. f. Ib. VIII. c. 9. 15. &c. Liv. XXXVII. c. 12.* ^c *Lamprid. Alex. Sev. c. 45.*
^d *Liv. I. c. 57.* *XXIII. c. 30.* *XXXVII. c. 18.*
 & 33.

TABULA ET FORMA CASTRORUM.

- A. Praetorium.
- B. Quaestorium.
- C. Legati Dux.
- D. Tribuni.
- E. Praefecti scutum.
- F. Equestris equites.
- G. Allecti equites.
- H. Equestris pedes.
- I. Allecti pedes.
- K. Extraordinarii equites.
- L. Extraordinarii pedes.
- M. Principia.
- N. Equites Romani.
- O. Triarii legg.
- P. Principes legg.
- Q. Hastati legg.
- R. Equites scy.
- S. Pedes scy.
- T. Quintana.
- V. Spatiem ad vallum.
- X a. Porta Praet.
- X b. Porta Ducum.
- X c. Porta Principi decstra.
- X d. Porta Principi sinistra.

TABULAE

A

	L	⁴⁰⁰	L
A	¹⁶⁷ K	¹⁶⁷ K	¹⁶⁷ K
I	²⁵ 2	¹¹¹ $\frac{2}{7}$	G

H	²³ 0 $\frac{1}{2}$	¹³⁵	F	D
E	50 50 50 50 50	50 50 50 50 50	M	

	¹² $\frac{2}{3}$			

S	²⁰⁰	²⁵ 7 $\frac{2}{3}$	Q	²⁰⁰	²⁰⁰	O
S		R	Q	P	O	
S		R	Q	P	O	
S		R	Q	P	O	
S		R	Q	P	O	

S	R	Q	P	O
S	R	Q	P	O
S	R	Q	P	O
S	R	Q	P	O
S	R	Q	P	O

V

200
50
200
50

X

200
50

T

A

50

50

O

50

O

O

teribus, quae hodie *Santen* dicuntur, *Coloniae Ubiorum*, *Passavio*, aliisque; & in nostra vicinia pago multis urbis illustriori *Alphen*, ubi *Alpheni* quondam castra fuisse dicuntur. Nec florente demum *Republica* hoc obtinuit; Verum jam tempore Tarquinii Superbi in formam fere urbium hiberna struebant^a. Castris hibernis subjecta erant *Procestria*^b; ubi lixae, calones, similisque fortis homines manebant.

Forma castrorum erat, qualis in tabula hic juncta ex Lipsio eam delineari curavimus, ubi videmus ea latiore via in duas partes fuisse distincta, in *Superiorem* nempe, & *Inferiorem*. In *Superiore* castorum parte primo erat *Praetorium*, A. sive *Tabernaculum Imperatoris*, & circa illud area laxa & quadrata ad ejus comitatum, contubernales, impedimenta, &c. recipienda: fuit autem hoc *Praetorium* in medio *Ducum* & militum praecipuorum. Ad *Praetorii* dextrum latus & dimidia ejus magnitudine fuit *Quaeatorium*, (quod tamen ante *Polytii* actatem

^a *Dion. Halic.* IV. c. 63. ^b *Fest.* hac V. *Vid.* *Tac. Hist.* IV. c. 22.

tatem ad portam decumanam fuisse
videtur ^{a)}) *B.* ad sinistrum vero *Lega-
torum tabernacula*, *C.* Ante haec o-
mnia erat *forum* rebus venalibus, con-
ventibus, legationibus audiendis in-
seriens. *Tribuni* collocati erant post
Praetorium ab utraque parte sex, via
intermedia quae ad legiones duceret;
ita ut quisque ordo suam legionem
spectaret, *D.* Iuxta hos eadem linea
versus exteriora castrorum tendebant
Praefecti sociorum ab utraque parte sex
itidem ex adverso alarum suarum, *E.*
In hac castrorum parte etiam erant
Evocati, *F.* *H.* tum sociorum equi-
tum & peditum *Ablecti*, *G.* *I.* &
Extraordinarii, *K.* *L.* Et haec supe-
rior pars castrorum fuit.

De inferiore §. II. *Inferior pars castrorum* rursus
parte castro- in duas alias partes erat divisa via in-
rum. intermedia, ad quam utrimque tende-
bant *Equites legionum* *N.* post hos in
eadem area *Triarii*, *O.* mox via inter-
jecta *Principes*, *P.* & *Hastati*, *Q.* &
demum rursus via eos dirimente, *E-
quites*, *R.* & *Pedites sociorum*, *S.* *Ve-
lites* ad vallum quod castra ambit, vi-
dentur rejecti, *V.* Tentoria militum
fere

^{a)} *Liv. X. c. 32. f. XXXIV. c. 47.*

fere fuerunt ex corio, vel *pellibus* (unde *sub pellibus hyemare* dicitur apud *Florum I. c. 12.*) funibus *extensa*, unde illis nomen; sed in hibernis forte etiam asperes fuerunt adhibiti. In quoque tentorio tendebant *decem* milites cum suo *Decano*, (ut *Vegetii* tempore dicebatur) quod proprie *Contubernium* dictum est ^a.

§. III. Castris *Vallum* erat *circumjectum*, (*vallum jacere* proprie dicebant Latini ^b) quod undique ducentos pedes a tentoriis distabat; cuius intervalli varius erat usus. Constatbat hoc vallum ex aggere ^c & sudibus, quae superne erant acutae & in ramos divisa ^d, ac *Valli* masculino genere dicebantur; licet hoc perpetuum tamen non sit ^e. Tales vallos quisque miles tres, quatuor, vel plures ^f ferre erat solitus ^g, eosque graphicce describit *Livius xxxiiii. c. 5.* Altum erat vallum plerumque pedes tres, vel quatuor ^h, nisi vicinus hostis immineret

De aliis castrorum partibus.

^a *Caef. B. C. IIII. c. 76. Veget. II. c. 8.* ^b *Liv. III. c. 25.* ^c *Virg. Aen. VII. vs. 159.* ^d *Id. Georg. II. vs. 25.* ^e *Vid. Caef. de B. C. IIII. c. 63.* ^f *Liv. IIII. c. 27. Id. ep. 57.* ^g *Vid. Horat. Epod. IX. vs. 13.* ^h *Veget. I. c. 24.*

mineret; tum enim altius illud extirrebant. Vallo praetendebatur *Fosfa* plerumque novem pedes alta, & duodecim lata^a. Portae castrorum erant quatuor; prima *Praetoria* (*Xa*) hosti plerumque obversa, quae etiam *Extraordinaria* dicitur^b: eique opposita fuit *Decumana*^c (*Xb*) ab hoste aversa^d a *decimis* cohortibus dicta, quae juxta illam portam tendebant: a lateribus duae portae *Principales* erant (*Xc Xd*) dictae a *Principiis*^e; de quibus mox agemus. *Viae* in castris erant tres *Transversae*, quinque *Directae*; illarum prima erat supra *Praetorium*; ultima medias cohortes secabat, *Quintana* dicta a *quintis cohortibus*^f: media vero via *Principia* dicebatur, (Gr. τὰ ἀρχεῖα^g) eratque celeberrimus & sacratissimus castorum locus; ibi enim a *Tribunis* ius dicebatur^h, ibi aerae, numinaⁱ, imagines *Principum*^k, & praecipua legi-

^a *Vid. Tibull.* IV. I. v. 83. ^b *Liv.* XL. c. 27. ^c *Vid. Fest.* V. *Praetoria porta.* ^d *Vid. Liv.* III. c. 5. ^e *Vid. Fest.* V. *Principales.* ^f *Vid. Lips. de Mil. Rom.* v. 4. ^g *Plut. Galba p. m.* 1057. F. ^h *Liv.* XXVIII. c. 24. ⁱ *Tac. Ann.* IV. c. 2. ^k *Ibid.* XV. c. 29. ~~et ibi Lips.~~

legionum signa stabant ^a, ibi jurabatur ^b, supplicia peragebantur ^c, &c. ibique ergo, tanquam ^d loco sancto, pecunia a militibus deposita custodiebatur. Castrorum consularium ambitus erat circiter milliaris unius cum dimidio. Haec omnia opera ab ipsis militibus ^e struebantur sub cura & inspectione Tribunorum, nisi si qui immunes essent, quod vel ob dignitatem consequebantur, ut Tribuni, Centuriones, Equites ^f & Evocati ^g; vel beneficio Imperatoris concessum est: sed hoc postea a Centurionibus emi coeptum militiam Romanam perdidit ^h; & demum tota haec castra muniendi ratio posterioribus temporibus, cum desidia & luxus dominarentur, desiit.

§. IV. *Disciplina Militaris* constat *De munib⁹*
Muniis, Exercitiis, & Legibus. Inter *militaribus,*
Munia primo loco sunt *Ministeria*;
 secundo, *Excubiae*; tertio, *Vigiliae*,
 Primo loco dixi fuisse *Ministeria*; po-
 sitis

^a *Ibid.* I. c. 39. ^b *Tac. Ann.* I. c. 15. ^c *Suet.*
Oth. c. I. ^d *Id. Dom.* c. 7. *Veget.* II. c. 20.
^e *Juv.* VIII. vſ. 247. ^f *Front. Strat.* IV.
 c. I. n. 23. ^g *Tacit. Ann.* I. c. 36. ^h *Vid.*
omn. eund. Hist. I. c. 46.

sitis enim castris Tribuni ex hastatis & principibus duos eligebant, qui Principia curarent, ut munda essent: ex reliquis octodecim manipulis singuli Tribuni tres sortiebantur ^a, qui tentorio statuendo aliisque ministeriis, ut aquandi, pabulandi, lignandi & similibus essent intenti ^b.

Secundo, Ex illis porro tribus manipulis duas *Excubias* quaternorum virorum tum ad dignitatem, tum ad commoditatem Tribuni habuisse videntur ^c; quemadmodum etiam *Quaeftor* & *Legati* suas excubias habuerunt. *Triarii* vero per excubias equitibus, quibus a tergo tendebant, ministrabant, & equos eorum curabant. Apud Imperatorem quotidie unus manipulus excubabat, & turma equitum, ut ex *Sallustio* colligo ^d. Et haec omnia de *Sociis* eodem modo sunt intelligenda. Ad singulas portas ordinario una cohors cum turma equitum stationem habuit ^e, quae ex instituto *Pauli Aemilii* circa meridiem mutabatur ^f.

Ter-

^a *Polyb.* vi. c. 31. ^b *Veget.* iii. c. 8. ^c *Fa-*
cit Lampr. *Alex.* *Sev.* c. 52. ^d *Jug.* c. 65.
^e *Caef. de bell. civ.* i. c. 43. ^f *Liv.* xliv. c. 33.

Tertium *Munus militare* fuit *Vigiliarum*; in quibus consideranda veniunt primo, *Tessera*; secundo, ipsae *Vigiliae*; tertio, *Circuitio*. Quod primum attinet, ex quoque decimo signo unus eligebatur, quem *Tesserarinm* vocabant ^a: hic sole inclinante a Tribuno excubitore *tesseram*, sive *tabellam ligneam* accipiebat, cui jussu Imperatoris verba unum, vel plura erant inscripta ^b, (exempli gratia, *praelio Philippensi Apollo a Caesare & Antonio signo datus fuit* ^c) iisque etiam mandata quaedam per exercitum fuerunt distributa ^d: & quovis tempore diei etiam per tesseras mandata edebantur ^e. Hanc ad suum signum regressus tesserarius proximi signi duci testibus praesentibus tradebat; ille rursus sequenti, atque ita deinceps; ita, ut ante solis occasum ad Tribunum omnes essent relatae ^f, qui statim ex inscriptione quadam peculiari (quae singulas partes exercitus, hastatos pu-

^a Vid. *Tacit. Hist.* I. c. 25. *Plut. Oth.* p. 1063.

^b *Suet. Claud.* c. 42. ^c *Val. Max.* I. 5.

^d *Liv.* VII. c. 35. XXVIII. c. 14.

^e *Liv.* IX. c. 32. ^f Vid. *Stat. Thib.* VII. v,

ta, principes, triarios & equites notabat) cognoscere poterat, cuius partis tessera non esset perlata: neque id negari poterat testibus, ut in re capitali, adhibitis ^a. Secundo, Vigiliae singulae constabant, ut excubiae, ex quatuor militibus, (quod perpetuum fuisse videtur ^b) carumque numerus apud Imperatorem & Tribunos idem erat, qui excubiarum; quemadmodum etiam per singulos manipulos singulae vigiliae erant dispositae; apud Quaestorem ternae, apud Legatos binae vigiliae constituebantur. Exeriorum ambitum castrorum tuebantur Velites, quorum etiam decuriae erant in singulis portis, quamquam his quoque alii juncti fuissevidetur ^c: imo, si castra hostis in propinquo haberet, noctu quoque ante castra excubabant, unde Procubitores sunt dicti ^d. Non autem omnes simul vigilarunt, sed nocte in quatuor vigilias ope clepsydrarum divisa ^e: unus ex quaque vigilia divisis vicibus vere vigil

^a Polyb. VI. c. 34. ^b Joan. XIX. 23. Lucas in Act. XII. 4. ^c Vid. Veget. III. c. 8. ^d Cato ap Fest. ea V. ^e Vid. Lucan V. v. 506.

vigil perstabant^a; reliqui juxta accusabant: accipiebant autem omnes a Tribunis tesserulam diversam a priore, qua dignoscetbatur quota quis vigilia, & ex quo manipulo miles munus fecisset: exempli gratia, H. I. V. I. hoc est, hastatus manipuli primi vigilia prima. Tertio, hic etiam memoria venit Circuitio. (Graecis ἐφόδεια, circuitores ἐφοδοι, & ipsa actio ἐφοδέυειν^b) quae mandata erat quatuor plerumque equitibus^c ex quaque legione, quos turmae ordinæ praebebant. Hi vigilias inter se sortiebantur, & ad primum pilum accubabant, cuius Centurio ad quamque vigiliam signum buccina dari^d, & tempora clepsydra aequaliter dividi curabat. Initio vigiliarum, cum Praetorium dimitteretur^e (ita dicebatur multitudo hominum ad tabernaculum Imperatoris convenientium^f) omnia signa pariter canebant^g; & suo tempore, qui pri-

H h 2

mam

^a Vid. Veget. III. c. 8. ^b Polyb. VI. c. 33. seq.
^c Liv. XXII. c. I. ^d Propert. IV. El. IV. vſ. 63. ^e Liv. VII. c. 35. Sall. Jug. c. 99. ^f V. eund. Prop. III. El. III. vſ. 41. ^g Liv. XXI. c. 54. V. & Cl. Periz. de Praet. Diff. I. §. 17. Diff. II. §. 8. ^h Liv. XXX. c. 5. Polyb. I. XIV. p. 946. id. Gron.

mam vigiliam sortitus erat, & a vigilantibus quidem tesserulam capiebat; dormientem vero, aut loci desertorem si quem invenissent proximos attestatus abibat. Prima luce quisque Circuitor ad Tribunum, cuius eo die imperium erat, tesserulas deferebat: quod si qua deesset nocens quaerebatur, & inventus morte plectebatur. Eodem circiter tempore Decuriones omnes & Centuriones cum suis Tribunis ^a Imperatorem salutabant, (quod ad dignitatem & reverentiam imperantibus conciliandam utilissimum) qui tum mandata Tribunis dabat, illi Centurionibus, Centuriones militibus. De sociis hic idem dicendum videtur, quod de civibus.

De exercitiis militibus.

§. V. Altera pars Disciplinae militaris constituit Exercitiis, a quibus ipse Exercitus est dictus, quod exercitando fiat melior ^b: eaque fuerunt vel Oneris vel Operis vel Armorum. Onera militum fuerunt majora, quam quis facile credere possit ^c: ferebant enim

Cibum,

^a Joseph. de bell. Jud. III. c. 6. ^b Varro de L. L. IV. c. 16. & l. I. §. I. ff. de testam. mil. ^c V. Virg. Georg. III. vs. 346. seq. Hor. Serm. II. v. 10.

Cibum^a, *Utensilia*, *Vallos* & *Arma*^b. *Cibum* plerumque ferebant dimidiati mensis, vel ultra^c; qui olim fere in solo frumento consistebat, quod, cum eo uti vellent, pinsebant, vel molis frangebant^d: at sequenti aevo etiam panem *bis coctum*, sive *buccellatum* ferrebant^e; quod utilius erat, quia levius. *Utensilia* militum erant serra, corbis, rurum, securis ad munendum; falx & lorum ad pabulandum; catena; olla ad cibum coquendum^f. *Vallos* plerumque tres, aut quatuor ferebant; aliquando plures^g. *Arma* vero milites Romani non onus, sed quasi *membra* sua esse censebant^h; & tamen ita onusti stupendum quandoque iter conficiebant, & saepe quinque horis viginti millia passuumⁱ confecisse leguntur, quod longo usū doctore discebant: *calones* enim, sive *servos militares* non nisi digniores habebant^k; a quibus diversi fuerunt *lixae*, qui quaestus tantum caussa ca-

H h 3 stra

^a *Liv.* III. c. 27. ^b *Horat. Epod.* IX. 13. ^c *Liv. Epit.* 57. ^d *Vid. Liv.* XXVIII. c. 45. ^e *Amm. Marc.* XVII. c. 8. ^f *Ibi Lindenber.* ^f *Joseph.* l. prox. d. ^g *Liv.* III. c. 27. ^g *epit.* 57. ^h *Cic Tuscul.* II. p. m. 260. ⁱ *Veget.* I. c. 9. ^j *omnino.* ^k *Vid Sall. Jug.* c. 45.

stra sequebantur ^a: Jumenta etiam erant quaedam; sed non multa ^b: ea- que erant vel publica, quae tentoria, molas, similiaque ferrent; vel digniorum quorundam peculiaria: nam vehiculis raro sunt usi, quia magis impediunt.

D: Agmine. §. VI. Incedebant compositi in *Agmen*, quod ad classicum instituebatur; & cum primum quidem signum (quando *vasa conclamari* dicebantur ^c) datum esset, cuncti tabernacula detendebant, & sarcinas componebant: ad secundum signum jumentis sarcinas imponebant: ad tertium denique primi procedere incipiebant ^d, qui erant Extraordinarii; quos sequebantur Socii dextri cornu cum suis impedimentis. Post hos incedebant prima & secunda Legio, & denique Socii alterius cornu singuli cum suis impedimentis; ita, ut agminis forma eadem fere, quae castrorum esset, & *castra jure confidens agmen*; agmen vero *ambulans acies dici posset* ^e. Equites vero interdum

a Tacit. *Ann.* II. c. 62. **b** Sall. *d. l.* **c** Caes. *B. C. I.* c. 66. **d** Vid. Joseph. *de bell. Jud.* III. c. 6. **e** Schel. in *Polyb.* n. 1250. T. X. *Thef. Graec.*

terdum a latere, interdum a tergo incedebant; & hoc agmen Quadratum dicitur; Pilatum ve.o agmen (πιλατον της λυχνης pro densare cohortes dicunt Gr eci ^a) erat, quando, si periculum propinquum imminere crederetur ^b, acie instructa procedebant jumentis cunctis generis militum ei praepositis ^c; ita ut, si subito pugnandum esset, jumentis se tantum evolvere tenerentur. Velites a fronte plerumque videntur constituti. Imperator (juxta quem ordinarie Evocati & Ablecti fuerunt) vel in medio agmine ^d; vel, ubi res ejus praesentiam desiderare videbatur, versabatur ^e. Cum prope locum castris destinatum venissent, Tribuni & Centuriones cum Metatoribus ^f praemittebantur, qui locum aptum castris eligerent, eaque metarentur eo modo, quem jam descripsimus: metari enim nihil aliud est quam suis fibribus & metis locum aliquem secare ^g. Vexilla autem quatuor suis quaeque

H h 4 locis

^a Dion. Halic. ix. c. 58. ^b Vid. Sall. Jug. c. 100. ^c V. Varr. citatum a Scal. ad Fast. V. Compilare. ^d Sall. Catil. c. 59. ^e Id Jug. c. 45. omnino. ^f Veget. II. c. 7. ^g Vid. Ovid. Fast. I. vs. 309.

locis, & hastae in singulis strigis (ita dicuntur ordines in longitudinem duciti; ut, qui in latitudinem ducuntur, *scamna*²⁾ deponebantur, ita ut milites tanquam in urbem sibi notam & ordinatissimam ingrederentur; praeferunt quia castra, ut diximus, fere semper uniformia erant.

De exercitiis operis.

§. VII. *Exercitia Operis* quoque stupenda fuerunt in obsidionibus urbium, aliisque occasionibus, ut in vallis struendis, fossis ducendis, &c. adhibita^b. Quin in pace etiam, vel per ocium perite & affabre opera quaedam struebant, ut vias, basili- cas, &c^c. imo tota oppida: (ut de *Lugduno* nobili illa Galliae urbe testatur *Dio Cassius*^d) & inde hodieque apud nos supersunt fossae *Drusiana* & *Corbulonis*, quarum illa hodie nobis den *Issel*, haec de *Vliet* vocatur, quae a *Leida* urbe ad *cataractas*, ut vocant, *Maastrandiae*, sive ad ipsum fere *Mosae* fluvii ostium extenditur: in *Bri- tannia* vero reliquiae *valli Severi* *Sco- tiam*

^{a) Hygin. de castram. init. T. X. Ant. Rom. Graev. b) Lucan. VI vs. 38. sqq. c) Tac. Hist. II. c. 67. Vopisc. Probo c. 9. d) L. XLVI. vers. fin.}

tiam ab *Anglia* separantes etiam hodie conspicuntur; ut omittam vias illas celeberrimas, de quibus prolixius agendi hic locus non datur. Nec tamen in ipsis legionibus tot erant fabri, ut haec omnia perficere potuissent; sed milites ipsi longo usu hoc opus erant docti ^a: licet aliqui tamen fabri iis fuerint admixti, quibus praeerat *Praefectus fabrorum* ^b.

§. VIII. Tertium denique exercitii *De exercitiis armorum* genus fuit *Armorum*; quod tam pacis, quam belli tempore quotidie fiebat ^c; & absque ulla exceptione ab omnibus: a veteranis vero semel ^d. Imo ipsi Duces & Imperatores, ut Scipio ^e, Pompejus ^f, aliique ^g hoc exercitii genere gavisi sunt. Et praeципue quidem in hibernis exercitia instituebantur dirigente ea Centurione aliquo, vel notae virtutis veterano ^h. Nec tempore pluvio, vel ventoso cessabant; sed loca quaedam tecta huic usui habebant ⁱ. *Exercitorum*,

H h s quae

^a *Tac. Hist.* iv. c. 30. ^b *Veget.* II. c. 11. ^c *Jo-*
seph. de bell. Jud. III. c. 6. ^d *Veget.* II. c.
23. ^e *Sil. Ital.* VIII. v. 361. sqq. ^f *Plut.*
Pomp. p. m. 653. ^g *Veget.* I. 9. ex *Sall.* ^g *Liv.*
VII. c. 33. ^h *Plin. Paneg.* p. 55 edit. *Lips.*
Tacit. Agr. c. 28. ⁱ *Veget.* I. prox. d.

quae armorum diximus, genera porro fuerunt varia: ut primo, *Ambulatio*; in qua maxime spectata fuit celeritas & aequalitas: itaque ter singulis membris milites educebantur, & armati, imo aliquando onera ferentes decem millia passuum ^a (vel potius, nisi mendorosus sit *Vegetius* ^b, viginti milia) militari gradu, hoc est, maxima celeritate ire & redire jubebantur ^c. Secundo, in usu erat *Decursio*; cum ordine servato quatuor millia passuum in armis & sub signis decurrebant ^d; cuius, ut & praecedentis exercitii, finis erat celeritatis comparatio. Tertio, *Saltus*; quem exercebant, ut in occasione fortas transfilire ^e, vel altitudines superare possent. Quarto admodum commendata fuit Romanis *Natatio* ^f; quae in mari, vel flumine castris vicino; vel etiam Romae in Tiberi juxta campum Martium exercebatur ^g. Quinto, *Palaria* erat, quando tirones palum tanquam hostem variis

^a *Ibid.* I. c. 27. ^b *L.* I. c. 9. ^c *Plaut. Pseud.* IV. IV. v. II. ^d *Liv.* XXIII. c. 35. XXVI. c. 51. XXIX. c. 22. ^e *Veget.* I. c. 9. ^f *Vid.* *Suet. Aug.* c. 64. *Tibull.* I. IV. V. 71. III. V. V. 30. ^g *Veget.* I. c. 10.

variis ictibus petebant ^a; quod fiebat praesente magistro. Sexto *Armatura*, sive *sagittorum aliorumque jaculatorum missio* ^b, quae proprie leviorum armatorum erat. Septimo denique occurrit *Salitio*; quum equites gladii strictis in equum ligneum insiliebant ^c qui etiam cursus & flexus equorum, similiaque discebant; sed praeter haec etiam plura alia exercitia fuerunt, ut *portatio ponderis*, &c ^d.

§. IX. Tertia *Disciplinae militaris* ^{De legibus} pars consistit in *Legibus*; inter quas ^{militaribus.} una fuit severissima contra *furta* ^e, (de cuius poena etiam vide *Catonem apud Frontin. Strat. I. c. 4.*) qua fustuarii poena statuta erat in eum, qui vel nummi unius argentei valorem abstulisset ^f. Quin nec in hostico promiscue praedari licebat, sed pars exercitus ad eam rem mittebatur; verum ita, ut omnis praeda communis esset ^g, eaque a *Quaestore vendita*, a Tribunis pecunia ex ea redacta vi-

ritim

^a Vid. Cic. de Sen. c. 16. Juven. VI. v. 247.
^b Veget. I. c. 13. ^c Id. I. c. 18. ^d Id. I. c. 19. ^e Vid. Cincium ap. Gell. XVI. c. 4.
^f Vid. omn. Spartan. Pescenn. Nigro c. 10. & Front. Strat. IV. c. 3. n. 13. ^g Polyb. excerpia ex L. X. c. 17.

ritim distribueretur : itaque nemo praedandi caussa ordinem suum deserebat , cum sciret se etiam ita partem suam de praeda habiturum. Ad leges etiam spectat , quod milites extra castra litigare non cogebantur : & quod a militibus judicabantur ^a.

*De stipen-
diosis.*

§. X. *Stipendia* militibus apud antiquissimos Romanos nulla prorsus fuerunt constituta usque ad A. U. 347. sed quisque suo sumptu militabat ^b. Inde ad Julium Caesarem usque stipendum habuere diurnum quinque circiter assium, five duorum obolorum ^c, qui denos ^d denarios menstruos , five unum nummum Philippaeum faciunt. Id Julius Caesar duplicavit ^e; Augustus vero decem asses diurnos iis tribuit ^f, & postea ita excrevit stipendum, ut tempore Domitiani ^g quatuor aureorum in singulos menses , five decem nummorum Philippaeorum esset ; ut quidem vult Lipfius *Milit. Rom. v. 16.* sed rectius, ut videtur,

^a *Juv. XVI. 15. sqq.* ^b *Liv. IV. c. 59* ^c *Vid. Rhadb. Herm. Schelium differt. ad Polyb. c. 3. in Thes. Graev. T. x. n. 1195.* ^d *Suet. Jul. c. 26.* ^e *Id. Aug. c. 18. ibique Lips.* ^f *Suet. Domit. c. 7.*

detur, Schelius loco paulo antea in margine citato & Jo. Frid. Gronovius *διπάρυ de Pecun. Vet.* I I I. c. 2. aureos duodecim annuos dicunt; quos vide. Hujus summae duplum Centuriones, triplum Equites accipiebant ^a; & etiam quibusdam propter virtutem majus solito stipendum dabatur, qui inde *Duplicarii* sunt dicti ^b, (quorum mentio est apud Livium I I. c. 59.) & Graecis ^c διδησχμοι ὅπλιται: & etiam quandoque duplicem annonam virtutis caussa conseqebantur ^d: quo al ludit forte Apostolus, cum presbyteros, qui bene praesunt, *duplici honore dignos* pronunciat ^e. Praeterea militibus praebebantur frumentum, ne inopia ad rapiendum cogerentur, modii Romani quatuor in mensem; (quantum etiam *dimensum servorum* ^f erant) illudque vendere nefas erat ^g. Hic similiter Centuriones duplum, Equites triplum accipiebant; non quod eorum venter plus caperet, sed quod servos

^a *Polyb.* VI. c. 37. ^b *Varro de L. L.* IV. c. 16.

^c *Pollux* IV. c. 22. ^d *segm.* 265. ^e *Liv. VII.*

^{c. 37.} ^e *I Timoth. V. 17.* ^f *Donat. ad Ter.*

Pborm. ^g *Suet. Galba c. 7. Sall. Jug. c. 44.*

servos quosdam haberent; iisque præterea hordeum ad equos dabatur. Sociis peditibus tantundem frumenti, Equitibus modii tantum octo dabantur; quia scilicet non ita erant opulenti, neque tot servos habebant, ac cives. Haec autem omnia sociis gratis praestabantur, quia scilicet etiam gratis militabant; Romanis & pro frumento, & pro armis certa quaedam, sed exigua pecunia de stipendio detrahebatur ^a. Sal quoque, legumina quaedam & laridum salitum ^b aliquando praebitum fuit, inferiore utique aevo; unde *cibi militares* pro *vilibus* dicuntur ^c. Nemini vero cibum sumere licebat, nisi signum publice datum esset ^d; quod bis quotidie fiebat: & prandebant quidem parcus (ut mos Romanis) cibo plerumque incoeto ^e utentes, idque stantes. In coenando vero paulo prolixius se excipiabant ^f; sed tamen cibis propria ma-

nu

^a Vid. Tacit. Ann. I. c. 17. Plut. Gracch. p. 837.

^b Spartan. Hadr. c. 10. c. Id. Pescenn. Ni-

gro c. II. d Vid. Joseph. de bell. Jud. III.

c. 6. e Vid. Sallust. Jug. c. 45. f Polyaem.

Strasag. VIII. c. 16.

nu paratis ^a. Potus militum erat aqua, vel posca; Graecis ἡξύκρατος) hoc est, aqua aceto mixta; quae etiam servorum erat ^b; & Domino quoque nostro cruci adfixo praebitus fuit ^c.

§. XI. *Praemia & supplicia vincula* sunt Reipublicae, & praesertim rei <sup>De praemissis
militaribus.</sup> militaris: ideoque Romani diligentissime eorum rationem habuerunt. Et primum quidem inter commoda militiae referri potest, quod extra castra litigare non cogerentur ^d: tum etiam quod de peculio castrensi testari possent ^e; est autem peculium castrense pecunia, quam filius familias occasione militiae armatae a rationibus paternis separatam acquisivit: ad cujus similitudinem etiam dicitur peculium quasi castrense, quod occasione militiae togatae, sive caussis in foro agendis quae situm est.

Prac-

^a Herodian. L. IV. c. 7. Frontin. IV. c. I. ex. 2. quem los. infeliciter a Lips. esse tentatum didicram ex App. Hisp. n. 303. cum vidi idem esse observatum a magno Schelio not. in Polyb. c. 8. T. X. Ant. R. Graev. qui etiam citat Polyaen. Strat. L. VIII. c. 16. §. 2. Ergo hic nego, quod in prioribus edit. dixeram. ^b Plut. Mil. II. A. III. S. II. us. 23. ^c Vid. Joas. XIX. 29. ^d Juven. XVI. us. 15. ^e Pr. Insit. quib. non est perm. fas, testam.

Praeterea bene meritis militibus ab Imperatore victoriam adepto *praemia* dabantur: nam Imperator ea occasione re divina facta ^a exercitum in concessionem convocabat; & donandos juxta se statutos publice collaudabat ^b, iisque gratias agebat ^c. *Praemia* porro erant vel *Majora*, vel *Minora*. *Minora*, ut *hasta pura* ^d, sive *non ferrata*; qua donabatur miles, qui singulari certamine hostem percussisset. Qui hostem dejecisset & spoliasset, si pedes esset, *Armilla* ^e; si eques, *Torque*, vel *Phalera* ^f aurea vel argentea donabatur. *Phalera* autem differt a *Torque*, quod illa laxior & ad pectus demissa penderet ^g; haec vero collum magis stringeret. Aliquando etiam *Vexillis* donabantur ^h; quae erant vel pura, vel pluribus coloribus & auro distincta ⁱ. Catellas etiam & fibulas donatas legimus ^k. *Majora* *praemia* fuerunt *Coronae* varii generis;

qua-

^a *Hirtius de bell. Afric.* c. 86. ^b *Sall. Jug.* c. 54. *Liv. xxiv.* c. 16. ^c *Vid. Dien. Hal.* vi. c. 94. ix. c. 13. *Plut. Coriol.* p. m. 218. *A.* ^d *Serv. ad Virg. Aen.* vi. v. 760. ^e *Vid. Fest. v. Armilla.* ^f *Juven. XVI. v. ult.* ^g *Si. Ital.* xv. v. 255. ^h *Sall. Jug.* c. 85. ⁱ *Vopisc. Aurelian.* c. 13. ^k *Liv. XXXIX.* 31.

quarum prima & praecipua fuit *Corona obsidionalis*; (Gr. πολιορκητικὸς σέ-Φαρος^a) qua donabatur, qui cives *obsidione* liberasset: haec omnium dignissima habebatur^b, & plectebatur e gramine ex loco, intra quem obseSSI fuerant, decepto^c. Hanc designatione sequebatur *Corona civica* (πο-λιτικὸς σέΦαρος^d, quae cur e quercu fuerit vide apud Plutarchum *Coriolano* p. m. 214.) plexa e quercu, quae dabatur ob civem servatum, & eodem tempore hostem occisum: dabatur^e autem decreto Imperatoris ab eo, qui servatus erat, servatori suo; quem etiam per omnem vitam reliquam parentis loco colebat^f. *Corona Muralis* aurea^g in formam muri pin-nis & turribus distincta^h dabatur ei, qui primus urbis obseSSae murum con-scendisset: & huic fere similis erat *Castrensis*, sive *Vallaris* corona data I i ei,

^a Dion. Hal. x. c. 37. ubi videre licet cur data fuerit. ^b Vid. omn. Plin. H. N. XXII. c. 3. sqq. ^c Fest. v. *Obsidionalis*. Gell. v. c. 6. ubi de variis coronarum generibus agit. ^d Dion. Hal. l. d. ^e Vid. Plin. H. N. XVI. c. 4. ^f Gell. d. l. Cic. pro Pianc. c. 30. ^g Vid. Suet. Aug. c. 25. ^h Sil. Ital. III. v. 366.

ei , qui primus hostium *castra* pugnans introiisset ^a, vel *vallum* superasplet. *Navalis* corona aurea dabatur ei , qui primus in *navem* hostilem armatus transiliisset ^b: sed ab hac distinguenda venit corona *Classica* , sive *Rostrata* (quae soli civicae dignitat cedebat) data ei , qui insigni aliquo victoria hostem mari viciisset ; quali *M. Varroni* , & postea *M. Agrippa* contigit ^c. Fuerunt praeterea coronae *aureae* nulla appellatione peculiai distinctae , sed virtutis quorundam militum caussa datae ^d. Et verbis potius , aut rebus non suo pretio metieris , quam pecunia milites donabant ut intelligeretur solum honorem , non divitias virtutis praemium esse ^e. Hic donis etiam alii honores erant juncti ; ut scilicet ita ornati ludos spectarent ^f , & Equites etiam in solemnis sua Transvectione ea sibi praeferri curabant ^g.

Spolia , sive *Exuvias* ab hostibus captas ^h in maxime celebri aedium parte

^a *Fest.* v. *Castrensis*. ^b *Gell.* d. l. ^c *Plin.* H N. XVI. c. 4. ^d *Val. Max.* III. c. 2. n. 4 ^e *Vid. Cic. Phil.* v. c. 13 — 17. ^f *Liv.* X. c. 47. ^g *Dion. Hal.* VI. c. 13. ^h *Virg. Aen.* II. v. 504. & *ibi Serv.*

parte figebant ^a, quae revellere etiam venditis aedibus ^b, vel collapsa reficerere nefas erat ^c. *Spolia vero Opima* ^d erant, quae Dux aliquis (scilicet etiam ex inferioribus, ut ex exemplo *Cossi* patet ^e) Duci hostium in acie detraxerat; caque in templo Jovis Feretrii figebantur; quod ter tantum ^f toto Reipublicae Romanae tempore accidit. Sunt autem dicta *Opima* ab opere juxta quosdam ^g; juxta alios ab Ope Saturni uxore, quia haec (utpote qua terra signatur) omnes opes humano generi tribuat ^h: vel denique, quod verius videtur, ab opibus, sive divitiis dicta sunt; unde etiam *triumbus opimus* dicitur apud Horatium *Odarum* IV. 4.

§. XII. *Honores*, qui Duci decer- *De trium-*
nebantur, fuerunt *Imperatoris appella-* ^{pho & ova-}
tio ⁱ, quae re bene gesta Duci a mil- *tione.*
litibus dabatur ^k, a Senatu confirma-
batur ^l; eamque appellationem Dux
I I 2 reti-

a *Tibull.* I. El. I. us. 53. *Liv.* x. c. 7. sive num.
36. b *Plin.* H. N. xxxv. c. 2. c *Plut.*
Quaest. Rom. p. m. 273. d *Fest.* v. *Opima*.
e *Vid.* Cl. Periz. *Anim. Hist.* c. 7. f *Liv.*
I. c. 10. g *Plut.* *Romul.* p. m. 27. h *Fest.*
l. d. i *Tacit.* *Ann.* III. c. 74. k *Caes. B.*
C. L. II. c. 26. l *Cic.* *Philipp.* XIV. c. 5.

retinebat donec triumphasset. Ultimus ex privatis Imperator dictus est *Junius Blaesus*, *Sejani* avunculus ^a: licet sua aetate illud adhuc factum dicat *App. Al. Civ. L. II. n. 455.* Secundo, victoriam sequebatur *Supplicatio*, quae erat ^b *Publica gratiarum Diis actio a Senatu decreta*; & etiam *Gratulatio* dicitur ^c: eaque uni *Ciceroni*, post oppressam conjurationem *Catinilariam*, togato est concessa ^d.

Omnium vero honorum bellicorum culmen erat *Triumphus*; (Graecis Σπάυεται) qui decernebatur a Senatu (licet aliquando a Populo ^e invito Senatu impetraretur) Duci, qui ultra quinque milia hostium legitimorum ^f, sive *justo* & *hostili bello*, ut dicit Cicero *pro Rege Dejotaro c. 5.* (ex civili enim bello non triumphabant) una acie, suis auspiciis (unde sub Imperatoribus privati, quia auspicia non habebant ^g, vix triumpharunt)

^a *Tac. Ann. III. c. 74.* ^b *Vid. Catonis epist. ad. Cic. Famil. xv. n. 5.* ^c *Cic. pro Marcell. c. 4.* ^d *Ipse Famil. xv. n. 4.* & ^e *ali bi saepius.* ^f *Dion. Halic. XI. c. 50.* ^f *Val. Max. II. c. 8. n. I.* ^g *Horat. Od. IV. XIV. vs. 33.*

iunt) occidisset; ita, ut victoria illa Imperium Romanum esset auctum ^a. Neque etiam exercitus ex provincia deportabantur, nisi ea perdomita & pacata successori fuisse tradita ^b. Aliquando tamen nullo bello gesto triumphatum fuit ^c. Triumphus porro hoc modo celebrabatur. Die certo a Senatu constituto Imperator veste triumphali indutus ^d, & laurea corona ornatus ^e, currui pretioso ^f quatuor equis albis plerumque tracto infistens ^g per Urbem ad Capitolium, pompa per circos, *Flaminium* primum, inde *Maximum* ducta ^h, vehebatur praecedente Senatu, & comitante magna civium turba, qui omnes albis vestibus erant induti ⁱ. Ante Imperatorem vehebantur spolia bellica, & imagines urbium ac regionum devictarum ^k. Eum etiam cur-

I i 3 rum

^a *Val. Max. d. l. n. 4.* ^b *Liv. xxvi. 1. xxviii. 9. xxxix. 29.* ^c *Id. xl. c. 38.* ^d *Dion. Halic. iii. c. 62.* ^e *Horat. Od. iv. iii. vs. 6.* ^f *Id. Epop. ix. vs. 21.* ^g *Ovid. Trist. iv. El. ii. vs. 53.* in qua elegia plurima sunt de totius triumphi ratione. ^h *Vid. Jos. de B. I. viii. c. 24.* ⁱ *Juven. x. vs. 45.* ^k *Ovid. d. l. vs. 20.* *Quinctil. vi. c. 3.* *Cland. de laud. Stilic. iii. vs. 23.*

rum praecedebant Reges, vel Duces captivi cum sua familia ^a catenis aureis, vel argenteis vincti ^b, eosque Imperator, statim ac de foro in Capitolium flectere iter inciperet, in carcerem duci, & ibi necari jubebat ^c. Post hos erant victimae immolandae. Imperatorem vero proxime sequebaruntur ejus cognati & affines ^d; & denique victor exercitus: ex quo, si quis praemium accepisset, illud prae se ferebat. Milites (qui sicuti omnes qui triumpho aderant, erant laureati ^e) acclamabant, *Iota triumphi* ^f; & carmina quaedam triumphalia, ac petulantia ^g in ipsum Imperatorem caneabant, ne nimium sibi placeret ^h; ac propter eandem rationem servus quidam publicus eodem curru pone Imperatorem vehebatur ⁱ: & fascinus quoque ad placandam Nemesisin de curru dependebat ^k; vel, ut alii, tinnabulum cum scuti-

^a Ovid. *d. l.* *vf. 21.* *sqq.* Propert. *II.* *I.* *v.* 33.

^b Vopisc. *Aurelian.* *c. c.* 34. ^c Cic. *in Verr.* *L.* *v.* *c.* 30. ^d Suet. *Tib.* *c.* 6. ^e Plin. *H.* *N.* *xv.* *c.* 30. ^f Horat. *Od.* *IV.* *II.* *vf.* 49.

^g Martial. *I.* *n. 4.* Suet. *Jul.* *c.* 50. 51. ^h Vid.

Dionys. *Halic.* *VII.* *c.* 72. ⁱ Juven. *X.* *vf.*

41. ^k Plin. *H.* *N.* *XXVIII.* *c.* 4.

'cutica ; sive flagro , si fides Zona-
ae ^a. Ita per vias suffitu repletas ^b
& floribus sparsas in Capitolium per-
vectus Imperator ^c sacra faciebat ,
bobus albis a *Clitumno* maxime flu-
vio petitis ^d , & lauream in gremio
Jovis deponebat ^e : quod postea eti-
am videtur factum , etiam si non tri-
umphatum esset ^f . Tum quoque e-
pulum in Capitolio celebrabant ; ad
quod invitati Consules deinde roga-
bantur , ut venire supersederent ; ne
quis eo die , quo Dux triumphas-
set , majoris in eodem convivio esset
imperii ^g .

Qui hostes mari vicisset *Triumphum*
Navalem agebat; quod primum vi-
ctis Carthaginensibus fecit A. U. 494.
K. Duillius^h: nam circa hoc tempus
primum Romani cum classe mare in-
gressi sunt; quorum naves tunc *cau-*
dariae sunt dictaeⁱ, quod *caudices*
arborum iis adhuc adhaerent; &

I i 4 inde

^a Ann. II. in rebus Camilli. ^b Ovid. Trist. IV.

II. *vſ. 4.* c *Ibid. vſ. 55.* d *Virg. Georg.*

II. 146. e Senec. cons. ad Helv. c. 10.

n. 6. Plut. Quaest. Rom. n. 79. s. p. 283.

h Flor. II. c. 2. i Fest. V. CANDICARIAE. Ss

nec. de brev. viii. c. I 3.

inde ejus classis dux *Appius Caudex* fuit dictus. In illius vero Duillii honorem columna fuit erecta, quae *Rostata* dicitur, quia *rostra* navium ei erant adfixa, cuius hodieque inscriptio in Capitolio legitur antiquissimum Latinae linguae monumentum ^a.

Si legitima quadam conditione deficiente Senatus triumphum negasset, aliquando in monte Albano triumphabant; quod primus fecit *Papirius Maso A. U. 522* ^b.

Post Augustum Imperatorem raro triumphatum fuit; & fere non nisi ab ipsis Imperatoribus. Nam cum Agrippa Augusti gener triumphum recusasset, privati non amplius eum ambire sunt ausi, quanquam tamen sub Justiniano Imperatore *Belisarium* ex devicta Africa triumphum egisse legamus ^c: aliis vero Ducibus, si bene rem gessissent, ornamenta triumphalia sunt concessa ^d.

Si res triumpho minus digna foret,
vel

^a Quod explicatum vid. a Ciacconio in *Theſ. Graev.* Tom. iv. n. 1811. b Val. *Max.* III. c. 6. n. 5. c Procop. *Vandal.* II, d Suet. *Tib.* c. 9.

vel αὐγονιτι, sine pulvere, sine certamine esset gesta, concedebatur *Ovatio*, quae erat quasi minor quidam *Triumphus*^a, (ὁ ἐλάττων θρίαμβος^b, & ὁ πεζὸς θρίαμβος^c) & in multis ab eo differebat: nam Ovans pedibus incedebat, vel equo vehebatur, non curru; myrto coronabatur, non lauro; ovem, non taurum immolabat, unde ipsa *Ovatio* est dicta ^d.

§. XIII. *Poenarum* ^e *irrogatio* Tri- *De poenis*
bunis & Praefectis cum consilio suo; *militaribus.*
vel etiam Imperatori ^f competebat,
a quo nulla erat provocatio ^g: quod
tamen post legem Porciam latam A.
U. 556. aliter obtinuisse videtur ^h.
Puniebantur autem milites vel *Castigatione*, vel *Ignominia*: *Castigatio*
consiliebat in mulctae *dictione*, *pigno-*
ris captione, vel denique *verberatione*.
Verberatio rursus erat vel *ad mortem*,
& dicebatur *Fustuarium* ⁱ, cum *fus-*
stibus, vel lapidibus, qui delinquissent,

I i s a

^a *Gell. v. c. 9. omnino.* ^b *Dion. Halic. viii.*

^c 67. ^c *Id. ix. c. 36. Vid. eund. ix. c. 71.*

^d *in f. Serv. ad Aen. iv. vs. 550. e Vid.*

^e *de his praecipue totam l. 3. ff. de re milit.*

^f *Cic. de LL. iii. c. 3. Dion. Hal. L. xi.*

^g *c. 43. g V. Pighii annales ad eum annum.*

^h *Cic. Phillip. III. c. 6. Liv. v. c. 7.*

a commilitonibus occiderentur ob graviora delicta ; (exempli gratia , ob furtum , perjurium , praemium falso postulatum , desertionem , armorum amissionem , vigilias neglegatas , &c.) vel *non ad mortem* ; cum cives vite ^a , alio fuste , vel etiam virgis socii caederentur ^b . Si plures peccassent *Decimatio* ^c , *Vicesimatio* , vel denique *Centesimatio* ^d pro gravitate delicti adhibebatur. *Ignominia* (poenae autem plus turpitudinis , quam cruciatus habentes , militiae maxime convenient ^e) *ignominia* , inquam , erat , ut primo , cum hordum pro tritico alicui daretur ^f ; secundo , cum aliquis stipendio , vel parte ejus ^g , privaretur , qui dicebatur ^h *aere dirutus* , & haec poena potissimum erat infrequentum ⁱ , hoc est , eorum qui a signis abfuisserunt ; ad quod poenae genus etiam referri posset alterum , ne scilicet stipendia militaria ante delictum

- ^a *Juven.* VIII. *vs.* 247. ^b *Livii Epit.* 57.
- ^c *Dion.* *Halic.* IX. *c.* 50. ^d *Capitol.* *Marino* *c.* 12. ^e *Vid.* *Bernegg.* *ad.* *Justin.* XXXII. *c.* 3. ^f *Liv.* XXVII. *c.* 13. *Suet.* *Aug.* *c.* 24. ^g *Liv.* XL. *c.* 41. ^h *Varro ap.* *Non.* *c.* 12. ⁱ *Facete alludit Cic.* *Verr.* V. *c.* 13.

Etum facta procederent ^a. Tertium ignominae genus fuit, cum extra vallum tendere juberentur ^b, quae timidorum fere poena erat: quartum cum discincti ^c & turpi habitu, ut effoeminati prostituerentur, quod plerumque fiebat in Principiis, ubi etiam reliqua supplicia peragi solebant ^d: atque eo habitu aliquando etiam opus facere coacti sunt ^e. Denique aliquando ex honestiore militiae genere in minus honestum (ex Triariis exempli gratia, in Hastatos, vel Velites) transcribebantur ^f. Fuerunt etiam plura poenarum genere; sed minus usitata, quae silentio transmittimus.

§. XIV. Ultimum, quod in hac *De missione* materia militari considerandum venit ^g *& exauctioratione.*
est *Missio*, & *Exauctoratio*. *Missio* est vel *justa*, vel *injusta*. *Justa* rursus est vel *honesta*, quae fit emeritis stipendiis ^g; (nam, qui ante id tempus se subduxisset, morte, vel servitute

^a *Liv. XXVII. c. II.* b *Id. X. c. 4.* c *Id. XXVII. c. 13.* d *Suet. Aug. c. 24.* e *Plut. Lucull. p. m. 501.* *Frontin. L. IV. c. I. n. 45.* f *Val. Max. II. c. 7. n. 15.* ubi plura de hac materia visu digna. *Frontin. L. IV. c. I. n. 18.* g *Vid. Liv. XXXIII. c. 25.*

tute puniebatur ^a) vel *causaria*, quae fit ob morbum, vel vitium ^b, & interdum honestae missione praemiis aequatur. Honestae missione missi in *beneficiarios* referebantur; & ex iis saepe erant *Evocati* ^c: *Injusta missio* vel per gratiam ab Imperatore impetrabatur ^d; vel erat *ignominosa*, cum ob crimen aliquis militia solveretur ^e.

Sub Augusto Imperatore in usum venit *Exauctoratio*, cum onere militiae, nisi pugnae soluti milites *Veterani* & *Vexiliarii* ^f fierent; & sub *vexilis* plena militiae commoda exspectarent. *Missio* vero post haec tempora fuit illorum, qui haec commoda ^g accipiebant; quae sub Augusto erant duodecim millia nummorum festertiorum, sive trecentorum Imperialium ^h. *Praetoriani* vero milites ab Augusto instituti post sexdecim annos viginti millia festertiorum, sive quingentos Imperiales accipiebant: sed utri-

^a *Vid. Epit. Liv.* 55. ^b *L. 2. §. 2. ff. de his qui not. inf.* ^c *Vid. Caes. B. C. III. c. 88.*
^d *Liv. XLIII. c. 15.* ^e *d. l. 2. ff. Vid. Hist. de B. Afr. c. 54.* ^f *Vid. omn. Graev. ad Cic. Phil. II. c. 40. Tacit. Ann. I. c. 36.* ^g *Vid. Suet. Aug. c. 49.* ^h *Dio L. 55.*

utriusque summae medium deduxit Caius Imperator ^a; quippe cui ad incredibilem, quo gaudebat, luxum vix ullae opes sufficiebant. Aliquando etiam, post bella praecipue civilia, agri vel in Italia, vel in Sicilia ipsis sunt dati ^b.

^a Suet. *Cajo c. 44.* ^b Virg. *Ed. I. vſ. 71. Horat. Serm. II. VI. vſ. 55.*

SECTIO SEXTA.

De Vita privata Romanorum.

CAPUT PRIMUM.

De Re Vestiaria.

De Toga. §. I. Praecipua & propria ^a vestis Romanorum fuit *Toga*, sicuti Graecorum *Pallium* ^b. Ea autem *Quiritium* ita propria fuit, ut pro *ipso nomine Romano* ponatur apud Horatium *Od. III. 5.* quem locum imitatus videtur Florus *IV. c. 2.* & *Togatus* absolute pro *cive Romano* ^c. Erat autem *Toga* vestis lanea, rotunda & clausa, sine manicis; unicoque injectu totum hominis corpus involvebat, ita, ut dextrum brachium superne exereretur, sinistrum imam *Togae* oram sublevaret; qua ratione efficiebatur illud, quod dicitur *sinus*

^a *Suet. Aug. c. 40. ex. Virgilio. Lucan. L. II. v. 386.* ^b *Plautu. Curcul. A. II. 5. III. v. 9.*

^c *Cic. in Verr. L. II. c. 62. & vid. ibid. L. V. c. 60.*

nus ^a. Toga non nisi in publico gestabatur; & a divitibus quidem & delicatis laxior ^b, a pauperibus vero & frugalioribus augustior ^c. Color Togae ordinariae fuit *albus*; qui distinguendus est a *candido*, sive *splendente*, qualis erat cum cretam togae adderent; talemque gestabant, qui magistratum petebant; unde appellati sunt *Candidati*, quemadmodum jam supra diximus ^d: & hinc etiam *cretata* *ambitio* dicitur *Persio Satyra v. vs. 177.* Festis vero diebus togas recens latas sumebant; unde tunc *albati* ^e dicebantur: *albus* enim color gratus est, contrarius *niger*; unde *dies laetos albo*, *contrarios nigro lapillo notare* dicimus ^f. Et hinc etiam *albus* pro *homine probo*, *niger* pro *improbo* ponitur ^g. Lungen-tes Toga *pulla* erant induti ^h, quam vulgo nigram interpretantur; *Isaacus Vossius* vero ad *Catulli Attin. vs.*

23-

^a *Vid. Ferrar. de Re Vest. I. c. 6. Quintil. Instit. XI. c. 3.* ^b *Hör. Epod. IV. vs. 8. & Epist. I. XVIII. vs. 30. Cic. in Catil. II. c. 10.* ^c *Hor. Epist. I. XIX. vs. 13.* ^d *Sect. I. c. 7. §. 8.* ^e *Horat. Serm. II. II. vs. 60.* ^f *Id. Od. I. 36. vs. 10. Plin. H. N. VII. c. 40.* ^g *Catull. n. 94. Horat. Serm. I. vs. 85.* ^h *Juven. III. vs. 213.*

23. putat fuisse ferrugineam. Haec autem confundenda non est cum *Toga sordida*, quae erat reorum ^a; obsoleta scilicet, & maculis inquinata, ut ita miserabiliores viderentur: unde *squalor* proprie reis tribui solet ^b. Olim quidem Toga omnibus in publicum prouidentibus tam viris, quam mulieribus erat communis ^c; sed matronae postea *stolis* sunt usae, togis meretricibus ^d (unde jocus Martialis *II. n. 39.* & *x. n. 52.*) & ancillis relictis. Sub Imperatoribus jam inde ab Augusto ^e Togae in desuetudinem abire coeperunt; nec nisi ab honestioribus fere, & ab eorum clientibus & anteambulonibus ^f sunt usurpatae: & merito amissa libertate, & tiam usus ejus vestis, quae liberorum tantum fuerat, amissus est. Togae varii generis fuerunt, ut primo loco legimus de *Toga Praetexta*; cui limbus purpureus erat *praetextus*. Hac toga utebantur puellae ^g donec nuberent; pueri

^a Vid. *Liv.* *XLV. c. 29.* ^b *Juven.* *XV. 135.* ^c *Serv.* *ad. Virg. Aen.* *I. vſ. 283.* ^d *Horat. Serm.* *I. II. vſ. 63.* ^e *Suet. Aug.* *c. 40.* ^f *Martial.* *XIV. n. 123.* ^g *Cic. in Verr.* *Abt.* *II. c. 44.* *Propert.* *IV. El.* *XII. vſ. 33.*

pueri ad annum aetatis fere decimum
septimum ^a: unde *praetextata verba*
dicuntur *obscena*, quae coram tenera
illa aetate proferre nesas ^b; & *praetextati mores* idem significant, quod
impudici ^c. Nam magnam verecun-
diae curam gerebant Rom. ita ut e-
phebi etiam semper manum veste co-
hiberent ^d. Tum hi adolescentes *to-*
gam virilem (*Graece* ^e τέλειον ιμάτιον)
sumebant, quae etiam *Pura* ^f, &
Libera ^g est dicta. Qui autem eam
sumebant *Tirones* ^h dicebantur; &
ipse actus hujus vestis sumendae,
Tirocinium ⁱ; quod potissimum fiebat
Liberalibus ^k: & tum quoque *bullam*
auream, vel *scorteam*, si libertini es-
sent ^l, (*Macrobius loco in margine ci-*
tato, proprie dicit *lorum pro bullæ*
fuisse) quam de collo pendulam ges-
terant

K k

^a *Vid. Ald. Manut. de toga Rom.* ^b *Fest. v.*
Prætextum. Suet. Vesp. c. 22. ^c *Juv. 11.*
vñ. 170. ^d *Cic. pr. Cael. c. 5.* *Suid. v. ΕΦΗ-*
ΒΟΣ. ^e *Plut. Anton. p. 949.* *C.* ^f *Catull.*
n. 69. ^g *Ovid. Trist. iv. El. x. vñ. 28.*
^h *Plin. H. N. IVIII. c. 48.* ⁱ *Suet. Cajo c. 10.*
^k *Ovid. Fast. III. vñ. 771. sqq. ubi cauſas*
hujus instituti reddit. ^l *Macrob. Sat. I.*
c. 6. Ascon. ad. Cic. in Verr. L. I. c. 58.

serant, Diis laribus suspendebant ^a. Atque inde magno amicorum comitatu in forum deducebantur, ut vitam civilem auspicarentur; quod *forum attingere* dicit Cicero ^b: & *in forum venire* ^c. Praeterea Praetextam gerebant Sacerdotum praecipui, ut Pontifices, Augures ^d, Quindecim-viri sacris faciundis ^e, Salii, &c. tum Magistratus majores ^f, (& hi etiam in coloniis & municipiis) Magistri vicorum cum ludos curarent ^g; & denique Senatores ludorum Romano-rum diebus.

Secundo, etiam fuit *Toga picta* auro & purpura ^h opere Phrygio, quae triumphantium propria erat ⁱ; & *Palmata* etiam quandoque dicta videatur ^k: licet alii eam distinguant ^l. Dionysius Halicarnassensis *L. v. c. 47.*

50Λην

- ^a *Perf. S. v. us. 31.* b *Famil. v. n. 8. xv. n. 16.* c *Ibid. xiii. n. 10.* d *Vid. Cic. pro Sext. c. 69.* e *Liv. xxvii. c. 37.* f *Cic. post red. in Sen. c. 5.* g *Id. in Pis. c. 4. Fest. v. Praetexta. Liv. xxxiv. c. 7. locus dignus, qui videatur.* h *Vid. Juven. x. us. 38.*
- ⁱ *Plin. H. N. viii. c. 48.* k *Martial. vii. n. 2. Vid. omn. J. Rycq. de Capit. Rom. c. 19.*
- ^l *Vid. Emin. Norris. epist. consul. n. 485. Tom. xi. Ant. R. Graev.*

σολὴν ποικίλην καὶ χρυσόσημον eam vocat; ἀλουργίδας χρυσόπταιον *Xiphil.* in excerpt. *Dion. Cassii L. LVIII.* πορφύραν αἰσέρων χρυσῶν ἐνυφασμένων *Aprian. Alex. in Punic.* p. 59. ed. *Tollii.*

Tertio, *Trabea* (quam τὸ Κερνον vocat *Dion. Halic. L. v. c. 47.*) etiam *Togae* species fuit; licet alii chlamydem eam fuisse velint. Haec fuit vel *Deorum* e sola purpura; vel *Augurum* e purpura & cocco; vel denique *Regum* e purpura^a & albo, quae postea etiam ab *Equitibus*^b in transvectione usurpata fuit; eorumque maxime fuit propria^c.

§. II. *Togae* supponebatur *Tunica*, *De Tunica*: quae etiam lanea erat & alba; sed *Toga angustior* & *brevior* ad medium circiter crus pertingens: nec olim manicas habebat, hoc enim delicatum nimis & molle videbatur^d; quod postea tamen aliter obtinuit^e; eratque virorum & foeminarum commu-

K k 2 nis.

^a *Sueton. ap. Serv. ad. Virg. Aen. VII. vſ. 612.*

^b *Dion. Halic. VI. c. 13. Stat. Sylv. IV. II.*

^c *Vid. Lips. ad Tac. Annal. III. c. 32.*

^d *Vid. Suet. Jul. c. 45.* ^e *Vid. Serv.*

ad Virg. Aen. IX. vſ. 616. Cic. in Catil. II.

c. 10.

nis. Super hanc tunicam cingebantur, in publicum certe prodeuntes, nam domi fere erant discincti ^a: & delicatores quidem laxius ^b; ita ut tunica magis dimitteretur ^c; quod tamen probrosum & mollitiei indicium habebatur ^d, & Maecenati olim vitio versum fuit ^e. Soliti autem erant Romani duas plerumque tunicas (nam aliquando pluribus utebantur ^f) gestare, *exteriorem*, quae proprie *Tunica*; & *interiorem*, quae si viorum esset, *Subucula* ^g, vel *Interula*, (recentioribus nempe; nam *Tertullianus* primus ea voce utitur ^h) si mulierum, *Indusium* ⁱ dicebatur; & non nisi posterioribus temporibus e lino fuit: atque ideo (quia scilicet vestibus non nisi laneis utentes levi negotio fordes contrahebant) frequentissime balneis utebantur; quod ex infinitis veterum locis constat: ita ut etiam

^a Horat. Serm. II. I. vs. 13. ^b Suet. Jul. c.

45. ^c Horat. Serm. I. II. vs. 25. ^d Vid.

Plant. Poen. V. V. vs. 24. ^e Senec. Epist.

II. 4. ^f Suet. Aug. c. 82. ^g Horat. Epist.

I. I. vs. 95. ^h Voss. de vitiis Serm. Lat.

L. III. c. 16. ⁱ Vid. Varr. de L. L. IV.

c. 30. qui illud cum palla ueste muliebri jungit.

am ditiores balnearia domi habent, eaque tum aestiva, tum hibera^a; nec unquam, nisi loti mensae cumbabant^b. Infima plebs in Urbe^c; & in agris & municipiis etiam itiores tunica sola fere erant contenti^d. Tunica autem chiridota, sive ianuleata indecora priscis & mulieris^e habebatur; praesertim si etiam alaris esset^f.

Senatores gerebant *Tunicam lataviam*, hoc est, eam, cui clavus urpureus latior erat insutus; Equites vero angusticlaviam^g, cui angustus^h; & hinc latus, vel angustus clavus proposito ordine Senatorio, vel Equestris positionaturⁱ. Tribuni etiam militum sub imperatoribus in *Laticlavios*^k, & *Angusticlavios*^l, quorum minor erat dignitas, fuerunt distincti. Erat autem clavus linea ad instar fasciae oblonga quadrata, non rotundus pan-

K k 3 nus,

Cic. Att. XIII. n. 29. b Plaut. Amph. II.
II. vs. 170. Id. Stich. I. III. vs. 10. c Horat. Epist. I. I. vs. 65. d Juvon. III. vs.
179. e Virg. IX. v. 616. Gell. VII. c. 12.
f Cic. Catil. II. c. 10. g Ovid. Trist. IV. El.
vs. 35. h Stat. Sylv. IV. v. vs. 42. i Vid.
Vell. Patrc. L. II. c. 88. de Maecenate. k Suet.
Domit. c. 10. l Id. Ottb. c. 10.

nus, aut frustum clavi capiti simile; quae linea a summo per medium pectus ad imum porrigebatur; ut probavit *Alb. Rubenius de Re Vestiaria I. c. 2.* & vid. *Cl. Graevium Praefatione ad Tom. vi. Antiq. Rom.* Sub Imperatoribus Senatorum liberi una cum virili toga latum clavum sumebant; unde locus *Ovidii modo citatus* est explicandus ^a.

Tunica palmata erat purpurea clavum aureum *palmae* latitudine intextum habens. Haec triumphantium ^b, & Pompam circensem ducentium propria erat ^c.

Tunica recta videtur fuisse ita texta, ut fila a summa ad imam vestem *directa*, non vero transversa per medianam vestem ducerentur ^d: vel forte ita directa fuit, qnod non cingeretur, sed *recta* deflueret; quemadmodum *Pollux Onom. VII. c. 13. n. 48. περὶ χιτῶνος ὁρθοσαδίς* verba faciens docet, qui omnino videndus est. Dabatur autem haec tunica tironibus cum toga pura ^e.

§. III.

^a Vid. & Suet. Aug. c. 38. 94. Dial. de Orac. c. 7. ^b Vid. Fest. v. *Picta*. ^c Juven. xi. vs. 192. ^d Vid. Fest. v. *Rectae*. ^e Plin. H. N. VIII. c. 48.

§. III. *Vestis militaris* dicebatur ^{De aliis} *Sagum*, vel *Graeca* voce *chlamys*^a; *vestium* unde *saga sumere* pro *ad bellum se pa-* ^{generibus.} *rare dicitur* ^b: & *sagarii*^c vocantur, qui eas *vestes vendunt*; *Consulares vero togati esse solebant*, cum in sagis civitas esset^d. *Haec vestis tunicae superinduebatur*, & *fibula connectebatur*: nec tantum militum, sed etiam iter facientium erat^e *Imperatoris vero sagum Paludamentum* dicebatur^f; eratque purpureum, vel^g coccineum. Aliquando tamen privatis etiam tribuitur paludamentum^h.

*Chlamydi forma fere similis erat Laena*ⁱ, *Graecis χλαῖνη*, quae, cum densior vestis ac villosa esset, arcendo frigori fere fuit adhibita^k. *Haec etiam hyeme in coenis & balneis tunicae superinjecta fuit*^l; (*χλαῖναι iuātiov ἐπὶ τῷ χιτῶνι* vocat *Pollux On. VII. c. 13. n. 46.*) atque ita forte
K k 4 haec

^a *Plant. Rud. A. II. S. II. vſ. 9.* ^b *Cic. Phil. v. c. 12. Liv. Epit. 72. & sqq.* ^c *Schol. Juven. ad Sat. VI. vſ. 591.* ^d *Cic. Phil. XIII. c. II.* ^e *Plant. Merc. V. II. v. VI. vſ. 400.* ^f *Juven. VI. vſ. 27.* ^g *Liv. I. c. 26. XLI. c. 40.* ^h *Fest. hac. V.* ⁱ *Martial. XIV. n. 134.* ^l *Pers. I. vſ. 32.*

haec est *Synthesis*, sive *Vestis* ^a *conservialis*; cuius aliquando apud veteres fit mentio ^b.

Lacerna etiam densa & villosa vestis sub interitum demum Reipublicae ^c usurpari coepit; & initio tantum in castris ^d. Fuit haec chlamyde longior & laxior; & in Urbe pluviae vel frigoris caussa togae ^e, vel tunicae superinduebatur; eamque delicati homines aestate leviorem habebant, & superbi coloris ^f. Huic plerumque jungebatur *Cucullus*, qui caput & humeros tegeret ^g.

Paenula quoque tempore pluvio sumebatur ^h; sed ad tempora *Flaviorum*, sive Imperatoris *Vespasiani* filiorumque ejus extra Urbem tantum ⁱ. Haec fuit vel e pelle, & dabatur *Scortea* ^k; (*δερματοχιτών*, sive *δερματίνος χιτών*, tunica pellicea in *Glossis*

^a *Juvén.* III. *vñ*. 253. ^b *Martial.* XIV. *n.* 141.

^c alibi. ^d *Vid. Cic. Phil.* II. *c.* 30. *Suet. Aug.* *c.* 40.

^e *Ovid. Fast.* II. *vñ*. 746. *Propert.* IV. *El.* III. *vñ*. 18. ^f *Juvén.* IX. *vñ*.

^g *Id. I.* *vñ*. 27. ^h *Id. VI.* *vñ*. 329.

Martial. XIV. *n.* 137. ⁱ *Juvén.* V. *vñ*. 76.

^j *Vid. Cic. pro Sext.* *c.* 38. *pro Mil.* *c.* 20.

Att. XIII. *n.* 33. ^k *Martial.* XIV. *n.* 128.

^l *vñ* *alii*, *n.* 130.

(*et antiquis*) vel e lana: eratque clausa, ut toga, sed strictior & brevior, & utroque brachio subducebatur. Haec vestis etiam a mulieribus aliquando gestata fuit ^a.

§. IV. Mulierum ingenuarum & honestarum vestis fuit *stola* ^b, sive tunica manicata & talaris, purpura ^c plerumque & segmentis, vel limbis aureis ornata; ejusque imam partem *instita* adsuta ambiebat: unde hae voces, *stola* scilicet & *instita* quandoque *castimoniam* & *gravitatem matronalem* notant ^d.

Stolae circumjiciebatur pallii genus ^e, quod *Palla* vocabatur; & quac, ut etiam *Stola*, ita mulierum propria erat ^f, ut viri sine probro cauti non possent ^g.

Utebantur etiam mulieres Romanae *Mitra* ^h tegumento capitis, & praeterea *Reticulo* ⁱ; quo comam prohibebant, quam matronae etiam *vitis*

K k s t i s

^a I. 23. §. 2. ff. de aur. arg. leg. ^b Horas. Serm. I. II. vſ. 99. ^c Martial. X. n. 5. ^d Horat. d. l. vſ. 29. Ovid. de Arte Am. I. vſ. 31. ^e Ibid. vſ. 153. ^f Plaut. Men. A. III. S. II. vſ. 96. ^g I. 33. ff. de aur. arg. leg. ^h Vid. Virg. Aen. IX. vſ. 616. ⁱ Vid. Juven. VI. vſ. 120.

tis ligabant; unde *Vittae pro insigni pudoris* ^a quandoque ponuntur. Caput tegebant *Flammeo*, praecipue nubentes, quod olim lutei coloris erat ^b; unde etiam a colore *flammeo* *Flammeum* dicebatur.

De calceis.

§. V. Initio Reipublicae Romani calceos altiores ex crudo corio gestabant tam Senatores, quam alii, qui dicuntur *Perones*: sed soli illi, qui Magistratum Curulem coeperant, crepidas, sive calceos humiliores *mulleos*, sive *rubros*, aut *puniceos* ex aluta ^c; quod tamen de diebus solemnis bus duntaxat intelligendum videtur. *Mullei* autem sunt dicti, non a colore; sed quod repandi essent: nam *μυλλος* est *καρπων*, *flexus*, *incurvus* ^d. Postea vero Romani omnes coeperunt uti calceis ex aluta: sed patriciorum calcei altiores ^e erant ad medium usque crus pervenientes, & quatuor corrigias, sive ligulas habebant ^f; cum plebejorum calcei unicam

^a *Vid. Ovid. de Arte I. vs. 31.* ^b *Lucan. II. vs. 360.* ^c *Cato ap. Fest. V. Mulleos.* ^d *Vid. Salm. ad Tert. de pall. p. m. 391. Voss. de Idol. IV. c. 5.* ^e *Horat. Serm. I. VI. v.* ^f *Ibid. Orig. XIX. c. 34.*

cam tantum haberent ^a. Patriciorum autem calceis *lunula* erat adsuta, five nota numeri centenarii, quod initio Patricii Senatores *centum* fuerint ^b; eamque notam etiam ante aetatem senatoriam gestabant ^c. Plebejorum autem Senatorum calcei lunati quidem non videntur fuisse; sed tamen a plebejis diversi. In Urbe vero *soleati* duntaxat saepe fuisse videntur ^d. *Tibialia* veteres non habuerunt: sed delicatiiores, aut infirmiores crura fasciis obvolvebant. ^e.

^a Vid. *Senec.* de *Tranquill.* an. c. 11. ^b *Isid.* l. d. ^c *Stat. Sylv.* v. 2. vs. 28. ^d *Horat. Epist.* 1. 13. *Plaut. Truc.* A. II. S. IV. vs. 12. 16. ^e *Varro in Catone* p. 160. ed. opt. *five Durdr. ap. Non.* p. 138. ed. opt. *Plant.* 1565.

CAPUT SECUNDUM.

De ratione Conviviorum.

§. I. **R**omani antiquissimis tempore rationibus ad mensam sedēcēbant ^a, quod a mulieribus verecundiae cauffa aliquamdiu etiam retentum

^a *Serv. ad Virg. Aen.* VII. vs. 176.

tum fuit ^a: sed postea aequa ac viri
mensae accubuerunt. Erat autem men-
sa Romanorum rotunda & humilis :
& pauperiorum quidem tripes ^b; lau-
tiorum vero citrea ^c, aut acerna pede
eburneo affabre facto sustentabatur ^d;
unde tales mensae *Monopodia* sunt di-
ctae, quae insano pretio emebantur ^e:
praesertim si pluribus essent distinctae
maculis ^f. Hae mensae cum ipsis fer-
culis in triclinium illatae convivis *ap-*
ponebantur ^g; unde hoc verbum, (ut
Graecis παρατίθενται) ut & simplex
ponere [mensarum propria vox fuit ^h.
Circum mensam tres plerumque lecti
erant dispositi, unde *Triclinium*; ra-
rius duo, unde *Biclinium* ⁱ locus,
ubi coenabatur, est dictus. Lecti
in sternebantur stragulis ^k magis aut
minus pretiosis pro opibus convivato-
ris; & in quoque lecto tres plerum-
que

^a Val. Max. II. c. I. n. 2. b Horat. Serm. I. III. v. 13. c Martial. XIV. n. 87. ~~sqq.~~
^b sqq. d Juven. XI. v. 121. sqq. Martial. II. n. 43. e Plin. H. N. XIII. c. 15. f Senec. de benef. XII. c. 9. g Serv. ad Aen. I.. v. 220. h Juven. I. v. 141. Martial I. n. 43. i Plaut. Bacch. A. IV. S. IV. v. 69.
^k Virg. Aen. I. v. 699.

que erant convivae, rarius quatuor ^a; &, si plures essent, sordidum habebatur ^b. Accumbebant veteres superiore corporis parte in cubitum reclinata ^c, inferiore porrecta; ita, ut primus conviva pedes pone dorsum secundi extenderet, ille caput ad umbilicum primi reclinaret pulvillo interjecto; & sic alii porro: dignissimus autem habebatur locus medius ^d, & post hunc summus. Sed hic ritus plane singularis obiter est notandus, Consulem scilicet, si convivio alicui adesset, in medio quidem lecto, sed loco infimo accubuisse, ut ita facilius adiri, & negotia, si quae forte supervenirent, expedire posset ^e. Convivae vocati aliquando quosdam invocatos secum adducebant, qui *Umbræ* dicuntur, quia sicut *umbra corpus*, ita *ipſi vocatos convivas* sequebantur ^f. Ad lectorum autem pedes fedebant parasiti ^g, vel etiam infimi ordinis amici,

^a Horat. Serm. I. IV. vſ. 86. ^b Cic. in. Pif. c. 27. ^c Horat. Serm. II. IV. vſ. 39. ^d Vid. Virg. Aen. I vſ. 697. ^e Plut. Sympoſ. II. n. 3. ^f Horat. Serm. II. VIII. vſ. 22. ^g Epift. I. V. vſ. 28. ^h Plaut. Stich. A. III. S. VI. vſ. 33.

mici ^a, & denique etiam pueri ^b.

Ante coenam lavare ^c solebant Romani, quod luxuriosi etiam post coenam faciebant ^d. Mox *vestem coenatoriam* ^e, sive *Synthesin* sumebant; & soleas pedibus demebant ^f.

*De ipsa
coena.*

§. II. *Coena* antiquissimis temporibus quidem simplicissima fuit, ex pulce ^g scilicet plerumque, vel oleibus ^h; sed post auctas Romanorum opes in tres partes divisa est. Prima fuit *Gustus*, sive *Gustatio* ⁱ; qua cibi appetitum moventes potissimum apponebantur ^k, & praeterea etiam *ova*; unde proverbium apud Horat. *Serm. I. III. vſ. 6.* *cantare ab ovo usque ad mala*, hoc est, *per totum convivii tempus*. Haec pars coenae etiam *Antecoena* ^l, vel *Antocoenium* ^m est dicta; ut & *Promulsis* ⁿ, quia *mulſo*

^a *Suet. vita Terentii.* ^b *Id. Aug. c. 63.* ^c *Claud. c. 31.* ^d *Juv. vi. vſ. 419.* *Plaut. Pers. I. II. 10.* ^e *Hor. Epist. I. VI. 61.*

^f *Juv. I. V. 143.* ^g *Martial. XIV. n. 133.*

^h *Id. III. n. 50.* ⁱ *Juv. XIV. vſ. 171.*

^j *Plin. H. N. XVIII. c. 8.* ^k *Juv. XI. vſ. 79.*

^l *i Petron. c. 31.* ^m *Martial. XI. n. 53.*

ⁿ *Cic. Famil. IX. ep. 16. fin.* ^o *Apul. Metam. II. p. m. 106.* ^p *Petron. c. 24.*

mulso primam sitim sedabant ^a: unde *promulside aliquem conficere* significat aliquem initio statim coenae saturum reddere ^b. Hanc sequebatur ipsa *Cœna* proprie ita dicta, cuius praecipuum ferculum *Caput coenæ* ^c dicebatur. Qui autem fercula in mensa componebat *structor* ^d dicebatur, & Graecis *τραπεζοποιὸς* ^e; qui vero ea scindebat, *Carpor* ^f, Graecis *χειρονέμων* ^g; illudque accurata diligentia fiebat ^h. Denique apponebantur *Mensæ secundæ*, sive *Pomorum* ⁱ; in quibus erant *Bellarīa*, & similia.

Initio coenæ *Magistrum* sorte legebant ^k, (*Thaliarchum* vocat Horatius ^l) qui leges convivio ferret, & modum bibendi statueret ^m; ac, quo quisque ordine amores suos proponeret ⁿ, ediceret: unde *regna vini sortiri talis* dicit Idem *Od. I. IV. vs. 18.* quae *magisteria* vocat Cato apud Cice-

- a *Horat. Serm. II. IV. vs. 24.* b *Cic. Fam. IX. n. 16.* c *Marial. X. n. 31.* d *Juv. v. vs. 120.* e *Athen. IV. p. 170. ex Philem.* f *Juv. IX. vs. 110.* g *Id. V. vs. 121.* h *Ibid. seq.* i *Serv. ad Virg. Aen. I. vs. 723.* k *Horat. Od. I. IV. vs. 18.* l *Od. I. IX.* m *Id. Od. II. VII. vs. 25.* n *Propert. III. El. IX. vs. 27.*

Ciceronem de Senect. c. 14.

Convivae fertis floreis ^a, vel myrteis erant redimiti; &, si delicior coena esset, unguentis perfundebantur ^b: quin totum quoque triclinium floribus saepe conspergebatur.

Inter coenandum luxuriosi quidem homines lascivas saltationes ^c, pantomimos, vel gladiatores spectabant ^d; frugaliores vero aliquid legi curabant ^e; vel comoedos ^f, aliosque poetas audiebant ^g: tum etiam plerumque musicam adhibebant ^h.

Olim Romani, frugaliores certe, semel tantum quotidie ^k cibum capabant ⁱ, hora scilicet nona^m diei naturalis, five nostra circiter tertia. Postea accesserunt *Fentaculum*, quod primo mane sumebant ⁿ; *Prandium* circa horam sextam sumptum, quod coena

^a Juven. v. v. 36. ^b Id. xi. v. 22. Horat. Od. ii. 7. Tibull. i. viii. 51. ^c Juven. xi. v. 162. ^d Plut. sympos. vii. quaest. 8. Liv. ix. c. 40. ^e Juven. xi. v. 178. Plin. Epist. i. 15. iii. i. vi. 31. ^f Vid. Pers. S. i. v. 30. ^g Suet. vita Terentii. ^h Horat. Od. iii. v. 18. ⁱ Cic. Tusq. Q. V. c. 31. Sall. Or. i. ad Caes. ^k Serv. ad Aen. iv. v. 84. ^l Sall. or. i. ad Caes. c. 43. ^m Marzial. iv. n. 8. ⁿ Vid. Salm. ad Vopisc. Tacito. c. II.

coena frugalius; *Merenda*^a inter prandium & coenam; & denique post coenam *Comeffatio*^b, quae tamen non nisi gulonum & dissolutorum hominum erat^c; quibus omnibus vomitandi consuetudine facile sufficiebant: licet etiam frugaliores vomitu saepe post coenam usi fuerint^d. Et hic ὡς
ἢ παρέδω monendum est *convivia tempestiva* dici, quae a luxuriosis, vel etiam frugalibus, qui amicorum sermonibus delectabantur, maturius inibantur^e; *intempestiva* vero, quae in multam noctem protrahebantur^f, unde non audiendus est *Salmasius ad Vopisci Florianum c. 6.* qui ubique, ubi apud veteres *intempestivorum conviviorum* mentio occurrit, *tempestiva reponi* jubet.

§. III. *Potus Romanorum ordinarius* erat *Vinum*, cui temperatores aquam admiscebant, luxuriosi vero unguenta, vel aromata^g: eamque aquam vel frigidam, vel etiam calidam^h;

L 1

imo

^a *Isidor. Orig. xx. c. 2.* ^b *Vid. Suet. Domit. c. 21.* ^c *Id. Vitell. c. 13.* ^d *Vid. Cic. pro Deiotaro c. 7.* ^e *Id. Cat. Maj. c. 14.* ^f *Suet. Cajo c. 45.* ^g *Juv. vi. v. 303. Plin. H. N. XIII. c. 3.* ^h *Juv. v. v. 63.*

imo haec in deliciis habebatur ^a. Vīnum autem a Consulibus, quibus natum erat, denominabatur ^b. Magister convivii, ut jam diximus, leges bibendi ferebat; scilicet quot cyathis biberent, & in cuius honorem ^c: qui honor fere praestabatur vel amicae ^d: vel viro alicui insigni ^e. Aliquando tō annos sibi precabantur, quot cyathos sumerent ^f: aliquando rursus partibus assis numerum poculorum denotabant ^g: aliquando denique tot cyathos bibebant ^h, quot literis nomen ejus, in cuius honorem bibebant, constaret. Sed eo casu cyathos tot, quot bibere vellent, in unum poculum magius congeffisse videntur ⁱ. Tum saepe jubebat, Thaliarchus, ut quisque epoto poculo suo quæstionem quandam amoenam proponeret ^k: & denique eum, qui

^a Plaut. Curc. A. II. S. III. vs. 13. & in Mil. A. III. S. II. vs. 22. ^b Hor. Od. III. VII. II. Plin. H. N. XIV. 4. ^c Plaut. Stich. A. v. S. IV. vs. 27. ^d Martial. I. n. 71. ^e Horat. Od. III. XIX. vs. f Ovid. Fast. III. vs. 531. locus festivus. ^g Martial. I. n. 27. ^h Id. IX. n. 37. ⁱ Vid. Hor. Od. III. XIX. II. Hist. de l'Ac. des bell. lett. T. I. p. 166. ed. d'Amst. ^k Vid. Cic. de senect. c. 14. Gell. XVIII c. 2.

qui contra leges convivii tecisset cynthiae unius eductione mulctabat ^a, quod culpa potare magistra dicebant. Et alia etiam lusum genera usurpabant, ut, exempli gratia, *cottabum*; cum vini reliquiis e calice in pavimentum profusis sonum elicere conarentur ^b. Alii vero aliter hunc lusum explicant. Ludus etiam erat, quo recentis mali semina digitis primoribus veluti ejaculantes, si triclinii lacunar attigissent, bene; sin minus, male de amotibus suis augurabantur ^c. Mensis secundis illatis libabant Diis, quos mensae adesse credebant ^d; vel etiam amicis honoratis ^e; hoc est, *paullum* vini ex patera in mensam, vel in terram profundebant, voto pro eorum prosperitate addito ^f. Et mensam ipsam sacram credebant veteres, quia ejus communione hospitalitas & amicitia, quae praestantissima hominibus a Deo

L 1 2

data

^a Horat. Serm. II. II. vsf. 123. vid. tamen quas ad hunc loc. notavit Celeb. R. Bentlejus. ^b Vid Plin. H. N. XIV. c. 22. ^c Horat. Serm. II. III. vsf. 273. ^d Ovid. Fast. VI. vsf. 306. ^e Horat. Od. IV. V. vsf. 31. Ovid. Fast. II. V. 637. ^f Tibull. II. I. vsf. 31. Ovid. Fast. II. vsf. 637.

data sunt, conciliantur ^a. Unde etiam jurantes convivae manu mensam, veluti aram, tangebant ^b. Imo imagunculas quasdam Deorum in mensis, vel juxta eas ponebant; qualis fuit *Hercules Epitrapezius* ^c.

^a *Vid. Schol. ad Lycophr. vſ. 132. ſqq. Juven. II. vſ. 110.* ^b *Ovid. Amor. I. IV. vſ. 27.* ^c *Stat. Sylv. IV. 6.*

CAPUT TERTIUM.

De Pecunia veterum Romanorum.

De pecunia §. I. **A**ntiquissimi Romani, ut etiam genere, pecunia signata uſi non videntur; sed vel permutatione mercium ^a, praecipue *pecoris*; unde etiam verba emendi Graece proprie hoc significant, ut *ἀγεντομανικαὶ*, dato agno aliquid permuto; *ἀγεντομανικαὶ*, dato asino; *πωλῶ*, dato equuleo ^b: vel metallorum certum pondus adhibuerunt, unde varia monetae nomina *pondus* etiam notant: ut apud Romanos

^a §. 10. *Inſtit. de empt. & vend.* ^b *Vid. Caſaub. ad Cic. Att. I. I.*

Pag 529.

Pag.
529.

F / E / I

Pag.
531.

Pag.
531.

F / E / I

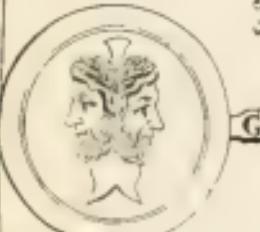
Pag.
531.

F / E / I

Pag.
531.

G / E / O

ios *As* & quae inde deducta sunt; apud Graecos *Talentum* & *Mina*; apud Hebreos *Siclus* &c. Imo etiam hodie apud nos, *Francos*, *Anglos*, & alios, dem, puto, obtinet.

Primus *Aes* Romae signavit Rex Servius Tullius nota *pecudis*, unde quoque *pecunia* est dicta^a; licet alii induiti inscriptione nummi, quem recensent Plinius *H. N.* xxxiii. c. 3. & Ovidius *Fastorum* i. vſ. 239. & quae forma in nummis antiquis frequentissime conspicitur^b) Jano id falso tribuant. Argentum primo signatum fuit A. U. 484.^c vel, ut alii, A. 499. (alii vero nummum argenteum primum a Servio Tullio conflatum dicunt^d) Aurum vero sexaginta circiter annis serius^e.

§. II. Nummus aerens fuit *As*, ejus- De nummo que partes: nam *As* dicitur omne soli-aereo. dum, quod in partes aliquotas dividitur; quemadmodum semissim Africae dixit Plinius *H. N.* xviii. c. 6. Hic
L 1 3 As

^a Ovid. *Faſt.* v. vſ. 281. Pomp. *Sabinus ad Virg. Ecl.* i. vſ. 33. ^b Vid. *Vaill. gente Afrania* n. 2. *Albia.* n. 1. &c. ^c *Epit. Liv.* 15. ^d *Varro p.* 72. *ed. Dordr.* 1619. *Plin. H. N.* xxxiii. c. 3.

As primis quidem temporibus erat liberalis ^a, & solebat *appendi*, si summa scilicet majuscula foret; unde *pendere* pro *solvere*, *expensum ferre*, *tabulas accepti & expensi*, & similia dicimus ^b. Inde etiam *stipendia* a *stipe pendenda*, *impendia* similiaque dicuntur. Sic etiam *σατῆρ* Graecis denominatur a verbo *ἴημι*, *pondero*; *τάλαντον* a *τάλαω*. Quin & Hebraeorum *Sicli*, ut jam innuimus, inde deducuntur ^c. Primo bello Punico sextantarii asses facti sunt lege *Papiria*, secundo unciales, & demum circa A. U. 575. semunciales ^d. As nostra moneta valebat quatuor circiter chalcos; post legem vero Papiriam duos & semissem. Partes assis primus signavit Tarquinius Superbus; (ut quidem colligunt ex Festo v. *Ratum*) eaque sunt *Triens*, assis *tertia* pars; *Quadrans*, assis *quarta* pars navis notam habens ^e, qui etiam *Teruncius* dictus est; & denique *Sextans* ^f; *sexta* assis pars: quae partes in Triente

^a *Dion. Hal.* ix. c. 27. ^b *Vid. omn. Plin. l. d.*

^b *Vid. Steph. Morini exercit. de linguis c. IX.*

^c *p. 269.* ^d *Plin. d. l.* ^e *Ovid. Fast. I.*

Fast. v. 239. ^f *Liv. II. c. 33.*

te quatuor, in Quadrante tribus,
in Sextante duobus punctis notan-
tur ^a.

§. III. Argenteus nummus erat De- De nummo
narius, qui valebat nobis circiter sex ^{argenteos} ^c
stuferos; & Drachma Attica paullo ^{aureo.}
major erat: alii vero aequalem statu-
unt ^a. Hic etiam aliquando Biga-
tus ^c & Quadrigatus ^d a nota Biga-
rum, aut Quadrigarum ei impressa ^e
est dictus. Tetradrachmus autem At-
ticus valebat tres circiter denarios ^f;
& Graecis etiam Στατηρ dicitur ^g.
Dimidius Denarius ^h Quinarius dici-
tur; vel etiam Victorius ⁱ a signo
Victoriae, quod prae se ferebat. Quar-
ta pars Denarii dicitur Sestertius, qua-
si nummus semis tertius ^k, qui duos
asses cum semiisse (nostra moneta cir-
citer stuferum unum cum dimidio)
valebat: hic κατ' εξοχὴν etiam Num-
L 1 4 mus

a Vid. Vaillant. G. Aburnia n. 3. 4. &c. Julia.
n. 70. b Plin. H. N. XXI. c. 34. Vid. Liv.
XXXIV. c. Vid. not. ad Poll. On. IX. c. 6. n.
60. c Liv. XXIII. c. 15. d Id. XXII. c.
52. e Plin. H. N. XXXIII. c. 3. f Liv.
XXXIV. c. 52. g Math. XVII. 27. h Var-
ro de L. L. IV. IV. c. 36. i Volusius Moeci-
anus in Thes. Graev. T. XI. n. 1798. k I-
bid.

mus dicitur, quia frequentissimus ejus in rationibus usus fuit: &, quod minutissimum id fere pecuniae genus es- set, nummo sestertio aliquid alicui ad- dicere in auctionibus significat, nullo, vel vilissimo pretio rem aliquam emptoris facere^a. Sestertii nota fuit haec, LLS.^b vel potius IIS. significans duas libras & semissim; quae po- stea vulgo in hanc HS. corrupta fuit.

Aureus nummus sub Imperatoribus solidus^c dictus valuit denarios viginti quinque, sive nostra moneta florenos Carolinos septem cum dimidio^d Hic etiam saepe absolute Nummus di- citur^e.

De ratione supputandi apud Ro- supputandi. §. IV. *Ratio supputandi apud Ro- supputandi.* manos fuit duplex, per Asses nempe, & frequentius per Sestertios. Per Asses supputatio fiebat vel expresso Af- sum

^a Cic. pro Rab. Post. c. 17. & ibid not. in ed. Graev. b Vid. Probum de notis Rom. inter autores linguae Lat. a Gothofredo editos. c l. 5. §. 6. ff. de his qui eff. vel dej. compara- rata cum §. 1. Inst. de obl. quae q. ex del. nasc. d Vid. Suet. Oth. c. 4. collat. c. Tac. Hist. 1. e. 24. e Vid. Plaut. Men. A. II. 5. II. 25. 16.

num nomine, vel tacito; ut cum dicimus, exempli gratia, *binos aeris*^a, *centum aeris*, &c. ubi semper intelligendi *Asses*. Ad *Sestertios* quod attinet, primo sciendum est, *Sestertios* masculino genere significare *singulos nummos sestertios*; *Sestertia* vero neutrō genere^b, quando subauditur vox *pondō*^c, *singula millia nummorum sestertiorum*; exempli gratia, *centum sestertii* sunt *floreñi* septem cum di-midio; *centum sestertia* sunt 7500. *floreñi*; sic *mille sestertii* faciunt *floreños* 75. *mille sestertia* faciunt *floreños* 75000. atque ita porro. Secundo, cum adverbio numerandi utimur singula *sestertia* centuplicantur: & sic *decies sestertium* idem valet, quod *mille sestertia*, five *decies centies millies nummorum sestertiorum*^d; *quadragies sestertium* sunt *quater mille sestertia*, five *centies mille nummi Philippaei*.

§. V. *Specimina quaedam divitiarum, & Luxus Romanorum subjiciens.* De divitiis & luxu Rom. mus^e. *Quadragies sestertium* (100000. Rom.

L 15 Phi-

^a *Liv. xxxii. c. 42.* ^b *Horat. Epist. i. xii.*
vñ. 80. ^c *Vid. Gronov. de fest. I. c. 4.*

^d *Vid. Martial. I. n. 103.* ^e *Vid. Meyrs. de luxu Rom. c. I.*

Philipp.) in margaritis gestantem *Lolliam Paulinam* vedit *Plinius* ^a. *Sexages sestertium* (150000. *Philippaeis*) aestimatum fuit convivium Imperatoris *Veri* ^b. *Sexcenties sestertium*, sive *quindecim centena millia Philippacorum* in gulam absumpsit *Apicius* ^c, qui tum demum rationes inspicere coactus superfuturum sibi sestertium centies (*Philippacorum* 250000.) computavit: & velut in ultima fame victurus, si sestertio centies vixisset, veneno vitam finivit narrante *Seneca conf. ad Helviam* c. 10. qui tamen sestertium millies in culinam eum congesisse dicit. *Bis millies*, sive *quinq[ue] milliones Philippacorum* possedit *Crassus* ^d in agris & pecunia, praeter supellectionem & servos: itaque negabat locupletem esse ^e, nisi qui reditu annuo legionem tueri posset, sive, ut alii dicunt, exercitum ^f. *Ter millies*, sive *septem milliones* & dimidium habuit *Seneca* & ille *Philosophus*. *Quater mil-*

^a *H. N.* ix. c. 35. ^b *Capitol. in Vero* c. 5. ^c *Martial.* iii. n. 22. ^d *Plin. H. N.* xxxiii. c. 10. ^e *Ibid.* ^f *Plut. Crasso p. m.* 544. *Dio L.* xl. ^g *Tacit. Ann. III.* c. 42.

millies, hoc est, *decem milliones Lentulus Augur*^a. *C. Caecilius Claudius Isidorus* testamento suo edixit, quamvis multa civili bello perdidisset, tamen se relinquere servorum quatuor millia centum & sexdecim, juga bovinum tria millia sexcenta, reliqui pecoris ducenta quinquaginta septem milia, in numerato H. S. sexcenties^b: five *Philippaeos* 1500000. *Vigesies septies millies*, hoc est, circiter *sexaginta septem milliones Philippaeorum* ^a Tiberio Imperatore relictos non toto vertente anno successor ejus Caius absumpsit^c. Imo vitae etiam frugalioris homines incredibiles quandoque sumpitus fecisse leguntur: sic Cicero mensam citream habuit, quae constitit *HS. decies*, five 25000. *Philippaeorum*^d: idem domum a Crasso emit *HS. xxxv.* five 87500. *Philippaeorum*. Julius Caesar aliquando duas tabulas emit *octoginta talentis*, five *florinorum* 120. *millibus*^e. *T. Annii Milonis* aes alienum fuit *sestertium septingenties*, quod facit nostra moneta flore-

^a *Senec. de benef.* II. c. 27. ^b *Plin. loc. cit.*

^c *Suet. Calig.* c. 37. ^d *Plin. H. N.* xiii. c. 15. ^e *Ibid. VII.* c. 38.

florenorum 4375000. ^a Postremum autem hujus rei exemplum hoc elegans esto: M. Antonius dispensatori suo juss erat, ut decies HS. amico cui dam egenti numeraret; cum vero dispensator summae magnitudine ob stupefactus, ut eam Antonio ostenderet argentum in medio proposuisset, prae teriens Antonius rogavit, *Quid hoc rei esset?* Ille autem, *id quod donari juss erat*, respondit. Tum malignitatem ejus conjectans Antonius, *Ego vero, inquit, maiorem summam decies putavi. Hoc exiguum est. Itaque alterum tantum adjicito* ^b.

De Talento & Mina.

§. VI. Licet *Minae & Talenta* Graecorum propria fuerint, frequens tamen eorum in scriptis Romanorum fit mentio. *Talenta* quaecunque constiterunt *Minis* sexaginta sui generis: cum ergo *Mina Attica* (nam de aliarum gentium *Talentis* tacebimus) valuerit *Drachmas*, sive *Denarios*, (ut jam exiguum discriminem, quod inter hos nummos fuit, mittamus) centum, qui faciunt nobis florenos triginta, palam est *Talenum*

^a *Plin. H. N. xxxvi. c. 15.* ^b *Plut. M. Ant. p. m. 917. E.*

rum valuisse florenos Hollandicos
1800^a.

§. VII. Ut jam etiam breviter a- *De Ponderibus & Mensuris bus & Mensuris.*
liquid de *Ponderibus & Mensuris* Romanorum dicamus, rerum omnium unum pondus ipsis exstitit, scilicet *Libra*; cui voci synonyma saepe sunt *As*^b & *Pondo*^c. Haec tamen postrema vox aliquando ponitur pro *pondere in genere*: & determinatur per vocem adjunctam. Sic, ex. gr., *Columella* dicit^d mentae viridis pondo selibram; & *absinthii* pondo libram^e &c. *Plautus* vero^f, *Neque piscium ullam unciam pondo hodie cepi. As,* five *Libra* ad pondus *Parisiense* exacta valuit uncias $10\frac{1}{2}$ ^g. Et dividitur in 12. *Uncias*: eaeque *Unciae* partes *Librae* faciunt suis nominibus distinctas. Sunt autem sequentes^h: *Uncia* ab uno: *Sextans*, sexta pars *Affis*: *Quadrans*, quarta: *Triens*, tertia: *Quincunx*, quinque *unciae*: *Semissis*: *Septunx*, septem *unciae*: *Bes*, octo, cuius vo-

cis

^a *Vid. Gronov. de pec. vet. L. IIII. c. 3.* ^b *Varro de L. L. IV. 36.* ^c *Plin. H. N. XVIII. 7.* ^d *L. XII. c. 5.* ^e *Ib. c. 35.* ^f *Rud. A. IV. S. II. v. 8.* ^g *Lud. Savotus de nummis. ant. P. III. s. 23.* ^h *Varro l. d.*

cis origo est obscurior ^a: *Dodrans*, As dempto quadrante, id est, novem unciae: *Dextans* dempto sextante, sive decem unciae: *Deunx* dempta uncia, id est, undecim unciae. Unciae autem partes anxie recensere medici potius sit, aut Praefecti monetae, quam a nobis requiratur. Itaque dicemus tantum, Unciam continuisse *Semuncias* duas, *Duellas* tres, *Sicilicos* quatuor, *Sextulas* sex, *Drachmas* octo, *Scripula* aut *scriptula* viginti quatuor ^b. *Libella* idem quod As valebat, & erat moneta argentea ^c: *Sembella*, libellae dimidium, & *Teruncius* idem quod *Quadrans* ^d.

Mensurarum cavarum maxima fuit *Culeus* ^e viginti tenens Amphoras. *Amphora* tamen, sive *Quadrantal* ^f harum mensurarum praecipua, & ceterarum fere norma fuit: & cepit aquae, vel vini octoginta pondo ^g. Amphorae dimidia pars *Urna* dicitur, nam capiebat *Sextarios* 24 ^h. cum Am-

^a Vid. tamen Scalig. ad Fest. hac V. ^b Vid. Luc. Paetum de Rom. & Graec. pond. L. v. n. 1664. T. xi. Graev. ^c Plaut. Capt. v. 1. 27. ^d Varr. l. d. ^e Plin. H. N. XIV. c. 4. ^f Plaut. Curc. I. II. 15. ^g Fest. V. Publica pondera: & v. Quadrantal. ^h Colum. XII. c. 20.

Amphora 48. Sextarios contineret. Octava pars amphorae dicebatur *Congius*, qui ita cepit Sextarios sex, *Heminas* duodecim. Sextarius denique, sicuti As dividebatur in 12. partes, quae *Cyathorum* nomine intelliguntur; & tantum continebant, quantum uno haustu commode bibi posset ^a. *Cyatho* paullo majus erat *Acetabulum*, quod quartam partem Heminae capiebat ^b. *Modius* solis aridis metendis inserviebat ^c: & capiebat tertiam partem Amphorae; sive aquae aut vini libras $26\frac{2}{3}$. (Frumenti pondus, quod ceperit, tradere incertius est; cum granum a grano plurimum differat) Quatuor modii erant demensum servorum menstruum ^d. Erat autem Modius sexta pars *Medimni* Attici ^e.

Mensurae *Intervallorum* sunt vel partes Pedis, vel ex multiplicazione Pedis oriuntur. Pes dividitur in quatuor Palmos ^f: *Palmus* in quatuor

^a *Martial.* I. 71. IX. 93. ^b *Plin. H. N.* XXI. c. ult. ^c *Vid. Luc. Paetum de Rom. & Gr. mens. L.* III. T. XI. *A. R. Graev.* ^d *Cato de R. R.* c. 56. *Donat. ad Ter. Phorm.* I. I. ^e *Cic. Verr.* L. III. c. 46. *Nepos vita Att.* 6, 2, ^f *Vitruv. L.* III. c. I,

tuor *Digitos*^a; licet quoque, quem admodum As, ita pes in 12. uncias divisus fuerit. *Cubitus* constabat sex palmis, sive sesquipedē^b: *Passus* habet quinque pedes porrectos^c: & mille passus faciunt *Milliarum*, quod *tertia pars* est *Milliarii Hollandici*, si-
ve unius horae itineris; *quarta vero pars* *Milliarii Germanici*. *Stadium*, mensura pedum 125. *Graecorum propria fuit*. *Jugerum*^d erat mensura agrorum patens in longum pedes 240. in latum pedes 120. qui conficiunt pedes quadratos 28800. *Actus* est dimidia pars jugeri.

^a *Frontin. expos. formar. p. 30. 37. ed. Goufii.* ^b *Vitruv. l. d.* ^c *Colum. de R. R. v. I.* ^d *Ib.*

CAPUT QUARTUM.

De Nuptiis Romanorum.

De sponsa-ibus. §. I. **Q**ui apud Romanos uxorem ducturus erat, ab eo, in cuius potestate ea erat, eam in matrimonium sibi datum iri stipulabatur; & alter, si conveniret, id spon-

spondebat; qui contractus mutuus *Sponsalia* dicitur ^a: dum autem de iis ageretur *Sponsus Speratus*, *Sponsa* vero *Sperata* dicebantur ^b. *Sponsalia* nudo consensu perfici poterant ^c: sed plerumque tamen in tabulas referebantur, eaeque praesentium annulis obsignabantur ^d. Tum sponsus *annulum pronubum* quasi arrhae ^e, sive pignoris ^f loco Sponsae dabat; qui Plinii ^g aetate ferreus, postea aureus fuit. His peractis dies nuptiis eligebatur: certi enim dies mali ominis habebantur, ut omnes Kalendae, Nonae, Idus ^h, & qui dies eas proxime sequuntur; tum Majus mensis ⁱ, Parentalia, Saliorum festum, &c.

§. II. *Nuptiae contrahebantur* tri- *De ipsi
bus modis, Usu nempe, Confarrea- nuptiis.
tione, & Coëmptione.* Primo *Usu*, vel *usurpatione* contrahebantur nuptiae,
M:m cum

^a *L. I. ff. de Sponsal.* ^b *Vid. var. not. ad Ter. Heant. A. IV. S. v. vs. 26. Epist. XI. vs. 21. XXI. vs. 59.* ^c *L. 4. pr. l. 7. ff. cod.* ^d *Ju-
ven. II. vs. 119. & VI. vs. 25.* ^e *L. 38. pr. ff. de ritu nupt. l. 3. Cod. de Sponsal.* ^f *Ib. v. 27.* ^g *Ipse H. N. XXXIII. c. I. In Ma-
crob. Saturn. I. c. 15.* ⁱ *Ovid. Fast. V. vs.
490.*

cum mulier matrimonii causa anno integro & continuo cum viro fuisset ^a: Et talis mulier differt a *Concubina*, quod haec consuetudinis tantum gratia habetur; quae res ex habentis animo plerumque censetur ^b: quamquam in liberae & honestae mulieris consuetudine semper nuptiae intelliguntur ^c. Secundo siebat Matrimonium *Confarreatione* (Φαράκια dicit Dionysius Halicarnassensis III. c. 25.) cum certis verbis adhibitis, testibus decem praesentibus, solempnique sacrificio (in quo farre utebantur) coram Pontifice peracto, mulier in manum viri conveniebat ^d: & huic confarreationi contraria fuit *Diffarreatio* ^e, cum matrimonium similibus ritibus solveretur. Hic autem erat antiquissimus & dignissimus matrimonii contrahendi modus; unde γάμος κατὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους dicitur ^f. Denique *Coëmptione*, hoc est, imaginaria empti-

^a *Ibid.* III. *vñ*. 395. *Gell.* III. c. 2. ^b *L.* 4. *ff.* de connub. ^c *L.* 24. *ff.* de ritu nupt. *l.* 34. *ff.* ad *L.* *Jul.* de adult. ^d *Servius Danielis in Virg. Georg.* I. *vñ*. 31. *C* omn. *Tac. Ann.* IV. c. 16. *C* ibi *Lips. Cic. Topic.* c. 3. ^e *Fest. ea. v.* ^f *Dion. Halic.* II. 25.

emptione & venditione^a siebant nuptiae, quando nummis dicis caussa adhibitis, mulier in potestatem viri transibat.

§. III. Nullae Nuptiae siebant *De nuptiis nisi adhibitis Auspicibus*^b, & *sacris rum so- ante rite peractis, praesertim Junoni nuptiarum praefidi*^c: in quibus sacris fel ex victima abjiciebant, ut ita omnem amarorem a nuptiis abesse debeare significarent^d. Sponsae *e* coma cuspide *hastae* dirimebatur; vel, ut *fortes* genituram ominarentur; vel, quod *hasta* Junoni sacra esset; vel deinde in memoriam raptus Sabinorum^f. Tum coronabatur sponsa^g; & cingulo laneo cingebatur, quod sponsus deinde in lecto nuptiali solvebat; idque faciebat taciturnus & taxim^h: & hinc zonam solvere pro *pu-dicitiam mulieris imminuere* diciturⁱ.

M m 2 Indu-

^a *Serv. d. l. Cic. pro Mur c. 10.* ^b *Juven. x. v. 336.* ^c *Virg. Aen. x. v. 59.* ^d *Plut. praecept. conjug. p. m. 141. E.* ^e *Plut. Ro- mul. p. m. 26.* *Ovid. Fast. II. v. 592.* ^f *Plut. Romulo p. m. 26.* ^g *Catullus carm. 62.* ^h *Var- ro ἐν γερουτεδίδυσι. p. 108. ed. Dordrecht.* ⁱ *Theocr. Id. XXVII. v. 54.* *Ov. ep. Phyll. v. 119.* *V. etiam Scrib. ad peruvig. Ven. v. 26.*

Induebatur etiam tunica recta, quam
prima texuerat *Cajæ Caecilia*,
quæ eadem *Tanaquil*^a. Denique etiam
flammeo pudoris ergo obnubebatur^b. Ita ornata virgo e gremio ma-
tris, vel proximae cognatae abripie-
batur^c; tum, ut videtur, verecun-
diae cauffa, ne ultro nuptum ire vi-
deretur; tum, ut ita raptus Sabina-
rum exprimeretur: atque ita vespe-
ri^d ad *domum sponsi deducta* domici-
lium mutabat^e; unde Junoni *Domi-
ducae* cognomen adhaesit^f. Pueri
tres patrimi & matrimi *Paranymphi*
dicti sponsam deducebant^g; quorum
unus facem^h, sive taedamⁱ pineam
(non *spineam*, ut male legitur in qui-
busdam editionibus *Catulli carmine in
nuptias Juliae & Manlii*; & exigit
ratio, quia *pinus* est arbor resinifera,
non vero *spina*; atque ita jam olim
correxit magnus *Scaliger*, licet fatear,
multos esse, qui e *Spina* fuisse di-
cant

^a *Plin. H. N. viii. 48.* ^b *Lucan. ii. vs. Ju-
ven. vi. vs. 224.* ^c *Catull. carm. d.* ^d *Id.
carm. 63.* ^e *L. 38. §. 3. ff. ad municip.*
^f *August. de C. D. xii. c. 13.* ^g *Ibid. XIV.
c. 18.* ^h *Hom. Il. Σ. vs. 492.* ⁱ *Senec
Med. vs. III,*

cant^a) taedam, inquam, pineam
manu tenebat^b; reliqui duo nubentem: illas autem faces Ovidius *Epist. Her. xi. v. 101.* eleganter vocat *maritas*. Hi paronymphi autem Graecis etiam *νυμφευται* & *πάροχοι* dicuntur: item *νυμφαγωγαι*; licet eo vocabulo etiam matrimonii contrahendi amici & amicae interpretes veniant; quae etiam *προμνησιαι* & *προμνησιδες* dicuntur^c. Comitabantur praeterea Sponsam ancillae cum colo, fuso & stamine^d in laboris futuri argumentum: nam ad nullum opus nisi lanificii obligabantur Romanorum uxores^e; eique etiam feminas principes deditas fuisse discimus ex exemplo *Lucretiae* apud Livium i. c. 57.^f & Augusti Imperatoris, quem haud temere alia veste usum, quam ab uxore & sorore & filia neptibusque confecta tradit Suetonius ejus vita c. 73. atque inde etiam in aede Sangi lana

M m 3 cum

a Vid. Rev. Fabric. Bibl. Graec. L. III. c. XXVI.
p. 634. Turn. adv. XXI. 29. Meziriac. ad e-
pist. Ovid. p. m. 189. Plin. H. N. XVI. 18.
b Vid. Propert. IV. El. XII. vsf. 46. c Vid.
Bud. comm. ling Gr. n. 1089. F. d Plin. H.
N. VIII. c. 48. e Plut. Romul. p. m. 26. D.
f Ovid. Fast. II. vsf. 746.

cum colo & fuso Tanaquilis reginae servata est^a. Tum cognati, vicini, amici magno numero nuptiale pom-pam ducebant^b, sive officium^c nuptiale celebrabant aliquid utensilium donum nupturae quisque terentes: puer vero impubes Camillus^d dictus in vase operto, quod Cumera^e dicebatur, crepundia nascituro infantis portabat: quae erant ornamenta quae-dam infantis collo appendi solita^f. Aedium fores & postes frondibus, floribus & aulaeis erant ornatae^g; ad quas cum accessisset sponsa, interrogata quaenam esset, respondebat, Ubi tu Caius, ego Caja^h; quod, ut vulgo interpretantur, significabat: Ubi tu dominus & paterfamilias, ibi ego domina & materfamiliasⁱ: erat enim ex lege Romuli omnium bonorum & sacrorum cum marito particeps^k: & hinc Domina absolute pro spon-

^a Plin. H. N. VIII. c. 48. ^b Claudian. de nupt. Hon. & Mar. vs. 286. ^c Juven. II. vs. 132. Suet. Cal. c. 25. & Claud. c. 26. ^d Varro de L. L. VI. c. 3. ^e Fest. ea v. ^f Plaut. Mil. A. v. v. 6. Cistell. A. IV. S. I. II. ^g Juven. VI. vs. 79. & 226. ^h Quin-zil. Instit. I. c. 7. ⁱ Plutarch. quaest. Rom. p. m. 271. ^k Dion. Halic. II. c. 25.

sponsa, vel *uxore* dicitur ^a.

Tum laneis vittis postes aedium
sponsa ^b ornabat, & adipe lupino,
vel suillo ^c eos *ungebat*; (qua ratione
fascinationem averti credebant) &
hinc *Uxor*, quasi *Unxor* est dicta ^d.
Limen non transibat sponsa, sed su-
per illud tollebatur ^e, ut quasi invita
mariti domum ingredi, nec ad pudici-
tiae imminutionem convolare vide-
retur ^f: vel, quia limen Vestae De-
arum castissimae erat sacrum ^g, quod
ita non conveniebat calcari ab ea,
quae virginitatem jamjam esset amis-
fura. Ingredienti domum Sponsae
dabantur *Claves*, quibus notabatur
cura rei domesticae ^h; tum *aqua* & *i-*
gnis ei offerebatur ⁱ, quia ex humore
& calore omnia gigni putabant ^k: &

M m 4 hac

a Catull. carm. LXII. 31. Virg. Aen. VI. v.
 397. b Lucan. II. vs. 352. Serv. Aen.
 IV. 458. c Plin. H. N. XXVIII. c. 9.
 d Serv. ad Virg. Aen. IV. vs. 466. e Plut.
 Romul. p. m. 26. D. & Quaest. Rom. n.
 29. f Lucan. II. vs. 358. g Vid. Serv.
 ad Virg. Ecl. VIII. vs. 29. h Vid. Cic.
 Philipp. II. c. 28. i L. 66. §. I. ff. de
 don. int. vir. & ux. k Vid. Ovid. Fast.
 IV. vs. 762. sqq. & Varr. de L. L. IV. c.
 IO.

hac aqua nubentium pedes lavabantur^a. Deinde sponsae, ejusque comitibus a Sponso dabatur coena nuptialis^b, quemadmodum in sponsalibus Sponsa, vel ejus parentes^c coenam dabant. In hac coena tibicines adhibebantur, & convivae *Talassionem*^d, vel *Talasium* invocabant^e (ut Graeci *Hymenaeum*^f) in memoriam *Talassii*^g cujusdam, qui cum uxore sua a Sabinis rapta per multos annos felicissime vixerat: vel ob *lunificii* mentionem^h, quod Graecis *ταλασσία* dicitur. Mox *nuces*ⁱ pueris spargebantur, cuius rei ratio verissima videtur fuisse, ut ita *res ludicras* se relinquere testarentur^k: & propterea etiam puppas suas Veneri consecrabant sponsae^l. Pueri vero carmina quaedam obscoena & lasciva cantabant, *Fescennina*^m dicta; vel, quod

^a *Serv. ad Aen.* IV. 167. ^b *Juv.* VI. *vñ*.

^c *Cic. epist. ad Quint.* fr. II. n. 5.

^d *Vid. Martial.* I. n. 35. ^e *Plut. Romul.*

p. m. 26. B. ^f *Serv. ad Aen.* I. 655.

IV. 99. 316. ^g *Liv. I. c. 9.* ^h *Plut.*

Quæst. Rom. p. m. 271. E. Varro ap. Fest.

^{v.} *Talasio.* ⁱ *Catull. carm.* 62. ^k *Vid.*

Perf. S. I. vñ. 10. ^l *Pers. II. 70.* ^m *Se-*

neg. Med. vñ. 113.

quod ab urbe *Fescennina* primum allata essent; vel, quod *fascinum*, sive *artes magicas*, quibus sponso saepe noceri credebant, avertererent. Demum nupta a *Pronuba*^a (quae erat mulier univira^b) in *lecto geniali* (ita dicto vel a *genendo*, sive *gignendo*, vel quod *Genio* facer esset) collocabatur^c; & idem lectus post celebratas nuptias *Adversus* dicebatur^d: quia nempe erat e regione januae^e. Descedenti autem *officio* sive amicis a coena abeuntibus munuscula auferenda, sive *apophoreta* dabantur^f. Postridie nuptiarum epulae apud novum mariatum restaurabantur, quae *Repotia* sunt dicta^g; & novae nuptiae munera a cognatis & affinibus mitebantur^h, qui a marito vicissim *Apophoreta* accipiebant: denique nova uxor libertatem uxoriam auspicans in domo mariti rem divinam faciebatⁱ.

M m 5 §. IV.

^a *Catull carm. 62. vers. fin.* ^b *Fest. v. Pronubae.* ^c *Juv. x. vs. 334.* *Tac. Ann. xv. 37.* ^d *Propert. IV. El. XII. vs. 85.* ^e *Vid. Laber. ap. Gell. XVI. 9.* ^f *Juv. VI. vs. 203.* *Martial. indice L. XIV.* ^g *Horat. Serm. II. II. vs. 60.* ^h *Vid. l. 13. ff. de admin. & per. tut.* ⁱ *Macrob. Saturn. I. 5. 15. in f.*

De divortio §. IV. Atque ita quidem matri-
repudio. monium *contrahebatur*; *solvebatur*
 vero, praeterquam morte etiam *Divortio*, ut sponsalia solvebantur *Repu-*
dio^a. *Repudium renunciantis* (ita e-
 nim loquebantur^b) formula haec e-
 rat, *Conditione tua non utor*^c; nam
conditio proprie de *paetione nuptiarum*
 dicitur^d. Et hoc casu vir arrha, mu-
 lier duplo arrhae pretio mulctaba-
 tur^e; sed si neuter repudio caussam
 dedisset^f mulcta cessabat. *Divorti-*
um, si a parte mariti fit, dicitur *ἀπο-*
πομπὴ; si a parte uxoris *ἀπόλειψις*^g.
Divortium lege Romuli viris, non
 vero mulieribus permisum fuit, si
 mulier beneficio circa prolem usa fu-
 isset; si alienam pro sua supposuisset;
 si adulterium fecisset^h; si infcio ma-
 rito vinum bibissetⁱ. Eaque caussa
 in amicorum consilio examinari sole-
 bat.

- ^a L. 101. §. 1. l. 191. ff. de V. S. ^b Plaut.
Aul. A. IV. S. x. v. 53. ^c L. 2. §. 2. ff.
de divort. ^d Plaut. *Aul.* III. v. Sticho 1.
 II. 81. ^e L. 5. Cod. de sponsal. ^f L. 3. 2.
 5. eod. tit. ^g Vid. *Salmas.* de usur. c. 4.
Kuhn. ad *Polluc.* L. VIII. c. VI. Segm. 31.
^h Plut. *Romul.* p. m. 31. ⁱ Gell. X. 6. 23.
 Vid. *Plin.* H. N. XIV. 13.

bat ^a. Sed licet lege permissum esset primus tamen divortium fecisse legitur circa A. U. 520. *Sp. Carvilius Ruga* ob uxoris sterilitatem ^b: postea vero admodum frequentia Romae divortia fuerunt ^c. Hoc casu dos a marito reddebatur, & tabulae sponsalitiae frangebantur ^d. Divortii formula erat, *Res tuas tibi habeto* ^e: ejusque signum erat, si vir uxori claves adimeret ^f. Si autem sine mulieris culpa factum esset Divortium, dos integra restituebatur; sin contra pro singulis liberis sexta pars ad dimidium dotis usque retinebatur ^g: sed adulterae dotem, ejusque tertiam partem, & dona antenuptialia maritus retinebat, si filii non essent ^h.

^a *Val. Max.* II. ix. n. 2. ^b *Id.* II. I. n.

4. ^c *Juv.* vi. *vñ.* 223. *sqq.* ^d *Id.* IX.

vñ. 75. ^e *L.* 2. §. I. ff. *de divort.* ^f *Vid.*

Cic. Philipp. II. c. 28. ^g *Paulus* II. *In-*

stit. libr. tit. *de dotibus.* ^h *Novell.* CXVII.

c. 8.

CAPUT QUINTUM.

De Gentibus, Familiis, & Nomimibus Romanorum.

De gentibus & familiis Romanorum. §. I. **G**entis (cujus synonymum est *genus*, quemadmodum *familiae stirps*^a) appellatio apud Romanos latius quam *Familiae* patebat, ita ut una *Gens* plures plerumque *Familias* complectetur^b: exempli gratia in gente *Cornelia* fuerunt Cornelii *Maluginenses*, *Scipiones*, *Lentuli*, *Dolabellae*, *Rufini*, qui postea *Sullae*, *Scapulae*, *Cinnae*, *Merulae*: sed *Cinnae*, *Merulae*, *Dolabellae* plebeji fusile videntur. In gente *Licinia* fuerunt *Craffi*, *Luculli*, *Muraenae*, & sic porro in aliis. Aliquando autem eveniebat, ut in eadem gente aliae familiae essent patriciae, aliae plebeiae cognominibus distinctae^c. Sic, verbi gratia, in gente *Tullia* fuerunt praeter alios *Longi* & *Cicerones*, illi patricii: (*M'* enim *Tullius Longus* Con-

^a Cic. pro *Ligar.* c. 5. Id. *Bruto* c. 16. Suet. *Jul.* c. 6. Id. *Galba* c. 3. ^b Liv. **XXXVIII.** c *Vid.* *Tacit.* *Ann.* **III.** c. 48.

Consul fuit A. U. 253. ^a quo tempore solis patriciis aditus ad honores patebant) hi vero plebeji: in Claudiorum gente clarissima plures patriciae familiae fuerunt, *Regillenses*, *Pulchri*, *Nerones*; *Marcellorum* vero plebeja, & quidem patriciis ejusdem gentis familiis longe clarius. Hujus autem rei caussa erat primo diversa generis origo, cuius rei exemplum est in *Sulpiciis* ^b; secundo, si patricius aliquis se ad plebem contulisset, quod saepe ab hominibus factiosis fiebat, ut ita plebejos honores capere, & inimicos suos tribuniciis actionibus vexare possent; quemadmodum fecit insignis ille, non virtute, sed sceleribus P. Clodius ^c. *Octavia* etiam gens e patriciis ad plebem se contulit; ac rursus magno intervallo per Divum Julium ad patriciatum rediit ^d. Tertia hujus diversitatis causa fuit civitatis beneficium; qui enim civitate donati erant, cum liberti, tum etiam quibus virtutis caussa id tributum erat, patricii non fiebant; sed

^a *Liv.* II. c. 19. *Ips. Cic. in Bruto*, sive clar. orator. c. 16. ^b *Tacit. loc. prox.* d. ^c *SHS. Jul.* c. 20. ^d *Id. Aug.* c. I.

sed plebeji (ut omnes a Sulla civitate donati) licet ejus, cuius, beneficio in civitatem venerant, nomen adsumerent ^a. Addunt quidam his caussis etiam adoptionem, sed minus recte; nam verum quidem est, adoptaticium adoptantis conditionem secutum fuisse, sed hoc personam ejus non exce-debat: ita ut adoptaticii etiam dupli-cem tribum haberent, unam, in qua nati, alteram, in quam adoptati fuerant ^b. Gentes vero singulas, & Familias Romanorum hic recensere instituti nostri brevitas non patitur. Unum etiam observandum est, novos homines fuisse dictos, qui primi ex suis familis ad honores pervenerant ^c.

De nominibus Rom. §. II. Romani nobiliores certe, tribus fere usi sunt *Nominibus* ^d; *Praenome* scilicet, *Nomine* proprie dicto, & *Cognomine* ^e; quibus aliquando *Agnomen* unum, vel plura addeabant. Ex his *Praenomen* singulas personas, *Nomen* singulas gentes, *Cognomen* singulas

^a Cic. ad Famil. xiii. n. 36. ^b Vid. Graev. ad Cic. ad Att. ix. n. 16. ^c Cic. pro Cluent. c. 40. Plut. Cat. Maj. init. ^d Auson. Grypho ternario vs. 80. ^e Juven. v. vs. 127.

gulas familias notabat: *Agnomen* vero proprie est illud, quod in adoptione ex antiquo nomine retinetur, ut *Scipio* in *P. Cornelio Scipione* a *Q. Caecilio Metello* adoptato; qui tum dictus est *Q. Caecilius Metellus Scipio &c.*^a idque uni alicui personae ex eventu aliquo impositum familiae ejus deinceps inhaerebat. Exemplo res clarior fiet: Magnus ille Carthaginensium dominator dictus fuit *P. Cornelius Scipio Africanus*; ubi *P.* quidem, sive *Publius*, est praenomen; *Cornelius*, nomen; *Scipio*, cognomen; agnomen vero *Africanus*, quod a devicta *Africa* honoris ergo ei est datum. Hujus filius, cum infirma esset valetudine, liberisque careret cognatum suum adoptavit *L. Aemilii Pauli*, illius qui *Perse* Macedoniae Regem vicit filium; qui inde *P. Cornelius Scipio Africanus Aemilianus* est dictus: ubi *Aemilianus* alterum est agnomen, ut patris naturalis memoria retineretur, ab ejus gentili nomine formatum: hic vulgo a scriptoribus *Africanus Minor* dicitur; sed hoc nomen ei viventi non est datum; verum posteri,
ut

^a Vid. Graev. Praef. ad T. II. Ant. Rom.

ut a superiore Africano distingueretur, eo sunt usi. Alterum exemplum habemus in *Q. Fabio Maximo*; qui tribus agnominibus quandoque designatur: *Ovicula* enim puer etiamnum a morum mansuetudine; *Verrucosus* deinde a *verruca*, quae ei in superiore labio erat enata est dictus ^a: & denique *Cunctator* appellatus fuit; quod Hannibalis impetum *cunctando* ^a, & praelii aleam vitando fregerit. Hoc tamen verum est, *nomen* saepe etiam pro *cognomine*, aut *agnomine* usurpari ^c.

Praenomen est, quo fratres, aut ii, qui sunt ejusdam familiae, inter se distinguuntur: sicut fratres fuerunt *Publius*, & *Lucius* Scipiones quorum ille Africanus, hic Asiaticus est dictus: agnati *Cajus* Julius Caesar Dictator perpetuus, & *Lucius* Julius Caesar Consul A. U. 689. Erat autem honorificum aliquem praenomine salutare ^d: forte quod servi eo carebant; quodque liberti, quamvis praenomen ade-

^a *Plut.* ejus vit. init. ^b *Ennius Ann. XII.* ^c ex eo *Virg. Aen. VI.* vſ. 845. ſqq. ^c *Quintil. Instit. L. I. c. 4.* ^d *Horat. Serm. II.* v. vſ. 32.

adepti, raro tamen aliter, quam cognomine, quod fere ex servitute retinebant, appellabantur ^a. Nomine dignoscuntur Gentes, ut *Julii*, exempli gratia, & *Cornelii*: Cognomine vero Familiae ejusdem gentis, quemadmodum in gente *Fabia* fuerunt *Fabii Ambusti*, *Rulliani*, *Gurgites*, &c. Agnomen denique, ut dixi, ab eventu aliquo impositum posteros etiam sequebatur, & saepe etiam Cognomen dicitur ^b. His autem omnibus nominibus saepe etiam addebat nomen *Tribus*, ut jam supra dictum est ^c. Praenomina, quod ad usum tironum notandum, aliquando literis singulibus notabantur ^d, ut *A. Aulus*, *C. Cajus*, (quae litera inversa ita *J.* mulierem *Cajam* ^e significat) *D. Decimus*, *N. Numerius*, &c. aliquando binis, ut *Ap. Appius*, *Ti. Tiberius*; aliquando denique ternis; ut *Mam. Mamercus*, *Ser. Servius*, *Sex. Sextus*:

N n M.

a Facete Pers. Sat. v. vs. 78. b Vid. Cic. pro Muraena c. 14. & in somn. Scip. c. 2. Iac. Perizon. animadu. Hist. c. 2. c Vid. Supr. Sect. I. c. 1. §. 3. d Vid. Plut. Quaest. Rom. p. m. 288. e Quintil. Inflit. I. c. 7. Vid. tamen etiam Petr. Servium ap. Cl. Graecium Praef. ad T. II. Ant. Rem.

M. singulare significat *Marcum*; haec vero nota *M'*, vel etiam altera *M/* *Manium*. Origo autem horum praenominum a Grammaticis peti potest. Et singularum Gentium nomina unde petitam sint in hocce compendio nostro explicare putidum foret. Cognomina vero vel ab *animo* ducuntur, ut a *sapientia Cato*; (*Catus* enim veteribus *sapiens* dicebatur) vel a *virtute* aut *moribus*, ut *Frugi*, *Gurges*, *Nepos*, *Pius*, &c. vel ab *arte*, ut *Pictor*; vel ab *eventu*, aut *facto aliquo singulari*, ut *Papirius Praetextatus*, ita id estus, quod in *praetexta* aetate arcamnum tegere potuisset; (si modo verum sit, quod de eo narratur ^a) & *Tremellius Scrofa* ab eventu facetissimo, quem narrat *Macrobius* loco in margine citato; vel a *corporis habitu*, ut *Calvus*, *Crassus*, *Macer*, &c. vel a *sacerdotiis*, ut *Augurinus*, *Camillas*, *Flaminius*, *Sacerdos*; vel a *Piscibus* *Orata*, *Muraena*^b; vel denique a *frugibus*, vel *agrorum cultu*, (qui priscis Romanis honestissimus habebatur) ut *Lentuli*, *Pisones*, *Cicerones*, &c.

§. III.

a *Apud Macrobi. Saturn. I. c. 6.* b *Varro de R. R. III. 3. Colum. VIII. 16.*

§. III. *Mulieres olim quidem Praenominibus usae videntur*^a; sed postea gentili tantum nomine fere sunt dictae: ita, ut si unica esset filia *Cornelia*, verbi gratia, vel *Tullia* diceretur, si duae, altera *Cornelia Major*, altera *Minor*: si plures denique, numeri nota, ut *Prima*, *Secunda*, *Tertia*^b, *Quarta* discernerentur: & hoc aliquando ὑποκριτῶς, ut *Quartilla*^c, &c. Non tamen haec nomina semper ordinem denotarunt; sed verorum praenominum naturam habebant; aequae ac in viris *Quintus*, *Sextus*, *Decimus*^d. Et nomina quidem infantibus die lustrico^e imponebantur, qui puellis erat octavus, pueris nonus: praenomina vero pueris non ante quam togam virilem sumerent, puellis non ante quam nuberent, imponi moris fuit^f.

Servi aut nascebantur, aut fiebant; qui enim *nascebantur* ex ancilla alicuius domini sui fiebant, quia partus

N n 2 sequi-

a Fest. v. *Praenominibus*. Vid. Voss. de Arte Gramm. IIII. 7. b Suet. Jul. c. 50. c Petron. c. 16. sqq. d Vid. Perizon. anim. hist. c. 3. p. IIII. e Fest. hac. v. Suet. Ner. c. 6. Plut. Quaest. Rom. n. 100. f Val. Max. de nominibus.

De mulierum & sororum nomine
minibus.

sequitur ventrem & pater plerumque incertus est: licet inter servos *nuptiae* proprie non essent; sed eorum commercium *contubernium* proprie dicebatur, ipsique *contubernales*. Servi autem domi nati *Vernae* & *Vernaculi* dicebantur, & procaciores plerumque erant, quia scilicet ipsis plus, quam aliis, indulgebatur. Fiebant servi vel *captivitate ex hostibus*^a, vel *venditione*, ut si pater filium suum venderet; quod olim passim permisum, postea nisi in extrema famis necessitate concessum non fuit, & ne sic quidem, nisi etiamnum a matre rubentem^b. Servi antiquissimis temporibus paullo aliter inflexum domini praenomen ferabant, ita ut *Lucipores*, verbi gratia, *Marcipores*, &c. dicerentur, quasi *Lucii*, vel *Marci pueri*^c, hoc est, servi: nam puer pro servo sine ullo aetatis respectu dicitur^d; recentioribus vero temporibus varia nomina tum Graeca, tum Latina habuerunt, vel a gente, unde essent oriundi,

^a Horat. Epist. I. 16. vs. 69. b L. 2. Cod. de patr. qui fil. suos dist. c Plin. H. N. XXXIII. c. I. Quinctil. I. c. 4. d l. 204. ff. de V. S.

di, vel ab aliis eventibus imposita; ut apud Comicos servi dicuntur *Syrus, Geta, &c.* apud Ciceronem vero *Tiro, Laurea, Dardanus, &c.* sic porro.

Servitute liberabantur servi per *Manumissionem*, quae erat vel *Justa*, cum justam libertatem & plenum jus civitatis Romanae consequebantur; vel *minus Justa*, cum ex Lege *Junia Norbana* fiebant *Latini Juniani*, quibus inferiores etiam erant, qui ex Lege *Aelia Sentia* fiebant *Liberti dediti*, qui scilicet aliquando ob gravius crimen stigmate notati, vel graviore poena affecti essent. *Justa Manumis*sio fiebat tribus modis: vel per *Cen*
sum, cum servus sciente, vel jubente domino cum reliquis civibus a Censoribus *in censum* relatus esset^a: vel per *Vindictam*, cum dominus cum ser-vo Praetorem adiens diceret, *Hunc hominem liberum esse volo Jure Quiritium*; quod si Praetor caussam probaret *vindicta* (virgula quaedam erat) capiti servi impolita pronunciabat, *Hunc hominem liberum esse dico jure Quiritium*: quo peracto vel lictor,
N n 3 vel

^a Cic. pro Caec. c. 34.

vel dominus eum in gyrum circumagebat ^a potestatem abeundi quo vellet ei concessam esse significans. Tertius manumittendi modus erat, qui fiebat *Testamento*; de quo prolixe satis Imperator in Institutionibus juris.

*Minus Justa manumissio erat, quae fiebat vel inter amicos, vel per mensam, cum dominus servum secum accumbere juberet, vel per epistolam. Qui autem manumittebant raso capite pileum accipiebant ^b, qui libertatis insigne erat. Incredibilem autem servorum multitudinem divites illi Romani habebant ^c, quos in varias decurias distinctos habebant ^d: ita ut exercitui multitudine comparentur ^e. Liberti pristinorum dominorum nomina & praenomina assumebant, quibus cognominis loco pristinum suum nomen adjiciebant; sic *Tiro* a *M. Tullio Cicerone* libertate donatus dictus est *M. Tullius Tiro*, (qui variis scri-*

^a *Perf. Sat. v. vs. 75. Horat. Serm. II. VII. v. 75.*

^b *Plaut. Amph. A. I. S. I. vs. 306.*

Serv. ad Virg. Aen. VIII. 564. ^c *Vid. note ad Petron. c. 37. ed. Cl. Burm.*

^d *Id. c. 47.*

^e *Plin. H. N. XXXIII. c. 10. Senec. de transq. an. c. 8.*

scriptis inclaruit, ut ex Gellio, A-sconio & aliis discimus) *Eutychides T.* *Caecilii Attici libertus T.* *Caecilius Eutychides*^a. Idem autem homo *libertus* dicebatur respectu patroni sui; *libertinus* respectu aliorum^b. Qui civitatem Romanam consequebantur^c eorum, quorum beneficio, vel auxilio in civitatem venerant, praenomen & nomen assumebant^d; nominibus suis pristinis vero pro cognominibus utebantur, ut *C. Valerius Caburrus* a *C. Valerio Flacco* civitate donatus^e; *A. Lutatius Diodorus* beneficio *A. Lutatii Catuli* civitatem adsecutus^f. Et hinc post Sullam tanta multitudo Corneliorum fuit; cum plurimis ipse civitatem dedisset^g. Postquam vero in orbe Romano, qui sunt, ex constitutione Imperatoris Antonini cives Romani effecti sunt^h de cujusque arbitrio nomina sunt sumpta, ita ut

N n 4 plane

^a Cic. ad Att. IV. n. 15. ^b Vid. Cic. L. I. in Verr. c. 47. Sigan. de ant. jur. Rom. L. I. c. 6. ^c Vid. Jul. Caes. de B. G. I. c. 47. ^d Cic. Famil. XIII. n. 25. sqq. ^e Caes. l. prox. d. ^f Cic. in Verr. L. IV. c. 17. ^g Cic. pro Cornel. I. p. 967. ed. Graev. App. Al. Civ. L. I. n. 413. ^h L. 17. ff. de statu hom.

plane alia eorum foret ratio, quam tamen operose hic explicare nihil attinet.

*De patria
apud Rom.
potestate.*

§. IV. Quia autem *jus patriae potestatis* apud Romanos plane singulare, & ab omnibus aliis gentibus diversum fuit operae pretium erit, ut paucis illud explicemus.

Est igitur *patria potestas* ^a *jus*, quod *Pater habet in liberos*; quod Livius ^b vocat *patriam Majestatem*. *Pater* dico; *Mater* enim liberos in potestate non habebat: tum ob alias, credo, rationes; tum, quod prae nimio amore nimium iis indulgere soleant: *αι μητέρες γὰρ Φιλοτεκνότεραι* inquit Arist. Ethic. ix. c. 7. ^c Haec autem potestas tribus modis acquiritur, *justis nempe nuptiis, legitimatione, & adoptione*. De nuptiis quod satis est diximus; de legitimatione dicere ad propositum nostrum minus facit: superest ut pauca de adoptione videamus. *Adoptio est actus legitimus, quo in locum filii adsciscimus eum, qui nobis extraneus est ad eorum, qui liberos non habet*.

^a Vid. Dion. Halic. II. c. 26. sqq. b III. c. 45. &c alibi. ^c Ter. Heaut. A. v. S. II. v. 38.

habent, solarium inventus: Graecis
~~ιορτα~~ dicta. Est autem vel *adoptio*
in specie talis, vel *arrogatio*. *Adoptio in*
specie talis est eorum, qui in aliena po-
testate sunt, & a patris naturalis familia
in adoptivi familiam transferuntur: ea-
que fiebat apud quemlibet magistra-
tum, apud quem legis actio esset,
Praetorem puta, vel Proconsulem pa-
tre naturali filium imaginaria emptio-
ne & venditione patri adoptivo man-
cipante ^a. *Arrogatio* est eorum, qui,
cum sui juris sint, se in potestatem al-
terius tradunt; ita dicta, quod non
nisi rogatione ad Populum lata fieret,
(licet aliter sit in l. 2. ff. de adopt.)
Comitiis scilicet curiatis ^b. Verum
translata a Populo in Principem im-
perio principali exinde auctoritate ar-
rogationes fieri coeperunt: eaque (si
impubes quidem arrogaretur) non fi-
ebant, nisi caussa cognita an honesta
esset, pupilloque expediret. Quia
autem adoptio naturam imitatur ado-
ptans adoptivum plena pubertate, si-
ve octodecim annis praecedere debe-
bat ^c. Effectus arrogationis perspi-
N n s citur

^a L. ult. Cod. ac adopt. ^b Gell. v. c. 19. ^c §.
4. Inst. b. 5.

citur ex formula rogationis, quae talis fere fuit: *Velitis, jubeatis, Quirites, ut L. Valerius L. Titio tam jure legeque filius sibi fiat, quam si ex eo patre matreque familias ejus natus esset; utique ei vitae necisque in eum potestas siet, uti patri endo filio est.* Patriae autem potestatis apud Romanos effectus maiores, quam apud aliam quamvis gentem fuerunt. Nam primo, Pater in filium habebat *jus vitae & necis*; ita ut, si eum occidisset, non teneretur lege Pompeja de parricidis, nec lege Cornelia de sicariis^a. Sed eam potestatem postea tam Principes, quam Juris-consulti coarctarunt^b. Secundo, Pater ex lege Romuli habebat *jus filium ter vendendi*^c; in quo major patris potestas fuit in filium, quam domini in servum: servus enim semel venditus, si a novo domino manu emittatur, sui juris fit, filius autem ter debebat vendi & toties manumitti, antequam de potestate paterna exiret. Haec ven-

^a *L. II. ff. de. lib. & post. l. fin. Cod. de patr. pot.* ^b *L. 2. ff. ad L. Corn. de sic. l. un. C. de his. qui par. vel. lib. occ.* ^c *Di-
on. Halc. II. c. 27.*

vendendi licentia primum restricta fuit aliquatenus lege Numae, in qua scriptum erat ad hunc sensum ^a, *Si pater permiserit filio uxorem ducere, quae ex legibus particeps sit sacrorum & bonorum, patri posthac nullum jus esto vendendi filium.* Jure vero Pandectarum filius neque vendi, neque oppugnari potest ^b: quanquam Constantinus *sanguinolentos*, id est, *recens natos* vendere in extrema famis necessitate permiserit ^c. Tertio, quicquid liberi vel ex operis suis, vel aliunde acquirebant illud eo ipso momento patri acquirebatur: ideoque etiam non bona filii dicebantur, sed *Peculum* ^d. Hoc olim uniusmodi fuit pariter ac servorum. Jure vero novo quadruplex est: *Profectitum*, quod a patre, vel patris caussa ab aliis ad filium proficitur, idque pleno jure patri acquiritur; *Adventitium*, quod aliunde filio advenit, a matre, puta, aut amicis, atque in eo pater usumfructum, filius vero proprietatem habet;

^a *Ibid.* ^b *L. ult. ff. quae res pign. obl. l. 6. Cod. eod. l. 1. Cod. de par. qui lib. distr.* ^c *L. 2. Cod. d. t.* ^d *§. 1. Instit. per quas pers. cuiq. acq. V. Dion. Hal. VIII. c. 79.*

bet; *Castrense*, quod occasione militiae castrensis filius sibi acquisivit, & in eo pro patrefamilias habetur: & denique quasi *Castrense*, quod occasione militiae togatae, sive exercitio fori quaesivit, & est instar peculii castrensis. Quarto, Pater poterat filium exhaeredare nulla caussa adjecta; idque propter Legem XII. Tabularum, quae dicit, *Paterfamilias uti legassit super pecunia tutelave sua ita jus esto.* Hodie filius non potest exhaeredari, nisi justa caussa exhaeredationis adjecta sit; quales sunt, quae recensentur in *Nov. cxv. c. 3.* si aliter pater exhaeredaverit filium per querelam inofficiosi petit filius, ut haereditas ei deferatur rescisso testamento eo colore, quasi pater tempore testamenti facti sanae mentis non fuisset. Praeterea olim filius invitus cogebatur esse patris sui haeres: hodie tamen Praetor ei volenti facultatem concedit paternis bonis se abstinenti^a. Habebat praeterea Pater jus filium *exponendi*: licet neque ex legibus Romuli neque ex jure XII. Tabb. necare, aut expōnere

^a L. 5. 7. ff. de acquir. haer.

nere infantes recens natos, nisi sub certis legibus licuerit; sed sequentibus demum temporibus aliud jus introductum sit ^a. Hodie si Pater filium exponat extra ordinem est puniendus ^b: exponere enim idem videatur quod necare ^c. Praeterea poterat pater filium abjicere, ad parietem illidere, relegare ad opus rusticum; quae etiam postea sunt abrogata. Poterat quoque pater filium noxae dedere, pariter ut dominus servum, quod abrogavit Imperator Justinianus ^d. Competebat vero hoc jus non tantum in liberos primi gradus, verum etiam in nepotes & pronepotes; qui enim in alterius potestate est alium in sua potestate habere non potest ^e: qui autem ex filia nascuntur in potestate nostra non sunt, quia sunt in potestate patris sui.

Posset autem cuiquam mirum videri tantam & tyrannicam plane potestatem parentibus in liberos apud veteres fuisse concessam, nec tamen cre-

^a Vid. Celeb. Noodt Julius Paulus c. 2. ^b L. 2. Cod. de inf. exp. ^c L. 4. ff. de agn. &c al. lib. ^d §. ult. Inst. de noxal. qst. ^e L. 21. ff. ad L. Jul. de adult.

credendum est Romanos hoc casu si-
ne gravibus rationibus ita egisse.
Quae quidem rationes videntur fuisse
sequentes: primo, ut esset aliquis qua-
si domesticus magistratus; secundo,
ut ita patres ad tollendum liberos al-
licerentur; quo pertinet elegantissi-
mus Senecae locus de Benef. III. c.

II. Parentum, inquit, conditionem
sacravimus, quia expediebat liberos tol-
li: sollicitandi ad hunc laborem erant
incertam adituri fortunam. Non pote-
rat illis dici, quod beneficia dantibus
dicitur: cui des elige ipse tecum. Si
deceptus es, quaere dignum; adjuva.
In liberis tollendis nihil judicio tollenti-
um licet; tota res voti est. Itaque ut
aequiore animo adirent aleam danda il-
lis aliqua potestas fuit. Tertia deni-
que ratio hujus rei fuit, quod be-
nignitas patris non facile iniquum
quid in liberos commissura credere-
tur.

Tollitur patria potestas primum
morte naturali^a; sed si moriente avo
pater adhuc vivat, & in patris sui sit
potestate, tum post obitum avi ne-
potes

^a L. 15. ff. quand. dies leg. ced. l. 195. §. 2.
de V. S.

potes in patris sui potestatem recidunt. Secundo, *morte civili* patris aut filii, ut deportatione, quia deportatus civitatem, & exinde etiam jus patriae potestatis amittit ^a. *Relegatio*, cum civitatem non tollat, etiam patriam potestatem non solvit. Tertio, labente Imperio dignitate *Patriciatus* patria potestas tollebatur. *Patricius* autem dicebatur, non ea notione quae Reipublicae tempore obtinuit: sed summa plane dignitas erat, qua quis curulibus honoribus functus in consilium Principis adscisciebatur; & ejus quasi *Pater* vocabatur ^b. Olim vero etiam Vestales simul ac captae essent potestate patria exibant ^c. Quarto, solvitur, vel potius suspenditur patria potestas, si quis ab hostibus captus sit: nam captivus simul ac ad suos lares reversus est omnia pristina jura fictione *juris postliminii* ^d, qua fingitur nunquam in hostium potestate fuisse, recipit. Quod si pater apud hostes decesserit

ab

^a §. I. *Instit. quib. mod. patr. pot. solv.* ^b *Claud. Prol. L. II. in Eutr. v. 49. & in ipso libr. v. 68.* ^c *Gell. I. c. 12.* ^d *Fest. v. Postliminis.*

ab eo tempore , quo captus est , filius sui juris fuisse videtur per fictiōnem *Legis Corneliae* , qua fingitur i-
pso captivitatis momento obiisse . Quinto , tollebatur patria potestas *Emancipatione* . (Graecis χειραφεσια ,
ἔξοικείωσις & ἐκποίησις ^a ; *emancipatus* ,
χειραφετός) Est vero *Emancipatio le-
gis actio* , qua quis apud competentem
judicem de potestate dimittitur ; idque
olim fiebat per imaginarias emptiones
& venditiones , hodie vero sola decla-
ratione paternae voluntatis apud com-
petentem judicem . *Mancipare* au-
tem , vel *mancipio dare* proprię signi-
ficat , proprietatem rei alicujus alicui
tradere ; unde eleganter *Lucretius* III.
vſ. 985.

*Vitaque mancipio nulli datur , omni-
bus usu.*

Et P. Syrus Mimographus ,

*Fortuna usu dat multa , mancipio ni-
hil ^b.*

*Effectus emancipationis erat primo ,
ut filius plene sui juris fieret , & ple-
num*

^a *Poll. On. vi. 38. n. 178. Vid. Bud. comm.
ling. Gr. n. m. 141. sqq.* ^b *Vid. et Se-
nec. Ep. 72. Eurip. suppl. vſ. 534. loco ele-
gantissimo.*

num dominium in bonis adventitiis acquireret, excepta tamen dimidia parte ususfructus, quae patri veluti in praemium emancipationis reservabatur; secundo, ut pater idem fere jus in filium emancipatum acciperet, quod patronus in libertum; itaque ei ab intestato succedebat, & impuberi fiebat tutor legitimus ^a. Non tamen usque adeo patrono parens exaequabatur, ut etiam liberi ejus ad successionem, aut contra tabulas bonorum possessionem venirent ^b; aut etiam, ut *actio Calvisiana* parenti daretur ^c; aut denique, ut recte stipularetur a filio operas. Quemadmodum autem filius invitus emancipabatur, sic nec pater cogi poterat, ut filium emanciparet, nisi certis quibusdam casibus; quorum primus est, si quis impubes arrogatus dein pubes factus dicat se laesum esse arrogatione ^d. Secundus casus est, si male contra pietatem filium adficiat, hoc est, nimiam adversus eum exerceat

O o seve-

^a Tit. *Instit. de legit. par. tut.* b L. 1. §. 5.

ff. si a par. quis man. sit. c L. 2. ff. sed.

d L. 33. ff. *de adopt.*

severitatem ^a. Tertius, si quis legatum ea conditione, ut liberos emanciparet, relictum agnoverit ^b. Quartus, si pater lenocinium exerceat, & filiabus suis peccandi necessitatem imponere velit ^c. Quintus denique, si pater nuptias incestuosas contraxerit ^d. Sexto & ultimo, solvitur patria potestas, si ab aliquo ex adscendentibus quis adoptetur ^e.

^a L. ult. ff. si a par. quis man. ^b L. 92. ff. de condit. & demonstr. ^c L. 12. Cod. de episc. aud. ^d Novell. XII. c. 2. ^e L. penult. Cod. de adopt.

CAPUT SEXTUM.

De ritu Funerum.

De iis, quae mortem proxime sequuntur. I. **H**umani dramatis postremus actus morte terminatur, eamque sequitur *Funus*. Summo autem studio veteres funus curabant, quia credebant animas infieltorum ad sedes quietas non admitti, vel saltem centum annos juxta *Stygiam paludem* oberrare antequam eam transmitem-

smittere ^a possent; unde, si ipsis cadaveribus potiri non possent, tumulum tamen *inanem*, sive *κενοτάφιον* (quod tamen locum religiosum non faciebat ^b) ipsis statuebant ^c: aut, si cadaver inhumatum viderent, glibas saltem aliquas ei injiciebant ^d: quique illud non fecisset piaculum commisso credebatur, & porcam praecidaneam Cereri inactabat ^e: unde nullum genus mortis acque abhorrebat ac naufragium ^f. Et hinc maxime operam dabant, ut vivi sibi de sepulcro prospicerent ^g. Ratio porro funeris curandi apud Romanos haec fuit.

Cum aliquis jamjam esset moriturus propinqui praesentes spiritum ejus ore excipiebant, sive legebant ^h: & qui morienti proximi erant ⁱ, ejus oculos cludebant ^k; ut horror mor-

O o 2 tis,

- ^a Virg. Aen. vi. vs. 324. b l. 6. §. 1. ff. de relig. & sumpt. fun. c Virg. Ibid. vs. 504. l. 42. ff. de relig. & sumpt. fun. d Virg. d. l. vs. 364. Hor. Od. I. xxviii. vs. 23. & 36.
- ^e Fest. V. v. Praecidanea agna. f Vid. Ovid. Trist. I. II. v. 51. g Vid. Grut. Inscr. p. 1127. n. 1. h Vid. Virg. Aen. IV. vs. 684.
- ⁱ Id. Aen. IX. vs. 486. k Hom. Il. λ. vs. 452. Pedo: Albin. El. I. vs. 457.

tis, puto, minueretur ^a; quos posteā in rogo rursus aperiebant ^b. Tum ter, vel quater per intervalla mortuum *in clamabant* ^c, quo facto *Conclamatum esse dicebatur* ^d: & hinc est, quod etiam *conclamatum esse* dicimus, cum res aliqua plane periit. *Deponebatur* inde cadaver humi: unde *depositus pro mortuo* dicitur ^e: & hinc etiam *deponere vino est ebrietate aliquem quasi sepelire* ^f. Mox aqua calida cadaver abluebatur ^g, ut vitalis spiritus, si quis forte superesset, excitaretur: & a *Pollinatore* ^h ungebatur, qui ex familia *Libitinarii* erat ⁱ; ut etiam *Vespillones*, *Praeficae*, *Piatrices* ^k, *Ustores*, *Custodes* ^l, aliique: *Libitinarius* enim in templo Veneris *Libitiniae* omnia vendebat ^m, quae ad funus

- ^a Vid. Suet. Ner. c. 49. ^b Plin. H. N. XI. c. 37. ^c Virg. *vidend.* Aen. IV. vſ. 244. ^d IX. vſ. 486. Ovid. epist. Penel. vſ. 101. ^e epist. Ariadnae vſ. 120. ^f Id. Trist. III. El. III. vſ. 43. ^g Terent. Eun. A. II. S. III. vſ. 56. ^h Ovid. Trist. III. III. 40. ⁱ Plaut. Aul. III. VI. 39. ^j Ennius ap. Serv. Aen. VI. vſ. 219. ^k Vid. Plaut. Prol. Poen. vſ. 63. ^l I L. 5. §. 8. ff. de instit. act. ^m k Vid. Fest. hac v. l L. 14. §. 4. ff. de relig. & sumpt. fun. ⁿ m Vid. Suet. Ner. c. 39. Horat. Serm. II. VI. vſ. 19.

hus procurandum necessaria essent : eaque merces *arbitria* dicebantur ^a. Lotum & unctum corpus veste, quac defuncti dum viveret honestissima furerat , in duebatur ; cives scilicet de plebe toga alba ^b, Magistratus & Sacerdotes praetexta ; & sic alii aliis. Tum cadaver (cujus ori quadrantem indebant , quem *Charonti* inferorum portitori ^c pro naulo porrigeret , Graecis proprie Δαράκη ^d dictum) cadaver , inquam , coronatum ^e custode apposito in vestibulo aedium componebatur ^f in lecto , ita ut facies & pedes , tanquam abituri , (unde *porrectus* pro *mortuo* ponitur ^g) publicum spectarent ^h: & hinc componere , quod Graeci aliquando σέλλειν , vel ουσέλλειν , vel περισέλλειν dicunt ⁱ , quandoque ἀντὶ τοῦ sepelire ponitur ^k: & etiam Latini *compositum* pro *sepulto*

O o 3. di-

^a Cic. post red. in Sen. c. 7. & pro domo c. 37.

^b Vid. Juven. III. vs. 171. sqq. ^c Virg.

Aen. vi. vs. 298. Juven. III. 267. ^d Hesych. hac v. Suid. V. Πορθμῆιον. ^e Plin. H.

N. XXI. c. 3. ^f Tacit. Hist. I. c. 47. ^g Catull. carm. LXVIII. v. 6. ^h Virg. *Aen.* XI.

vs. 29. Pers. Sat. III. vs. 103. ⁱ Casaub. ad

Aector. v. 6. ^k Horat. *Serm.* I, IX, vs. 28.

Ovid. *Fast.* V. vs. 426.

dicunt^a. Ante aedes defuncti (dittoris^b certe) statuebatur arbor *Cupressus*, quae funebris habebatur^c; & Diti, sive Plutoni sacra erat, quia semel recisa nunquam renascitur^d: licet alii dicant hoc factum esse, ne Pontifex imprudens aedes funestas intraret, atque ita pollueretur^e.

*De ipsis
exequiis.*

§. II. Octavo tandem^f, ut videtur, die Populus per praeconem certa formula (verbi gratia tali, *Exequias L. Titio L. F. quibus ire commodum est, jam tempus est* ^g; *ollus effertur*) ad exequias convocabatur; ad quas magna frequentia convenire solebant. Itaque magno concessu (propriam hanc vocem nota^h) efferrebatur cadaver, si divitis aliquius esset in lecto, vel lectica pretiosis stragulis strataⁱ; quae ferebatur, vel a propinquis^k; vel, si summi viri fuissent

^a *Catull. Carm. ad Manl.* v. 98. ^b *Lucan. III. vs. 442.* ^c *Horat. Epod. x. vs. 18.* *Serv. ad Aen. vi. vs. 216.* *Ovid. Met. x. vi. 141.* ^d *Fest. v. Cupressi.* ^e *Serv. ad Virg. Aen. III. vs. 64.* ^f *Id. ad Aen. VI. vs. 218.* ^g *Terent. Phorm. A. v. S. VIII. vs. 37.* ^h *Cic. pro Flaco. c. 17.* ⁱ *Propert. II. El. XIII. vs. 21.* ^k *Vid. Plut. Quaest. Rom. p. m. 267. Val. Max. VII. c. I. n. I. Plin. H. N. VII. c. 44.*

fuissent, a viris plane honestissimis; quemadmodum Augustum a senatoribus^a, Julium Caesarem magistratum^b humeris elatos fuisse legimus, & Severi Imperatoris urnam a Consulibus portatam^c: pauperiores vero in *Sandapila* a quatuor vespillonibus efferebantur^d. At omnium honoratissimum erat funus, quod *Censorium* appellabatur^e. Post ultimam conclamationem pompa funebris procedere incipiebat *designatore* (*Belgis*, *een bidder*) eam ordinante^f, qui tum etiam lictoribus utebatur; & tibicine^g (qui hac occasione proprio nomine *Siticen*^h, *Graecis Ιωμελανης*, dicebatur) praeeunte, qui *Naeniam*, sive *cantilenam funebrem* (*ἐπιτύμβιον νόμον*ⁱ) defuncti laudes celebrantem canebat: procerum vero funeribus etiam cornua & tubae^k sunt adhibita, qua re testabantur^l defunctum neque veneno, neque ferro interiisse. Quia

O o 4 au-

^a Suet. Aug. c. 100. ^b Id. Jul. c. 57. ^c Herodian. IV. I. ^d Martial. VIII. n. 74. ^e Tac. Ann. IV. c. 15. & ibi Lips. ^f Horat. Epist. I. VII. vs. 6. ^g Ovid. Fast. VI. vs. 659. ^h Gell. XX. c. 2. ⁱ Pollux Onom. L. IV. c. 10. segm. 79. ^k Horat. Serm. I. vs. 43. ^l Hygin. fab. 274.

autem defunctus iis laudibus saepe erat indignus, hinc *naeniae*, sive *mortalia pro nugis* ponuntur^a. Praeficæ mercede conductae^b plangendi modum ceteris præcibant, & laudes quoque defuncti cantabant^c; quibus saepe sententias ex celebrioribus poëtis petitas, & rei præsenti convenientes miscebant^d.

In pompa funebri ferebantur insignia honorum, quos defunctus gesserat, & quidem inversa, ut etiam hodie fieri solet^e; spolia hostium^f, ornamenta triumphalia, dona militaria, & similia^g. Tum etiam *Imagines* majorum, & totius gentis in peticis præferebant^h; nec facibus parcebaturⁱ. Servi ex testamento defuncti manumissi funus pileati præcedebant^k: sequebantur propinqui, filii, si adeissent, velatis, filiae nudis

ca-

^a *Plaut. Asin.* IV. I. v. 63. ^b *Horat. de arte v. 43.* ^c *Naevius ap. Fest. v. Praefica.* ^d *Suet. Jul. c. 84.* ^e *Pedo Alb. de morte Drusi* v. 141. *Tac. Ann. III. 2.* ^f *Vid. Ibid.* ^g *Lucan. VIII. v. 733.* ^h *Propert. II. El. XIII. v. 19.* ⁱ *Id. IV. El. 12.* *Ovid. epist. Cydipp. v. 172.* ^k *Dion. Hal. IV. c. 24.* ^l *un. Cod. de Lai. lib. toll.*

capitibus ^a amici, aliquique habitu lugentium; scilicet capillo passo, in veste pulla, sive atra ^b, ornamentis positis, (ut, exempli gratia, equites annulos aureos, & phaleras ponebant ^c) quod etiam in luctu publico fieri solebat ^d: tum etiam, ut hodie, domus luctus tempore claudebantur ^e.

Ita, si illustre fumus esset, in forum ^f deferebatur ^g, & a filio, vel propinquo ^h aliquo pro rostris oratione funebri laudabatur ⁱ: quod vetus Romanorum institutum fuit, non vero, ut quidam voluere, a Graecis inventum ^k. Quin originem a Poplicola habuisse docet Plutarchus *eius vita p. m. 102.* quod institutum ad gloriam quidem & virtutem utilissimum fuit ^l: historia tamen iis laudationibus mendorior facta est ^m. Inde

O o s ad

^a *Plut. Quaest. Rom. n. 14. s. p. 267.* ^b *Vid. Propert. IV. El. XII. vs. 97. Juven. X. vs. 245.* ^c *Liv. IX. c. 46.* ^d *Lucan. II. vs. 18. 28. Juven. III. vs. 212.* ^e *Tacit. Ann. II. c. 82. Juven. XIV. vs. 129.* ^f *Dion. Hal. IV. c. 40.* ^g *Horat. Serm. I. VI. vs. 43.* ^h *Suet. Jul. c. 6.* ⁱ *Dion. Halic. V. c. 17. omn.* ^k *Id. d. b & IX. c. 54.* ^l *Polyb. VI. 51.* ^m *Liv. VIII. c. ult. Cis. Bruto c. 17,*

ad sepulchri, vel rogi locum procedebant; qui post legem duodecim Tabularum semper fuit extra Urbem, cum antea quisque fere domis suae sepeliretur ^a, & plerumque quidem juxta vias ^b: quanquam privilégio virtutis, vel dignitatis caussa dato ^c quidam in Urbe sepulti sint ^d; ut praeter alios etiam Virgines Vestales ^e.

De sepulchrae & combustione.

§. III. Antiquissimis Reipublicae temporibus Romani utebantur sepultura ^f; quanquam hoc perpetuum non fuerit, cum jam A. U. 253. cadavera cremata legamus ^g, nisi hoc forte factum quod omnes sepeliendi otium tunc non suppeteret: verum etiam leges Decem-virales clare de uestione loquuntur. Et male quidam Sullam primum crematum putant; quod primus ex gente Cornelia crematus fuisse dicatur ^h. Quicquid ejus rei sit florente maxime Republica usque

^a *Serv. ad Aen.* v. *vf.* 61. *&* vi. *vf.* 152.

^b *Juv. i. v. ult.* ^c *Cic. de L. L. ii. vers. fin.* ^d *Vid. Dion. Hal. v. c. 48.* qui paulum variat. *Plut. Poplic. p. 109.* ^e *Serv. ad Virg. xi. vf. 206.* ^f *Plin. H. N. vii. c. 54.* *Vid. Xiphil. Pert. non longe ab init.* ^g *Dion. Hal. v. c. 47.* ^h *Cic. de LL. ii. c. 22.*

usque ad extrema tempora Antoninorum cadavera (honestiorum saltem) cremata sunt: at postea rursus ad sepulturam redditum est ^a. Infantes etiam intra septimum mensem mortui non cremabantur, sed sepeliebantur ^b. Ita loquor ex usu communi; licet sciam *sepelire*, & *sepulchrum* etiam de *combustione* dicit ^c. Ad cadaver cremandum exstrebatur *Pyra* in formam arae ^d, vel turris ex lignis facilime ignem concipientibus ^e; circumpositis cupressis. Haec sūmul cum cadavere imposito liquoribus quibusdam pretiosis conspergebatur ^f; & a proximis consanguineis averso vultu faces ei subjiciebantur ^g: ac vestis pretiosa, ornamenta, arma defuncti, &c. in *Rogum* (ita dicebatur *Pyra jam ardens* ^h) conjiciebantur ⁱ. Tum propinqui etiam comas suas detonsas in rogum mittebant ^k. Dum cadaver cremaretur sanguis humanus ante

rogum

^a *Virg. Aen. vi. vs. 177.* ^b *Plin. H. N. vii. 29.* ^c *Terent. Andr. i. i. v. 101. Plin. H. N. vii. c. 54.* ^d *Virg. d. l. vs. 214. sqq.* ^e *Ib. vs. 225.* ^f *Ibid. vs. 223. Martial. x. n. 97.* ^g *Id. Aen. xi. vs. 193. sqq.* ^h *Serv. ad Virg. Aen. xi. vs. 185.* ⁱ *Id. ad Aen. x. vs. 581.* ^k *Ovid. epist. Canaces v. 116.*

rogum effundebatur, quo manes defuncti placari credebant. Ille sanguis olim quidem erat captivorum, vel servorum^a: at postea gladiatorum^b, qui inde *Bustuarii* sunt dicti: nam *Rogus*, cum plane jam consumptus esset, *Bustum* dicebatur^c; locus ipse vero, ubi cadaver cremabatur, dicebatur *Ustrina*^d.

Cadavere cremato favilla, olim quidem vino^e, postea vero aqua extinguebatur; & ossa ac cineres a proximis^f in Urnam legebantur: iisque odores & flores odoratos miscebant^g. Poterant autem discerni ossa ex situ & collocatione cadaveris^h, quod non ipsi igni impositum, sed aeftu potius flammarum circumlambentis in cineres redactum videtur; ita tamen, ut ramusculi cupressorum & particulae rogi super cadaver conciderentⁱ: quod uncis & hamis, quantum possent, prohibebant. Post haec praesentes, ut

a *Ibid.* b *Horat. Serm. II. III. V. 85.*

c *Fest. hac v.* d *Fest. ibid.* e *Virg. Aen. VI. vs. 227.* f *Tibul. I. El. III. vs. 6.*

g *Id. III. El. II. vs. 23.* h *Vid. Hom. Il. v. 240.* i *Vid. Boxhorn. Quaeſt. Rom.*

n. 25. Kirchm. de funer L. III. c. 5. Voss.

ds Idol. L. V. c. 43.

ut lustrarentur, ter aqua pura a sacerdote conspergebantur ^a; & jam discessuri extremum *Salve*, & *Vale* mortuo inclamabant ^b hac vel simili formula, *Aeternum vale*. *Nos te ordine*, quo natura jussit, cuncti sequemur. Denique praefica vel quis alius novissimo verbo *Ilicet* omnes dimittebat ^c. Urna inferebatur sepulchro, cui inscribebatur *Titulus* ^d, & *Votum* *Ut terra mortuus levius esset* ^e, vel, *Ut ossa molliter cubarent* ^f: vel Græce ita, Κούφη γὴ τοῦτον καλύπτοι ^g; vel denique, ut dicit Euripides Alcest. vſ. 462.

--- Κούφα ζοι χθὼν ἐπάρω πέσειε,
γύναι ^h.

Qui omnino etiam videndus est in *Helena* v. 857. *sqq.* Domum reversi amici cum cognatis funebri convivio excipiebantur, cum prius balneum ingressi

^a Vid. *Virg. Aen.* v. vſ. 229. ^b Id. *Aen. xi.* vſ. 97. ^c Id. *Aen. vi.* vſ. 231. ^d *Propert.* IV. XI. 36. Vid. *Martial. vi.* n. 52. ^e *Tacit. Agric.* c. ult. ^f *Ovid. Trist.* III. El. III. vſ. 75. *Contra Tib.* I. El. IV. vſ. 60. *Virg. Ecl.* X. vſ. 33. *Pers. S.* I. vſ. 37. *Juven.* VII. vſ. 207. ^g *Suid. v. Κούφης.* ^h *Vid. Bud. comm. ling. Gr.* n. 218.

gressi fuissent^a, ut se a pollutione funeris purgarent. Et in illustri funere quandoque epulum Populo datum fuit^b; aut *Visceratio*^c, (Graecis *κρεωνομία*) quae est *crudae carnis distributio*^d: quod epulum proprie *Silicernium* dicebatur; Gr. *περιδεινόν*^e. Nono etiam die, postquam funus elatum esset, celebrabantur sacra quaedam *Novem dialia* dicta, in Glossariis Graecis, ἐνναταὶ τῷ νεκρῷ οἴγόμενα^f: Domus denique funesta purgabatur *Denicalibus*, (scilicet feriis^g) Graeci enim νέκυν mortuum dicunt, & *Exverriis*^h.

a Cic. in *Vatin.* c. 13. & ibi *Abram.* b Suet.
Jul. c. 26. c *Liv.* VIII. c. 22. d Serv.
ad Virg. Aen. I. vſ. 211. e *Varro ap. Non.*
p. 76. ed. opt. *Plaut. Serv. Aen.* v. v. 89.
Suid. hac v. f *Vid. Poll. On.* VII. 14. &
ibi not. Serv. ad Aen. v. vſ. 63. g *Fest.*
hac v. Cic. de leg. II. c. 22. h *Fest.* v. *E-*
verriator.

F I N I S.

Τῷ δὲ Βασιλεῖ τῶν ἀιώνων, ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ θεῷ τιμὴ καὶ δόξα ἔις τοὺς ἀιώνας τῶν ἀιώνων. Αμὴν. I Timoth. I. vſ. 17.

INDEX

Rerum & Verborum

MEMORABILIA.

blecti equites.	Pag. 44 ⁸
Abominatio vastatrix apud Matthaeum quid sit	467
Abraham ab Alexandro Imp. cultus.	274
Accensi milites qui dicti sint.	456
Accensi qui fuerint.	93* 187
Accumbendi ratio.	521
Accusabant nobilissimi juvenes.	209
Acerra quid fuerit.	377
Aciei forma ordinaria.	463
Acron Caeninensium rex.	231
Actionem postulare quid sit.	193
Actus mensura.	540
Adamus per Saturnum significatus.	267
Addico quid praetori significet.	114 389
Addicunt auspicia fausta.	323
Ἄδικος ἡμέραι.	389
Admittunt auspicia fausta.	323
Adolescentes dicti etiam provectae aetatis viri.	44
Adoptio quae fuerit.	574
Adorationis ritus.	357
Adoratio unde dicta.	385

I N D E X

Ἄρπαστροι eadem quae Nemesis.	311
Adversus lectus.	549
Aedificare hyberna.	470
Aediles Cereales.	117
Aediles curules quando & cur [creati.	116
Aediles etiam judices dicti.	113
— Etiam Praetores.	85
Aediles Quinquennales.	121
Aediles quotuplices.	115
Aediles unde dicti.	115
Aedilium institutio.	115
Aedilium munus.	117
Aeditui qui fuerint.	350
Aegestus.	3
Ἄεγις scutum Minervae.	340
Aegyptiorum sacra Romae recepta.	312
Aemilii (M.) Scauri theatrum magnificentissimum.	
Aemilius (P.) Lepidus Censor sub Augusto.	156
Aemilius (M.) Lepidus Triumvir.	170
Aemilius (L.) ex praetura proconsul.	173
Aenas.	2
— In Deos relarus.	294
Aenatores qui fuerint.	469
Aerarii cura penes Senatum.	37
— Penes Quaestores.	133
Aerarii qui fuerint.	153
Aerarium in aede Saturni.	266
Aere dirutus miles quis dicatur.	512
Aerumnæ proprie labores Herculis.	289
Aes quando primum signatum.	529
Aesculapius medicinae Deus.	262
— Epidauri maxime cultus.	262
— Quomodo pingueretur.	263
Per	

RERUM & VERBORUM.

— Per somnium remedia indicabat.	263
Aesculus Jovi sacra.	230. 367
Aetas equestris.	39
— senatoria.	24
Aethiopes Soli quadrigas albas offerunt.	286
Affectiones animi pro Diis culti.	307
Afranius comœdias togatas scripsit.	429
Agamemnon Mycenarum Rex.	292
Agmen pilatum.	483
— Quadratum.	483
Agnomen quid fuerit.	567. 555
Agon Capitolinus quis fuerit.	433
Agonales Salii.	342
Agonalia festum.	387
Αγοραῖος, Mercurius.	254
Αγορανόμος, aediles.	119
Αγραυλος, Diana epith.	244
Αγροτέρα, Diana epith.	244
Agrippa (M.) corona rostrata donatus.	494
Αἰστὴ τυραννίς, Dictatura.	341
Αἰσχυνήτης, Dictator.	138
Ajus Locutius.	306
Ala equitum quae fuerit.	447
Alabandenses Romam pro Dea habuerunt.	309
Alae sociorum.	447
Alba longa.	2
Allbani reges Sylvii dicti.	3
Album & candidum ut differant.	71. 507
Albus color gratus.	507
— Albus pro homine probo.	507
Alcmena Herculis mater.	289
Alecto Furiae nomen.	281
Αλεξικακος θεοι.	306
Alio die, augurum formula.	69

I N D E X

Alliensis dies quis.	391
Allobroges in Fabiorum clientela.	49
Allocutio Imperatoris.	468
Alma cur dicta Ceres.	241
Alphen pagi origo.	471
Altare & ara ut differant.	378
Ἄλουργίς χρυπόπαστος, toga palmata.	511
Ambarvalia sacra quae.	329. 375
Ambitus crimine quis teneatur.	207
Ambulatio genus exercitii militaris.	486
Amburbialis hostia.	375
Amburbium sacrum.	ibid.
Ambustus Fabiorum cognomen.	567
Amici primae, vel secundae admissionis.	176
Amphitheatra quando primum structa.	411
Amphora quae fuerit.	538
Ampliare causam quid sit.	201
Ampliatio in judiciis publicis.	216
Amplissimus ordo dictus Senatus.	37
Amulius.	3
Ἀνυβάλλειν, amplificare.	201
Anochartsis dictum de athletis.	403
Ἀνυστέλλειν, submoveare.	189
Anchises.	2
Ancilia scuta Marti sacra.	251. 341
Anclabre, mensa sacra.	368
Andabatae gladiatores.	418
Angerona Dea.	306
Angusticlavii Tribuni militum.	452. 413
Angustus clavus Equitum insigne.	40. 573
Animadversio Censoria qualis.	151
Animadvertere lictorum vox.	189
Annalis dictus Tappulus.	89
— lex quae fuerit.	88

Anno-

RERUM & VERBORUM.

Annonae cura penes aediles.	119
— praefectus.	165
Innulo aureo donari est inter Equites legi.	40
Innulus aureus Equitum insigne.	40
— pronubus quis.	541
Annus a Coss. denominabatur.	97
— confusionis quis fuerit	382
<i>Ινοχαῖ</i> , induciae unde dictae.	160
Anquisitio quid fuerit.	221
Antecoena, vel antecoenium quid.	522
Antemnates victi.	7
Anteros alter Cupidinum.	249
<i>Αὐθεστηρίδης</i> mensis.	249
Antepilani qui fuerint.	445
Antestari quid sit.	191
Antinous consecratus.	295
Antonii lex de dictatura tollenda.	344
— (M.) liberalitas.	536
Anubis Aegyptiorum Deus.	315
<i>Λορτῆρ</i> , lorum scuti.	458
Aper signum militare.	466
<i>Απεψηφισμένος</i> , aerarii.	353
Apex quid fuerit.	335
Apicii luxus.	534
Apis Aegyptiorum Deus.	314
<i>Απόλειψις</i> , divortium a parte uxoris.	550
Apollo unde dictus.	260
— accipiter ipsi sacer.	262
— Actius.	261
— <i>Ακερτειόμης</i> , f. intonsus.	262
— Botanicae inventor.	260
— idem qui Sol, f. Phoebus.	260
— Jovis & Latonae F.	ibid.

I N D E X

— Laurus ei sacra.	262
— Δοξίας.	261
— Medicinae , artis sagittariae , musicae , poëticeae , artis divinatoriae praeses.	260
— Oraculorum praeses.	261
— Palatinus.	328. 435
— Pataraeus.	260
— Quomodo pingetur.	261
— Προόψις.	ibid.
— Augur.	ibid.
Ἀροφορετα, munuscula nuptialia.	549
Ἀπολινares ludi.	433
Ἀποπομπῖοι θεοὶ.	306
Ἀποπομπὴ, divertium a parte mariti.	550
Ἀποφράδες ἡμέραι.	389
Αροφορετα, μητρική.	294
Ἀποτροπαιοι θεοὶ.	306
Appellatio & restitutio in integrum ut differant.	203
Appendi solebant nummi.	530
Appius cur Caudex dictus.	500
— Sacra Herculis servis tradit.	345
Apponere mensarum vox.	520
Ἀπράκτοι ἡμέραι.	389
Aprilis mentis Veneri sacer , & unde dictus.	248.
	383
Ἀπροσδιονύσως vox quid significet.	426
Aqua & igni aliquem interdicere.	217. 223
— & ignis cur sponsae oblata.	547
Aquila aurea signum militare.	466
— Jovi sacra.	230
— pro primopilatu.	450
— signum consecrationis.	295
Ara & altare ut differant.	3. 8
	Arae

RERUM & VERBORUM.

Arae a precantibus taetae.	357
— pro jurejurando.	ibid.
Arbiter quis proprie fuerit.	195
Arbitria, merces funeris.	587
Arbitri quomodo judicarint.	202
Arbores variae variis Diis sacrae.	367
Arcadiae Deus dictus Pan.	297
Arcarii gladiatores dederunt.	408
Archigallus praecipuus Cybeles sacerdos.	271.
	316
Archon ἐπάνυμος Athenis.	97
Arenarii pro gladiatoribus.	411
Arena pro spectaculo gladiatorio.	ibid.
Aries, Mars.	250
Aρεστήρια sacrificia quae fuerunt.	373
(Αργειοι homines straminei Saturno immolati.	269
Argentum quando primum signatum.	529
Aries militaris qualis.	462
Ariltippi dictum elegans.	412
Arma proprie sunt, quibus utimur ad tegendum.	455
— submittebant gladiatores vieti.	421
Armatura exercitii militaris genus.	487
Arinilla donum militare.	492
Arrogationes quae & quomodo factae.	56. 575
Arvales fratres.	329. 375
Aruspices unde dicti.	325
Aruspicum munus.	326
As pro pondere quid.	537
— quid proprie significet.	529. 537
Ascanius.	2
Ασεβείας δίκη, judicium majestatis.	208
Aspergillum.	378

I N D E X

Affamenta, s. axamenta dicta carmina Saliaria.	
Ἄστυνόμοι, aediles.	342
Aylum quid, & unde dictum.	147
Atellanae fabulae quales.	6
Ἀθηναὶ γλαυκῶπις.	429
Athenis maxime culta Minerva.	240
Athleticum s. gymnicum certamen.	239
Atilius Calatinus Dictator.	401
Atinium plebiscitum de tribb. pl.	143
Atri dies.	125
Atria unde dicta.	391
Atrium libertatis.	276
Atropos unde dicta.	309
Atys Cybeles amasius.	281
Auctio etiam Sectio dicitur.	271
Auctoramentum merces gladiatorum.	346
Auctorati gladiatores qui.	188
Auctor legis, ὁ γράφων, quis fuerit.	416
Auctoritas Senatus quid sit.	416
— patrum in comitiis.	35
Auctores in incertum comitiorum eventum fiebant patres.	54
Audaciae sacra facta.	311
Averruncus Deus.	306
Auguraculum quid fuerit.	325
Augurales coenae pro lautissimis.	330
Augures qui & unde dicti.	321
Augurium ex pullis.	324
Augurum thunus.	322
Augustales ludi.	435
Augusti consilium ad auctoritatem Senatus minuendam.	29
Augustus mensis unde dictus.	384
Au-	

RERUM & VERBORUM.

— pantomimicos forte invenit.	482
Aulaea pro ipsis ludis.	427
Aulici gladiatores.	418
Aurata factio Circensis.	399
Aurea aetas sub Saturno.	268
Aurelius Cotta tribunos aerarios instituit.	212
— (M.) tutelarem praetorem instituit.	106
Aureus nummus qualis.	532
Aurigae Circensium.	398
Auris ima memoriae sedes.	192
Aurora eadem quae Matuta mater.	257
Aurora Hyperionis & Tethyos filia.	285
Aurum quando primum signatum.	529
Auspicia: sine iis nihil publice geri poterat.	6. 54
Auspicio suo rein gerebat solus Imperator.	453
Auspices in nuptiis.	543
Auxiliares & socii ut differant.	444
Αφροδίτη dicta Venus.	246
Axamenta five Attamenta dicta carmina aria,	Sali- aria, 342

B.

Bacchae quae fuerint.	284
Bacchanalia sacra.	284
Bacchus quis & unde dictus.	282
— ejus Comites.	284
— Cornutus cur factus.	283
— Dionysus unde dictus.	282
— Idem qui Nimrothus.	282
— Lenacus unde dictus.	282
— Liber & Liber pater cur dictus.	282
— Quomodo piatus.	282
— Tragoedia in ejus honorem peracta.	425

I N D E X

Balbi theatrum.	425
Βαλβίς , carceres.	395
Balbus (Cornelius).	48
Balista , machina militaris.	462
Barritus clamor militaris.	469
Basilicae. In iis Centumviri conveniebant.	197
Batuere, batualia (unde bataille) quid fuerit.	410
Βδέλυγμα τῆς ἐρημάστεως ap. Matth. quid sit.	467
Belisarius ex Africa triumphavit.	500
Bellica columnia.	253
Bellona Dea.	252
Bellonae templum.	179
Bellonarii sacerdotes.	252
Bellum indicebatur comitiis centuriatis.	65
Beneficiarii Procoſſ. qui fuerint.	179
Berecynthia dicta Cybele.	20
Bes , octo unciae.	537
Bestiarii qui fuerint.	405
Bibendi leges quae fuerint.	526
Bibuli Jocus de ſe & Jul. Caesare.	293
Biſlinium quid fuerit.	520
Bidental locus fulmine tactus.	323
Bigatus pro denario.	531
Bona Dea quae fuerit.	299
Bononiensēs in clientela Antoniī.	49
Bona verba dicere.	365
Βουλὴ pro loco Senatorum.	428
Bruti fratres primi publice gladiatores dant.	408
Brutus senatum legit.	19
Buccellatum , panis bis coctus.	481
Buccinae , signum militare.	469
Bullam gerebant praetextati.	509
Busiris Neptuni F.	257
Bu-	

RERUM & VERBORUM.

Bustuarii gladiatores.	594
Bustum quid fuerit.	594

C.

Cadaveribus damnatorum quid factum sit.	225
Cadere dicitur comoedia , quae non placet.	
Caduceus quid fuerit.	431
C. Caecilii Claudii Isidori divitiae.	535
Caeninenses a Romulo victi.	7
Caesariani gladiatores.	418
Caestus qui fuerint.	402
Caji Imperatoris luxuria.	535
Calcei nigri senatorum insigne.	26
Calcei Romanorum.	518
Caliga pro militia. ..	460
Caligati pro gregariis militibus.	460
Caligula dictus Imp. Cajuſ,	460
Calones , servi militares.	481
Calumniæ judicium & poena.	217
Calumniari quid propriæ sit.	200. 203. 211. 217
Camilli & Camillæ sacerdotum ministri.	350
Camillus dictus Mercurius.	253
— in nuptiis quis.	546
— (Sp. Furius) primus Praetor.	103
— vox quid notet.	253
Campus sceleratus quis fuerit.	349
Candidati Principis qui fuerint.	136
— qui fuerint.	71, 507
Candidatorum officiosissima natio.	72
Candidum & album ut differant.	71
Canes Dianaæ iacrae.	244
Canis larium comes.	276

P p f

Can-

I N D E X

Cantare ab ovo usque ad mala.	522
Capi proprie dicebantur Vestales.	347
Capite censi qui fuerint.	60
Capitolini ludi qui fuerint.	433
Capitolium arx omnium nationum.	231
Cappadocia in clientela Catonis.	49
Caput coenae.	523
Carceres dicti ostia Circi.	395
Carmenta, Carmentalalia.	387
Carnifex quis fuerit.	190
Carolus M. a S. P. Q. R. Imperator factus.	102
Carptor quis fuerit.	523
Carvilius (Sp.) Ruga primus divortium fecit.	551
Cassis & galea ut differant.	457
Cassius (L.) Longinus quaesivit de incestu Vestalium.	206
Caste ad Deos erat adeundum.	361
Castor Jovis F.	291
Castores dicti Dioscuri.	293
Castra hiberna qualia.	470
Castrorum forma.	471
— genera.	470
Castum Cereris. 242. Isidis.	314
Catapultae quae fuerint,	462
Catervarii gladiatores.	419
Catomidiare quid sit.	344
Cato quaestor pro praetore in Cyprum missus.	180
Cato scribarum audaciam repressit.	187
Cato unde dictus.	568
Catuli dictum de Consulibus.	95
Cavea pro amphitheatro.	411
Causia pilei genus.	415
Celeres dicti Equites & unde	38
	Censere

RERUM & VERBORUM.

Censere in senatu quid sit.	34
— quid significet.	146
Censores quando instituti.	146
Censorum dignitas.	155
— munera.	148
Census cur institutus.	61
— equestris.	42
— quid fuerit.	58
— quomodo actus.	148
— senatorius.	23
Centesimatio poena militaris.	502
Centuria vox quid significet.	446
Centuriata comitia a quibus habita.	66
— — — — quae.	58
Centuriatorum comitorum caussae.	64
Centuriones, s. ordinum ductores.	449
Centumviralis judicii descriptio.	195
Cereales ludi qui fuerint.	433
Ceres quae & unde dicta.	241
— Arcana.	242
— Θεσμοφόρος, legifera.	241
— pro frugibus.	241
— Πυρφόρος.	242
<i>Χειρουργίαν</i> quis.	523
Chlamys vestis militaris.	515
Christus ab Alexandro Imp. cultus.	274
Cibi militares pro vilibus.	490
Cibum quantum ferrent milites.	481
Ciceronis consulatus ἀποθέωσις dictus.	96
— luxus.	535
Cicero Proconsul Ciliciae,	455
Circe postea Marica dicta.	258
Circenses ludi qui fuerint.	393
Circi maximi descriptio.	393
Cir-	

I N D E X

Circuitio castrensis, ἐφεδία, qualis.	479
Citatio quae fuerit.	192
Civitate donati quomodo nominarentur.	573
Classes Pop. Rom. quae & quot.	58
— συμμορίαι.	58
Classici auctores.	60
— opponuntur iis, qui infra classem.	60
Classicum canere quid fit.	468
Classis procincta: h. e. exercitus armatus.	337
Claudii Marcelli plebeji.	47
— Regillenses, Pulchri, Nerones patricii.	47
Clavi figendi causa dictator creatus.	140
Clavus augustus quid.	40, 513
— latus quid.	26, 513
— in veste quid fuerit.	513
Cliens quis & unde dictus.	48
Clitumnus fl. hostias albas dabat.	371, 499
Clodius censurae vim imminuit.	156
— Ciceronis inimicus.	47
— pollutorum sacrorum reus.	III. 205
Clotho Parcarum una.	281
Cluacina Venus.	247
Cluere idem quod purgare.	247
Clypeus & scutum ut differant.	457
Clytemnaestra Agamemnonis uxor.	292
Coactores qui fuerint.	188
Coëmptione contractae nuptiae.	542
Coenandi apud Rom. ratio.	522
Coeritum tabulae quae fuerint.	153
Cognomen quid fuerit.	567
Cohors proconsulis quid fit.	175
— militaris quae fuerit.	446
Colisaeum quid fit.	411
Collina tribus.	12
Collis	

RERUM & VERBORUM.

Collis hortulorum campo Martio imminens.	72
Coloniae Ubiorum urbis origo unde.	471
Columna rostrata quae.	500
Comeffatio gulonum erat.	525
Comites Proconsulis.	176
Comitia a quibus habita.	51
— curiata quae.	53
— habere quid sit.	51
— kalata.	56
— quae & unde dicta.	51
— tributa a quo habita.	82
— tributa quae.	78
— tributa quando habita.	84
— ubi habita.	52
Comitiales dies qui fuerint.	128, 390
Comitiatus maximus.	65
Comitiis rributis praevalebat plebs	83
— tributis quid peculiare.	83
Comitiorum genera.	52
— tempus.	77
— Comitiorum tributorum cauffae.	79
Comitium.	51
Commentari dicebantur Augures.	325
— — — — lanistae.	410
Comoediae definitio.	428
Comoedia vetus, media & nova.	428
Comparare provincias quid sit.	100. 174
Comperendinatio, quae eadem condic ^t io.	199
— quemadmodum ab ampliatione differat.	215
Comperendi dies qui.	392
Compita Laribus sacra.	277
Compitalia festa.	277. 388
Compitalitii ludi.	277. 434
	Com-

I N D E X

Componere cur aliquando sepelire dicatur.	587
— sé gladiatorum est.	420
Compositus pro sepulto.	587
Conceptivae feriae.	387
Concilia procerum tyrannidem ambientibus exosa.	
	17
Concilium & comitia ut differant.	51
Conclamatum esse quid significet.	586
Concordia Dea.	308
Concordiae virilis templum.	308
Concubina quae fuerit.	542
Condere lustrum quid sit.	63
Confarreatione contractae nuptiae.	542
Congius quae mensura.	539
Conjectio caussae quid sit.	201
Consentes Dii qui fuerint.	227
Confualia Neptuni festum.	256
Consuales iudi dicti Circenses.	393
Consulares legati sub Augusto.	455
Consulatus duratio.	100
— summus honos.	94
Consul cur loco infimo accumberet.	521
Consulere quid significet.	95
Consules supra Praefectos Praet.	94
— minores iidem qui suffecti.	102
— unde dicti.	95
Consulis locus in convivio.	521
Consulum alii ordinarii, alii suffecti.	98
— insignia.	96
— potestas & munus.	94
Consumere diem in Senatu quid sit.	34
Consus idem qui Neptunus.	256
Contubernales Dii: σύννεφα.	555
— Praesidum.	176
	Con-

R E R U M & V E R B O R U M.

Contubernium dictae nuptiae servorum.	570
— in castris quid.	473
Convenire quando dicatur judex.	197
Conversio ad clypeum, ad hastam, ad frenum quid fit.	458
Coriolani caussa comitia tributa instituta.	79
Corneliae gentis familiae.	552
Cornelius (P.) Scipio Africanus Aemilianus.	555
Cornua audaciae symbolum.	283
— signum militare.	469
Corona aurea insigne Regum.	92
— castrensis, sive vallaris quae.	493
— civica.	493
— classica sive rostrata.	494
— muralis.	493
— navalis.	494
— obsidionalis quae.	493
Coronae aureae sine nomine.	494
— sacrificantium quales.	362
Coruncanius (Ti.) primus de plebe Pont. Max.	319
Cothurni tragoeorum calcei.	430
Cottabus lusus qualis.	527
Cottae lex de tribunis.	129
Craessa Minerva aliquid facere.	239
Craessi divitiae.	534
Crates machinae militares.	461
Cretata ambitio cur Persio dicatur.	507
Crimen regni idem quod perduellionis.	66
Crustumina tribus.	12
Crustumini a Romulo vici.	7
Crux servile supplicium.	225
Cuba Dea.	305
Cubiculum Principis in amphitheatro.	412
	424

I N D E X

Cubiculum Principis in circo.	395
Cubitus mensura quae.	540
Cucullus cui usui.	516
Culeus quae mensura.	538
Culpa magistra potare quid sit.	527
Cumera quid fuérit.	546
Cunctator dictus Fabius Maximus.	556
Cunei certa aciei forma.	465
— in amphitheatro quid fuerint.	413
Cunina Dea.	305
Cupidines gemini Eros & Anteros.	249
Cupressus arbor funebris.	588
Curator frumenti populo dividundi.	165
Curatores Caesaris qui fuerint.	183
— Kalendarii.	171
— ludorum.	410
Curiae quae & unde dictae.	14. 330
Curiata comitia.	53
Curio maximus quis.	14, 330
— maximus ubi creatus.	57
Curiones qui fuerint.	330
Curis Sabinis hasta dicitur.	8
Currendi in circo ratio.	399
Curruum certamen in Circo.	398
Cursus pedestris certamen quomodo institueretur.	402
Curules magistratus qui.	87
Custodes in comitiis.	76
Cyathus quae mensura.	539
Cybebe eadem quae Cybele.	270
— unde dicta.	270
Cyclopes Vulcani ministri.	259
— Neptuni filii.	257
Cymbala in sacris Cybeles.	272
Da-	

RERUM & VERBORUM.

D.

Δ αῖμων bonus Genius.	274
Damium dicta sacra Bonae Deae.	300
Δανάη quid fuerit.	387
Decanus in castris quis.	473
Decemviri legibus scribendis.	166
— faciundis.	327
— litibus judicandis.	196
Decimatio poena militaris.	502
Decumana porta castrorum.	474
Decuriae Equitum, quae fuerint.	447
Decuriam emere, hoc est, emere munus scribae.	186
Decursio genus exercitii militaris.	486
Dedicatio templorum qualis fuerit.	354
Definire templum quid sit.	354
Defraudare Genium suum.	273
Dejici, deturbari de statu mentis unde dictum.	420
Delatio nominis quomodo fieret.	211
Delphines in Circo.	400
Delubrum quid & unde dictum.	356
Deludere, ludo abire.	423
Demensum servorum quale fuerit.	539
Denarius nummus.	531
Denicalia sacra quae.	596
Denter Romilius primus praefectus Urbis.	159
Depelli gradu quid proprie sit.	420
Designator in funere quis.	589
Destationes sacrorum.	56
Diana unde dicta.	243
— Αγραυλος.	244

I N D E X

Diana Αργοτέρα, venatrix.	244
— Diva genitalis.	244
— Eadem quae Hecate, s. Proserpina.	245
— Eadem quae Luna.	244
— Ilithya.	244
— Ιωχέαιρα.	245
— Latonia virgo.	243
— Noctiluca.	245
— Ορεῖα, ὄρειλόχη.	244
— Parturientibus opem fert.	244
— Πολυμάστος, multimammia.	244
— Quomodo pingeretur.	245
— Regina siderum.	245
— Τοξότης.	245
Dico quid Praetori significet.	114
Dictata dare dicebantur lanistae, cum gladiatores erudirent.	410
Dictator quando creatus.	139
— quomodo creatus.	140
— unde dictus.	138
Dictatorum potestas.	141
Dictatura αἱρετὴ τυραννίς.	141
— quando sublata.	144
Dictum pro summo imperio.	138
Diei partes apud Rom. quae.	386
Dierum diversa genera,	386
Dies Alliensis quis.	391
— atri qui fuerint.	391
— comitiales qui fuerint.	28. 390
— Fasti & Nefasti.	389
— intercisi.	389
— Nefasti.	389
Diespiter qui idem Dijovis.	233
Diffarreatio.	542
	Dif-

RERUM & VERBORUM.

Diffindere diem quid sit.	200
Digiti mensura.	540
Dignitas quorum proprie fuerit.	84
Dii majorum & minorum genrium.	227
— Manes qui fuerint.	273
— <i>παρεγγέγραπται</i> , Indigetes.	287
— rustici.	296
— selecti qui fuerint.	263
— Semones.	296
Dilectus militaris habendi ratio.	438
Dimachaeri gladiatores.	418
Dimensum fervorum quantum,	489, 539
Dioecesis quid fuerit.	165
Dionysia Bacchi sacra.	284
Dionysii tyranni jocus in Aesculapium,	263
Dionysus unde dictus Bacchus.	282
<i>Διόσκουρος</i> , Jovis FF.	291
— illorum templum solius Castoris dictum.	293
— Oebalii.	292
— quomodo pingentur.	292
— <i>Σωτῆρες</i> cur dicti.	292
— Therapnaei.	292
Dirae quae eaedem furiae.	281
Diribitores in comitiis.	75
Discedendi in senatu formula.	35
Discessio. SCtum per discessionem.	31
Disciplinae militaris partes.	475
Diffinatores in spectaculis.	414
Divide senatorium verbum.	33
Divinatio quale judicium.	210
Divisores in comitiis.	73
Divitiarum Rom. specimina.	533
Divortii formula.	554

I N D E X

Dius Fidius quis fuerit.	298
Doceri, διδάσκεσθαι propriæ dicuntur fabulae.	436
Δοκιμασται, nummularii.	137
Domiducus Deus.	305
Domitianus Capitolium instauravit.	232
Do quid praetori significet.	114
Drachma numimus.	531
— pondus.	538
Drusus pro Deo cultus.	295
Ducenarii judices qui fuerint.	212
Duella quale pondus.	538
Duillius (K.) primus triumphum navalem egit.	499
Duplicarii, διδραχμαι ὁπλίται qui fuerint.	489
Duumviri navales.	170

E.

² Εκκλησία λοχίτις centuriata comitia.	58
— φυλέτις tributa.	78
Edere actionem quid sit.	193
Edicta translaticia quae fuerint.	177
Edictum peremptorium.	200
— perpetuum praetoris.	113
— praetorium quid fuerit.	112
Editor, qui gladiatores dabat.	407
Edusa, sive Edulia Dea.	305
Effari templum quid sit.	354
Εφεδροι, triarii.	463
Εφοδοι, circuitores castrorum.	479
Εισόδια, ἐξόδια, ἔμβολα Atellanar. genera.	429
Ειρηνοδίκαι, ἐιρηνοφύλακκες, feciales.	331
Elatio cadaveris.	588
	Eleu-

RERUM & VERBORUM.

Eleusinia Cereris sacra.	242
Elogium quid proprie fuerit.	153
Emancipare filium quando cogatur pater.	583
Emancipatio quid fuerit,	582
^{τέλος} Εμβολια, Atellanarum genus.	429
^{Ημέραι λευκαι} pro prosperis.	391
Ευταφιαστης, ένταφιοπάλις, libitinarius.	248
Enyo dicta Bellona.	252
^{Ἐπέχειν τὰς γλώσσας} , favere linguis.	364
Ephori Lacedaemonior. similes Tribb. pl.	127
^{Ἐπιστάται} in acie qui sint.	464
Epona, vel Hippo Dea.	306
Epulae sacrificales.	371
Epulae septemvirales, augurales, pontificales pro lautissimis.	330
Epulones qui fuerint.	330
Equestris census.	40
— ordo seminarium senatus.	42
Equites Rom. vectigalia conducebant.	41
Equitum arma.	460
— munus.	41
— 18. centuriae.	39
— tres centuriae olim	38
Equum traducere jubebat eques qui placuisset.	43
— vendere jubebat eques qui ordine movebatur.	43
Equus Marti sacer.	251
— etiam Neptuno sacer.	256
— Soli immolatus.	286
Ergolabi qui sint.	150
Erinnyes dictae Furiae.	281
Esquilina tribus.	12
Essedarii gladiatores.	418

I N D E X

<i>Εστιατόριον</i> , curia.	330
Evander Arcas.	297
<i>Ευκταια</i> sacrificia quae fuerint.	373
Eumenides dictæ Furiae.	281
Evocati milites qui fuerint.	444
<i>Ευπατρίδαι</i> , patricii.	45
Euripaëssa Solis mater.	285
Euripus in circō quis.	396
Eurystheus Mycenarum rex.	289
<i>Ευθυνας οφλειν</i> , damnari repetundarum.	206
<i>Εξαπέλεκυς</i> , Praetor.	107
<i>Εξαρχος</i> , Magister Saliorum.	342
Exauctioratio quae fuerit.	504
Exaugurare quid sit.	355
Excitare spectaculorum vox.	414
Excitari dicuntur sententiam dicturi.	34
Excubiarum militarium ratio.	476
Excuneare aliquem quid sit.	413
Exequiarum formula.	588
Exercitia militaria quae.	480
Exercitus Consularis quis fuerit.	448
— unde dictus.	480
Eximere diem dicendo quid sit.	34
Exire & excedere pro vitare.	421
<i>Εξόδια</i> , carmina quae.	429
Exta consulere aruspicum munus.	369
Exta reddi proprie dicebantur.	370
Extempulo vocis origo.	371
Extraordinarii equites qui.	447
Extraordinaria porta castrorum, sive Praetoria.	474
Exverriæ quae fuerint.	596

RERUM & VERBORUM.

F.

F abia tribus.	12
F abii Luperci.	344
F abius (N.) Buteo dictator sine magistro equitum.	145
— — — dictator senatui legendo.	21
— (Q.) Maximus Verrucosus Prodictator.	141
— turbam forensem in tribus urbanas conjectit.	12
— Celer tribunus celerum.	93
F abulinus Deus.	305
F actiones aurigarum in Circo.	318
F aecibus ora perungebant histriones.	430
F alsi crimen quid fuerit.	110. 208
F amilia & Gens ut differant.	552
F amiliae gladiatorium.	410
— patriciae & plebeiae ex eadem gente.	552
F ana quae & unde dicta.	355
F ar cur in sacrificiis adhiberetur.	365
F asti dies a fando.	114
— — δικάσμοι, ζεύδην.	339
F atua, vel Fauna Fauni uxor.	299
F avete linguis formula facror.	364
F avissae 2. generum.	361
F auni, noctium ludibria.	298
F aunus Deus unde dictus.	298
F ebris pro Dea habita.	312
F ebrua, purgamina.	374
F ebrualia sacra quae fuerint.	374
F ebruare pro lustrare, s. purgare.	374
F ebruarius mensis, καθάρισμα.	383
Q q. 4.	Fe-

I N D E X

Februarius mensis unde dictus.	374. 383
Feciales qui & unde dicti.	331
Fecialium munus.	332
Felicitas Dea.	308
Fel in sacris nuptialibus abjectum.	343
Fercula in Circo quae fuerint.	397
Ferentarii milites qui dicti sint.	456
Feriae unde dictae.	386
Ferrum recipere jubebantur gladiatores victi.	422
Fescennina carmina nuptialia.	348
Fictores in sacris qui fuerint,	351
Fides Dea.	308
Fiscales gladiatores.	418
Flamen Dialis.	337
— Martialis.	251. 340
— Pomonalis.	302. 340
— Quirinalis.	288. 340
Flamines Imperatorum.	294. 340
— qui & unde dicti.	335
— Majores & minores.	335
Flaminia est domus flaminis.	337
Flaminica est uxor flaminis.	339
Flaminii & flaminiae qui fuerint.	350
Flaminium est sacerdotium flaminis.	336
Flavius (Cn.) scriba formulas actionum compo- suit.	194
Flora florum Dea.	303
— Gr. Χλωρίς,	303
Florales ludi.	433
Floralia festum.	303
Forceps, certa aciei forma.	465
Fori dicti gradus in Circo.	393
Formula initialis legum.	75
Formulae actionum.	194
	Fors

RERUM & VERBORUM.

Fors Fortuna.	310
Fortuna Romae culta magis, quam virtus.	310
— Mala.	ibid.
— Muliebris.	ibid.
— Primigenia.	ibid.
— Quid plebs, quid prudentiores per eam intel- legerint.	309
Forum agere in provincia quid sit.	177
— attingere, in forum venire quando di ^t i sint adolescentes.	310
Fossa Corbulonis, hodie de Vliet.	484
— Drusiana, hodie den Iissel.	484
Fossae urbium sanctae.	5
Fratres Arvales qui fuerint.	329. 375
Fulvius (A.) Flaccus dictator. a pop. dictus.	141
Funebris laudatio apud Rom.	591
Funibus distincta tribuum loca.	83
Funus censorium quale fuerit.	589
— cur tanto studio curarent veteres.	584
Furca servile supplicium.	225
Furcifer servile opprobrium.	225
Furiae, s. Dirae quae fuerint.	281
Furius (Sp.) Camillus primus Praetor,	103
Furta inter milites severe punita.	487
Fustuarium quae poena fuerit.	501
Futilia vasa quae fuerint.	361

G.

Galea & cassis ut differant.	457
Galli sacerdotes Cybeles unde di ^t i. 271.	346
Ganymedes Jovis pocillator.	230
Genio indulgere.	273
Genium suum defraudare.	273

I N D E X

Genius cuique homini adest.	271
— Naturae Deus unde dictus.	272
— quomodo coleretur.	274
Gens apud Romanos quid fuerit.	552
Genua misericordiae sedes.	358
Gladiatores in honorem Saturni dati.	269
Gladiatorium quod idem auctoramentum.	416
— spectaculum quale fuerit.	419
— origo ejus & initia.	407
Gladiatorum diversa genera.	417
Gladius Hispanicus qualis.	456
— quaestionalis signum.	107
Gorgones caput in clypeo Minervae.	240
Gracchi lex de provinciis.	173
Gracchus (C.) senatum auxisse dicitur.	19
Gratiae Veneris comites.	249
Gratianus Imp. in Deos relatus.	294
ἢ Γράφων, auctor legis.	68
Gustus, sive gustatio prima pars coenae.	522
Gymnicum, s. athleticum certamen.	401

H.

H aereditas sine sacris quae sit.	56
Haruga olim dicebatur hostia	325
Hasta fortitudinis symbolum.	8
— jurisdictionis signum.	107. 197
Hastae cuspide coma sponsae dirempta.	543
— velitares quales.	456
Hastam cogere quid sit.	197
Hasta pura quae fuerit.	492
Hecate eadem quae Diana.	245
— — — Proserpina.	279
— Veneficiis & triviis praest.	279
He-	

RERUM & VERBORUM.

Hecate Τριηδίτις, τρίμορφος, τριπέσαπτος.	280
Hedera Baccho sacra.	283
Helena Dioscurorum soror.	292
Hemina quae mensura.	539
Hercules Jovis & Alcmenae F.	289
— ejus sacerdotes Potitii & Pinarii.	291
— Epitrapezius.	528
— Musagetes.	290
— sacrificia humana abolevit.	289
— Sancus, vel Sanctus & Sanctus pater dictus.	
—	290
— Thebanus.	287
— Thesauris praest.	290
Hermae quae fuerint.	255
Hermathenae, Hermeraclae quae fuerint.	256
Hermuli in Circo.	395
Heroës dicti Indigetes.	287
Hersilia Romuli uxor Hora dicta.	288
Hiberna aedicare.	470
Hiemare sub pellibus.	473
Hippona, vel Epona Dea.	306
Histriones qui & unde dicti.	428
— infames erant.	436
Hoc age sacrorum formula.	368
— habet, gladiatorum vox.	421
Honor Deus.	307
— publicus quis & quotuplex.	84
Honorius gladiatores sustulit.	409
Hoplomachi gladiatores, antea Samnites.	418
Hora dicta Hersilia Romuli uxor.	289
Horae foribus coeli praesunt.	264
Horatia tribus.	13
Horatius Pulvillus Capitolium dedicavit.	232
Horta Dea.	306
	Holtia

I N D E X

Hostia & victimæ ut differant.	362
Hostiae praecidaneæ.	363
— quales esse deberent.	ibid.
— succidaneæ.	ibid.
Hostilis facies quid sit in sacrís.	357
Hostis pro peregrino.	392
Hymenaeus Deus.	305
— in nuptiis invocatus.	548
Hyperion Solis pater, vel ipse Sol.	285

I.

Januae a Jano dictæ.	264
Januarius mensis a Jano dictus.	264. 383
Janus anni Deus ab eundo dictus,	264
— vel potius ab Hebr. Jajin.	265
— Bifrons.	ibid.
— cur primus invocaretur.	264
— ejus templum clausum pacis signum,	266
— idem cum Noacho.	265
— Matutinus pater.	263
— Oenotrius dictus ab Ὀνοτρῷ,	265
— Pater peculiariter dictus.	264
— Patulcius & Clusius.	266
— vini usum primus docuit.	265
— Quadrifons.	266
Idaea mater dicta Cybele.	270
Idus mensium unde dictæ.	385
Iεροκήρυκες qui fuerint.	187
Iεροσκόπαι aruspices.	325
Ignis perpetuus Vestae.	237
Ignominia quid propriæ.	151. 223
Ignominiosæ poenæ militares quæ.	502
Ilia Numitoris filia.	3
	Iliçet

RERUM & VERBORUM.

Ilicet vox funerum.	595
— vox sacrorum.	371
Ilithya dicta Diana.	244
Imagines nobilium in atriis.	276
— nobilium quales.	46
Immolatio quae fuerit.	365
Imperativae feriae quae fuerint.	388
Imperatores in Deos relati.	294
Imperatoris nomen quid significet.	453
— insigne.	ibid.
— appellatio qualis honor.	495
Imperatoribus decernebatur supplicatio.	359
Imperatoribus vivis cultus divinus exhibitus.	295
Imperium & potestas ut differant.	85. 174
Impetratum esse dicitur, cum faustum est augurium.	325
Impietatis crimen idem quod Majestatis.	208
Impolitiae culpa quae.	152
Inauguratum dicitur, cum faustum est augurium.	325
Indigetare est invocare.	287
Indigetes Dii qui fuerint.	ibid.
Induciae, ἀνοχαι, pro fериis Latinis.	160
Indulgere Genio suo.	273
Indusium quae vestis.	512
Infrequentes milites qui dicantur.	502
Inominales dies qui fuerint.	391
Ino, quae postea Matuta dicta est.	257
Insignia Consulum.	96
— Regum.	92
— senatorum.	26
Instita quid fuerit.	517
Integrae frontis homo pro probo.	218
Inter caesa & porrecta fieri quid sit.	370
	Inter-

I N D E X

Intercisi dies qui fuerint.	389
Interpretes in coinitiis qui fuerint.	73
Interreges qui.	157
Intempestiva convivia quae fuerint contra Salma- sum.	525
Interula quae vestis.	512
Invita Minerva aliquid facere.	239
Inuus unde dictus Pan.	297
Iō vox triumphalis.	498
Iris Junotii ministra.	235
— ostentum mortalibus juxta Hom.	235
Issaci sacerdotes.	313
Isis Dea.	312
— saepe cum matre Deorum confunditur.	314
Judex quaestionis quis fuerit.	218
— quis proprie fuerit.	194
Judices quando ex senatu lecti.	37
Judicia popularia quae fuerint.	218
— publica ordinaria, v. extraordinaria.	205
— tributis comitiis exercita.	81
Judicij publici ordo.	209
Judiciorum privatorum ratiō.	191
— publicorum ratio.	204
Judicium perduellionis ubi actum.	65
Jugatinus Deus.	305
Jugeri quantitas.	340
Julii Caesaris scelus.	102
Julius Caesar comitia cum populo partitus.	78
Julius mensis unde dictus.	383
Junius mensis unde dictus.	ibid.
Juno Kalendaris.	385
— Cinxia.	235
— Divitiis & regnis praesidet.	234
— Domiduca.	544
Juno	

RERUM & VERBORUM.

Juno	<i>Γαμηλία.</i>	234
—	<i>Juga.</i>	ibid.
—	<i>Lucina.</i>	235. 244
—	<i>Materfamilias.</i>	234
—	<i>Matrimoniis praefest.</i>	234. 543
—	<i>Matrona.</i>	234
—	<i>Moneta.</i>	235
Juno	<i>profunda dicta Proserpina,</i>	278
—	<i>puerarum praeses.</i>	235
—	<i>quae & unde dicta.</i>	234
—	<i>quomodo pieta.</i>	ibid.
—	<i>Regina.</i>	ibid.
—	<i>Zuyia.</i>	ibid.
Jupiter	<i>Deorum maximus.</i>	228
—	<i>Capitolinus.</i>	231
—	<i>Cretensis.</i>	229
—	<i>Elicius.</i>	231
—	<i>Επιστάσιος.</i>	231
—	<i>Feretrius.</i>	230
—	<i>Hospitalis.</i>	233
—	<i>infernus, magicus, Stygius dictus Pluto.</i>	278
—	<i>Lapis.</i>	233
—	<i>Latialis.</i>	160. 232
—	<i>Lucetius.</i>	233
—	<i>Ορθίσιος.</i>	231
—	<i>Πολιοῦχος.</i>	230
—	<i>Prodigialis.</i>	306
—	<i>quomodo pingeretur.</i>	230
—	<i>Σκυλοφόρος.</i>	ibid.
—	<i>Stator.</i>	231
—	<i>Tarpejus.</i>	ibid.
—	<i>Τροπαιοῦχος.</i>	230
—	<i>unde dictus.</i>	238
		Ju-

I N D E X

<i>Jupiter Ζένιος</i> , s. Hospitalis.	233
<i>Jurabant</i> mulieres per Junonem suam , vel herae.	273
<i>Jurantes</i> mensam tangebant.	528
<i>Jurare</i> in litem.	200
— per Genium suum , vel heri , vel Principis.	273
<i>Juratores</i> , Commis de recherche.	214
— pro testibus juratis.	213
<i>Jure vocatae</i> centuriae quae fuerint.	76
<i>Jurisdictio Praetoris</i> explicata.	109
<i>Jus imaginum</i> .	46
<i>Jusjurandum calumniae</i> .	200
— gladiatorum.	416
— Romanorum.	293
<i>Justi dies</i> qui.	392
<i>Juvenilis aetas</i> quoisque extenderetur.	43
<i>Juventa Dea</i> .	304

K.

<i>K</i> litera frons calumniatoris inurebatur.	217
<i>Kalata</i> comitia quae fuerunt.	53.56
<i>Kalendae</i> quae & unde dictae.	384
<i>Καλλιερεῖν</i> , litare.	363
<i>Κενοτάφιον</i> quid fuerit.	385
<i>Κλοπὴ τῶν δημοσίων</i> , peculatus.	207
<i>Κρεωνομία</i> , visceratio.	596
<i>Κυρβασία</i> pileus, sive galerus Saliorum.	343

L.

<i>L</i> abarum quid fuerit.	467
<i>Lac</i> dicebatur vinum in sacris Bonae Deae.	300
<i>Lacerna</i>	

RERUM & VERBORUM.

Lacerna qualis vestis.	516
Lachesis unde dicta.	281
Laena qualis vestis.	515
Laestrigones Neptuni filii.	257
Laeva signa felicia .	323
Lampadeim alteri tradere quid sit.	259
Lanificium matronis Rom. usitatum.	545
Lanistae qui fuerint.	410
Laquearii gladiatores.	418
Lara, vel Larunda Larum mater.	277
Larentalia festa.	329
Lares θεοὶ πατρῶοι, γενέθλιοι, κτήσιοι, μύχιοι, Ἐρκιοι.	
	275
Lares qui fuerint.	274
— Patrii.	275
— pro ipsis aedibus.	276
— quomodo culti.	275
— unde dicti.	ibid.
Lar pro interiore parte domus.	277
Lartius (T.) Flavus primus dictator.	139
Larum imagunculae.	275
Laterculum, certa aciei forma.	465
Latinae feriae quae fuerint.	160
Latini Juniani qui fuerint.	571
Latinorum commune templum Diana:	245
Latinus Rex.	2
Latium unde dictum.	267
Latona Dianae mater.	243
Latonia virgo pro Diana.	ibid.
Latus clavus senatorum insigne.	26. 513
— tegore quid sit.	421
Lavabant veteres ante sacra.	361
Laudatores in judiciis adhibiti.	214
Laverna Dea.	306

R r

Lavi-

I N D E X

Lavinia Aeneae uxor.	2
Lavinium urbs.	ibid.
Laurum comedebant divinaturi.	262
Laurus Apollini & poëtis sacra.	ibid.
— fascibus addita.	94*
Lecti convivales.	320
Lectio senatus.	20
Lectisternia quae fuerint.	360
Leetus aduersus quis.	549
— Genialis.	ibid.
Leda Dioscurorum mater.	291
— postea Nemesis dicta.	258
Legare sibi aliquem.	183
Legati Caesaris pro Consule, vel pro Praetore.	182
— Consulares qui fuerint.	ibid.
— militares qui.	454
— ex consularibus.	ibid.
— Procoſſ.	183
Legatio libera quae fuerit.	185
Leges censoriae quae.	149
— 12. tabb.	167
— Horatia & Hortensia de plebisſcitis.	128
— militares quae.	487
— sumptuariae.	154
— tabellariae, Gabinia, Caffia.	74
— tributis comitiis latae.	81
— Valeriae populares.	93*
Legio Romana quae fuerit.	446
Lentuli auguris divitiae.	535
Levana Dea.	305
Lex Aeiia Sentia de libertis.	571
— Aemilia de Censoribus.	147
— Annalis, sive Annaria.	88
	Lex

RERUM & VERBORUM.

Lex annua, edictum Praetoris.	213
— antiqua de tribb. pl. creandis.	124
— Ateria de mulcta.	222
— Boebia de Praetoribus.	104
— Cornelia de ordine in magistratibus servando.	90
— Cornelia de postliminio.	582
— — — provinciis.	178
— Curiata, θόμος Φρατρικῆς.	53
— de Camillo revocando.	56
— de Cicerone revocando.	65
— de imperio magistratibus dando.	55
— Domitia de sacerdotibus creandis.	83
— Fannia.	154
— Horatia de plebiscitis.	128
— de provocatione.	142
— Hortensia de plebiscitis.	128
— Junia Licinia de comitiis.	68
— — — Norbana.	571
— Julia de maritandis ordinibus.	93*
— — — rationibus Procoſſ.	178
— Licinia.	154
— L. Julii Caesaris de civitate Italiae danda.	67
— Meminia de non accusando eos, qui Reip. causa abessent.	210
— Porcia de capite civium Rom.	66. 219
— prisa de intervallo magistratum.	91
— Publilia de minoribus magistratibus tributis comitiis creandis.	55. 79
— Rofcia de loco separato Equitum in spectaculis.	40. 414
— Sempronia de capite civium Rom.	66. 219
— — — judiciis.	37
— — — provinciis.	173

I N D E X

Lex Servilia de judicio repetundarum.	213
— socialis quae est de pecuniis repetundis.	206
— testamentaria eadem quae de falso.	208
— Trebonia de tribb. pl.	124
— Valeria de provocatione.	65. 95* 142
Libamina prima.	366
Libare quid sit.	ibid.
Libatio quae fiebat super mensam.	527
Libella idem valore quod As.	538
Liberalia Bacchi festum.	284
Liber & Liber pater cur dictus Bacchus.	282
Libertas Dea.	308
Liberti dediticii qui fuerint.	571
Libertinorum nominum ratio.	572
Libitina pro funere.	248
— Venus.	247
Libitinarius.	248. 586
Libitinensis porta in amphitheatro.	422
Librae Rom. pondus.	537
— — — partes.	ibid.
Libratores qui fuerint.	462
Libri Sibyllini.	326. seqq.
Licinia gentis familiae.	552
Lictores cum fascibus & securibus regum insigne.	93
— diversi a servis publicis.	189
Limen cur sponsa non calcaret.	547
Linea ultima rerum mors.	396
Linigera Ifis.	314
Litabilis hostia.	363
Litare , καλλιεργεῖν , quid sit.	ibid.
Litem suam facere quid sit.	204
Litis contestatio quae fuerit.	199
Lituus augurum quid fuerit	322
	Lituus

RERUM & VERBORUM.

Lituus signum militare.	468
Livius (M) Drusus senatum augere voluit.	20
Lixae a calonibus diversi.	481
Locarii in spectaculis qui.	414
Αρχαγόι , ordinum ductores.	449
Δογμάται μεγάλοι qui fuerint.	136
Lolliae Paulinae luxus.	534
Longi familia gentis Tulliae.	552
Lorica hamata.	459
— E squamis ferreis.	ibid.
Lucerum tribus unde dicta.	10
Luci dicti a lucendo.	356
Lucipor servi nomen unde.	570
Lucta & luctatores veterum.	403
Lucullea festum Cyzicenorum.	179
Ludi convivales.	527
— gladiatorum.	409
— Juvenales.	436
— Romani, sive Magni.	434
— Saeculares.	435
— Votivi.	436
Ludorum cura ad aediles spectabat.	119
Ludorum divisiones variae.	392. 432
Ludus Trojae quis fuerit.	404
Luna eadem quae Diana.	243
— inter Deos selectos.	286
— Magicis cantibus eam affici credebant.	ibid.
— Noctiluca in Aventino.	287
Lunula in calceis patricior.	519
Lupa pro meretrice.	2
Lupercalia Panis festum.	298. 344
Lupercal locus ubi Pan colebatur.	344
Luperci Fabii, Quintii, Julii.	ibid.
— Luperci Panis sacerdotes.	298. 343

I N D E X

L upus aliquando signum militare.	466
— Marti sacer.	251
L ustrare pro ambire.	63. 375
— pro purgare.	374
L ustricus dies quid sit.	469
L ustrum condere quid sit.	63. 375
— pro tempore quinqueennali.	63
— unde dictum.	ibid.

M.

M aecta hostia quae sit.	366
M aecenas in ordine equestri consenuit.	43
— pantomimorum inventor.	422
— Maenades unde dictae Bacchae.	284
M agicis cantibus Lunam affici creditum.	286
M agister coenae quis fuerit.	523
— collegii augurum.	321
— Curiae quis fuerit.	330
— Equitum quis fuerit.	144
— morum fuit Augustus.	156
— Populi dictus Dictator.	139
— Saliorum quis.	342
— societatis quis.	41
M agistratus & potestas ut differant.	85
— majores unde dicti.	86
— qui comitiis centuriatis creati.	64
— qui tributis,	80
— unde dicti.	85
M agistratum divisio varia.	86
M agistri collegii qui fuerint	342
— militum sub Constantino.	164
M agni ludi, sive Romani.	434
M aja Atlantis filia.	253
M ajesta vel M aja Vulcani uxor.	259
	Maje-

RERUM & VERBORUM.

Majestas Dea Honoris & Reverentiae F.	383
— nihil aliud est quam dignitas ex imperio & honore.	208
— patria quae fuerit.	574
— penes populum.	50
Majestatis crimen quid fuerit.	66. 207
Majus mensis unde dictus.	383
Mancipare quid proprie sit.	582
Manipuli militum qui , & unde dicti.	446. 466
Manipulus signum militare.	466
Mansiones quae fuerint.	470
Manumissionis species variae.	571
Marcellea festum Syracusanor.	180
Marcellorum gens plebeja nobilissima.	553
Marcipor servi nomen unde.	570
Marcius Coriolanus.	79
— (C.) Rutilus primus Censor de plebe.	141
— — — — Dictator de plebe.	ibid.
— — — — unde Censorinus dictus.	154
Marcica dicta Circe.	258
Maritae faces quae sint Ovidio.	545
Marius primus libertinos milites legit.	440
Mars belli praeses.	250
— A Rom. praecipue cultus.	ibid.
— ex sola Junone natus.	ibid.
— Gradius unde dictus.	ibid.
— quomodo pingeretur.	251
— Romuli & Remi pater.	250
— Θεος Αρης.	ibid.
— Ultor.	251
— unde dictus.	250
Martiales ludi.	433
— Mavors etiam dictus.	250
Martius mensis a Marte dictus.	252

I N D E X

Matralia Matutae festum.	258
Matronalia festum.	387
Matuta mater, Gr. Λευκοθέα.	257
Medimnus quae mensura.	539
Medusae caput in clypeo Minervae.	240
Medicinae praefides Apollo & Aesculapius.	260.
	262
<i>Μεθύειν</i> , unde dictum.	369
Megaera furiarum una.	281
Megalesia festum matris Deor.	271
Megalenses, vel Megalesia ludi.	432
Melicerta qui postea Portumnus.	258
Melissus (C.) trabeatarum comoediarum inventor.	429
Mellis inventor Bacchus.	284
Menelaus Helenae maritus.	292
Mensae Rom. quales.	520
— secundae quae fuerint.	523
Mensa veteribus sacra.	527
Mens Dea.	307
Mensis Domitianus.	384
— Germanicus.	ibid.
— Livius.	ibid.
— Tiberius.	ibid.
Mephitis Dea.	307
Mercuriales statuae quae fuerint.	255
Mercurii F. Pan.	296
Mercurius unde dictus.	253
— Artium, musices, palæstrarum, gymnasiorum, astronomiae praeses.	254
— Deus sermonis.	253
— Furum Deus.	254
— Jovis & Majae F.	253
— Κεφᾶς, Ἐμπολάῖος, Ἀγοραῖος.	254
	Mer-

RERUM & VERBORUM.

Mercurius Κοινὸς Ερμῆς.	254
— Δόγιος Ερμῆς.	255
— Mercatorum & lucri Deus.	254
— Nuncius & Minister Deorum.	253
— Ψυχαγωγὸς & νεκροπομπὸς.	254
— Tευχαρύκος.	ibid.
— Quomodo pingeretur.	255
Merenda quae fuerit.	525
Meridiani gladiatores.	418
Merkedonius mensis interkalaris.	381
Merkedona Dea.	381
Μεσέγγυοι, sequeltres in comitiis.	73
Μεσοβασιλεῖς, interreges.	157
Metae in Circo quae fuerint.	396
Metatores qui fuerint.	483
Metari quid sit.	ibid.
Metellus (L.) primus venationem dedit.	405
— Scipio censurae vim restituit.	156
Metropolis quid fuerit.	165
Miles unde dictus.	9
Milites ex honestioribus lecti.	439
Milliarium Rom. quantum.	540
Milonis ingens aes alienum.	535
Mimus poëmatis genus.	431
Mina Attica quae fuerit.	536
Minerva unde dicta.	238
— Architecūrae praesidet.	239
— Armiptens.	ibid.
— Bellorum Dea.	ibid.
— e Jovis cerebro nata.	238
— Lanificii & oleae inventrix.	239
— Patrima.	238
— Quadrigas & bigas invenit	239
— quomodo pingeretur.	ibid.

I N D E X

Minerva sapientiae & artium praeses.	238
Ministeria militum quae.	475
Minorum gentium Dii.	227. 287
Minotaurus aliquando signum militare.	466
Mirmillones gladiatorum genus.	417
Missio gladiatorum & rudis ut differant.	421
— militaris justa & injusta.	503
— Causaria.	504
— Honesta.	503
— Ignominiosa.	504
— militaris sub Augusto.	ibid.
Missus dicuntur 7. curricula Circensia.	400
Mitra tegumentum capitis.	517
Modius quae mensura.	539
Moenianum in Circo quid fuerit.	394
Maſſas quae Latinis Parcae.	280
Mola falsa in sacrificiis.	365
Monopodia quae fuerint.	520
Moratores, sive rabulae qui fuerint.	201
Morbus comitialis quis fuerit.	70
More majorum puniri quid sit.	224
Mors Dea.	307
Moveri de statu mentis unde dictum.	420
Mulciber dictus Vulcanus.	258
Mulctam certare quid sit.	221
Mulcta, f. Damnum, quid olim fuerit.	222
Muliebrium nominum ratio.	569
Mullei calcei quales.	518
Munerarius, Munerator, qui gladiatores dabat.	407
Munus cur dictum spectaculum gladiator.	ibid.
— ostendere, pronunciare, proponere	419
Murcia Dea.	305
Muri urbium sancti.	5
Musa-	

RERUM & VERBORUM.

Musarum dux Hercules.	290
— Musarum nomina.	240
Mutitare quid sit.	433
Mysteria dicta sacra Bonae Deae.	299

N.

N aenia cantilena funebris.	589
— Dea.	306
Natatio exercitii militaris genus.	486
Natio Dea.	305
— officiosissima candidatorum.	72
Naves caudicariae quae fuerint.	499
Naumachia qualis fuerit.	406
N εκροθάπτης, libitinarius.	248
Nefasti dies, Ἀδικοι, Ἀπρωτοι, ἀποφράδες.	389
— dies aliquando pro infamibus ponuntur.	390
Nemesis antea Leda dicta.	258
— Dea.	311
Neptunus quis & unde dictus.	256
— ejus festum Consualia.	ibid.
— Ennosigaeus & Σεισίχθων cur dictus.	257
— Equitandi artem invenit.	256
— Idem qui Consus.	ibid.
— quomodo pingeretur.	257
— Terrae motuum causa.	ibid.
Nicostrata verum nomen Carmentae.	387
Niger color ingratus.	507
— pro homine improbo.	ibid.
Nixii Dii.	308
Nobiles apud Rom. qui fuerint.	46
Noctua Minervae sacra.	240
Nolam gestabant rei cuin ad supplicium ducerentur.	225
No-	

I N D E X

Nomenclatores qui fnerint.	73
Nomen tribus pro agnomine reliquis additum.	13
Nominum apud Rom. ratio.	534
<i>Νόμος Φρατρικὸς</i> , lex curiata.	53
Nonae mensium unde dictae.	385
Novendialia sacrificia.	376. 388
Novemdialia sacra quaedam funebria.	596
Nubentibus praeerat Juno.	234
Nuces in nuptiis cur sparsae.	548
Numera Senatum formula intercedendi.	30
Numitor Albae R.	3
Nummo festertio aliquid addicere quid sit.	532
Nummularii qui fuerint.	137
Nummus absolute pro aureo.	532
— aureus qualis.	532
— <i>κατ' ἔξοχὴν</i> numinus festertius.	531
Nundinae quae & unde dictae.	390
Nuptiae quot modis contractae.	541
Nymphae Bacchi comites.	284
<i>ΝυμΦευταὶ</i> , <i>νυμΦαγωγοὶ</i> , paranympshi.	545

O.

Obnunciare quid sit.	69
Obsecrationes gravi tempore fiebant.	360
Obsecrationes , sive supplicationes, <i>πρόσεδαι</i> .	360
Octavia gens.	553
October mensis aliquando Livius dictus.	384
Officium consulare quid.	99
— Nuptiale.	546
<i>Οἰωνισταὶ</i> , <i>Οἰωνοπόλοι</i> , Augures.	321
Olei decus pro praestanti athleta.	403
Oleum cur <i>μανίας Φέρμακεν</i> dixerit Anacharsis. <i>ibid.</i>	ibid.
Olympias & lustrum ut differant.	63
Omi-	

RERUM & VERBORUM.

Ominatis male verbis abstinebant vet.	366
Onera militum quae.	480
Ονοματολόγοι, Nomenclatores.	73
Opertum locus , ubi sacra fiebant Bonae Deae.	
Oppidum in circo quid fuerit.	299
Optiones militares qui fuerint.	395
Oraculum Delphicum.	49
Orbona Dea.	261
Orchestra , locus senatorum in spectaculis.	306
— quis locus in theatro.	26
Orcus unde dictus Pluto.	413
Ordo in sententiis in senatu rogandis.	427
— Populi Rom. triplex.	278
Orgia Bacchi sacra unde dicta.	30
— dicta etiam alia sacra.	45
Ornamenta dicta arma gladiatorum.	284
Ornare provincias quid sit.	ibid.
Orpheus ab Alexandro Imp. cultus.	323
Oscines aves quae fuerint.	314
Osiris Isidis frater.	401
Ova in Circo quid fuerint.	501
Ovatio quae fuerit.	556
Ovicula unde dictus Fabius Maximus.	74
Ovile in comitiis quid fuerit.	314

P.

Pacem Deorum exorare.	363
Pacis templum.	308
Paenula qualis vestis.	516
Paganalia festum.	59. 388
Palaestra vox quid significet.	403
	Pala-

I N D E X

Palaria exercitii militaris genus.	486
Palatina tribus.	12
Palatini ludi.	435
Pales pabuli Dea.	302
Palilia, v. Parilia, Romae natalis.	ibid.
Palladium quid fuerit.	237
Palla vestis muliebris.	517
Pallas pro oleo.	239
— unde dicta Minerva.	238
Palliatae comoediae, i. e. Graecae.	429
Pallor & Pavor culti.	311
Palmus mensura.	539
Paludamentum vestis imperatoria.	453. 515
Paludatus proficiscebatur Ptoconsul	176
Pan Pastorum Deus.	296
— Arcadiae Deus.	297
— ejus cultus antiquissimus.	ibid.
— Fistulam invenit.	ibid.
— Inuuus unde dictus.	ibid.
— Lycaeus.	ibid.
— quid eo significaverint.	296
— quomodo pingeretur.	ibid.
— Tegeaeus.	297
— unde dictus.	296
Panici terrores.	297
Panisci, qui etiam Fauni.	299
Panis festum Lupercalia, sacerdotes Luperci.	298. 343
<i>Πανεπέτιον</i> quid fuerit.	404
Pantheum, hodie Maria rotunda.	355
Pantomimi quid fuerint.	432
Papirius Praetextatus unde dictus.	568
— Maso primus in monte Albano triumphavit.	500
Para-	

RERUM & VERBORUM.

Parabatae qui fuerint.	402
Parcae unde dictae.	280
— Jovis & Themidis ; vel solius Noctis filiae.	281
— <i>Μοῖραι</i> dictae.	ibid.
Paranymphi qui fuerint.	544
<i>Παρυγμάται</i> in acie qui sint.	464
Parazonium, sive pugio Tribunorum insigne.	452
Paria componere quid sit.	419
<i>Πάροδος</i> quale carminis genus.	429
Parochi qui fuerint ap. vet.	329
<i>Πάροχοι</i> , paranymphī.	545
Parricidarum poena quae fuerit.	209
<i>Παρθένοι ἔστιαδες</i> , Virgines Vestales.	346
Parturientibus opem fert Diana.	244
Pascito linguam, <i>ἐνΦημεῖ</i> .	363
Passavii urbis origo.	471
Pater dictus Sylvanus.	300
— patratus quis fuerit.	333
Patres cur dicti Senatores.	17
— Conscripti unde dicti.	19
Patriae potestatis effectus.	576
Patria potestas cur tanta Rom. fuerit.	580
— — quae fuerit.	574
— — quomodo tollatur.	580
Patriciatus dignitas sub Impp.	581
Patricii & plebeji ut differant.	45. seqq.
— qui & unde dicti.	16
Patroni & clientes.	48
Pavo signum consecrationis Augustarum.	295
Pavor & Pallor culti.	31
Paulus Apostolus a Lystrensis cur Mercurius dictus.	253
Pecoris permutatione olim pro pecunia usi.	528
	Pedox

I N D E X

Pectorale militum.	460
Peculatus judicium quid fuerit.	206
Peculium castrense & quasi castrense.	491
— filii fam. profectum, adventitium, castrense & quasi castrense.	577
Pecunia olim appendi solita.	528. 530
— unde dicta.	529
Pegmata in amphitheatris quae fuerint.	415
Penates qui fuerint.	274
— unde dicti.	275
— etiam penetrales dicti.	ibid.
— Πολιοῦχοι θεοὶ,	ibid.
— Θεοὶ πατρῶοι, γενέθλιοι, κτήσιοι, μύχιοι, ἔρκιοι.	ibid.
Pendere pto solvere.	530
Πένταθλον quid fuerit.	404
Perduellis quis fuerit.	65. 219
Perennis Praef. Praet. sub Commodo.	163
Περιστέλλειν pro sepelire.	587
Perones quales calcei.	518
Περισχαινόματα in comitiis.	74
Permutatio rerum pecunia antiquior.	528
Perpetuae quaestiones quae fuerint.	109
Personae tragicae quae.	430
Pes mensura.	539
Petere & repetere gladiator. verba.	420
Phalera & torques ut differant.	492
Philoni (Q. Publilio) primum provincia prorogata.	173
Piaculum quid proprie fuerit.	373
Piatrices.	586
Picus Marti sacer.	251
Pietas Dea.	308
Pilani, qui etiam Triatii.	445
Pilei Dioscurorum gestamen.	293
	Πιλεῖν

RERUM & VERBORUM.

Πιλεῖν τοὺς λόχους, densare cohortes.	483
Pileus libertatis insigne.	473 572
Pilorum descriptio.	458
Pilum cur <i>lentum</i> dictum.	459
Pilus decimus, pilus primus, pro decimo, primo ordine triariorum.	450
Pinarii & Potitii Herculis sacerdotes.	291. 345
Pinus Cybelae sacra.	272
Piso quaestor pro praetore in provinciam missus.	180
Planipedes dicti pantomimi.	432
Plausus comoediae datus.	431
Plebeji ludi.	434
Plebiscita quae fuerint.	81
Plebs vox quid proprie notet.	45
Plutei machinae militares.	461
Pluto inferorum Deus.	277
— Dis dictus a divitiis.	ibid.
— quomodo pingeretur.	278
Plutus divitiarum Deus.	243
Podium in amphitheatro quid.	412
Poenae militares.	501
Poëtae Mercuriales dicti.	254
Πολιοῦχοι θεοὶ, Penates.	275
Pollentia Dea.	307
Pollicem premere, pollicem vertere quid.	422
Pollinctor Libitinarii servus	248
— quis fuerit.	586
Pollucere & polluctum quid sit.	290
Pollucibilis coena pro opipara.	ibid.
Pollutorum sacrorum quaestio.	III. 205
Pollux Jovis F.	291
Poltrons unde dicti.	442
Πολύμαστος: multimammia Diana.	244
S	po-

I N D E X

Pomona pomorum Dea.	302
Pomonalis Flamen.	ibid.
Pompa Circensis quae fuerit.	397. 406
Pomptina tribus.	13
Pompejus M. tribunos pl. restituit.	129
— Eques R. bis triumphavit.	175
Pondo vocis vis.	537
Pondus cur notent nomina monetæ.	528
Ponere mensarum vox.	520
Ponticuli in comitiis.	74
Pontifex Maximus quis.	319
Pontifices, qui & unde di ^{cti} .	317
— majores & minores.	ibid.
Pontificum munus.	318
Popae sacrorum ministri.	351. 369
Popinae a popis dictæ.	369
Poplicola unde dictus Valerius.	93*
Popularia dictus locus populi in spectaculis.	414
Populi vocis significations diversæ.	44
Populus Herculi sacra.	291
Porca foeta immolabatur Cybelæ.	272
Porrectus pro mortuo.	587
Porricere exta quid sit.	370
Portae castrorum.	474
— principales.	ibid.
— urbium sanctæ.	5
Porta Libitinensis in amphitheatro.	422
— Sanavivaria an fuerit	422
— praetoria, sive extraordinaria.	474
Portumnus portuum Deus.	257
— Gr. Παλαιμων.	257
Posca potus militaris.	491
Postliminii jus quale sit.	581
Postscenium quis locus.	427
	Postu-

RERUM & VERBORUM.

Postulare actionem, sive judicium.	193
Postulaticii gladiatores.	418
Postulationes sacrificii genus.	373
Postumius Dictator Castorum templum struxit.	
	293
Potestas & Imperium ut differant.	174
— & magistratus ut differant.	85
Potina, sive Potica Dea.	305
Potitii & Pinarii Herculis sacerdotes.	345
Potus Rom. ordinarius.	525
Praecia, s. praeflaminator flaminis.	339. 351
Praecinētiones in amphitheatro quae.	413
Praeconum Romae munus.	187
Praefectus annonae.	165
— amicus Imperatoris dictus.	162
— fabrorum in castris.	485
— Urbi ab Aug. institutus.	161
— — primus Denter Romulus.	159
— — Latinarum causa.	160
Praefecti Praetorio ab Augusto instituti.	162
— — — potestas.	163
— — — quando jus dicere cooperint.	163
— — — quatuor a Constantino instituti	
	164
Praeficae.	586. 590
Praemia militaria.	492
Praenomen quid fuerit.	534. 556
Praepetes aves quae fuerint.	323
Praerogativa centuria quae fuerit.	74
— pro signo futurae voluntatis.	ibid.
Praes & vas ut differant.	220
Praefides qui fuerint.	182
Praeful Saliorum.	342

I N D E X

Praetextatae fabulae quae.	428
Praetextati mores, praetextata verba.	509
Praetextatus unde dictus Papirius.	568
Praetor collega Coss.	104
— fiscalis.	106
— maximus dictus Dictator.	139
— peregrinus de repetundis aliquando quaestivit.	111
— peregrinus unde dictus.	104
— primus quando creatus.	103
— tutelaris.	106
— pro sacerdote.	85
Praetores dicti olim omnes magistratus.	ibid.
— fideicommisarii.	106
Praetoris munera.	107
Praetorium in castris.	471
Praetorii legati sub Aug. qui.	455
Praetorium jus honorarium dictum.	104
— pro hominibus in Praetorio congregatis.	479
Praetorum insignia	106
— numerus.	104
Praeturae vilitas tempore Boëthii.	114
Praevaricatio quid sit.	218
Priafina factio in Circo.	399
Precantium habitus.	357
Prensare quid sit.	72. 22E
Priapus Bacchi & Veneris filius.	285
Principatus dignitas.	22
Princeps cur dictus Imperator.	ibid.
— juventutis quis dictus.	43
— senatus quis fuerit.	21
Principes militum genus.	445
Principia in castris quis locus.	474
Principium in comitiis quid fuerit.	54
	Pri-

RERUM & VERBORUM.

Privilegia militum.	491
Procas Sylvius Albanorum Rex.	3
Procellus Consularis quid sit.	99
Proceltria quae fuerint.	471
Proconsulum honores.	179
— quot fuerint genera.	172
Procubitores qui fuerint.	478
Procurare prodigia quid sit.	374
— proprium augurum verbum.	325
Procuratores Caesaris.	183
— ludor.	410
— provinciarum qui fuerint.	182
Prodi dicebantur interreges.	158
Prodicere diem quid sit.	222
Prodictator Fabius Maximus.	141
Prodigialis Jupiter.	374
Profani a sacris ablegabantur.	365
Profesti dies qui.	389
Proletarii qui fuerint.	60
Proletarius sermo pro vili.	ibid.
<i>Προμνήστριαι, προμνηστρίδες</i> quae.	545
Promotionum militarium ratio.	449
Promulgare legem quid proprie sit.	68
Promulgis prima pars coenæ.	522
Pronuba mulier qualis.	549
Propraetores & Procoff. ut differant.	180
Proia & Postverta Deae.	305
Proscenium quis locus.	427
Prosecare exta quid: prosiciae, prosecæ quae fuerint.	368
Proserpina Plutonis uxor.	369
— eadem Hecate.	270
<i>Πρότοδοι</i> , obsecrationes.	360
<i>Πρεστάτης</i> , patronus.	48

I N D E X

Διάναγρια Dianaee Venatrici vota.	244
Provinciae non recte dicuntur, foederati Belgii civitates.	172
Provincia pro quovis munere.	171
— quae proprie dicatur.	ibid.
Provinciarum imperium penes Coss.	97
— ordinatio ab Augusto instituta.	181
Πρυτανεῖς Gr. dicti curiones.	330
Publica dicta sacra Bonae Deae.	300
Publicani honorati valde.	41
Pudicitia patricia Dea.	308
— plebeja Dea.	ibid.
Puerperarum praeses Juno.	235
Pugilatu nobilis Pollux.	293
Pugiles qui & unde dicti.	402
Pullarii qui fuerint.	325. 352
Pulpitum quis locus.	427
Pulvinaria pro templis.	360
— quae fuerint.	ibid.
Puncta sunt singulorum sententiac.	76
Purpureus pro candido.	71
Purpurea factio Circensis.	399
Πυρφόρος dicta Ceres.	242
Pyra qualis fuerit.	593

Q.

Quadrantal quid fuerit.	538
Quadrigatus pro denario.	531
Quaestiones dictae judicia publica.	109
— perpetuae quae fuerint.	109. 205
Quaestores fuerunt triplices.	131
— triennales.	136
— vel candidati principis.	ibid.
— unde dicti.	131
Palatii.	136
Quae-	

RERUM & VEREORUM.

Quaestores parricidii qui fuerint.	205
Quaestorium in castris.	471
Quaestorum origo & numerus.	131
— Provincialium munus.	134
— Urbanorum munus.	133
Quatuordecim gradus equitum.	40. 413
Quatuorviri viales.	137
Quercus Jovi sacra.	230
Quietis aedes.	308
Quinarius nummus qualis.	531
Quindecimviri sacris faciundis qui fuerint.	326
Quinquatrus Minervae festum.	240
Quinquertium quid fuerit.	404
Quinqueviri mensariorum.	170
— muris turribusque reficiendis.	ibid.
Quintana via castrorum.	474
Quintii Luperci.	344
Quintius (K.) primus vades dedit.	220
Quirinalia festum.	288
Quirinalis Flamen quis fuerit.	ibid.
Quirinus unde dictus Romulus.	ibid.
Quirites unde dicti cives Rom.	8. 288

R.

P αβδενχος, iudiciorum.	189
Ramnensium tribus unde dicta.	10
Ramnes iidem qui Ramnenenses.	ibid.
Rationales Caesaris qui fuerint.	183
Recuperatores qui fuerint.	195
Redemptores qui fuerint.	150
Refragantur auspicia infausta.	323
Regia dicta domus regis sacrorum.	334
Regie facere pro crudeliter.	93

I N D E X

Regina dicta uxor regis facror.	334
Regium imperium consulum.	94*
Regnatum Romae quamdiu.	93
Regna vini quae dicat Horatius.	523
Regum insignia.	92
— munia.	ibid.
Relatio ad Senatum quomodo fieret.	32
Relegati mitior poena quam exulis.	244
Religiosi dies a nefastis diversi.	390
Rem ratam haberi satisdatio.	198
Repetundarum judicium quod fuerit.	206
Repotia quae fuerint.	549
Repudium quid sit.	550
Res prolatae, <i>vacantie</i> .	389
Res rediisse quando dicantur.	ibid.
Restitutio in integrum quae sit.	203
Retiarii gladiatorum genus.	417
Rex facrorum, sive rex sacrificulus quis fuerit.	334
Rhamnusia eadem quae Nemesis.	311
Rhea quid significatum fuerit.	270
— magna mater.	ibid.
— mater Deorum.	ibid.
— Ops unde dicta.	ibid.
— quomodo pingeretur.	271
— Sylvia quae eadem Ilia.	3
Robigus Deus.	307
Robur locus in carcere.	224
Rogatores in comitiis qui fuerint.	76
Rogus quis fuerit.	593
Roma pro Dea.	309
— quando condita.	5
— unde dicta.	5.8
Romilia tribus.	12
	Ro-

RERUM & VERBORUM.

Romulus & Remus conditores Urbis.	5
Rorarii milites qui dicti sint.	456
Roscius Otho legem tulit de loco separato equitum in spectaculis.	40
Rostrata columna quae.	500
Rudiarii qui fuerint.	423
Rudis gladiatorum & missio ut differant.	421. 423
— gladiatorum quae.	410
Rupertus (Christ. Adamus) contradicendi studio tenetur.	102
Russata factio in circo.	398
Rusticae tribus.	II.

S.

Sabinum bellum.	8
Sacellum quid fuerit.	356
Sacer, detestabilis.	127
Sacerdotes qui comitiis curiatis creati.	57
— — tributis comitiis creati.	80
Sacerdotum varia genera.	316
Sacra haereditaria quae.	56
Sacramenti militaris formula.	443
Sacramentum in judiciis quid fuerit.	199
Sacrificia Deorum inferorum & superorum ut differrent.	371
Sacrificia expiatoria quae fuerint.	373. 376
Sacrificiorum divisiones variae.	372
Sacrorum detestationes.	56
Sacrosancti fuerunt tribuni pl.	127
Sagarii.	515
Saga sumere quid sit.	ibid.
Sagum vettis militaris.	454. 515
Salii Martis sacerdotes.	251. 341

I N D E X

Salii Palatini, Collini & Agonales.	342
Salisubsuli & Salii saltatores sacri.	342
Salitio exercitii militaris genus.	487
Saltus genus exercitii militaris.	486
Salvius Julianus edictum perpetuum condidit.	113
Salus Dea.	308
Samnites gladiatores, postea hoplomachi.	418
Sanavivaria porta amphitheatri.	422
Sanctissimus ordo dictus senatus.	37
Sangaris nympha.	271. 346
Sangi aedes.	545
Σανίδες, legum tabulae.	149
Satisdatio judicatum solvi.	198
— rem ratam haberi.	ibid.
Saturnalia festum quomodo celebraretur.	268
Saturnus a satu dictus.	266
— ab Hebraeo Satar, latere.	267
— a Jove regno pulsus.	ibid.
— Gr. Κρόνος.	266
— idem qui Adamus ; vel , ut alii , Noachus.	267
— quid per eum intellexerint.	266
— quomodo pingeretur.	ibid.
— temporis Deus.	ibid.
Satyra poëma quale & unde dictum.	431
Satyri Bacchi comites.	284
Scalae Gemoniae.	225
Scalaria dicta viae amphitheatri.	413
Scaptia tribus.	82
Sceleratus campus quis fuerit.	349
Scena quid fuerit , & quotuplex.	426
Scenicorum ludorum genera.	428
Scipio eburneus Conf. insigne.	94*
Scipio (P.) fratri suo L. legatus fuit	454
	Sci-

RERUM & VEREORUM.

Scipio (P. Corn.) privatus cum imperio in Hispaniam missus.	172
Scorteia , paenula e pelle.	516
Scribae magistratum.	186
Scribarum honestus ordo.	ibid.
Scriptum facere quid sit.	186
Scripturarii qui.	41
Scripulum quale pondus.	538
Scrofa (Tremelius) unde dictus.	568
Scuta imbricata quae.	457
Scutum & clypeus ut differant.	ibid.
Sectio pro auctione.	188
Sectores sunt emptores in auctione.	ibid.
Secutores gladiatorum genus.	417
Sedebant ad mensam antiquissimi Rom.	519
Sedere in Equestribus.	41
— — — — — quatuordecim pro esse Equitem.	ibid.
— — — — — in Senatu , pro in Orchestra.	26. 428
Sejanus praefecturae praetorio vim intendit.	163
Seigneur vox Gallica unde.	17
Sella curulis eburnea Regum & Consulum insigne.	93*
Sellisternia , v. solisternia quae sint.	360
Sembella quale pondus.	538
Sementinae feriae.	388
Simones Dii unde dicti.	296
Senatores majorum & minorum gentium.	18
— pedarii.	25
— quot adesse deberent , ut SCtum fieri posset.	29
Senator quis esse posset.	29
Senatoria aetas.	24
Senatorius census.	23
Senatorum insignia.	26
Se-	

I N D E X

Senatum dimitendi formula.	36
Senatus a Bruto suppletus.	18
— a Populo nunquam lectus.	20
— a quo habitus.	26
— auctoritas quomodo a SCto differat.	35. 128
— consulta ab aedilibus servata in aede Cere-	
ris.	120
— consulta ubi servata.	36
— consulti in summo discrimine formula.	95*
— elogium.	36
— habendi ratio.	26
— lectio.	20
— origo & augmentum.	18
— populusque Rom. formula.	44
— quando habitus.	28
— quomodo convocatus.	27
— recensio.	22
— seminarium ordo equestris.	42
— sub Principibus in jura populi successit.	38
— ubi habitus.	28
Senatu inovere quid sit.	22. 152
Senecae divitiae.	534
Sententia in judiciis publicis quomodo lata.	215
Sententiam quomodo pronunciaret Praetor.	2. 6
September mensis aliquando Tiberius dictus.	384
Septemviri epulonum qui fuerint.	330
Septum in comitiis quid fuerit.	74
Sepelire etiam de combustione dicitur-	593
Sepulchri locus.	592
Sepultura quando Rom. in usu.	ibid.
Sequestres in comitiis qui fuerint.	73
Serapis Aegyptiorum Deus.	315
Serra, certa aciei forma.	465
Sertor Regius auctor juris feccialis.	332
Ser-	

RERUM & VERBORUM.

Servare de coelo quid sit.	332
Servi ap. Rom. militare non poterant.	440
Servorum incredibilis multitudo.	572
— poenae.	224
Sestertia neutrius generis quae.	533
Sestertius nummus quis.	ibid.
Sextius (L.) Sextinus Lateranus primus de plebe Cof.	101
Sextula quid.	538
Sibilis excipiebatur comoedia , quae non placue- rat.	431
Sicilicus quale pondus.	538
Siculi in clientela Marcellorum.	49
Signa militaria quae.	466
— — — — — sacra.	467
Signiferi.	449
Silenus Bacchi comes.	284
Silicernium quid.	596
Simulacra Deorum propria.	358
Sinus togae qualis fuerit.	506
Siparia , aulaea scenica.	327
Sistrum quid fuerit.	314
Sitiken , <i>τυμβαύλις</i> quis.	589
Socci comoedor. gestamen.	430
Societas publicanorum.	41
Socii & auxiliares ut differant.	444
Sociorum militarium divisio.	447
Sodales Augustales , &c. qui fuerint.	340
— s. collegia sacerdotum accipiebant Impp. de- functi.	294
— Titii qui fuerint.	333
Soleati saepe homines in Urbe	519
Sol inter Deos selectos.	285
— quomodo pictus.	286
	Soli-

I N D E X

Solisternia, v. sellisternia quae sint.	360
Solitaurilia, vel suovetaurilia quae.	63
Sordidum habitum sumebant rei.	212. 221
Sortitio judicum quomodo fieret.	212
Σῶστρα sacrificia quae fuerint.	373
Σωτῆρες θεοὶ.	306
Spectare in Equite: pro in quatuordecim.	428
Spectio augurum proprie erat.	322
Spes Dea.	308
Spina in circo.	396
Splendor Equitum proprius.	42
Spolia aedibus affixa.	494
— Opima quae.	495
Spoliarium quid fuerit.	415
Spongia Samnitium quid fuerit.	418
Sponsalia quae fuerint.	541
Stadium quae mensura.	540
Stare dicitur comoedia, quae placet.	431
— in statu de gladiatoriis dictum.	420
Στάσιμον quale carmen fuerit.	430
Στατήρ nummus unde. Ejus valor.	530. 531
Stati dies qui.	392
Statilius Taurus primum amphitheatrum e lapide struxit.	411
Stativa (castra) quae fuerint.	470
Stativae feriae quae.	387
Statuae ipsae Dii dictae.	359
— quomodo cultae.	ibid.
Stellatina tribus.	13
Στέλλειν, περιστέλλειν, συστέλλειν pro sepelire.	587
Stercutius Deus.	307
Στεφανηφόροι dicti Flamines.	335
Stilico libros Sibyllinos combussum.	328
Stipendia quot quisque conficeret.	439
	Sti-

RERUM & VERBORUM.

Stipendia unde dicta.	530
Stipendiorum militarium ratio.	488
Στρογγεῖν in acie quid sit.	464
Stola matronarum vestis.	508. 517
— pro gravitate matronali.	517
Στρατηγὸς , Praetor.	103
Strenae, munuscula initio anni missa.	264
Strenua Dea.	306
Structor, τραπεζοτοίδες .	523
Subconsules aliquando dicti legati.	455
Subitarii milites.	441
Subsellia a tribunal i ut differant.	107
Subsidia pro triariis.	463
Subucula quae vestis.	512
Suburana tribus.	12
Succenturiones dicti optiones.	449
Suggestus Principis in amphitheatro.	412
Sulla Capitolium instauravit.	232
— senatum auxit.	20
— tribunitiam potestatem minuit.	129
Σύμβωμοι Dii Contubernales.	355
Συμμορίαι , classes.	58
Σύνναοι Dii Contubernales.	355
Suovetaurilia, vel solita urilia quae.	63. 375
Supplicationis honos quis.	496
Supplicatio quid fuerit.	359
Supplicia apud Rom. qualia fuerint.	222
— pro supplicatione.	359
Supposititii gladiatores.	418
Supputandi ratio apud Rom.	532
Suscipere pulvinaria quid sit.	360
Suscitare spectaculorum vox.	414
Susceptores, <i>aanneemers</i> .	150
Sylvanus quis & unde dictus.	300
Syl-	

I N D E X

Sylvanus Augusti quis.	301
— pater dictus.	300
Sylvii dicti omnes Reges Albani.	3
Sylvius Postumus Aeneae F.	2
Synthesis vestis convivalis.	516. 522
Syrma pro ipsa tragoedia.	430

T.

T abellae judicum quot & quales.	216
Tabella pro suffragio.	75
Tabernaculum capere quid sit.	322
Tabernariae comoediae.	429
Tabularium, ubi tabulae publicae custodiuntur.	36
Tages aruspicinae auctor.	326
Talentum quanti fuerit.	536
Talassio, vel Talasius cur in nuptiis invocatus.	548
Talio poena injuriae.	223
Tanaquilis fusus & colus.	546
Tarpeja virgo.	8
Tarpejus mons.	ibid.
Tarquinius Priscus senatum auxit.	18
Tatiensium tribus a T. Tatio dicta.	10
Tatius Sabinorum rex.	8
Ταξιάρχαι , centuriones.	449
Tela proprie sunt quibus utimur ad petendum.	455
Τέλειον ιμάτιον , toga virilis.	509
Tempestatis aedes.	312
Tempestiva convivia quae fuerint.	525
Templa a Diis incoli dicebant.	359
— augusta.	359
Templum auguribus quid fuerit.	ibid.
— augurum quid sit.	322
— effari quid sit.	354
	Templum

RERUM & VERBORUM.

Tēmplum Honoris.	28
— quid & unde dictum.	28. 353
Tentoria militum qualia.	472
Terentius (A.) Arsa trib. pl.	166
Terminalia festum.	304
Termini moti poena.	ibid.
Terminus Deus.	ibid.
Teruncius idem quod Quadrans.	538
Tessera militaris qualis.	477
Tesserarius quis.	ibid.
Testamenta kalatis comitiis condita.	56
Testes in judiciis quales.	213
Testimonia in judiciis quae fuerint.	ibid.
Testudo militaris duplex.	461
Tēthys Auroraē mater.	285
Tetradrachmus nummus qualis.	531
Theatra Apollini & Baccho sacra.	425
— temporaria.	424
Theatri partes.	426
Theatrum Balbi.	425
— Marcelli.	425
— Pompeji.	424
— Scauri.	ibid.
Thensae in circo quae.	397
Θεοφορούμενοι, Bellonarii.	252
Thesauris praest Hercules.	290
Thia Solis mater.	285
Threces gladiatorum genus.	417
Θυσσάπτοι dicuntur haruspices.	323
Θυρεός scutum unde.	457
Thrysus Bacchi gestamen.	283
Thrysus pro quovis stimulo vel impetu.	Ibid.
Tiberius comitia penitus neglit.	68
Tibialia non habuerunt veteres.	519
Tt	Ti-

I N D E X

Tibicinum usus in sacris.	351
Tirones , tirocinium quid.	509
Tisiphone furiarum una.	281
Titanus Saturni frater.	267
T. litera SCto subscripta quid significet.	127
Toga propria Romanorum vestis.	506
— picta, vel palmata quae	510
— praetexta quorum.	508. seqq.
— pulla quorum.	507
— pura , libera , virilis.	509
— sordida quorum.	508
Togatae comoediae.	429
Togati pro Romanis.	506
Tollere diem quid sit.	34
Torques & Phalera ut differant.	492
Trabea equitum vestis.	42
Trabea quae & quorum.	511
Trabeatae comoediae.	429
Tragica scena qualis.	426
Tragoediae definitio & etymon.	430
Triagoedorum habitus.	430
Trajanus 10000. gladiaror. dedit.	409
Transvectio equitum.	42
Τριπεζόποιος quis.	523
Triarii militum genus.	445
ad Triarios res rediit. Proverb.	463
Tribunal editoris in amphitheatro.	412
— in castris.	468
— Praetorum proprium.	107
Tribunicia potestas in Impp. transflata.	130
Tribuni Angusti clavii , στενόσημοι.	452
— Comitiati.	451
— Laticlavii, διὰ βουλείας ἐλπίδαι.	452
— militum consulari potestate an 8. unquam creati	

RERUM & VERBORUM.

creati fint.	169
Tribuni militum consulari potestate.	193
— — — lati & angusti-clavii.	513
— — — qui.	451
plebis qua occasione instituti.	123
— Rutuli, sive Rufuli.	451
— Semestres.	452
Tribunorum militum munus.	452
— plebis munus.	125
Tribunus Celerum quis.	93
— vox quid significet.	122
Tribus rusticae quae.	12
— unde dictae.	9
— urbanae quae.	12
Tributa comitia quae fuerint.	78
— & vectigalia ut differant.	134
— qua occasione instituta.	79
Tribu movere aliquem quid.	152
Triclinium quid fuerit.	520
Trinundinum quid fuerit.	67
Tripudium solistimum quid fuerit.	324
Tritones Neptuni currui juncti.	257
Triumphalia ornamenta.	500
Triumphi conditiones.	496
— descriptio.	497
Triuinphus cur opimus dictus Horatio.	495
— in monte Albanio.	500
— navalis quis.	499
Triumviri aedibus sacris reficiendis,	170
— capitales qui fuerint.	109
— coloniae deducendae.	170
— monetales.	137
— nocturni.	ibid.
— Reip constituendae.	169

I N D E X

T riumviri senatui legendo.	27
— valetudinis.	137
T rojae ludus quis fuerit.	404
Tρυγοδαιμονες cur dicti actores tragici.	430
T ubarum forma.	468
T ubicinum usus in sacris.	351
T ubilustria dies quis.	ibid.
T υμβαύλης, sicuten quis.	589
T umultuarii milites.	441
T umultus bello gravior.	442
T unica angusticlavia Equitum insigne.	40
— Angusticlavia quae.	513
T unica laticlavia senatorum insigne.	26. 513
— quae vestis.	511
— Chiridota & talaris ignominiosa.	513
— Laticlavia quae.	ibid.
— Palmata.	514
— Recta.	ibid.
— Rubra Praetorio imposita signum pugnac.	469
T unicas cur non gestaverint candidati.	71
T uris usus in sacris frequentiss.	367
T urma equitum quae fuerit.	447
T urres militares.	461
T urris, certa aciei forma.	465
T utulus, f. Apex insigne Pontificis Max.	321
T ympana in sacris Cybeles.	272
T yndarus Ledae maritus.	291
T yphon Osirim interemit.	314

V.

V acuna Dea.	306
— Vadari & vadimonium promittere quid sit.	193
V ale dicendi mortuis formula.	595
V a-	

RERUM & VERBORUM.

Valerianus censuram gessit.	157
Valli caestrensis descriptio.	473
— mascul. gen.	ibid.
Vallum jacere propria locutio.	ibid.
— Severi in Britannia.	484
Varro (M.) corona rostrata donatus.	494
Vas & praes ut differant.	220
Vates, ὑμνωδὸς unus ex Saliis.	342
Veetigalia ab Equitibus R. conducta.	41
— & tributa ut differant.	134
Vejovis quis & unde dictus.	233
Velaria in amphitheatris.	415
Velites militum genus.	456
— qui fuerint.	445
Venatio in circo quae fuerit.	404
Vendere filium quatenus permissum.	576
Veneta factio in Circo.	399
Ventilare quid proprie sit.	420
Venus unde dicta.	245
— Αφροδίτη ἀπὸ τοῦ Ἀφροῦ.	246
— Cluacina.	247
— Erycina.	ibid.
— Genetrix.	ibid.
— Jovis & Diones filia.	246
— Libitina.	27
— Lubentina.	311
— Mari orta, unde marina.	246
— Mensis Aprilis ei sacer.	248
— Myrtus ei sacra.	ibid.
— uxor Vulcani.	ibid.
Verberationis poena.	223
Veri Imp. convivium sumptuosum.	534
Vernae & vernaculi qui fuerint.	570
Verrucosus unde dictus Fabius Maximus.	556

I N D E X

Versis gladiis pugnare quid sit.	420
Vespa, sive Vespillones qui fuerint.	352. 386
Vespasianus Capitolium instauravit.	232
— cum filio censuram gesit.	156
Vesta Major & Minor.	235
— unde dicta.	236
Vestales etiam lictorem habebant.	348
Vestarium munus & honores.	ibid.
— incestarum poena.	349
Vetera, sive Santen urbs unde.	470
Veto solemne interdicendi verbum.	70
Veturius Mamurrius ancilium faber.	341
Vexilla inter dona militaria.	492
Vexillarii milites qui dicti.	504
Viae castrorum directae & transversae.	474
Viae in acie quales.	464
Viae in amphitheatro scalaria dictae.	413
Viatores qui fuerint.	190
Vibillia Dea.	306
Vicarius Praefecti Praetorio.	165
— — — Urbis.	162
Vicorum praefecti.	13
Victima & hostia ut differant.	362
Victimarii qui fuerint.	351
Victoria Romae culta.	253
Victoriatus nummus idem qui Quinarius.	531
Vigiliarum militarium ratio.	477
Villa publica.	64
Villius (L.) Tappulus auctor legis annalis.	88
Vinculum gener.	222
Vindicta manumittere quid sit.	571
Vineae quae fuerint.	461
Virgines Vestales.	237. 346
Virgo Maxima Vestalium vetustissima.	348
	Viri

RERUM & VERBORUM.

Viri a sacris Bonae Deae arcebantur.	299
Viriplaca Dea.	305
Virtutes pro Diis cultae.	307
Virtuti Scipio templum struxit.	310
Vis publica & privata quid sit.	209
Visceratio quid fuerit.	596
Vitem etiam gestabant evocati.	444
Vitis insigne centurionis.	449
Vivarium quis locus fuerit.	405
Τυρωδὸς, Vates, unus ex Salii.	342
Umbrae convivales quae.	521
Voluptas Dea.	311
Vomitoria in amphitheatro.	413
Vortumnis natus inquis.	302
Vortumnus quis & unde dictus.	301
Τοτεσία, adoptio.	575
Votiva sacra, s. ἐνεργαῖα.	ibid.
Votivi ludi qui fuerint.	436
Votorum faciendorum ratio.	358
Votum sepulchro inscriptum.	595
Τπατοὶ, Consules.	94
Urbanae tribus quae.	12
Τσσοὶ, pila.	459
Ustores qui fuerint.	586
Ustrina quid fuerit.	594
Utensilia militum.	481
Uti rogas formula in legibus ferendis.	75
Vulcani festum quomodo celebratum.	259
— montes ardentes.	ibid.
Vulcanus ignis & fabrorum Deus.	258
— Claudus fingitur.	ibid.
— ejus uxor Maja, vel Majesta.	259
— idem Mulciber.	258
— pro igne.	259

I N D E X

Vulcanus unde dictus.	258
Vulpes cur in sacro Cereris combustae.	243

X.

Z ένιος.	231
Z Xyllum & Xylius quid fuerint.	403

Z.

Zephyrus Florae maritus.	303
Ζεύς πολιοῦχος.	230
— Τροπαιοῦχος, s. σκυλοφόρος.	ibid.
— Ὄρθώσιος.	231
— Ἐπιστάσιος.	231
Zonam solvere quid significet.	543
Zuγεῖν in acie quid sit.	464

F I N I S.

C A-

CATALOGUS LIBRORUM NOVORUM

venalium in Officina Libraria

JACOBI BROEDELET.

Historia Reipublicæ & Imperii Romanorum ab Urbe Condita ad A. U. 727, quo Octaviano Cæsari summa Imperii cum nomine Augusti delata fuit Auctore G. H. Nieupoort. 2 vol. 8. cum fig.

Rituum, qui olim apud Romanos obtinuerunt succincta explicatio, ad Intelligentiam Veterum Auctorum faciliter in methodo conscripta, a G. H. Nieupoort. Edit. tertia priorib. multo auctior & Numismat. Illustrata. 8.

S. Puffendorfii de Officio Hominis ac Civis, juxta Legem Naturalem libri duo. Editio VII. priorib. correctior cum Additionib. Imm. Weberi, novis Lemmatib. perpetuis ad majus Auctoris opus & Grotium remissiobibus & copioso Indice. 12.

H. Relandi Analecta Rabbinica, comprehendentia Libellos quosdam singulares & alia que ad Lection. & Interpretat. Commentar. Rabbin. faciunt. Edit. 2. 8.

Historia Bibliothecæ Fabritianæ. Pars 5. auctore J. Fabricio. 4.

Anecdota Græca sacra & profana auct. Wolfo. Tom. 2 & 3. 8.

Codicis Pseudepigraphi Vet. Testam. Volumen alterum auctore Joh. Alberto Fabricio.

Alberti Thura Idea Historiæ Litterariæ Danorum. 8.

Virgilii Opera c. n. Ruxi, in usum Delphini. 8.

Justinus cum var. Lectionib. P. Burmanni. 12.

Liberi Arbitrii cum Gratiae donis, Prescientia, Provident. Prædestinat. & Reprobatione, Concordia, altera sui parte auctior. D. Lud. Molina auctore. 4.

Hier.

CATALOGUS.

- Hier. van Alphen, H. F. de Terra Chadrach & Damasco; ejus Quiete ad Loc. Zach. IX. i. Dissertatio. 8.
- Job. Cassiani Opera Omnia cum Comment. D. Alardi Gazæi. Ed. Nov. 3. Locupl. fol.
- Uberti Foliorum de Linguæ Latinæ usu & præstantia. 8.
- Everhardi Ottonis Dissertationum Juris Publici & Privati. Pars i. 4.
- Sigismundi Liebe Diatribe de Pseudonomia Calvini. 8.
- Spicilegia Antiquitatum Ægypt., atque ei vicinarum Gentium, auctore Gulielmo Jameson. 8.
- Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica, auctore Isaaco Newtono. Edit. Ultim. 4. cum fig.
- Job. Isaac. Hottingeri Pentas Dissertationum Biblico Chronologicarum. 8.
- Observationes Criticæ CXXXII. in SS. Passionem D. N. J. C. quoad maximam partem novæ & exquisitæ opera & studio Joann. Caspari Merken. 4.
- L. A. Flori Epitome Rerum Romanarum cum not. var. curante C. A. Dukero. 8.
- H. Brenkmanni Historia Pandectarum. seu Fatum Exemplaris Florentini, accedit gemina Dissertatio de Amalphi. 4.
- Arnoldi Vinnii Tractatus V, quibus additæ sunt Sim. Vinnii. A.F. Orationes. Edit. 6. auctior & emendatior. 4.
- P. Branchu Observationum ad Jus Romanum Decas se- cunda, 8.
- A. Driessen Orator Euangelicus. Pars altera. Dissertatio I. quæ agit de Catecheticis, aliisque Piis Exercitiis. 4.
- Meditationes in Genesin. 4.
- Casp. Oudini Commentarius de Scriptoribus Ecclesiæ Antiquis, Illorumque scriptis tam impressis quam MSSStis adhuc extantibus in Celebr. Europæ Biblioth. par du Pin, & aliis omissis &c. fol. 3 vol.
- Georg. Buchananani Opera Omnia ad optimor. Codicum fidem summo studio recognita & castigata. fol. 2 vol.
- Lucii Vriemoet de Schilog Dissertation. 8.
- Georg. Franck Satyræ Medicæ xx, quibus accedunt Dis fert.

CATALOGUS.

- sert. vi. varii similisque argumenti. 8.
Vita Th. Campanella auctore E. S. Cypriano. Accedunt
hac nova Edit. Append. iv. 8.
Annales V. & N. Testamenti a prima Mundi origine de-
ducti, una cum rerum Asiatic. & Aegyptiac. Chroni-
co. J. Ufforio digestore, Edit. nov. auct. fol.
Joh. Al. Fabricii Biblioth. Graecæ Volum. Undecimum,
quo enarrantur Collectiones Canonum, Veter. Eccles,
& Conciliorum &c. 4.
— Bibliothecæ Latinæ Volumen tertium & ulti-
mum, reliqua supplementi plurimum aucti comple-
xum. 8.

GALLICORUM.

- Sermons sur divers Textes de L'Ecriture Sainte. par J. L.,
Bonvoult. Pasteur de L'Eglise Walonne d'Utrecht. 8.
La Science de bien mourir, mise en Pratique, ou Recueil tout
nouveau des dernieres heures Edifiantes, pour la Consolation
des Ames fidelles par P. de la Roque Ministre a Cle-
ves. 8.
Le Je ne Sai quoi par M. C. D. S. P. Tom. I. 12.
Le Genie Anglois ou Histoire Abregée des Revolutions frequen-
tes de la Grande Bretagne. 12.
Voyage de Syrie & du Mont-Liban par Mr. de la Roque. 2
Tom. 12.
— de Dalmatie, de Grece, & du Levant par Mr. Geor-
ge Wheler. 12. 2 vol. fig.
Histoire de la Medicine, ou l'on voit l'origine, & les Progres
de cet Art de Siecle en Siecle, &c. par Mr. Daniel Le
Clerc. 4.
Histoire de l'Academie, appellée l'institut des Sciences & des
Arts etabli en Bologne en 1712. avec les Pieces Autentiques,
par Mr. de Limieres. 8.
Oeuvres diverses de Mr. Racine le Fils, contenant le Poème
sur la Grace, & quelques autres ouvrages du même Au-
teur. 8.

Tratt

C A T A L O G U S.

- Traite du Juge competent des Ambassadeurs tant pour le Civil , que pour le Criminel , Traduit du Latin de Mr. de Bynkershoek par J. Barbeyrac. 8.
- Memoires pour servir a L'Histoire d'Anne d'Autriche , Epoise de Louis XIII. par Mad. de Motteville , une de ses Favorites. 5 vol. 12.
- Oeuvres de Mr. de Tourreil de l'Academie Royale des Inscriptions & belles Lettres. 4 Tom. 12. & in 4.
- Histoire de la Conquête de la Chine par les Tartares , contenant plusieurs choses remarquables , touchant la Religion , les Mœurs , & les Coutumes des ces deux Nations. 12.
- Tresor d'Antiques Sacrées & Profanes , tirées des Commentaires du R. P. D. Augustin Calmet , sur L'Ecriture Sainte. Tom. I. sur les Psaumes. 12.
- Promenades de Mr. de Claireville , ou l'on trouve une vive Peinture des passions des hommes avec des Histoires curieuses & véritables sur chaque sujet. 12.
- Traite Philosophique de la foiblesse de L'Esprit humain par Mr. Huet, 12.
- Nouveau Recueil des Chansons choisies. 12.
- Histoire Anecdote , tant ancienne que moderne des Duchés de Florence , Modene , Mantoue , & Parme, 12.
- Sermons sur divers textes de L'Ecriture Sainte par G. Sherloc. 8. 2 vol.
- de Mr. Superville. 8. 3 vol. 6 Edition.
- Histoire de Timur Beg , connu sous le nom du Grand Tamerlan Empereur des Mogols & Tartares. 12. 4 vol.
- Nouveau Theatre Francois. 12. 2 vol.
- Les Solitaires en bel huimeur . Entretiens recueillies des Papiers de feu Mr. le Marquis de M. 2 part. 12.
- Histoire & Avantures de Dona Rufine , fameuse Courtisane de Séville. 12.
- Science des Personnes de la Cour , de L'Epée . & de la Robe par Chiverny. Nouv. Ed. 12. 4 vol.

§ § §
§ §
§

P. 7. (Durens, Turen : het roomsche ryk sche,
de leeftyd van een mensch te zullen duren. De leeftyd
van een mensch is niet lang. Welal wij nu den keun-
stalen : het r. ryk sche, niet lang te zullen duren.
Bepaaldelyk wordt hijs gesproken over elien mens,
leken leeft om dat de roomschen geene vrouwe,
lebbende, dus ook het r. ryk niet lange konde.
Duren dan zoolang die menschen leefden : want
sewyk lie niet getrouwden waren konde, ryk ook
geen kinderen verwekt.

P. 124. Dat bygaldien de vergaderingen af,
gebroken wiordan voordat ter vol
staalij waren weder de ova gevocht had colo-
legies verkoren : doch dit gebruik heeft
men A. H. 305 doort het v. s. Boni u
vernietigd, door welke wet voordein wa
dat hy die het v. m. volk om volkstrafbaar
hou verrooken. Zekere is derwegen lieve daer
dat dat volk ter volkstrafbaar
zoude aantelle.

P. 127. De middelste beleekeis?

P. 124. a quibus ne clatum in ymnam recedere
licebat, van welke het niet geoorloofd was,
en hand bree (eg nael boed eg breedg naad)
af te wryk.

P. 236. Vel potius, quod universum mun-
dum eo (templo) adumbraverint; cuius
in medio ignis sit, of liever omdat hy ver-
dicht hebben dat in dien tempel het gansch
heil was; in welke middelen het swerij.

P. 237. 't Zy dat die dingen het palladium dat is,
eene teken klein beeldt enig van Pallas, of iets
ander geweest syn.

P. 265. difficultas.

P. 271. Persinunte, ville de Phrygia, célèbre par le culte de Cybèle. Cettedeep y était adorée sous l. figure d'une pierre noire & uniforme, qu'on disait tombée du ciel. — Persinuntia, persinuntica. Cest un surnom de Cybèle. — dict. de la table.

P. 265. Les statues de jeans marquent souvent de la main droite le nombre de 300, et de l'autre celle de 65, pour exprimer la mesure de l'âme.

P. 266. Zyne vingers waren doodanig afgebeld, dathy door een geheim schrift van 365 dagen te aanduiden van hoevele wonderlyke waerden eenickelyc een god betoont.

P. 302. Vanwaer een onhandvartig en dagelyk vleeschwerk verhaald, mensch gedrag wortlyc ongenutte vertrouwde geborely te lyen.

P. 302. Nubo, psi, ptum. 3. bedekken: nubere (faciem) virgo, t' gelast voor den man bedekken, d.i. trouwen.

P. 407. praetare aliae officium, emund t' dienst bewijzen. vermeldt t' emiddelen volgende oelijneam. — quis patabant se praetare officium mordax ondstry melius dat eg. haende doeden en dienst beweren.

P. 394. Adams, antiquités Romaines, p. 103.
tom. 2^d. À cette extrémité de la cirque qui
était en demi-cercle, étaient trois balcons
ou galeries ouvertes, l'une au milieu, et
les deux autres de chaque côté. On les appelle-
tait Maeaniæ 'd'un certain Meli-
nius, qui en vendait à maïson voisine
du Forum aux censeurs Cato et Flaccus,
se réserva le droit d'en parler (pilare),
afin d'y bâti un balcon où lui et sa
famille pourraient voir les combats
de gladiateurs, qui se donnaient
alors au Forum.

P. 397. Secundum membra pa.
Denda tantum velati; alleen
bedekt langs despachendeel.

De partijshappen der wag-
men.

P. 439. Deni; ac; a, el te tien. Qui dena
stipenda fecit.

P. 443. vaicio, vij, itum. Tropisch;
preire aliciu, remans iets voorbrachte of voor-
bringen, voorzag, qui reliquias &c. die konen
vrijg; de soldaten des voorrade.

P. 445. rieës; stis, schermutselen of tergond.
Een jonglijt gewapene soldaat, die niet in rijen of
gaderen recht, maar enkel schermutselt.

4.452. rugic, onis. m. ex dolk

ons poek van pājērē (oudt. pūjērē)
Stekē.

puig - ee - pog - ere - boek. Doch speek
wel nu eerst dan heeft gij vo - en.

P. 492. 'excubide, drum, te wacht, doi, de
personen die de wacht houden.

P. 45A. Pro re, in of piorerata, of renerata
waar gesteldheid der Zaken.

P. 455. Vicarius, adjtum, de plaats van een persoon
of zaak bekleedende.

P. 455. fiduciarius, x, um; toegetrouwed, oever,
"geven (om het opzeggen tyd weder terug te geven
of het af te staan.)

P. 457. Sesquipedalis, e, $1\frac{1}{2}$ voet.

P. 457. imbrex, icis. m. & f. de holledakpan,
tegel of v^orst, daer de regen (imber) afloopt.
imbrex } in bri... regen
icis. } in... icis.

imbricatus, a, um, holte gelvormig.

P. 459. *Venabulum*, i. n. Jagtspillet.

— 463. *Lacepède*, vii, etam. 3, uit dage, aanleiding
geve. Dat de leher niet selue de eerste tot
het gevoel dat aanleiding gave.

- 464. quincunx, degedante van de Koninklijke V.
in quincunxen, inde gedante V. D. P. V.

— 465. *Brachionus*, a. am. Gynander.

- 465. *Laticulus*, in ex-tegula of *Tigekelstee*.

465. terra, ge. f. een zaag. Ze kere slay
der vormen, in de gedane te velen Zaag, de Zaaggen

466. manipulus, i. m. een handvol.

6

83-B3371

P. 265
271.

SPECIAL 83-B
3371

GETTY CENTER LIBRARY

